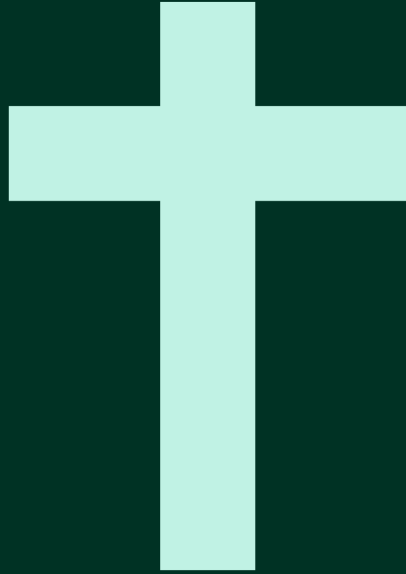

Testamento jaa maa
jitocho-yo Jesucristo

New Testament in Mixtec, San Miguel el Grande
(MX:mig:Mixtec, San Miguel el Grande)

Testamento jaa maa jitoho-yo Jesucristo
New Testament in Mixtec, San Miguel el Grande (MX:mig:Mixtec, San Miguel el Grande)

copyright © 1951 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mixtec, San Miguel el Grande

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mixteco, San Miguel el Grande [mig], Mexico

Copyright Information

© 1951, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Mixtec, San Miguel el Grande

© 1951 Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022
a7b2e4b3-7fe3-5b8e-b04c-0245065924f9

Contents

Mateo	1
Marcos	43
Lucas	70
Juan	114
Hechos	145
Romanos	186
1 Corintios	204
2 Corintios	220
Gálatas	231
Efesios	237
Filipenses	243
Colosenses	248
1 Tesalonicenses	252
2 Tesalonicenses	256
1 Timoteo	259
2 Timoteo	264
Tito	268
Filemón	271
Hebreos	272
Santiago	285
1 Pedro	290
2 Pedro	295
1 Juan	298
2 Juan	303
3 Juan	304
Judas	305
Apocalipsis	307

EL SANTO EVANGELIO SEGUN SAN MATEO TU'UN VA'A NI CHAA SAN MATEO

Lista ndasa vai tata Jesucristo

¹ Ya'á kúu lista ndasa vai tata Jesucristo, se'e David, se'e Abraham. ² Abraham ni sá'a-de Isaac. Te Isaac ni sá'a-de Jacob. Te Jacob ni sá'a-de Judá jíin ñaní-i. ³ Te Judá ni sá'a-de Fares jíin Zara ni kaku chii Tamar. Te Fares ni sá'a-de Esrom. Te Esrom ni sá'a-de Aram. ⁴ Te Aram ni sá'a-de Aminadab. Te Aminadab ni sá'a-de Naasón. Te Naasón ni sá'a-de Salmón. ⁵ Te Salmón ni sá'a-de Booz ni kaku chii Rahab. Te Booz ni sá'a-de Obed ni kaku chii Rut. Te Obed ni sá'a-de Isái. ⁶ Te Isái ni sá'a-de rey David. Te rey David ni sá'a-de Salomón ni kaku chii ña'an ní kuu ñasí'í Urías. ⁷ Te Salomón ni sá'a-de Roboam. Te Roboam ni sá'a-de Abías. Te Abías ni sá'a-de Asa. ⁸ Te Asa ni sá'a-de Josafat. Te Josafat ni sá'a-de Joram. Te Joram ni sá'a-de Uzías. ⁹ Te Uzías ni sá'a-de Jotam. Te Jotam ni sá'a-de Acáz. Te Acáz ni sá'a-de Ezequías. ¹⁰ Te Ezequías ni sá'a-de Manasés. Te Manasés ni sá'a-de Amón. Te Amón ni sá'a-de Josías. ¹¹ Te Josías ni sá'a-de Jeconías jíin ñaní-i, ná kuangoyo fuerza-i ñuu Babilonia. ¹² Te ni kuu kivi já kuangoyo fuerza-i ñuu Babilonia, te Jeconías ni sá'a-de Salatiel. Te Salatiel ni sá'a-de Zorobabel. ¹³ Te Zorobabel ni sá'a-de Abiud. Te Abiud ni sá'a-de Eliaquim. Te Eliaquim ni sá'a-de Azor. ¹⁴ Te Azor ni sá'a-de Sadoc. Te Sadoc ni sá'a-de Aquim. Te Aquim ni sá'a-de Eliud. ¹⁵ Te Eliud ni sá'a-de Eleazar. Te Eleazar ni sá'a-de Matán. Te Matán ni sá'a-de Jacob. ¹⁶ Te Jacob ni sá'a-de José, yii María, ña'an-ún ni skáku-ña Jesús, I'a nání Cristo. ¹⁷ Súan vai taká tata. Onde Abraham te onde David ío uxí kuun tatá. Te onde David te onde kuangoyo fuerza-i ñuu Babilonia ío uxí kuun tatá. Te onde kuangoyo fuerza-i ñuu Babilonia te onde ni kaku Cristo, suni ío uxí kuun tatá.

Kivi ní kaku Jesucristo

¹⁸ Te kivi ní kaku Jesucristo súan ni jo. Náa-ya, María, ja á ni kunda tu'un ja tánda'a-ña jíin José, te onde ná té ketá'an-ga-ña jíin-de, te ni juku'un se'e-ña ní sá'a Espiritu Santo. ¹⁹ Te José, yii-ña-ún, ñin chaa va'a kúu-de. Te tú ní kuní-de sándiva'a-de jíin-ña, chi sua kuní-de xndóo sa'í-de-ña. ²⁰ Te nini súan nákanini-de, te ni chaa-ni ñin ndajá'a máa Tatá nuu-dé ni ka'an-ya jíin-de jíin jáni: José, se'e David, ma yú'ú-ro kuáka-ró ñasí'í-ro María, chi ja nú'un chii-ña jíin, onde nuu máa Espiritu Santo vai. ²¹ Te skáku-ña ñin se'e yíi. Te skúnání-ró-i Jesús. Chi máa-i, nama-i taká ñayivi ká'io kuachi, áchí-ya. ²² Súan ni kuu taká ya'á, nává'a ná skíkuu tu'un ni ka'an máa Tatá jíin chaa ni jani tu'un-ya. ²³ Koo ñin ña'an jáa. Te juku'un se'e-ña. Te skáku-ña ñin se'e yíi. Te kunání-i Emmanuel (ja kuní ka'an: Jíin máa-yó ndújíin Dios). Achí. ²⁴ Te ni nata'u núu José. Te ni ndukoo-de. Te ni sá'a-de natu'un ni tá'ú tíñu ndajá'a máa Tatá nuu-dé. Te ni jaka-de ñasí'í-de. ²⁵ Te tú ní kixí-de jíin-ña, onde ni kaku se'e yíi núu-ña. Te ni skúnání-de-i Jesús.

2

Chaa ndichí jíin tíñuú xíní

¹ Te ni kaku Jesús ini ñuu Belén ndañuu Judea. Te kivi-ún tá'ú tíñu rey Herodes. Yúan-na te yaku chaa ndichí, ni kikoyo-de ichi nú kána ndikandii. Te ni jakoyo-de ñuu Jerusalén. ² Te ni kaka'an-de: Ndenu kándeey rey ñayivi judío ja ní kaku. Chi ni kajini-ri tíñuú xíní-i ja ní kenda ichi núu kána ndikandii. Te

vai koyo-ri ja chíñú'ún-rí-i, áchí-de. ³ Te rey Herodes, ni jini tu'un-de tu'un-ún. Te ni yu'ú-de, onde jín táká ñáyivi ñúu Jerusalén. ⁴ Te ni nastútú-de taká sutu ñá'nu jín táká cháa káchaa tutu iní ñuu. Te ni jika tu'ún-de cháa-ún nú ndénu káku Cristo. ⁵ Te máa cháa-ún, ni kakachi-de nuu rey: Iní ñuu Belén ndañúu Judea, chi nuu tutú ja ní chísó cháa ni jani tu'un-ya, yóso súan: ⁶ Te róo ñuu Belén ndañúu Judá, na tú lúli-ga-ro núu cháa kákuñá'nu ñuu Judá, chi iní-ro kenda in I'a tá'ú tíñu nuu-yo. Te koto-ya ñáyivi ñúu-ri Israel, áchí tutu. ⁷ Yúan-na te Herodes, ni kana sa'i-de xini cháa ndíchí-ún. Te ni ni'in vá'a-de tu'un ndé kivi ní kenda tíñúu xíní-ún. ⁸ Te ni táji-de cháa-ún kája'an-de ñuu Belén. Te ni ka'an rey: Kuángoyo-ní yúan, te kaka tu'ún vá'a-ní sikí súchí lúli-ún. Te ní ni kajini-ní nuu-í, te kastu'ún-ní nuu-ná náva'a suni ná kichiñú'ún-ná-i, áchí rey. ⁹ Te súan ni kajini so'o-de tu'un ni ka'an rey. Te kája'an-de. Te máa tíñúu xíní já ní kajini-de ichi núu kána ndikandii, yoxnúu-tí nuu-dé onde ni jaa-ti núu kátúu súchí lúli-ún. Te yúan ni jukuiñi-ti. ¹⁰ Te nuu ní kajini-de tíñúu xíní-ún, te ni kakusi xáan iní-de. ¹¹ Te ni kivi koyo-de iní ve'e. Te ni kajini-de nuu súchí lúli-ún jín náa-i María. Te ni kajukuiñi jítí-de nuu-í. Te ni kachiñú'ún-de-i. Te ni kajuña-de janu-dé. Te ni kasoko-dé oro, jín súsia kutú, jín súsia ua nuu-í. ¹² Te ni kaskoto jani-de. Te ni jini-de ja tú no'on-de nuu Herodes. Yuán ingá ichi káno'on-de ñuu-de. ¹³ Te kája'an-de. Yúan-na te in ndajá'a máa Tatá, ni skóto-ya José nuu kixí-de. Te ni ka'an-ya jín-de: Ndukoo, te ki'in-ró súchí lúli jián jín náa-i, te ki'in-ro onde ñuu Egipto. Te kunchaa-ro yúan onde kastu'ún-rí nuu-ro. Chi a yani nandúkú Herodes súchí lúli jián já ká'ni-dé-i. Achí. ¹⁴ Te José, ni nata'u núu-dé. Te ni ndukoo-de. Te ni ki'in-de súchí lúli jín náa-i kája'an ñúu-de onde ñuu Egipto. ¹⁵ Te ni kandee-de yúan onde ni ji'i Herodes. Te ni skíkuu tu'un ni ka'an máa Tatá jín cháa ni jani tu'un-ya: Onde ñuu Egipto ni kana-ri Se'e-ri vai-i, áchí.

Ja ní kaja'ni-dé súchí yíi lúli

¹⁶ Yúan-na te Herodes ja ní jini-de ja súan ni kasákátá cháa ndíchí núu-dé, te ni kití xaan iní-de. Te ni táji-de soldado kája'an. Te ni kaja'ni táká súchí yíi lúli úu kua jín já lúli-ga ká'io-i iní ñuu Belén jín táká ndañúu, natu'un ni ni'in vá'a-de tu'un kivi ní ka'an cháa ndíchí-ún jín-de. ¹⁷ Yuán ní skíkuu tu'un ni ka'an Jeremías cháa ni jani tu'un Dios, chi ni ka'an-de: ¹⁸ Iní ñuu Ramá ni jini so'o-ri ja kanda'i te kande'e kó'ó. Raquel, ndé'e-ña já sé'e-ña. Te tú kuní-ña ndúsii iní-ña, chi ni ndi'i-i, ni kánaa. Achí. ¹⁹ Te vásá ní ji'i rey Herodes. Te in ndajá'a máa Tatá, ni skóto jani-ya José onde nuu kandee-de ñuu Egipto. ²⁰ Te ni ka'an-ya jín-de: Ndukoo, te ki'in-ró súchí lúli jián jín náa-i, te no'on-ro núu Israel kunchaa-ro, chi a ni kaji'i ja kakuñi ka'ni súchí jián núu. Achí. ²¹ Yúan-na te ni ndukoo-de. Te ni ki'in-de súchí lúli-ún jín náa-i. Te kuano'on-dé ñuu Israel. ²² Te ni ni'in-dé tu'un ja Arquelao tá'ú tíñu iní ñuu Judea, ni jukuiñi-de nuu táa-de Herodes. Te ni yu'ú José ki'in-de yúan. Te Dios, ni skóto jani-ya José. Yuán kuá'an-de in ndañúu Galilea. ²³ Te ni jaa-de in ñuu nání Nazaret. Te yúan ni kanchaa-de. Te ni skíkuu tu'un ni kaka'an cháa ni kajani tu'un Dios: Chaa ñuu Nazaret kunání-yá, áchí.

3

Juan, cháa skuánducha

¹ Te jika kivi ní chaa Juan cháa skuánducha kándii-de nuu ñú'un té'é ndañúu Judea. Te ni jani-de tu'un. ² Te ni ka'an-de: Nakani iní jíná'an-ró, chi a yani koo ñuu natu'un andívi, áchí-de. ³ Chi sikí cháa yá'a ni ka'an Isaías, cháa ni jani tu'un Dios onde sáa: in ndajá'a, kana jaa-de onde nuu ñú'un té'é: Sátu'a-ró íchi

máa Jító'o-yo, te sándóo-ró íchi-yá. Achí. ⁴ Te sa'ma ní ñu'un Juan, ñi kuu ixi camello. Te ñi nu'ñi ñin sánchii ñii chí-de. Te ndeyu ní yee-dé ñi kuu ndikuá'yú jíin ndúxi yoko. ⁵ Yúan-na te ñayivi ñúu Jerusalén jíin táká ñayivi ñúu Judea jíin táká ñayivi yúñúu Jordán, ñi kenda koyo-i nuu-dé. ⁶ Te ñi skuánducha-dé-i ini yucha Jordán. Te kánakani ndaa-i kuachi-i yúan. ⁷ Te ñi jini-de ja vái koyo kua'a cháa fariseo jíin cháa saduceo nuu skuánducha-dé-ún. Te ñi ka'an-de jíin: Se'e koo kákuu-ró. Ndéja ní kastá'an nuu-ro já kúnu-ró kóto-ró juicio ja cháa. ⁸ Núsáa te sá'a-ró tíñu ja á ñi nakani ini-ro-ún. ⁹ Te ma káni ini-ro ká'an-ro: Abraham kúu táa-yo. Chi ká'an-ri jíin-ró já kúu-ni sá'a Dios ja táká yuu yá'a nduu se'e Abraham. ¹⁰ Te vina a kátúu tú'a hacha ja xiti yúnu ondé yo'o. Te taká yunu já tú kúun nde'e vá'a, xiti te kivi nuu ñú'un. ¹¹ Ko I'a vai ichi yatá-rí, ñá'nu-ga kúu-ya vásá rúu. Te tú kúñá'nu-ri kundiso-ri ndijan-yá. Máa-yá skuánducha-yá róo jíin Espiritu Santo jíin ñú'un. ¹² Te tin-ya pala chíxí'ú trigo. Te xndéché-yá te nastútú-yá trigo ndivi ini yaka-ya. Te ka'mu-ya paja-ún nuu ñú'un ja má ndá'va kuti-gá, áchí Juan.

Ja ní janducha Jesús ni sá'a Juan

¹³ Yúan-na te ñi kenda Jesús ini ñuu Galilea. Te ñi cha-ya yucha Jordán nuu Juan náva'a skuánducha-dé-ya. ¹⁴ Ko Juan, tú ní kuní-de, chi ñi ka'an-de jíin-yá: Sua kánúu já skuánducha máa-ni náa, naja vái-ni nuu-ná núsáa, áchí-de. ¹⁵ Ko ñi ka'an Jesús jíin-de: Vina te sá'a-ró, chi súan kánúu skikuu-yó táká tíñu va'a, áchí-ya. Yúan-na te vásá ní skuánducha-dé-ya. ¹⁶ Te nuu ní kuu ñi janducha Jesús, te ñi nana-ni-ya ini nducha. Te ñi nuña andívi. Te ñi jini-ya Espiritu Dios júngava vai nátu'un paloma. Te ñi jinu siki-yá. ¹⁷ Te ñi kenda ñin tu'un ichi andívi ní ka'an: Ya'á kúu Se'e-ri ja kúndá'ú ini-ri-i, te kúsi ini-ri jíin-i, áchí.

4

Siki já ní jito nchaq tá'an kui'na jíin-yá

¹ Yúan-na te ñi jaa Jesús ondé nuu ñú'un té'é ní sá'a Espiritu, náva'a koto nchaq tá'an kui'na jíin-yá. ² Te uu xiko ndúu, uu xiko ñúu, ñi io ndicha ini-ya. Yúan-na te vásá ní jii-ya sóko. ³ Te ñi jaa kui'na ní jito nchaq tá'an jíin-yá. Te ñi ka'an jíin-yá: Te nú Se'e Dios kúu-ró, te ka'an jíin yúu yá'a ná ndúu staa, áchí. ⁴ Te ñi ka'an-ya jíin: Yóso núu tutú: Nasu máni máa staa kée cháa te kuchaku-de, chi suni kánúu tú'un ká'an Dios, áchí-ya. ⁵ Yúan-na te kui'na-ún, kua'an jíin-yá máa ñúu ii. Te yúan ñi kaa jíin-yá xini torre ve'e ii. ⁶ Te ñi ka'an jíin-yá: Nú Se'e Dios kúu-ró, te súngava-ró máa-ró ondé nuu ñú'un, chi yóso núu tutú: Tájí-yá ndajá'a-yá kii siki-ro, te kunu nchaq-ya róo náva'a tú stují-ro já'a-ro núu yúu, áchí. ⁷ Te ñi ka'an tuku Jesús jíin kui'na-ún: Suni yóso-gá nuu tutú: Ma kóto nchaq-ro máa Tatá-ro Dios, áchí-ya. ⁸ Te inga jínu ñi jaka kui'na-ún-ya kuá'an jíin-yá xini ñin yuku súkún xa'an. Te ñi stá'an taká ñuu luu ñí ñúyivi núu-yá. ⁹ Te ñi kachi jíin-yá: Taká ñuu yá'a kua'a-ri nuu-ro nú jukuiñi jiti-ró te chiñú'ún-ró rúu, áchí. ¹⁰ Yúan-na te ñi kachi Jesús jíin kui'na-ún: Satanás, kuxio kuá'an, chi yóso núu tutú: Chiñú'ún-ró máa Tatá Dios máa-ró, te nuu máa ñin-ni-ya kuatíñu-ró, áchí-ya. ¹¹ Yúan-na te ñi kuxio kui'na-ún kua'an. Te ñi chakoyo ndajá'a andívi ní kajatíñu nuu-yá. ¹² Te nuu ní jini tu'un Jesús ja kánde Juan vekaa, te kuano'on-yá ñuu Galilea. ¹³ Te ñi xndóo-ya ñuu Nazaret. Te ñi jaa-ya ñuu Capernaum. Te ñuu-ún ncháa yani yu'u mar ma'ñú ñúu Zabulón jíin ñúu Neftalí. Te ñi kanchaa-ya yúan, ¹⁴ Náva'a ná skikuu tu'un ñi ka'an Isaías chaq ñi jani tu'un Dios: ¹⁵ Ñuu Zabulón jíin ñúu Neftalí ichi núu mar inga lado yucha Jordán, kúu ñuu Galilea ñayivi

sín nación. ¹⁶ Te ñayivi-ún káxiukú-i ñuñáa, te ni kajini-i ñin luz ká'nu. Te ni kundijin nuu ñáyivi kákuni naa, áchí-de.

Ndasa ni kejá'á Jesús jáni-ya tú'un

¹⁷ Onde sáa ní kejá'á Jesús jáni-ya tú'un: Nakani ini jíná'an-ró, chí a yani koo ñuu nátu'un andíví, áchí-ya. ¹⁸ Te jika Jesús yu'u mar Galilea kua'an-ya. Te ni jini-ya núu úu tá'an ñani, ñin Simón ja nání-de Pedro, te inga Andrés ñani-de. Te káskuíta ka'nu-de ñunu-dé ini mar. Chi cháa kátin tiyáká kákuu-de. ¹⁹ Te ni ka'an-ya jín-de: Kundikin ruu kikoyo-ró, te ná násá'a-rj róo cháa tin ñayivi, áchí-ya. ²⁰ Yúan-na te ni kaxndóo-ni-de ñunu-dé. Te ni kandikin-de-ya. ²¹ Te ni ja'a-ya yúan kua'an-ya. Te ni jini-ya núu úu-ga tá'an ñani, Jacobo se'e Zebedeo, jín ñani-de Juan. Te ká'in-de ini barco jín táa-de Zebedeo, kánaku'ni-de ñunu-dé. Te ni kana-ya xiní-dé. ²² Te cháa-ún, ni kaxndóo-ni-de barco jín táa-de. Te ni kandikin-de-ya. ²³ Te ni jika kuu Jesús ní ñúu Galilea, ni stá'an-ya tú'un ini ve'e sinagoga máa-de. Te jáni-ya tú'un ja koo ñuu Dios. Te násáva'a-ya táká ñayivi káku'u jín táká nuu ú'u-i. ²⁴ Te ni jichá tu'un-ya kuá'an ní ñúu Siria. Te nuu-yá ni kákinchaka-i taká ñayivi káku'u. Ñayivi káta'an tin nuu kué'e, jín táká ñayivi káyaji ní'ni, jín ja tá'an tachi káni, jín ja jí'i yí'í, jín ja ndúyúnú, ndi'i-i, ni násáva'a-ya-í. ²⁵ Te kua'a ñayivi ñúu Galilea, jín ñúu Decápolis jín ñayivi ñúu Jerusalén, jín ñúu Judea, jín ñúu inga lado yucha Jordán, ni kandikin-i-ya.

5

Tu'un ni stá'an-ya onde nuu yúku

¹ Te ni jini-ya núu ñáyivi kuá'a. Te ni kaa-ya kuá'an-ya yúku. Te ni jungoo-ya. Te cháa káskuá'a jín-yá, ni jakoyo-de nuu-yá yúan. ² Te ni stá'an-ya tú'un yá'a nuu-dé:

Tu'un xáan ndatu

³ Xáan ndatu ñayivi káta'an ndá'ú ini añú-i, chí kuu kivi-i ini ñuu Dios nátu'un andíví. ⁴ Xáan ndatu ñayivi kánde'e, chí ndusi iní-i sá'a-ya. ⁵ Xáan ndatu ñayivi vítá ini, chí ni'in-í ní ñúyivi kúu ta'u-í. ⁶ Xáan ndatu ñayivi kákuu xa'an iní-i skíkuu-i taká tiñu ndaa, chí kuu ja kákuni-i. ⁷ Xáan ndatu ñayivi kákundá'ú ini tá'an, chí suni ni'in-í tu'un kundá'ú ini. ⁸ Xáan ndatu ñayivi ndóo ini añú-i, chí kuni-i nuu Dios. ⁹ Xáan ndatu ñayivi kánasamani tá'an, chí kunání-i se'e Dios. ¹⁰ Xáan ndatu ñayivi kájika jínu sikí ja kásá'a-i tiñu ndaa, chí kuu kivi-i ini ñuu Dios nátu'un andíví. ¹¹ Xáan ndatu máa-ró jíná'an-ró nú káka'an ndíva'a-i jín-ró te káchindikín-i róo te kákaji-i róo sikí rúu vasa tú kuachi-ró. ¹² Sij xáan koo ini-ro, chí ká'nu xa'an tá'u-ro ío onde andíví. Chí súan ni káchindikín-i cháa ni kajani tu'un Dios ni kikoyo xna'an-ga vásá róo.

Chaa nátu'un ñii, jín luz

¹³ Máa-ró kákuu nátu'un ñii ñuyívi. Ko nú ñii-ún ná náa xikó u'a, ndasa ndu'u'a inga jínu. Tuká tiñu kuti, chí sua kacha-ro kí'in te kuañu-i sikí. ¹⁴ Máa-ró kákuu nátu'un luz ñuyívi. ñin ñuu kánde'e xini yúku, ma kúu kundee sa'í. ¹⁵ Ni tú skuikín-ro ñin yiti te chindee-ró kayú chí nundóo, chí sua kundij nuu candelero te stúun nuu ja káxiukú iní ve'e. ¹⁶ Súan stá'an-ro luz máa-ró nú táká ñayivi, náva'a ná kuni-i tiñu va'a kásá'a-ró, te ná nákana jaa-i máa Táa-ro ja kánchaa-ya onde andíví.

Sikí tú'un ley aná'an jín tú'un Jesús

¹⁷ Ma káni inĭ-ro jíná'an-ró já vái-ri xnáa-ri ley jín cháa nĭ kajani tu'un Dios. Na tú vai-ri xnáa-ri chĭ sua skĭkuu-ri. ¹⁸ Chi jandáa ká'an-ri jín-ró: Onde kivi náa andívi jín ñúyivi, ni ĩn jota te ni ĩn punto ma náa kúti núu tutú ley onde nú tú skĭkuu taká tu'un ká'an ley. ¹⁹ Te nú ĩn cháa tú jándatu-de nuu ĩn tu'un tá'ú tínu yá'a, vasa tu'un lúli kúu, te nú stá'an-de nuu sáva-ga ñayivi sá'a-i súan, cháa-ún kuu-de nátu'un ĩn mozo lúli iní ñuu Dios nátu'un andívi. Ko nú sua jándatu-de te stá'an-de, yúan-na te kuu-de ĩn cháa kúná'nu onde inĭ ñuu Dios nátu'un andívi. ²⁰ Chi a ká'an-ri jín-ró: Nú tú va'a-ga koo tínu ndaa kásá'a máa-ró vása tínu kásá'a cháa káchaa tutu jín cháa fariseo, te ma kivi kuti-ro iní ñuu Dios nátu'un andívi.

Sikĭ tú'un ísiki ncháa tá'an

²¹ A nĭ kajini tu'un-ró já ní ka'an-ya jín cháa aná'an: Ma ká'ni-ro ndíyi, te nani cháa nú ka'ni-dé ndíyi, te kĭ'in-de nuu justicia. ²² Ko ruu, ká'an-ri jín-ró: Nú ĩn cháa kití inĭ-de nuu ñani-de, ná kĭ'in-de nuu justicia. Te nú ĩn cháa ka'an ndíva'a-de nuu ñani-de, ná kĭ'in-de nuu junta. Te nú ĩn cháa ka'an-de: Róo tasi, achĭ-de, ná kĭ'in-de juicio infierno. ²³ Ko nú kándá'a-ró já sokó-ro ní cháa-ro jín núu altar, te nú yúan nĭ nuku'un inĭ-ro já jito u'u ñani-ro róo, ²⁴ Te skéndo-ro já sokó-ro-ún nuu altar yúan, te kĭ'in-ro te ndumani-ro jín ñani-ro xna'an-ga. Yúan-na te vása cháa-ro te soko-ro. ²⁵ Yachi ndatu'ún vá'a-ró jín cháa jito u'u róo nini ká'in-ró jín-de ichi. Chi nú túu, te kuá'a-de róo nuu juez. Te juez kuá'a-de róo nuu policía, te kundee-ró vékaa. ²⁶ Te jandáa ká'an-ri jín-ró já má kenda kuti-ro yúan, onde nú tú chunaa-ro taká centavo. ²⁷ Nĭ kajini tu'un-ró já ní ka'an-ya sáa: Ma kúsiki ncháa tá'an-ró. ²⁸ Ko ruu, ká'an-ri jín-ró, nú ndé'é ĩn cháa nuu ĩn ña'an já kusú-de jín-ña kuní-de, yúan-na te a nĭ ísiki ncháa tá'an-de jín ña'an-ún inĭ añú-de. ²⁹ Te nú nduchi-ro lado vá'a-ró kuní skĭvi róo nuu ío kuachi, tava te skána-ró ná kĭ'in. Chi va'a-ga ja náa ĩn nduchi-ro, nasu já koo ndi'i yiki kúnu-ró kĭ'in nuu infierno. ³⁰ Te nú nda'a vá'a-ró kuní skĭvi róo nuu ío kuachi, xiti te skána-ró ná kĭ'in. Chi va'a-ga ná náa ĩn nda'a-ro nasu já koo ndi'i yiki kúnu-ró kĭ'in nuu infierno. ³¹ Te suni onde sáa ní ka'an: nú ndéja kuní xndóo ñasí'i, te ná kuá'a tutu ndúsĭn nuu-ña. ³² Ko ruu, ká'an-ri jín-ró: nú xndóo ĩn cháa ñasí'i-de, ko nasu já tiní inĭ-ña, yúan-na te sá'a-de ja ísiki ncháa-ña-dé. Te nú ĩn cháa, natanda'a-dé jín ña'an-ún, te ísiki ncháa-de tá'an-de.

Sikĭ tú'un káka'an téyí

³³ Te suni nĭ jini so'o-ró tú'un nĭ ka'an-ya jín cháa aná'an: ma ká'an nĭ'in-ró chĭ skĭkuu-ró taká tu'un nĭ kee yu'u-ro núu Dios. ³⁴ Ko ruu, ká'an-ri jín-ró: Ma ká'an téyí kúti-ro, ni sikĭ andívi, chĭ silla Dios kúu. ³⁵ Ni sikĭ ñúyivi, chĭ teyu nuu káxndí ja'a-yá kúu. Ni sikĭ ñuu Jerusalén, chĭ ñuu máa Rey ña'nu kúu. ³⁶ Te suni ma ká'an nĭ'in-ró sikĭ xiní-ro, chi ma kúu sá'a kuti-ro já ndúu kuĭjín xí ndúu túún ĩn ixi-ro. ³⁷ Ko ka'an-ro: Vee táa, túu táa, achĭ-ro, chĭ nú skáa-ga-ro ká'an-ro, tu'un káñaá kúu. ³⁸ Nĭ kajini tu'un-ró já ní ka'an-ya jín cháa aná'an: Nduchi jín ndúchi, te nu'un jín nú'un nakunaa, áchĭ. ³⁹ Ko ruu, ká'an-ri jín-ró: Ma kasú-ro núu cháa ñaá. Chi nú ndé cháa kuní-de stují-dé yiki núu-ro lado vá'a, te suni kuá'a-ró ingá lado ná stují-dé. ⁴⁰ Te nú ndé cháa kuní kanaá jín-ró, te kuancháa-de sa'ma-ro, te suni kuu kuá'a-ró tikachí-ró núu-dé. ⁴¹ Te nú ndé cháa skáka-de róo ĩn kilómetro, te kaka-ró úu jín-de.

42 Chaa jikán nuu-ro, nuu-dé kua'a-ró. Te chaa kuní ki'in núu-de nuu-ro, ma sásá'an-ró kuá'a-ró núu-dé.

Ndasa kánúú kúmaní-yo jíin cháa kájito u'u yóó

43 Ní kajini tu'un-ró já ní ka'an sáa: Kundá'ú iní-ro tá'an-ró, te koto u'u-ro cháa jíto u'u róó, áchí. 44 Ko ruu, ká'an-ri jíin-ró: Kundá'ú iní-ro cháa kájito u'u róó. Te ka'an va'a-ró jíin cháa káka'an siki-ro. Te sá'a va'a-ró jíin cháa kákiti iní nuu-ro. Te kakan ta'u-ro já'a cháa ká'an ndiva'a jíin-ró te káchindikín róó.

45 Náva'a ná kúu-ró sé'e máá Táa-ro já kánchaa-ya ándíví, chí máá-ya já'a-ya ndíkandii siki ñáyivi ñáá jíin siki ñáyivi vá'a. Te skúun-ya saú siki ñáyivi kásá'a tiñu va'a jíin siki ñáyivi kásá'a tiñu ñáá. 46 Chí nú maní-ro jíin cháa maní jíin-ró, naún ní'in-ro. Á tú suni súan kásá'a cháa xíní. 47 Te nú máni ñani-ro ká'an luu-ró jíin, te naún sá'a-ga-ro núsáá. Á tú suni súan kásá'a cháa sín nacióon. 48 Núsáá te ná siyíja va'a-ró máá-ró jíná'an-ró, nátu'un ío va'a máá Táa-ro kánchaa-ya ándíví.

6

Cuenta caridad

1 Koto va'a-ró máá-ró. Ma sá'a ndijin-ro táka tiñu va'a-ró náva'a nde'é ñáyivi núu-ro, chí nú súan te tú na ta'u-ro kuá'a máá Táa-ro já kánchaa-ya ándíví. 2 Te nú sá'a-ró caridad, ma tiví-ro corneta nátu'un cháa uu xini káxiukú-de iní ve'e sinagoga jíin núyá'u. Chí súan kásá'a-de náva'a nakana jaa-i-de. Ko jandáa ká'an-ri jíin-ró já á ní kani'in-dé ta'u-dé. 3 Ko nú sá'a-ró caridad, ma kuní nda'a vése-ró naún sá'a nda'a vá'a-ró, 4 Náva'a sá'a sa'í-ro caridad-ún. Chí máá Táa-ro, jini-ya já ní sá'a sa'í-ro. Yúan-na te ma'ñú táka ñáyivi te kua'a-ya tá'u kúu-ró.

Ja jikán ta'u-yo jíin Padre Nuestro

5 Te nú jikán ta'u-ro, te ma sá'a-ró nátu'un cháa uu xini. Chí máá-de, kákusi iní-de kakan ta'u-dé iní ve'e sinagoga jíin jiki yá'ya náva'a ná kuní ñáyivi núu-dé. Ko jandáa ká'an-ri jíin-ró ja á ní kani'in-dé ya'u-de. 6 Ko róó nú jikán ta'u-ro, ndívi iní ve'e-ró te kasu-ro yúxé'é-ró. Te kakan ta'u-ro núu máá Táa-ro já kánchaa sa'í-ya. Chí máá Táa-ro, jini-ya já súan sá'a sa'í-ro. Yúan-na te ma'ñú táka ñáyivi te kua'a-ya tá'u kúu-ró. 7 Te nú jikán ta'u-ro, ma kée xió kuiñí-ro ká'an-ro nátu'un kásá'a cháa sín nacióon, chí kájani iní-de ja súan ná'an ká'an-de, te vásá jini so'o-ya. 8 Núsáá te ma sá'a-ró nátu'un kásá'a máá-de. Chí Táa-ro, a jini-ya naún ndatíñu kánandi'í-ró ondé té cha'an-ga kakan-ro núu-ya. 9 Núsáá te sua kakan ta'u máá-ró: Táa máá-ná ja kánchaa-ní onde andíví, ná nakana jaa-ná ní jíin sí'ví-ní. 10 Te ná kóo ñuu nuu tá'ú-ní tiñu. Te ná kóo taká tiñu játa'an iní máá-ní, nátu'un ío iní andíví suni súan ná kóo iní ñuyívi yá'a. 11 Staá káyee-ná taká kivi, kua'a-ní nuu-ná vina. 12 Te nátu'un kásá'a-ná tuká'nu iní-ná nuu ñáyivi kásá'a falta nuu-ná, suni súan sá'a-ní tuká'nu iní-ní nuu-ná ja sá'a-ná falta nuu-ní. 13 Te ma skivi-ní náá koto nchaa-i náá, chí sua nama-ní náá nuu kini nuu kuí'a. Chí máá-ní kúu I'a tá'ú tiñu, te tñn-ní fuerza, chí kúñá'nu-ní ní káni. Súan ná kóo. Amén. Achí-ro. 14 Chí nú sá'a-ró tuká'nu iní nuu ñáyivi kásá'a falta jíin-ró, te suni súan máá Táa-ro ondé andíví sá'a-ya tuká'nu iní nuu falta máá-ró. 15 Ko nú tú sá'a-ró tuká'nu iní nuu ñáyivi kásá'a falta jíin-ró, te suni súan máá Táa-ro ondé andíví ma sá'a-ya tuká'nu iní nuu falta-ro.

Tu'un kondicha iní-yo

¹⁶ Ko nú ká'io ndicha iní-ro, te ma sá'a-ró nátu'un kásá'a chaá uú xini já kábito xí-de. Chi máá-de kástuji-dé nuu-dé náva'a stá'an-de máá-de nuu ñáyivi ja ndichá iní-de. Chi jandáa ká'an-ri jíin-ró já á ni kani'in-dé ya'u-de. ¹⁷ Ko máá-ró, nú ndicha iní-ro, te chi'i-ró aceite xini-ro te nakiti nuu-ro, ¹⁸ Náva'a tú stá'an-ro máá-ró núu táká chaá ja ndichá iní-ro, chi nuu máá Táa-ro já kánchaá sa'í-ya stá'an-ro máá-ró. Te máá Táa-ro já ndé'é sá'í-ya, kuá'a-ya yá'u-ró kuni táká ñáyivi.

Ndasa kaya yaji

¹⁹ Ma kayá-ro yají-ro iní ñuyivi yá'a, chi chaá tikixin te kana si'in yóó, te tiví. Te suni kuu kivi ñakuí'ná te sakuí'ná kí'in jíin. ²⁰ Ko kaya-ro yají-ro ondé andívi, chi yúan ma kúu chaá tikixin te ni ma kúu kana si'in yóó já stívi. Te yúan ni ma kúu kivi ñakuí'ná já sakuí'ná kí'in jíin. ²¹ Chi nuu kándeé yaji-ro, yúan kúu nuu kuitú iní-ro jíin. ²² Lámpara yiki kúñu kúu nduchi. Te nú nduchi-ro ío va'a, ní-ni yiki kúñu-ró ndíi ncháa. ²³ Ko nú nduchi-ro káñáa, te ní-ni yiki kúñu-ró kándeé ñuñáa. Súan ío te nú luz náva'a-ró kúu ñu'un tuún, nasaa-ga ñuñáa kóo núsáa. ²⁴ Ni ñin mozo ma kúu kuatíñu-de nuu úu jito'o. Chi kití iní-de nuu ñin te kumani-dé jíin ingá, xí kuándatu-de nuu ñin te sani'in iní-de nuu ingá. Ma kúu kuatíñu-ró núu Dios jíin núu tú'un kúká.

Ma nákani iní-yo sikí já kúchaku-yo

²⁵ Núsáa te ká'an-ri jíin-ró: Ma nákani iní-ro sikí já kúchaku-ro, nú ndasa kee-ro, xí nú ndasa ko'o-ró, ni sikí yiki kúñu-ró, nú ndasa kundii kunamá-ro. A tú kánúú-gá vida-ro vása já kee-ro, te yiki kúñu-ró vása sá'ma-ro náún. ²⁶ Nde'é-ró tisaa andívi tú jítu-ti, ni tú nástútú-tí, ni tú náchiva'a-ti iní yaka-ti. Chi máá Táa-ro andívi skée-ya-ti. Á tú kánúú-ga-ro vása kiti-ún. ²⁷ Ko ndé róó ja súan nákani iní-ro te á kuu chísó-ga-ro máá-ró ñin yíkí náún. ²⁸ Naja kánakani iní-ro sikí sá'ma. Nde'é ndasa kája'nu ita yuku. Tú sátiñu, ni tú táu. ²⁹ Ko ká'an-ri jíin-ró, ja rey Salomón kivi ní kuñá'nu xaan-dé, ni tú ní kúu ku'un-de ñin sa'ma súan nátu'un ita-ún. ³⁰ Te Dios, nú súan skúnamá-ya ita yuku-ún ja ío vina te yuchaan kayu nuu ñu'un, naga ni kuu ja má skúnamá-ya róó te naja tú kákandíja va'a-ró. ³¹ Núsáa, te ma nándi'i iní-ro, ndasa kee-yo, xí ndasa ku'un-yó, achí-ro. ³² Chi ñáyivi sijn nación kándúkú táká ndatíñu jian. Ko máá Táa-ro ondé andívi, a jiní-ya já kánandi'i-ró táká ndatíñu yá'a. ³³ Ko kánúú-gá ja ndúkú ndéé-ró kivi-ró iní ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. Te sá'a-ró tiñu ndaa nátu'un sá'a máá-ya. Yúan-na te kuá'a-ga-ya táká ndatíñu-ún nuu-ro. ³⁴ Núsáa te ma nákani iní-ro já kúu yuchaan, chi yuchaan te nakani iní-ro jíin túndó'o-ún. Chi vina kúu vina te yuchaan kúu yuchaan.

7

Ma nákuñdii sikí tá'an

¹ Ma nákuñdii-ró sikí ñáyivi, náva'a ma nákuñdii-i sikí máá-ró. ² Chi nátu'un nákuñdii-ró sikí ñáyivi-ún, suni súan nákuñdii-i sikí máá-ró. Chi jíin kú'a ja káchikuá'a-ro, suni nákuá'a-ro. ³ Te naja ndé'é-ró já kándeé mi'in ndúchi ñaní-ro. A tú nákani iní-ro já ñin vitu kándeé nduchi máá-ró. ⁴ Naja ká'an-ro jíin ñaní-ro: Kundatu, ná táva-rí mi'in kándeé nduchi-ro, te tú nákani iní-ro já kándeé ñin vitu ndúchi-ro náún. ⁵ Chaá uú xini, xna'an-ga tava-ro vitu kándeé nduchi máá-ró. Yúan-na te kuu nde'é vá'a-ró te tava-ro mí'in kándeé nduchi ñaní-ro. ⁶ Ma kuá'a-ró ndatíñu iñ núu tí'ina jíná'an-ti, ni ma skána-ró

perla-ro núu k̄ini jíná'an-t̄i. Ch̄i nú súan te kuañu-t̄i sik̄i, te naxió káva-t̄i íchi núu-ro te chuxíní-t̄i róó.

Kakan-yo núu-yá te ni'in-yo

⁷ Kakan, te kua'a-ya núu-ro. Ndúkú, te ni'in-ro. Ka'an, te ná núña ve'e k̄ivi-ró. ⁸ Chi chaa jikán, te k̄i nuu-dé. Te chaa ndúkú, ní'in-dé. Te chaa ká'an, te núña ve'e k̄ivi-de. ⁹ Ndé ñn róó, nú se'e-ró jikán-i ñn staa núu-ro, te kua'a-ró ñn yuu núu-í náún. ¹⁰ Xí nú jikán-i ñn tiyáká te kua'a-ró ñn koq núu-í náún. ¹¹ Te nú róó, vasa chaa ñáá kákuu-ró, te kájini-ro kuá'a-ró ndátíñu va'a nuu sé'e-ró, naga máá Táa-ro já kánchaa-ya ándíví, ja má kuá'a-ya ndátíñu va'a nuu cháa jikán nuu-yá núsáá. ¹² Núsáá te taká tiñu ja kuní-ro já sá'a ñayivi jín-ró, suni súan sá'a máá-ró jín-i, ch̄i súan ká'an tutu ley jín cháa n̄i kajani tu'un Dios.

Sik̄i úu ichi

¹³ K̄ivi koyo-ró íchi yúxé'é túu, ch̄i jichá yuxé'é te ká'nu ichi já kuá'an nuu náa ñayivi. Te kua'a-í k̄ivi koyo-i kua'an-i ichi-ún. ¹⁴ Ch̄i tuu yuxé'é te lúli-ni ichi já kuá'an nuu ní'in tá'u-í kuchaku-i. Te yaku-ni-i káni'in-í ichi-ún.

Nde'e yunu vá'a jín yunu ñáá

¹⁵ Te koto-ró máá-ró núu cháa kajani tu'un tú'ún já vái-de nátu'un ri jito-de, ko ichi iní-de kánde yí'í kiti xáan. ¹⁶ Jín tíñu kásá'a-de te kuní-ro-dé. Á kuu táxín-ró uva xin̄i nú íñú, xí kúu táxín-ró mérkexe xin̄i íñu kímí. ¹⁷ Súan kúu, ja taká yunu vá'a kúun nde'e vá'a xin̄i, ko yunu ñáá kúun nde'e ñáá xin̄i. ¹⁸ ñn yunu vá'a ma kúu kuun nde'e káñáá xin̄i. Te ni ñn yunu káñáá, ma kúu kuun nde'e vá'a xin̄i. ¹⁹ Taká yunu tú kúun nde'e vá'a xin̄i, ná xití, te ná kí'in nuu ñú'un kayu. ²⁰ Núsáá te súan jín nde'e kúun xin̄i, te kuní-ro naún yunu kúu. ²¹ Nasu ndí'í ñayivi ká'an Táta, Táta, jín-rí, k̄ivi in̄i ñuu nátu'un andíví. Ch̄i máni ñayivi skíkuu tíñu kuní máá Táa-ri, I'a kánchaa andíví. ²² K̄ivi-ún, te ka'an kua'a ñayivi jín-rí: Táta, Táta, nasu ní kajani-ná tu'un jín sí'ví-ní, te n̄i kakiñi'in-ná tach̄i k̄ini kája'an ja ní kasá'a-ná kua'a tíñu ñá'nu jín sí'ví máá-ní náún. Ach̄i-i. ²³ Yúan-na te ka'an ni'in-ri jín ñayivi-ún: Tú ní jiní kuti-rí róó. Kuxio ki'in-ro, chi chaa kásá'a tíñu chá'an kákuu-ró.

Sik̄i úu ve'e ja s̄in s̄in in ja'a

²⁴ Te taká chaa jini so'o tu'un ká'an-ri yá'a te skíkuu-de, te kuu-de nátu'un ñn chaa ndichí. Te chaa-ún, n̄i jani-de ñn ve'e sik̄i ñn kava. ²⁵ Te n̄i kuun sau, te n̄i jin̄u nducha ñú'ún, te n̄i kee tach̄i xáan, te n̄i kakaja vé'e-ún. Te tú ní nduá, ch̄i kándij sik̄i káva. ²⁶ Te taká chaa jini so'o tu'un ká'an-ri yá'a, te tú skíkuu-de, te kuu-de nátu'un ñn chaa xíní ñáá. Te chaa-ún, n̄i jani-de ñn ve'e nuu ñítí. ²⁷ Te n̄i kuun sau, te n̄i jin̄u nducha ñú'ún, te n̄i kee tach̄i xáan, te n̄i kakaja vé'e-ún. Te n̄i ndua-ni, te n̄i naa íj, áchí-ya jín-i. ²⁸ Te nuu ní jin̄u n̄i ka'an Jesús taká tu'un yá'a, te taká ñayivi kuá'a-ún, n̄i kanaa iní-i kájini so'o-i tu'un n̄i stá'an-ya. ²⁹ Chi n̄i stá'an-ya núu-í nátu'un chaa ndíso tíñu, nasu nátu'un chaa káchaa tutu.

8

Ja ní nasáva'a-ya ñn chaa té'yu ndí'yi

¹ Te n̄i nuu Jesús vai-ya yúku-ún. Te n̄i kandikin kua'a ñayivi-yá. ² Te ñn chaa té'yu ndí'yi, n̄i chaa-de nuu-yá. Te n̄i chiñú'ún-de-ya, te n̄i ka'an-de jín-yá: Táta, nú kuní-ní, te kuu nasándoo-ní náá, áchí-de. ³ Te n̄i skáa Jesús

nda'a-yá. Te n̄i ké'é-yá-de. Te n̄i ka'an-ya: Kuni-ri, ná ndúndoo-ró, áchí-ya. Te ndi'yi té'yu-de-ún n̄i ndundoo-ni. ⁴ Yúan-na te n̄i kachi Jesús jíin-de: Ma kachi kuti-ro núu ní in-i. Ko kuá'án, te stá'an-ro máa-ró núu sutú. Te soko-ro núu-dé nátu'un n̄i tá'ú Moisés tiñu, náva'a kuni-de ja ní ndundoo-ró, áchí-ya.

Ja ní nasáva'a-ya mozo in chaa kúu capitán

⁵ Te n̄i kivi Jesús ñuu Capernaum. Te n̄i jaa in chaa kúu capitán nuu-yá ká'an nda'ú-de jíin-ya: ⁶ Táta, mozo-ná kátúu-í ve'e-ná n̄i kuyúnú-i te ndó'o xa'an-í, áchí-de. ⁷ Te n̄i kachi Jesús jíin-de: Ki'in máa-rí te nasáva'a-ri-i, áchí-ya. ⁸ Te n̄i ka'an capitán jíin-ya: Táta, nasu chaa va'a kúu-ná ja kivi-ni in ve'e-ná, chi ná ká'an-ni-ni, te ná ndúva'a mozo-ná. ⁹ Chi máa-ná, suni chaa ndiso tíñu kúu-ná. Te ñáva'a-ná soldado-ná. Te ká'an-ná jíin in-de: Kuá'án, te já'an-de. Te jíin ingá-de: Ña'an, te cháa-de. Te jíin mozo-ná: Sá'a ya'á, te sá'a-i. Achí-de. ¹⁰ Te n̄i jini so'o Jesús tu'un yá'a. Te n̄i naa iní-ya ndé'é-yá. Te n̄i kachi-ya jíin ñayivi káindikin-ya-ún: Jandaa ká'an-ri jíin-ró, ja ní iní ñuu Israel tú ní jini-ri ní in chaa kándija súan. ¹¹ Te ká'an-ri jíin-ró, ja kíkoyo kua'a ñayivi íchi núu kána ndikandii jíin íchi núu kée ndikandii. Te jungoo-i jíin Abraham, jíin Isaac, jíin Jacob onde iní ñuu nátu'un andívi. ¹² Ko ñayivi kaku máa sé'e ñuu nuu tá'ú-yá tiñu, kiñi'in-ya-í ki'in-i yata ké'e nuu ñaa. Te yúan nde'e-i te nakaji-í ñii yú'u-í, áchí-ya. ¹³ Yúan-na te n̄i kachi Jesús jíin chaa kúu capitán: Kuá'án. Nátu'un n̄i kándija-ró, te kuni-ro já súan ío, áchí-ya. Te mozo-ún n̄i nduva'a-ni-i hora-ún.

Ja ní nasáva'a-ya náchisó Pedro

¹⁴ Te n̄i jaa Jesús ve'e Pedro. Te n̄i jini-ya náchisó-de kátúu-ña yí'i kiji-ña. ¹⁵ Te n̄i tin-ya ndá'a-ña. Te n̄i kee kiji-ún-ña. Te n̄i ndukoo-ña. Te n̄i jatíñu-ña núu-yá jíná'an-ya. ¹⁶ Te nuu ní ini, te nuu-yá n̄i chakoyo ja kándiso ñayivi káta'an tachi káni. Te jíin tú'un-ni ká'an-ya, te n̄i kiñi'in-ya tachi-ún kája'an. Te n̄i nasáva'a-ya táka ñayivi kaku'u. ¹⁷ Náva'a ná skíkuu tu'un n̄i ka'an Isaías chaa n̄i jani tu'un Dios onde sáa: Máa-yá, n̄i naki'in-ya kué'e-yo, te n̄i janchaa-ya já ndó'o-yó, áchí.

Uu chaa ndúkú-de kundikin-de-ya

¹⁸ Te n̄i jini Jesús ja ní jíkó ndúu kua'a ñayivi ká'in-i xiin-ya. Te n̄i tá'ú-yá tiñu ja ná já'a-i ki'in-i inga lado. ¹⁹ Te nuu-yá n̄i jaa in chaa chaa tutu. Te n̄i ka'an-de: Maestro, kundikin-ná ní vasa ndé onde ki'in-ni, áchí-de. ²⁰ Te Jesús n̄i kachi-ya jíin-de: Taká ñukuii, ká'io yau kava káy'i-ti, jíin tísaa andívi, ká'io taka-ti. Ko máa Sé'e chaa, túu nuu kusú-ya, áchí-ya. ²¹ Te inga chaa skuá'a jíin-ya, n̄i ka'an-de jíin-ya: Táta, kua'a-ni tu'un ná kichinduji-ná táa-ná xna'an-ga, áchí-de. ²² Te n̄i kachi Jesús jíin-de: Kundikin ruu ná kí'on. Skéndoó taká ndi'yi-ún ná chinduji tá'an ndi'yi jíná'an. Achí-ya.

Ja ní jukuiñi tachi xa'an ní sá'a-ya

²³ Te n̄i kivi-ya iní in barco. Te chaa káskuá'a jíin-ya, n̄i kundikin-de-ya kája'an-de jíin-ya. ²⁴ Te nuu mar n̄i ndonda in tachi xa'an, te su'ma ndúcha-ún, n̄i jasú siki barco. Ko máa-yá kixi-ni-ya. ²⁵ Te chaa káskuá'a jíin-ya, n̄i jakoyo-de nuu-yá. Te n̄i kaxndúkoo-de-ya. Te káka'an-de: Táta, nama-ni yóo, chi naa-yo, áchí-de. ²⁶ Te n̄i kachi-ya jíin-de: Naja káyu'ú-ro. Tú káandija va'a-ró náun, áchí-ya. Yúan-na te n̄i ndukoo-ya. Te n̄i ka'an-ya núu tachi xa'an-ún jíin núu ndúcha mar. Te ná'in yúu-ni n̄i kuu. ²⁷ Te n̄i káyu'ú taká-de. Te káka'an-de: Ndé chaa kúu chaa yá'a, ja onde tachi jíin mar káandatu nuu-dé, áchí-de.

Chaa káta'an tachi káni onde ndañúu Gadara

28 Te ni jaa-ya ingá lado mar ndañú Gadara. Te onde ve'e añú ni kenda uu chaa káta'an tachí káni. Te ni chakoyo-de nuu-ya. Te ja xáan-dé, te tú ni ññayivi jíka-i ichi-ún. 29 Te ni kakana jaa-de: Naún kuní-ní jíin-ná Jesús, Se'e Dios. Ni chaa-ní yá'a ja xndó'o-ní náa vasa té jaa-ga kivi náún, áchí-de. 30 Te onde jíká jíin máa-de ío ññ tiku'ni kiní kájitu-ti. 31 Te tachí káni-ún, ni kaka'an nda'ú jíin-yá: Nú kiñi'in-ní náa, te táji-ní náa ná kivi koyo-ná ini tiku'ni kiní ká'in yúan, áchí. 32 Te ni kachi-ya jíni jíná'an: Kuángoyo núsáá, áchí-ya. Te ni kenda kája'an, te kuángoyo nuu tiku'ni kiní-ún. Te tiku'ni kiní-ún ni kajungoyo-ti ññ yukáva onde ini mar. Te nuu mar ni kaji'i-ti. 33 Te chaa kándito-ti yúan, ni kajinu-de. Te ni jakoyo-de onde ññuu. Te ni kajani-de taká tu'un jíin já ní kuu chaa ni kata'an tachí káni-ún. 34 Yúan-na te ndivii ññayivi ññuu-ún, ni kenda koyo-i kuata'an-i Jesús. Te ni kajini-i nuu-ya. Te ni kaka'an nda'ú-i jíin-yá ja ná kúxio-ya kí'in-ya ññuu-i.

9

Ja ní nduva'a chaa ni kuyúnú

1 Yúan-na te ni kivi-ya ini ññ barco. Te ni naja'a-ya kuá'an-ya ingá lado mar. Te ni najaa-ya ññuu-ya. 2 Te nuu-ya yúan ni kakinchaka-i ññ chaa ni kuyúnú kátuu-dé nuu ññ jito. Te ni jini Jesús ja kákandíja-de. Te ni ka'an-ya jíin chaa ni kuyúnú-ún: 'ijo, sándéé ini-ro. A ío tuká'nu ini nuu taká kuachi-ró, áchí-ya. 3 Te yaku chaa káchaa tutu, ni kajani ini-de: Chaa yá'a ká'an ndiva'a-de. 4 Te ni jini Jesús ja súan kájani ini-de. Te ni ka'an-ya jíin-de: Naja kájani ñáá ini-ro. 5 Te ja uu tu'un yá'a, ndéja yí-ga káa. Á ka'an-ri: A ío tuká'nu ini nuu taká kuachi-ró. Xí ká'an-ri: Ndukoo, te kaka-ró. 6 Ko náva'a ná kuní-ro já máa Sé'e chaa ndiso-ya tíñu nuu ññuyivi yá'a ja sá'a-ya tuká'nu ini nuu kuáchi, te ná ká'an-ri inga tu'un jíin chaa ni kuyúnú yá'a núsáá: Ndukoo, te naki'in-ró jito yuu-ro, te no'on-ro vé'e-ró, áchí-ya jíin-de. 7 Yúan-na te máa chaa-ún, ni ndukoo-ni-de. Te kuano'on-dé ve'e-de. 8 Te kua'a ññayivi ká'in-ún, ni kajini-i ja súan ni sá'a-ya. Te ni kayu'ú-i. Te ni kanakana jaa-i Dios ja súan ni ja'a-ya fuerza nuu ññayivi.

Ja ní kana-ya xini Mateo

9 Te Jesús, ni ja'a-ya kuá'an-ya yúan. Te ni jini-ya núu ññ chaa nání Mateo káncha-de nuu kútútú xú'ún ññuu. Te ni ka'an-ya jíin-de: Kundikin-ro rúu. Te ni ndukuiñi-de, te ni ndikin-de-ya. 10 Yúan-na te ni yee-ya staa ini ve'e-de. Te suni kua'a chaa xini jíin chaa ká'io kuachi, ni jakoyo-de. Te ni kayee-dé staa jíin Jesús jíin chaa káskuá'a jíin-yá. 11 Te ni kajini chaa fariseo. Te ni kaka'an-de jíin chaa káskuá'a jíin-yá: Naja yé Maestro máa-ró jíin chaa xini jíin chaa ká'io kuachi, áchí. 12 Yúan-na te ni jini so'o Jesús. Te ni ka'an-ya: Chaa ká'io ndáján, tú kánandi'i-de chaa táná, chi chaa kaku'u kuu ja kájinu ññ'ún yúan. 13 Kuá'an jíná'an-ró núsáá. Te skuá'a-ró naún tu'un kuu: Ná kúndá'ú ini tá'an-i kuní-ri. Nasu já sokó-í nuu-rí, áchí onde sáá. Chi tú vai-ri kana-ri xini chaa ndaa, chi chaa ká'io kuachi kana-ri xini já ná nákani ini-de. Achí-ya.

Siki já kondicha ini

14 Yúan-na te nuu-ya ni jakoyo chaa káskuá'a jíin Juan. Te ni kaka'an-de: Náa jíin chaa fariseo, ká'io ndicha ini-ná. Te chaa káskuá'a jíin-ní, naja tú ká'io ndicha ini-de, áchí-de. 15 Te ni ka'an Jesús jíin-de: Á kuu kondicha ini ññayivi ká'in viko tánda'a, te nú nini kánchaa yii jíin-i. Ko chaa ññ kivi já kúxio yii-ún nuu-í. Yúan-na te kuu koo ndicha ini-i. 16 Tú ni ññ nachu'un sa'ma jáá núu sú'nu tu'ú. Chi ja ní nuku'un jáá-ún ka'ncha-ga ja tu'ú-ún. Te ja te'ndé-ún,

ví'í-gá te'nde. ¹⁷ Te tú káchu'un ñáyiví vino jáá iní ñii tú'ú. Chì nú súan, te ndata ñii-ún, te kati vino, te naa ñii-ún. Ko káchu'un-i vino jáá iní ñii jáá. Yúan-na te kendoo va'a ndendúú. Achí-ya.

Ja ní nachaku sesí'í Jairo

¹⁸ Te nini ká'an-ya tú'un yá'a jíin-de, te ñin cháa kúñá'nu ñi jaa-de nuu-ya. Te ñi chiñú'ún-de-ya. Te ñi ka'an-de: Sesí'í-ná, sáá ní jii-i. Ko ki'on te xndée-ní nda'a-ní sikí-í, te ná náchaku-i. Achí-de. ¹⁹ Te ñi ndukuiñi Jesús. Te ñi ndikín-ya-dé, jíin cháa káskuá'a jíin-ya kája'an-de jíin-ya.

Ja ní nasáva'a-ya ñin ña'an kú'u kue'e niñi

²⁰ Te yúan ñi kenda ñin ña'an kú'u-ña já ní kuu uxí uu kuia játi niñi-ña. Ñi jaa-ña íchi yatá-ya. Te ñi ké'é-ña yúsá'ma-ya. ²¹ Chi ñi ka'an máa-ña: Nú ná ké'é-rí vasté sá'ma-ya, te kaku-ri, áchí-ña. ²² Te ñi xío káva Jesús. Te ñi jini-ya núu-ña. Te ñi ka'an-ya: Sándée iní-ro, 'ija. Ñi kandíja-ró te yúan ní kaku-ró. Achí-ya. Te máa ña'an-ún, ñi nduva'a-ni-ña hora-ún. ²³ Te ñi jaa Jesús ve'e cháa kúñá'nu-ún. Te ñi jini-ya núu cháa kátiví xkuili jíin ñáyiví kuá'a kákuva-a-i. ²⁴ Te ñi kachi-ya jíin-i: Kuxio jíná'an-ró, chi sutchí sí'í yá'a tú ní jii-i, chí kixí-ni-i, áchí-ya. Te ñi kasákátá-i nuu-ya. ²⁵ Te ñi kiñi'in-ya ñáyiví kuá'a-ún kua'an-i. Te ñi kivi-ya iní ve'e. Te ñi ñin-ya ndá'a sutchí sí'í-ún. Te ñi ndukoo-ni-i. ²⁶ Te ñi jichá tu'un-ún kua'an ní ñuu yúan.

Uu cháa kuáá

²⁷ Te ñi ja'a Jesús yúan, kua'an-ya. Te uu tá'an cháa kuáá, ñi kandikín-de-ya, kákana kó'ó-de xini-ya: Se'e David, kundá'ú iní-ní náá vii, áchí-de. ²⁸ Te ñi najaa-ya vé'e. Te ñi chakoyo cháa kuáá-ún nuu-ya. Te ñi ka'an Jesús jíin-de: Á kákandíja-ró já kúu sá'a-ri, áchí-ya. Kuu Táta, áchí-de. ²⁹ Yúan-na te ñi xndée-ya ndá'a-ya sikí ndúchi-dé. Te ñi ka'an-ya: Nátu'un ñi kákandíja-ró, súan ná kúu núsáá, áchí-ya. ³⁰ Te nduchi-dé, ñi kananuña-ni. Te Jesús, ñi ka'an ñi'in-ya jíin-de: Nde'é vá'a-ró já tú ni ñin kuni tu'un, áchí-ya. ³¹ Ko máa-de, ñi kákenda-de kája'an-de. Te ñi kajachá xa'an-dé tu'un-ya ní ñuu yúan.

Ñin cháa ñi'ín

³² Te nuu ní kenda-de kája'an-de, te ñi chakoyo ñáyiví jíin ñin cháa ñi'ín tá'an-de tachí kini. ³³ Te ñi kiñi'in-ya tachí kini-ún kua'an. Te cháa ñi'ín-ún, ñi naka'an-de. Te ñáyiví kuá'a-ún, ñi kakee nuu-í kánde'é-i. Te ñi kaka'an-i: Ni tú kájiní kuti-yo súan iní ñuu Israel, áchí-i. ³⁴ Ko cháa fariseo, ñi kaka'an-de: Jíin tachí kini ña'nu kiñi'in-de tachí kini kája'an, áchí-de.

Cuenta cháa ka'nu trigo-ya

³⁵ Te ñi jika kuu Jesús taká ñuu jíin taká rancho. Te suni iní ve'e sinagoga ñi stá'an-ya tú'un nuu-í. Te ñi jani-ya tú'un va'a ndasa koo ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. Te ñi nasáva'a-ya ñáyiví káku'u nani kue'e. ³⁶ Te ñi jini-ya núu ñáyiví-ún. Te ñi kundá'ú iní-ya-í. Chi ñi kajichá nuu-i, te kákuxí iní-i nátu'un rií, kiti tú jito'o-ti. ³⁷ Yúan-na te ñi ka'an-ya jíin cháa káskuá'a jíin-ya: Trigo ta'nu, jandáa kúu ja kuá'a ío, ko cháa ka'nu, yaku-ni-de ío. ³⁸ Kakan ta'u-ro núu máa Táta, I'a xíin trigo núsáá, náva'a ná tájí-ya cháa ka'nu kikoyo-de nuu trigo-ya. Achí Jesús.

10

Ja ní kaji-ya uxí uu cháa skuá'a jíin-ya

¹ Yúan-na te n̄i kana-ya xiní ndí'uxí uᵛ chaa káskuá'a jíin-yá. Te n̄i ja'a-ya fuerza in̄i-de ja kúndéé-de jíin tachí k̄ini, náva'a kiñi'in-de ki'in fuera, te nasáva'a-de ñayivi káku'u taká nuᵛ kué'e. ² Te ndí'uxí uᵛ chaa apóstol súan káinani-de: Chaa ñin kúu Simón (chaa-ún, suni nani-de Pedro) jíin ñani-de Andrés, te sava-ga-de: Jacobo, se'e Zebedeo, jíin ñani-de Juan, ³ Felipe, jíin Bartolomé; Tomás jíin Mateo, chaa xiní; Jacobo se'e Alfeo, jíin Lebeo, chaa ja súni nani-de Tadeo; ⁴ Te suni Simón ñuu Caná, jíin Judas Iscariote, chaa n̄i nastúu-ya.

Ja ní táji-yá-de kája'an-de

⁵ Te n̄i táji Jesús ux̄i uᵛ chaa yá'a kája'an-de. Te n̄i tá'ú-yá tiñu nuᵛ-dé: Ma kíngoyo-ró ichi ñayivi s̄in nación, ni ma kivi koyo-ró iní ñuu Samaria. ⁶ Xna'an-ga ki'in-ro iní ve'e Israel, nuᵛ r̄ii, kiti ní kanaa. ⁷ Te nú kua'an-ro te kani-ró tú'un: A yani koo ñuu nátu'un andívi, ach̄i-ro. ⁸ Te nasáva'a-ró ñayivi káku'u. Te sándoo-ró já kate'yu. Naschakú-ro ndíyi. Kiñi'in-ro tachí k̄ini ki'in. Chi n̄i ni'in sáni-ró, te suni súan kua'a sáni-ró. ⁹ Ma kúndiso-ró xú'ún iní bolsa-ro, ni oro, ni plata, ni xu'ún kuáchí. ¹⁰ Ni ñunu já kúu ichi, ni uᵛ su'nu já kú'un-ró, ni ndijan-ro, ni vara. Chi chaa sátiñu, yúan ni'in-dé kee-dé. ¹¹ Te nani ñuu x̄i rancho nú n̄i kivi koyo-ró, te yúan ndúkú-ró ñin chaa va'a in̄i-de in̄i ñuu-ún. Te kendo-ró yúan onde kenda-ró ki'in-ro. ¹² Te nuᵛ kivi-ró vé'e-ún, te ka'an-ro ná sándéé iní ñayivi-ún. ¹³ Te nú va'a in̄i ñayivi-ún, te tu'un ndéé ní ka'an-ro-ún ná jáa siki-í. Ko nú tú va'a in̄i-i, te tu'un ndéé-ún ná nájaa nuᵛ-ro. ¹⁴ Te nú ío ñayivi tú játá'ú róó, ni tú jini ná'in tú'un ká'an-ro, ná kenda koyo-ró vé'e-ún x̄i ñuu-ún, te skóyo-ró tikacha iní ja'a-ro. ¹⁵ Jandaa ká'an-ri jíin-ró, ja vítá-ga koo kuachi siki ñuu Sodoma jíin ñuu Gomorra kivi kúu juicio, vásá siki ñuu-ún.

Tundó'o jito chaa jáni tu'un

¹⁶ Kuni so'o ch̄i táji-rí róó ki'in-ro nátu'un r̄ii ma'ñú yí'i. Núsáa te koo ndichí-ró nátu'un koo, te koo vítá in̄i-ro nátu'un paloma. ¹⁷ Te koto va'a-ró máa-ró nú ñayivi ch̄i nastúu-i róó nuᵛ junta. Te in̄i ve'e sinagoga-i xndó'o-i róó. ¹⁸ Te onde nuᵛ gobernador jíin núu rey kinchaka-i róó ja siki rúu, náva'a kani ndaa-ro tú'un nuᵛ-dé jíin núu cháa s̄in nación. ¹⁹ Ko nú n̄i nastúu-i róó, ma nákani xaan in̄i-ro ndasa ka'an-ro. Ch̄i suni máa hora-ún te kua'a-ya tú'un nuᵛ-ro ndasa ka'an-ro. ²⁰ Ch̄i nasu máa-ró kákuu ja ká'an, ch̄i Espiritu máa Táa-ro kúu ja ká'an jíin yú'u-ro. ²¹ Te ñani jíin ñani nastúu tá'an ja kúu, te táa nastúu se'e. Te se'e-ún ndonda siki táa, te ka'ni tá'an. ²² Te ndivii-í, koto u'ú-i róó ja siki rúu. Ko chaa kundii n̄i'in onde kivi jinu, chaa-ún kaku-de. ²³ Ko nú káchindik̄in-i róó in̄i ñuu yá'a, te kunu-ró ki'in-ro ingá ñuu. Ch̄i jandaa ká'an-ri jíin-ró, ja má kuyachi-ro kaka kuu-ró taká ñuu Israel, onde ja má Sé'e chaa. ²⁴ ñin chaa skuá'a, nasu ñá'nu-ga kúu-de vásá maestro-de. Ni chaa játiñu, nasu ñá'nu-ga kúu-de vásá jito'o-de. ²⁵ Chaa skuá'a, súan-ni koo-de, nátu'un maestro-de, te chaa sátiñu, nátu'un jito'o-de. Ch̄i nú máa cháa kúu táa-ún n̄i kaskúnani-i-de Beelzebú, naga n̄i kuu ja má skúnani-i se'e ja ío in̄i ve'e-de núsáa.

Ja ní ka'an-ya tú'un ndéé iní jíin-de

²⁶ Núsáa te ma yú'ú-ro-í, ch̄i tú ni ñin naún yindi'u, ja má kenda ndijin, ni tú ni ñin ja yisa'í, ja má kuni-ro núu. ²⁷ Ja ní ka'an-ri jíin-ró núñaa, kani ndijin-ro tú'un. Te ja ní jini tu'un-ró, onde xin̄i vé'e kundii-ro te kani-ró tú'un. ²⁸ Te ma yú'ú-ro koto-ró ñayivi já'ni yiki kúñu-yó, chi ma kúu ka'ni-í añu-yo. Ko

sua yu'ú-ro kóto-ró já kúu xnáa ndúú añú-yo jíin yíki kúñu-yó núu infierno. ²⁹ Tú kúya'u uu tísaa ja ñin xu'ún náún. Te ni ñin-ti tú júngava-ti núu ñú'un, nú tú jiní máa Táa-ro. ³⁰ Chi a ni ka'u-ya ondé taká ixi xiní-ro. ³¹ Núsáa te ma yú'ú-ro jíná'an-ró, chi kánúú-ga-ro vása kuá'a tísaa. ³² Ko nú ndé chaa jáni ndaa-de tu'un-ri nuu ñáyivi, suni súan nakani ndaa-ri tu'un-de nuu máa Táa-ri kánchaa-ya ándívi. ³³ Te nú ndé chaa ské'ichi-de ruu nuu ñáyivi, te suni súan ské'ichi-ri-de nuu máa Táa-ri kánchaa-ya ándívi. ³⁴ Ma káni iní-ro jíná'an-ró já vái-ri ja kóo ná'ín-ni iní ñuyívi yá'a. Tú vai-ri ja kóo súan, chi sua yuchi koo. ³⁵ Chi vai-ri ja skuátá'an-ri taká chaa jíin táa-de, te sesí'í jíin náa-i, te sejanú jíin náchisó-ña. ³⁶ Te ja kóto u'u chaa kúu ja kóo iní ve'e-de. ³⁷ Nú ñin chaa maní-gá-de jíin táa-de xí jíin náa-de vása jíin-ri, tú va'a chaa kúu-de ja kúndikin-de ruu. Te nú ñin chaa maní-gá-de jíin sé'e yí-de, xí jíin sesí'í-de, tú va'a chaa kúu-de ja kúndikin-de ruu. ³⁸ Te chaa tú kánda-de jíin túndó'o kii sikí-dé, te kundikin-de ruu kii-de, tú va'a chaa kúu-de ja kúndikin-de ruu. ³⁹ Te chaa jítu iní-de kaku-de chi túndó'o kii sikí-dé, te naa-dé. Ko nú kuu ñin chaa ja sikí rúu, te kuchaku-de. ⁴⁰ Te ñáyivi kuátá'ú róo jíná'an-ró, ruu kuátá'ú-i. Te ñáyivi kuátá'ú rúu, kuátá'ú-i I'a ni táji rúu vai-ri. ⁴¹ Nú ndé ñáyivi kuátá'ú ñin chaa jáni tu'un Dios, chi chaa jáni tu'un Dios kúu-de, te máa-i, ni'in-í ya'u chaa jáni tu'un Dios. Te nú ndé ñáyivi kuátá'ú chaa ndaa, chi chaa ndaa kúu-de, te máa-i, ni'in-í ya'u chaa ndaa. ⁴² Te nú ndé chaa kua'a-de ñin yajin ndúcha víjin ko'o ñin suchí yá'a, chi suchí skuá'a kúu-i, jandáa ká'an-ri jíin-ró ja má xnáa-dé ya'u-de.

11

¹ Te súan ni jinu ni tá'ú Jesús tiñu nuu uxí uu chaa káskuá'a jíin-yá. Te ni kenda-ya yúan kua'an-ya já stá'an-ya, te kani-ya tú'un iní ñuu máa-de jíná'an-de.

Uu chaa ni táji Juan nuu-yá

² Te kánde Juan iní vekaa. Te ni jini tu'un-de káka'an-i taká tiñu sá'a Jesús. Te ni táji-de uu tá'an chaa káskuá'a jíin-de ja kaká tu'ún-de-ya: ³ Máa-ni kúu chaa kii-ún, xí kúndatu-yó ingá-de náún, áchí-de. ⁴ Te ni ka'an Jesús. Kuá'an te kastu'ún-ró núu Juan taká tu'un kájiní so'o-ró jíin tiñu kájiní-ro. ⁵ Chaa kuáa, kádundijin nuu-dé. Te chaa rengo, kánakaka-de. Chaa té'yu ndí'yi, kádundoo-de. Te chaa só'ó, kánakuni so'o-de. Te chaa ni jí'i, kánachaku-de sá'a-ri. Te suni jáni-ri tu'un va'a Dios nuu ñáyivi ndá'ú. ⁶ Te xáan ndatu kúu chaa ja tú náyu'ú-de jito-de ruu, áchí-ya jíin-de. ⁷ Te káno'on chaa-ún. Te ni kejá'á Jesús ká'an-ya tú'un Juan nuu ñáyivi-ún: Naja ní kenda-ró ní kaja'an-ro ondé nuu ñú'un té'é. Ja ndé'é-ró ichá ja kandá sá'a tachí náún. ⁸ Ko naja ní kenda-ró ní kaja'an-ro. Ja ndé'é-ró núu ñin chaa ñú'un sa'ma ndúchá náún. Nde'é, chaa káñu'un sa'ma ndúchá, máni iní ve'e rey káxiukú-de. ⁹ Ko naún ndé'é-ró ní káenda-ró. ñin chaa jáni tu'un Dios náún. Suni ká'an-ri jíin-ró, kúñá'nu-ga Juan vása ñin chaa jáni tu'un Dios. ¹⁰ Chaa yá'a kúu chaa yóso tú'un-de nuu tutú: Kuni so'o-ró chi táji-ri ndajá'a-ri kuxnúu-de ja-de. Te chaa-ún sátu'a-de ichi-ro vása jáa-ro. Achí. ¹¹ Jandáa ká'an-ri jíin-ró, ja iní ñuyívi yá'a tú ío ni ñin chaa jáni tu'un Dios ja kúñá'nu-ga máa-de vása Juan chaa skuánducha. Ko chaa lúli-ga iní ñuu nátu'un andívi, chaa-ún kúñá'nu-ga-de vása Juan. ¹² Ondé kivi ní kenda Juan chaa skuánducha, te onde vina, te chaa ni'in nda'a, fuerza kákuuni-de kivi-de iní ñuu nátu'un andívi, te tá'ú máa-de tiñu yúan kákuuni-de. ¹³ Chi máa ley jíin taká chaa ni kajani tu'un Dios, ni kajani-de

tu'un yá'a onde kiví ní chaa Juan. ¹⁴ Te nú kákuni-ro kuátá'ú-ró tú'un, máá-de kúu Elías chaa kii-ún. ¹⁵ Chaa ío so'o kuni ná'ín, te ná kúni so'o-de. ¹⁶ Naún tu'un yátá skétá'an-ri jín ñáyivi yá'a. Kákuu-i nátu'un suchí lúli káxiukú núyá'u ja súan kákana kó'ó-i xini tá'an-i. ¹⁷ Ni kaxndé'e-ri xkuili nuu-ro, te tú ní kájita já'á-ró. Ni kanda'i-ri nuu-ro te tú ní kándukuí'a iní-ro, áchí-i. ¹⁸ Chi ni kii Juan tú ní yéé-dé tú ní jí'i-de. Te káka'an-ro: Tá'an-de tachí káni. ¹⁹ Ko máá Sé'e chaa yéé-yá jí'i-ya. Te káka'an-ro: Yá'a ío ñn chaa yáji téyú te jí'i xaan-dé vino; chaa jiní tá'an jín chaa xini jín chaa ká'io kuachi kúu-de, áchí-ro. Ko ñn chaa ndíchí, máni tiñu ndíchí sá'a-de, te súan kuni-ro jándáa ndíchí-de. Achí-ya.

Ja ní kana jín-yá nuu sáva ñuu

²⁰ Yúan-na te ni kejá'á-yá kana jín-yá nuu táká ñuu nuu ní sá'a-ya kuá'a tiñu ñá'nu, chi tú ní nákaní iní-i jíná'an-i. Te ni ka'an-ya: ²¹ Naka ndá'ú kuu róo ñuu Corazín. Naka ndá'ú kuu róo ñuu Betsaida. Chi nú iní ñuu Tiro jín iní ñuu Sidón ni sá'a-ri tiñu ñá'nu ja ní sá'a-ri nuu máá-ró núú, inga kiví te a ni kanakani iní ñáyivi-ún. Te ku'un-i sa'ma ndái te ku'u-í yaa núú-í núú. ²² Ko ká'an-ri jín-ró, ja vítá-ga koo kuachi sikí ñuu Tiro jín núú Sidón kiví kii juicio vasa sikí róo jíná'an-ró. ²³ Te róo ñuu Capernaum, a ni kuñá'nu xaan-ro náún. Ko onde infierno najinu-ro, chi nú iní ñuu Sodoma ní sá'a-ri tiñu ñá'nu ja ní sá'a-ri nuu-ro yá'a núú, te a ni kendo ñuu yúan onde vina núú. ²⁴ Ko ká'an-ri jín-ró, ja vítá-ga koo kuachi sikí ñáyivi ñuu Sodoma kiví kii juicio vasa sikí-ro. ²⁵ Te suni kiví-ún ni ka'an Jesús: Táa, Jito'o andívi jín núyivi kúu máá-ní. Te ná kúta'u-ná nuu-ní ja ní jasú-ní taká tu'un yá'a nuu chaa ndíchí jín núú chaa kájuku'un iní, te ni stá'an ndijin-ní nuu chaa súchí iní jíná'an-de. ²⁶ Chi súan ni jata'an iní-ní, Táa, áchí-ya. ²⁷ Taká ndatiñu ni ja'a Táa-ri nuu-rí. Te tú ni ñn-i jiní-i nuu máá Sé'e, chi máni máá Táa jiní-ya. Ni tú jiní ni ñn-i nuu máá Táa, chi máá Sé'e jiní-ya, jín núú chaa ja kuni máá Sé'e te stá'an ndijin-ya núú-dé. ²⁸ Taká róo ja kásatiñu-ró te kándiso-ró já véé, ña'an nuu-rí jíná'an-ró te xndetatú-ri róo. ²⁹ Kundiso-ró yugo-ri jíná'an-ró, te skuá'a-ró tú'un ká'an-ri jín-ró, chi I'a ndá'ú jín I'a vítá iní añú kúu-ri. Te ni'in-ro núú ndetatú añú-ro jíná'an-ró. ³⁰ Chi ñama-ni yugo-ri te tú véé carga-ri ja kúndiso-ró, áchí-ya.

12

Ja ní kakachi-de yoko trigo kiví ndetatú

¹ Te ñn kiví ndetatú ni ja'a Jesús kua'an-ya ñn nuu káa trigo. Te chaa káskuá'a jín-yá, káji'i-de soko. Te ni kakejá'á-de kákachi-de yoko káyee-dé. ² Te ni kajini chaa fariseo. Te ni kaka'an-de jín-yá: Naún kúu jian, chi chaa káskuá'a jín-ró kásá'a-de súan kiví ndetatú, te tú ío ley, áchí-de. ³ Te máá-yá, ni ka'an-ya jín-de: Tú ní káka'u-ró tutú ndasa ni sá'a David náún. Chi máá-de jín chaa ni kaxiukú jín-de, ni kaji'i-de soko ñn kiví. ⁴ Te ni kiví-de iní ve'e Dios. Te ni yee-dé statilá káxiukú ndijín, ja tú ío ley kee-dé, ni chaa ká'jin jín-de, chi máá-ni sutu káyee núú. ⁵ Xí té ka'u-ga-ro núú tutú ley ndasa kásá'a sutu iní ve'e ij kiví ndetatú, chi tú káskíkuu máá-de ley-ún. ⁶ Chi a ká'an-ri jín-ró já ñá'nu-ga kúu ñn chaa kándii yá'a vasa já kúu máá vé'e ij. ⁷ Ko nú a ni kájuku'un iní-ro tú'un yá'a: Kuni-ga-ri já ná kúndá'ú iní tá'an-ró, nasu já sokó-ro kiti núú-rí, áchí, yúan-na te ma ndóna-ró sikí chaa tú ká'io kuachi núú. ⁸ Núsáa te máá Sé'e chaa, suni Jito'o kiví ndetatú kúu-ya, áchí-ya.

Ñn chaa ni ichi nda'a-dé

⁹ Te ni kenda-ya yúan. Te ni ja-ya iní ve'e sinagoga-de jíná'an-de. ¹⁰ Te yúan ni io ñn chaa ni ichi kájan ñn nda'a-dé. Te ni kajika tu'un-de Jesús ja ndúkú-de

kuachi siki-yá kákuni-de, te ni kaka'an-de: Á kuu sá'a-yó taná kivi ndétatú, xí túu, áchí-de. ¹¹ Te máá-yá, ni ka'an-ya jíin-de: Ndé róó ñáva'a-ró iin ri, te nú kiti-ún jungava-ti iní iin tunchi kivi ndétatú, te tú iin-ró-tí te natava-ro-tí náún. ¹² Te xa'an-gá ya'u ncháá iin cháa vásá iin ri. Núsáá te ío va'a ja vá'a sá'a-yó kivi ndétatú, áchí-ya. ¹³ Yúan-na te ni ka'an-ya jíin cháa-ún: Skáa nda'a-ro, áchí-ya. Te ni skáa-de nda'a-dé. Te ni nduva'a i-i-ní nátu'un káa inga. ¹⁴ Ko cháa fariseo, ni kenda-de kája'an-de. Te ni kandatú-ún-de ndasa ka'ni-dé-ya.

Tu'un máá-yá ni ka'an Isaías onde sáá

¹⁵ Ko ni jini Jesús ja súan kájani ini-de. Te ni kuxio-ya yúan kua'an-ya. Te kua'a ñayivi ní kandikin-i-ya. Te ni nasáva'a-ya ndívii-í. ¹⁶ Te máá-yá, ni ka'an xa'an-yá jíin ñayivi-ún ja ná tú stá'an ndijin-i-ya. ¹⁷ Náva'a ná skíkuu tu'un ni ka'an Isaías, cháa ni jani tu'un Dios: ¹⁸ Yá'a ío mozo-ri ja ní nakaji-ri, áchí Dios, áchí Isaías, te maní-rí jíin-i. Te kúsi ini-ri jíin-i. Te kua'a-ri Espiritu-ri siki-í. Te kastu'ún-i nuu ñayivi sijn nación ja kí juicio siki máá jíná'an. ¹⁹ Ma kútixín sé'e-ri, ni ma nákata-í. Te ni iin ma kúni tu'un ja kána jíin-i ini ichi. ²⁰ Ma ká'nu-i iin nukúá ní taxin, ni ma ndá'va-i iin mecha kayú ñú'má, chi onde ná kúni'in tu'un ndaa sá'a-i. ²¹ Te kuñukuu ini ñayivi sijn nación tiñu sá'a Se'e-ri. Achí.

Iin cháa kuáá ñí'in tá'an tachi kini

²² Yúan-na te nuu-yá ni kakinchaka-i iin cháa tá'an tachi kini, ja kuáá-de te ñí'in-de. Te ni nasáva'a-ya-dé. Te cháa kuáá ñí'in-ún, ni naka'an-de te ni nakuni-de. ²³ Te ni kanaa iní taká ñayivi-ún kánde'é-i. Te ni kaka'an-i: Á se'e David kúu cháa yá'a náún, áchí-i. ²⁴ Ko cháa fariseo, ni kajini so'o-de ja súan ni kaka'an-i. Te ni kaka'an-de: Cháa yá'a, nú tú ndújín-de jíin Beelzebú, te ma kúu kiñi'in-de tachi kini ki'in núú, chi ja kúñá'nu nuu tachi kúu-ún, áchí-de. ²⁵ Ko Jesús, ni jini-ya ja súan kájani ini-de. Te ni ka'an-ya jíin-de: Taká nación ja sásijn máá te kánakuatá'an máá, naa. Te taká nuu xí vé'e ja sásijn máá, te kánakuatá'an máá, ma kúni'in. ²⁶ Te nú Satanás sásijn máá, te kiñi'in máá ja'an, ndasa kúni'in nuu nuu tá'ú tiñu máá núsáá. ²⁷ Te nú ndújín Beelzebub jíin-rí ja kiñi'in-ri tachi kini. Núsáá te se'e-ró, ndé jíin kákiñi'in máá-i tachi-ún. Ja yúan, máá-i, ná nákuxndí-i siki-ro. ²⁸ Ko nú jíin Espiritu Dios kiñi'in-ri tachi kini kája'an, jandaa kúu ja nú-ro ní cháa nuu nuu tá'ú Dios tiñu núsáá. ²⁹ Chi ndasa kuu kivi iin ñayivi iní ve'e cháa kándáján, te sakuí'ná-i ndatíñu-de, te nú tú xna'an-ga ku'ni-i-de. Yúan-na te kuu sakuí'ná-i ndatíñu-de. ³⁰ Nú ndé cháa tú ndújín-de jíin-rí, te jito u'u-de ruu. Te cháa tú nástútú jíin-rí, máni jachá-de.

Tu'un ndiva'a siki Espiritu Santo

³¹ Súan ká'an-ri jíin-ró: Siki taká kuachi jíin taká tu'un ndiva'a, sá'a-ya tüká'nu ini. Ko tu'un ká'an ndiva'a siki Espiritu Santo, ma sá'a kuti-yá tüká'nu ini. ³² Te nú ndé iin cháa ka'an-de siki máá Sé'e cháa, sá'a-ya tüká'nu ini nuu-dé. Ko nú ndé iin cháa ka'an-de siki Espiritu Santo, ma sá'a kuti-yá tüká'nu ini nuu-dé, ni kuiá yá'a, ni kuiá cháa. ³³ Kuu-ró yúnu vá'a ja vá'a nde'e, xí kúu-ró yúnu káñáá, ja ñáá nde'e. Chi jíin nde'e te jini-yo naún yunu kúu. ³⁴ Se'e ko kákuu-ró. Ndasá kuu ka'an-ro tú'un va'a, te nú ñayivi ñáá kákuu-ró. Chi tu'un ñú'un ini añú cháa, máni tu'un-ún ká'an-de. ³⁵ Cháa va'a, sá'a-de tiñu va'a, chi ío va'a ini-de. Te cháa ñáá, sá'a-de tiñu ñáá, chi káñáá ini-de. ³⁶ Ko ruu, ká'an-ri jíin-ró, ja taká tu'un sáni káka'an cháa, nakua'a-de cuenta tu'un-ún kivi cháa juicio. ³⁷ Chi siki tú'un ká'an-ro, te kendo va'a-ró. Te suni siki tú'un ká'an-ro, te ta'nu ndatu-ro, áchí-ya.

Ja ní kajikan-i iin tuni

³⁸ Yúan-na te yakú cháa káchaa tutú jín cháa fariseo, nì kaka'an-de jín-yá: Maestro, kákuni-ná ja sá'a-ní ìn tuni nde'é-ná, áchí-de. ³⁹ Te nì ka'an-ya jín-de: Ñayivi ñáá ja káisiiki ncháa-i Dios, kájukan-i tuni. Ko ma kuá'a-ri nuu-í, chí tuni Jonás, cháa nì jani tu'un Dios, kúu ja kuá'a-ri nuu-í. ⁴⁰ Chí nátu'un nì kandee Jonás chí tiyáká ká'nu unì ndúú unì ñúú, suni súan kundee Se'e cháa chí ñu'un unì ndúú unì ñúú. ⁴¹ Taká cháa ñuu Nínive, nachaku-de jín ñáyivi yá'a kivi kii juicio. Te nakuxndíi-de siki-í. Chí máa-de, nì kanakani iní-de kivi ní jani Jonás tu'un nuu-dé. Te vina ví'í-gá kuñá'nu I'a kándij yá'a vásá Jonás. ⁴² Te reina onde ichi sur, nachaku-ña jín ñáyivi yá'a kivi kii juicio. Te nakuxndíi-ña siki-í. Chí onde jíká xaán ní kii-ña ní jini so'o-ña tú'un ndíhí ní ka'an Salomón. Te vina ví'í-gá kuñá'nu I'a kándij yá'a vásá Salomón. ⁴³ Nú nì kenda tachí kini iní ìn cháa. Te jika kuu nuu ñu'un té'é ndúkú nuu jungoo. Te tú ní'in. ⁴⁴ Yúan-na te ká'an tachí-ún: Ná nó'on-ri ve'e nuu ní kenda-ri, áchí. Te nú nì najaa, te jiní ja ìn ve'e sáni kúu. Te nì nduluu ve'e-ún ja ní nastaa iní. ⁴⁵ Yúan-na te ki'in tachí-ún, te kuaka tá'an jín usiá-ga tachí ñáá-ga vásá máa. Te kivi koyo te káxiukú yúan. Núsáá te ví'í-gá tá'an cháa yúan onde sandí'í-na vásá ja xnañúú nuu. Te suni súan ta'an ñayivi ñáá yá'a. Achí-ya.

Náa-ya jín ñaní-ya

⁴⁶ Te nini súan ká'an-ya jín ñáyivi-ún, te nì jaa náa-ya jín ñaní-ya ká'iin-ña ichi yatá vé'e, kákuni-ña ká'an-ña jín-yá. ⁴⁷ Te nì kachí ìn cháa jín-yá: Yúan nde'é-ní, nì cháa náa-ní jín ñaní-ní ká'iin-ña yatá vé'e, te kákuni-ña ká'an-ña jín-ní, áchí-de. ⁴⁸ Te nì ka'an-ya jín cháa nì ka'an súan jín-yá: Ndéja kúu náa-ri, te ndéja kákuu ñaní-ri. Achí-ya. ⁴⁹ Te nì skáa-ya ndá'a-yá onde nuu káxiukú cháa káskuá'a jín-yá. Te nì ka'an-ya: Yá'a nde'é-ró nuu náa-ri jín nuu ñaní-ri. ⁵⁰ Chí ñayivi skikuu tiñu kuni máa Táa-ri kánchaa-ya onde andívi, jian kúu kuá'a-ri kúu náa-ri. Achí-ya.

13

Tu'un yatá siki cháa sáka trigo

¹ Te kivi-ún nì kenda Jesús ve'e-ún te kua'an-ya. Te nì jaa-ya ní jungoo-ya yú'u mar. ² Te nì kataka kua'a xaán ñáyivi núu-yá. Te nì kivi-ya iní ìn barco. Te nì jungoo-ya. Te taká ñayivi-ún nì kakendoo-i yu'u mar. ³ Te nì ka'an-ya kuá'a tú'un yatá jín-i: Kuni so'o te kuni-ro. Ìn cháa sáka trigo, nì kenda-de sáka-dé. ⁴ Te sáka-dé kua'an-de. Te ìn nuni-ún, nì jungava yu'íchi. Te nì cháa tisaá te nì kakókó-tí. ⁵ Te inga nì jungava nuu ñu'un yúu núu tú ío kua'a ñu'un. Te nì kana yachí-ni chí tú ío kókon ñu'un. ⁶ Te nuu ní kana ndikandii, te nì kasun-ni. Te nì ichi, chí tú yo'o ní ío. ⁷ Te inga nì jungava ma'ñú iñu. Te nì ja'nu iñu-ún. Te nì jasú nuu. ⁸ Te sava nì kajungava nuu ñu'un vá'a. Te nì kuun nuni, ìn ja ìn ciento, inga ja uní xiko, te inga ja okó uxí. ⁹ Cháa ío so'o kuni ná'ín, te ná kuni so'o-de. Achí-ya. ¹⁰ Yúan-na te nì chakoyo cháa káskuá'a jín-yá. Te nì kaka'an-de jín-yá: Naja ká'an-ní tu'un yatá jín ñáyivi yá'a, áchí-de. ¹¹ Te nì ka'an-ya jín-de: Róo, chí a kuajuku'un iní-ro tú'un yísa'í yá'a sá'a Dios, ndasa koo ñuu nátu'un andívi. Ko máa ñáyivi yá'a, ma júku'un iní-i. ¹² Chí cháa ja á ñáva'a, te kii-ga nuu-dé sá'a-ya. Te kuñava'a-de kua'a xaán-gá. Ko cháa ja ná tú ñáva'a, vasa ja á ñáva'a-de-ún, te kuxio ki'in. ¹³ Ja yúan ká'an-ri tu'un yatá jín-i. Chí vasa kánde'é-i, ko tú kájiní-i. Te vasa kájiní so'o-i, ko tú kájiní ná'ín-i ní tú kájuku'un iní-i. ¹⁴ Ñayivi yá'a káskikuu-i tu'un nì ka'an Isaías: Vasa kájiní ná'ín vá'a-ró, ko ma júku'un iní-ro. Te vasa kánde'é ndí'í-ró, ko ma kuni-ro. ¹⁵ Chí xaán ní kakuni'in iní ñayivi yá'a. Te xaán ú'u kájiní so'o-i. Te kajasu-i

nduchi-í náva'a mā kuní-i jíin ndúchi-í, te mā kúni ná'in-i jíin só'o-i, te mā júku'un iní-i, te mā nájíó káva iní-i, te mā násáva'a-ri-i. Achí. ¹⁶ Ko xáán ndatu máá-ró jíná'an-ró, chí kánde'é-ró jíin ndúchi-ro, te kájini ná'in-ró jíin só'o-ró. ¹⁷ Chi jandáa ká'an-ri jíin-ró já tiní cháa kájani tu'un Dios jíin tiní cháa va'a, ni kakuni-de nde'é-de nuu já kánde'é máá-ró, ko tú ní kajini-de. Te suni ni kakuni-de kuni so'o-de ja kájini so'o máá-ró, ko tú ní kájini so'o-de. Achí-ya. ¹⁸ Kuni ná'in jíná'an-ró tú'un yátá cháa sáka núsáa. ¹⁹ Nú in cháa jini so'o-de tu'un ñuu Dios, te nú tú júku'un iní-de, yúan-na te cháa kui'na te kuancháa-ni tu'un ni saká iní añú-de-ún. Cháa yúan kúu nuni ní jungava yu'íchi. ²⁰ Te nuni ní saká núu ñú'un yúu, yúan kúu cháa jini so'o-de tu'un, te kúsii-ní iní-de jíin. ²¹ Ko tú nuu káka yo'o iní-de, te yaku-ni kivi kánda. Te nú ni ndonda tundó'o siki-dé, xí nú ni sándiva'a-i jíin-de siki tú'un-ún, te náyu'ú-ni-de. ²² Te nuni ní saká má'ñú íñu, yúan kúu cháa jini so'o-de tu'un. Ko kutéñu-de jíin ndatíñu-de. Te kuni-de kuu kúká-de. Te xndá'ú-de máá-de jíin. Ndi'i ya'á jasú nuu tú'un-ún, te tú kúun nuni. ²³ Ko nuni ní saká núu ñú'un vá'a, yúan kúu cháa jini so'o-de tu'un te júku'un iní-de. Te bueno já'a-de nuni, in-de ciento, inga-de uní xiko, te inga-de oko uxí, súan kája'a-de nuni. Achí-ya.

Tu'un ndikin lazo

²⁴ Ió inga tu'un yátá ní ka'an-ya jíin-de; Ñuu nátu'un andíví kúu nátu'un in cháa ni chí'i itu va'a nuu ñú'un-dé. ²⁵ Ko nini kixi-de, te ni ja cháa jito u'u tá'an jíin-de. Te ni chí'i tuku ndikin lazo nuu trigo-de, te kua'an. ²⁶ Ko nuu ní kana yukú itu-ún, te kúun nuni, yúan-na te suni ni kana lazo. ²⁷ Te ni jakoyo mozo máá táa, cháa xíin. Te ni kaka'an-i jíin-de: Táta, á tú ní chí'i-ní nuni vá'a nuu ñú'un-ní yá'a. Te ndénu ní ni'in-ní lazo yá'a núsáa. Achí-i. ²⁸ Te ni ka'an-de jíin mozo-de: In cháa jito u'u ruu ni sá'a ya'á, áchí-de. Te ni kaka'an mozo-ún jíin-de: Núsáa te kuni-ní ja ná kitu'un-ná náún, áchí-i. ²⁹ Te máá-de ni ka'an-de: Túu, chí nani tú'un-ró lazo-ún te sanaa te tu'un-ró trigo jíin. ³⁰ Ná kuá'nu máá jíná'an onde kivi tá'nu. Te kivi-ún te tá'ú-rí tiñu nuu cháa ka'nu: Stútú xna'an-ga lazo jian, te sá'a-ró nú'ni náva'a ka'mu-yó. Ko trigo yá'a, nastútú-ró ná kivi iní yaka-ri. Achí-de, áchí-ya.

Tu'un ndikin yuá mostaza

³¹ Ió inga tu'un yátá ní ka'an-ya jíin-de: Ñuu nátu'un andíví kúu nátu'un ndikin yuá mostaza, ja ní ki'in in cháa te ni cháa-de nuu ñú'un-dé. ³² Te jandáa in ndikin lúli-ga kúu vásá taká-ga tata. Ko nú ni ja'nu, te kúu ká'nu-ga vásá taká-ga yua. Te kuu in yunu ká'nu. Te cháa tisaá andíví, te vatu-ni sá'a-ti taká-ti chíi nda'a-ún. Achí-ya.

Tu'un yujan ía

³³ Ió inga tu'un yátá ní ka'an-ya jíin-de: Ñuu nátu'un andíví kúu nátu'un yujan ía já ní ki'in in ña'an. Te ni chisa'í-ña chí uní tiyii yúchi onde ni ndi'i ni kuu ía ní sá'a. Achí-ya. ³⁴ Taká tu'un yá'a ni ka'an Jesús jíin ñáyivi kuá'a-ún. Te nú túu tu'un yátá te tú ká'an-ya jíin-i, ³⁵ Náva'a ná skíkuu tu'un ni ka'an cháa ni jani tu'un Dios: Ka'an-ri tu'un yátá, te kachi-ri tu'un yísa'í onde kivi ní jungoo ñuyívi, áchí.

Ja ní ka'an káji-yá tu'un ndikin lazo

³⁶ Yúan-na te ni nakuatá'ú Jesús nuu ñáyivi-ún. Te ni ndivi-ya iní ve'e. Te ni jakoyo cháa káskuá'a-ún nuu-yá. Te ni kaka'an-de jíin-yá: Kani káji-ní tu'un yátá lazo nuu-ná, áchí-de. ³⁷ Te ni ka'an-ya jíin-de: Ja sáka tatá va'a-ún kúu máá Sé'e cháa. ³⁸ Te ñu'un-ún kúu ñuyívi. Te tata va'a-ún kákuu se'e Dios. Te

lazo-ún kákuu se'e kui'na. ³⁹ Te chaa u'u ja ní chi'i lazo-ún kúu kui'na. Te kivi tá'nu-ún kúu kivi jínu ñuyivi. Te chaa ka'nu-ún kákuu ndajá'a Dios. ⁴⁰ Te natu'un kututu lazo, te kayu nuu ñu'un, súan kuu kivi jínu ñuyivi. ⁴¹ Te máa Sé'e chaa, táji-yá ndajá'a-yá ki'in. Te nastutu-yá taká ñayivi kásá'a kuachi jín ñayivi kásá'a tiñu ñáá. ⁴² Te taan-yá-i kayu-i nuu ñu'un. Te yúan nde'e-i te nakaji-í ñii yú'u-í jíná'an-i. ⁴³ Yúan-na te ñayivi vá'a-ún, ndii ncháa-i natu'un ndikandii, kuxiukú-i jín máa Táa-i ini nuu nuu tá'ú-yá tiñu. Chaa ío so'o kuni ná'in, ná kúni so'o-de.

Tu'un janu xú'ún, jín tu'un perla, jín tu'un ñunu

⁴⁴ Ñuu natu'un andívi kúu natu'un ñin janu xú'ún já yísa'í chii ñin ñu'un, te ñi ndenda ñi sá'a ñin chaa, te jasú tuku-de sikí, te kúsi iní-de jín, te kua'an-de, te xikó ndí'i-de ñaún ñáva'a-de, te jáan-de ñu'un-ún. ⁴⁵ Suni ñuu natu'un andívi kúu natu'un ñin chaa jáan-de te xikó-de ja ndúkú-de perla luu. ⁴⁶ Te ñi jini-de ñin perla ja xaan yá'u. Te ñi kee-de kua'an-de. Te ñi xikó ndí'i-de taká ndatíñu-de. Te ñi jaan-de perla-ún. ⁴⁷ Suni ñuu natu'un andívi kúu natu'un ñin ñunu já júkuita ka'nu ini mar. Te ñin ñini nuu tiyáká. ⁴⁸ Te nuu ní chítu ñunu-ún, te ñi kanatava-dé yundúcha. Te ñi kajungoo-de. Te ñi kakaji-de kiti vá'a-ún kivi-ti iní jika. Te ñi kaskána-de kiti ñáá-ún kua'an. ⁴⁹ Suni súan koo kivi jínu ñuyivi. Chi kenda koyo ndajá'a-yá. Te kaji-ya ñayivi ñáa ma'ñu ñayivi vá'a. ⁵⁰ Te taan-yá-i kayu-i nuu ñu'un. Te yúan nde'e-i te nakaji-í ñii yú'u-í. Achí-ya. ⁵¹ Te ñi kachi Jesús jín-de: Ñi kajuku'un ini-ro taká tu'un yá'a náún, áchí-ya. Te ñi kaka'an-de jín-yá: Jaan Táa, áchí-de. ⁵² Te ñi kachi-ya jín-de: Ja yúan ío chaa kachaa tutu jini-de sa'an ñuu natu'un andívi, te máa-de kúu natu'un ñin chaa xín vé'e, te onde ini yaka-de táva-dé ndatíñu jáa jín ndatíñu aná'an, áchí-ya. ⁵³ Te súan ñi jinu ñi ka'an Jesús tu'un yátá yá'a. Te ñi kenda-ya yúan kua'an-ya.

Ja ní kaské'ichi-i-ya ini ñuu Nazaret

⁵⁴ Te ñi najaa-ya ñuu-ya. Te ñi stá'an-ya núu-dé ini ve'e sinagoga máa-de jíná'an-de. Te ñi kanaa iní-de ñi kande'é-de nuu-yá. Te ñi kaka'an-de: Ndenu ní ñin chaa yá'a tu'un ndíchi yá'a jín tiñu ñá'nu sá'a-de yá'a. ⁵⁵ Nasu sé'e chaa carpintero kúu ya'á náún. Á nasu María nání náa-de. Te taká ñani-de káinání Jacobo, José, Simón, jín Judas. ⁵⁶ Te tú ká'jin kua'a-de jín-yó yá'a náún. Te ndenu ní ñin-dé taká tu'un yá'a núsáa. Achí-de. ⁵⁷ Te súan ñi kakujá'a ini-i jín-yá. Te Jesús, ñi ka'an-ya jín-i: Chaa jáni tu'un Dios, máni ñuu-de jín ini ve'e-de kúu ja tú kaka'an tu'un jínú'ún jín-de, áchí-ya. ⁵⁸ Te tú ní sá'a-ya kuá'a tiñu ñá'nu yúan, chi tú ní kákandíja-i.

14

Ja ní ji'i Juan, chaa skuánducha

¹ Te suu kivi-ún te Herodes chaa tá'ú tiñu, ñi jini tu'un-de tu'un Jesús. ² Te ñi kachi-de jín mozo-de: Chaa yá'a kúu Juan ja skuánducha. Ñi nachaku-de ja ní ji'i-de, te ja yúan sá'a-de tiñu ñá'nu yá'a. Achí-de. ³ Chi Herodes, ñi ñin-de Juan. Te ñi ju'ni-de. Te ñi chindee-de chaa vekaa ja kuáchi Herodías ñasíí Felipe ñani máa Herodes. ⁴ Te Juan, a ñi kana jín-de nuu Herodes: Tú ío ley kuaka-ró-ña, áchí-de. ⁵ Te Herodes, ñi kuni-de ka'ni-dé Juan. Ko ñi yu'ú-de ñi jito-de ñayivi, chi kájani ndaa ini-i ja ñin chaa jáni tu'un Dios kúu Juan. ⁶ Te ñin kivi ní sá'a Herodes ñin viko kivi ní kaku-de. Te sesíí Herodías ñi jita já'á-i nuu ñayivi. Te ñi kusí iní Herodes jín-i. ⁷ Te ñi jatú'un téyí-de ja kuá'a-de

ṭaká naún kakán-i nuu-dé. ⁸ Te náa-i, a n̄i jani íchí-ña-í, te n̄i ka'an-i: Kua'a-ní xini Juan, chaá skuánducha-ún nuu-ná kundee nuu ñin ko'o, áchí-i. ⁹ Yúan-na te máá rey-ún, n̄i kuxíí iní-de. Ko siki já ní jat̄u'un téyíí-de jíin siki já ní kajini so'o chaá káyee stáa jíin-de-ún, te n̄i tá'ú-de tiñu ná kuá'a soldado nuu-í. ¹⁰ Te n̄i tájí-de soldado n̄i ja'an. Te n̄i xiti xini Juan iní vekaa. ¹¹ Te n̄i chaá xini-dé kándeé nuu ñin ko'o. Te n̄i ja'a soldado nuu súchí síí-ún. Te máá-i, n̄i janchaka-i nuu náa-i. ¹² Yúan-na te n̄i jakoyo chaá káskuá'a jíin-de. Te n̄i kandaña-de yiki kúñu Juan. Te n̄i kach̄induj̄i-de. Te n̄i kee-de kája'an-de. Te n̄i kakastu'ún-de nuu Jesús.

Ja ní skée-yá u'un mil ñayivi

¹³ Te n̄i jini tu'un Jesús. Te n̄i kuxio-ya kuá'an-ya yúan iní ñin barco onde nuu ñú'un té'é kándeé s̄in-ya. Te n̄i kajini tu'un ñayivi jíná'an-i. Te onde ṭaká ñuu n̄i kandik̄in-i-ya kájika já'á-i jíin-yá. ¹⁴ Te n̄i kenda Jesús kua'an-ya. Te n̄i jini-ya núu ñayivi kuá'a xáan. Te n̄i ndukuí'a iní-ya jíin-i. Te n̄i sá'a-ya taná táká ñayivi káku'u. ¹⁵ Te nuu ní ini te n̄i chakoyo chaá káskuá'a jíin-yá nuu-yá. Te n̄i kaka'an-de: Yá'a ch̄i máá ñú'un té'é kúu, te a n̄i kee ndikandii. Tájí-ní-i ná kíngoyo-i ṭaká ñuu. Te ná kuáan máá-i staa kée-í, áchí-de jíin-yá. ¹⁶ Te n̄i kach̄i Jesús jíin-de: Tú n̄ini kí'in-i jíná'an-i: Kua'a máá-ró já ná kée-í, áchí-ya. ¹⁷ Te máá-de, n̄i kaka'an-de jíin-yá: Tú naún káñava'a-ná ch̄i u'un-ni statilá jíin úu-ni t̄iyáká, áchí-de. ¹⁸ Te máá-yá, n̄i kach̄i-ya jíin-de: Kua'a ná kí nuu-rí yá'a, áchí-ya. ¹⁹ Te n̄i tá'ú-yá tiñu nuu ñayivi-ún n̄i kajungoo ṭaká-i nuu íchá. Te n̄i ki'in-ya ndí'ú'un statilá jíin úu t̄iyáká-ún. Te n̄i ndakoto-ya íchi ándíví. Te n̄i jikan ta'u-yá ja'a statilá. Te n̄i sákuáchí-yá. Te n̄i ja'a-ya núu cháa káskuá'a jíin-yá. Te chaá-ún, n̄i kajani-de nuu ñayivi-ún. ²⁰ Te ndivii-í n̄i kayee. Te n̄i kanda'a ch̄i-i. Te n̄i kanastútú-de ux̄i uu j̄ika staa kuach̄i-ún ja ní ndendoso. ²¹ Te j̄inu u'un mil chaá n̄i kayee-ún, te s̄in-ga kúu ñasí'í jíin súchí lúlí.

Ja ní jika já'á-yá nuu mar

²² Yúan-na te n̄i skandá-ni Jesús chaá káskuá'a jíin-yá, n̄i k̄ivi koyo-de iní ñin barco. Te ná kúxnúú-de kíngoyo-de inga lado yu'u mar sá'a-ya, ch̄i kuéé jachá-ya ñayivi kuá'a-ún. ²³ Te n̄i jacha-ya ñayivi-ún kája'an-i. Te n̄i kaa s̄in-ya kuá'an-ya yúku, kuákakan ta'u-yá. Te n̄i ini, te kándeé máá ñin-ni-ya yúan. ²⁴ Te barko-ún, a kándeé ma'ñú mar. Te ká'ú xaan ní ndonda su'ma ndúcha sikí-dé, ch̄i sua n̄i nana nuu tach̄i. ²⁵ Te tíkuáan-na kúu. Te n̄i jaa Jesús nuu-dé, j̄ika já'á-yá nuu mar. ²⁶ Te chaá káskuá'a-ún, ja ní kajini-de-ya, já j̄ika-ya núu mar, te n̄i kayu'ú-de. Te káka'an-de: Añú kúu, áchí-de. Te kákana kó'ó-de ja káyú'ú-de. ²⁷ Yúan-na te Jesús, n̄i ka'an-ni-ya jíin-de: Sándéé iní-ro. Máá-rí kúu. Ma yú'ú-ro, áchí-ya. ²⁸ Yúan-na te n̄i ka'an Pedro jíin-yá: Táta, te nú máá-ní kúu, te tá'ú-ní tiñu ná káka-ná nuu mar yá'a jaa-ná nuu-ní, áchí-de. ²⁹ Te n̄i ka'an-ya: Ña'an, áchí-ya. Te n̄i nuu Pedro iní barco. Te n̄i jika-de nuu ndúcha-ún kua'an-de nuu Jesús. ³⁰ Ko nuu ní jini-de ja xáan kée tach̄i, te n̄i yu'ú-de. Te n̄i kejá'á-de sá'u-de ch̄i nducha. Te n̄i kana kó'ó-de: Táta, nama-ní náá, áchí-de. ³¹ Te n̄i skáa-ni Jesús nda'a-yá. Te n̄i t̄in-ya-dé. Te n̄i kach̄i-ya jíin-de: Chaá tú kándija va'a kúu-ró. Naja jáni siki iní-ro. Achí-ya. ³² Te n̄i nd̄ivi-ya iní barko-ún jíin-de. Te n̄i kuná'in-ni tach̄i xáan-ún. ³³ Yúan-na te chaá ká'in iní barko-ún, n̄i chakoyo-de nuu-yá. Te n̄i kachiñú'ún-de-ya. Te káka'an-de: Jandáa ndija máá-ní kúu Se'e Dios, áchí-de.

Ñayivi káku'u iní ñuu Genesaret

³⁴ Te n̄i kaja'a-ya kuá'an-ya ingá lado. Te n̄i chakoyo-ya ñú'un íchí ñúu Genesaret. ³⁵ Te chaa ñuu-ún, n̄i kanakuni-de-ya. Te n̄i katáji-de tu'un ñúu ñúu-ún. Te n̄i kakinchaka-de ñayivi káku'u nuu-yá. ³⁶ Te n̄i kaka'an nda'ú-i jíin-yá ja ná ké'é-i vasté yúsá'ma-yá. Te taká ñayivi ní kaké'é sá'ma-yá-ún, n̄i kanduva'a-i.

15

Ndasa kuchá'an ñáyivi

¹ Yúan-na te yakū chaa fariseo jíin chaa káchaa tutu in̄i ñuu Jerusalem, n̄i jakoyo-de nuu-yá. Te n̄i kaka'an-de jíin-yá: ² Chaa káskuá'a jíin-ró, naja káské'ichi-de taninu chaa aná'an. Chi tú kánandá'a-de te káyee-dé staa. Achí-de. ³ Te máa-yá, n̄i ka'an-ya jíin-de: Te máa-ró, suni naja káské'ichi-ro tíñu n̄i tá'ú Dios nuu-ro núsáa, chi ja sikí taninu máa-ró. ⁴ Chi n̄i ka'an Dios: Kuandatu nuu táa-ro núu náa-ro, te ndéja ká'an ndiva'a nuu táa nuu náa, ná kúu nú kuu, áchí. ⁵ Ko máa-ró kaka'an-ro: Nú ío ndatíñu ja xín ñn chaa, te a kuu ni'in tíñu ja kuní táa-de xí náa-de, te nú xna'an-ga ka'an-de: A n̄i soko-rí ndatíñu-ún nuu Dios, achí-de. ⁶ Yúan-na te tuká kánúú skíkuu-de kuá'a-de nuu táa-de nuu náa-de, áchí-ro. Te súan kástíví-ró tú'un Dios jíin taninu n̄i kajakin-ro. ⁷ Chaa uu xini kákuu-ró. Bueno n̄i jani Isaías tu'un sikí-ro súan: ⁸ Ñayivi yá'a, jíin yú'u-í káchiñú'ún-i ruu, ko jíin añú-i chi jíká-ni kúu in̄i-i jíto-i ruu. ⁹ Te káchiñú'ún sáni-i ruu, chi kástá'an-i tu'un jáni in̄i ñn chaa, áchí Isaías. Achí-ya. ¹⁰ Te n̄i kana-ya xini ñáyivi-ún. Te n̄i ka'an-ya jíin-i: Kuni so'o jíná'an-ró, Te chu'un in̄i-ro tú'un ká'an-ri: ¹¹ Nasu já kivi in̄i yu'u chaa kuchá'an-de sá'a, chi ja kenda in̄i yu'u-dé, yuán kúu ja kúchú'an-de sá'a, áchí-ya. ¹² Yúan-na te chaa káskuá'a jíin-yá, n̄i chakoyo-de nuu-yá. Te n̄i kaka'an-de: Á jini-ní ja ní kakiti in̄i chaa fariseo ja ní kajini so'o-de tu'un yá'a, xí túu, áchí-de. ¹³ Ko máa-yá, n̄i ka'an-ya: Taká yunu já tú ní náchu'un máa Táa-ri andívi, te tu'un-ri ki'in. ¹⁴ Sía jíná'an-ró ná kí'in-de. Chaa kuáá kástá'an ichi núu sava-ga chaa kuáá kákuu-de. Chi nú ñn chaa kuáá stá'an-de ichi núu ingá chaa kuáá, te ndendúu-de jungoyo-de in̄i xa'va. Achí-ya. ¹⁵ Te n̄i ka'an Pedro jíin-yá: Kastu'ún káji-ní tu'un yátá yá'a nuu-ná jíná'an-ná, áchí-de. ¹⁶ Te n̄i kachí Jesús: Te suni onde róo tú kájuku'un in̄i-ro náún. ¹⁷ Á tú kájuku'un in̄i-ro já taká ja kée-í kivi kua'an chii-i, te ndénda-ni kua'an. ¹⁸ Ko ja kenda yu'u-í, chi onde in̄i añú-i vai, te yuán kúu ja kúchá'an-i sá'a. ¹⁹ Chi onde ichi in̄i añú-i kenda ja jáni ñáa in̄i, ja já'ni ndíyi, ja ísiki ncháa tá'an, ja kuáxán in̄i, ja saku'ná, ja ká'an tu'un tú'ún, ja ká'an ndiva'a. ²⁰ Taká tu'un yá'a kúu ja kúchá'an-i sá'a. Ko nú tú nándá'a-i te kee-í staa, tú kúchá'an-i sá'a. Achí-ya.

Tu'un sesí'í ña'an ñúu Caná

²¹ Te n̄i kenda Jesús yúan kua'an-ya ichi ndáñúu Tiro jíin Sidón. ²² Te ñn ña'an ñúu Caná, n̄i kenda-ña ndáñúu yúan. Te n̄i kana kó'ó-ña: Táta, Se'e David, kundá'ú in̄i-ní náa, chi sesí'í-ná ká'ú xaan tá'an-i ñn tachi kini, áchí-ña jíin-yá. ²³ Ko máa-yá, tú ní ká'an kuti-yá jíin-ña. Yúan-na te n̄i jakoyo chaa káskuá'a jíin-yá. Te n̄i kaka'an nda'ú-de jíin-yá: Ka'an-ní jíin-ña ná kí'in-ña, chi kána kó'ó-ña vái-ña ichi yatá-yo, áchí-de. ²⁴ Te n̄i ka'an-ya: Máni nuu rii, kiti ní kanaa, ká'jin se'e Israel, n̄i táji-yá ruu vai-ri, áchí-ya. ²⁵ Yúan-na te n̄i chaa-ña núu-yá. Te n̄i chiñú'ún-ña-yá. Te n̄i ka'an-ña: Táta, chindéé chítuu-ní náa, áchí-ña. ²⁶ Te n̄i ka'an máa-yá: Tú ío va'a ja kuánchaa-yo staa sé'e-yó te skána-yó núu lusu, áchí-ya. ²⁷ Te n̄i ka'an-ña: Jandaa ká'an-ní, Táta, ko lusu-ún, ichi chíi mesa náchii-tí staa kuachí kóyo yu'u jíto'o-ti yáji-tí, áchí-ña jíin-yá. ²⁸ Yúan-na te

n̄i ka'an Jesús: Nána, xaan vá'a n̄i kandíja-ní, ná sá'a-ná jíin-ní nátu'un kuní-ní, áchí-ya. Te máa hora jian ní nduva'a-ni sesí'í-ña.

Ja ní nasáva'a-ya kuá'a ñáyivi kú'u

²⁹ Te n̄i ja'a Jesús kua'an-ya yúan. Te n̄i jaa-ya yú'u mar ñuu Galilea. Te n̄i kaa-ya kuá'an-ya yúku-ún. Te yúan n̄i jungoo-ya. ³⁰ Te n̄i jakoyo kua'a ñáyivi núu-ya jíin ñáyivi rengo, ja kuáa, ja ñí'ín, ja t́kú'lu, jíin sáva-ga-i ja kaku'u. Te n̄i kajakin-i-ún núu já'a Jesús. Te n̄i nasáva'a-ya-í jíná'an-i. ³¹ Te n̄i kakee nuu ñáyivi-ún kándé'é-i ja súan n̄i kajini-i náka'an ñáyivi ñí'ín, ndúva'a ñáyivi t́kú'lu, náka ñáyivi rengo, ndúndijin nuu ñáyivi kuáa. Te n̄i kanakana jaa-i Dios ñáyivi Israel.

Ja ní skée-ya kuun mil ñáyivi

³² Te n̄i kana Jesús xini cháa káskuá'a jíin-yá. Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Kúnda'ú ini-ri ñáyivi yá'a, chí a n̄i kuu un̄i kivi káxiukú-i jíin-rí, te tú naún káji-í. Te tú kuní-ri natáji-rí-i no'on ndicha-i, chí nú súan te sava ichi te kuitá ii-í. Achí-ya. ³³ Yúan-na te cháa káskuá'a jíin-yá n̄i kaka'an-de jíin-yá: Te ndénu ní'on staa kuá'a kée ndá'a chí ñáyivi kuá'a yá'a, chí máni ñu'un té'é kuu yá'a, áchí-de. ³⁴ Te n̄i ka'an Jesús jíin-de: Nasaa staa kándiso-ró, áchí-ya. Te n̄i kaka'an-de: Usia-ni, te yaku tiyáká lúli, áchí-de. ³⁵ Yúan-na te n̄i tá'ú-yá tiñu nuu ñáyivi-ún n̄i kajungoo-i nuu ñu'un. ³⁶ Te n̄i ki'in-ya ndí'usiá staa jíin cháká-ún, te n̄i jikan ta'u-yá, te n̄i sakuáchi-yá, te n̄i ja'a-ya núu cháa káskuá'a jíin-yá, te n̄i kajani-de nuu-í. ³⁷ Te n̄i kayee táka-i. Te n̄i kanda'a chí-i. Te n̄i kanastútú-de ja ní kendo kuáchi-ún, usia ndo'o chítú ndí. ³⁸ Te ñáyivi ní kayee-ún, jínu onde kuun mil cháa, te s̄in-ga kuu ñasí'í jíin táka suchí lúli. ³⁹ Yúan-na te n̄i jacha-ya ñáyivi-ún kuangoyo-i. Te n̄i ndivi-ya iní barco. Te n̄i jaa-ya ndáñuu Magdala.

16

Ja kájukan-i tuni nuu-yá

¹ Te n̄i jakoyo cháa fariseo jíin cháa saduceo nuu-yá, chí koto ncha-de-ya kákuun-de. Te n̄i kajikan-de tuni ichi ándiví núu-yá te kuun-de. ² Ko máa-yá n̄i ka'an-ya jíin-de: Nú n̄i ini, te kaka'an-ro: nandii ndáxin, chí ío viko kuá'a ándiví, áchí-ro. ³ Te jañá'an kaka'an-ro: Vina te kuun sau, chí íin ñáa viko kuá'a ándiví, áchí-ro. Chaa uu xini kákuu-ró. A kájin-ro naún kuní ka'an viko ándiví, ko tú kájuku'un ini-ro tuni kivi yá'a. ⁴ Ñáyivi ñáa yá'a ja káisi ki ncháa-i Dios, kájukan-i tuni nuu-rí. Ko ma kuá'a-ri ni ñn nuu-í, chí máni tuni Jonás, cháa n̄i jani tu'un Dios, kuu ja kuá'a-ri. Achí-ya. Te n̄i skéndo-ya-dé jíná'an-de. Te kua'an-ya.

Cuenta yujan ía cháa fariseo

⁵ Te n̄i jakoyo cháa káskuá'a-ún inga lado mar. Te n̄i kanaa ini-de kundiso-de staa. ⁶ Te n̄i kachi Jesús jíin-de: Koto va'a-ró máa-ró núu yujan ía cháa fariseo jíin cháa saduceo, áchí-ya. ⁷ Te kándatu'ún máa-de: Sikí ja tú kándiso-yó staa ká'an-ya núsáa, áchí-de. ⁸ Te n̄i jini Jesús ja súan kándatu'ún-de. Te n̄i ka'an-ya: Chaa káandíja yaku-ni kákuu-ró. Naún kándatu'ún-ró. Ja tú ní kándiso-ró staa náun. ⁹ Onde vina tú kájuku'un ini-ro náun. Á tú kánuku'un ini-ro ja ní kuu jíin ú'un staa jíin ú'un mil cháa, te nasaa jika ní kanastútú-ró-sa. ¹⁰ Ni ja ní kuu jíin usiá staa-ún jíin kúun mil cháa, te nasaa ndo'o ní kanastútú-ró. ¹¹ Te naja tú kájuku'un ini-ro, chí tú ní ká'an-ri tu'un statilá jíin-ró, chí sua ja koto va'a-ró máa-ró núu yujan ía cháa fariseo jíin cháa saduceo. Achí-ya jíin-de. ¹² Yúan-na

te n̄i kajuku'un in̄i-de ja tú ní ká'an-ya jíin-de ja kóto-de máa-de nuu yújan ía státílá, chí sua ja má kándíja-de sa'an kástá'an cháa fariseo jíin cháa saduceo.

Tu'un ni ka'an ndaa Pedro

¹³ Te n̄i jaá Jesús ichi ndáñúu Cesarea de Filipo. Te n̄i jiká tu'un-yá cháa káskuá'a jíin-yá: Naún cháa kúu máá Sé'e cháa káka'an ñayivi jíná'an-i, áchí-ya. ¹⁴ Te máa-de n̄i kaka'an-de: Juan, cháa skuánducha, káka'an sava-i. Te sava-ga-i, Elías, te sava-ga-i, Jeremías, xí ñin cháa n̄i jani tu'un Dios onde sáá, áchí-i. Achí-de. ¹⁵ Te máa-yá n̄i ka'an-ya jíin-de: Te róó, na cháa kúu-ri káka'an-ro, áchí-ya. ¹⁶ Te n̄i ka'an Simón Pedro: Máá-ní kúu Cristo, Se'e Dios, I'a chakú, áchí-de. ¹⁷ Yúan-na te n̄i kachí Jesús: Xáán ndatu-ro, Simón se'e Jonás, chí nasu ñin cháa ní kástu'un tú'un yá'a nuu-ro, chí sua máá Táa-ri I'a kánchaa andíví ní stá'an-ya núu-ro. ¹⁸ Ko ruu, suni ká'an-ri jíin-ró já máá-ró kúu Pedro, te sikí káva yá'a kundíi tikun̄i kándíja-i nuu-ri sá'a-ri. Te ja kánde in fierno ma kúndéé jíin-i. ¹⁹ Te nuu-ro kuá'a-ri ndakáa máá ñúu natu'un andíví. Te taká ja kú'ni-ro iní ñuyivi yá'a, kunu'ni iní andíví. Te taká ja ndájí-ró iní ñuyivi yá'a, ndaji iní andíví. Achí-ya. ²⁰ Yúan-na te n̄i ka'an xa'an-yá jíin cháa káskuá'a jíin-yá, ja tú ní ñin nuu kachí-de ja máa-yá kúu Jesucristo.

Jíin kivi ní ka'an-ya já kúu-ya

²¹ Te máa hora jian ní kejá'a Jesús n̄i kastu'un ndaa-ya núu cháa káskuá'a jíin-yá ja jínu ñú'ún kí'in-ya ñúu Jerusalem te ndo'o xa'an-yá. Te cháa n̄i kayii jíin taká sutu ñá'nu jíin cháa káchaa tutu, ma kuátú'un-de-ya te ka'ni-dé-ya. Te nuu uní kivi te nachaku-ya. Achí-ya. ²² Yúan-na te Pedro, n̄i kiñi'in sijn-de-ya. Te n̄i kejá'a-de ká'an xa'an-dé jíin-yá: Ma kúu Táta, tú kuti na modo ja tá'an-ní tundó'o yá'a, áchí-de. ²³ Yúan-na te n̄i jíó káva Jesús nuu Pedro. Te n̄i kachí-ya jíin-de: Satanás, kuxio ki'in-ro, chí cháa sáká núu kúu-ró núu-ri. Chí tú ká'an-ro tú'un Dios, chí sa tu'un cháa ká'an-ro. Achí-ya.

Tu'un ndó'o cháa kákandíja

²⁴ Yúan-na te n̄i ka'an Jesús jíin cháa káskuá'a jíin-yá: Nani cháa nú kuni-de kii-de yata-rí, ma kúndá'ú in̄i-de máa-de, te ná kuándéé in̄i-de jíin tundó'o kii sikí-dé, te ná kúndik̄in-de ruu kii-de. ²⁵ Chí cháa jítú in̄i-de kaku-de chíi tundó'o kii sikí-dé, naa-dé. Te vasa ná kúu ñin cháa ja sikí rúu, ko kuchaku-de. Achí-ya. ²⁶ Chí naún ní'in cháa vasa ná kúndéé-de ní'in-dé ní ñuyivi, te nú xnáa-dé añú-de. Xí na jíin chúnáa cháa añú-de. ²⁷ Chí máá Sé'e cháa, ndii-ya jíin taká ndajá'a-yá. Te nduñá'nu-ya sá'a Táa-ya. Yúan-na te chá'u-ya ñin ñin ñayivi nú ndasa káa tiñu n̄i kasá'a máa-i. ²⁸ Jandaa ká'an-ri jíin-ró: Ió sava cháa ká'in yá'a ja má kúu kuti-dé onde nú tú kuni-de nuu máá Sé'e cháa ndii-ya ñúu-ya.

17

Sikí já túku ni nduu-ya

¹ Yúan-na te nuu iñú kivi te n̄i jaka-ya Pedro jíin Jacobo jíin ñani-de Juan, kua'an sijn-ya jíin-de ñin yuku súkún. ² Te yúan, tuku n̄i nduu-ya núu-dé. Te n̄i nandii ncháa nuu-yá natu'un ndikandii. Te sa'ma-yá n̄i kandukiyi natu'un ndua luz ja nándii ndáxín. ³ Te yúan n̄i kandenda Moisés jíin Elías, kádatu'un-de jíin-yá, n̄i kajini-de. ⁴ Te n̄i ka'an Pedro: Táta, va'a-ga ná kéndoo-yó yá'a. Nú kuni-ní te sá'a-ná un̄i ve'e kuii. ñin kuu máá-ní, inga kuu Moisés, te inga kuu Elías, áchí-de jíin Jesús. ⁵ Te nini ká'an-de, te n̄i cháa ñin viko nu'un. Te n̄i jasú ní núu-dé. Te n̄i kenda luz chíi. Te n̄i kenda ñin tu'un ja ní

ka'an: Ya'á kúu Se'e-ri, ja kúndá'ú iní-ri-i. Te kúsi iní-ri jíin-i. Ná kúni ná'ín-ró tú'un ká'an-i núsáá. Achí Dios. ⁶ Te tu'un yá'a nī kajini so'o cháa káskuá'a-ún. Te nī kandua ndee-ni-de, chí nī kayu'ú xaan-dé. ⁷ Yúan-na te nī jaa Jesús. Te nī skandá-ya-dé. Te nī ka'an-ya: Ndukoo, ma yú'ú-ro jíná'an-ró, áchí-ya. ⁸ Te nī kandakoto-de. Te tuká nī in naún ní kájiní-de, chí máá in-na Jesús. ⁹ Te kánuu-de yuku-ún. Te Jesús nī ka'an xaan-yá jíin-de: Ma kachí-ro núu ní in ja súan nī kajini-ro, chí onde ná náchaku máá Sé'e cháa ma'nū ndíyi, áchí-ya. ¹⁰ Yúan-na te cháa káskuá'a jíin-yá, nī kajika tu'ún-de-ya: Te cháa káchaa tutu, naja káka'an-de ja kánúú ndíi Elías xna'an-ga, áchí-de. ¹¹ Te nī ka'an Jesús jíin-de: Jandáa kúu ja ndíi Elías xna'an-ga, te nasajáa-de taká ndatínu. ¹² Ko ká'an-ri jíin-ró, ja á nī ndii Elías, te tú ní kánakuni-i-de. Te nī kasá'a-i taká ja ní kakuu iní-i jíin-de. Te suni súan xndó'o-i máá Sé'e cháa. Achí-ya. ¹³ Yúan-na te cháa káskuá'a-ún, nī kajuku'un iní-de ja tú'un Juan, cháa nī skuánducha, kúu ja ní ka'an-ya jíin-de.

Sikí súchí jíi'yi'

¹⁴ Te nī najakoyo-ya núu ñáyivi kuá'a-ún. Te nī cháa in cháa nuu Jesús. Te nī jukuiñi jíi-de nuu-yá. ¹⁵ Te nī ka'an-de: Táta, kundá'ú iní-ní se'e-ná, chí jíi'yi'-i, te ndó'o xaan-í. Te tñi jínu nduá-i nuu nū'un, te tñi jínu nduá-i nuu ndúcha. ¹⁶ Te nī kinchaka-ná-i nuu cháa káskuá'a jíin-ní, te tú kakuu sá'a-de tana-í, áchí-de. ¹⁷ Te nī ka'an Jesús: Ñáyivi xaan ní'in iní kakuu-ró ja tú kákandija-ró. Nasaa-ga kivi kúnchaa-ri jíin-ró. Te nasaa-ga kivi ndó'o-ri jíin-ró. Kua'a-i ná kí-i, áchí-ya. ¹⁸ Te Jesús, nī ka'an xaan-yá nuu tachí kini-ún, te nī kenda kua'an iní súchí-ún. Te nī nduva'a-ni-i máá hora-ún. ¹⁹ Yúan-na te nī jakoyo sñin cháa káskuá'a-ún nuu Jesús, te nī kaka'an-de: Naja tú ní kakuu kiñi'in-ná kí'in, áchí-de. ²⁰ Te nī kachí Jesús jíin-de: Sikí ja tú kákandija va'a-ró ní kuu yúan. Chí ká'an ndaa-ri jíin-ró, ja nú kákandija-ró, vasté in tí'li nátu'un in ndikin yuá mostaza, te kachí-ro kúni yuku yá'a: Kuxio yá'a te kuá'an onde yúan, achí-ro, te kí'in. Te kuu sá'a-ró taká tiñu súan. ²¹ Ko in tá'an yúan ni ma kenda kuti kí'in, te nú tú kakan ta'u-yo te kondicha iní-yo. Achí-ya.

Jíin kivi ní ka'an-ya ja kúu-ya

²² Te nini ká'iin-ya iní nuu Galilea, te nī kachí Jesús jíin-de: Máá Sé'e cháa natuu-ya núu ndá'a sáva-ga cháa. ²³ Te ka'ni-dé-ya. Ko nuu uní kivi te nachaku-ya, áchí-ya. Te máá-de, nī kandukuí'a xaan iní-de.

Sikí xú'ún póniná

²⁴ Te nī jakoyo-ya núu Capernaum. Te cháa kájukan poniná, nī chakoyo-de nuu Pedro. Te nī kaka'an-de: Te Maestro máá-ró, tú kua'a-de poniná náún, áchí-de. ²⁵ Te Pedro: Kuu, áchí-de. Te nī ndívi-de iní ve'e. Te nī ka'an Jesús xna'an-ga jíin-de: Naún kachí-ro. Taká cháa rey iní ñuyívi yá'a, ndénu kájukan-de poniná. Á nuu sé'e-de xí núu cháa sñin ve'e, áchí-ya. ²⁶ Te nī kachí Pedro jíin-yá: Nuú cháa sñin ve'e kájukan-de, áchí-de. Te nī kachí Jesús jíin-de: Te se'e-de ká'io libre-i núsáá. ²⁷ Ko náva'a tú skití iní-yo-dé, te kuá'an onde yu'u mar, te skívi-ró gancho, te katíin-ró tíyáká kenda xna'an-ga. Te ndika-ro yú'u-tí. Te yúan ni'in-ro in peso. Te kua'a-ró núu-dé ja kúu ruu jíin róo. Achí-ya.

1 Te suni kivi-ún ni chakoyo chaa kaskuá'a-ún nuu Jesús. Te ni kaka'an-de jín-yá: Ndé chaa kúñá'nu-ga ini ñuu natu'un andívi, áchí-de. 2 Te ni kana Jesús xini in suchí lúli. Te ni jani-ya-í ma'ñú-de. 3 Te ni kachi-ya: Jandaa ká'an-ri jín-ró, ja nú tú naxió káva ini-ro te nduu-ró natu'un in suchí lúli, ma kivi kuti-ro ini ñuu natu'un andívi. 4 Chi nú ndé chaa sásúchí-de máa-de natu'un suchí lúli yá'a, chaa-ún kúñá'nu-ga ini ñuu natu'un andívi. 5 Te chaa ja jín sí'ví-rí játá'ú-de in suchí lúli natu'un suchí yá'a, te ruu játá'ú-de. 6 Te nú in suchí lúli yá'a kándija-i ruu, te kivi-i kuachi sá'a in chaa, te va'a-ga nú ní nú'ni in yosó ká'nu sukun cháa-ún, te kee-de ki'in-de xuu ndúcha mar núú. 7 Naka ndá'ú ñayivi ini ñuyivi, chi kájito ncha-de-i kás'a-i kuachi, te jínu ñú'ún já koo kivi-ún. Ko naka ndá'ú chaa ja skivi-de-i ini kuachi. 8 Núsáa te nú nda'a-ro xí já'a-ro kuní skivi róó nuu ío kuachi, xiti te skána-ró ná kí'in. Va'a-ga ja koo rengo-ro xí koo tikú'lu-ró kúchaku-ro ní káni, nasu já koo ndendúú nda'a-ro xí ndendúú ja'a-ro kí'in-ro núu ñú'ún ní káni. 9 Te nú nduchi-ro kuní skivi róó nuu ío kuachi, tava te skána-ró ná kí'in. Va'a-ga ja kúchaku-ro jín in-ni nduchi-ro, nasu já koo ndendúú nduchi-ro kí'in-ro núu ñú'ún infierno. 10 Koto-ró máa-ró jíná'an-ró. Ma sájá'a ini-ro núu in suchí lúli yá'a. Chi a ká'an-ri jín-ró já ndájá'a-í ká'io andívi, nene kájiní-ya núu máa Táa-ri ja kanchaa-ya onde andívi.

Siki ri kiti ní sana

11 Chi máa Sé'e chaa, ni kii-ya já náma-ya táka ñayivi já á ni naa. 12 Ndasá kájaní ini-ro. Nú in chaa ñáva'a-de in ciento ri, te skuíta-de in-ti. Á tú xndóo-de kuun xiko xia'un kuun-gá-ti, te ki'in-de onde yuku kinandúkú-de kiti ní sana-ún. 13 Te nú ni nani'in-dé-ti, jandaa ká'an-ri jín-ró ja kúsi-ga ini-de jín kiti-ún vasa jín kúun xiko xia'un kuun-gá kiti tú ni kásana-ún. 14 Te súan máa Táa-ro I'a kanchaa onde andívi, tú jata'an ini-ya já náa ní in tá'an suchí lúli yá'a.

Ndasá kuu ñani sá'a kuachi

15 Núsáa te nú ñani-ro ní sá'a-de kuachi siki-ro, te kuá'an, te kastu'un sá'i-ro núu-dé naun kuachi ni sá'a-de. Te nú ni chu'un ini-de tu'un ká'an-ro jín-de, yúan-na te a ni ndumani-dé jín-ró sá'a-ró. 16 Ko nú tú ní chú'un ini-de tu'un ká'an-ro, te kuaka uu xí uní-ga ñayivi kí'in jín-ró, náva'a jín tú'un ká'an uu xí uní testigo te kundaa taká tu'un. 17 Te nú tú ní chú'un ini-de tu'un ká'an chaa-ún, te kastu'un-ró núu tikuní kándija. Te nú suni tú ní chú'un ini-de tu'un ká'an tikuní-ún, te sía-ro-dé ná kúu-de natu'un in chaa sín naciún xí in chaa xini. 18 Jandaa ká'an-ri jín-ró, taká ja kú'ni-ro ini ñuyivi yá'a, kunu'ni ini andívi. Te taká ja ndáji-ró ini ñuyivi yá'a, ndaji ini andívi. 19 Inga tu'un ká'an-ri jín-ró, ja nú uu tá'an-ro ini ñuyivi yá'a, koo conforme-ro siki in tu'un ja kájan ta'u-ro, te máa Táa-ri onde andívi skíkuu-ya tú'un-ún jín-ró. 20 Chi nú ni kanataka uu xí uní ñayivi káchiñú'ún-i ruu jín sí'ví-rí, te yúan kanchaa-ri ma'ñú-i, áchí-ya.

Siki tú'un sá'a tuká'nu ini

21 Yúan-na te ni ja Pedro nuu-yá. Te ni ka'an-de jín-yá: Táta, nasaa jínu sá'a-ná tuká'nu ini nuu ñani-ná ja sá'a-de kuachi nuu-ná. Onde usia jínu náun, áchí-de. 22 Te ni kachi Jesús: Tú ká'an-ri jín-ró já onde usia jínu, chi onde kuun ciento kuun xiko uxí jínu. 23 Ja yúan máa ñuu natu'un andívi kúu natu'un in chaa kúu rey, ja ní kuní-de sánda-de cuenta jín mozo-de. 24 Te ni kejá'a-de

násá'a-de cuenta. Te yúan n̄i jā ñn cháa taú ñn millón peso nuu-dé. ²⁵ Te tú ní kúu chunáa cháa yúan. Te n̄i tá'ú tíñu jito'o-de ja ná kúya'u-de jíin sé'e-de jíin ñásí'í-de jíin taká ndatíñu ñáva'a-de te nakunáa xú'ún taú-de. ²⁶ Yúan-na te n̄i jukuiñi jíití mozo-ún. Te n̄i ka'an nda'ú-de jíin rey-ún: Táta, kundatu-ní, te vása ná chúnáa ndí'i-ná xú'ún-ní, áchí-de. ²⁷ Te máá jíto'o-ún, n̄i kundá'ú in̄i-de mozo-de. Te n̄i sía-de kua'an. Te n̄i sá'a-de tuká'nu in̄i ja taú mozo-de-ún. ²⁸ Ko mozo-ún nuu ní kenda-de kua'an-de, te n̄i ketá'an-de jíin ñn tá'an mozo-de ja taú ux̄i peso nuu-dé. Te n̄i kat̄in cháa-ún. Te n̄i kit̄i-dé sukun cháa-ún. Te n̄i ka'an-de: Chunáa ndí'i ja taú-ro núu-rí, áchí-de. ²⁹ Yúan-na te tá'an mozo-de-ún, n̄i jukuiñi jíití núu-dé. Te n̄i ka'an nda'ú jíin-de: Kundatu te vása ná chúnáa ndí'i-r̄i xú'ún-ró, áchí mozo-ún. ³⁰ Ko máá-de, tú ní kuní-de, chi n̄i chindee-de cháa-ún vekaa onde kiv̄i ní nakunáa ja taú cháa-ún nuu-dé. ³¹ Te n̄i kajini tá'an mozo-de-ún ja ní ta'an-de. Te n̄i kakuxíí xaan iní-de. Te n̄i chakoyo-de. Te n̄i kanakani ndí'i-de tu'un nuu jíto'o-de ja ní ta'an cháa-ún. ³² Yúan-na te jíto'o-ún, n̄i kana-de xin̄i mozo ñáá-ún n̄i jā. Te n̄i ka'an-de: Mozo ndiv̄a'a kúu-ró, chi taká ja taú-ro-ún n̄i sá'a-r̄i tuká'nu in̄i nuu-ro, chi n̄i ka'an nda'ú-ro jíin-rí. ³³ Te nát̄u'un n̄i kundá'ú in̄i-r̄i róó, suni súan ní kundá'ú in̄i-ro tá'an mozo-ro núu, áchí-de. ³⁴ Yúan-na te n̄i kit̄i in̄i jíto'o-ún nuu-dé. Te n̄i chi'i-de cháa nda'a justicia, onde n̄i nachunáa-dé taká ja taú-de. ³⁵ Suni súan sá'a máá Táa-r̄i andiv̄i jíin-ró te nú tú sá'a-ró tuká'nu in̄i-ro núu taká ñani-ro, onde jíin in̄i jíin añú-ro nú naún kuachi sá'a-de jíin-ró, áchí-ya jíin-de.

19

Ja ní kandikin kua'a-í-ya

¹ Te n̄i ndí'i n̄i ka'an Jesús taká tu'un yá'a. Te n̄i kenda-ya iní ñuu Galilea kua'an-ya. Te n̄i jā-ya yúñuu Judea, inga lado yucha Jordán. ² Te kua'a ñáyivi, n̄i kandikin-i-ya kuá'an-i jíin-ya. Te yúan n̄i nasáva'a-ya-í jíná'an-i.

Sik̄i tú'un tú xndóo tá'an

³ Yúan-na te n̄i jakoyo yaku cháa fariseo nuu-ya, ja kóto ncháa-de-ya kákuni-de. Te n̄i kaka'an-de: Vatu-ni kuu xndóo ñn cháa ñásí'í-de ja sik̄i ñani kuachi kúu, xí túu, áchí-de. ⁴ Ko máá-ya, n̄i ka'an-ya: Á tú ní kaka'u-ró tutú ndasa n̄i sá'a Dios cháa onde xnáñúú, chi ja yí jíin ja sí'í ní sá'a-ya. Achí. ⁵ Yúan-na te n̄i ka'an Dios: Ja yúan xndóo cháa táa-de náa-de, te ketá'an-de jíin ñásí'í-de. Te ñn-na ñayivi kúu ndendúú-de. Achí Dios. ⁶ Súan kúu ja ná tuká kúu uu, chi ñn-na kúu. Núsáa te ma sásin ñn cháa ja á n̄i skétá'an Dios, áchí-ya. ⁷ Te n̄i kakachi-de jíin-ya: Te Moisés, naja ní tá'ú-de tíñu ja kúva'a akta ndusin, te ndoo-ña núsáa, áchí-de. ⁸ Te n̄i ka'an-ga-ya jíin-de: Sik̄i ja ní'in in̄i añú-ro jíná'an-ró, yúan ní jat̄u'un Moisés ja xndóo-ró ñásí'í-ro. Ko onde xnáñúú, tú súan ní kúu. ⁹ Ko ruu, ká'an-r̄i jíin-ró, nú ndé cháa xndóo-de ñásí'í-de, nasu ja tin̄i in̄i-ña, te tanda'a-dé jíin ingá-ña, ísiki ncháa-de ñásí'í-de. Te cháa tanda'a jíin ñá'an ní ndoo, suni ísiki ncháa-de-ña, áchí-ya. ¹⁰ Te n̄i kaka'an cháa káskuá'a jíin-ya: Nú súan ío tíñu taká cháa jíin ñásí'í-de, va'a-ga ma tanda'a-dé núsáa, áchí-de. ¹¹ Yúan-na te n̄i ka'an-ya jíin-de: Nasu taká cháa juku'un in̄i-de tu'un yá'a, chi cháa n̄i ja'a-r̄i tu'un nuu-dé, cháa yúan kájuku'un in̄i-de. ¹² Ío cháa kákuu eunuco onde kiv̄i ní kaku-de chi náa-de, te ío cháa kákuu eunuco n̄i sá'a inga cháa jíin-de, te ío cháa kákuu eunuco

nĭ kasá'a máá-de ja sĭkĭ ñúu nátu'un andívĭ. Chaa ja kúu juku'un inĭ-de, ná júku'un inĭ-de núsáá. Achí-ya.

Jesús jíin súchĭ lúli

¹³ Yúan-na te nĭ chakoyo ñáyivĭ jíin súchĭ lúli-i, ja ná cháa-ya ndá'a-yá xinĭ-í, te ná kakán ta'u-yá ja'a-í. Te chaa káskuá'a jíin-yá, nĭ kaka'an xaan-dé jíin ñáyivĭ-ún. ¹⁴ Te nĭ ka'an Jesús: Síá ná kíkoyo súchĭ lúli núu-rĭ, te ma kasú-ro íchi-í, chĭ nátu'un súchĭ yá'a kákuu ja kúu kĭvĭ inĭ ñuu nátu'un andívĭ, áchĭ-ya. ¹⁵ Te nĭ chaa-ya ndá'a-yá xinĭ-í jíiná'an-i. Te nĭ kuxio-ni-ya yúan kua'an-ya.

Chaa kúká

¹⁶ Te yúan nĭ jaa ĩn chaa súchĭ núu-yá, nĭ ka'an-de jíin-yá: Chaa va'a kúu-ní Maestro. Naún tiñu sá'a-ná te nĭ ĩn tá'u-ná kuchaku-ná ní káni. Achí-de. ¹⁷ Te nĭ kachĭ-ya jíin-de: Naja ká'an-ro cháa va'a jíin-rĭ. Tú ni ĩn chaa va'a ío, chĭ máá ĩn-ni Dios. Nú kunĭ-ro kúchaku-ro, te skĭkuu-ró tiñu nĭ tá'ú-yá. Achí-ya. ¹⁸ Te nĭ kachĭ-de jíin-yá: Ndéja kúu núsáá, áchĭ-de. Te Jesús, nĭ ka'an-ya: Ma ká'ni-ro ndíyi, ma kúsĭki ncháa tá'an-ro, ma sákuí'ná-ró, ma ká'an-ro tú'un tú'ún, ¹⁹ Kuandatú nuu táa-ro nuu náa-ro, te kundá'ú inĭ-ro tá'an-ró nátu'un kundá'ú inĭ-ro máá-ró, áchĭ-ya. ²⁰ Te nĭ kachĭ chaa súchĭ jíin-yá: Taká tiñu yá'a, a nĭ skĭkuu-ná onde ná lúli-ná. Naún sá'a-ga-ná núsáá. Achí-de. ²¹ Te nĭ kachĭ Jesús jíin-de: Nú kunĭ-ro kéndoo va'a-ró, kuá'an, te xĭkó-ró já ñáva'a-ró, te kua'a-ró núu ñáyivĭ ndá'ú. Te onde andívĭ kóo yaji-ro. Yúan-na te kii-ró kúndikĭn-ro rúu kĭ'on, áchĭ-ya. ²² Te chaa súchĭ-ún ja ní jini so'o-de tu'un yá'a, te kua'an-de kúxĭ inĭ-de, chĭ kua'a xaan ndatíñu ñáva'a-de. ²³ Yúan-na te nĭ kachĭ Jesús jíin cháa káskuá'a jíin-yá: Jandaa ká'an-rĭ jíin-ró, ja xaan ú'u kĭvĭ ĩn chaa kúká inĭ ñuu nátu'un andívĭ. ²⁴ Ko ruu ká'an-rĭ jíin-ró, ja yachĭ-ga ja'a ĩn camello yau yĭkĭ tĭkuí, vásá ĩn chaa kúká kĭvĭ-de inĭ ñuu nuu tá'ú Dios tiñu, áchĭ-ya. ²⁵ Ko chaa káskuá'a jíin-yá, súan nĭ kajini so'o-de tu'un yá'a, te nĭ kayu'ú xaan-dé. Te nĭ kaka'an-de: Ndé chaa kaku núsáá, áchĭ-de. ²⁶ Te nĭ ndakoto Jesús nuu-dé. Te nĭ ka'an-ya jíin-de: Jíin cháa ma kúu kutĭ, ko taká-ni tiñu ndĭ'i-ni kúu sá'a Dios, áchĭ-ya. ²⁷ Yúan-na te nĭ ka'an Pedro jíin-yá: Náá, nĭ kaskéndoo-ná taká ndatíñu-ná, te káindikĭn-ná ní vai-yó. Naún ní'in-ná núsáá, áchĭ-de. ²⁸ Te nĭ ka'an Jesús jíin-de: Jandaa ká'an máá Sé'e chaa jíin-ró jíiná'an-ró, ja kĭvĭ kúnchaa-rĭ mesa-rĭ te nduñá'nu-rĭ inĭ ñuyĭvĭ jáá, kĭvĭ-ún te kúnchaa-ro núu uxĭ uu silla. Te sánda-ro tiñu ndĭ'uxĭ uu tata chaa Israel, chĭ káindikĭn-ro rúu. ²⁹ Te chaa skéndoo ve'e-de, xí ñani-de, xí kuá'a-de, xí táa-de, xí náa-de, xí sé'e-de, xí ñú'un-dé ja sĭkĭ rúu, te nani'in-dé ĩn ciento vuelta. Te suni ní'in tá'u-dé kuchaku-de ní káni. ³⁰ Te kua'a cháa kúnúú, nduu-de sandĭ'ĭ-na. Te chaa sandĭ'ĭ-na, ndunúú-de.

20

Chaa kásatíñu nuu itú

¹ Chĭ ñuu nátu'un andívĭ kúu nátu'un ĩn chaa kúu jito'o ve'e, ja ní kenda-de ĩn jañá'an, ndúkú-de chaa sátiñu nuu itú-de. ² Te nĭ sánda-de jíin cháa kásatíñu-ún ja chá'u-de ĩn peso ja kĭvĭ. Te nĭ tájĭ-de chaa-ún kuangoyo-de nuu itú-de. ³ Te suni nĭ kenda-de nátu'un ka'ĩn. Te nĭ jini-de nuu sáva-ga chaa ká'ĭn sáni-de nuyá'u. ⁴ Te nĭ kachĭ-de jíin cháa-ún: Kuangoyo nuu itú-rĭ, chĭ chá'u va'a-rĭ róo, áchĭ-de. Te máá cháa-ún kuangoyo-de. ⁵ Te nĭ kenda tuku-de nátu'un ka'uxĭ uu jíin ká'uni. Te suni súan nĭ sá'a-de. ⁶ Te a yani ka'u'un nĭ kenda tuku-de. Te nĭ ketá'an-de jíin yakú-ga chaa ká'ĭn sáni. Te nĭ kachĭ-de

jíin cháa-ún: Naja ká'jin kúxí-ró yá'a ní ncháka ncháa, áchí-de. ⁷ Te nì kakachi cháa-ún jíin-de: Kuachi ja tú naún ká'an jíin-ná ja sátiñu-ná. Te nì kachi-de jíin máa cháa-ún: Kuángoyo nuu itú-ri, chi chá'u va'a-ri róó, áchí-de. ⁸ Te nuu ní ini kivi-ún, te nì kachi jito'o itú-ún jíin mandador: Kana xini cháa ká'jin nuu tíñu te chá'u-ró-de, onde cháa nì cháa sandí'í-na te onde cháa nì cháa núú, áchí-de. ⁹ Te nì cháa cháa nì jakoyo onde ka'u'un aini-ún. Te nì káki'in-de peso peso ya'u-de ja ñin ñin-de. ¹⁰ Te nì cháa cháa nì jakoyo núú yúan. Te kájaní ini-de ja ví'í-gá ki'in ya'u-de. Ko suni ñin peso nì káki'in ñin ñin-de jíná'an-de. ¹¹ Te nì káki'in-de ya'u-de-ún. Te nì kandonda vaá-de káka'an-de sikí jito'o ve'e-ún. ¹² Cháa sandí'í-na yá'a ñin hora-ni nì kasátiñu-de, te ñin núú-ni nì chá'u-ní-de jíin-ná ja xáan ní'ni te nì'in nì kasátiñu-ná ncháka ncháa, áchí-de. ¹³ Te máa jito'o nì kachi-de jíin ñin-de: Amigo, tú sá'a ndiva'a-ri jíin-ró. Nasu ní sándaayó ja ñin peso ki'in-ró náún. ¹⁴ Ki'in ya'u-ró te no'on-ro, chi ruu kuní-ri chá'u-ri cháa sandí'í-na yá'a nátu'un nì chá'u-ri róó. ¹⁵ Tú kuu sá'a-ri ja kuní-ri jíin ja xín máa-rí náún, xí kúkuásún iní-ro ja vá'a nì chá'u-ri-de. ¹⁶ Súan kúu ja táka cháa núú, nduu-de sandí'í-na. Te cháa sandí'í-na-ún, nduu núú-de. Chi kána-ya xini kuá'a ñáyivi, ko yaku-ni-i káji-ya. Achí-ya.

Jíin kivi ní ka'an Jesús ja kúu-ya

¹⁷ Te nì kaa Jesús kua'an-ya íchi ñuu Jerusalén. Te nì jaka sñin-ya ndí'uxí uu cháa káskuá'a jíin-ya. Te nini kája'an-ya te nì ka'an-ya jíin-de: ¹⁸ Ná kuní-ro, chi kaa-yó ki'in-yo ñuu Jerusalén. Te yúan natuu máa Sé'e cháa nuu táka sutu ñá'nu jíin núú cháa káchaa tutu, te ka'ni-dé-ya. ¹⁹ Te nachí'i-de-ya ndá'a ñáyivi sñin nación, náva'a sákátá-i nuu-ya. Te kua'a-i ta'u-ya. Te ka'ni-í-ya jiká cruz. Ko nuu uní kivi te nachaku-ya. Achí-ya.

Favor jikán ñin náa ja'a sé'e-ña

²⁰ Yúan-na te nì jaá náa se'e Zebedeo nuu-ya jíin sé'e-ña. Te nì chiñú'ún-ña-ya, jikán-ña ñin favor nuu-ya. ²¹ Te máa-ya, nì ka'an-ya jíin-ña: Naún kuní-ro, áchí-ya. Te nì kachi-ña jíin-ya: Kua'a-ni xiin-ni kuxiukú ndéndúú se'e-ná yá'a jíin-ní, ñin-i ichi ndává'a-ní, te inga-i ichi ndávésé-ní, kivi tá'ú-ní tíñu ini ñuu-ní, áchí-ña. ²² Yúan-na te nì ka'an Jesús: Tú kájin-ro naún kúu ja kájukan-ro. Á kuu ndo'o ta'an-ro jíin-rí jíin túndó'o kii sikí-rí, xí kúu kuanducha-ro núú ní janducha-rí. Achí-ya. Te máa-de nì kaka'an-de: Kuu sá'a-ná, áchí-de. ²³ Te nì ka'an-ya jíin-de: Jándaa ja ndó'o ta'an-ro jíin-rí jíin túndó'o kii sikí-rí, te nuu ní janducha-rí, kuanducha-ro. Ko ja kúxiukú-ró íchi ndává'a-ri jíin íchi ndávésé-rí, nasu máa-rí tá'ú tíñu ja kuá'a-ri nuu-ro, chi máa Táa-ri jini ndé cháa ni'in, chi a nì sátu'a-ya ja kúxiukú cháa-ún. Achí-ya. ²⁴ Te uxí-ga cháa-ún, nì kájiní so'o-de tu'un yá'a. Te nì kakití ini-de nuu uu ñani-ún. ²⁵ Yúan-na te Jesús, nì kana-ya xini-dé. Te nì kachi-ya jíin-de: Kájiní-ro ja cháa kakuñá'nu nuu ñáyivi sñin nación, tá'ú téyí-de tíñu nuu-í. Te ja kakuñá'nu sikí máa-de, suni kátin nì'in so'o-de. ²⁶ Ko sikí róó jíná'an-ró, na tú súan koo. Chi nú ndé róó kuní kuñá'nu nuu tá'an-ró, te róó kúu ja kuatíñu nuu tá'an-ró. ²⁷ Te nú ndé róó kuní kunúú, yuán ndúu mozo nuu táka-ro. ²⁸ Nátu'un máa Sé'e cháa, chi tú vai-ya ja kuatíñu ñáyivi núu-ya, chi sua jatíñu-ya núu ñáyivi, te kataña-ya máa-ya kuu-ya ja nákuan-ya kuá'a ñáyivi, áchí-ya.

Sikí uu cháa kuáa

²⁹ Yúan-na te nì kenda koyo-ya iní ñuu Jericó. Te kua'a xáan ñáyivi, nì kandikin-i Jesús. ³⁰ Te yúan káxiukú uu cháa kuáa yú'íchi-ún. Te nì kájiní so'o-de ja ní ja'a Jesús kua'an-ya, te nì kákana kó'ó-de: Táta Se'e David,

kundá'ú iní-ní náá, áchí-de. ³¹ Te ñayivi-ún, nì kaka'an xaan-í jín-de ja ná kasú-de yu'u-dé. Ko máá-de, ví'í-gá nì kakana jaa-de: Táta Se'e David, kundá'ú iní-ní náá, áchí-de. ³² Te nì jukuiñi Jesús. Te nì kana-ya xiní-dé. Te ká'an-ya jín-de: Naún sá'a-ri jín-ró kákuni-ro, áchí-ya. ³³ Te nì kaka'an-de jín-yá: Táta, ja ná ndúndijin nduchi-ná kákuni-ná, áchí-de. ³⁴ Yúan-na te Jesús nì kundá'ú iní-ya-dé. Te nì ké'é-ya nduchi-dé. Te nì kandundijin-ni nduchi-dé. Te nì kandikin-de-ya kuá'an-de jín-yá.

21

Ja ní kivi Jesús ñuu Jerusalén

¹ Te nuu ní kakuyani-ya ñuu Jerusalén, nì jakoyo-ya ñuu Betfagé chii yuku Olivos. Yúan-na te nì táji Jesús uu cháa káskuá'a jín-yá kua'an-de. ² Te ká'an-ya jín-de: Kua'an onde ñuu kánchaa nuu-ro jián, te ni'in-ro ñn burro nú-ni-ti jín ñn burro yíkin jín-tí. Te ndáji-ró-tí, te kunchaka-ró-tí kii-ró jín-tí nuu-rí yá'a. ³ Te nú ndé cháa ka'an jín-ró, te kachi-ro kúni-de: máá Jito'o-yo jínu ñú'ún-yá-ti, achí-ro. Yúan-na te sía-ni-de-ti, áchí-ya. ⁴ Te súan ni kuu taká yúan náva'a skikuu tu'un nì ka'an cháa nì jani tu'un Dios: ⁵ Kachi nuu sésí'í ñuu Sion: Yá'a nde'é-ró chī Rey máá-ró vai-ya núu-ro. Vitá iní-ya. Te yóso-yá ñn burro yíkin se'e kiti ndiso, áchí. ⁶ Te cháa káskuá'a-ún kaja'an-de. Te nì kasá'a-de nátu'un nì tá'ú Jesús tiñu nuu-dé. ⁷ Te káinchaka-de burro jín burro yíkin-ún nì najaa-de nuu-yá. Te nì kachúkú-de tikachí-de siki-tí. Te nì jukoso-yá-ti. ⁸ Te ñayivi kuá'a-ún, nì kajakin-i tikachí-i iní ichi. Te sava-ga-i nì kaja'nu-i nda'a yúnu. Te nì kajakin-i iní ichi-ún. ⁹ Te ñayivi kaja'an ichi núu-yá jín ñayivi kándikin ichi yatá-yá, nì kaka'an jaa-i: Xáán va'a Se'e David. Ná nákana jaa-yó-yá, chī ndiso-ya tiñu máá Táta. Xáán va'a I'a kúu-ya onde andívi. Achí-i. ¹⁰ Te nì kivi-ya iní ñuu Jerusalem. Te nì kuvaá taká ñayivi ñuu-ún. Ndé cháa kúu cháa yá'a, áchí-i. ¹¹ Te nì kaka'an ñayivi-ún: Cháa yá'a kúu Jesús cháa jáni tu'un Dios. Te onde ñuu Nazaret ndañuu Galilea vai-de. Achí-i.

Ja ní sándoo-ya vé'e ii

¹² Te nì kivi Jesús iní vé'e ii Dios. Te nì kiñi'in-ya ñayivi kajaan, káxikó, ín iní vé'e ii-ún, kaja'an. Te nì skuíó káni-ya mesa cháa káxndáji xú'ún, jín silla cháa káxikó paloma. ¹³ Te nì ka'an-ya jín-i: A yóso núu tutú: Ve'e-ri, chī vé'e nuu kájukan ta'u-í nání, áchí tutu. Ko máá-ró, a nì kanasá'a-ró yaú kava ñáku'ná. Achí-ya. ¹⁴ Yúan-na te ñayivi kuáá jín ñayivi rengo, nì jakoyo-i nuu-yá iní vé'e ii. Te nì nasáva'a-ya-í. ¹⁵ Ko sutu ñá'nu jín cháa káchaa tutu, nì kajini-de taká tiñu ñá'nu sá'a-ya, jín núu súchí lúlí kákana jaa-i iní vé'e ii-ún: Xáán va'a Se'e David, áchí-i. Te nì kakiti iní-de. ¹⁶ Te nì kaka'an-de jín-yá. Á tú jini so'o-ró já kaka'an súchí yá'a, áchí-de. Te nì ka'an Jesús jín-de: Á té ka'u-ga-ro tutú ndasa ká'an: Súchí lúlí jín súchí kájaxin, va'a kánkana jaa-i ní, sá'a-ní, áchí. ¹⁷ Te nì xndóo-ya-dé. Te nì kenda-ya ñuu kua'an-ya onde ñuu Betania. Te yúan nì kendoo-ya ákuáa-ún.

Tu'un mérkexe

¹⁸ Te jañá'an kivi xián-ún kuano'on-ya onde ñuu, te jí'i-ya sóko. ¹⁹ Te nì jini-ya núu ñn mérkexe kándij yu'íchi-ún. Te nì jaa-ya núu mérkexe-ún. Te tú kuti naún ní ni'in-yá, chī máá núma-ní ío. Te nì ka'an-ya jín: Mā kúun kuti-gá nde'e xiní-ro, áchí-ya. Te nì ichi káján-ni mérkexe-ún. ²⁰ Te cháa káskuá'a jín-yá, nì kanaa iní-de ja ní kajini-de tiñu yá'a. Te nì kaka'an-de: Ndasa nì sá'a-ya já ní ichi káján-ni mérkexe-ún, áchí-de. ²¹ Te nì ka'an Jesús: Jandáa ká'an-ri

jín-ró, nú kákandíja-ró te tú jáni sikí iní-ro, nasu máá ñn tiñu mérxexé yá'a kuu sá'a-ró, chí suni kuu nú ka'an-ro jín yúku yá'a: Kuxio te jungoo-ró ondé nuu mar kundee-ró, te kuu súan. ²² Te taká ja kakán ta'u-ro, te nú kákandíja-ró, te ni'in-ro. Achí-ya.

Sikí tíñu ndíso Jesús

²³ Te ni najaa-ya iní ve'e ij. Te nini stá'an-ya tú'un, te sutu ñá'nu jín cháa ni kayii iní ñuu, ni jakoyo-de nuu-ya. Te ni kajika tu'un-de-ya: Na jín tú'un sá'a-ró tíñu yá'a. Te ndéja ní ka'an jín-ró sá'a-ró súan. Achí-de. ²⁴ Te ni ka'an Jesús: Suni ná kaká tu'un-rí róó ñn tu'un. Te nú kuu xndió káni-ró, yúan-na te kachi-ri nuu-ro na jín tú'un sá'a-ri tíñu yá'a. ²⁵ Ja ní skuánducha Juan sáá, ndé onde ni kii tu'un-ún. Onde andívi xí ondé cháa, achí-ya jín-de. Yúan-na te ni kandatú'un máa-de: Nú ka'an-yo já ondé andívi, te kachi-de kuni-yó: Naja tú ní kákandíja-ró núu-dé núsáá. ²⁶ Te nú ka'an-yo já ondé cháa, te káyu'ú-yo ñáyivi, chí ndivii-í kájani iní-i ja cháa ni jani tu'un Dios ni kuu Juan. Achí-de jín tá'an-de. ²⁷ Te ni kaka'an-de: Tú kájiní-ri, achí-de jín Jesús. Te suni ni ka'an-ya jín-de: Ni ruu, tú kachi-ri nuu-ro na jín tú'un sá'a-ri taká tíñu yá'a.

Sikí úu se'e yíi

²⁸ Ko ndasa kájani iní-ro. ñn cháa ni jo uu se'e yíi-de, te ni jaa-de nuu ñn-i. Te ni kachi-de jín-i: Hijo, kuá'an te sátiñu-ró núu itú vina, achí-de. ²⁹ Te ni ka'an-i: Ma kí'in-ná, achí-i. Ko ni kunúu, te ni nakani iní-i te kua'an-i. ³⁰ Te táa-ún, ni jaa-de nuu ingá-i. Te suni súan ni ka'an-de jín-i. Te ni ka'an-i: Bueno, ná kí'in-ná táta, achí-i. Ko tú ní já'an-i. ³¹ Ja ndéndúu-i, ndé ñn-i ni skíkuu tíñu kuní táa-i, achí-ya. Te ni kaka'an-de: Suchí ñn, achí-de. Te ni ka'an Jesús jín-de: Jandáa ká'an-ri jín-ró ja cháa xíní jín ñá'an téné, xna'an-ga-ún kívi iní ñuu nuu tá'ú Dios tíñu vásá róó jíná'an-ró. ³² Chi ni kii Juan, ni stá'an-de ichi ndáa nuu-ro, te tú ní kákandíja-ró tú'un ká'an-de. Ko cháa xíní jín ñá'an téné, ni kákandíja-ún tú'un ni ka'an-de. Te máa-ró, vasa ndé'é-ró tíñu yá'a, te tú ní kánakani kuti iní-ro nává'a kandíja-ró núu-dé.

Sikí cháa kásatiñu nuu itú uva

³³ Kuni so'o inga tu'un yátá jíná'an-ró. Ni jo ñn cháa, táa iní ve'e kúu-de. Te ni nachu'un-de ñn itú uva. Te ni jasú-de jakú, te ni jacha-de ñn yau nuu kaxín-de. Te ni ndukani-de ñn torre, te ni xndóo-de nuu cháa kásatiñu jín. Te ni kee-de kua'an jíká-de. ³⁴ Te ni cháa kívi ndútútú ndé'e uva. Te jito'o itú uva, ni táji-de mozo-de kája'an nuu cháa kásatiñu ja náki'in nde'e uva. ³⁵ Ko cháa kásatiñu, ni kakatíñ-ún mozo-de. ñn-de ni kastují, inga-de ni kaja'ni, te inga-de ni kaja'a yuu xíní-dé. ³⁶ Te máa jito'o, ni natáji tuku-de yaku-ga mozo-de kája'an, kua'a-gá vásá já xnáñúú. Te suni súan ni kasá'a-ún jín mozo-de. ³⁷ Te onde sandí-i-na, te ni táji-de se'e yíi-de kua'an. Ná kóo ja jíñú'ún núu sé'e-ri, achí-de. ³⁸ Ko ja kásatiñu-ún, ja ní kajini nuu sé'e máa jito'o, te ni kaka'an: Cháa yá'a xín tá'u. Ná chó'o, te ná ká'ni-yo-dé. Te ná ndóo ta'u-dé kuu-yó, achí. ³⁹ Te ni kakatíñ-ún máa sé'e. Te ni kákiñi'in-ún-de yata itú uva. Te ni kaja'ni-ún-de. ⁴⁰ Te nú ni cháa jito'o itú uva. Te ndasa sá'a-de jín cháa kásatiñu-ún, achí-ya jín-de. ⁴¹ Te ni kaka'an-de jín-ya: Xnáa íi-dé cháa ñáá-ún. Te kua'a-de itú uva-de-ún nuu ingá cháa kásatiñu. Te kívi kúun nde'e, te nakua'a mozo-de nde'e-ún nuu-dé. Achí-de. ⁴² Te ni ka'an Jesús jín-de: Té ka'u-ga-ro tutú ij yá'a náún. Yuu já ní kaské'ichi cháa káchutá'an, yuán kúu máa yuu ndíso fuerza jiki. Máa Tatá Dios ni sá'a-ya súan. Te kánaa iní-yo ndé'é-yó tíñu yá'a. ⁴³ Núsáá te ká'an-ri jín-ró, ñuu nuu tá'ú Dios tíñu kuxio nuu-ro jíná'an-ró. Te kua'a-ya tá'u-ún nuu ingá ñáyivi, nává'a kua'a-i nde'e vá'a. ⁴⁴ Cháa ndua sikí yúu-ún,

ta'nu-de. Te nú ndé sikí júngava máá yúu-ún, te kukuáchi sá'a. Achí-ya. ⁴⁵ Te sutu ñá'nu jíin cháa fariseo nī kajini so'o-de tu'un yátá ní ka'an-ya-ún. Te nī kajuku'un inī-de ja sikí máá-de nī ka'an-ya. ⁴⁶ Te nī kandúkú-de modo t̄in-de-ya. Ko nī kayu'ú-de nī kajito-de ñayivi, chí kájani inī-i ja in cháa jáni tu'un Dios kúu-ya.

22

Tu'un viko tánda'a

¹ Te nī ka'an Jesús inga tu'un yátá jíin-de jíná'an-de: ² Ñuu nátu'un andívi kúu nátu'un in rey ja ní sá'a-de in viko tánda'a já kúu se'e-de. ³ Te nī tájí-de mozo-de kuakana xini táká ñayivi ní kastu'ún-de nuu, ná kí-i. Ko ñayivi-ún, tú ní kákuni-i kii-i. ⁴ Te nī tájí tuku-de yaku-ga mozo-de kája'an. Te nī ka'an-de: Kachī nuu ñayivi ní kana-ri xini-ún: A nī sátu'a-ri ja kúxini-yó. Nī ja'ni-rí xndiki-rí jíin kiti xá'an, te ndi'i a ío tu'a. Ña'an viko tánda'a jíná'an-ró. Achí-ro. ⁵ Ko ñayivi-ún, tú ní kájítú iní-i. Te kája'an-i tiñu máá-i, in-i ichi rancho-i, te inga-i nuu ndátíñu-i. ⁶ Te sava-ga-i, nī kakat̄in-i mozo-de, te nī kaja'a-i tuka nuu-dé, te nī kaja'ni-í-de. ⁷ Te nī jini tu'un rey. Te nī kitī inī-de. Te nī tájí-de soldado-de kája'an. Te nī xnáa-dé ñayivi ní kaja'ni ndíyi-ún. Te nī ja'mu-de ñuu-i. ⁸ Yúan-na te nī ka'an rey jíin mozo-de: Jandáa, ja víko tánda'a, a ío tu'a. Ko ñayivi ní kana-ri xini-ún, tú va'a ñayivi kákuu-i. ⁹ Núsáa te kuá'an jíná'an-ró ondé nuu náketá'an ichi yátá ñuu. Te kana-ró xini nasaa ñayivi ní'in-ro, ná kí-i nuu víko tánda'a yá'a. Achí-de. ¹⁰ Te nī kenda koyo mozo-de kája'an taká-ni ichi. Te nī stútú-de nasaa ñayivi ní kani'in-dé: In jínu-ni ñayivi vá'a jíin ñayivi ú'u. Te viko tánda'a-ún nī chítú ndíi jíin ñayivi. ¹¹ Te nī kivi rey inī ve'e ja ndé'é-de nuu ñayivi ní kataka. Te nī jini-de nuu in cháa ja tú ñú'un-de sa'ma víko tánda'a. ¹² Te nī kachi-de jíin cháa-ún: Amigo, ndasa nī kivi-ró yá'a ja ná tú ñú'un-ró sá'ma víko tánda'a, áchí-de. Te máá cháa-ún, tú ní ká'an kuti-dé. ¹³ Yúan-na te nī ka'an rey jíin cháa kájatíñu-ún: T̄in-ró te ku'ni-ro ndá'a-dé ja'a-dé, te kiñi'in-ró-de ná kí'in-de nuu ñáa yata ké'e. Yúan nde'e-de te nakaji-dé ñii yú'u-dé. ¹⁴ Chi nī kana-ri xini kuá'a-í, ko yaku-ni-i nī kaji-ri, áchí-ya.

Sikí xú'ún yóo

¹⁵ Yúan-na te kája'an cháa fariseo. Te nī kandatú'ún máá-de nú ndasa t̄in yátá-de-ya jíin tú'un ká'an-ya. ¹⁶ Te nī katájí-de cháa káskuá'a jíin máá-de jíin cháa herodiano kája'an nuu-yá. Te nī kaka'an-de jíin-yá: Maestro, kájini-ná ja ká'an ndaa-ní te stá'an ndaa-ní ichi Dios. Te tú yú'ú-ní jito-ní ni in cháa, chí tú ndé'é-ní ndasa jito taká cháa. ¹⁷ Núsáa te kachi-ní nuu-ná jíná'an-ná: Ndasa kachi-ní, á kuu kuá'a-yó xú'ún yóo nuu César xí túu, áchí-de. ¹⁸ Ko Jesús, nī juku'un inī-ya já xndá'ú-de-ya kákuni-de. Te nī ka'an-ya jíin-de: Cháa uu xini kákuu-ró. Naja kájito nchaa-ro rúu. ¹⁹ Stá'an xu'ún yóo jián ná ndé'é-rí. Achí-ya jíin-de. Te nī kastá'an-de in peso máá-de nuu-yá. ²⁰ Yúan-na te nī kachi-ya jíin-de: Ndé cháa kúu cháa ncháa nuu yá'a, jíin tú'un yóso yá'a, áchí-ya. ²¹ Te nī kaka'an-de jíin-yá: César kúu, áchí-de. Yúan-na te nī ka'an-ya jíin-de: Kuá'a ja xín César nuu César, te ja xín Dios nuu Dios núsáa, áchí-ya. ²² Te nuu ní kajini so'o-de tu'un yá'a, te nī kanaa iní-de, te nī kaxndóo-de-ya, te kája'an-de.

Sikí já náchaku ndiyi

²³ Te suni kivi-ún nī jakoyo cháa saduceo nuu-yá. Cháa-ún káka'an-de ja tú nachaku kuti ndíyi. Te nī kajika tu'ún-de-ya: ²⁴ Maestro, Moisés nī ka'an-de:

Nú ñn cháa kuu-de, te nú tú se'e-de ní íó. Te ñani-de, ná nátanda'a jíin ñásíí-de, te ndukani-de tata ñani-de. ²⁵ Te jíin-ná ni ka'io usia ñani. Te cháa núu ni tanda'a-dé. Te ni ji'i-de. Te tú se'e-de ní íó. Te ni xndóo-de ñásíí-de nuu ñani-de. ²⁶ Te suni súan ni ta'an cháa uu, te suni súan cháa uni, onde ndí'usiá-de. ²⁷ Te nuu ní kaji'i ndí'usiá-de, te suni ni ji'i máá ña'an-ún. ²⁸ Núsáá te kivi náchaku taká ndiyi, te ja ndí'usiá-de ndé ñn-de kuu-ña ñásíí-de. Chi ndí'i-de ni kanchaka-de-ña, áchí-de jíin-yá. ²⁹ Yúan-na te ni ka'an Jesús: Máni kástíví-ró tú'un, chi tú kájuku'un iní-ro jíin tutú ij, ni jíin fuerza Dios. ³⁰ Chi kivi náchaku-de ma'ñú ndiyi, ni cháa tú tanda'a-dé jíin ñásíí, ni ña'an tú koo yii-ña. Chi nduu-de nátu'un ndajá'a Dios andíví. ³¹ Te siki ndiyi ja náchaku, á tú ní káka'u-ró tutú ja ní ka'an Dios jíin-ró: ³² Máá-rí kúu Dios Abraham, Dios Isaac, Dios Jacob, áchí-ya. Ko nasu Dios cháa ni kaji'i kúu-ya, chi sua Dios cháa káichaku kúu-ya, áchí Jesús jíin-de. ³³ Te ñayivi-ún, ni kanaa iní-i ni kajini so'o-i tu'un stá'an-ya.

Tu'un tá'ú tíñu kánúú xáan-gá

³⁴ Yúan-na te cháa fariseo, ni kajini so'o-de ja ní kundée-yá jíin cháa saduceo, te ni kandututú-de. ³⁵ Te ñn máá-de, ja kúu-de maestro ley, ni jika tu'un-de-ya náva'a koto ncha-de-ya kuní-de: ³⁶ Maestro, ndéja kúu tu'un tá'ú tíñu kánúú xáan-gá nuu tutú ley, áchí-de. ³⁷ Te ni kachi Jesús jíin-de: Kumani-ro jíin máá Tatá-ro Dios onde jíin iní jíin añú-ro, jíin ñí núu jini tuní-ro, áchí. ³⁸ Ya'á kúu tu'un tá'ú tíñu kánúú xáan-gá. ³⁹ Te tu'un uu kúu suni nátu'un inga-ún: Kundá'ú iní-ro tá'an-ró nátu'un kúndá'ú iní-ro máá-ró, áchí. ⁴⁰ Te chii ndendúú tu'un yá'a kánde taká tutu ley, jíin taká tutu cháa ni kajani tu'un Dios, áchí-ya.

Siki Sé'e David

⁴¹ Te nini ká'jin tutú cháa fariseo yúan, te Jesús ni jika tu'un-yá-de: ⁴² Ndasá kájani iní-ro já kúu Cristo. Ndé Se'e kúu-ya, áchí-ya. Te ni kakachi-de jíin-yá: Se'e David kúu-ya, áchí-de. ⁴³ Te ni ka'an-ya jíin-de: Te naja ní sá'a Espiritu ja David skúnání-de-ya Jito'o-de núsáá. Chi ni ka'an-de: ⁴⁴ Máá Tatá Dios, ni ka'an-ya jíin Jito'o-ri: Nungoo-ró íchi ndává'a-ri nini ná chúkú-rí cháa kájito u'u róó kuu-de teyu kuxndii ja'a-ro, áchí. ⁴⁵ Te nú Jito'o ni ka'an David jíin-yá, te ndasa kúu máá-yá se'e-de núsáá, áchí-ya. ⁴⁶ Te ni ñn-de tú ní kúu xndió káni kuti-dé tu'un nuu-yá. Te ni tuká ní chúndéé iní ni ñn-de kaka tu'un-de-ya onde kivi-ún.

23

Siki já ní kana jíin-yá nuu-í

¹ Yúan-na te ni ka'an Jesús jíin ñayivi jíin cháa káskuá'a jíin-yá: ² Cháa káchaa tutu jíin cháa fariseo, ni kajungoo-de nuu silla Moisés. ³ Núsáá te taká naún tá'ú-de tíñu nuu-ro, yúan kuándatu-ro te sá'a-ró. Ko ma sá'a-ró nátu'un kásá'a máá-de. Chi ká'an-de, ko tú káskíkuu-de. ⁴ Chi kaju'ni-de carga vee ja yíi kúndiso-i, te káchaa-de siki-í. Ko máá-de jíná'an-de, tú kákuyí-de ké'é-de carga-ún ni jíin ñn nda'a lúli-de. ⁵ Chi kásá'a-de taká tíñu-de náva'a kuni ñayivi núu-dé. Chi kánaskáa-de nuu yóso tú'un tutu-de, te suni súan jíin yú'a nuu tikachi-de. ⁶ Te xaan kákusi iní-de jíin silla jíin-ún onde xini mesa nuu ío xini, jíin silla onde xini mesa iní vee sinagoga. ⁷ Suni ja ká'an sa'an-yo jíin-de nuyá'u, te ja ká'an ñayivi: Maestro, Maestro, jíin-de, kákusi iní-de jíin. ⁸ Ko máá-ró jíná'an-ró, ma kúnání-ró Maestro, chi ñn máá tú'un-ni kúu Maestro máá-ró, kúu Cristo. Te taká róó, ñani kákuu-ró. ⁹ Te ma ká'an-ro já ní ñn

chaa iní ñuyivi yá'a kúu Táa-ro. Chí ío ñn Táa-ro jíná'an-ró, te kánchaa-ya onde andívi. ¹⁰ Ni ma kúnání-ró Jító'o. Chí ío ñn Jító'o-ro jíná'an-ró, te Cristo kúu-ya. ¹¹ Te chaa kúñá'nu-ga nuu-ro, ná ndúu-de mozo nuu-ro jíná'an-ró. ¹² Chí chaa sáñá'nu máa-de, ndusúchí-de. Te chaa sásúchí máa-de, nduñá'nu-de. ¹³ Naka ndá'ú kuu róo chaa káchaa tutu jín cháa fariseo. Chaa uu xiní kákuu-ró, chí kájasu-ro ñúu nátu'un andívi núu ñáyivi. Chí tú kivi koyo máa-ró, ni tú kája'a-ró tú'un ja kivi koyo ñáyivi kándúkú kivi. ¹⁴ Naka ndá'ú kuu róo, chaa káchaa tutu jín cháa fariseo. Chaa uu xiní kákuu-ró, chí kákókó-ró vé'e ña'an kákendoo ndá'ú. Te kásá'a-ró já túu kuachi-ró, yuán kájikan ta'u ná'an-ró. Ja yuán ví'í-gá ta'nu ndatu-ro. ¹⁵ Naka ndá'ú kuu róo chaa káchaa tutu jín cháa fariseo. Chaa uu xiní kákuu-ró, chí káxndékava-ró mar jín ñú'un íchí ja skándíja-ro ñn chaa. Te nú a ñi kandíja-de, te ví'í-gá uu jínu nduu-de ñn se'e infierno kásá'a-ró vásá máa-ró. ¹⁶ Naka ndá'ú kuu róo chaa kuáa ja káyoxnúu-ró núu ñáyivi. Chí káka'an-ro: Nú ndé chaa játu'un téyí-de sikí vé'e ii, te tú ní'in tíñu, ko nú ñn chaa játu'un téyí-de sikí oro iní ve'e ii-ún, yuán te fuerza ná skíkuu-de, áchí-ro. ¹⁷ Chaa ñáá jín cháa kuáa kákuu-ró. Ndéja ñá'nu-ga kúu, oro xí máa vé'e ii ja sándoo oro-ún. ¹⁸ Te: Nú ndé chaa játu'un téyí-de sikí altar, tú ní'in tíñu. Ko nú ñn chaa játu'un téyí-de sikí ndatíñu ñi kachúkú-i nuu altar, yuán te fuerza ná skíkuu-de. Achí-ro. ¹⁹ Chaa xiní ñáá jín cháa kuáa kákuu-ró. Ndéja ñá'nu-ga kúu, ndatíñu ñi soko-í, xí máa altar ja sándoo ndatíñu-ún. ²⁰ Núsáá te chaa játu'un téyí sikí altar, sikí máa altar játu'un téyí-de jín sikí táká ndatíñu káxiukú núu-ún. ²¹ Te chaa játu'un téyí sikí vé'e ii, sikí máa vé'e ii-ún játu'un teyí-de jín sikí I'a ncháa iní-ún. ²² Te chaa játu'un teyí sikí andívi, játu'un teyí-de sikí silla nuu tá'ú Dios tíñu jín sikí I'a kánchaa nuu-ún. ²³ Naka ndá'ú kuu róo chaa káchaa tutu jín cháa fariseo, chaa uu xiní kákuu-ró. Chí kája'a-ró ñn sikí uxí décimo ita münü jín ita xin jín comino nuu Dios, te káxndoo-ró tú'un kánúú xa'an-gá nuu ley, ndasa kii juicio, jín ndása kundá'ú iní-ya yóo, jín ndása kándíja-yó. Taká ya'á kánúú sá'a-ró núú, te suni ma xndoo-ró ingá-ún núú. ²⁴ Chaa kuáa kákuu-ró já káyoxnúu-ró núu ñáyivi. Chí máni kátava-ro týúkún te kákókón-ró camello. ²⁵ Naka ndá'ú kuu róo chaa káchaa tutu jín cháa fariseo. Chaa uu xiní kákuu-ró. Chí kánakacha-ró íchi yatá vaso jín íchi yatá kó'o. Ko ichi iní ñú'un chítú tú'un kuí'ná jín tú'un káñáá. ²⁶ Chaa kuáa kákuu-ró, fariseo. Nakacha xna'an-ga ichi iní vaso jín ichi iní ko'o, náv'a suni súan ná ndúndoo ichi yatá-ún. ²⁷ Naka ndá'ú kuu róo chaa káchaa tutu jín cháa fariseo. Chaa uu xiní kákuu-ró, chí nátu'un ve'e añú ja kándayaa kándaa-ró. Te jandaa ja lúu kaa ichi yatá, ko ichi iní ñú'un chítú yiki añú jín táká ja te'yú. ²⁸ Suni súan máa-ró jíná'an-ró, chí ichi fuera, jandaa kásá'a-ró já cháa ndaa kákuu-ró núu ñáyivi. Ko ichi iní-ro ñú'un chítú-ró tú'un yóso yú'u jín tú'un káñáá. ²⁹ Naka ndá'ú kuu róo chaa káchaa tutu jín cháa fariseo. Chaa uu xiní kákuu-ró, chí káskuá'nu-ró vé'e añú chaa ñi kajani tu'un Dios. Te kásá'a luu-ró vé'e añú taká chaa ndaa. ³⁰ Te káka'an-ro: Nú ní ká'io-yó kivi ní ka'io ndiyi táa-yo, te ma kivi nduu-yo jín-de ja ká'ni-yo cháa ñi kajani tu'un Dios núú, áchí-ro. ³¹ Te súan kájani ndaa-ro tú'un sikí máa-ró, chí táa-ro ñi kaja'ni-dé chaa ñi kajani tu'un-ya. Te máa-ró kákuu ndija se'e-de. ³² Núsáá te ná náskútú-ró kú'a ndiyi táa-ro. ³³ Koo jín sé'e koo kákuu-ró. Ndasaa kaku-ró já tá'nu ndatu-ro núu infierno núsáá. ³⁴ Ja yuán tájí-rí chaa kani tu'un Dios nuu-ro jín cháa ndíchí jín cháa chaa tutu. Te sava-de, ka'ni-ro-dé, te kata kaa-ró-de jiká cruz. Te sava-ga-de, kua'a-ró yunu xí-de iní ve'e sinagoga máa-ró, te chindikín-ro-dé ndíta'an nuu. ³⁵ Náv'a koo kuachi sikí máa-ró já ní jati ñiñi ñáyivi ndaa nuu ñú'un yá'a, onde ñiñi cháa ndaa Abel, te onde

niñi Zacarías, se'e Berequías, chi ni kaja'ni-ro-dé sava ma'ñú altar jín vé'e ij. ³⁶ Jandáa ká'an-ri jín-ró: Taká tundó'o yá'a kii siki ñáyivi yá'a. ³⁷ Jerusalén, Jerusalén, ni kaja'ni-ro cháa kájani tu'un Dios. Te ni kaja'a-ró yúu cháa ni tájí-yá vai nuu-ro. Ió kua'a vuelta ni kuni-ri nastútú-rí se'e-ró natu'un chuki ja nastútú-tí tirí-tí chí ndijin-tí, ko tú ní kákuni-ro. ³⁸ Vina te ni kendo vichí vé'e-ró núsáa. ³⁹ Chi ká'an-ri jín-ró ja má kuni kuti-gá-ro nuu-rí jíná'an-ró, onde ja in kivi ká'an-ro: Ná nákana jaa-yó-yá, chi ndiso-ya tíñu máa Tatá, achí-ro. Achí-ya.

24

Tuni nuu kuyani nchaq Jesús

¹ Te ni kenda Jesús ini ve'e ij kua'an-ya. Te chaá káskuá'a jín-yá-ún, ni jakoyo-de nuu-yá ja stá'an-de taká ve'e ja ncháa tá'an jín vé'e ij-ún nuu-yá. ² Te ni ka'an-ya: Á kánde'é-ró nuu vé'e yá'a. Jandáa ká'an-ri jín-ró ja má kútá'an-ga ni in yuu. Chi in kivi te ndi stuncháa-i. Achí-ya jín-de. ³ Te ni jungoo-ya onde yuku Olivos. Te ni jakoyo chaá káskuá'a-ún nuu-yá. Te ni kajika tu'ún sijn-de-ya: Kastu'ún-ni nuu-ná. Ndé kivi koo taká tundó'o yá'a. Te naún tuni koo nuu kuyani nchaa-ni jín kivi jínu ñuyivi, áchí-de. ⁴ Te ni ka'an Jesús: Koto-ró máa-ró jíná'an-ró, náva'a tú xndá'ú ni in-de róó. ⁵ Chi kikoyo kua'a cháa ki'in núu sí'ví-rí. Te ka'an-de: Máa-rí kúu Cristo, achí-de, te xndá'ú-de kua'a xaán ñáyivi. ⁶ Te kuni tu'un-ró káka'an ja ío guerra, jín ja koo guerra. Ko ma yú'ú-ro, chi níni koo súan. Ko té jinu-ga kivi. ⁷ Chi ndonda nación siki nación, te ñuu siki ñuu. Te koo kue'e xaán jín tamá. Te yá'a yúan taan. ⁸ Te taká yuán kakuu tundó'o kéjá'á núu.

Tu'un ndasa ndo'o ñayivi kákandija

⁹ Yúan-na te nastúu-de róó jíná'an-ró, ja kóto-ró túndó'o. Te ka'ni-dé róó. Te taká ñayivi, koto u'u-i róó ja siki rúu. ¹⁰ Yúan-na te nayú'ú kua'a-í, te nastúu tá'an-i, te koto u'u tá'an-i. ¹¹ Te jukuiñi kua'a cháa kani tu'un tú'ún. Te xndá'ú-de kua'a ñáyivi. ¹² Te ndea tíñu ñáa, te yuán kuá'a-í ma koo maní-gá-i. ¹³ Ko chaá kúndij ni'in onde kivi jínu, chaá-ún kaku. ¹⁴ Te tu'un va'a yá'a cuenta ñuu nuu tá'ú-yá tíñu, kuicha ini ní ñuyivi náva'a kuni ndaa taká ñayivi, yúan-na te jinu. ¹⁵ Núsáa te nú ni kajini-ro já káchá'an te ni tucha taká ndatíñu ini lugar ij natu'un ni ka'an Daniel, chaá ni jani tu'un Dios onde sáa, (chaá ká'u, ná júku'un ini-de), ¹⁶ Yúan-na te ñayivi káxiukú ini ñuu Judea, kunu-i kingoyo-i onde yuku. ¹⁷ Te chaá kándeé xini vé'e, ma núu-de kiñi'in-de ndatíñu ini ve'e-de. ¹⁸ Te chaá kándeé onde rancho, ma náxío káva yátá-de naki'in-de tikachí-de. ¹⁹ Ko kivi-ún naká ndá'ú kuu ña'an káñu'un se'e, jín ñá'an káskáxin. ²⁰ Núsáa, te kakan ta'u-ro náva'a tú kunu-ró víko víjin ni kivi ndétatú ki'in-ro. ²¹ Chi kivi-ún koo tundó'o xaán, ja ná té koo-ga onde kivi ní jungoo ñuyivi, te onde vina, te ni ma koo-ga. ²² Te nú tú ní ndúkúti kivi-ún núu, te ni in ñayivi má kaku kuti-í núu. Ko ja siki ñayivi ní nakaji-ya-ún, yuán ndúkúti kivi-ún sá'a-ya.

Tuni máa kivi sándi'í-na

²³ Núsáa te nú ndé chaá ká'an jín-ró: Yá'a nde'é-ró kánchaa Cristo, xí yúan nde'é-ró kánchaa-ya, ma kándija-ró já ká'an-de. ²⁴ Chi kenda Cristo xndá'ú jín cháa kani tu'un tú'ún. Te sá'a-de tuni jín tíñu ñá'nu, náva'a xndá'ú-de onde ñayivi ní nakaji-ya nú ná kúu sá'a-de. ²⁵ Vina a ni kastu'ún-rí nuu-ro onde jín kivi. ²⁶ Núsáa te nú ka'an ñayivi jín-ró: Yúan nde'é-ró, onde nuu ñu'un té'e

kánchaa-ya, achi-i, te ma kéndaró. Xí: Jian ndé'é-ró, ichi iní ve'e kánchaa-ya, achi-i, te ma kándíja-ró jíná'an-ró. ²⁷ Chi nátu'un ndíi ncháa ja nándeyu ichi núu kána ndikandii te jáa onde ichi núu kée ndikandii, suni súan kii máa Sé'e cháa. ²⁸ Chi nú ndénu kútúu ndíyi, yúan taká tijji. ²⁹ Yúan-na te nú ni ndíi taká tundó'o kivi-ún, te kutúun-ni ndikandii, te tuká nandii yoo. Te jungoyo tiñúú xini ichi ándiví. Te taká fuerza ándiví ndíi ka'ya. ³⁰ Yúan-na te ichi ándiví kéndá tuni máa Sé'e cháa. Te nde'e taká ñayivi ío ini ñuyivi yá'a. Te kuni-ni nuu máa Sé'e cháa kii-ya jín vikó ío ándiví, jín kuá'a fuerza ja ndúñá'nu-ya. ³¹ Te táji-yá ndajá'a-yá kingoyo. Te nde'e jaa clarín. Te nastútú-yá ñayivi ní nakaji-ya ndíkúun lado ñuyivi, onde in lado ándiví te onde inga lado. ³² Vina te skuá'a-ró ndasa sá'a mékexe. Nú a ni nduyúcha núma, te ni najaa nda'a, te a kájiní-ro já á ni kuyani viko sáú. ³³ Suni súan róó, nú a ni kájiní-ro taká tiñu yá'a, te kuni-ro já á yani jaa kivi-ún. ³⁴ Jandáa ká'an-ri jín-ró, ja má náa ñayivi yá'a, onde ná skíkuu taká tiñu yá'a. ³⁵ Ándiví jín ñuyivi chi naa, ko tu'un ká'an-ri chi ma náa. ³⁶ Ko kivi koo-ún, jín hora, tú ni in cháa jini, ni ndajá'a ká'io ándiví, tú ni in naún jini, ni máa Sé'e-ya. Chi máa in-ni máa Táa-ri jini-ya. ³⁷ Chi nátu'un ni jo kivi ní kii Noé, suni súan koo kivi kii máa Sé'e cháa. ³⁸ Chi kivi-ún ja ná té chá'an-ga kuun sau xaan, káyee-í, káji-i-i, kátanda'a cháa, te kátanda'a ná'an. Te ni jaa kivi já ní kivi Noé ini barco ká'nu. ³⁹ Te tú ní kájiní kuti-í onde ni cháa sau xaan, te ni xnáa ndíi-cha-í. Te suni súan kii máa Sé'e cháa. ⁴⁰ Kivi-ún te kuiñi uu cháa onde rancho. Te in-de naki'in-ya, te inga-de ndoo. ⁴¹ Te uu ñasíí ndiko-ña in-ni yosó. Te in-ña náki'in-ya, te inga-ña ndoo.

Siki já kúndito-yó

⁴² Núsáa te kundito-ró, chi tú kájiní-ro na kivi ncháa jito'o-ro. ⁴³ Ko ná júku'un ini-ro tú'un yá'a. Táa ini ve'e, nú ní jini-de na hora kuu ja kii ñaku'ná, te kundito-de núu. Te ma kuá'a-de tu'un ja saku'ná vé'e-de núu. ⁴⁴ Núsáa te suni koo tu'a máa-ró chi máa kivi já tú naún kájaní ini-ro, te nchaa-ni máa Sé'e cháa. ⁴⁵ Ndéja kuu in mozo ndíchi já jatiñu va'a. Chi máa jito'o, kani-de mozo-ún ná koto-i se'e-de, náva'a skée-í suchi-ún hora ja ío va'a. ⁴⁶ Xaan ndatu kuu mozo-ún. Te nú ni nchaa jito'o-i, te nani'in-dé mozo-ún sá'a-i súan. ⁴⁷ Jandáa ká'an-ri jín-ró, ja kani-de mozo-ún ja koto-i taká ndatiñu-de. ⁴⁸ Ko nú mozo káñáa kuu-i te jani ini-i: Kúkué-ga te nchaa jito'o-ri, achi-i. ⁴⁹ Te nú kejá'a-í stují-í tá'an mozo-i. Te kee-í ko'o-i jín cháa kánajini. ⁵⁰ Yúan-na te nchaa jito'o mozo-ún kivi já tú ndatu-i jín hora ja tú jini-i. ⁵¹ Te xiti sáva-de-i. Te skétá'an-de-i jín cháa uu xini jíná'an. Te yúan kundee-i nde'e-i te nakaji-í ñii yú'u-í.

25

Siki uxí ña'an jáa

¹ Yúan-na te nuu nátu'un ándiví kuu nátu'un uxí ña'an jáa, ja ní káki'in-ña linterna káindá'a-ña. Te ni kenda koyo-ña kuáta'an-ña in yii viko tánda'a. ² Te u'un-ña ká'io ndito xini-ña, te u'un-ña káñáa xini-ña. ³ Te ña'an káñáa xini-ún, kándá'a-ña linterna-ña. Ko tú káindá'a-ña petróleo ku'un ini. ⁴ Ko ña'an ndito xini-ún, káindá'a-ña botella ñu'un petróleo in ká'nu-ni jín taká linterna-ña. ⁵ Te nini ni kukué yii-ún ja cháa-de, te ni kakixi-ni-ña. ⁶ Te nuu ní kuu sava ñúú, te ni kájiní so'o-ña in tu'un kána jaa: Yá'a nde'é-ró, a vai yii. Kenda koyo kita'an-ro-dé, áchi. ⁷ Yúan-na te taká ña'an jáa-ún, ni kandukoo-ña. Te ni kasátu'a-ña linterna-ña. ⁸ Te ña'an káñáa xini-ún, ni kaka'an-ña jín ña'an

ká'io ndito xini-ún: Kua'a ñn tá'ú petróleo nuu-rí, chi kuanda'va linterna-ri, áchí-ña. ⁹ Ko ña'an ká'io ndito xini-ún, ni kaka'an-ña: Ma kúu, chi sanaa te ma kánda ja kúu-ri jín ja kúu-ró. Va'a-ga ki'in-ro núu cháa xíkó te kuaan-ró ja kúu máa-ró. Achí-ña. ¹⁰ Te nini ká'a'an-ña kájakuaan-ña, te ni cha-a-ni yii-ún. Te ña'an ká'io tu'a-ún, ni kivi koyo-ña jín-de ini ve'e viko tánda'a. Te ni nakasu-de yuxé'é. ¹¹ Yúan-na te ni kunúu. Te ni chakoyo tuku sava-ga ña'an jáá-ún. Te ni kaka'an-ña: Táta, Táta, kuña-ní ve'e, ná kivi koyo-ná, áchí-ña. ¹² Ko máa-de ni ka'an-de: Jandáa, ká'an-ri jín-ró, tú jini-ri róó, áchí-de. ¹³ Kundito núsáa, chi tú kájin-ro na kivi, ni na hora nchaa máa Sé'e cha.

Chaa ni teta'an ndatiñu

¹⁴ Chi ñuu nátu'un andívi kúu nátu'un ñn cha ja kenda jiká-de inga ñuu ki'in-de. Te ni kana-de xini mozo-de. Te ni teta'an-de ndatiñu-de nuu mozo-de-ún jíná'an. ¹⁵ Te nuu ñn-i, ni ja'a-de u'un mil peso. Te nuu ingá-i, u'u mil peso. Te nuu ingá-i, ñn-ni mil peso. Súan ni teta'an-de nuu ñn ñn mozo-de ndasa xini máa-i jíná'an-i. Te ni kee-ni-de kua'an jiká-de. ¹⁶ Te mozo ni ki'in u'un mil peso-ún, ni kee-i kua'an-i jín. Te ni sátiñu-i jín. Te ni ni'in-í u'un-ga mil peso siki. ¹⁷ Suni súan ni sá'a mozo ja ní ki'in u'u mil peso-ún. Te ni ni'in túku-i u'u-ga mil peso siki. ¹⁸ Ko mozo ja ní ki'in ñn mil peso, ni kee-i kua'an-i. Te ni jacha-i chii ñu'un. Te ni chisa'í-i xu'un jito'o-i. ¹⁹ Te ni kuu kua'a kivi. Te ni nchaa jito'o mozo-ún. Te ni nasánda-de cuenta jín-i. ²⁰ Te ni ja mozo ja ní ki'in u'un mil peso-ún, ni jastá'an-i u'un-ga mil peso. Te ni ka'an-i: Táta, ni ja'a-ní u'un mil peso nuu-ná. Te yá'a nde'é-ní, u'un-ga mil peso ni ni'in-ná siki. Achí-i. ²¹ Te jito'o-i, ni ka'an-de jín-i: Ió va'a. Mozo skíkuu va'a kúu-ró. Ni skíkuu va'a-ró jín yakú-ni ndatiñu. Ná cháa-ri kua'a tíñu siki-ro. Ná júngo-yó, chi kúsi iní jito'o-ro jín-ró. Achí-de. ²² Te ni ja tuku mozo ja ni ki'in u'u mil peso-ún. Te ni ka'an-i: Táta, ni ja'a-ní u'u mil peso nuu-ná. Te yá'a nde'é-ní, u'u-ga mil peso ni ni'in-ná siki. Achí-i. ²³ Te jito'o-i, ni ka'an-de jín-i: Ió va'a. Mozo skíkuu va'a kúu-ró. Ni skíkuu va'a-ró jín yakú-ni ndatiñu. Ná cháa-ri kua'a tíñu siki-ro. Ná júngo-yó, chi kúsi iní jito'o-ro jín-ró. Achí-de. ²⁴ Yúan-na te ni ja mozo ja ní ki'in ñn mil peso-ún, te ni ka'an-i: Táta, a jini-ná ní ja cháa xaan iní kúu-ní. Te ja'nu-ní nuu tú jachá-ní, te nástútú-ní nuu tú sáka-ní. ²⁵ Te ni yu'ú-ná. Te ni ja'an-ná. Ni chisa'í-ná xu'un-ní chii ñu'un. Te vina ná náku'a-ná xu'un-ní nuu-ní. Achí-i. ²⁶ Te jito'o-i, ni ka'an-de jín-i: Mozo ñáá, mozo kúxi kúu-ró. Ni jini-ro ja ja'nu-ri nuu tú jachá-ri, te nástútú-ri nuu tú sáka-ri. ²⁷ Ní ja'a-ró xu'un-ri nuu banco núu. Te nuu ncháa-ri, te naki'in-ri xu'un-ri onde jín sé'e xu'un núu. Achí-de jín-i. ²⁸ Yúan-na te ni kachi-de jín ingá mozo-de: Núsáa te kuanchaa-ro mil peso jian núu-í. Te kua'a-ró núu mozo ja ñáva'a uxí mil peso-ún. ²⁹ Chi ñayivi ja á ñáva'a, te kii-ga nuu-í, te ví'í-gá kuñava'a-i. Ko ñayivi ja ná tú ñáva'a, vasa ja á ñáva'a-i-ún, te kuxio ki'in. ³⁰ Te mozo ja tú jatiñu va'a-ún, kiñi'in-i ná kúndee-i ñuñáa yatá vé'e. Te yúan nde'e-i, te nakaji-í ñii yú'u-í. Achí-de.

Siki ja koo juicio taká nación

³¹ Te kivi kii máa Sé'e cha ja ndúñá'nu-ya, te kikoyo ndi'i ndajá'a ndóo-ya jín-yá. Yúan-na te jungoo-ya ñn nuu silla tá'ú tíñu, chi ñá'nu kuu-ya kúncha-ya. ³² Te ndutútú taká ñayivi núu-yá. Te sásin-ya-í ná ñn ná ñn-i jíná'an-i, nátu'un ndusiin ri jín ndixí'ú sá'a cha ndito-ti. ³³ Te kani-ya ri-ún ichi ndává'a-ya, te ndixí'ú-ún ichi ndávésé-yá. ³⁴ Yúan-na te máa Rey, kachi-ya kúni ñayivi ká'jin ichi ndává'a-ya: Ichi yá'a kikoyo-ró, chi kúsi iní Táa-ri jín-ró. Kivi koyo-ró núu nuu tá'ú-ró tíñu, chi a ni sátu'a-ya onde kivi ní jungoo ñuyivi.

³⁵ Chi n̄i j̄i'i-r̄i soko, te n̄i kaja'a-ró já ní yee-rí. N̄i jich̄i-r̄i nducha, te n̄i kaja'a-ró já ní j̄i'i-r̄i. N̄i jika tatú-r̄i, te n̄i kaja'a-ró vé'e-ró ní kanchaa núu-r̄i. ³⁶ Víchí líi-rí, te n̄i kanachisúkun-ro rúu. N̄i ku'u-r̄i, te n̄i kajandé'é-ró rúu. N̄i kandee-r̄i vekaa, te n̄i jakoyo-ró núu-rí. Ach̄i-ya. ³⁷ Yúan-na te ka'an ñayivi vá'a-ún jíin-yá: Táta, ndé kiv̄i ní kajini-ná ní ja ní j̄i'i-ní soko, te n̄i kaja'a-ná ja ní yee-ní, xí já ní jich̄i-ní, te n̄i kaja'a-ná ja ní j̄i'i-ní vii. ³⁸ Te ndé kiv̄i ní kajini-ná ní ja ní jika tatú-ní, te n̄i kaja'a núu-ná ve'e-ná nuu-ní, xí já víchí líi-ní, te n̄i kanachisúkun-ná ní. ³⁹ Te ndé kiv̄i ní kajini-ná ní ja ní ku'u-ní, xí já ní kandee-ní vekaa, te n̄i kajandé'é-ná ní, ach̄i-i. ⁴⁰ Yúan-na te kach̄i máá Rey-ún kuni-i: Jandáa ká'an-r̄i jíin-ró ja ná n̄i kasá'a-ró súan jíin ñn ñani lúlí-rí yá'a, te nuu rúu n̄i kasá'a-ró. ⁴¹ Yúan-na te suni kach̄i-ya kúni ñayivi ká'jin ichi ndávésé-yá-ún: Ñayivi tá'nu ndatu kakuu-ró. Kuxio kingoyo-ró núu kayú-ro ní káni, nuu ío tu'a ja kúndee kui'na jíin táká ndajá'a máá. ⁴² Chi n̄i j̄i'i-r̄i soko te tú ní kaja'a-ró já kée-rí. N̄i jich̄i-r̄i nducha te tú ní kaja'a-ró já kó'o-r̄i. ⁴³ N̄i jika tatú-r̄i te tú ní kaja'a-ró vé'e-ró kunchaa núu-r̄i. Víchí líi-rí, te tú ní kanachisúkun-ro rúu. N̄i ku'u-r̄i, n̄i kandee-r̄i vekaa, te tú ní kajandé'é-ró rúu. Ach̄i-ya. ⁴⁴ Yúan-na te máá ñayivi-ún, suni ka'an-i jíin-yá: Táta, ndé kiv̄i ní kajini-ná ní ja ní j̄i'i-ní soko, xí já ní jich̄i-ní nducha, xí já ní jika tatú-ní, xí já víchí líi-ní, xí já ní ku'u-ní, xí já ní kandee-ní vekaa, te tú ní kajatíñu-ná nuu-ní vii. Ach̄i-i. ⁴⁵ Yúan-na te kach̄i máá Rey jíin-i: Jandáa ká'an-r̄i jíin-ró, ja tú ní kasá'a-ró súan jíin ñn ñani lúlí-rí yá'a, te ni nuu rúu tú ní kasá'a-ró, ach̄i-ya. ⁴⁶ Te kingoyo ñayivi yá'a nuu ndó'o-i ní káni. Ko ñayivi ndaa-ún, kiv̄i koyo-i nuu kúchaku-i ní káni, ach̄i-de. Achí Jesús.

26

Ja ní kanat̄in tu'un tá'an sik̄i Jesús

¹ Te nuu ní nd̄i'í n̄i ka'an Jesús taká tu'un yá'a, yúan-na te n̄i ka'an-ya jíin cháa káskuá'a jíin-yá: ² A kájin̄i-ro já úu-na kiv̄i te koo viko Pascua, te máá Sé'e cháa natuu-ya já kúu-ya jiká cruz, ách̄i-ya. ³ Yúan-na te sutu ñá'nu jíin cháa káchaa tutu jíin cháa n̄i kayii in̄i ñuu, n̄i kandutútú-de yu'u palacio máá sutú ñá'nu-ga ja nání Caifás. ⁴ Te n̄i kandat̄u'ún-de ndasa xndá'ú-de Jesús, te kat̄in-de-ya, te ka'ni-dé-ya. ⁵ Te n̄i kaka'an-de: Ma kúu sá'a-yó máá kiv̄i víko, ch̄i nú súan te ndonda vaá ñayivi, ách̄i-de.

Jesús jíin ñá'an ndíso perfume in̄i ñuu Betania

⁶ Te kánde Jesús ñuu Betania kánchaa-ya in̄i ve'e Simón cháa té'yu nd̄i'yi. ⁷ Te n̄i cháa ñn ña'an núu-yá kándá'á-ña ñn tiya'a ñú'un perfume ja yá'u xaan ncháá. Te n̄i ch̄i'i-ña xiní-yá nini yée-yá staa. ⁸ Te cháa káskuá'a jíin-yá, n̄i kajini-de yuán. Te n̄i kakit̄i in̄i-de. Te n̄i kaka'an-de: Naja náa sáni perfume jian. ⁹ Ch̄i jian kúu kuya'u ya'u xaan, te kua'a-yó núu ñayivi ndá'ú núu. Ach̄i-de. ¹⁰ Te n̄i jin̄i-ni Jesús ja súan ío. Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Naja kástá'an-ro ñá'an yá'a. ñn tiñu va'a sá'a-ña jíin-rí. ¹¹ Ch̄i nene káxiukú ñayivi ndá'ú jíin-ró, ko ruu, na tú nene kánchaa-r̄i jíin-ró. ¹² Chi n̄i ch̄i'i-ña perfume yá'a yiki kúñu-r̄i, náva'a sátu'a-ña rúu ja yúji-r̄i. ¹³ Jandáa ká'an-r̄i jíin-ró, ja ní ñúyivi nú ná kuichá tu'un va'a yá'a, te tiñu n̄i sá'a-ña vína, suni koo tu'un náva'a ná núku'un in̄i-i-ña, ách̄i-ya. ¹⁴ Yúan-na te ñn tá'an ja uxí uu-de, nání-de Judas Iscariote, n̄i ja'an-de nuu sutú ñá'nu jíná'an. ¹⁵ Te n̄i ka'an-de jíin: Naún kua'a-ní nuu-ná, te ná nástuu-ná-de nuu-ní, ách̄i-de. Te n̄i kaja'a oko uxi

peso nuu-dé. ¹⁶ Yúan-na te onde kiví-ún, ni kejá'á-de ndúkú-de modo ndasa nastúu-de-ya núu sutú-ún.

Viko lélú Pascua

¹⁷ Te máá kiví kejá'á viko kóo statilá tú yí'i yujan íá jíin, ni jakoyo cháa káskuá'a-ún nuu Jesús. Te ni kaka'an-de jíin-yá: Ndénu kuní-ní ná kísátu'a-ná nuu kée-ní lélú Pascua, áchí-de. ¹⁸ Te ni ka'an-ya: Kuá'an onde ñuu, nuu ñin cháa yúan. Te kachí-ro kúni-de: Achí máá Maestro, a ni kuyani kiví-rí. Vina te kee-rí lélú Pascua ini ve'e-ró jíin cháa káskuá'a jíin-rí. Achí-ya. Achí-ro. ¹⁹ Te cháa káskuá'a jíin-yá, ni skíkuu-de tiñu ni tá'ú Jesús nuu-dé. Te ni kasátu'a-de viko Pascua. ²⁰ Te nuu ní ini, te káyee-yá staa jíin uxí uu cháa káskuá'a jíin-yá. ²¹ Te nini káyee-yá staa jíin-de te ni ka'an-ya: Jandáa ká'an-rí jíin-ró, ja ñin róo nastúu ruu vina, áchí-ya. ²² Te ni kakukuí'a xaan iní-de. Te ná ñin ná ñin-de ni kaka'an-de jíin-yá: Táta, náá kúu náún, áchí-de. ²³ Yúan-na te ni ka'an-ya: Chaa ja chíxí'ú núu kó'o jíin-rí, cháa-ún nastúu-de ruu. ²⁴ Chi jandáa máá Sé'e cháa ki'in-ya nátu'un yóso tú'un-ya núu tutú. Ko naka ndá'ú kuu cháa nastúu máá Sé'e cháa. Va'a-ga nú tú ní kaku cháa-ún núu, áchí-ya. ²⁵ Yúan-na te ni ka'an Judas ja ní nastúu-ya-ún: Maestro, náá kúu náún, áchí-de. Te ni ka'an-ya jíin-de: Ká'an ndaa-ro, áchí-ya. ²⁶ Te nini káyee-dé, te ni ki'in Jesús staa, te ni jikan ta'u-yá. Te ni ja'ncha sava-ya. Te ni ja'a-ya núu cháa káskuá'a jíin-yá. Te ni ka'an-ya: Ki'in te kee-ro, chi ya'á kúu yiki kúñu-rí, áchí-ya. ²⁷ Te suni ni ki'in-ya ñin taza. Te ni jikan ta'u-yá. Te ni ja'a-ya núu-dé jíná'an-de. Te ni ka'an-ya: Ko'o taká-ro jíná'an-ró. ²⁸ Chi ya'á kúu niñi-rí ja sá'a contrato jáá. Te játi ja síkí kúa'a ñáyivi náv'a koo tuká'nu ini nuu táká kuachi-i. ²⁹ Te ká'an-rí jíin-ró, ja onde vina ma kó'o-ga-rí nducha ndé'e uva yá'a onde kiví náko'o-rí ja jáá jíin-ró ini ñuu nuu tá'ú Táa-rí tiñu. Achí-ya. ³⁰ Te ni kajita-ya ñin yaa ii. Te ni kenda-ya kaja'an-ya onde yuku Olivos. ³¹ Yúan-na te ni ka'an Jesús jíin-de: Ndivii-ro náyu'ú-ro ja síkí rúu akuáa vina. Chi a yóso núu tutú: Stují-rí cháa ndíto ri, te tiku'ni ri-ún, kuicha-ti, áchí. ³² Ko nuu náchaku-rí, te xna'an-ga ruu ki'in-rí ñuu Galilea vásá róo, áchí-ya. ³³ Te ni ka'an Pedro: Vasa ndi'i-de ná náyu'ú-de, ko náá, chi ma náyu'ú kuti-ná, áchí-de jíin-yá. ³⁴ Te ni ka'an Jesús jíin-de: Jandáa ká'an-rí jíin-ró, ja ákuáa vina, onde ná té kana-ga lí'li, te ma kuátu'un-ró rúu uní jínu, áchí-ya. ³⁵ Te ni ka'an Pedro jíin-yá: Vasa ná kúu-ná jíin-ní, ko ma kasú-ná yu'u-ná ja kúu ní, áchí-de. Te suni súan ni kaka'an sava-ga cháa káskuá'a jíin-yá.

Jesús ini Jardín Getsemaní

³⁶ Yúan-na te ni ja Jesús jíin-de ndañúu nání Getsemaní. Te ni ka'an-yá jíin cháa káskuá'a-ún: Yá'a-ni jungoo-ró nini ná kí'in-rí onde yúan kakan ta'u-rí, áchí-ya. ³⁷ Te ni jaka-ya Pedro jíin ndéndúú se'e Zebedeo kua'an-de jíin-yá. Te ni kejá'á-yá kúxí iní-ya, te ndúkuí'a xaan iní-ya. ³⁸ Yúan-na te ni ka'an Jesús jíin-de: Xaan ndúkuí'a ini-rí, chi nátu'un a jí'i-rí, yá'a kundatu-ró te kundito-ró jíin-rí. ³⁹ Te ni kanduu-ya ñin tí'lí-na. Te ni jukuiñi jíti-yá. Te ni jikan ta'u-yá: Táa máá-ná, nú kuu te chaxio-ní tundó'o-ná yá'a ná kí'in, ko nasu ja kuní máá-ná kúu, chi ja kuní máá-ní, áchí-ya. ⁴⁰ Te ni ncha-ya núu cháa káskuá'a jíin-yá. Te ni jini-ya ja kákixi-de. Te ni ka'an-ya jíin Pedro: Tú kánda-ró kundito-ró jíin-rí vasté ñin hora náún. ⁴¹ Kundito, te kakan ta'u-ro, náv'a ma kóto ncha-ún róo. Chi kuní ndija añu-ro, ko yiki kúñu-ró chi túu, áchí-ya. ⁴² Te ni ja'an tuku-ya vuelta uu, te ni jikan ta'u-yá: Táa máá-ná, te nú ma kúu kuxio tundó'o-ná yá'a, ja má kundéé-ná jíin, te ná kúu ja kuní máá-ní núsáa, áchí-ya. ⁴³ Te ni ncha-ya ingá jínu. Te ni jini-ya ja kákixi tuku-de, chi

xaan káji'i-de numa'ná. ⁴⁴ Te ni xndóo-ya-dé jíná'an-de. Te ni kee tuku-ya kuá'an-ya. Te ni jikan ta'u-yá ja vuelta uní. Te suni ñn-ni tu'un ni ka'an-ya. ⁴⁵ Yúan-na te ni nchaa tuku-ya núu cháa káskuá'a jíin-yá. Te ni ka'an-ya jíin-de: Kusu te ndetatú-ro-ná. Vina te ni jaá hora ja máa Sé'e cháa natuu-ya núu ndá'a cháa ká'io kuachi. ⁴⁶ Ndukoo ná chó'o, chi cháa nástuu ruu, a ni kuyani-de vai-de, áchí-ya.

Ja ní kakatñn-de Jesús

⁴⁷ Te nini sá súan ká'an-ya, te ni cháa Judas, ñn tá'an ja uxí uu-ún. Te jíin-de ni jakoyo kua'a xaan ñáyivi jíin machete jíin yúnu. Chi sutu ñá'nu jíin cháa ni kayii ini ñuu-ún, ni katáji ñáyivi-ún. ⁴⁸ Te cháa ni nastuu-ya-ún, ni ja'a-de ñn tuni. Te ni ka'an-de: Chaa tiyú'ú-rí-ún, yúan kúu. Katñn jíná'an-ró. Achí-de. ⁴⁹ Te ni cháa-ni-de nuu Jesús. Te ni ka'an-de jíin-yá: Tarsíoo, Maestro, áchí-de. Te ni tiyú'ú-de-ya. ⁵⁰ Te ni ka'an Jesús jíin-de: Amigo, na sikí vai-ró, áchí-ya. Yúan-na te ni jakoyo ñáyivi-ún. Te ni kakatñn-ni-i Jesús, kája'an-i jíin-yá. ⁵¹ Te ñn cháa kándij yúan jíin Jesús, ni skáa-de nda'a-dé. Te ni tava-dé machete-de. Te ni stují-dé ñn mozo sutu ñá'nu-ún, ni kachi-ni-de so'o. ⁵² Yúan-na te ni ka'an Jesús jíin-de: Nachindee machete-ro, chi taká ja stáa machete, jíin machete kuu. ⁵³ Xí jáni ini-ro ja má kúu kakan ta'u-rí nuu Táa-ri vina, te máa-yá táji-yá ví'i-gá uxí uu mil ndajá'a ándívi kíkoyo nuu-rí náún. ⁵⁴ Ko nú súan, te ndasa skíkuu tu'un ká'an tutu ii ja kánúú kóo súan, áchí-ya. ⁵⁵ Te suni hora-ún ni ka'an Jesús jíin ñáyivi kuá'a-ún: Natu'un sikí ñn cháa kuí'ná vai koyo-ró jíin machete jíin yúnu kátñn-ró rúu náún. Nda'ta'an kivi ní kanchaa-ri jíin-ró ní stá'an-ri tu'un nuu-ro ini ve'e ii, te tú ní kátñn-ró rúu. ⁵⁶ Te súan kásá'a-ró nává'a skíkuu tutu ii cháa ni kajani tu'un Dios, áchí-ya. Yúan-na te taká cháa káskuá'a jíin-yá, ni kaxndóo-de-ya. Te ni kajinu-de kája'an-de.

Ja ní kándij Jesús nuu sutú ñá'nu-ga

⁵⁷ Te cháa ni kakatñn Jesús, ni jaka-de-ya kuá'an-de jíin-yá onde ve'e Caifás, cháa kúu sutu ñá'nu. Te yúan ká'jin tútú cháa káchaa tutu jíin taká cháa ni kayii. ⁵⁸ Ko Pedro, jíká-ni ndikín-de-ya onde ni jaá-de yuxé'é sutú ñá'nu-ún. Te ni kivi-de ichi ini ni jungoo-de jíin cháa kájatíñu yúan, nává'a kuni-de ndasa koo. ⁵⁹ Te taká sutu ñá'nu jíin taká cháa ni kayii jíin taká cháa junta, ni kandúkú-de tu'un tú'ún sikí Jesús nává'a ka'ni-dé-ya. ⁶⁰ Ko tú ní káni'in-dé modo, vasa ni chakoyo kua'a testigo falso. Ko onde sandí'i-na ni chakoyo uu-ga, ⁶¹ Te ni kaka'an: Chaa yá'a ni ka'an-de: Kuu stunchaa-ri ve'e ii Dios, te nuu uní-ni kivi te nachutá'an-ri, áchí. ⁶² Te ni ndukuiñi máa sutú ñá'nu. Te ni jika tu'un-de-ya: Tú ka'an kuti-ro náún. Ndasá kaka'an cháa yá'a sikí-ro. Achí. ⁶³ Ko tú ní ká'an kuti Jesús. Te ni ka'an máa sutú ñá'nu: Onde jíin Dios I'a chakú, ká'an ni'in-ri jíin-ró. Kastu'ún te nú máa-ró kúu Cristo, Se'e Dios xí túu, áchí jíin-yá. ⁶⁴ Te ni ka'an Jesús jíin-de: Ká'an ndaa-ro. Te ná kástu'ún-rí nuu-ro, ja ingá kivi te kuni-ro núu máa Sé'e cháa kunchaa-ya ichi ndává'a I'a ndiso fuerza. Te ndii-ya jíin vikó andívi. Achí-ya. ⁶⁵ Yúan-na te máa sutú ñá'nu-ga, ni ndátá-de sa'ma-dé. Te ni ka'an-de: Aaj, ká'an ndiva'a-de. Naún nini kúni so'o-yó ká'an inga testigo núsáa. Vina a ni kajini so'o-ró ja ká'an ndiva'a-de. ⁶⁶ Ndasá kajani ini-ro, áchí-de. Te ni kaka'an sava-ga: Ió va'a ja kúu-de, áchí. ⁶⁷ Yúan-na te ni kati vi s'i'vi-de nuu-yá. Te ni kaja'a-de jiki núu-yá. Te sava-de, ni kakatu-dé yiki núu-yá. ⁶⁸ Te ni kaka'an-de: Róo Cristo, kastu'ún ndé cháa ni stují róo, áchí-de.

Ja tú ní jatú'un Pedro

⁶⁹ Te kanchaa Pedro yata vé'e-ún. Te ñn ña'an jatíñu, ni jaá-ña núu-dé. Te ni ka'an-ña: Te róo, jíin Jesús ñuu Galilea jíká-ró vii, áchí-ña. ⁷⁰ Ko máa-de, tú ní

játu'un-de jíto nuu táká ñáyivi: Tú jiní-ná naún tu'un ká'an-ní, áchí-de. ⁷¹ Te nì kenda-de yuxé'é-ún kua'an-de. Te nì jinì inga-ña núu-dé. Te nì ka'an-ña jíin ñáyivi ká'in yúan: Chaa yá'a suni jíká kuu-de jíin Jesús ñuu Nazaret, áchí-ña. ⁷² Te inga jínu tú ní játu'un-de. Sa máa-de nì nduni'in yu'u-dé: Tú jiní-ri chaa jian, áchí-de. ⁷³ Te nì kunúu. Te ñáyivi ká'in yúan nì jakoyo-i nuu-dé. Te nì kaka'an-i jíin Pedro: Jandáa ja súni tá'an-de kúu-ró, chi tu'un ká'an-ro nástúu róo, áchí-i. ⁷⁴ Yúan-na te nì kejá'á ní'in ká'an ndiva'a-de: Tú jiní-ri chaa jian, áchí-de. Te nì kana-ni lí'li. ⁷⁵ Te nì nuku'un inì Pedro tu'un Jesús, ja ní ka'an-ya jíin-de: Onde ná té kana-ga lí'li, te ma kuátu'un-ró rúu unì jínu. Te nì kenda-de kua'an-de. Te nì nde'e xaan-dé.

27

Ja kuá'an Jesús nuu Pilato

¹ Yúan-na te nì kundijin. Te taká sutu ñá'nu jíin cháa nì kayii, nì kaskétá'an-de tu'un ja ká'ni-dé Jesús. ² Te nì kaju'nì-de-ya. Te kua'an-de jíin-yá nuu Poncio Pilato, chaa kúu gobernador. ³ Yúan-na te Judas, chaa nì nastúu-ya-ún, nì jinì-de ja nì kuni'in sikì-yá. Te nì nakani inì-de. Te náku'a-de oko uxì peso-ún nuu sutú ñá'nu jíin núu cháa nì kayii-ún núu. ⁴ Te nì ka'an-de: Nì sá'a-ná kuachi. Nì nastúu-ná ñin chaa ja tú ío nì ñin kuachi sikì-dé, áchí-de. Ko máa sutú-ún nì kaka'an-de: Naún jítú iní-ri. Sikì máa-ró kúu. Achí-de. ⁵ Te nì sùngoyo Judas oko uxì peso-ún inì ve'e ñi. Te nì kee-de kua'an-de. Te nì skuá'ña-de máa-de. ⁶ Te sutu ñá'nu-ún, nì kanastútú-de xu'ún-ún. Te nì kaka'an-de: Ma kúu chú'un-yó xú'ún yá'a inì janu núu kásoko-í, chi xu'ún yá'u ñiñi kúu, áchí-de. ⁷ Ko nì kandatu'ún-de. Te nì kajaan-de ñin ndu'a ñu'un kixín jíin xú'ún-ún, náva'a yúan yuji taká ñáyivi jíká. ⁸ Ja yúan nání ñu'un-ún onde vina: Ñu'un ñiñi. ⁹ Yúan-na te nì skikuu tu'un nì ka'an Jeremías chaa nì jani tu'un Dios: Nì káki'in-i ndí'okó uxì peso-ún, ya'u I'a nì kunda ya'u-ya, chi yakú chaa Israel, nì kasánda-de ja kúya'u-ya, ¹⁰ Te nì kaja'a-i xu'ún-ún ja sikì ñin ndu'a ñu'un kixín, natu'un nì tá'ú máa Tatá Dios tiñu nuu-ri, áchí. ¹¹ Te Jesús, kándichi-ya núu gobernador. Te gobernador-ún nì jiká tu'ún-de-ya: Máa-ró kúu rey chaa judío náún, áchí-de. Te nì ka'an Jesús jíin-de: Ká'an ndaa-ro, áchí-ya. ¹² Te taká sutu ñá'nu, nì kajikan-de kuachi sikì-yá. Ko tú ní xndió káni-ya ní ñin tu'un. ¹³ Yúan-na te nì ka'an Pilato jíin-yá: Te tú jini so'o-ró nasaa kuachi kájukan chaa yá'a sikì-ro náún, áchí-de. ¹⁴ Te tú ní ká'an kuti-yá nì ñin tu'un jíin-de. Te nì naa iní gobernador ndé'é-de nuu-ya. ¹⁵ Te ío costumbre gobernador ja kivi víko yúan sía-de ñin preso, nú ndéja kájata'an inì máa ñáyivi ñuú-ún sía-de. ¹⁶ Te suu kivi-ún ío ñin chaa kánde preso nání-de Barrabás, te nì jicha tu'un-de. ¹⁷ Te nì kandutútú ñáyivi te nì ka'an Pilato jíin-i: Ndé chaa kákuni-ro ja sía-ri vina, á Barrabás xí Jesús, chaa ja nání Cristo, áchí-de. ¹⁸ Chi a nì juku'un inì-de ja ní kakukuásún inì sutu ñá'nu, te yúan ní kanastúu-de Jesús. ¹⁹ Te nini kánchaa Pilato inì ve'e tiñu, te nì táji ñásí'i-de tu'un nuu-dé: Ma sá'a-ró cuenta ja kúu sikì cháa va'a jian, chi kuni, xaan ní siyú'ú jani ruu ja sikì-dé, áchí-ña. ²⁰ Ko sutu ñá'nu jíin cháa nì kayii-ún, nì kaská'an-de ñáyivi já ná kakán-i Barrabás kaku-de, te Jesús ná kúu-ya. ²¹ Te gobernador, nì jiká tu'ún-de-i: Ja úu tá'an-de, te ndé ñin-de kuni-ro sía-ri, áchí-de. Te nì kaka'an-i: Sía-ní Barrabás, áchí-i. ²² Te nì ka'an Pilato jíin-de: Núsáa te ndasa sá'a-ri jíin Jesús, chaa nání Cristo, áchí-de. Te nì kaka'an ndi'i-i: Ná kúu-de jiká cruz, áchí-i. ²³ Te gobernador, nì ka'an-de jíin-i: Naún kuachi nì sá'a-de núsáa, áchí-de. Ko máa ñáyivi-ún, ví'í-gá nì kaka'an jaa-i: Ná kúu-de jiká cruz, áchí-i. ²⁴ Te nì jinì Pilato ja tú kúndé-de jíin ñáyivi, chi sasua kánda va-ga-i. Te

n̄i ki'in-de nducha. Te n̄i nandá'á-de jíto nuu ñáyivi kuá'a-ún. Te n̄i ka'an-de: Tú n̄a kuachi máá-rí ío ja kúnchaa ñiñi cháa va'a yá'a siki-rí. Siki máá-ró ná kúu. Achí-de. ²⁵ Te n̄i kaka'an taká ñáyivi: Ma yú'ú-ní, chi siki máá-ná jíin siki sé'e-ná ná kúnchaa kuachi ñiñi-dé, áchí-i. ²⁶ Yúan-na te n̄i sía-de Barrabás kua'an. Te n̄i xndó'o-de Jesús. Te n̄i naku'a-de-ya já kúu-ya jiká cruz.

Ja ní kasákátá soldado nuu-ya

²⁷ Te soldado gobernador, n̄i kajaka-de Jesús kua'an-de jíin-ya in̄i ve'e palacio. Te n̄i kakana-de xini tá'an-de n̄i kandutútú-de. ²⁸ Te n̄i kasávichí-de-ya. Te n̄i kachu'un-de-ya ñin sa'ma kuá'á tindi'í. ²⁹ Te n̄i katñin-de ñin corona ñnu. Te n̄i kachu'un-de xini-ya. Te n̄i kachi'i-de yunu ndává'a-ya. Te n̄i kajukuiñi jíti-de nuu-ya, n̄i kasákátá-de nuu-ya: Rey judío, taá ndii, áchí-de. ³⁰ Te n̄i kativi sí'ví-de nuu-ya. Te n̄i kakiñi'in-de yunu-ún nda'a-ya. Te n̄i kastují-dé xini-ya jíin. ³¹ Te nuu ní ndi'i n̄i kasákátá-de nuu-ya, te n̄i kanakuanchaa-de sa'ma ñú'un-ya-ún. Te n̄i kanachu'un-de-ya sá'ma máá-ya. Te n̄i kakeñi'in-de-ya kuíta kaa-ya jiká cruz.

Ja ní kajata kaa-de-ya

³² Te nuu ní kakenda-de, te n̄i kaketa'an-de jíin ñin chaa ñnu Cirene nání-de Simón. Te n̄i katetiñu-de chaa-ún ki'in-de jíin-ya, kundiso-de cruz-ya. ³³ Te n̄i jakoyo-de ñin tinduu nání Gólgota, ja kuní ka'an: Yiki xini. ³⁴ Te n̄i kaja'a-de vino jíin súsia uá ja kó'o-ya. Ko nuu ní jito nchaa-ya, te tú ní kuní-ya kó'o-ya. ³⁵ Te nuu ní ndi'i n̄i kajata kaa-de-ya jiká cruz, te n̄i kasaka-dé sa'ma-ya nuu tá'an-de, te n̄i kasá'a-de ñin apuesto siki. Te n̄i skíkuu tu'un ká'an chaa n̄i jani tu'un Dios: N̄i kándatá-i sa'ma-rí, te siki sú'nu-rí n̄i kasá'a-i ñin apuesto, áchí. ³⁶ Yúan-na te n̄i kajungoo-de yúan, n̄i kande'é-de nuu-ya. ³⁷ Te n̄i kachaa-de ñin tu'un xini cruz-ya já kúu kuachi-ya: Ya'á kúu Jesús Rey ñáyivi judío, áchí. ³⁸ Te n̄i kajata kaa-de uu ñaku'i'ná jíin-ya. ñin ichi ndává'a-ya, te inga ichi ndávésé-ya. ³⁹ Te ñáyivi ká'ja'a yúan, n̄i kaskuíkó-i xini-í. Te n̄i kaka'an ndiva'a-i jíin-ya. ⁴⁰ Róo ká'an-ro já stunchaa-ro vé'e ii te nuu uní kivi te ndukani-ró núu, nú Se'e Dios kúu-ró, núsáá te nama-ró máá-ró, te nuu-ró jiká cruz vii, áchí-i. ⁴¹ Te sutu ñá'nu jíin cháa káchaa tutu jíin cháa fariseo jíin cháa n̄i kayii, suni súan n̄i kasákátá-de nuu-ya. Te n̄i kaka'an-de: ⁴² Sava ñáyivi, n̄i nama-de-i, ko ma kúu nama-de máá-de. Nú rey ñáyivi Israel kúu-de, te ná núu-de jiká cruz vina. Yúan-na te ná kándija-yó-de. ⁴³ Kándija-de nuu Dios, te ná náma máá-ya-de vina te nú kuní máá-ya, chi n̄i ka'an-de: Máá-rí kúu Se'e Dios, áchí-de. Achí. ⁴⁴ Te ñaku'i'ná kándita kaa jíin-ya jiká cruz, suni ñin-ni tu'un n̄i kaka'an ndiva'a jíin-ya. ⁴⁵ Te nuu ní kuu ka'uxi uu te n̄i kuxki'vi ní núu ñú'un onde ka'uní. ⁴⁶ Te a yani ka'uní aini, n̄i ka'an jaa Jesús: Elí, Elí, lama sabactani, áchí-ya. Ya'á kuní ka'an: Dios máá-ná, Dios máá-ná, naja ní xndóo-ní náá. ⁴⁷ Te sava ñáyivi ká'jin yúan, n̄i kajini so'o-i tu'un-ún. Te n̄i kaka'an-i: Kána chaa yá'a xini Elías, áchí-i. ⁴⁸ Te jínu ñin chaa n̄i ja-de. Te n̄i ki'in-de kachi, n̄i chindaji-de nuu vinagre. Te n̄i chaa-de xini ñin yunu. Te n̄i ja'a-de nuu-ya ja kó'o-ya. ⁴⁹ Te n̄i kaka'an sava-ga-i: Sía, nándéó nú chaa Elías nama-de chaa xí túu, áchí-i. ⁵⁰ Ko máá Jesús, n̄i ka'an jaa-ya ingá jínu. Te n̄i jí'i-ni-ya. ⁵¹ Yúan-na te sa'ma ndíta kaa onde in̄i ve'e ii, n̄i te'nde uu onde nuu xini, te onde nuu já'a. Te n̄i taan ñuyivi. Te toto, n̄i kandata. ⁵² Te suni n̄i kananuña ve'e añú. Te kua'a ndíyi chaa ndoo, ja á n̄i kaji'i-de, n̄i kanachaku-de. ⁵³ Te nuu á n̄i nachaku-ya, te n̄i kandenda koyo-de in̄i ve'e añú. Te n̄i ndivi koyo-de in̄i ñnu ii. Te n̄i kandenda ndijin-de nuu kuá'a ñáyivi. ⁵⁴ Te chaa capitán, jíin cháa kándito Jesús jíin-de, n̄i kajini-de ja ní taan, jíin taká tiñu n̄i kuu. Te n̄i kayu'ú

téyíi-de. Te n̄i kaka'an-de: Jandáa ja Sé'e Dios kúu cháa yá'a núú, áchí-de. ⁵⁵ Te ká'jin kua'a ñási'í yúan kándé'é jíká-ni-ña. Te suu ña'an-ún, n̄i kandikin-ña Jesús onde ñuu Galilea vai-ña kájatíñu-ña núu-yá. ⁵⁶ Te jín ñá'an yúan ká'jin María ñuu Magdala, jín María náa Jacobo jín José, jín náa se'e Zebedeo.

Ja ní kachiyuji-de-ya

⁵⁷ Te n̄i ini kivi-ún. Te n̄i jaá ñin cháa kúká ñuu Arimatea, nání-de José, chí suni ñin cháa n̄i skuá'a jín Jesús kúu-de. ⁵⁸ Cháa yá'a, n̄i jaá-de nuu Pilato. Te n̄i jikan-de yiki kúñu Jesús. Te n̄i tá'ú tíñu Pilato ja ná kuá'a-i yiki kúñu Jesús nuu-dé. ⁵⁹ Te n̄i ki'in José ndiyi-ún. Te n̄i chisúkun-dé-ya jín ñin sa'ma kuitá ndóo. ⁶⁰ Te n̄i chindee-de-ya iní ve'e añú jáá ñáva'a-de, ja ní jacha jiká ñin kava. Te n̄i stúu-dé ñin yuu ká'nu, n̄i jasú-de yuxé'é añú-ún. Te kua'an-de. ⁶¹ Te María ñuu Magdala jín ingá María, káxiukú-ña yúan ichi núu vé'e añú-ún. ⁶² Te n̄i kuu kivi xían. Te iku-ún n̄i kuu kivi ní kasátu'a-i máa-i. Te taká sutu ñá'nu jín cháa fariseo, n̄i kandutútú-de nuu Pilato. ⁶³ Te n̄i kaka'an-de: Táta, kánuku'un iní-ná ja cháa xndá'ú ñá'an-ún, onde ná chakú-ga-de núú, te n̄i ka'an-de: Nuú uní kivi te nachaku-ri, ⁶⁴ Núsáa, te tá'ú tíñu-ní ná kúkútu yúyáú-ún onde jinu nuu uní kivi. Chí nú túu te sanaa kí cháa n̄i kaskuá'a jín-de-ún akuáa, te nasáku'ná-de ndiyi-ún ki'in-de jín. Yúan-na te kachi-de kuni ñayivi: N̄i nachaku-ya já ní ji'i-ya, achi-de. Te ká'ú-ga kuu tu'un xndá'ú yúan vásá já xnáñúú, áchí-de. ⁶⁵ Te n̄i ka'an Pilato jín-de: Yá'a ká'io soldado. Kuá'an jín-de, te sákútu máa-ró yúyáú-ún nú ndasa kájin-ro. Achi-de. ⁶⁶ Te kája'an-de. Te n̄i kasákútu-dé ve'e añú. Te jín sello n̄i kajasu va'a-de sikí yúu já ndí'u yuyáú-ún. Te ká'jin soldado jín-de.

28

Ja ní nachaku Jesús

¹ Te n̄i ja'a kivi ndétatú-ún. Te n̄i kundijin kivi ñin semana. Te María ñuu Magdala jín ingá María-un, n̄i kajandé'é-ña vé'e añú-ya. ² Te ñin ndajá'a máa Tatá Dios, n̄i kuun-ya ichi ándiví ní cháa-ya. Chí n̄i taan xaan ní sá'a-ya. Te n̄i stúu-yá yuu-ún kua'an. Te n̄i jungoo-ya sikí. ³ Te ndíi ncháa núu-yá. Te su'nu ñú'un-ya káa nátu'un yu'a volcán. ⁴ Te soldado kándito yúan, n̄i kayu'ú-de, te kákisi-i-de n̄i sá'a-ya. Te n̄i kakundi-yi-de. ⁵ Te n̄i ka'an ndajá'a jín ñá'an-ún: Ma yú'ú-ro, chí a jiní-ri ja kánandúkú-ró Jesús, I'a n̄i ji'i jiká cruz. ⁶ Túu-ya yá'a, chí a n̄i nachaku-ya nátu'un n̄i ka'an-ya. Ña'an te ndé'é-ró núu ní katúu máa Jító'o-ro. ⁷ Kuángoyo yachi te kachi-ro núu cháa n̄i kaskuá'a jín-yá, ja á n̄i nachaku-ya má'ñú ndíyi. Te jandáa xna'an-ga ki'in-ya ñuu Galilea vásá kí'in-ro. Te yúan kuni-ro núu-yá. Achi-ro kúni-de. Kástu'ún ndíja-ri nuu-ro, áchí-ya. ⁸ Te máa-ña káyú'ú-ña te kákusi iní-ña. Te n̄i kandenda-ña iní ve'e añú-ún. Te n̄i kajinu-ña kuákastu'ún-ña núu cháa kaskuá'a jín-yá. Te nini kája'an-ña núu-dé, ⁹ Te n̄i kenda-ni Jesús n̄i ketá'an-ya jín-ña. Te n̄i ka'an-ya jín-ña: Taá ndii, áchí-ya. Te n̄i kanuu-ña sukún já'a-yá, te n̄i kachiñú'ún-ña-yá. ¹⁰ Yúan-na te n̄i ka'an Jesús jín-ña: Ma yú'ú-ro jíná'an-ró. Kuá'an te kastu'ún-ró núu ñaní-ri ja ná kíngoyo-de onde ñuu Galilea. Te yúan kuni-de nuu-rí. Achi-ya. ¹¹ Te nini kája'an-ña, te sava soldado kándito ve'e añú-ún, káno'on-de onde ñuu. Te n̄i kakastu'ún-de nuu sutú ñá'nu taká tíñu ja súan n̄i io. ¹² Te n̄i ndutútú-de jín cháa n̄i kayii. Te n̄i kandatú'ún-de. Te n̄i kaja'a-de kua'a xú'ún núu soldado jíná'an. ¹³ Te n̄i kaka'an-de: Súan ka'an-ro jíná'an-ró: Cháa kaskuá'a jín máa-de, n̄i kikoyo akuáa, te n̄i kanasáku'ná ndiyi-ún nini kákixi-ná, achi-ro. ¹⁴ Te nú tu'un yá'a ná kúni so'o gobernador, te máa-rí, kiská'an-ri-de, náva'a

ma koo kuachi siki máá-ró. Achí-de. ¹⁵ Te soldado, ni káki'in-de xu'ún. Te ni kasá'a-de nátu'un ni ta'u tíñu nuu-dé. Te tu'un yá'a ni jicha kua'an ní ñúu ñayivi judío onde vina.

Ja ní nastá'an-ya máá-yá nuu-í

¹⁶ Te ndí'uxí ñn chaá káskuá'a-ún, ni kee-de kája'an-de onde ñuu Galilea, onde yuku núu ní tá'ú tíñu Jesús nuu-dé ja kí'in-de. ¹⁷ Te ni kajini-de nuu-ya, te ni kachiñú'ún-de-ya. Ko sava-de tú ní kákandíja-de. ¹⁸ Te ni chaá Jesús, ni ka'an-ya jín-de: Siki-rí, a ni chaá Dios taká fuerza ja ío ini andíví jín iní ñuyívi. ¹⁹ Núsáá te kuá'an jíná'an-ró. Te stá'an-ro tú'un nuu taká ñayivi, ná chú'un ini-i. Te skuánducha-ro-í onde jín sí'ví máá Táa-yo jín sí'ví máá Sé'e, jín sí'ví máá Espiritu Santo. ²⁰ Te stá'an-ro núu-í ná kuándatu-i taká tíñu ni tá'ú-rí nuu-ro. Te máá-rí kaka ndija-ri jín-ró ní káni onde kiví ndí'i ñuyívi. Achí-ya. Amén.

EL SANTO EVANGELIO SEGUN SAN MARCOS TU'UN VA'A NI CHAA SAN MARCOS

Juan, chaa skuánducha

¹ Yá'a kéjá'á tú'un va'a máá Jesucristo, Se'e Dios. ² Te súan n̄i chaa Isaías tutu, chi chaa jáni tu'un Dios n̄i kuu-de sáá: Kuni so'o-ró, ch̄i tájí-rí ndajá'a-rí kuxnúú-de jaa-de sátu'a-de ichi-ro. ³ Te ndajá'a-ún, kana jaa-de onde nuu ñú'un té'é: Sátu'a-ró ichi máá Jító'o-yo te sándóó-ró ichi-yá, ach̄i-de, ách̄i Isaías. ⁴ Te Juan, n̄i skuánducha-dé onde nuu ñú'un té'é. Te n̄i jani-de tu'un jánducha jíin tú'un nakani in̄i, náva'a sá'a Dios tuká'nu in̄i nuu kuáchi. ⁵ Te n̄i chakoyo taká ñayivi ndañúu Judea, jíin taká ñayivi ñúu Jerusalén. Te n̄i skuánducha-dé-i in̄i yucha Jordán. Te kánakani ndaa-i kuachi-i yúan. ⁶ Te sa'ma ní ñu'un Juan n̄i kuu ixi camello, jíin ñn sánch̄i ñii nú'n̄i ch̄i-de. Te n̄i yee-dé ndikuá'yú jíin ndúxi yoko yuku. ⁷ Te n̄i jani-de tu'un: Ichi yatá-rí vai ñn I'a kúñá'nu-ga vásá rúu, ja tú kúñá'nu-r̄i jukuíta ndee-r̄i te ndájí-rí ñii yí'i ndijan-yá, ách̄i-de. ⁸ Te ruu, ch̄i jíin ndúcha skuánducha-rí róó jíná'an-ró, ko I'a-ún, ch̄i jíin Espiritu Santo skuánducha-yá róó, ách̄i Juan.

Ja ní janducha Jesús n̄i sá'a Juan

⁹ Te n̄i kuu kivi. Te Jesús, n̄i kenda-ya ñúu Nazaret ndañúu Galilea. Te n̄i janducha-yá n̄i sá'a Juan in̄i yucha Jordán. ¹⁰ Te n̄i nana-ni-ya in̄i nducha-ún. Te n̄i jin̄i-ya já ní nuña andívi. Te Espiritu n̄i jungava sik̄i-yá nátu'un paloma. ¹¹ Te ichi andívi ní kenda ñn tu'un n̄i ka'an: Máá-ró kúu Se'e-r̄i, te kúndá'ú in̄i-r̄i róó. Te kús̄i in̄i-r̄i jíin-ró. Ach̄i.

Sik̄i já ní jito nchaa tá'an Satanás jíin-yá

¹² Yúan-na te máá Espiritu, n̄i chundá'á-ni-ya kuá'an-ya ondé ñu'un té'é. ¹³ Te n̄i kanchaa-ya núu ñú'un té'é yúan uu xiko kivi, te vásá ní jito nchaa tá'an Satanás jíin-yá. Te n̄i kandee-ya jíin k̄iti xáan. Te máni ndajá'a andívi ní kajatíñu nuu-yá.

Ndasa n̄i kejá'á Jesús jáni-ya tú'un

¹⁴ Yúan-na te onde n̄i kivi Juan vekaa, te n̄i jaa Jesús ndañúu Galilea, jáni-ya tú'un va'a Dios. ¹⁵ Te n̄i kachi-ya: A n̄i jinu kivi, te a yani koo ñuu nuu tá'ú Dios tíñu. Nakani in̄i jíná'an-ró, te kandíja-ró tú'un va'a-ya.

Ja ní kana-ya xiní kúun tá'an chaa

¹⁶ Te n̄i ja'a-ya xín mar Galilea kua'an-ya. Te n̄i jin̄i-ya núu Simón jíin ñaní-de Andrés, káskuíta ka'nu-de ñunu-dé in̄i mar, chi chaa kátin̄i tijáká kákuu-de. ¹⁷ Te n̄i ka'an Jesús jíin-de: Kundikin̄i ruu kikoyo-ró, te ná násá'a-r̄i róó chaa ñn ñayivi. Ach̄i-ya. ¹⁸ Yúan-na te n̄i kaxndóo-ni-de ñunu-dé. Te n̄i kandikin̄i-de-ya. ¹⁹ Te n̄i jika-ya ñn tí'lí-ga. Te n̄i jin̄i-ya núu Jacobo jíin ñaní-de Juan. Se'e Zebedeo kákuu chaa-ún. Suni ká'jin̄i chaa-ún in̄i barco, kánaku'n̄i-de ñunu-dé. ²⁰ Te n̄i kana-ni-ya xiní-dé. Te n̄i kaskéndoo-de táa-de Zebedeo in̄i barco-ún jíin mozo-de, te kuangoyo-de yata-yá.

Ja ní keñi'in-ya tachí k̄ini

²¹ Te n̄i kivi koyo-de in̄i ñuu Capernaum. Te taká kivi ndétatú n̄i kivi-ni Jesús in̄i ve'e sinagoga, te n̄i stá'an-ya tú'un. ²² Te n̄i kanaa ini-i kájini so'o-i tu'un stá'an-ya, chi n̄i stá'an-ya nátu'un chaa ndíso tíñu, nasu nátu'un chaa káchaa tutu. ²³ Te in̄i ve'e sinagoga-ún kánde ñn chaa tá'an tach̄i k̄ini. Te chaa-ún,

n̄i kana kó'ó-de: ²⁴ Naún kuní-ní jín-ná jíná'an-ná, Jesús ñuu Nazaret. Vai-ní xnáa-ní náá náún. A jiní-ná na ní kúu, chaá ío ndoo nuu Dios, áchí. ²⁵ Te Jesús, n̄i ka'an xaan-yá jín: Kasu yu'u-ro, te kenda-ró-de, áchí-ya. ²⁶ Te máá tachí k̄ini-ún, xaan ní ja'ni yí'í cháa-ún. Te n̄i kana jík'ó. Te n̄i kenda kua'an in̄i-de. ²⁷ Te ndivii-í n̄i kanaa in̄i-í kánde'é-i. Te kádatu'ún máá-i: Naún kúu ya'á. Tu'un jáá kúu náún, chí tá'ú ní'in-de tiñu nuu tachí k̄ini, te kájandatu nuu-dé, áchí-i. ²⁸ Te n̄i jicha nuu-ni tu'un-ya kuá'an ní táká ndañúu ja ní jíkó ndúu yuñúu Galilea. ²⁹ Te n̄i kandenda-ni-ya in̄i ve'e sinagoga. Te n̄i chakoyo-ya jín Jacobo jín Juan onde ve'e Simón jín Andrés. ³⁰ Te náchisó Simón, kátúu-ñá yí'í k̄iji-ña. Te n̄i kaka'an-ni-de jín-yá ndasa kuu máá-ña. ³¹ Yúan-na te n̄i jaa-ya. Te n̄i t̄in-ya ndá'a-ñá. Te n̄i ndukani-ya-ñá. Te n̄i kee-ni k̄iji-ún-ña. Te n̄i jatíñu-ña núu-ya jíná'an-ya.

Ja ní nasáva'a-ya kuá'a ñáyivi káku'u

³² Te nuu ní ini, n̄i kee ndikandii, te n̄i chakoyo chaá kándiso ñáyivi káku'u, jín ñáyivi tá'an tachí k̄ini. ³³ Te taká ñáyivi ñúu-ún, n̄i kakutútú-i yux'é yúan. ³⁴ Te n̄i nasáva'a-ya kuá'a ñáyivi káku'u t̄ini nuu kué'e. Te n̄i kiñi'in-ya kuá'a tachí k̄ini kája'an. Te tú ní já'a-ya tú'un ka'an tachí k̄ini-ún, chí a kájiní-ún-ya.

Ja ní jikan ta'u-ya nuu ñú'un té'é

³⁵ Te ña'an xaan ní ndukoo-ya, onde ná íña-gá. Te n̄i kenda-ya te kua'an-ya ñin lugar ñu'un té'é. Te yúan n̄i jikan ta'u-ya. ³⁶ Te Simón jín cháa káxiukú jín-de, n̄i kandikin-de-ya. ³⁷ Te n̄i kanani'in-dé-ya. Te kaka'an-de jín-yá: Taká ñáyivi, kánandúkú-i ní, áchí-de. ³⁸ Te n̄i kachi-ya jín-de: Ná kí'on sáva-ga ñuu káxiukú yáni, náv'a kani-r̄i tu'un yúan, chí ja yúan ní chaá-r̄i. Achí-ya. ³⁹ Te kua'an-ya. Te n̄i jani-ya tú'un in̄i taká ve'e sinagoga ní ndañúu Galilea. Te n̄i kiñi'in-ya tachí k̄ini kája'an.

Ja ní nasáva'a-ya ñin chaá té'yu ndi'yi

⁴⁰ Te ñin chaá té'yu ndi'yi, n̄i chaá-de nuu-ya. Te n̄i jukuiñi jítí-de nuu-ya, ká'an ndá'ú-de jín-yá: Nú kuní-ní, te kuu nasándoo-ní náá, áchí-de. ⁴¹ Te Jesús, n̄i kundá'ú in̄i-ya-dé. Te n̄i skáa-ya ndá'a-ya. Te n̄i ké'é-ya-de. Te n̄i ka'an-ya jín-de: Kuní-r̄i. Ná ndúndoo-ró. Achí-ya. ⁴² Te máá súan-ni n̄i ka'an-ya, te ndi'yi té'yu chaá-ún, kua'an-ni. Te n̄i ndundoo-ni-de. ⁴³ Yúan-na te n̄i ka'an xaan-yá jín-de. Te táji-ni-ya-dé ki'in-de. ⁴⁴ Te ká'an-ya jín-de: Koto-ró, ma ká'an kuti-ro jín ní ñin-i, chí kuá'an, te stá'an-ro máá-ró núu sutú. Te kundá'á-ró ndatíñu stá'an-ro núu-dé, náv'a kuni-de ja ní ndundoo-ró, nátu'un n̄i tá'ú Moisés tiñu sáá, áchí-ya. ⁴⁵ Ko máá-de, n̄i kenda-de kua'an-de. Te n̄i kejá'á-de n̄i jacha xaan-dé tu'un. Te n̄i kachi-de ná n̄i ta'an-de. Te tuká-ni ní kúu k̄ivi ndijin Jesús onde in̄i ñuu, ko n̄i kanchaa s̄in-ya ñin lugar ñu'un té'é. Te yúan n̄i kikoyo ñáyivi taká lado nuu-ya.

2

Chaa ni kuyúnú

¹ Te n̄i kuu yaku k̄ivi. Te n̄i k̄ivi tuku-ya ñúu Capernaum. Te n̄i kenda tu'un ja vé'e kanchaa-ya. ² Te n̄i kakutútú kuá'a xaan ñáyivi núu-ya. Te tuká ní kánda kuti yux'é k̄iñi-i. Te n̄i jani-ya tú'un nuu-í. ³ Yúan-na te n̄i chaá yaku chaá nuu-ya jín ñin chaá n̄i kuyúnú, ja kúun tá'an-de kándiso-de chaá-ún. ⁴ Te ja kuá'a ñáyivi-ún, te tú ní kúu k̄ivi-de nuu-ya jín cháa-ún. Te n̄i kajuña-de xini vé'e nuu kánde-ya-ún. Te nuu ní kakaan-de yau-ún, n̄i kaskúun-de jito yuu núu kátúu cháa n̄i kuyúnú-ún. ⁵ Te n̄i jini Jesús ja kákandija máá-de. Te n̄i

ka'an-ya jíin cháa n̄i kuyúnú-ún: Hijo, a ío tuká'nu in̄i nuu táká kuachi-ró, áchí-ya. ⁶ Te yúan káxiukú yakú cháa káchaa tutu. Te yúan, n̄i kajani in̄i: ⁷ Naja ká'an cháa yá'a súan. Núsáá te tu'un ndiva'a ká'an-de. Ndéja kúu sá'a tuká'nu in̄i nuu kuáchi, ch̄i ñn-ni máá Dios, áchí. ⁸ Te n̄i juku'un-ni in̄i Jesús ja súan kájani in̄i. Te n̄i ka'an-ya jíin: Naja kájani in̄i-ro súan. ⁹ Te ja úu tu'un yá'a, ndéja yíi-ga káa. Á ka'an-ri jíin cháa n̄i kuyúnú yá'a: A ío tuká'nu in̄i nuu táká kuachi-ró; xí ká'an-ri jíin-de: Ndukoo, te naki'in-ró jíto yuu-ro, te ki'in-ro jíin, ach̄i-ri náún. ¹⁰ Ko nává'a ná kuní-ro ja máá Sé'e cháa, ndiso-ya tínu in̄i ñuyivi yá'a ja sá'a-ya tuká'nu in̄i nuu kuáchi, te ná ká'an-ri inga tu'un jíin cháa n̄i kuyúnú yá'a núsáá: ¹¹ Jíin-ró ká'an-ri: Ndukoo, te naki'in-ró jíto yuu-ro, te no'on-ro vé'e-ró, áchí-ya jíin-de. ¹² Te máá cháa-ún, n̄i ndukoo-ni-de. Te n̄i naki'in-de jíto yuu-dé. Te n̄i ndenda-de kua'an-de nuu ñáyivi kuá'a-ún. Te ndivii-í, n̄i kakee nuu-í kánde'é-i. Te n̄i kanakana jaa-i Dios: Na tú kájini kuti-yo súan nátu'un ya'á, áchí-i.

Ja ní kana-ya xini Leví

¹³ Te n̄i kenda tuku Jesús kua'an-ya ondé yu'u mar. Te taká ñayivi, n̄i jakoyo-i nuu-yá. Te n̄i stá'an-ya tú'un nuu-í. ¹⁴ Te n̄i ja'a-ya kuá'an-ya. Te n̄i jini-ya núu Leví, se'e Alfeo, kánchaa-de nuu kútutú xú'ún ñúu. Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Kundikin-ro rúu, áchí-ya. Te n̄i ndukuiñi-de. Te n̄i ndikin-de-ya. ¹⁵ Te Jesús, n̄i yee-yá staa in̄i ve'e-de. Te suni kua'a cháa xini jíin cháa ká'io kuachi, káyee-dé staa jíin Jesús jíin cháa káskuá'a jíin-yá, ch̄i ío kua'a-dé kándikin-de-ya. ¹⁶ Te cháa káchaa tutu, jíin cháa fariseo, kánde'é-de ja yee-yá staa jíin cháa xini jíin cháa ká'io kuachi. Te n̄i kaka'an-de jíin cháa káskuá'a jíin-yá: Naja yee-yá jíi-ya jíin cháa xini jíin cháa ká'io kuachi, áchí-de. ¹⁷ Yúan-na te n̄i jini so'o Jesús. Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Chaa ká'io ndáján, tú kánandi-i-de cháa táná, ch̄i cháa káku'u kúu ja kájinu ñú'ún. Na tú vai-ri kana-ri xini cháa ndaa, ch̄i cháa ká'io kuachi kána-ri xini, áchí-ya.

Siki ja kondicha in̄i

¹⁸ Te cháa káskuá'a jíin Juan, jíin ja káskuá'a jíin cháa fariseo, ká'io ndicha in̄i-de. Te n̄i chakoyo cháa-ún. Te n̄i kaka'an-de jíin-yá: Chaa káskuá'a jíin Juan jíin ja káskuá'a jíin cháa fariseo, naja ká'io ndicha in̄i-de, te cháa káskuá'a jíin-ní, tú ká'io ndicha in̄i-de, áchí-de. ¹⁹ Te Jesús, n̄i ka'an-ya jíin-de: Á kuu kondicha in̄i ñayivi ká'jin viko tánda'a, te nú kánchaa yii jíin-i. Ch̄i nú nini kánchaa yii jíin-i, ma kúu kondicha in̄i-i. ²⁰ Ko chaa ñn kivi ja yíi-ún, kuxio-de nuu-í. Te kivi-ún, kuu kondicha in̄i-i. ²¹ Tú ni ñn nachu'un sa'ma jaá núu sú'nu tu'ú. Ch̄i nú súan, te suni máá ja ní nuku'un jaá-ún ka'ncha-ga ja tu'ú-ún, te ja te'ndé-ún ví'i-gá te'nde. ²² Te tú ni ñn chu'un vino jaá in̄i ñii tú'ú. Ch̄i nú súan, te máá vino jaá-ún ndátá ñii-ún, te kati vino-ún, te ñii-ún naa-ní. Ko ñii jaá jíin vino jaá, kúu ja kúu ku'un, áchí-ya.

Ja ní kakachi-de yoko trigo kivi ndetatú

²³ Te ñn kivi ndetatú n̄i ja'a Jesús kua'an-ya ñn nuu kaa trigo. Te cháa káskuá'a jíin-yá, kájika-de kua'an-de. Te kakachi-de yoko. ²⁴ Yúan-na te cháa fariseo, n̄i kaka'an-de jíin-yá: Naún kúu jian. Naja kásá'a-de súan kivi ndetatú, ch̄i tú ío ley. Achí-de. ²⁵ Te máá-yá, n̄i ka'an-yá jíin-de: Á tú ní kaka'u kuti-ro tutú naún ní sá'a David, kivi ní kii tundó'o nuu-dé. Te n̄i jii-de soko, onde jíin cháa n̄i kaxiukú jíin-de. ²⁶ Te n̄i kivi-de in̄i ve'e Dios. Te Abiatar n̄i kuu máá sutú ñá'nu-ga. Te n̄i yee-dé statilá ii kaxiukú ndijín, ja tú ío ley kee ní ñn cháa, ch̄i máni sutu káyee núu. Te suni n̄i ja'a-de nuu cháa kaxiukú jíin-de, áchí-ya. ²⁷ Te suni n̄i ka'an-ya jíin-de: Kivi ndetatú n̄i jungoo ja siki cháa; nasu cháa

ja sikí kiví ndétatú. ²⁸ Núsáá te máá Sé'e cháa, suni Jito'o kiví ndétatú kúu-ya, áchí-ya.

3

Ĥn cháa nĭ ichĭ nda'a

¹ Te ingá jĭnu nĭ ndĭvi Jesúš inĭ ve'e sinagoga. Te yúan nĭ io Ĥn cháa nĭ ichĭ káján Ĥn nda'a-dé. ² Te kánde'é-de nú nasáva'a-ya-dé kiví ndétatú, náva'a kakan-de kuachi sikĭ-ya. ³ Yúan-na te nĭ ka'an-ya jĭn cháa kátí'ichi nda'a-ún: Ichi má'ñú yá'a jukuiñi-ro, áchí-ya. ⁴ Te nĭ ka'an-ya jĭn-de jíná'an-de: Ndé ley ío sikĭ kiví ndétatú. Á sá'a va'a-yó, xĭ sá'a ñáá-yo. Á nama-yó Ĥn cháa a yani kuu, xĭ ká'ni-yo Ĥn ndĭyi, áchí-ya. Te máá-de, tú ní káka'an kuti-dé. ⁵ Te ndé'é-yá nuu-dé ja ká'ĭin-de xiin-yá. Te nĭ kitĭ inĭ-ya. Te nĭ kukuí'a inĭ-ya ja ndáva inĭ añú-de jíná'an-de. Te nĭ ka'an-ya jĭn cháa-ún: Skáa nda'a-ro, áchí-ya. Te nĭ skáa-de nda'a-dé. Te nda'a-dé-ún, nĭ nduva'a ĭ-ní. ⁶ Yúan-na te nĭ kenda koyo cháa fariseo. Te nĭ kandatú-ún-ni-de jĭn cháa herodiano sikĭ-ya, ndasa ka'ni-dé-ya.

Kua'a ñáyivi ní kandikĭn-i-ya

⁷ Te Jesúš, nĭ kusĭn-ni-ya kuá'an-ya ondé yu'u mar jĭn cháa káskuá'a jĭn-yá. Te ñáyivi kuá'a xáan ndáñú Galilea jĭn ndáñú Judea, nĭ kandikĭn-i-ya. ⁸ Te suni onde ñuu Jerusalén jĭn Idumea, jĭn ingá lado yucha Jordán, jĭn ndáñú Tiro jĭn Sidón. Kua'a xáan ñáyivi, nĭ kajini tu'un-i ná ñá'nu tiñu nĭ sá'a-ya. Te nĭ chakoyo-i nuu-yá. ⁹ Te nĭ ka'an-ya jĭn cháa káskuá'a jĭn-yá ja ná kót'u'a Ĥn barco lúli kĭvi-ya, náva'a tú kaxin-i-ya. Chi kua'a xáan ñáyivi-ún ío. ¹⁰ Chi nĭ nasáva'a-ya ñáyivi kuá'a. Te taká ñáyivi káku'u kue'e, nĭ kakandita-i nuu-yá, ja ké'é-i-ya kákuni-i. ¹¹ Te tachĭ kĭni nú nĭ kajini nuu-yá, te kájukuiñi jítí núu-yá. Te kákana kó'ó: Máá-ní kúu Se'e Dios, áchí jíná'an. ¹² Ko máá-yá, nĭ ka'an xa'an-yá jĭn ja ná tú stá'an ndijĭn-ún-yá.

Ja ní kaji-ya uxí uu cháa skuá'a jĭn-yá

¹³ Te nĭ kaa-ya kuá'an-ya ondé yuku. Te nĭ kana-ya xiní ndé cháa játa'an inĭ máá-yá. Te nĭ jakoyo-de nuu-yá. ¹⁴ Te nĭ jani-ya uxí uu tá'an cháa, kuiñi-de jĭn-yá. Te tájĭ-yá-de kĭngoyo-de kani-de tu'un. ¹⁵ Te kundiso-de tiñu ja násáva'a-de ñáyivi kú'u. Te kiñi'in-de tachĭ kĭni kĭngoyo. ¹⁶ Te Simón, nĭ naskúnání-yá-de Pedro. ¹⁷ Te Jacobo, se'e Zebedeo, jĭn Juan ñani Jacobo, nĭ naskúnání-yá ndendúu-de Boanerges, ja kuní ka'an: Cháa nátu'un taja. ¹⁸ Te sava-ga-de nání-de Andrés, Felipe, Bartolomé, Mateo, Tomás, Jacobo se'e Alfeo, Tadeo, Simón ñuu Caná, ¹⁹ onde jĭn Judas Iscariote, ja ní nastúu-de-ya. Yúan-na te nĭ kiví koyo-de Ĥn ve'e jĭn-yá. ²⁰ Te nĭ ndutútú tuku kua'a ñáyivi. Te ni tuká ní kúu kee-yá staa jĭn-de. ²¹ Te nĭ kajini tu'un tá'an-ya. Te nĭ kakenda-de vai-de ja tĭin-de-ya. Chi nĭ kaka'an-de: Káku'u-de, áchí-de.

Tu'un ndĭva'a sikĭ Espĭritu Santo

²² Te ja káchaa tutu, nĭ kikoyo onde ñuu Jerusalén, nĭ kaka'an: Yí'i-de Beelzebú. Te jĭn tachĭ kĭni ñá'nu kiñi'in-de tachĭ kĭni kája'an, áchí. ²³ Te nĭ kana-ya xiní jíná'an. Te nĭ ka'an-ya tú'un yátá jĭn: Ndasá kuu kiñi'in Satanás-ún Satanás kí'in, áchí-ya. ²⁴ Te nú Ĥn ñuu sásĭn máá te kánakuatá'an máá, te ñuu yúan ma kúni'in. ²⁵ Te nú Ĥn ve'e sásĭn máá te kánakuatá'an máá, te ve'e yúan ma kúni'in. ²⁶ Te nú Satanás kánakuatá'an máá te sásĭn máá, ma kúni'in, chi sasua naa, áchí-ya. ²⁷ Tú ni Ĥn cháa kuu kiví-de inĭ ve'e cháa kándáján te sákuí'ná-de ndatíñu, te nú tú xna'an-ga ku'ni-de cháa ndáján-ún.

Yúan-na te kuu sakuí'ná-de ndatíñu cháa-ún. ²⁸ Jandáa ká'an-ri jíin-ró já kóo tuká'nu ini nuu táka kuachi kásá'a cháa, te suni nuu tú'un ndíva'a nú ñani ká'an-de jíiná'an-de. ²⁹ Ko nú ñin cháa ká'an-de tu'un ndíva'a siki Espiritu Santo, ma kóo kuti tuká'nu ini-ya núu-dé, chi sua kundiso-de kuachi ní káni, áchí-ya. ³⁰ Chi ni kaka'an-de: Tá'an-de tachí káni, áchí-de.

Náa-ya jíin ñani-ya

³¹ Te ni cháa náa-ya jíin ñani-ya, te ká'jin-ña yatá ké'e. Te ni katáji-ña tú'un kua'an kákana-ña xini-yá. ³² Te ñayivi kuá'a káxiukú ní núu-yá-ún, ni kaka'an-i jíin-yá: Kuánde'é-ní, chi ni cháa náa-ní jíin ñani-ní ká'jin-ña yatá ké'e kánandúkú-ña ní, áchí-i. ³³ Te máa-yá, ni ka'an-ya: Ndéja kúu náa-ri te ndéja kákuu ñani-ri, áchí-ya. ³⁴ Te ndé'é-yá nuu ñayivi káxiukú ní núu-yá-ún, te ni ka'an-ya jíin-i: Kuni so'o-ró, chi ya'á kúu náa-ri jíin ñani-ri. ³⁵ Chi ñayivi skíkuu tiñu kuni Dios, jian kúu ñani-ri, kúu kuá'a-ri, kúu náa-ri, áchí-ya.

4

Tu'un yatá siki cháa sáka trigo

¹ Te yu'u mar ni keja'á tuku-ya ní stá'an-ya tú'un. Te ni kandutútú kuá'a xaan ñayivi núu-yá. Te ja yúan ní kivi-ya ní jungoo-ya ini ñin barco nuu mar. Te taká ñayivi-ún, ni kakendo-i káxiukú-i nuu ñú'un. ² Te ni stá'an-ya kuá'a tú'un yatá núu-í. Te ni ka'an-ya jíin-i: ³ Kuni so'o te kuni-ro: ñin cháa sáka trigo, ni kenda-de sáka-dé. ⁴ Te ni kuu ja ní kenda-de sáka-dé, te ñin nuni-ún, ni jungava yu'íchi. Te ni cháa tisaa. Te ni kakókó-tí. ⁵ Te inga, ni jungava nuu ñú'un yúu, nuu tú ío kua'a ñú'un. Te ni kana yachi-ni, chi tú ío kókon ñu'un. ⁶ Te nuu ní kana ndikandii, te ni kasun-ni. Te ni ichi, chi tú yo'o ní ío. ⁷ Te inga, ni jungava ma'ñú ínu. Te ni ja'nu iñu-ún. Te ni jasú nuu. Te tú ní kúun nuni. ⁸ Te sava, ni kajungava nuu ñú'un vá'a. Te ni kaja'nu. Te ni nakoko. Te ni kuun nuni. ñin ja okó uxi, inga ja uní xiko, te inga ja ñin ciento, áchí-ya. ⁹ Yúan-na te ni ka'an-ya jíin-de: Cháa ío so'o kuni ná'ín, te ná kúni so'o-de. ¹⁰ Te nuu ní ndoo máa-na-ya, te cháa ká'jin yani nuu-yá jíin ndí'uxí uú cháa káskuá'a jíin-yá, ni kajika tu'ún-de-ya siki tú'un yatá-ún. ¹¹ Te ni ka'an-ya jíin-de: A kuajuku'un ini-ro tú'un yísa'í yá'a, ndasa koo ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. Ko jíin já ñin siki ká'jin, chi máni jíin tú'un yatá ká'an-ri taká tu'un. ¹² Náva'a vasa kánde'é, ná ndé'é ko ma chú'un ini. Te vasa kájiní so'o, ná kúni so'o ko ma júku'un ini. Náva'a ma ná jíó káva ini, te koo tuká'nu ini nuu táka kuachi, áchí-ya. ¹³ Te ni ka'an-ya jíin-de: Tú káju'ku'un ini-ro tú'un yatá yá'a náún. Ndasá júku'un ini-ro sáva-ga tu'un yatá núsáa. ¹⁴ Cháa sáka trigo kúu cháa sáka tú'un. ¹⁵ Te nuni ní kajungava yu'íchi kákuu cháa ni saka tú'un ini-de. Ko nú ni kájiní so'o-de, te cháa-ni Satanás te jáncháa-ni tu'un ni saka ini añú-de-ún kua'an-ni jíin. ¹⁶ Te nuni ní saka núu ñú'un yúu, kákuu cháa kájiní so'o tu'un, te kúsi ini-de jíin. ¹⁷ Ko túu nuu káka yo'o ini-de. Te yaku-ni kivi kánda. Te nú ni ndonda tundó'o siki-dé, xí nú ni sándíva'a-i jíin-de siki tú'un-ún, te kánayu'ú-ni-de. ¹⁸ Te nuni ní saka má'ñú iñu kákuu cháa kájiní so'o tu'un. ¹⁹ Ko kácutéñu-de jíin ndatíñu-de. Te káku'ni-de kukúká-de, te káxndá'ú-de máa-de jíin. Te kácutóo ini-de siki sáva-ga ndatíñu. Ndí'i ya'á satéñu-de te jasú nuu tú'un-ún, te tú kúun nuni. ²⁰ Te nuni ní saka núu ñú'un vá'a kákuu cháa kájiní so'o tu'un. Te kájatá'ú-de te kaja'a-de nuni. ñin-de okó uxi, inga-de uní xiko, te inga-de ñin ciento, áchí-ya.

Tu'un yiti

21 Te suni n̄i ka'an-ya jíin-de: Á júkuiñi yiti já kúndij sa'í ch̄i nundóó, xí chíi j̄ito. Á tú kundij nuu candelero. 22 Ch̄i tú ío ni ñn tiñu yisa'í sáni, chí taká-ni stá'an ndijin-ya. Ni tú ío ni ñn tu'un yisa'í sáni, chí taká-ni vai ndijin sá'a-ya. 23 Ch̄a ío so'o kuni ná'ín, te ná kúni so'o-de, áchí-ya. 24 Te suni n̄i ka'an-ya jíin-de: Ná kúni so'o va'a-ró. Ch̄i jíin kú'a ja káchikua'á-ro, suni nakukua'á-ro. Te ndaa-ga sik̄i máá-ró já kájini so'o-ró. 25 Ch̄i ch̄a ja á ñáva'a, te kii-ga nuu-dé. Te ch̄a ja ná tú ñáva'a, vasa ja á ñáva'a-de-ún te kuxio ki'in, áchí-ya.

Tu'un tata ni ja'nu

26 Te n̄i ka'an-ga-ya: Ñuu nuu tá'ú Dios tiñu kúu nátu'un ñn ch̄a n̄i chí-i-de tata nuu ñú'un. 27 Te kixí-de ñúú te ndúkoo-de ndúú. Te tata-ún a kána te já'nu. Te máá-de, tú jiní-de ndasa sá'a. 28 Ch̄i máá ñú'un kúu ja já'a nuni. Xna'an-ga v̄iu, te vása kána yoko. Yúan-na te nuni ndóo chíi yoko-ún. 29 Te nú n̄i kuaan nuni-ún, te skívi-ni-de jóso, chí a n̄i ja kivi tá'nu, áchí-ya.

Tu'un ndikin yuá mostaza

30 Te n̄i ka'an-ya: Na jíin ká'an-yo já ndása kuni koo ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. Xí na tu'un yátá skétá'an-yó jíin. 31 Kúu nátu'un ndikin yuá mostaza ja nú n̄i jich̄a nuu ñú'un, te yuán kúu ñn tata lúli-ga vása taká tata ío nuu ñú'un-ún yá'a. 32 Ko nú a n̄i jich̄a. Te kana, te já'nu xa'an-ga vása taká-ga yua. Te kúná'nu nda'a. Te tisa ío andívi vatu-ni sá'a-tí taká-ti chíi kati-ún, áchí-ya. 33 Te kua'a tú'un yátá súan n̄i ka'an-ya jíin ñáyivi, ndasa n̄i kakanda máá-i kuni so'o-i. 34 Te nú tú tu'un yátá te tú ká'an-ya jíin-i. Ch̄i máni máá-ni nuu cháa káskua'a jíin-ya n̄i kach̄i kají-ya taká tu'un.

Ja ní jukuiñi tachi xa'an ní sá'a-ya

35 Te n̄i ini kivi-ún. Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Ná kija'a-yó íchi lado-ún, áchí-ya. 36 Te n̄i kaxndóo-de ñáyivi kuá'a-ún. Te súan-ni n̄i kajaka-de-ya iní ñn barco. Te suni kua'an yaku-ga barco lúli jíin-yá. 37 Te n̄i ndonda ñn tachi xa'an. Te suni n̄i ndonda su'ma mar, n̄i kivi iní barco-ún. Te barco-ún kuni chítú ndúcha iní núú. 38 Te máá-yá, kánde-ya ondé yata barco-ún, kixí-ya sik̄i ñn sa'ma yí'i xiní. Te n̄i kaxndúkoo-de-ya. Te káka'an-de jíin-yá: Maestro, á tú nákani iní-ní ja náa-yo, áchí-de. 39 Te n̄i ndukoo-ya. Te n̄i ka'an xa'an-yá nuu tachi-ún. Te n̄i ka'an-ya jíin mar-ún: Ná'ín-ni koo-ró, jukuiñi, áchí-ya. Te n̄i jukuiñi tachi-ún, te ná'ín yúú íi-ní n̄i kuu. 40 Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Naja káyu'ú-ro. Naja tú kákandja-ró, áchí-ya. 41 Te n̄i kayu'ú xa'an-dé. Te n̄i kaka'an-de: Ndé ch̄a kúu ch̄a yá'a núsáa, ja ondé tachi jíin mar kájandatú nuu-dé, áchí-de.

5

Ch̄a tá'an tachi k̄ini ndañúu Gadara

1 Te n̄i jakoyo-ya ingá lado mar ndañúu Gadara. 2 Te n̄i kenda-ya iní barco-ún. Te ondé ve'e añú n̄i kenda ñn ch̄a tá'an tachi k̄ini, te n̄i ketá'an-ni-de jíin-yá. 3 Te ncháa-de ma'ñú vé'e añú. Te tú ni ñn kúndéé kú'ni-de jíin cadena. 4 Ch̄i kua'a xa'an jínu n̄i nu'ni-de jíin manea jíin cadena. Ko cadena-ún, ndi'i-ni n̄i ja'nu sava-de. Te manea-ún, ndi'i-ni n̄i kukuáchi ní sá'a-de. Te tú ni ñn kúndéé jíin-de ka'nu-de. 5 Te taká kivi ndúú ñúú-ni j̄ika-de yuku jíin má'ñú vé'e añú. Te kána jíin-de, te stují-dé máá-de jíin yúu. 6 Te n̄i jiní-de ja á j̄iká-ga vai Jesús. Te n̄i ch̄a-de corre kua'an-de nuu-yá. Te n̄i jukuiñi j̄iti-de nuu-yá. 7 Te n̄i kana kó'ó-de: Naún sá'a-ní jíin-ná Jesús, Se'e Dios, I'a kúñá'nu xa'an. Ká'an nda'ú-ná jíin-ní onde jíin Dios, ma xndó'o-ní náa, áchí-de. 8 Ch̄i n̄i ka'an-ya: Tachi k̄ini, kenda ki'in-ro iní ch̄a yá'a, áchí-ya. 9 Te n̄i j̄ika tu'ún-ya-de: Naún nání-ró. Te máá-de, n̄i ka'an-de: Ch̄a kua'a

xáan nání-ná, chí kua'a-ná íó, áchí-de. ¹⁰ Te nì ka'an nda'ú-de jíin-yá ja má kíñi'in-ya-dé ñuu-ún kí'in-de. ¹¹ Te yani yuku yúan íó ñn tiku'nì ká'nu kíñi kájitu-tì. ¹² Te tachì kíni-ún, nì kaka'an nda'ú jíin-yá: Tájí-ní náá ná kíngoyo-ná kívi-ná inì kíñi yúan, áchí. ¹³ Te Jesús, nì ja'a-ya tú'un. Te nì kenda tachì kíni-ún kája'an. Te nì kívi koyo inì kíñi. Te tiku'nì kíni-ún, nì kajungoyo-tì ñn yukáva onde inì mar. Te kíni-ún íó nátu'un uu mil-tì. Te nuu mar nì kaji'i-tì. ¹⁴ Te cháa kándito-tì yúan, nì kajinu-de. Te nì kakastu'ún-de nuu ñuu jíin nuu rancho. Te nì chakoyo ñayivi-ún kánde'é-i naún ní kuu. ¹⁵ Te nì chakoyo-i nuu Jesús. Te nì kajini-i nuu cháa nì ndo'o jíin tachì kíni-ún. Te kánchaa-de, ñu'un-de sa'ma, te a nì nduva'a xini-dé. Te nì kayu'ú-i. ¹⁶ Te cháa nì kajini-ún, nì kakastu'ún-de nuu ñayivi vái koyo ndasa nì ta'an cháa nì yi'i tachì kíni-ún, te ndasa nì kuu jíin kíni-ún. ¹⁷ Te nì kakejá'á-de nì kaka'an-de jíin-yá ja ná kenda-ya ñuu-de kí'in-ya. ¹⁸ Te nì kívi-ya inì barco. Te cháa nì ta'an tachì kíni-ún ká'an nda'ú-de jíin-yá, ja kúndee-de jíin-yá kuní-de. ¹⁹ Ko Jesús, tú ní ja'a-ya tú'un, chí nì ka'an-ya jíin-de: Kuáno'on vé'e-ró núu tá'an-ró. Te kani-ró tú'un ná ñá'nu xaán tíñu nì sá'a máa Jító'o-ro jíin-ró, te ndasa nì kundá'ú inì-ya róó, áchí-ya. ²⁰ Te nì kee-de kua'an-de. Te nì kejá'á-de nì jacha-de tu'un inì ñuu Decápolis ná ñá'nu xaán tíñu nì sá'a Jesús jíin-de. Te ndivii ñayivi yúan, nì kánaa iní-i kájini tu'un-i.

Tu'un sesí'i Jairo

²¹ Te nì ja'a tuku Jesús kua'an-ya jíin barco inga lado. Te nì kandutútú kuá'a xaán ñayivi núu-yá. Te máa-yá, kándii-ya yú'u mar. ²² Te nì cháa ñn cháa nání-de Jairo kúñá'nu-de inì ve'e sinagoga. Te nì jini-de nuu-yá. Te nì jukuiñi jíti-de nuu-yá. ²³ Te nì ka'an nda'ú téyí-de jíin-yá: Sesí'i-ná a yani kuu-i. Kí'in-yo te xndee-ní nda'a-ní siki-i náva'a ná kaku-i, te nachaku-i, áchí-de. ²⁴ Te nì kee-ya kuá'an-ya jíin-de. Te nì kandikin kua'a ñayivi kája'an-i jíin-yá. Te nì kajaxin-i-ya.

Ja ní nasáva'a-ya ñn ña'an kú'u kue'e niñi

²⁵ Te yúan íó ñn ña'an ní kuu uxì uu kuia ndó'o-ña kué'e jati niñi-ñá. ²⁶ Te xaán ní ndo'o-ña jíin ñátaná. Te nì janu-ña táká ja náva'a-ña jíin. Te tú kuti ní kuu tana, chí sasua ví'i-gá nì sá'a. ²⁷ Te nì jini tu'un-ña tú'un Jesús. Te nì jaa-ña íchi yata-yá ma'ñú ñayivi kuá'a-ún. Te nì ké'é-ña sá'ma-yá. ²⁸ Chi nì ka'an-ña: Nú ná ké'é-rí vasté sá'ma-yá, te kaku-ri. Achí-ña. ²⁹ Te onde nuu kána niñi-ñá-ún, nì ichi-ni. Te nì jini-ña já onde inì yiki kúñu-ña ní nduva'a tundó'o tá'an-ña-ún. ³⁰ Te Jesús, nì jini-ni inì máa-yá ja ní kenda fuerza-ya kuá'an. Te nì jíó káva-ya núu ñayivi kuá'a. Te nì ka'an-ya: Ndéja ní ké'é sá'ma-rí, áchí-ya. ³¹ Te cháa káskuá'a jíin-yá, nì kaka'an-de: Ndé'é-ní ja ñayivi kuá'a yá'a kájaxin-i ní, te áchí-ní: Ndéja ní ké'é rúu, áchí-de. ³² Te máa-yá, yá'a yúan ndé'é-yá náva'a kuni-ya ndéja ní sá'a. ³³ Yúan-na te ña'an-ún, yú'ú-ña te kisi-i-ña, chí a jini-ña ndasa nì ta'an-ña. Te nì cháa-ña. Te nì jukuiñi jíti-ña núu-yá. Te nì kachì ndaa-ña táká tu'un. ³⁴ Te máa-yá, nì ka'an-ya jíin-ña: Hija, nì kandíja-ró te yúan ní kaku-ró. Ma yú'ú-ro, chí nì nduva'a-ró tundó'o tá'an-ro, áchí-ya.

Ja ní nachaku sesí'i Jairo

³⁵ Te sá súan ká'an-ya, te nì chakoyo ñayivi ká'iin ve'e cháa kúñá'nu inì ve'e sinagoga, te nì kaka'an-i jíin-de: A nì ji'i sesí'i-ní. Naja stá'an-ga-ní Maestro, áchí-i. ³⁶ Te Jesús, nì jini so'o-ya tú'un yá'a ja súan nì kaka'an-i jíin cháa kúñá'nu inì ve'e sinagoga. Te nì ka'an-ya jíin-de: Ma yú'ú-ro. Kandíja te nì kuu-ni, áchí-ya. ³⁷ Te tú ní ja'a-ya tú'un kundikin nì ñn yata-yá, chí máa-ni Pedro jíin Jacobo jíin ñaní-de Juan. ³⁸ Te nì chakoyo-ya vé'e cháa kúñá'nu inì ve'e

sinagoga. Te *n̄i* *jini*-ya já *kúvaá*, *kánde'e*, *kákana* *jíkó'ó* *xáan* *kákuu*. ³⁹ Te *n̄i* *kivi*-ya. Te *n̄i* *ka'an*-ya: *Naja* *kákuvaá-ro* *kánde'e-ro*. Te *súchí* *sí'í* *yá'a*, *tú* *ní* *jí'i*-i, *ch̄i* *kixí*-ni-i, *áchí*-ya. ⁴⁰ Te *n̄i* *kasákátá* *ñayivi*-ún *nuu*-yá. *Ko* *máa*-yá, *n̄i* *kiñi*'in *ndi*'i-ya-í *kája'an*-i *yata* *ké'e*. Te *n̄i* *ki'in*-ya *máa*-ni *táa* *náa* *súchí* *sí'í*-ún, *jíin* *cháa* *ká'in* *jíin*-yá, te *n̄i* *kivi*-ya *núu* *kátúu* *súchí* *sí'í*-ún *kua'an*-ya. ⁴¹ Te *n̄i* *t̄in*-ya *ndá'a* *súchí* *sí'í*-ún. Te *n̄i* *ka'an*-ya *jíin*-i: *Talita* *cumi*, *ja* *kuní* *ka'an*: *Súchí*, *jíin*-ró *ká'an*-ri, *ndukoo*, *áchí*-ya. ⁴² Te *n̄i* *ndukoo*-ni *súchí* *sí'í*-ún. Te *n̄i* *jika*-i, *ch̄i* *a* *íó*-i *uxi* *uu* *kuiá*. Te *n̄i* *kanaa* *iní*-de *kánde'é*-de, te *xaan* *káyu*'ú-de. ⁴³ Te *Jesús*, *n̄i* *ka'an* *xaan*-yá *jíin*-de *ja* *tú* *ni* *in* *kuni* *t̄un*. Te *n̄i* *ka'an*-ya *jíin*-de *ja* *ná* *kuá'a*-de *ja* *kée*-í.

6

Ja ní kaské'ichi-i-ya ñúu Nazaret

¹ Te *n̄i* *kenda*-ya *yúan*. Te *n̄i* *najaa*-ya *ñúu*-ya. Te *chaa* *káskuá'a* *jíin*-yá, *n̄i* *kandikin*-de-ya *kája'an*-de. ² Te *máa* *kivi* *ndétatú* *n̄i* *stá'an*-ya *tú'un* *in̄i* *ve'e* *sinagoga*. Te *kua'a* *ñayivi*, *n̄i* *kanaa* *iní*-i *kájini* *ná'in*-i. Te *káka'an*-i: *Ndé* *n̄i* *ni'in* *cháa* *yá'a* *t̄un* *yá'a*. Te *naún* *kuní* *ka'an* *t̄un* *ndíchí* *ní* *ni'in*-de-ún. Te *naún* *siki* *kúu* *tiñu* *ñá'nu* *ja* *sá'a*-de *jíin* *ndá'a*-de-ún. ³ *Nasu* *yá'a* *kúu* *chaa* *túji* *yúnu*. Te *nasu* *sé'e* *María*, *ñani* *Jacobo* *jíin* *José* *jíin* *Judas* *jíin* *Simón* *kúu*-de *naún*. *Á* *tú* *ká'in* *kua'a*-de *jíin*-yó *yá'a*, *áchí*-i. Te *súan* *n̄i* *kakujá'a* *in̄i*-i *jíin*-yá. ⁴ Te *Jesús*, *n̄i* *ka'an*-ya *jíin*-i: *Chaa* *jáni* *t̄un* *Dios*, *máni* *ñuu*-de *jíin* *tá'an*-de *jíin* *in̄i* *ve'e*-de *kúu* *ja* *tú* *káka'an* *t̄un* *jíin*'ún *jíin*-de, *áchí*-ya. ⁵ Te *tú* *ní* *kúu* *sá'a*-ya *ní* *in* *tiñu* *ñá'nu* *yúan*. *Ch̄i* *yaku*-ni *ñayivi* *káku'u* *n̄i* *nasáva'a*-ya, *ja* *ní* *xndée*-ya *ndá'a*-yá *siki*-í. ⁶ Te *náa* *iní*-ya *ndé'é*-yá *ja* *tú* *kákandija* *máa*-i. Te *n̄i* *jíkó* *núu*-ya *ñí* *ñúu* *yani*. Te *n̄i* *stá'an*-ya *tú'un*.

Ja ní táji-yá ndi'uxi uu-de kája'an-de

⁷ Te *n̄i* *kana*-ya *xini* *uxi* *uu* *chaa* *káskuá'a* *jíin*-yá. Te *táji*-yá *ndí'úu* *ndí'úu*-de *kingoyo*-de. Te *n̄i* *ja'a*-ya *fuerza* *in̄i*-de *ja* *kúndéé*-de *jíin* *tachí* *kíni*. ⁸ Te *n̄i* *tá'ú*-yá *tiñu* *nuu*-de *ja* *tú* *kuti* *naún* *kúndiso*-de *kuu*-de *ichi*. *Ní* *ñunu*, *ni* *statilá*, *ni* *xu'ún* *kúnu*'ni *sánchij*-de. *Ch̄i* *máa* *vara*-ni *kundá'a*-de. ⁹ *Ko* *ki'vi*-de *ndijan*. Te *tú* *ku'un*-de *uu* *su'nu*, *áchí*-ya. ¹⁰ Te *sun* *n̄i* *ka'an*-ya *jíin*-de: *Nani* *ve'e* *kúu* *nú* *n̄i* *kivi*-ró, te *kendoo*-ró *in̄i* *ve'e*-ún *onde* *nú* *n̄i* *kenda*-ró *yúan* *kua'an*-ro. ¹¹ Te *táká* *ñuu* *tú* *kájatá'ú* *róo* *yúan*, *ni* *tú* *káchu*'un *in̄i* *t̄un* *ká'an*-ro, *onde* *nú* *n̄i* *kenda*-ró *yúan* te *skóyo*-ró *tíkacha* *in̄i* *ja'a*-ro, te *súan* *kani* *nda*-ro *tú'un* *nuu*-í. *Jandaa* *ká'an*-ri *jíin*-ró *ja* *vítá-ga* *koo* *kuachi* *siki* *ñúu* *Sodoma* *jíin* *ñúu* *Gomorra* *kivi* *kíi* *juicio*, *vásá* *siki* *ñúu*-ún, *áchí*-ya. ¹² Te *n̄i* *kenda* *koyo*-de. Te *n̄i* *kajani*-de *t̄un* *ja* *táká* *ñayivi* *ná* *nákani* *in̄i*-i. ¹³ Te *sun* *kua'a* *tachí* *kíni* *n̄i* *kakiñi*'in-de *kája'an*. Te *jíin* *aceite* *n̄i* *kachi*'i-de *ñayivi* *káku'u*, te *n̄i* *kanasáva'a*-de-i.

Ja ní ji'i Juan, chaa skuánducha

¹⁴ Te *rey* *Herodes*, *n̄i* *jini* *t̄un*-de *t̄un* *Jesús*, *ch̄i* *sí'ví*-yá *n̄i* *jicha* *nuu* *ndijin* *kua'an*. Te *n̄i* *ka'an*-de: *Jan* *jaan*, *Juan* *ja* *ní* *skuánducha*-ún, *n̄i* *nachaku* *ma'ñú* *ndíyi*. *Ja* *yúan* *sátiñu* *tiñu* *ñá'nu* *xaan* *in̄i* *núsáá*, *áchí*-de. ¹⁵ *Ko* *sava*-i *n̄i* *kaka'an*-i: *Elías* *kúu*-de. Te *sava*-ga-i *n̄i* *kaka'an* *tuku*-i: *in* *chaa* *jáni* *t̄un* *Dios* *kúu*-de, *nát̄un* *chaa* *n̄i* *kajani* *t̄un*-ya *ondé* *sáá*, *áchí*-i. ¹⁶ Te *n̄i* *jini* *t̄un* *Herodes*. Te *n̄i* *ka'an*-de: *Yuán* *kúu* *Juan* *ja* *ní* *janchaa*-ri *xini*, te *n̄i* *nachaku* *núsáá*, *áchí*-de. ¹⁷ *Ch̄i* *sun* *máa* *Herodes*, *a* *n̄i* *táji*-de *chaa* *n̄i* *jatin* *Juan*. Te *n̄i* *ju'ni*-de *chaa*. Te *n̄i* *chindee*-de *chaa* *vekaa* *ja* *kuáchi* *Herodías*, *ñasí'í* *Felipe* *ñani* *máa* *Herodes*. *Ch̄i* *n̄i* *janchaa*-de-ña *kúu* *tuku*-ña *ñasí'í*-de. ¹⁸ Te *Juan*, *a*

n̄i kana j̄ín-de nuu Herodes: Tú ío ley kuaka-ró ñásí'í ñani-ro, áchí-de. ¹⁹ Ko ña'an, Herodías-ún, n̄i jito yu'u-ñá Juan, ch̄i ka'ni-ñá-de kuní-ña núú. Ko tú ní kúu sá'a-ña. ²⁰ Ch̄i Herodes, n̄i yu'ú-de n̄i jito-de Juan, ch̄i jiní Herodes ja cháa ndaa cháa ndoo kúu Juan. Te n̄i nd̄ito va'a-de cháa. Te j̄ini ná'ín-de ja ká'an Juan, te náa iní-de ndé'é-de. Te n̄i io in̄i n̄i io añú-de n̄i jini ná'ín-de tu'un ká'an Juan. ²¹ Te ñin kivi ní kus̄i iní Herodes. Te n̄i sá'a-de ñin viko kivi ní kaku-de. Te n̄i sá'a-de ñin ja kúxini cháa kakuñá'nu j̄ín-de, j̄ín cháa kakuu general, j̄ín cháa kakuñá'nu ñuu Galilea. ²² Te n̄i kivi sesí'í máa Herodías j̄ita já'á-i. Te Herodes j̄ín táká cháa káyee staa j̄ín-de, n̄i kakus̄i iní-de n̄i sá'a-i. Te rey-ún, n̄i ka'an-de j̄ín súchí sí'í-ún: Kakan naún kuní-ro núu-rí te ná kuá'a-r̄i nuu-ro, áchí-de. ²³ Te n̄i jat̄u'un téyí-de: Taká naún kuní-ro kakán-ro núu-rí te ná kuá'a-r̄i nuu-ro, vasa onde sava ñuu ja t̄in-r̄i, áchí-de. ²⁴ Te n̄i kenda-i kua'an-i. Te n̄i ka'an-i j̄ín náa-i: Naún kakán-ná nuu-dé, áchí-i. Te n̄i ka'an-ña j̄ín-i: Xin̄i Juan ja skuánducha-ún kakan-ro, áchí-ña. ²⁵ Yúan-na te máa-i, n̄i nd̄ivi-ni-i nuu rey. Te n̄i jikan-i: Vina nchaa te kuní-ná kuá'a-ní xin̄i Juan ja skuánducha-ún nuu-ná kundee nuu ñin ko'o, áchí-i j̄ín-de. ²⁶ Te rey-ún, n̄i kuxíí xaan iní-de. Ko sik̄i já ní jat̄u'un téyí-de, j̄ín sik̄i já ní kajini so'o cháa káyee staa j̄ín-de, te tú ní kuní-de sásá'án-de kuá'a-de nuu-í. ²⁷ Te rey-ún, n̄i tájí-ni-de ñin soldado nd̄ito yuxé'é-ún kua'an kuak̄'in xin̄i Juan. ²⁸ Te soldado-ún, n̄i ja'an. Te n̄i janchara xin̄i Juan in̄i vekaa. Te n̄i cháa j̄ín xiní-ún kánde nuu ñin ko'o. Te n̄i ja'a nuu súchí sí'í-ún. Te súchí-ún, n̄i ja'a-i nuu náa-i. ²⁹ Te n̄i kajini tu'un cháa káskuá'a j̄ín Juan. Te n̄i jakoyo-de, n̄i kandaña-de yiki kúñu-ún. Te n̄i kachindee-de in̄i ve'e añú.

Ja ní kandutútú cháa apóstol nuu-yá

³⁰ Te cháa apóstol, n̄i kandutútú-de nuu Jesús. Te n̄i kanakani-de tu'un taká tiñu n̄i kasá'a-de, j̄ín tú'un n̄i kastá'an-de. ³¹ Te máa-yá, n̄i ka'an-ya j̄ín-de: Ña'an s̄in ñin lugar ñu'un té'é, te ndetátú-ro ñin tí'í, áchí-ya. Ch̄i kua'an vai kua'a ñáyivi kakuu-i. Te ní tú ní kánaña-ya já kée-yá staa. ³² Te kaja'an-ya iní ñin barco onde nuu ío s̄in ñu'un té'é. ³³ Te n̄i kajini ñáyivi já kaja'an-ya. Te n̄i kanakuni-i-ya. Te onde taká ñuu n̄i kajinu-i n̄i kakutútú-i yúan. Te n̄i jakoyo-i xna'an-ga vásá máa-yá. Te n̄i kakutútú-i nuu-yá. ³⁴ Te n̄i kenda Jesús. Te n̄i jini-ya ñáyivi kuá'a xaan-ún. Te n̄i kundá'ú in̄i-ya-í, ch̄i nat̄u'un r̄i tú jito'o súan ká'ín-i. Te n̄i stá'an-ya kuá'a tú'un nuu-í.

Ja ní skée-yá u'un mil ñáyivi

³⁵ Te sáa ch̄i a kuá'ini, te cháa káskuá'a j̄ín-yá, n̄i jaa-de nuu-yá. Te n̄i kaka'an-de: Yá'a ch̄i máa ñú'un té'é kúu, te a kuá'ini. ³⁶ Núsáa te tájí-ní-i ná kingoyo-i taká rancho j̄ín táká ñuu yani yá'a, te ná kuáan máa-i staa kée-í, ch̄i tú naún kée-í, áchí-de. ³⁷ Te máa-yá, n̄i ka'an-ya: Kua'a máa-ró já kée-í, áchí-ya j̄ín-de. Te n̄i kaka'an-de j̄ín-yá: Kingoyo-ná te kuaan-ná uu ciento peso staa te kuá'a-ná kee-í náún, áchí-de. ³⁸ Te n̄i ka'an-ya j̄ín-de: Nasaa staa kándiso-ro. Kuánde'é, áchí-ya. Te nuu ní kajini-de, te n̄i kaka'an-de: U'un statilá te uu t̄iyáká ío, áchí-de. ³⁹ Yúan-na te n̄i tá'ú-yá tiñu nuu ñáyivi-ún ja ná júngoo s̄in ñin nuu ñin nuu-í sik̄i ichá kuí. ⁴⁰ Te n̄i kajungoo yukun-i, ñin ciento, ñin ciento-i, j̄ín uu xiko ux̄i, uu xiko ux̄i-i. ⁴¹ Te n̄i ki'in-ya ndí'ú'un statilá-ún j̄ín uu t̄iyáká-ún. Te n̄i ndakoto-ya íchi ándíví. Te n̄i jikan ta'u-yá ja'a statilá. Te n̄i sákuáchí-yá statilá-ún. Te n̄i ja'a-ya núu cháa káskuá'a j̄ín-yá n̄i kajani-de nuu-í. Te n̄i saka-yá ndí'úu t̄iyáká-ún nuu táká-i. ⁴² Te ndivii ñáyivi-ún, n̄i kayee-í. Te n̄i kanda'a ch̄i-i. ⁴³ Te n̄i kanastútú-de ja ní kendoo kuáchí, onde

uxi uṽ jika chítú ndíi kúu, onde jín táyáká. ⁴⁴ Te cháa ni kayee-ún jínu onde u'un mil-de.

Ja ní jika já'á-yá nuu mar

⁴⁵ Yúan-na te ni skandá-ni Jesús cháa káskuá'a jín-yá, ni kivi koyo-de ini barco. Te ná kúxnú-de nuu-yá kingoyo-de inga lado yu'u mar nuu ñuu Betsaida. Chi kuéé jachá-ya ñáyivi kuá'a-ún. ⁴⁶ Te ni nakuatá'ú-yá nuu ñáyivi-ún kuangoyo-i. Te ni kee-ya kuá'an-ya onde yuku kuákakan ta'u-yá. ⁴⁷ Te ni ini, te barco-ún a kándeé onde ma'ñú mar. Te máá ñin-na-ya ní ndoo-ya núu ñú'íchi. ⁴⁸ Te ni jini-ya já ní kakuítá-de káskáka-de barco-ún, chi sua ni nana nuu tachi. Te tíkuáan-na kúu, te ni cháa-ya núu-dé jika já'á-yá nuu mar. Te a ja'a-ya núu-dé ki'in-ya núu. ⁴⁹ Te ni kajini-de-ya já jika-ya núu mar. Te ni kajani ini-de ja añú kúu. Te ni kakana kó'ó-de. ⁵⁰ Chi ndi'i-de, ni kajini-de nuu-yá. Te ni kayu'ú-de. Yúan-na te ni ka'an-ni-ya jín-de: Ndéé sá'a-ró ini-ro. Máá-rí kúu. Ma yú'ú-ro, áchí-ya. ⁵¹ Te ni kaa-ya ní kivi-ya jín-de ini barco-ún. Te ni jukuiñi tachi. Te máá-de, ni kanaa xaan ini-de kánde'é-de nuu-yá. ⁵² Chi ni tú ní kájuku'un ini-de ja ní kuu jín státilá-ún, chi ndava ini añú-de.

Ñáyivi káku'u ñuu Genesaret

⁵³ Te ni kaja'a-ya vái-ya ingá lado. Te ni chakoyo-ya ñú'íchi ñuu Genesaret. Te yundúcha-ún ni kajukuiñi-ya. ⁵⁴ Te nuu ní kenda koyo-ya ini barco, te ñáyivi yúan, ni kanakuni-ni-i Jesús. ⁵⁵ Te ni kajicha nuu-i taká ndañuu yúan. Te ni kakejá'á-i ni kaskuándiso-i ñáyivi káku'u jín jito yuu, onde nuu ní kajini tu'un-i kándeé-ya. ⁵⁶ Te ndéni ni kuu nú ni kivi-ya, á ñuu lúli, á ñuu ká'nu, á rancho, te kájani-i ñáyivi káku'u-ún ini ichi. Te káka'an nda'ú-i jín-yá vasté yúsá'ma-ya ná ké'é-i. Te taká ñáyivi ní kaké'é sá'ma-yá-ún, ni kanduva'a-i.

7

Siki ndása kuchá'an ñáyivi

¹ Te cháa fariseo jín yakú cháa káchaa tutu, ni kikoyo-de ichi ñuu Jerusalén. Te ni kakutútú-de nuu Jesús. ² Te cháa-ún, ni kajini-de ja sáva cháa káskuá'a jín-yá káyee-dé staa jín ndá'a chá'an-de, kuachi ja tú ní kanandá'á-de. Te ni kandonda siki-dé. ³ (Chi cháa fariseo jín taká cháa judío, nú tú nandá'á ná'an-de, tú káyee-dé staa. Chi káñava'a-de taninu aná'an. ⁴ Te nú ni kanajió káva-de ja ní kaja'an-de nuyá'u, te nú tú nasándoo-de máá-de, tú káyee-dé. Te ío kua'a-gá taninu káñava'a-de te káchiñú'ún-de, nátu'un ndúndoo vaso, tindo'o, ko'o káa, jín jito.) ⁵ Te cháa fariseo jín cháa káchaa tutu, ni kajika tu'un-de-ya. Te cháa káskuá'a jín-ró, naja tú káchiñú'ún-de taninu cháa aná'an. Naja káyee-dé staa jín ndá'a chá'an-de, áchí-de. ⁶ Te ni ka'an-ya jín-de: Chaa uṽ xini kákuu-ró. Bueno ni jani Isaías tu'un siki-ro, chi súan ni chaa máá-de tu'un sáa: Ñáyivi yá'a jín yú'u-í káchiñú'ún-i ruu, ko jín añú-i chi jiká-ni kákuu ini-i jito-i ruu. ⁷ Te káchiñú'ún sáni-i ruu, chi kástá'an-i tu'un jáni ini ñin cháa, áchí Isaías. ⁸ Chi ni kasía-ro tíñu ni tá'ú Dios nuu-ro, te káchiñú'ún-ró táninu ni kajakin cháa, ja ndúndoo tindo'o jín vaso. Te káñava'a-ró kuá'a-gá taninu súan, áchí-ya. ⁹ Te suni ni ka'an-ya: Bueno-ni kástívi-ró tú'un tá'ú tíñu Dios náva'a chiñú'ún-ró táninu ni kajakin máá-ró. ¹⁰ Chi Moisés, ni ka'an-de: Kuandatu-ro núu táa-ro núu náa-ro. Chi nú ndéja ká'an ndíva'a jín táa jín náa, ná kúu nú kuu. Achí-de. ¹¹ Ko máá-ró káka'an-ro: Nú ío ndatíñu ja xín ñin cháa. Te a kuu ni'in tíñu ja kuní táa-de xí náa-de, ko nú xna'an-ga ka'an-de ja Corbán kúu (ja kuní ka'an, a ni soko-rí nuu Dios), ¹² yúan-na te tuká jínu ñú'ún kúti sá'a-de ja kuní táa-de xí já kuní náa-de,

áchí-ro. ¹³ Te súan kástíví-ro tú'un Dios jíin táninu nì kajakin-ro. Te kua'a-gá tiñu súan kásá'a-ro, áchí-ya. ¹⁴ Te nì kana tuku-ya xini ñáyivi kuá'a-ún. Te nì ka'an-ya jíin-i: Ndi'i-ro ná kúni so'o-ro tú'un ká'an-ri, te chu'un iní-ro. ¹⁵ Taká ndatíñu ío ichi fuera chaá, nú nì kivi iní yu'u-dé, ma kúchá'an-de sá'a. Chì ja kenda iní yu'u-dé, yuán kúu ja kúchá'an-de sá'a. ¹⁶ Chaá ío so'o kuni ná'in, te ná kúni so'o-de, áchí-ya. ¹⁷ Te nuu ní kusin-ya nuu ñáyivi kuá'a-ún, te nì ndivi-ya iní ve'e. Te chaá káskuá'a jíin-ya, nì kajika tu'un-de-ya sikí tú'un yátá-ún. ¹⁸ Te nì ka'an-ya jíin-de: Suni tú kájuku'un iní máa-ro náún. Á tú kájini-ro já taká ja kivi iní chaá, ma kúu kuchá'an-de sá'a, ¹⁹ chì tú kivi iní añú-de, chì toko-dé kivi, te ndénda-ni kua'an, áchí-ya. Súan nì stá'an-ya já ío ndoo taká ndeyu. ²⁰ Te nì ka'an-ga-ya: Ja kenda ichi iní ñáyivi, yuán kúu ja kúchá'an-i sá'a. ²¹ Chì onde ichi iní añú kenda ja jáni ñáá iní, ja ísiki ncháa tá'an, ja kuáxán iní, ja já'ni ndíyi, ²² ja saku'ná, ja tóó iní, ja ñáá, ja xndá'ú ñá'an, ja tuká kúka nuu, ja ndákoto xaan, ja ká'an sikí tá'an, ja sávixi máa, ja xini ñáá. ²³ Taká tu'un ñáá yá'a, máni ichi iní añú kenda te kúchá'an-i sá'a, áchí-ya. ²⁴ Te nì ndukuiñi-ya yuán. Te kua'an-ya ondé raya ñuu Tiro jíin ñuu Sidón. Te nì kivi-ya in ve'e. Te kuni-ya já tú ni in kuni tu'un. Ko tú ní kúu kundee sá'i-ya yuán.

Ña'an sirofenicia

²⁵ Chì in ña'an ío in sesí'i-ña tá'an-i tachì kini. Te nì jini tu'un-ña tú'un-ya. Te nì chaá-ni-ña. Te nì jukuiñi jíití-ña núu-ya. ²⁶ Te ña'an-ún, ña'an griega kúu-ña. Te onde ñuu Sirofenicia vai tata-ña. Te nì ka'an nda'ú-ña jíin-ya ja ná kiñi'in-ya tachì kini tá'an sesí'i-ña-ún ki'in. ²⁷ Te Jesús, nì ka'an-ya jíin-ña: Sía, ná ndá'a xna'an-ga chii taká suchí yá'a, chì tú ío va'a ja kuánchaa-yo stáa-í te skána-yó núu lusu, áchí-ya. ²⁸ Te nì ka'an-ña: Jandáa ká'an-ní Táta, ko lusu-ún ichi chí mesa náchii-tí staa kuachí kóyo yu'u-í yáji-tí, áchí-ña. ²⁹ Yuán-na te nì ka'an-ya jíin-ña: Kuá'an núsáa, chì tu'un va'a kúu ja ní ka'an-ro yá'a. Te tachì kini-ún, a nì kenda kua'an iní sesí'i-ro, áchí-ya. ³⁰ Te nì kee-ña kuáno'on-ña ve'e-ña. Te nì jini-ña já kátuu sesí'i-ña núu jíto. Te a nì kenda tachì kini-ún kua'an.

Chaá só'ó kásteté

³¹ Te nì kenda tuku-ya ondé raya ñuu Tiro, nì kii-ya íchi Sidón. Te nì jaa-ya mar Galilea. Te nì ja'ncha sava-ya raya ñuu Decápolis vai-ya. ³² Te nì kákinchaka-i in chaá só'ó kásteté núu-ya. Te nì kaka'an nda'ú-i jíin-ya ja ná xndée-ya ndá'a-yá sikí-dé. ³³ Te nì kiñi'in sin-ya-dé nuu ñáyivi kuá'a-ún. Te nì chindee-ya ndá'a-yá so'o-de. Te nì tiví si'ví-ya. Te nì ké'é-ya yáa-dé. ³⁴ Te nì ndakoto-ya íchi ándívi. Te nì jaka nuu iní-ya. Te nì ka'an-ya jíin-de: Efata, áchí-ya. Ja kuni ka'an: Nanuña. ³⁵ Te nì nanuña so'o-de. Te nì nduvitá yáa-dé. Te nì kuu-ni nì naka'an káji-de. ³⁶ Te nì ka'an xaan-ya jíin ñáyivi-ún ja tú ni in nuu kachí-i. Te vasa ni'in nì ka'an xaan-ya jíin-i, ko ví'í-gá nì kajacha-i tu'un-ya. ³⁷ Te nì kánaa xaan iní-i kándé'é-i. Te nì kaka'an-i: Bueno sá'a-ya taká tiñu; chì chaá só'ó ná kuni so'o-de, te chaá ñí'in náka'an-de sá'a-ya, áchí-i.

8

Ja ní skée-ya kuun mil ñayivi

¹ Te kivi-ún, nì ío kua'a xaan ñáyivi, te tú naún káji-í. Te nì kana Jesús xini cháa káskuá'a jíin-ya. Te nì ka'an-ya jíin-de: ² Kúndá'ú iní-ri ñáyivi kuá'a yá'a, chì a nì kuu uní kivi káxiukú-i jíin-rí, te tú naún káji-í. ³ Te nú natáji-rí-i no'on ndicha-i ve'e-i, te sava ichi te kuitá ii-í, chì ío sava-i jíká vai koyo-i, áchí-ya. ⁴ Te chaá káskuá'a jíin-ya, nì kaka'an-de jíin-ya: Te ndéchi kí staa kée ndá'a

chii ñayivi yá'a, chi máni ñu'un té'é kúu yá'a. Achí-de. ⁵ Te ni jika tu'un-yá-de: Nasaa staa kándiso-ró. Achí-ya. Te ni kaka'an-de: Usia-ni statilá, áchí-de. ⁶ Yúan-na te ni tá'ú-yá tiñu nuu ñayivi kuá'a-ún ja ná júngo-i nuu ñú'un. Te ni ki'in-ya ndí'usiá statilá-ún. Te ni jikan ta'u-yá. Te ni sakuáchí-yá. Te ni ja'a-ya nuu cháa káskuá'a jíin-yá, ja ná káni-de nuu ñayivi kuá'a-ún. Te ni kajani-de nuu-í. ⁷ Te suni kándiso-de yaku tiyaká lúli. Te ni jikan ta'u-yá ja'a-tí. Te ni tá'ú-yá tiñu ja sáni ná káni-de nuu-í. ⁸ Te ni kayee-í. Te ni kanda'a chii-i. Te ni kendo-ga. Te ni kanastútú-de usia ndo'o já ní kendo kuáchí. ⁹ Te ñayivi ní kayee-ún ío natu'un kuun mil-i. Te ni jacha-ya-í kua'an-i. ¹⁰ Yúan-na te ni kivi-ni-ya iní barco jíin cháa káskuá'a jíin-yá. Te ni cha-ya ndáñuu Dalmanuta.

Tu'un yujan ía cháa fariseo

¹¹ Te yúan ni chakoyo cha fariseo. Te ni kakejá'a-de káxdichí-de-ya kájukan-de tuni ichi ándiví núu-yá chi koto ncha-de-ya kákuñi-de. ¹² Te ni jaka nuu ini-ya. Te ni ka'an-ya: Naja kájukan ñayivi yá'a tuni nuu-rí. Jandaa ká'an-ri jíin-ró ma kuá'a-ri ni ñn tuni nuu ñayivi yá'a. ¹³ Te ni skendo-ya-dé jíná'an-de. Te ni ndivi tuku-ya iní barco, te kua'an-ya ingá lado. ¹⁴ Te cha káskuá'a jíin-yá, ni kanaa ini-de kundiso-de staa. Chi ñn-ni statilá kándiso-de ini barco. ¹⁵ Te ni ka'an xa'an-yá jíin-de: Koto va'a-ró máa-ró nuu yujan ía cháa fariseo jíin núu yujan ía Herodes, áchí-ya. ¹⁶ Te kandatú'un máa-de: Sikí já tú kándiso-yó staa núsáa, áchí-de. ¹⁷ Te ni jini Jesús. Te ni ka'an-ya jíin-de: Naja kandatú'un-ró. Já tú kándiso-ró staa náún. Á tú kájiní-ro. Á cha'an-ga juku'un ini-ro. Sáni ndava iní añú-ro náún. ¹⁸ Ká'io so'o-ró, te á tú kájiní so'o-ró. Ká'io nduchi-ro, te á tú kánde'é-ró, te á tú kánuku'un ini-ro. ¹⁹ Te nasaa jika chítú ndíi státilá ni kendo kuáchí ní kanastútú-ró kivi ní sakuáchí-rí u'un statilá ni kayee u'un mil cha, áchí-ya. Te ni kaka'an-de: Uxi uu-ni, áchí-de. ²⁰ Te ni ka'an tuku-ya: Te nasaa ndo'o chítú ndíi státilá ni kendo kuáchí ní kanastútú-ró kivi ní sakuáchí-rí usia statilá ni kayee kúun mil ñayivi, áchí-ya. Te ni kaka'an-de: Usia-ni, áchí-de. ²¹ Yúan-na te ni ka'an-ya jíin-de: Te onde vina tú kájuku'un ini-ro náún, áchí-ya.

Ja ní nasava'a-ya cháa kuáa ñuu Betsaida

²² Te ni ja-ya ñuu Betsaida. Te ni kákinchaka-i ñn cha kuáa núu-yá. Te ni kaka'an nda'ú-i jíin-yá ja ná ké'é-yá-de. ²³ Yúan-na te ni tin-ya ndá'a cháa kuáa-ún. Te ni kiñi'in-ya-dé ñuu-ún. Te ni tiví si'ví-yá nduchi-dé. Te ni xndée-ya ndá'a-yá sikí-dé. Te ni jika tu'un-yá-de: Á jini-ro yakú, áchí-ya. ²⁴ Te máa-de, ni ndakoto-de. Te ni ka'an-de: Jini-ná taká cha. Ko natu'un yunu jini-ná-de kájika-de, áchí-de. ²⁵ Yúan-na te ni cha tuku-ya ndá'a-yá sikí ndúchi-dé. Te ni ndakoto va'a-de. Te ni nduva'a ii-dé. Te onde jiká te ni jini káji-de ndivii. ²⁶ Te ni natáji-yá-de kuano'on-dé ve'e-de. Te ni ka'an-ya: Ma kivi-ró iní ñuu. Te ni ñn nuu cháa ñuu-ún ma kachí-ro, áchí-ya.

Tu'un ni ka'an ndaa Pedro

²⁷ Te ni kenda Jesús jíin cháa káskuá'a jíin-yá kua'an-ya jíin-de ichi táka ñuu ndáñuu Cesarea de Filipino. Te ichi-ún ni jika tu'un-yá-de: Te ruu, na cha kúu-ri káka'an ñayivi, áchí-ya jíin cháa káskuá'a jíin-yá. ²⁸ Te ni kakastú'un-de nuu-yá: Juan ja skuánducha, káka'an-i. Te sava-i: Elías. Te sava-ga-i: ñn cha ni jani tu'un Dios onde sáa, áchí-de. ²⁹ Yúan-na te ni ka'an-ya jíin-de: Te róo, na cha kúu-ri káka'an máa-ró, áchí-ya. Te ni ka'an Pedro: Máa-ní kúu Cristo, áchí-de jíin-yá. ³⁰ Te ni ka'an xa'an-yá jíin-de jíná'an-de ja tú ni ñn nuu kachí-de tu'un-ya.

Jíin kivi ní ka'an-ya já kúu-ya

³¹ Te ni kejá'á-yá ni stá'an-ya núu-dé ja jínu ñú'ún ndó'o xaán máá Sé'e cháa. Te cháa ni kayii jíin táká sutu ñá'nu jíin cháa káchaa tutu ma kuátú'ún-de-ya, chi ka'ni-dé-ya. Te nuu uní kivi te nachaku-ya, áchí-ya. ³² Te káji ní ka'an-ya tú'un yá'a. Yúan-na te Pedro, ni tiin-de-ya. Te ni kejá'á-de ká'an xaán-dé nuu-yá. ³³ Te máá-yá, ni jíó káva-ya. Te ni ndakoto-ya núu cháa káskuá'a jíin-yá. Te ni ka'an xaán-yá nuu Pedro: Satanás, kuxio ki'in-ro, chi tú júku'un iní-ro tú'un Dios, chi sa tu'un cháa júku'un iní-ro, áchí-ya. ³⁴ Te ni kana-ya xiní ñáyivi kuá'a-ún jíin cháa káskuá'a jíin-yá. Te ni ka'an-ya jíin-de: Nani cháa nú kuni-de kii-de yata-rí, te ma chíñú'ún-de máá-de, te ná kuándéé iní-de jíin túndó'o kii sikí-dé, te ná kúndikín-de ruu kii-de. ³⁵ Chi cháa jítú iní-de kaku-de chi tundó'o kii sikí-dé, naa-dé. Te vasa ná kúu in cháa ja sikí rúu jíin sikí tú'un va'a-rí, ko kaku-de. ³⁶ Chi naún ní'in cháa vasa ná kúndéé-de ní'in-dé ní ñáyivi, te nú xnáa-dé añú-de. ³⁷ Xí naún chúnáa cháa añú-de. ³⁸ Chi nú ndé cháa kúka nuu iní-de nuu-rí jíin núu tú'un ká'an-rí ma'nú ñáyivi yá'a ja káisiiki ncháa-i Dios jíin má'ñú cháa kásá'a kuachi, te suni súan kuka nuu iní máá Sé'e cháa nuu-dé, kivi ndíi-ya jíin táká ndajá'a ndóo-ya. Te kivi-ún ndúñá'nu-ya sá'a Táa-ya, áchí-ya.

9

¹ Te suni ni ka'an-ya jíin-de jíná'an-de: Jandáa ká'an-rí jíin-ró: Ió sava cháa ká'in yá'a ja má kúu kuti-dé onde nú tú kuni-de ñuu nuu tá'ú Dios tiñu, ndasa kii jíin fuerza, áchí-ya.

Sikí já túku ni nduu-ya

² Yúan-na te nuu iní kivi te ni jaka Jesús Pedro jíin Jacobo jíin Juan, te máni máá-ni-de ni kiñi'in sijn-ya-dé kua'an-ya jíin-de in yuku súkún. Te yúan, tuku ni nduu-ya núu-dé. ³ Te sa'ma-yá ni kanandii ncháa, kiyi xaán, natu'un yu'a volcán. Te tú ío ni in ja súan kuu nakacha kiyi iní ñuyivi yá'a. ⁴ Te ni kandenda Elías jíin Moisés ni kajini-de. Te ni kandatú'ún cháa-ún jíin Jesús. ⁵ Yúan-na te ni ka'an Pedro: Maestro, va'a-ga ná kéndoo-yó yá'a, te sá'a-ná uní ve'e kuii. In kuu máá-ní, inga kuu Moisés, te inga kuu Elías, áchí-de jíin Jesús. ⁶ Chi tú ní jini-de ndasa ka'an-de, chi káyu'ú xaán-dé. ⁷ Te ni cháa in viko nu'ún. Te ni jasú ní núu-dé. Te nuu vikó nu'ún-ún ni kenda in tu'un ja ní ka'an: Ya'á kúu Se'e-rí ja kúndá'ú iní-rí, te kuni ná'in-ró tú'un ká'an-ya. Achí. ⁸ Te ni kandakoto-ni-de. Te tuká ni in naún ní kajini-de, chi máá in-na Jesús. ⁹ Te kánuu-de yuku-ún, te ni ka'an xaán-yá jíin-de ja tú ni in nuu kachí-de ja súan ni kajini-de-ún, chi onde ná náchaku máá Sé'e cháa ma'ñú ndíyi. Achí-ya. ¹⁰ Te ni kañu'un iní máá-de tu'un-ún. Te kájika tu'ún tá'an-de naún tu'un kúu: Ja náchaku ma'ñú ndíyi. ¹¹ Te ni kájika tu'ún-de-ya: Te cháa káchaa tutu naja káka'an-de ja kánúú ndíi Elías xna'an-ga, áchí-de. ¹² Te ni ka'an-ya jíin-de: Jandáa kúu ja ndíi Elías xna'an-ga, te nasájáa-de taká ndatíñu. Te suni yóso tú'un nuu tutú ja ndó'o xaán máá Sé'e cháa te sájá'a iní-i nuu-yá. ¹³ A ká'an-rí jíin-ró ja Elías, a ni kii-de. Te ni kasá'a-i taká ja ní kakuu iní-i jíin-de, natu'un yóso tú'un-de nuu tutú, áchí-ya.

Suchi ñí'ín

¹⁴ Te ni ncháa-ya núu sáva-ga cháa káskuá'a jíin-yá. Te ni jini-ya ñáyivi kuá'a xaán, ni kájikó ndúu-i ní núu-dé. Te cháa káchaa tutu kástátá'an jíin-de. ¹⁵ Yúan-na te taká ñáyivi-ún, ni kajini-ni-i nuu-yá. Te ni kanaa iní-i kánde'é-i nuu-yá. Te ni katau-i kua'an-i nuu-yá. Te ni kaka'an-i jíin-yá. ¹⁶ Te ni jika

tu'ún-yá-i: Na siki kástátá'an-ró jíin-de jíná'an-de, áchí-ya. ¹⁷ Yúan-na te ni ka'an ñin cháa ma'ñú ñáyivi kuá'a-ún: Maestro, vai nchaka-ná se'e-ná nuu-ní, chí tá'an-i ñin tachi ñí'ín. ¹⁸ Te tachi-ún, ndéni kúu te nú ni tñin-ni-i, te já'ni yí'í-ni-i. Te sjáa-ni ti'ñu yu'u-í. Te skí'ñi nu'un-i. Te kuá'ichí-i sá'a. Te ni ka'an-ná jíin cháa káskuá'a jíin-ní ja ná kíñi'in-de kí'in. Te tú ní kákuu sá'a-de, áchí-de. ¹⁹ Te ni ka'an-ya jíin-i: Ñáyivi xáan ní'in iní kákuu-ró. Nasaa-ga kivi kúnchaa-ri jíin-ró. Te nasaa-ga kivi ndó'o-ri jíin-ró. Kuá'a-i ná kí-i nuu-rí núsáá, áchí-ya. ²⁰ Te ni kaja'a-de-i nuu-ya. Te ni jini-i-ya. Te tachi-ún, ni ja'ni yí'í xáan-ní-i. Te ni ndua-i nuu ñú'un. Te ni tuu-í. Te ni jaa ti'ñu yu'u-í. ²¹ Te Jesús, ni jika tu'ún-yá táa-i: Nasaa kivi ní kuu tá'an-i tachi yá'a, áchí-ya. Te ni ka'an-de: Onde lúli-i. ²² Te tondó tini jínu ni kuu chindee-i nuu ñú'un jíin núu ndúcha, ja ká'ni-í kuní. Ko nú kuu sá'a-ní, kundá'ú iní-ní náá. Te chindéé chítuu-ní náá, áchí-de. ²³ Te ni ka'an Jesús jíin-de: Te nú kándija-ró, chí cháa kándija te kuu taká ja kuní-de, áchí-ya. ²⁴ Yúan-na te máá táa suchí-ún, ni ka'an jaa-ni-de: Kándija-ná, ko chindéé chítuu-ní náá chí tú kándija va'a va'a-ná, áchí-de. ²⁵ Te ni jini Jesús ja ní katau ñáyivi kuá'a-ún kua'an-i nuu-ya. Te ni ka'an xa'an-yá jíin tachi kini-ún: Tachi ñí'ín só'ó, ruu tá'ú-rí tiñu nuu-ro. Kenda-ró iní-i, te ma ndívi-ga-ro iní-i, áchí-ya jíin. ²⁶ Yúan-na te tachi-ún, ni kana kó'ó. Te tini jínu ni ja'ni yí'í xáan-gá-i. Te ni kenda kua'an. Te máá suchí-ún, ni kundiyi-ni-i. Te ni kaka'an tini ñáyivi: A ni ji'i-i, áchí. ²⁷ Te Jesús, ni tñin-ya ndá'a-í, te ni ndukani-ya-í. Te ni ndukuiñi-i. ²⁸ Te nuu ní kivi Jesús iní ve'e, te cháa káskuá'a jíin-yá, ni kajika tu'ún siin-de-ya: Naja tú ní kákuu kíñi'in-ná tachi-ún kí'in, áchí-de. ²⁹ Te ni ka'an-ya jíin-de: ñin tá'an yúan, ni ma kenda kuti kí'in, te nú tú kakan ta'u-yo te kondicha iní-yo, áchí-ya.

Ja ní ka'an tuku-ya ja kúu-ya

³⁰ Te ni kakenda-ya yúan. Te ni kaja'a-ya kuá'an-ya íchi ndáñúu Galilea. Te tú ní kuní-ya ja kúni tu'un ni ñin. ³¹ Te ni stá'an-ya núu cháa káskuá'a jíin-yá: Ñáyivi yá'a nastúu-i máá Sé'e cháa nuu ndá'a sáva-ga cháa. Te cháa-ún, ka'ni-dé-ya. Ko nú ni ji'i-ya, te nuu uní kivi te nachaku-ya, áchí-ya jíin-de. ³² Te máá-de, tú ní kájuku'un iní-de tu'un yá'a. Te ni kayu'ú-de kaka tu'ún-de-ya.

Ja ní kástátá'an-de ndé cháa kúñá'nu-ga

³³ Te ni jaa-ya ñúu Capernaum. Te nuu ní kivi-ya iní ve'e, te ni jika tu'ún-yá-de: Naún tu'un ni kandatú'ún-ró íchi-ún, áchí-ya. ³⁴ Te máá-de, tú ní káka'an kuti-dé. Chí ichi-ún ni kástátá'an-de ndé cháa kuu ñá'nu-ga. ³⁵ Yúan-na te ni jungoo-ya. Te ni kana-ya xiní ndí'uxí uu-de. Te ni ka'an-ya jíin-de: Nú ndé cháa kuní-de kunú-de, te nduu-de sandí'í-na nuu táká tá'an-de. Te kuatíñu-de nuu tá'an-de. ³⁶ Te ni tñin-ya ñin suchí lúli. Te ni jani-ya-í ma'ñú-de. Te ni junu nchaa-ya-í. Te ni ka'an-ya jíin-de: ³⁷ Cháa ja jíin sí'ví-rí kuatá'ú-de ñin suchí lúli ná tu'un suchí yá'a, te ruu kuatá'ú-de. Te cháa kuatá'ú rúu, nasu rúu, chí I'a ni tájí rúu vai-ri kuatá'ú-de, áchí-ya. ³⁸ Te ni ka'an Juan jíin-yá: Maestro, ni kajini-ná ñin cháa ja jíin sí'ví-ní ni kíñi'in-de tachi kini kaja'an. Te tú ndikín-de yóó. Te ni kajasu-ná nuu-dé. Chí tú ndikín-de yóó, áchí-de. ³⁹ Te Jesús, ni ka'an-ya jíin-de: Ma kasú-ro núu-dé, chí ñin cháa ja jíin sí'ví-rí sá'a-de tiñu ñá'nu, ma kúu naka'an-de siki-rí. ⁴⁰ Chí cháa tú ká'an siki-yo, ndújíin-de jíin-yó. ⁴¹ Te nú ndé cháa kuá'a-de ñin yajin ndúcha kó'o-ró jíin sí'ví-rí, te nú súan ná sá'a-de chí kándujíin-ró jíin Cristo, jandáa ká'an-ri jíin-ró ja má xnáa-dé ya'u-de.

Siki ja skívi yóó nuu kuáchi

⁴² Te nú ñn suchí lúli yá'a kándija-i ruu te kivi-i kuachi sá'a ñn chaá, te va'a-ga nú ní nú'ni ñn yosó ká'nu sukun-dé, te kenda-de ki'in-de nuu ndúcha mar núú.
⁴³ Te nú nda'a-ro kuní skívi róó nuu ío kuachi, xiti ná kí'in. Va'a-ga ja kúchaku tíkú'lu-ró, nasu já kóo ndendúú nda'a-ro kí'in-ro núu infierno, nuu kayú ñu'un ja má ndá'va kuti. ⁴⁴ Te yúan, ni tındákú-de ma kúu-ti. Te ni ñu'un-ún ma ndá'va kuti. ⁴⁵ Te nú ja'a-ro kuní skívi róó nuu ío kuachi, xiti ná kí'in. Va'a-ga ja kúchaku tíkú'lu-ró, nasu já kóo ndendúú ja'a-ro kí'in-ro núu infierno, nuu kayú ñu'un ja má ndá'va kuti. ⁴⁶ Te yúan, ni tındákú-de ma kúu-ti. Te ni ñu'un-ún ma ndá'va kuti. ⁴⁷ Te nú nduchi-ro kuní skívi róó nuu ío kuachi, tava ná kí'in. Va'a-ga kivi-ró ñuu nuu tá'ú Dios tiñu jín ñn-ni nduchi-ro, nasu já kóo ndendúú nduchi-ro kí'in-ro núu infierno. ⁴⁸ Te yúan, ni tındákú-de ma kúu-ti. Te ni ñu'un-ún ma ndá'va kuti. ⁴⁹ Chi taká chaá kuu u'a-de sá'a ñu'un. Te taká kuñu ñi soko, kuu u'a sá'a ñij. ⁵⁰ Va'a ío ñij. Ko nú ñij-ún ná náa xikó u'a, ndasa ndu'u'a sá'a-ró núsáá. Ná kúñava'a-ró ñij iní máá-ró. Te ma kánaá-ro jín tá'an-ró, áchí-ya jín-de.

10

Siki tú'un tú xndóo tá'an

¹ Te ñi kenda-ya yúan, te ñi chaá-ya ondé raya ñuu Judea jín ingá lado yata yúcha Jordán. Te ñi kutútú tuku ñayivi kuá'a núu-yá. Te ñi stá'an tuku-ya tú'un nuu-í, nátu'un sá'a-ya. ² Te ñi jakoyo chaá fariseo nuu-yá ja kóto nchaá-de-ya. Te ñi kajika tu'un-de-ya: Á ío ley ja skéndo ñn chaá ñasí'í-de, xí túu, áchí-de. ³ Te máá-yá, ñi ka'an-ya jín-de: Naún tiñu ñi tá'ú Moisés nuu-ro, áchí-ya. ⁴ Yúan-na te ñi kaka'an-de: Moisés, ñi jatu'un-de ja kúva'a acta ndusín, te ndoo-ña, áchí-de. ⁵ Te Jesús, ñi ka'an-ya jín-de: Siki já ní'in iní añú-ro jíná'an-ró, yúan súan ñi tá'ú-de tiñu yá'a nuu-ro. ⁶ Ko onde xnáñúú kivi ní jungoo ñuyivi, chi ja yí jín já sí'í ní sá'a Dios. ⁷ Ja yúan kúu ja skéndo chaá táa-de náa-de, te ketá'an-de jín ñasí'í-de. ⁸ Te ja ní kuu uu tá'an, ñn-na kúu. Na tuká kúu uu, chi ñn-na kúu. ⁹ Núsáá te ja á ñi skétá'an Dios, ma ndusín kuti sá'a ñn ñayivi, áchí-ya. ¹⁰ Te onde ve'e te chaá káskuá'a jín-yá, ñi kajika tu'un tuku-de-ya siki tú'un-ún. ¹¹ Te ñi ka'an-ya jín-de: Nú ndé chaá skéndo-de ñasí'í-de te tanda'a-dé jín ingá ña'an, te ísiki ncháa-de ñasí'í-de nú súan. ¹² Te nú máá ñasí'í-ún xndóo-ña yíi-ña te tanda'a-ña jín ingá-de, te tu'un ísiki ncháa sá'a-ña. Achí-ya.

Jesús jín suchí lúli

¹³ Te ñi chakoyo sava ñayivi núu-yá jín suchí lúli ja ké'é-yá-i. Te chaá káskuá'a jín-yá, ñi kaka'an xaan-dé nuu ñayivi vái koyo jín-i. ¹⁴ Te ñi jini Jesús. Te ñi kití iní-ya. Te ñi ka'an-ya jín-de: Sía, ná kíkoyo suchí lúli núu-rí, te ma kasú-ro íchi-í, chi tá'an súan kákuu ja xín ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. ¹⁵ Jandáa ká'an-rí jín-ró: Nú ñn chaá tú játú'ún-de ñuu nuu tá'ú Dios tiñu nátu'un játú'ún ñn suchí lúli, ma kivi kuti-dé yúan, áchí-ya. ¹⁶ Te ñi junu nchaá-ya-í. Te ñi xndé-ya ndá'a-yá xini-í jíná'an-i. Te ñi jikan ta'u-yá ja'a-í.

Chaa kúka

¹⁷ Yúan-na te ñi ki'in-ya íchi kuá'an-ya. Te jínu ñn chaá suchí ñi chaá-de. Te ñi jukuiñi jítí-de nuu-yá. Te ñi jika tu'un-de-ya: Chaá va'a kúu-ní Maestro. Ndasa sá'a-ná te ní'in tá'u-ná kuchaku-ná ñi káni, áchí-de. ¹⁸ Te Jesús, ñi ka'an-ya jín-de: Naja ká'an-ro cháa va'a jín-rí. Tú ñi ñn chaá va'a ío chi máá ñn-ni Dios. ¹⁹ A jini-ro tú'un ñi tá'ú tiñu-ya núu-ro: Ma kúsiki ncháa tá'an-ró,

ma ká'ni-ro ndíyi, ma sakuí'ná-ró, ma ká'an-ro tú'un tú'ún, ma kuánchaa-ro ndatíñu tá'an-ró; kuandatu nuu táa-ro núu náa-ro, áchí-ya. ²⁰ Te máa-de, ni ka'an-de jíin-yá: Taká tiñu yá'a a ni skíkuu-ná onde ná lúli-ná, Maestro, áchí-de. ²¹ Yúan-na te ni ndakoto Jesús nuu-dé. Te ni kumaní-yá jíin-de. Te ni ka'an-ya jíin-de: ñin-na tiñu kúmani sá'a-ró núsáá. Kuá'án, te xikó ndí'i-ró já ñáva'a-ró, te kua'a-ró núu ñáyivi ndá'ú. Te onde andívi koo yaji-ro. Yúan-na te kii-ró, kundikin-ro rúu ki'on, te kuandéé iní-ro jíin túndó'o kii siki-ro, áchí-ya. ²² Te máa cháa súchí-ún, ni kuxíi iní-de ja súan ni ka'an-ya. Te ni kee-de kua'an-de. Te ndúkuí'a iní-de. Chi kua'a xáan ndatíñu ñáva'a-de. ²³ Yúan-na te Jesús, ni ndakoto-ya níi xíin-yá. Te ni ka'an-ya jíin cháa káskuá'a jíin-yá: Xaan ú'u kivi ñin cháa kúká iní ñuu nuu tá'ú Dios tiñu, áchí-ya. ²⁴ Yúan-na te cháa káskuá'a jíin-yá, kánaa iní-de kájini so'o-de tu'un ni ka'an-ya-ún. Ko ni ka'an tuku Jesús jíin-de: Hijo, cháa ja xáan káchiñú'ún-de xu'ún, xaan ú'u kivi-de ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. ²⁵ Yachi-ga ja'a ñin camello yau yiki tíkuí, vása ñin cháa kuká kivi-de ñuu nuu tá'ú Dios tiñu, áchí-ya. ²⁶ Te máa-de, ví'i-gá kánaa iní-de, kájani iní-de: Ndé cháa kaku núsáá. ²⁷ Yúan-na te Jesús, ni ndakoto-ya núu-dé. Te ni ka'an-ya: Jíin cháa ma kúu kuti, ko tú súan kúu jíin Dios. Chi taká-ni tiñu ndí'i-ni kúu sá'a Dios, áchí-ya. ²⁸ Yúan-na te Pedro, ni ka'an-de jíin-yá: Náá, ni kaskéndoona taká ndatíñu-ná. Te ni kandikin-ná níi vai-yó, áchí-de. ²⁹ Te ni ka'an Jesús: Jandáa ká'an-ri jíin-ró: Nú ñin cháa ni skéndoode ve'e-de, xí ñani-de, xí kuá'a-de, xí táa-de, xí náa-de, xí ñási'i-de, xí sé'e-de, xí tá'u-dé, ja siki rúu jíin siki tú'un va'a ká'an-ri, ³⁰ te nani'in-dé ñin ciento vuelta vina kúu ve'e, kúu ñani, kúu kua'a, kúu náa, kúu se'e, kúu ta'u. Ko chindikín-i-de. Ko onde inga vida cháa, yúan-na te kuchaku-de níi káni. ³¹ Te kua'a cháa kúnúú, nduu-de sandí'i-na. Te cháa sandí'i-na, ndunúú-de, áchí-ya.

Ja ní ka'an tuku-ya já kúu-ya

³² Te ká'jin-de ichi ní kaka-de kája'an-de ñuu Jerusalén. Te Jesús, yóxnúú-yá nuu-dé. Te ni kanaa iní-de kájini so'o-de. Te ñáyivi káindikín-ya-ún káyu'ú-i. Yúan-na te ni kana sñin tuku-ya xiní ndí'uxi uú cháa-ún. Te ni kastu'ún-yá nuu-dé taká tu'un kii siki-yá: ³³ Ná kuní-ro: Kaa-yó kí'in-yo ñuu Jerusalén. Te yúan natu máa Sé'e cháa nuu taká sutu ñá'nu, jíin núu cháa káchaa tutu. Te ndonda-de siki-yá kuu-ya. Te nachí'i-de-ya ndá'a cháa sñin nación. ³⁴ Te cháa-ún, sákátá-de nuu-yá. Te kua'a-de ta'u-yá. Te tiví sivi-de nuu-yá. Te ka'ni-dé-ya. Ko nuu uní kivi te nachaku-ya, áchí-ya.

Favor jikán Jacobo jíin Juan nuu-yá

³⁵ Yúan-na te Jacobo jíin Juan, se'e Zebedeo, ni jakoyo-de nuu-yá. Te ni kaka'an-de jíin-yá: Maestro, kákuni-ná ja sá'a-ní ñin ja kakán-ná nuu-ní, áchí-de. ³⁶ Te máa-yá, ni ka'an-ya jíin-de: Ndasá kákuni-ro já sá'a-ri jíin-ró, áchí-ya. ³⁷ Te ni kaka'an-de jíin-yá: Kua'a-ní xiin-ní kuxiukú-ná jíin-ní, ñin-ná ichi ndává'a-ní, te inga-ná ichi ndávésé-ní, kivi ndúñá'nu-ní, áchí-de. ³⁸ Yúan-na te Jesús, ni ka'an-ya jíin-de: Tú kájini-ro naún kúu ja kájukan-ro. Á kuu ndo'o ta'an-ro jíin-rí jíin túndó'o kii siki-rí, xí kúu kuanducha-ro núu ní janducha-rí, áchí-ya. ³⁹ Te máa-de, ni kaka'an-de: Kuu sá'a-ná, áchí-de. Te Jesús, ni ka'an-ya jíin-de: Jandáa, ja ndó'o ta'an-ro jíin-rí jíin túndó'o kii siki-rí, te nuu ní janducha-rí, kuanducha-ro, ⁴⁰ ko ja kúxiukú-ró ichi ndává'a-ri jíin ichi ndávésé-rí, nasu máa-rí tá'ú tiñu ja kuá'a-ri nuu-ro, chi ío tu'a ja kúu ñin cháa, te cháa-ún ni'in, áchí-ya. ⁴¹ Te uxí-ga cháa-ún, ni kajini so'o-de tu'un yá'a. Te ni kakiti iní-de nuu Jacobo jíin núu Juan. ⁴² Te Jesús, ni kana-ya xiní-dé. Te ni

ka'an-ya jíin-de: Kájini-ro já táká cháa kájito-de nátu'un cháa kákuñá'nu nuu ñáyivi, te kátá'ú téyíi-de tíñu nuu-í. Te ja kákuñá'nu sikí máá-de, suni kátíin ni'in so'o-de. ⁴³ Ko sikí róó jíná'an-ró, na tú súan koo: Chí nú ndé róó kuní kuñá'nu nuu tá'an-ró, te róó kúu ja kuatíñu nuu tá'an-ró. ⁴⁴ Te nú ndé róó kuní kunúú, yuán ndúu mozo nuu táká-ro. ⁴⁵ Chí máá Sé'e cháa na tú vai-ya já kuatíñu ñáyivi núu-yá, chí sua jatíñu-ya núu ñáyivi te kua'a-ya máá-yá kuu-ya já nákuuan-ya kuá'a ñáyivi, áchí-ya.

Bartimeo, cháa kuáá

⁴⁶ Yúan-na te ni jakoyo-ya ñúu Jericó. Te yúan ni ndenda-ya jíin cháa káskuá'a jíin-yá jíin ñáyivi kuá'a xáan. Te Bartimeo cháa kuáá, se'e Timeo, kánchaa-de yu'íchi, jikán-de caridad. ⁴⁷ Te ni jini tu'un-de ja Jesús ñuu Nazaret kúu-ya. Te ni kejá'á-de kána kó'ó-de: Jesús, Se'e David, kundá'ú ini-ní náá, áchí-de. ⁴⁸ Te kua'a-í, ni kaka'an xaan-í nuu-dé, ja ná kasú-de yu'u-dé. Ko máá-de, ví'í-gá ni kana kó'ó-de: Táta Se'e David, kundá'ú ini-ní náá vii, áchí-de. ⁴⁹ Yúan-na te Jesús, ni jukuiñi-ya. Te ni ka'an-ya: Kana xini-dé ná kii-de, áchí-ya. Te ni kakana-i cháa kuáá-ún: Ma ndúkuí'a ini-ro. Ndukuiñi ná chó'o, chí kána-ya róó, áchí-i jíin cháa-ún. ⁵⁰ Yúan-na te máá cháa-ún, ni skána-de tikachí-de. Te ni ndukuiñi-de. Te ni jaa-de nuu Jesús. ⁵¹ Te Jesús, ni ka'an-ya jíin-de: Naún sá'a-ri jíin-ró kuní-ro, áchí-ya. Te cháa kuáá-ún, ni ka'an-de jíin-yá: Maestro, ja ná ndúndijin nduchi-ná kuní-ná, áchí-de. ⁵² Te Jesús, ni ka'an-ya jíin-de: Kuá'an núsáá. Ja kándíja-ró ní nama róó, áchí-ya. Te ni ndundijin-ni nduchi-dé. Te ni ndikin-de Jesús kua'an-de ichi-ún jíin-yá.

11

Ja ní kivi Jesús ñuu Jerusalén

¹ Te ni kakuyani-ya ñúu Jerusalén, ñuu Betfagé, jíin ñúu Betania, chíi yuku Olivos. Te ni tájí-yá uú cháa káskuá'a jíin-yá kua'an-de. ² Te ká'an-ya jíin-de: Kuá'an ñuu kánchaa nuu-ro jian. Te nuu kivi-ni-ró yúan, te ni'in-ro ñin burro nú'ni-ti, ja ní ñin cháa té koso-gá-de-ti. Te ndájí-ró-ti, te kii-ró jíin-ti. ³ Te nú ndé cháa ká'an jíin-ró: Naja sá'a-ró súan, achí-de. Te kachi-ro kúni-de: Máá Jító'o-yo jínu ñú'ún-yá-ti, achí-ro. Yúan-na te tájí-ni-de-ti kii-ró jíin-ti, áchí-ya jíin-de. ⁴ Te ni kaja'an-de. Te ni kani'in-dé burro-ún nú'ni-ti yúxé'é ichi yatá ké'e, nuu náketá'an uú ichi. Te ni kándájí-de-ti. ⁵ Te sava ja ká'jin yúan, ni kaka'an jíin-de: Naún kásá'a-ró sá burro jian kándájí-ró, áchí. ⁶ Yúan-na te máá-de, ni kaka'an-de jíin-ún, nátu'un ni tá'ú Jesús tíñu nuu-dé. Te vásá ní kasía-ún-de vai-de. ⁷ Te ni chaa-de jíin burro-ún nuu Jesús. Te ni kaxndée-de tikachí-de sikí-ti. Te ni jukoso-yá-ti. ⁸ Te kua'a-dé, ni kajakin-de tikachí-de ini ichi, te sava-ga-de, ni kaja'nu-de numa yúnu. Te ni kajakin-de ini ichi-ún. ⁹ Te ñáyivi kaja'an ichi núu-yá, jíin ñáyivi kándikin ichi yatá-yá, kaka'an jaa-i: Xáan va'a I'a kúu-ya. Ná nákana jaa-yó-yá, chí ndíso-ya tíñu máá Tatá Dios. ¹⁰ Te kákusi ini-yo, chí táa-yo David, a yani tá'ú-de tíñu nuu-yo. Xáan va'a I'a kúu-ya ondé andívi, áchí-i. ¹¹ Te ni kivi Jesús ini ñuu Jerusalén, jíin ini ve'e ii. Te ni ndakoto-ya núu táká ndatíñu ñin ní yúan. Te nuu ní ini, te ni kenda-ya kuá'an-ya ñúu Betania jíin máá uxí uú-de.

Tu'un mérkexe

¹² Te kivi xián-ún, ni kakenda-ya kuá'an-ya ini ñuu Betania. Te ni chaa soko chíi-ya. ¹³ Te onde jiká ní jini-ya ñin mérkexe ja ío numa ndá'a. Te ni kandita-ya kuá'an-ya, jáni ini-ya já ní'in-yá ja kée-yá núú. Te nuu ní jaa-ya núu mérkexe-ún, tú kuti naún ní ní'in-yá, chí máá núma-ní ío. Chí nasu kivi

kúun nde'e kúu. ¹⁴ Yúan-na te Jesús, n̄i ka'an-ya: Ni ñn tuká naún kée kúti ndé'e xiní-ro n̄i káni, áchí-ya jíin mérkexe-ún. Te cháa káskuá'a jíin-ya, n̄i kajini so'o-de ja súan n̄i ka'an-ya.

Ja ní sándoo-ya vé'e ij

¹⁵ Te n̄i jakoyo-ya ñúu Jerusalén. Te n̄i kivi Jesús in̄i ve'e ij. Te n̄i kiñi'in-ya ñáyivi kájaan káxikó ín-i in̄i ve'e ij-ún kája'an-i. Te n̄i skuíó káni-ya mesa cháa káxdái xu'ún, jíin silla cháa káxikó paloma. ¹⁶ Te tú ní já'a-ya tú'un ja'a ni ñn-i jíin kiyi in̄i ve'e ij-ún. ¹⁷ Te n̄i stá'an-ya tú'un nuu-í: Á tú yóso núu tutú ja vé'e-ri, ve'e nuu kájukan ta'u táká ñáyivi nání. Ko máá-ró, a n̄i kanasá'a-ró yaú kava ñáku'ná, áchí-ya. ¹⁸ Te cháa káchaa tutu jíin sutú ñá'nu, n̄i kajini so'o-de tu'un-ún. Te kándúkú-de modo ndasa ka'ni-dé-ya. Ko káyu'ú-de-ya, chí taká ñáyivi kánaa in̄i-i kajini so'o-i tu'un stá'an-ya. ¹⁹ Te nuu kuá'ini, te n̄i kenda Jesús in̄i ñuu-ún, kua'an-ya.

Ja ní ichi mérkexe

²⁰ Te jañá'an inga kivi, n̄i kanaja'a-ya kuá'an-ya. Te n̄i kajini-ya mérkexe-ún ja á n̄i ichi onde yo'o. ²¹ Yúan-na te n̄i nuku'un in̄i Pedro. Te n̄i ka'an-de jíin-ya: Maestro, ndé'é-ní mérkexe-ún ja ní ka'an ndiva'a-ní jíin. Te vina a n̄i ichi ij, áchí-de. ²² Te Jesús, n̄i ka'an-ya jíin-de: Kandíja nuu Dios, ²³ chí jandáa ká'an-ri jíin-ró: Nú ndé cháa ka'an-de jíin yúku yá'a: Kuxio, te jungoo-ró onde nuu mar, te nú tú kani siki in̄i-de, chí sua kándíja-de ja súan kuu ja ní ka'an-de-ún, te ja ní jikan-de-ún, ni'in-dé. ²⁴ Ja yúan ká'an-ri jíin-ró: Taká ja jikan-ro, te kakan ta'u-ro jíin, te ná kándíja-ró já ni'in-ro, te ni'in-ro. ²⁵ Te nú kájukan ta'u-ro, te kuña ká'nu in̄i-ro núu ndé ñn cháa jito u'u róó, náv'a máá Táa-ro kánchaa-ya onde andívi, suni kuña ká'nu in̄i-ya núu kuáchi-ró. ²⁶ Chí nú tú kuña ká'nu in̄i-ro, suni súan máá Táa-ro kánchaa-ya onde andívi, ma kuña ká'nu in̄i-ya núu kuáchi-ró, áchí-ya.

Siki tíñu ndíso Jesús

²⁷ Te n̄i najakoyo tuku-ya ñúu Jerusalén. Te jika kuu-ya in̄i ve'e ij. Te sutu ñá'nu, jíin cháa káchaa tutu, jíin cháa n̄i kayii, n̄i chakoyo-de nuu-ya. ²⁸ Te n̄i kaka'an-de jíin-ya: Na jíin tú'un sá'a-ró tíñu yá'a. Te ndéja ní ka'an jíin-ró sá'a-ró tíñu yá'a, áchí-de. ²⁹ Te Jesús, n̄i ka'an-ya jíin-de: Ná kaká tu'un-rí róó ñn tu'un, te kachi-ro núu-rí. Yúan-na te ná kachí-ri nuu-ro na jíin tú'un sá'a-ri tíñu yá'a. ³⁰ Ja ní skuánducha Juan sáá, á onde andívi ní kii tu'un, xí cháa n̄i tá'ú tíñu. Kastu'ún, áchí-ya. ³¹ Yúan-na te n̄i kandatú'ún máá-de: Nú ka'an-yo: Ja onde andívi. Te kachi-de kuni-yó: Naja tú ní kákandíja-ró núu-dé núsáa. ³² Te nú ka'an-yo já cháa n̄i tá'ú tíñu. Te káyu'ú-yo ñáyivi, chí ndivii-í kájani ndaa in̄i-i ja cháa n̄i jani tu'un Dios n̄i kuu Juan, áchí-de jíin tá'an-de. ³³ Ja yúan ní kaka'an-de: Tú kájini-ri, áchí-de jíin Jesús. Yúan-na te n̄i ka'an Jesús: Suni ruu, tú kachi-ri nuu-ro na jíin tú'un sá'a-ri tíñu yá'a núsáa, áchí-ya jíin-de.

12

Chaa kásatiñu nuu itú uva

¹ Te n̄i keja'á-ya n̄i ka'an-ya tú'un yátá jíin-de jíná'an-de: ñn cháa, n̄i nachu'un-de ñn itu uva. Te n̄i jasú-de jakú. Te n̄i jacha-de ñn yaú nuu kaxín-de. Te n̄i ndukani-de ñn torre. Te n̄i xndóo-de nuu cháa kásatiñu jíin. Te n̄i kee-de kua'an jiká-de. ² Te ñn kivi te n̄i táji-de ñn mozo-de vai nuu já kásatiñu jíin uva-ún, ja vái naki'in-de nde'e itú uva nuu já ní kásatiñu-ún. ³ Ko máá-ún, n̄i kakatñn-ún mozo-de. Te n̄i kastují-dé. Te n̄i kakiñi'in-ún-de. kuano'on sáni-ni-de. ⁴ Te máá jito'o, n̄i natáji tuku-de inga mozo-de vai nuu

já kásatiñu-ún. Te nì kastují-ún xiní mozo-de. Te nì kasákátá nuu-dé. Te nì kákiñi'in-ún-de kuano'on-dé. ⁵ Te máá jító'ò uva, nì natájí tuku-de inga cháa vai. Te nì kaja'ni-ún-de jíin kuá'a-gá-de. Te sava-de nì kastují. Te sava-de nì kaja'ni. ⁶ Ko máá jító'ò, íó ìn se'e-de ja kúndá'ú inì-de. Te onde sandí'í-na nì tájí-de se'e-de vai nuu cháa kásatiñu. Te nì ka'an-de: Ná kóo jíin'ún yúan núu sé'e-ri, áchí-de. ⁷ Ko máá já kásatiñu-ún, nì kandatú'ún: Chaa yá'a xíin tá'u. Ná chó'ò, ná ká'ni-yo-dé, te ná ndóo ta'u-dé kuu-yó, áchí. ⁸ Te nì kakatiin-ún sé'e-de. Te nì kaja'ni-ún-i. Te nì kaskána ndiyi-ún yatá itú uva. ⁹ Ndasá sá'a jító'ò itú uva-ún núsáá. Chaa-de, te xnáa-dé ja ní kasatiñu-ún. Te kuá'a-de itú uva-ún nuu sava-ga cháa, áchí-ya. ¹⁰ Ni tutú ij yá'a té ka'u-ga-ro náún. Yuu já ní kaské'ichi cháa káchutá'an, ya'á kúu máá yúu ndíso fuerza jiki. ¹¹ Máá Tata Dios, nì sá'a-ya súan. Te kánaa iní-yo ndé'é-yó tíñu yá'a, áchí-ya jíin-de. ¹² Te kándúkú-de modo tñn-de-ya. Chi nì kajuku'un inì-de ja sikí máá-de kúu tu'un yatá ní ka'an-ya-ún. Ko nì kayu'ú-de nì kajito-de ñayivi. Te nì kaxndóo-de-ya, te kaja'an-de.

Sikí xú'ún yóo

¹³ Te nì katájí-de sava cháa fariseo jíin cháa herodiano kaja'an-de nuu-yá, náv'a tñn yatá-de-ya jíin yakú tu'un. ¹⁴ Te nì chakoyo-de. Te nì kaka'an-de jíin-yá: Maestro, kájiní-ná ja ká'an ndaa-ní. Te tú yú'ú-ní jito-ní ni ìn cháa, chí tú ndé'é-ní ndasa jito taká cháa, chí sua stá'an ndaa-ní ichi Dios. Á kuu kuá'a-yó xú'ún yóo nuu César, xítúu. Á kuá'a-yó, xí ma kuá'a-yó, áchí-de jíin-yá. ¹⁵ Yúan-na te máá-yá, a nì juku'un inì-ya já xndá'ú-de-ya kákuni-de. Te nì ka'an-ya jíin-de: Naja kájito nchaa-ro rúu. Kuá'a xu'ún jíin ná kii ndé'é-rí, áchí-ya. ¹⁶ Te máá-de, nì kaja'a-de xu'ún-ún nuu-yá. Te nì ka'an-ya jíin-de: Ndé cháa kúu cháa ncháá nuu yá'a, jíin tú'un yóso yá'a, áchí-ya. Te nì kaka'an-de jíin-yá: César kúu, áchí-de. ¹⁷ Te Jesús, nì ka'an-ya jíin-de: Kuá'a ja xíin César nuu César, te ja xíin Dios nuu Dios, áchí-ya. Te nì kánaa xa'an iní-de nì kajini so'o-de tu'un nì ka'an-ya.

Sikí já náchaku ndiyi

¹⁸ Yúan-na te nì chakoyo cháa saduceo nuu-yá. Te cháa-ún, kaka'an-de ja tú nachaku kuti ndíyi. Te nì kajika tu'un-de-ya: ¹⁹ Maestro. Moisés, nì cháa-de tutú nì ndoo jíin-yó, nú ñani ìn cháa kuu-de, te ndoo ñasí'í-de, te nú tú se'e-de ní íó, te ñani-de naki'in ñasí'í-de, te nandakin-de tata ñani-de, áchí tutu-ún. ²⁰ Te nì ka'io usiá ñani. Te cháa núú, nì tanda'a-dé. Yúan-na te nì jíi-de. Te tú ní xndóo-de tata-de. ²¹ Te cháa uu, nì naki'in-de-ña. Te nì jíi-de. Te ni cháa-ún, tú ní xndóo-de tata-de. Te cháa unì, suni súan. ²² Te ndí'usiá-de, nì kanchaka-de-ña. Te tú ni ìn-de ní xndóo-de tata. Te onde sandí'í-na te nì jíi máá ñá'an-ún. ²³ Núsáá te kivi náchaku taká ndiyi, ja náchaku máá ñani jíin'an-de, te ndé ìn-de kuu-ña ñasí'í-de, chí ndí'usiá-de, nì kanchaka-de-ña, áchí-de jíin-yá. ²⁴ Yúan-na te Jesús, nì ka'an-ya jíin-de: Tú kájuku'un inì-ro jíin tutú ij, ni jíin fuerza Dios. Yuán ní kastíví-ró tú'un. ²⁵ Chí kivi náchaku-de ma'ñú ndiyi, ni tuká tanda'a kúti-dé, ni ma nátanda'a máá-ña. Chí nduu-de natu'un ndajá'a ká'io andívi. ²⁶ Te sikí ndiyi ja náchaku, á té ka'u-ga-ro tutú Moisés, ndasa nì ka'an Dios jíin-de ma'ñú yukú: Máá-rí kúu Dios Abraham, Dios Isaac, Dios Jacob, áchí-ya jíin Moisés. ²⁷ Ko nasu Dios cháa nì kaji'í kúu-ya, chí sua Dios cháa káichaku kúu-ya. Xaan kástíví-ró tú'un núsáá, áchí-ya jíin-de.

Tu'un tá'ú tíñu kánúú xa'an-gá

28 Te ñin cháa cháa tutu ñi jini so'o-de kástátá'an-de, ñi jaa-de. Te ñi jini-de ja vá'a ñi nachísó-yá tu'un nuu-dé. Te ñi jika tu'ún-de-ya: Ndé tu'un kánúú xáan-gá nuu táká tu'un ñi tá'ú-yá tiñu sáá, áchí-de. 29 Te ñi ka'an Jesús jíin-de: Ya'á kúu tu'un kánúú xáan-gá nuu táká-ga: Kuni so'o Israel, máá Tatá-yo Dios, máá ñin-ni-ya ío. 30 Núsáá te kumani-ro jíin máá Tatá-ro Dios onde jíin iní jíin añú-ro, jíin ñí núu jiní tuní-ro, jíin ñí fuerza-ro. Ya'á kúu tu'un tá'ú tiñu kánúú xáan-gá. 31 Te tu'un uu kúu suni nátu'un inga-ún: Kundá'ú iní-ro tá'an-ró nátu'un kúndá'ú iní-ro máá-ró. Tuká inga tu'un tá'ú tiñu kánúú-ga ío, chi ya'á-na, áchí-ya jíin-de. 32 Yúan-na te cháa cháa tutu, ñi ka'an-de jíin-yá: Jandáa Maestro, va'a ká'an-ní, chi Dios ñin-ni-ya ío, te tuká inga Dios ío. 33 Te kumani-yo jíin-yá onde jíin iní jíin añú-yo, jíin ñí núu jiní tuní-yo, jíin ñí fuerza-yo, te kundá'ú iní-yo tá'an-yó nátu'un kúndá'ú iní-yo máá-yó, kánúú xáan-gá ya'á vása já ká'mu-yó kiti jíin táká kiti ká'ni-yo núu-yá, áchí-de jíin-yá. 34 Yúan-na te ñi jini Jesús ja vá'a xaan ní xndío káni-de tu'un. Te ñi ka'an-ya jíin-de: A yani kuu kivi-ró ñúu nuu tá'ú Dios tiñu, áchí-ya. Te ñi ñin-de, tuká ní chúndéé iní-de kaka tu'ún-de-ya:

Sikí Sé'e David

35 Te ñi stá'an Jesús iní ve'e ii. Te ñi ka'an-ya: Naja káka'an cháa káchaa tutu ja Cristo kúu Se'e David. 36 Chi suni máá David, ñi ka'an-de ñi sá'a Espiritu Santo jíin-de: Máá Tatá Dios ñi ka'an-ya jíin Jító'o-ri: Nungoo-ró íchi ndává'a-ri, te ná chúkú-rí cháa kájito u'u róó, kuu-de teyu kuxndí ja'a-ro, áchí Dios. Achí David. 37 Chi suni máá David, Jító'o, ñi ka'an-de jíin-yá. Te ndasa kuu máá-yá se'e-de núsáá, áchí-ya. Te taká ñayivi ndá'ú, ñi ka'io iní ñi ka'io añú-i ñi kajini ná'ín-i ja ká'an-ya.

Sikí já ní kana jíin-yá nuu-í

38 Te ñi stá'an-ya tu'un. Te ñi ka'an-ya jíin-i: Koto-ró máá-ró núu cháa káchaa tutu. Chi kákuni-de kaka-de jíin sú'nu káni. Te kákuni-de ja ká'an sa'an-yo jíin-de nuyá'u. 39 Te silla onde xiní mesa iní ve'e sinagoga, jíin silla xiní mesa nuu ío xini kákuni-de. 40 Te cháa yá'a kákókó-de ve'e ña'an kendo ndá'ú, te kásá'a-de ja túu kuachi-de, yuán kájkān ta'u ná'an-de. Cháa yá'a ví'í-gá ta'nu ndatu-de, áchí-ya.

Ja ní soko ñá'an viuda xu'ún

41 Te kánchaa Jesús ichi núu janú nuu kásoko-í xu'ún. Te ndé'é-yá ndasa káchu'un kua'a ñayivi xú'ún iní janu-ún. Te kua'a cháa kúká, ñi káchu'un téyíí-de. 42 Te ñi cháa ñin ña'an ní kendo ndá'ú. Te ñi chindee-ña uu xu'ún yíkí náa, ja kúu ñin centavo. 43 Yúan-na te ñi kana-ya xiní cháa káskuá'a jíin-yá. Te ñi ka'an-ya jíin-de: Jandáa ká'an-ri jíin-ró, ja ñá'an ní kendo ndá'ú yá'a, ñi chu'un-ga-ña vása táká ñayivi ní káchu'un iní janu-ún. 44 Chi taká-i, ñi káchu'un-i ja ní ndendoso sikí-í. Ko ña'an yá'a, vasa kúndá'ú-ña, ko ñi chu'un ndí-i-ña já ñáva'a-ña, onde jíin táká ja kúchaku-ña, áchí-ya jíin-de.

13

Tuni nuu kuyani nchaq Jesús

1 Te ñi ndenda-ya iní ve'e ii. Te ñin cháa skuá'a jíin-yá, ñi ka'an-de jíin-yá: Maestro, ndé'é-ní ná xaan lúu yuu te luu ve'e ío, áchí-de. 2 Te Jesús, ñi ka'an-ya jíin-de: Á ndé'é-ró núu táká ve'e ná'nu yá'a. Ma kútá'an-ga ni ñin yuu, chi ñin kivi te ndí'i ndua, áchí-ya. 3 Te ñi jungoo-ya onde yuku Olivos, ichi núu vé'e ii. Te Pedro, Jacobo, Juan, jíin Andrés, ñi kajika tu'ún sñin-de-ya: 4 Kastu'ún-ní

nuu-ná. Ndé kivi koo taká tiñu yá'a. Te naún tuni koo nuu kuyani chaa taká tiñu yá'a, áchí-de. ⁵ Te Jesús, ni kejá'á-yá ká'an-ya jíin-de: Koto-ró máá-ró jíiná'an-ró, náva'a tú xndá'ú ni in-de róó. ⁶ Chi kikoyo kua'a cháa ki'in núu-de sí'ví-rí, te ka'an-de: Máá-rí kúu Cristo, achí-de. Te xndá'ú-de kua'a xaán ñáyivi. ⁷ Te nú ni kajini tu'un-ró káka'an ja íó guerra xí ja koo guerra, te ma yú'ú-ro. Chi kánúú koo súan. Ko té jinu-ga kivi. ⁸ Chi ndonda nación siki nación, te ñuu siki ñuu. Te yá'a yúan taan, te ni'in, te koo tama, te ni'in ñayivi. Ya'á kákuu tundó'o kéjá'á núú.

Tu'un ndasa ndo'o ñayivi káandíja

⁹ Te koto-ró máá-ró, chi nastúu-de róó nuu junta. Te ini ve'e sinagoga xndó'o-de róó. Te onde nuu gobernador jíin núu rey kana-de xini-ro ja siki rúu. Te kani ndaa-ro tú'un nuu-dé. ¹⁰ Te jinu ñú'ún ja xná'an-ga kuicha tu'un va'a-ri nuu taká ñayivi. ¹¹ Te nú kinchaka-de róó, ja nastúu-de róó, ma nákanu tu'a ini-ro ndasa ka'an-ro jíin-de. Chi ja kuá'a-ya núu-ro hora jian, yúan ká'an-ro. Chi nasu máá-ró ká'an, chi Espiritu Santo ka'an, áchí-ya. ¹² Te ñani jíin ñani nastúu tá'an ja ná kúu. Te táa jíin sé'e, te se'e-ún ndonda siki táa, te ka'ni tá'an. ¹³ Te taká ñayivi, koto u'u-i róó ja siki rúu. Ko chaa kundii ni'in onde kivi jinu, chaa-ún kaku, áchí-ya. ¹⁴ Ko nú ni kajini-ro ja káchá'an te ni tuchá taká ndatíñu nuu má kúu kuti koo súan núú, natu'un ni ka'an Daniel chaa ni jani tu'un Dios (chaa ká'u, ná júku'un ini-de), yúan-na te ñayivi kaxiukú ini ñuu Judea, ná kúnu-i kingoyo-i onde yuku. ¹⁵ Te chaa kánde xini vé'e, ma núu-de ndivi-de ini ve'e ki'in-de ndatíñu-de. ¹⁶ Te chaa kánde onde rancho, ma náxíó káva yátá-de náki'in-de tikachí-de ichi yatá-dé. ¹⁷ Ko kivi-ún naka ndá'ú kuu ja káñu'un se'e, jíin ja káskáxin-í. ¹⁸ Ná kakán ta'u-ro núsáa, náva'a tú kunu-ró máá víko vjin ki'in-ro. ¹⁹ Chi kivi-ún koo tundó'o, ja té tuká koo onde kivi ní sá'a Dios ñuyivi, te onde vina, te ni ma koo-ga. ²⁰ Te nú máa Tatá Dios, tú ní náxndíyi-ya kivi-ún núú, ni in chaa ma kaku kuti-dé núú. Ko ja siki cháa ni nakaji-ya, yúan ní náxndíyi-ya kivi-ún.

Tuni máa kivi sándí'i-na

²¹ Núsáa te nú ndé chaa ká'an jíin-ró: Yá'a nde'é-ró kánchaa Cristo, xí: Yúan nde'é-ró kánchaa-ya, ma kándíja-ró ja ká'an-de. ²² Chi kenda Cristo xndá'ú, jíin cháa kani tu'un tú'ún. Te sá'a-de tuni tiñu ñá'nu xaán, náva'a xndá'ú-de onde chaa ni nakaji-ya, te nú ná kúu sá'a-de. ²³ Koto-ró máá-ró, chi a ni kachi ndi'i-ri nuu-ro, áchí-ya. ²⁴ Te kivi ndí'i koo tundó'o-ún, kutúún ndikandii, te yoo ma ndíi-ga. ²⁵ Te tiñuú xini, jungoyo-ti ichi ándívi kii-ti. Te taká fuerza andívi, ndí'i ka'ya. ²⁶ Yúan-na te kuni ñayivi núu máa Sé'e chaa kii-ya ichi ándívi núu vikó nu'ún jíin kuá'a fuerza ja ndúñá'nu-ya. ²⁷ Yúan-na te táji-yá ndajá'a-yá kingoyo. Te nastútú-yá ñayivi ní nakaji-ya ndíkuún lado ñuyivi, onde nuu ndí'i ñu'un, te onde nuu ndí'i andívi. ²⁸ Vina te skuá'a-ró ndasa sá'a yunu mérkexe. Nú a ni nduyúcha núma, te ni najaa nda'a, te a kajini-ro ja á ni kuyani viko sáú. ²⁹ Suni súan róó, nú a ni kajini-ro kuákuu taká tiñu yá'a, te kuni-ro ja á yani ja kivi-ún. ³⁰ Jandaa ká'an-ri jíin-ró ja má náa ñáyivi yá'a, onde ná skíkuu taká tiñu yá'a. ³¹ Andívi jíin ñuyivi chi naa, ko tu'un ká'an-ri chi ma náa.

Siki ja kúndito-i

³² Ko kivi koo-ún, jíin hora, tú ni in chaa jini, ni ndajá'a ká'io andívi, ni máa Sé'e-ya, chi máa in-ni máa Táa-yo Dios jini-ya. ³³ Koto-ró máá-ró, te kundito-ró, te kakan ta'u-ro. Chi tú kajini-ro na kivi koo. ³⁴ Chi natu'un in chaa kua'an jiká-de. Te ni xndóo-de ve'e-de. Te ni ja'a-de tu'un nuu mozo-de,

ná tiñu sá'a ñin ñin-de. Te cháa ndíto yuxé'é, ñi ta'u tíñu nuu-dé, ná kundito-de. ³⁵ Núsáá te kundito-ró, chí tú kájiní-ro ña hora ncháa jito'o ve'e-ún, á aini, á ñúú, á kána lí'li, á jañá'an. ³⁶ Chí sánaa iní-ro te ncháa-ni-ya. Te ni'in-ya róo kákixi-ro. ³⁷ Te taká tu'un ká'an-ri jíin-ró yá'a, suni ká'an-ri jíin ndívii-í jíná'an-i. Kundito jíná'an-ró, áchí-ya.

14

Ja ní kanatñin tu'un tá'an siki Jesús

¹ Te uu-ga kivi te vásá ní kuu Pascua jíin víko kóo statilá tú yí'i yujan íá. Te sutu ñá'nu jíin cháa káchaa tutu, ñi kandúkú-de modo ndasa xndá'ú-de-ya te tiin-de-ya. Te ka'ni-dé-ya kákuni-de. ² Te ñi kaka'an-de: Ma kúu sá'a-yó máá kivi víko, chí nú súan te ndonda vaá ñayivi, áchí-de.

Jesús jíin ñá'an ndiso perfume

³ Te kánde-ya ñúú Betania, káncháa-ya núu mesa ve'e Simón cháa té'yu ndí'yi. Te ñi cháa ñin ñá'an, kándá'á-ña ñin tiya'a ñú'un perfume máá nían ita nardo kúu. Te ncháa ya'u téyíí. Te ñi tá'ú-ña tíya'a-ún. Te ñi chu'un-ña xiní-ya. ⁴ Te sava, ñi kakiti iní. Te ñi kaka'an: Naja náa perfume jian. ⁵ Chí kuu kuya'u ví'i-gá uní ciento peso, te kua'a-yó núu ñáyivi ndá'ú núú, áchí. Te ñi kaka'an vaá siki-ña. ⁶ Ko Jesús, ñi ka'an-ya: Sía-ña. Naja kástá'an-ro-ña. Tiñu va'a sá'a-ña jíin-rí, áchí-ya. ⁷ Chí nene káxiukú ñáyivi ndá'ú jíin-ró. Te nú kákuni-ro te kuu sá'a va'a-ró jíin-i. Ko ruu, ña tú nene káncháa-ri jíin-ró. ⁸ Ya'á-ni ñi kuu ñi sá'a-ña. Chí a ñi chí'i tu'a-ña perfume yiki kúñu-ri kivi yúji-ri. ⁹ Jandáa ká'an-ri jíin-ró, ja ñí ñúyivi nú ná kuicha tu'un va'a yá'a, te tiñu ñi sá'a-ña yá'a, suni koo tu'un náva'a ná núku'un iní-i-ña, áchí-ya. ¹⁰ Yúan-na te Judas Iscariote, ñin ja uxí uu yúan, kua'an-de nuu sutu ñá'nu ja nastúu-de-ya. ¹¹ Te súan ñi kajini so'o sutu-ún. Te ñi kakusi iní. Te ñi kakeyu'u já kuá'a xu'un núu-dé. Te ná ndúkú-de modo ndasa nastúu-de-ya.

Viko lélú Pascua

¹² Te máá kivi kéjá'á víko kóo statilá tú yí'i yujan íá, suni máá kivi kásoko-dé lélú Pascua, te cháa káskuá'a-ún, ñi kaka'an-de jíin-ya: Ndénu kuní-ní ná kísatu'a-ná nuu kée-ní lélú Pascua, áchí-de. ¹³ Te ñi táji-ya uu cháa káskuá'a jíin-ya kua'an-de. Te ñi ka'an-ya jíin-de: Kuá'an onde ñuu. Te yúan ketá'an-ró jíin ñin cháa ndiso ñin kiyi nducha. Te kundikin-ro-dé ki'in-ro jíin-de. ¹⁴ Te nuu ndívi-de, yúan ka'an-ro jíin máá jito'o ve'e-ún: Achí máá Maestro: Ndénu ío ñin ve'e kua'a núu-ní nuu kée-ná lélú Pascua jíin cháa káskuá'a jíin-ná, achi-ro. ¹⁵ Te máá-de, ná stá'an-de ñin cuarto ká'nu onde xini vé'e nuu-ro, yúan a ío tu'a. Te yúan sátu'a-ró ndasa kuu-yó, áchí-ya jíin-de. ¹⁶ Te kája'an cháa káskuá'a jíin-ya. Te ñi jakoyo-de ñuu-ún. Te ñi kani'in-dé natu'un ñi ka'an-ya jíin-de. Te ñi kasatu'a-de ndasa kuxini-de lélú Pascua. ¹⁷ Te ñi ini. Te kua'an-ya jíin máá uxí uu cháa-ún. ¹⁸ Te káxiukú-de nuu mesa káyee-dé staa. Te ñi ka'an Jesús: Jandáa ká'an-ri jíin-ró, ja ñin róo, ja yée jíin-rí, nastúu-ró rúu, áchí-ya. ¹⁹ Yúan-na te ñi kakuxí iní-de. Te ñi kajika tu'un ná ñin ná ñin-de-ya: Ja náá náún, ja náá náún, ká'an ñin-de, ká'an inga-de. ²⁰ Te ñi ka'an-ya jíin-de: ñin ja uxí uu ja chíxí'ú núu kó'o jíin-rí kúu, áchí-ya. ²¹ Chí jandáa máá Sé'e cháa ki'in-ya natu'un yóso tú'un-ya núu tutú. Ko naka ndá'ú kúu cháa nastúu máá Sé'e cháa. Va'a-ga nú tú ní káku cháa-ún núú, áchí-ya. ²² Te káyee-dé. Te ñi ki'in Jesús staa. Te ñi jikan ta'u-ya. Te ñi sakuáchí-ya. Te ñi ja'a-ya núu-dé. Te ñi ka'an-ya: Kee jíná'an-ró. Ya'á kúu yiki kúñu-ri, áchí-ya. ²³ Te ñi ki'in-ya ñin taza. Te ñi jikan ta'u-ya. Te ñi ja'a-ya núu-dé. Te ndí'i-de, ñi kají'i-de. ²⁴ Te ñi

ka'an-ya jíin-de: Ya'á kúu niñi-rí ja sá'a contrato jáá. Te ja síkí ñáyivi kuá'a te ni jati. ²⁵ Te jandáa ká'an-ri jíin-ró: Ma kó'o-ga-ri nducha ndé'e uva, onde kivi náko'o-ri ja jáá iní ñuu nuu tá'ú Dios tiñu, áchí-ya. ²⁶ Te ni kajita-ya ñin yaa ij. Te ni kenda-ya kája'an-ya onde yuku Olivos. ²⁷ Yúan-na te Jesús, ni ka'an-ya jíin-de: Ndivii-ro, nayu'ú-ro ja síkí rúu akuáa vína. Chì a yóso núu tutú: Stují-rí cháa ndító ri, te máá rí-ún, kuicha-ti, áchí. ²⁸ Ko nuu náchaku-ri, te xna'an-ga ruu ki'in-ri ñuu Galilea vásá róó, áchí-ya. ²⁹ Ko Pedro, ni ka'an-de jíin-yá: Vasa ndivii-dé ná náyu'ú-de, ko náá chì túu, áchí-de. ³⁰ Te Jesús, ni ka'an-ya jíin-de: Jandáa ká'an-ri jíin-ró, chì róó, akuáa vína, onde ná té kana-ga lí'li uu jínu, te ma kuátu'un-ró rúu uní jínu, áchí-ya. ³¹ Ko máá-de, téyí ní ka'an-de: Vasa ná kúu-ná jíin-ní, ko ma kasú-ná yu'u-ná ja kúu ní, áchí-de. Te suni súan ni kaka'an ndi'i-de.

Jesús iní Jardín Getsemaní

³² Te ni jakoyo-ya ñin nuu nání Getsemaní. Te ni ka'an-ya jíin cháa káskuá'a jíin-yá: Yá'a-ni jungoo-ró nini ná kakán ta'u-rí, áchí-ya. ³³ Te ni jaka-ya Pedro jíin Jacobo jíin Juan kája'an-de jíin-yá. Te ni kejá'á-yá yú'ú-ya, te ndúkuí'a iní-ya. ³⁴ Te ni ka'an-ya jíin-de: Xaan ndúkuí'a iní-ri, chì a yani kuu-ri. Yá'a kundatu-ró, te kundito-ró, áchí-ya. ³⁵ Te ni kanduu-ya ñin tí'lí. Te ni jukuiñi jíití-yá nuu ñú'un. Te ni jikan ta'u-yá, te nú kuu kaku-ya hora-ún. ³⁶ Te ni ka'an-ya: Abba, Táa. Taká tiñu kúu sá'a máá-ní. Chaxio-ní tundó'o-ná yá'a ná kí'in. Ko nasu ja kuní máá-ná, chì ja kuní máá-ní ná kúu, áchí-ya. ³⁷ Te ni ncha-ya. Te ni jini-ya ja kákixi-de. Te ni ka'an-ya jíin Pedro: Simón, kixi-ro náún. Á tú kánda-ró kundito-ró vasté ñin hora. ³⁸ Kundito, te kakan ta'u-ro, náva'a ma kóto ncha-ún róó. Chì kuní ndija añú-ro, ko yiki kúñu-ró chì túu, áchí-ya. ³⁹ Te kua'an tuku-ya. Te ni jikan ta'u-yá. Suni ñin-ni tu'un ni ka'an-ya. ⁴⁰ Te ni ncha-ya. Te ni jini tuku-ya-dé kákixi-de, chì xaan káji'i-de numa'ná. Te tú kútuní ndasa xndió káni-de tu'un nuu-yá. ⁴¹ Te ni ncha-ya vuelta uní. Te ni ka'an-ya jíin-de: Kusú te ndetatú-ro-ná. A ni kuu. Vina te ni ja hora ja máá Sé'e cháa natuu-ya núu ndá'a cháa ká'io kuachi. ⁴² Ndukoo, ná chó'o. Chì ja nástúu ruu, a ni kuyani vai, áchí-ya.

Ja ní kakatñin-de Jesús

⁴³ Te súan ká'an-ya, te ni cháa-ni Judas, ñin ja uxí uu-ún. Te ñin nuu ja káchindéé tá'an jíin-de, jíin machete jíin yúnu vái koyo jíin-de. Chì sutu ñá'nu jíin cháa káchaa tutu jíin cháa ni kayii, ni katájí cháa-ún. ⁴⁴ Te cháa ni nastúu-ya-ún, ni ja'a-de ñin tuni, te ni ka'an-de: Cháa tíyú'ú-rí-ún, yúan kúu. Katñin jíná'an-ró, te kunchaka-ró kí'in-ro jíin, áchí-de. ⁴⁵ Yúan-na te ni cháa-de. Te ni kandita-ni-de nuu-yá. Te ni ka'an-de jíin-yá: Maestro, Maestro, áchí-de. Te ni tiyú'ú-de-ya. ⁴⁶ Te cháa vai koyo jíin Judas-ún, ni kakatñin-de-ya. ⁴⁷ Te ñin cháa kándij yúan, ni stáa-de machete-de. Te ni kachi-de so'o mozo máá sutú ñá'nu-ga. ⁴⁸ Te ni ka'an Jesús jíin-de jíná'an-de: Natu'un síkí ñin cháa kuí'ná vái koyo-ró jíin machete jíin yúnu kátñin-ró rúu náún. ⁴⁹ Nditá'an kivi ní kandee-ri jíin-ró iní ve'e ij, ni stá'an-ri tu'un, te tú ní kátñin-ró rúu. Ko súan kásá'a-ró náva'a ná skíkuu tutu ij, áchí-ya. ⁵⁰ Yúan-na te cháa káskuá'a jíin-yá, ni kaskéndoo-de-ya. Te ni kajinu ndi'i-de kája'an-de. ⁵¹ Te ñin suchí, ndikín-i-ya kuá'an-i jíin-yá. Te ndí-i ñin sa'ma kuítá, chì víchí lí-i. Te ni kakatñin-de-i. ⁵² Ko máá-i, ni xndóo-i sa'ma kuítá-ún. Te ni jinu víchí lí-i kua'an-i.

Ja ní kandij Jesús nuu sutú ñá'nu-ga

⁵³ Te n̄i kajinchaka-de Jesús nuu máá sutú ñá'nu-ga. Te taká sutu ñá'nu jíin cháa n̄i kayii jíin cháa káchaa tutu, n̄i kandutútú-de. ⁵⁴ Te Pedro, jíká ndikín-de-ya onde in̄i yuxé'é máá sutú ñá'nu-ga-ún. Te n̄i jungoo-de jíin cháa kájatíñu-ún, ndúvixi-de ñu'un. ⁵⁵ Te taká sutu ñá'nu jíin taká cháa junta, n̄i kandúkú-de in̄i tu'un siki Jesús, ja ká'ni-dé-ya kákuni-de. Ko tú ní káni'in-dé. ⁵⁶ Chi kua'a-dé, n̄i kasátú'ún-de siki-yá. Ko tu'un n̄i kaka'an-de-ún, tú ní kétá'an. ⁵⁷ Yúan-na te n̄i kandukuiñi sava-de, n̄i kasátú'ún-de siki-yá: ⁵⁸ Máá-ná, n̄i kajini-ná ká'an-de: Ruu, stúunchaa-ri ve'e ii yá'a ja ní kasáva'a nda'a. Te nuu uní kiv̄i te ndukani-ri inga ja tú níni jíin ndá'a, áchí-de, áchí jíiná'an. ⁵⁹ Ko ni súan tú ní kétá'an tu'un n̄i kaka'an. ⁶⁰ Yúan-na te máá sutú ñá'nu-ga-ún, n̄i ndukuiñi-de kándii-de ma'ñú. Te n̄i jika tu'un-de Jesús: Tú ka'an kuti-ro náún. Ndasá káka'an cháa yá'a siki-ro, áchí-de jíin-yá. ⁶¹ Te máá-yá, tú ní ká'an kuti-yá. Te máá sutú ñá'nu-ga-ún, n̄i jika tu'un tuku de-ya: Máá-ró kúu Cristo, Se'e máá I'a ii náún, áchí-de jíin-yá. ⁶² Te Jesús, n̄i ka'an-ya jíin-de: Máá-rí kúu. Te kuni-ro máá Sé'e cháa kunchaa-ya íchi ndává'a Dios nuu ío fuerza-ya. Te ndii-ya íchi ándiví jíin vikó nu'ún, áchí-ya. ⁶³ Yúan-na te máá sutú ñá'nu-ga-ún, n̄i ndátá-ni-de sa'ma-dé. Te n̄i ka'an-de: Naún níni kúni so'o-yó ká'an inga-de núsáa. ⁶⁴ Ni kajini-ro ná ndiva'a ká'an-de. Ndasá kájani in̄i-ro. Achí sutu ñá'nu-ga-ún. Te taká cháa-ún, n̄i kanakuxndíi-de-ya ná kúu-ya. ⁶⁵ Te sava-de, n̄i kativ̄i si'ví-de nuu-yá. Te n̄i kajasu-de nuu-yá. Te n̄i kaja'a-de jiki núu-yá. Te káka'an-de jíin-yá: Kani tu'un, áchí-de. Te cháa kájatíñu-ún, n̄i kastují-dé-ya jíin jiki.

Ja tú ní játu'un Pedro

⁶⁶ Te ichi chíi yuxé'é yúan kándii Pedro. Te in̄i ña'an játíñu nuu máá sutú ñá'nu-ga-ún, n̄i cháa-ña. ⁶⁷ Te n̄i jini-ña núu Pedro kándii-de ndúvixi-de. Te n̄i ndakoto-ña núu-dé. Te n̄i ka'an-ña: Te róó, jíin Jesús ñuu Nazaret jíka-ró vii, áchí-ña. ⁶⁸ Ko máá-de, tú ní játu'un-de. Tú jini-ná, ni tú júku'un in̄i-ná naún ká'an-ní, áchí-de jíin-ña. Te n̄i kenda-de yuxé'é yatá vé'e-ún. Te n̄i kana-ni lí'li. ⁶⁹ Te ña'an játíñu-ún, n̄i jini-ña núu-dé inga jínu. Te n̄i ka'an-ña jíin cháa ká'in yúan. Cháa yá'a suni tá'an-de, áchí-ña. ⁷⁰ Ko máá-de, tú ní játu'un tuku-de. Te n̄i kunúu tuku. Te cháa ká'in-ún, n̄i kaka'an tuku-de jíin Pedro: Jandaa ja súni tá'an-de kúu-ró, chi cháa galileo kúu-ró. Te tu'un ká'an-ro súan kuni koo, áchí-de. ⁷¹ Ko máá-de, n̄i'in n̄i ka'an ndiva'a-de: Tú jini-ri cháa yá'a ja káka'an-ro tú'un-de, áchí-de. ⁷² Yúan-na te n̄i kana-ni lí'li vuelta uu. Te Pedro, n̄i nukú'un in̄i-de taká tu'un n̄i ka'an Jesús jíin-de núu: Onda ná té kana-ga lí'li uu jínu, te ma kuátu'un-ró rúu un̄i jínu, áchí-ya sáa. Te n̄i nakani in̄i-de siki tú'un-ún. Te n̄i nde'e-de.

15

Ja kuá'an Jesús nuu Pilato

¹ Te jañá'an-ún, te taká sutu ñá'nu, jíin cháa n̄i kayii, jíin cháa káchaa tutu, jíin ndívii cháa junta, n̄i kaskétá'an-ni-de tu'un. Te n̄i kaju'ni-de Jesús kua'an-de jíin-yá. Te n̄i kaja'a-de-ya núu Pilato. ² Te Pilato, n̄i jika tu'un-de-ya: Máá-ró kúu Rey cháa judío náún, áchí-de. Te n̄i ka'an-ya: Ká'an ndaa-ro, áchí-ya jíin-de. ³ Te sutu ñá'nu-ún, n̄i'in n̄i kajikan-de kuachi siki-yá. ⁴ Te Pilato, n̄i jika tu'un tuku-de-ya: Tú ka'an kuti-ro náún. Nde'é, ná kua'a kuachi kájikān-de siki-ro, áchí-de jíin-yá. ⁵ Ko Jesús, tuká ní ká'an kuti-yá. Te n̄i naa iní Pilato ndé'é-de nuu-yá. ⁶ Te ío costumbre Pilato ja kiv̄i víko-ún sía-de in̄i cháa yí'i vekaa, nani cháa kákuu in̄i ñayivi. ⁷ Te n̄i io in̄i cháa nání-de Barrabás, kánde-de vekaa jíin tá'an-de ja ní kandonda-de, n̄i kaja'ni-dé ndiyi.

8 Te n̄i chakoyo kua'a ñáyivi. Te n̄i kaka'an-i jíin Pilato ná sá'a-de nátu'un ío costumbre-de. 9 Te n̄i ka'an Pilato jíin-i: Kákuni-ro já sía-ri Rey cháa judío náún, áchí-de. 10 Ch̄i a n̄i jini-de ja ní kakukuásún iní sutu ñá'nu-ún, te yuán ní kaja'a-ún-yá nuu-dé. 11 Ch̄i sutu ñá'nu-ún, n̄i kaská'an-de ñáyivi kuá'a-ún ja Pilato va'a-ga ná sía-de Barrabás ki'in. 12 Te n̄i ka'an tuku Pilato: Ndasá kákuni-ro já sá'a-ri jíin cháa káskúnání-ró Rey judío núsáá, áchí-de jíin-i. 13 Te máá-i, n̄i kakana jaa tuku-i: Kata kaa-ní cháa jian jiká cruz, áchí-i. 14 Ko Pilato, n̄i ka'an-de jíin-i: Naún kuachi n̄i sá'a-de, áchí-de. Te máá-i, ví'í-gá n̄i kakana jaa-i: Kata kaa-ní-de ná kúu-de, áchí-i. 15 Te Pilato, kuní-de ja ná kúsi iní ñáyivi-ún. Te n̄i sía-de Barrabás kua'an. Yúan-na te n̄i xndó'o-de-ya. Te n̄i ja'a-de-ya kuíta kaa-ya já ná kúu-ya.

Ja ní kasákátá soldado nuu-yá

16 Yúan-na te soldado, n̄i kaki'in-de-ya kuá'an-de jíin-yá iní ve'e palacio. Te n̄i kakana xiní tá'an-de n̄i kandutútú-de. 17 Te n̄i kachu'un-de-ya in sa'ma kuá'á tindi'í. Te n̄i katiiin-de in corona iñu. Te n̄i kachu'un-de xiní-yá. 18 Yúan-na te n̄i kaka'an-de jíin-yá: Rey judío, taá ndii, áchí-de. 19 Te n̄i kakuun-de yunu xiní-yá. Te n̄i kativi si'ví-de nuu-yá. Te n̄i kajukuiñi jítí-de nuu-yá, te n̄i kachiñú-ún-de-ya. 20 Te nuu ní ndi'i n̄i kasákátá-de nuu-yá, te n̄i katava-dé sa'ma kuá'á tindi'í ñú'un-ya-ún. Te n̄i kanachu'un-de-ya sá'ma máá-yá, te n̄i kakeni'in-de-ya káta kaa-de-ya. 21 Te in cháa nání-de Simón ñuu Cirene (táa Alejandro jíin Rufo kúu-de), n̄i ja'a-de vai-de ichi rancho. Te n̄i katetiñu-de cháa-ún ki'in-de jíin-de kundiso-de cruz-ya. 22 Te kaja'an-de jíin-yá onde nuu nání Gólgota, ja kuní ka'an: yiki xiní. 23 Te n̄i kasáká núu-de vino jíin súsia uá. Te n̄i kaja'a-de nuu-yá ko'o-ya. Ko máá-yá, tú ní játá'ú-yá ko'o-ya.

Ja ní kajata kaa-de-ya

24 Te n̄i kajata kaa-de-ya jiká cruz. Te n̄i kasaka-dé sa'ma-yá nuu tá'an-de. Te n̄i kasá'a-de apuesto siki, ndasa ni'in, in in-de. 25 Te ka'in n̄i kajata kaa-de-ya. 26 Te nuu tutú kuachi siki-yá yóso: Ya'á kúu Rey cháa judío, áchí. 27 Te n̄i kajata kaa-de uu ñakuí'ná jíin-yá, in ichi ndává'a-ya, te inga ichi ndávésé-yá. 28 Te n̄i skikuu tu'un ká'an tutu ii: Onde jíin cháa kandañáá ní kaskétá'an-de-ya, áchí. 29 Te ñáyivi kaja'a yúan, n̄i kasukuíko-i xiní-í. Te n̄i kaka'an ndiva'a-i jíin-yá: Jan jaan. Róó, ká'an-ro já stuncháa-ro vé'e ii Dios, te nuu uní kivi te ndukani-ró núu. 30 Vina te nama-ró máá-ró, te nuu-ró jiká cruz núsáá vii, áchí-i. 31 Te suni súan n̄i kasákátá sutú ñá'nu-ún nuu-yá. Te kándatu'ún jíin cháa káchaa tutu: Sava ñáyivi á n̄i kuu n̄i nama-de, ko ma kúu nama-de máá-de. 32 Cristo, Rey cháa Israel, ná núu-de jiká cruz vina, te ná kuní-yo, te ná kándija-yó, áchí. Te cháa kándita kaa jíin-yá-ún, suni súan n̄i kaka'an ndiva'a-de jíin-yá. 33 Te nuu ní kuu kaxiuu, te n̄i kuxkí'vi ní núu ñú'un onde ka'uní. 34 Te nuu ní kuu ka'uní, te n̄i ka'an jaa Jesús: Eloi, Eloi, lama sabactani, achí-ya. Ja kuní ka'an: Dios máá-ná, Dios máá-ná, naja ní xndóo-ní náá. 35 Te sava cháa ká'in yúan, n̄i kajini so'o-de. Te n̄i kaka'an-de: Nde'é, ch̄i kána-de xiní Elías, áchí-de. 36 Te jinu in cháa n̄i jaa-de, te n̄i chindáji-de kachi núu vinagre. Te n̄i cháa-de xiní in yunu. Te n̄i ja'a-de nuu-yá ja kó'o-ya. Te n̄i ka'an-de: Ná ndé'ó nú cháa Elías xnúu-de cháa, áchí-de. 37 Ko máá Jesús, n̄i ka'an jaa-ya. Te n̄i ji'i-ya. 38 Yúan-na te sa'ma ndita kaa iní ve'e ii, n̄i te'nde uu onde nuu xiní te onde nuu já'a. 39 Te in cháa capitán kándii-de nuu-yá. Te n̄i jini-de ja ní kana jaa-ya ní ji'i-ya. Te n̄i ka'an-de: Jandáa ja Sé'e Dios kúu cháa yá'a núu, áchí-de. 40 Te suni ká'in sava ñasí'í kánde'é jiká-ña. Te

yúan ká'jin María ñuu Magdala, jín Salomé, jín María náa José jín Jacobo súchí. ⁴¹ Chì onde ná kándeeyá ñúu Galilea, te ña'an-ún, ñi kandikin-ña-yá. Te ñi kajatíñu-ña núu-yá. Te suni ío kua'a-gá-ña, ñi kaja'an-ña jín-yá ñuu Jerusalén. ⁴² Te ñi ini kivi-ún. Te kásatu'a-de, chì yuchaan kúu kivi ndétatú. ⁴³ Te José ñuu Arimatea, chaá kúñá'nu nuu junta kúu-de, te suni ñúkuu ini-de ja kúu ñuu nuu tá'ú Dios tiñu, ñi chaá-de. Te ñi chundéé ini-de ñi kivi-de nuu Pilato. Te ñi jikan-de yiki kúñu Jesús. ⁴⁴ Te Pilato, tú kándija-de ja á ñi ji'i-ya. Te ñi kana-de xinì capitán. Te ñi jiká tu'un-de chaá-ún nú a ñi ji'i-ya. ⁴⁵ Yúan-na te ñi kundaa ini-de ja ní ka'an capitán-ún jín-de. Te ñi ja'a-de yiki kúñu-ya núu José. ⁴⁶ Te José, ñi jaan-de ñin sa'ma kuítá. Te ñi xnúu-de-ya. Te ñi chisukun-dé-ya sá'ma-ún. Te ñi chindee-de-ya ini ve'e añú ja ní jacha chii ñin kava. Te ñi stúu-dé ñin yuu ní jasú-de yuv'e añú-ún. ⁴⁷ Te María ñuu Magdala, jín María náa José, ñi kajini-ña núu ní jakin-de-ya.

16

Ja ní nachaku Jesús

¹ Te ñi ini kivi ndétatú-ún. Te María ñuu Magdala, jín María náa Jacobo, jín Salomé, ñi kajaan-ña jí'o vixi kichi'i-ña-yá. ² Te jañá'an kivi ñin semana, ja á ñi kana ndikandii, ñi jakoyo-ña núu vé'e añú. ³ Te káka'an máa-ña: Ndenu ní'in-yo ñin chaá chaxio yuu yuvé'e añú, áchí-ña. ⁴ Te ñi kandakoto-ña. Te ñi kajini-ña ja á ñi kuxio yuu-ún kua'an. Te ká'nu xaan. ⁵ Te ñi kivi koyo-ña ini ve'e añú-ún. Te ñi kajini-ña ñin chaá súchí, ñú'un káni-dé ñin sa'ma kuíjin, káncha-de ichi ndává'a. Te ñi kayu'ú-ña. ⁶ Te chaá-ún, ñi ka'an-de jín-ña: Ma yú'ú-ro. Kánandúkú-ró Jesús ñuu Nazaret I'a ñi ji'i jiká cruz. Túu-ya yá'a, chì a ñi nachaku-ya. Yá'a nde'é-ró nú ní kajakin-de-ya. ⁷ Kuángoyo núsáa, te kachi-ro núu cháa káskuá'a jín-yá, jín núu Pedro, ja xná'an-ga-ya kí'in ñuu Galilea vásá kí'in-ro. Yúan kuni-ro núu-yá, natu'un ñi ka'an-ya jín-ró sáa, áchí-de jín-ña. ⁸ Te máa-ña, kájinu-ña ní ndenda-ña vé'e añú. Chì káyu'ú-ña, te kákisi-i-ña. Te tú ni ñin nuu ní kákachi-ña, chì káyu'ú-ña. ⁹ Te Jesús, a ñi nachaku-ya máa jañá'an kivi ñin semana. Te xnáñúú-gá ñi ndenda ndijin-ya núu María ñuu Magdala. Ña'an-ún, ñi yi'i usia tachì kini-ña. Te ñi kiñi'in-ya kuá'an. ¹⁰ Te ñi kee-ña kuá'an-ña. Te ñi kachi-ña núu cháa ñi kajika jín-yá, chì kándukuí'a ini-de te kánde'e-de. ¹¹ Te súan ñi kajini tu'un-de ja chakú-ya ní jini ña'an-ún nuu-yá. Ko tú ní kákandija-de tu'un ká'an-ña. ¹² Te ñi kuee-ga. Te inga modo ñi nastá'an ndijin-ya máa-yá nuu úu-de kájika-de kua'an-de ichi rancho-de. ¹³ Te chaá-ún, ñi kaja'an-de. Te ñi kastu'ún-de nuu sáva-ga. Ko ní tú ní kákandija ja káka'an-de.

Ja kuáno'on-yá andívi

¹⁴ Yúan-na te vásá ní nastá'an ndijin-ya máa-yá nuu máa uxí ñin-de, káxiukú-de káye-de staa. Te ñi kana jín-yá nuu-dé, chì ndava ini añú-de, te tú ní kákandija-de tu'un ñi kaka'an ja ní kajini nuu-yá ja ní nachaku-ya. ¹⁵ Te ñi ka'an-ya jín-de: Kuá'an jíná'an-ró ñí ñuyívi, te kani-ró tú'un va'a-ri nuu táka ñayívi. ¹⁶ Chaá kándija te kuanducha-dé, kaku-de. Ko chaá tú kándija, ta'nu ndatu-de. ¹⁷ Te chaá kákandija, sá'a-de tuni yá'a: Jín sí'ví-rí kiñi'in-de tachì kini kingoyo. Te ka'an-de inga yu'u jaá. ¹⁸ Kuanchaa-de koo, te nú ñi ji'i-de veneno, te ma sá'a daño jín-de. Te xndee-de nda'a-dé sikì ñayívi kú'u, te nduva'a-i, áchí-ya jín-de. ¹⁹ Yúan-na te nuu ní ndi'i ñi ka'an máa Jító'o-yo jín-de jíná'an-de, te ñi ndaa-ya kuáno'on-yá andívi. Te ñi nungoo-ya ichi ndává'a Dios. ²⁰ Te máa-de, kaja'an-de. Te ñi kajani-de tu'un-ya táka lado.

Te máá Jito'o-yo, n̄ chindéé ní chituu-ya-dé. Te jín tuní n̄ kasá'a-de-ún n̄ stá'an-ya já íó ndaa taká tu'un yá'a. Amén.

EL SANTO EVANGELIO SEGUN SAN LUCAS TU'UN VA'A NI CHAA SAN LUCAS

Sikí tú'un nì chaa San Lucas

¹ Kua'a cháa nì kachaa-de tu'un ná taká tiñu nì sá'a Jesús nì kajini-yo. ² Te cháa nì kajini nuu-yá ná onde kiví ní kejá'á-yá, nì kajani-de tu'un-ya. Te nì kakastu'ún-de nuu-yo. ³ Te náá, a nì nandúkú víi-ná taká tu'un-ya, ná onde kiví ní kejá'á. Te jáni ini-ná ja súni ío va'a chaa káji-ná tu'un yá'a nuu-ní, Teófilo máni, ⁴ náva'a ná kuni-ní ja ío ndaa taká tu'un nì skuá'a-ní.

Ja ní ka'an ndajá'a Dios jín Zacarías

⁵ Te kiví ní kuu Herodes rey ñuu Judea, nì io ñn sutu nání-de Zacarías ja ní chindéé tá'an-de jín Abías. Te ñasí'í-de nání-ña Elisabet. Te onde chii Aaron vai tata-ña. ⁶ Te cháa ndaa nì kakuu ndendúú-de nuu Dios. Te ñúkúún ní kaskíkuu-de taká tu'un jín tiñu tá'ú-yá nuu-yo. ⁷ Te tú se'e-de ní ío, chii Elisabet, ña'an numá kúu-ña, te vina, a nì kayii-de. ⁸ Yúan-na te nì jaá kiví ní kateta'an-i nuu Zacarías jiku-de jín tiñu ja kúu-de sutu nuu Dios, ⁹ nátu'un nì kasá'a máá sutú. Te ja yúan ni kivi-de ini ve'e ii máá Jító'o-yo. Te ní ja'mu-de susia kutú. ¹⁰ Te nini já'mu-de susia kutú, te ichi yatá vé'e ii, kájukan ta'u ñáyivi kuá'a. ¹¹ Te nì kenda ñn ndajá'a máá Jító'o-yo núu-dé, kándii-ya ichi ndává'a altar nuu já'mu-de susia kutú. ¹² Te nì jini Zacarías nuu-yá, te nì yu'ú-de, te nì kisi-i-de. ¹³ Ko máá ndajá'a-ún, nì ka'an-ya jín-de: Zacarías, ma yu'ú-ro, chi ja ní jikan ta'u-ro a nì jini so'o Dios. Te ñasí'í-ro Elisabet, skáku-ña ñn se'e yíi, te skúnání-ró-i Juan. ¹⁴ Te kusii xáan iní-ro. Te kusii iní kua'a ñáyivi jín-i kiví kaku-i. ¹⁵ Te kuu-i ñn cháa kuñá'nu nuu Dios. Te ma kó'o-i vino, ni ndixi. Te kukutú Espiritu Santo ini-i, vasa ñú'un-ga-i chii náa-i. ¹⁶ Te kua'a cháa Israel ndíó káva ini-de nuu Dios sá'a-i. ¹⁷ Te kuxnúu-i jín modo jín fuerza Elías nuu I'a kii. Te taká táa, ndundá'ú ini-de se'e-de, te cháa nì'in ini, nakuandatu-de tu'un ndíchi ká'an cháa ndaa, sá'a-i. Te sátu'a-i ñáyivi kóo tu'a ja cháa máá Jító'o-yo. Achí-ya jín-de. ¹⁸ Te nì ka'an Zacarías jín ndajá'a-ún: Ndasá kuni-ná te nú jandáa kúu, chi cháa nì yii kúu-ná, te ñasí'í-ná, suni a nì yii-ña, áchi-de. ¹⁹ Te nì ka'an ndajá'a-yá: Máá-rí kúu Gabriel, ja kándii-ri nuu Dios. Te nì táji-yá ruu, vai ka'an-ri jín-ró, te kachi-ri tu'un va'a yá'a nuu-ro. ²⁰ Vina te kuñí'in-ro, te ma kúu ka'an-ro onde kiví skíkuu tu'un yá'a, chii tú ní kándija-ró tú'un nì ka'an-ri, te tu'un skíkuu ná'in kúu, ná jaá kiví, áchi-ya jín-de. ²¹ Te ñáyivi-ún, káindatu-i Zacarías. Te kájani ini-i naún tá'an-de ja ní kuná'an kánde-de ini ve'e ii. ²² Yúan-na te nì ndenda-de, te tuká ní kúu ka'an-de jín-i. Te nì kajuku'un ini-i ja iní ve'e ii-ún nì jini-de ñn ja Dios nì skóto-ya-dé. Te máá seña-na nì sá'a-de nuu-í, chii a nì kuñí'in-de. ²³ Te nuu ní jinu tiñu ndíso-de, te kuano'on-dé ve'e-de. ²⁴ Yúan-na te nì kuu yaku kiví. Te ñasí'í-de Elisabet, nì nì'in sé'e-ña. Te nì chisa'í-ña máá-ña ú'un yoo. Te nì ka'an-ña: ²⁵ Súan nì sá'a máá Jító'o-yo jín-rí ja ní jini-ya núu-rí. Te vina tuká kúka nuu-rí nuu táka ñáyivi. Achí-ña.

Ja ní ka'an Gabriel jín María

²⁶ Te nuu iñú yoo, te nì táji Dios ndajá'a Gabriel, nì ja'an-ya ñn ñuu nání Nazaret, ndañuu Galilea. ²⁷ Nì ja'an-ya núu ñn ña'an jáá, já á yani tanda'a-ña jín ñn cháa nání José. Te onde chii David vai tata-de. Te ña'an jáá-ún nání-ña María. ²⁸ Te nì jaá ndajá'a-yá nuu kanchaa-ña yúan. Te nì ka'an-ya jín-ña: Taá

ndii, ta'u-ro kúu, chí máá Jito'o-yo jíka-ya jíin-ró. Te xáán ndatu kéndoo-ró vásá táká ña'an. Achí-ya. ²⁹ Te máá-ña, ñi jini-ña núu-ya. Te ñi kuñáá ini-ña já súan ñi ka'an-ya. Te jáni ini-ña naún tu'un kúu ja ní ka'an-ya-ún. ³⁰ Yúan-na te ñi ka'an ndajá'a-ya jíin-ña: María, ma yú'ú-ro, chí ñi kusii iní Dios jíin-ró. ³¹ Vina te juku'un se'e-ró, te skáku-ró ñin se'e yíi. Te skúnání-ró-i Jesús. ³² Kuñá'nu suchí-ún. Te kunání-i Se'e I'a kúñá'nu xaán. Te máá Tatá Dios kuá'a-ya mesa táa-i David nuu-í. ³³ Te tá'ú-i tiñu ini ve'e Jacob ní káni. Te kivi tá'ú-i tiñu-ún, ma ndí'i kuti. Achí-ya. ³⁴ Yúan-na te ñi ka'an María jíin ndajá'a-ya: Ndasa koo Táta, chí tú yii-ná ío, áchí-ña. ³⁵ Te ñi kachí ndajá'a-ya jíin-ña: Máá Espiritu Santo kii sikí-ro, te fuerza máá I'a kúñá'nu xaán sá'a kati sikí-ro. Yuán máá súchí íi káku-ún, kunání-i Se'e Dios. ³⁶ Te kástu'ún-rí nuu-ro, já tá'an-ró Elisabet, suni a ñi ni'in sé'e-ña vina vasa a ñi yii-ña. Te vina ío iñu yoo já tuká nání-ña ñá'an numá. ³⁷ Chí taká ja kuní Dios, te kuu sá'a-ya, áchí ndajá'a-ya ³⁸ yúan-na te ñi ka'an María: Kuu, chí jatiñu-ná nuu máá Tatá Dios, te súan ná koo nátu'un ñi ka'an-ní núsáá, áchí-ña. Te máá ndajá'a-ún, kua'an-ya.

Ja ní jaa María nuu Elisabet

³⁹ Te ñi kuu kivi. Te ñi ndukuiñi María, ñi kaa-ña ñin yuku kuá'an-ña, ñi jaa-ña ñin ñuu nání Judá. ⁴⁰ Te ñi kivi-ña iní ve'e Zacarías. Te ñi ka'an-ña jíin Elisabet. ⁴¹ Te nuu ní jini so'o Elisabet tu'un ñi ka'an María jíin-ña, te suchí lúli-ún ñi tuñu-ni-i chíi-ña. Te ñi chítu ndíi Elisabet jíin Espiritu Santo. ⁴² Te ñi ka'an jaa-ña: Xáán ndatu kúu-ró núu táká ña'an. Te suni xáán ndatu kúu suchí ñú'un chíi-ró. ⁴³ Te naún ña'an kúu ruu ja ní chaa náa máá Jito'o-ri nuu-rí. ⁴⁴ Chí ja ní jini so'o-ri tu'un ñi ka'an-ro jíin-rí, te suchí ñú'un chíi-ri yá'a, ñi tuñu-ni-i ja kúsi iní-i. ⁴⁵ Xáán ndatu kúu ña'an ní kandíja-ún, chí taká tu'un ñi keyu'u máá Tatá Dios, skíkuu ná'in jíin-ña, áchí Elisabet. ⁴⁶ Yúan-na te ñi ka'an María: Kúu ini-ri ja ná ndúñá'nu máá Tatá Dios. ⁴⁷ Te kúsi iní-ri jíin Dios ja náma-ya rúu. ⁴⁸ Chí ñi jini-ya já kúka nuu iní ña'an jatiñu nuu-ya núu. Ko onde vina te ka'an taká ñayivi jíin-rí ja xáán ndatu-ri. ⁴⁹ Chí I'a tñin ndíi fuerza, ñi sá'a-ya tíñu ñá'nu jíin-rí, te sí'ví íi ñáva'a-ya. ⁵⁰ Te ní káni kundá'ú ini-ya táká ñayivi káandatu nuu-ya. ⁵¹ Ní sá'a-ya tíñu ñá'nu jíin ndá'a-ya. Te ñi skúnu-ya cháa vixi kája'an-de, onde jíin táká ja kájani sáni ini-de. ⁵² Te ñi chaxio-ya cháa kakuñá'nu nuu mesa-de. Ko chaa kákuñá'ú, ñi nasáñá'nu-ya-dé. ⁵³ Te nuu cháa káji'i soko, ñi ja'a-ya já kée vá'a-de. Ko chaa kúká, ñi kiñi'in sáni-ya-dé kája'an-de. ⁵⁴ Te ñi chindéé ní chituu-ya mozo-ya ñayivi Israel, chí núku'un ini-ya já ní kundá'ú ini-ya-í. ⁵⁵ Chí ñi ka'an-ya jíin ndíyi táa-yo jíná'an-de, ja ní káni kundá'ú ini-ya Abraham jíin táká tata-de, áchí María. ⁵⁶ Te ñi kanchara María jíin-ña nátu'un uní yoo. Yúan-na te kuano'on-ña ve'e-ña.

Kivi ní kaku Juan, chaa skuánducha

⁵⁷ Te Elisabet ñi jaa kivi skáku-ña sé'e-ña. Te ñi skáku-ña ñin se'e yíi. ⁵⁸ Te ñi kajini tu'un tá'an-ña jíin ñayivi kaxiukú yáni, ja Dios xaán ní kundá'ú ini-ya-ña. Te kákusii iní-i jíin-ña. ⁵⁹ Yúan-na te nuu uná kivi, te ñi chakoyo-de ja xiti ndúu suchí yikín-ún. Te skúnání-de-i sí'ví táa-i Zacarías núu. ⁶⁰ Ko ñi ka'an náa-i: Ma kúu, chí Juan kunání-i, áchí-ña. ⁶¹ Te ñi kaka'an-de jíin-ña: Naja. Te tú ñi ñin tá'an-ró nání súan, áchí-de. ⁶² Yúan-na te jíin seña kájika tu'un-de táa-i ndasa kuní-de kunání-i. ⁶³ Te ñi jikan máa-de ñin tutu. Te yúan ñi chaa-de: Juan kunání-i, áchí. Te taká ñayivi-ún ñi kanaa iní kándé'é-i. ⁶⁴ Te ñi nanuña-ni yu'u-dé. Te ñi nduvitá-ni yaa-dé. Te ñi naka'an-ni-de ñi nakana jaa-de Dios. ⁶⁵ Te taká ñayivi kákuu tá'an-de, ñi kayu'ú-i. Te ñi jichá taká tu'un yá'a kua'an

níi yúku ndáñúu Judea. ⁶⁶ Te taká ja ní kajini so'o tu'un-ún, ni kañu'un-ni ini máá. Te kaka'an: Ndasá koo suchí yá'a núsáá, chi máá Tatá Dios ndíto-ya-í, áchí. ⁶⁷ Yúan-na te táa-i Zacarías, ni chítú ndí-dé jín Espíritu Santo. Te ni jani-de tu'un: ⁶⁸ Ná nákana jaa-yó máá Tatá Dios ñayivi Israel, chi ni kinde'é-yá ñayivi-yá. Te ni nama-ya-í. ⁶⁹ Te onde ini ve'e mozo-ya David, ni jani-ya in cháa kúñá'nu nama yóó. ⁷⁰ Natu'un ni kaka'an cháa ndoo ni kajani tu'un-ya ní kikoyo-de onde xnáñúu, ⁷¹ ja náma-ya yóó ini nda'a cháa kájito u'u yóó jín núu já kákiti ini kájito yóó. ⁷² Chi kúndá'ú ini-ya táa-yo. Te núku'un ini-ya tú'un ii ní keyu'u-yá. ⁷³ Tu'un-ún ni chísó tú'un téyí-yá nuu Abraham, ja kuá'a-ya núu-yo. ⁷⁴ Ja náma-ya yóó nuu cháa kájito u'u yóó. Te ma yú'ú-ga-yo, kuatíñu-yó núu-yá. ⁷⁵ Jín tíñu ndoo jín tíñu ndaa taká kivi kúchaku-yo. ⁷⁶ Te róó suchí lúli, kunání-ró cháa jáni tu'un I'a kúñá'nu xaan, chi kuxnúu-ró kí'in-ro íchi núu máá Jito'o-yo náva'a sátu'a-ró íchi-yá. ⁷⁷ Te kastu'un-ró núu ñayivi máá-yá ja náma-ya-í, jín já koo tuká'nu ini nuu taká kuachi-i. ⁷⁸ Chi xaan kúndá'ú ini Dios yóó. Ja yúan kúndijin nuu-yo sá'a I'a ñá'nu. ⁷⁹ Náva'a kundijin nuu já ká'jin ñuñáa jín núu já kákuñi naa. Yúan-na te kuu kaka-yó íchi vá'a, jín íchi túu tundó'o, sá'a-ya, áchí-de. ⁸⁰ Te suchí lúli-ún, ni ja'nu ndéé-i, te ni yija ini-i. Te ni kanchaa-i onde nuu ñú'un té'é ondé kivi ní stá'an ndijin-i máá-i nuu ñayivi Israel.

2

Kivi ní kaku Jesucristo

¹ Te ni kuu yaku kivi. Te Augusto César, ni jacha-de tu'un ja taká ñayivi ndútútú xiní-í jíná'an-i. ² Ya'á kúu ja ní ndutútú núu xiní-í. Te Cirenio ni kuu-de gobernador ñuu Siria. ³ Te taká ñayivi-ún, kaja'an-i ndita'an ñuu-i ja náku'a-a-i xiní-í. ⁴ Te ja yúan ní kenda José ini ñuu Nazaret, ndáñúu Galilea. Te ni kaa-de kua'an-de ñuu Judea. Te ni kivi-de ñuu David ja nání Belén. Chi tá'an ini ve'e David kúu-de. ⁵ Náva'a naku'a-a-de xiní-dé jín ñásí'i-de María, chi a yani tanda'a-ña jín-de, te ñú'un se'e-ña. ⁶ Te nini ká'jin-de yúan, te ni jinu kivi skáku-ña-í. ⁷ Te ni skáku-ña sé'e yíi núu-ña. Te ni chisúkun-ña-í, te ni jakin-ña-í ini nundóo kiti, chi tuká núña mesón. ⁸ Te suni ñuu yúan ío cháa kándito ñúu-de rii-de. ⁹ Te yúan ni kii in ndajá'a máá Tatá Dios nuu-dé. Te káyu'ú xaan-dé. ¹⁰ Te ni ka'an máá ndajá'a-yá jín-de: Ma yú'ú-ro jíná'an-ró, chi vai-ri kástu'un-ri in tu'un va'a nuu-ro, te kusii ini taká ñayivi sá'a. ¹¹ Chi vina onde ini ñuu David ni kaku in I'a nama róó. Cristo máá Jito'o-yo kúu-ya. ¹² Te kuni-ro já súan ío, chi nani'in-ro súchí yíkin-ún yisúkun-í sa'ma te kátúu-í ini in nundóo kiti. Achí-ya. ¹³ Te sanaa-ní te ni kenda in tiku'ni andívi, ká'jin kua'a-yá jín ndajá'a-yá-ún, kánakana jaa-ya Dios, te kaka'an-ya: ¹⁴ Ná nákana jaa-yó Dios onde andívi. Te ná ndúndéé ini taká ñayivi ini ñuyivi yá'a, sá'a Dios ja kúsi ini-ya jín-i, áchí. ¹⁵ Yúan-na te ndajá'a-yá-ún, ni xndóo-ya-dé te káno'on-ya andívi. Te máá cháa ndíto-ti, kaka'an-de: Ná kí'on ondé Belén te kuni-yo naún ní kuu. Chi súan ni kastu'un máá Tatá Dios nuu-yo. Achí-de. ¹⁶ Te yachi kaja'an-de. Te ni kajini-de nuu María jín José, jín núu súchí yíkin-ún kátúu-í ini nundóo kiti. ¹⁷ Te súan ni kajini-de nuu-í. Te ni kajacha-de tu'un ndasa ni kajini-de siki súchí yíkin-ún. ¹⁸ Te ni kanaa ini taká ñayivi ní kajini so'o-i tu'un kaka'an cháa kándito rii. ¹⁹ Ko María ni chiva'a-ña taká tu'un yá'a. Te náxndáa-ña tú'un-ún ini añú-ña. ²⁰ Te ni kanaxió káva cháa kándito rii, káno'on-de, kánakana jaa-de Dios. Chi ni kajini-de ja ío ndaa taká tu'un ni kajini so'o-de, natu'un ni ka'an ndajá'a-yá jín-de.

Ja ní stá'an-de-i nuu máá Dios ini ve'e ij

²¹ Te ni kuu uná kiví. Te ni xití ndúu suchí yíkín-ún. Te ni kaskúnání-de-i Jesús, chí sí'ví-ún ni ka'an ndajá'a-yá ná té júku'un-ga-i núú. ²² Yúan-na te ni jinu kiví ndúndoo-ña, nátu'un ká'an ley Moisés. Te ni kajanchaka-de-i ñuu Jerusalén náva'a stá'an-de-i nuu máá Tatá Dios. ²³ Chí yóso núu tutú máá Tatá Dios: Taká suchí yí káku núú, suchí-ún, ná kúña ij-í nuu máá Tatá Dios, áchí. ²⁴ Te suni soko-dé uu lí'ví, xí úu paloma, nátu'un ká'an ley máá Tatá Dios. ²⁵ Te yúan ío ñn cháa ñuu Jerusalén, nání-de Simeón. Te cháa ndaa, cháa ndoo kúu-de, te ñúkuu ini-de cháa I'a ka'an tu'un ndéé jíin ñáyivi Israel. Te Espíritu Santo jáka-ya jíin-de. ²⁶ Chí a ni kastu'ún Espíritu Santo nuu-dé ja má kúu kuti-dé te nú tú kuni-de nuu Cristo máá Tatá Dios xna'an-ga. ²⁷ Te ni cháa-de ini ve'e ij, ni sá'a Espíritu Santo. Yúan-na te táa suchí lúlí Jesús, ni kaskívi-de-i ini ve'e ij, ja sá'a-de jíin-i nátu'un ká'an ley. ²⁸ Te Simeón, ni junu ncháa-de-i. Te ni nakana jaa-de Dios. Te ni ka'an-de: ²⁹ Ai Táta, sí-a-ní mozo-ní ná kí'in-de, nátu'un ni ka'an-ní, chí ni kuva'a ini-ná vina. ³⁰ Chí ni jini jíin núu-ná ja náma-ní yóó. ³¹ Chí yuán ní sátu'a-ní jito nuu taká ñáyivi, ³² náva'a ná kúndijin nuu ñáyivi sáin naciún, te nduñá'nu ñáyivi máá-ní Israel, sá'a-ní. Achí-de. ³³ Te José jíin náa-i, kánaa ini-de kájiní so'o-de tu'un-i ndasa ká'an cháa-ún. ³⁴ Te ni jikan ta'u Simeón ja'a-dé jíná'an-de. Te ni ka'an-de jíin náa-i María: Suchí yá'a vai-i ja nduá te ndonda kua'a ñáyivi Israel sá'a-i. Te státá'an ñáyivi já sikí-í. ³⁵ Náva'a ná kenda ndijin ndasa kájiní ini kua'a ñáyivi. Te ñn yuchi kuiso ini añú-ro. Achí-de. ³⁶ Te suni kánde Ana yúan, ña'an jáni tu'un Dios kúu-ña, se'e Fanuel tata Aser kúu-ña. Te a ni yii-ña chí onde ná jáá-ña te ni kanchaa-ña jíin yí-ña usiá kuiá. ³⁷ Te ni kendo ndá'ú-ña onde ni jinu-ña kúu xíko kuun kuiá-ña. Te tú kúxio-ña ini ve'e ij, chí sua jatiñu-ña ndúú ñúú. Te ndicha ini-ña. Te jikán ta'u-ña. ³⁸ Te suni hora-ún ni cháa-ña, ni nakana jaa-ña Dios. Te ni ka'an-ña tú'un suchí yíkín-ún nuu taká ñáyivi káñukuu ini-i kenda ñn cháa nama-de ñuu Jerusalén. ³⁹ Te ni kuu ni skíkuu-de taká tiñu ká'an ley máá Tatá Dios. Te káno'on-de ñuu-de Nazaret ndañú Galilea. ⁴⁰ Te suchí lúlí-ún, ni ja'nu ndéé-i, te ni yija-i, te ni kundíchí xáan-í, te ni kusí ini Dios jíin-i.

Ja ní kivi ndúu Suchí Jesús ini ñuu Jerusalén

⁴¹ Te ndita'an kuiá kája'an táa-i ñuu Jerusalén, ja ndé'é-de viko Pascua yúan. ⁴² Te nuu ní kuu uxí uu kuiá-i, te ni kákaa táa-i kája'an-de ñuu Jerusalén, nátu'un kásá'a máá-de kiví víko-ún. ⁴³ Te ni jinu kiví víko-ún, te káno'on-de. Te suchí lúlí Jesús ni kendo-i ini ñuu Jerusalén, ni tú ní kájiní táa-i náa-i. ⁴⁴ Te kájiní ini-de ja ndé kánde nduu-i ma'ñú ñáyivi káno'on ichi-ún. Te ni kajika-de ñn kiví ncháka, te vásá ní kanandúkú-de-i ma'ñú taká tá'an-de. ⁴⁵ Ko tú ní kánani'in-dé-i, te ni kanaxió káva-de káno'on-de ñuu Jerusalén, kanandúkú-de-i. ⁴⁶ Te onde nuu uní kiví te vásá ní kánani'in-dé-i ini ve'e ij, káncháa-i ma'ñú cháa kákuu maestro, jini ná'in-i, te xndichí-i-de. ⁴⁷ Te taká ja kájiní so'o tu'un ká'an-i-ún, ni kánaa ini kánde'é núu-í ja bueno ndito xini-í, te va'a xndió káni-i tu'un. ⁴⁸ Te nuu ní kajini-de nuu-í, te ni kánaa ini-de kánde'é-de. Te ni ka'an náa-i jíin-i: Hijo, naja sá'a-ró súan jíin-rí, chí táa-ro jíin rúu, kánandúkú xáan-rí róó te kándukuí'a ini-rí, áchí-ña. ⁴⁹ Yúan-na te ni kachi-i jíin-ña: Naún ní kuu, náa. Naja kánandúkú-ní náá. Tú kájiní-ní ja jinu ñú'ún kúkuu-ná jíin tíñu Táa-ná náún. Achí-i. ⁵⁰ Ko máá-ña, tú ní káju'ún ini-ña tú'un ni ka'an-i jíin-ña. ⁵¹ Te ni nuu-i kuano'on-í jíin-de jíná'an-de. Te ni najaa-i ñuu Nazaret, jándatu-i nuu-dé. Te náa-i ni chiva'a va'a-ña taká tu'un

yá'a iní añú-ña. ⁵² Te Jesús, nì ja'nu-ga-i, te nì kundíchí-ga-i. Te Dios jíin táká ñáyivi, nì kakusi-gá iní jíin-i.

3

Juan, chaa skuánducha

¹ Te nuu xiá'un kuia ja tá'ú tíñu chaa Tiberio César, te Poncio Pilato kúu-de gobernador ñuu Judea. Te Herodes tá'ú-de tíñu ñuu Galilea. Te ñani-de Felipe tá'ú tíñu ñuu Iturea ndañúu Traconite. Te Lisancias tá'ú tíñu-de ñuu Abilinia. ² Te sutu ñá'nu kakuu Anás jíin Caifás, te nì chaa tu'un máa Tatá Dios nuu Juan, se'e Zacarías kánchaa-de nuu ñú'un té'é. ³ Te nì kii-de nì jikó núu-de ní ñúu Jordán. Te jáni-de tu'un jánducha, jíin tú'un nakani iní náva'a sá'a Dios tuká'nu iní nuu kuáchi. ⁴ Te súan nì chaa Isaías tutu, chi chaa jáni tu'un Dios nì kuu-de sáa: ñin ndajá'a, kana jaa-de onde nuu ñú'un té'é: Sátu'a-ró íchi máa Jito'o-yo, te sándóo-ró íchi-yá. ⁵ Taká yi'ndi nachítú. Te nuu taká yuku jíin tinduu. Te ndundóo íchi yakuá. Te ichi ndái ndulii. ⁶ Te taká ñáyivi, kuni-i ja Dios nama-ya-í. Achí. ⁷ Te nì kenda koyo kua'a ñáyivi núu-dé ja skuánducha-dé-i. Te nì ka'an-de jíin-i: Se'e koo kakuu-ró. Ndeja ní kastu'un núu-ro ja kúu-ró koto-ró juicio chaa. ⁸ Núsáa te sá'a-ró tíñu sikí ja á nì nakani iní-ro-ún. Te ma kéjá'a-ró kani iní-ro: Abraham kúu táa-ri, achí-ro. Chi ka'an-ri jíin-ró ja kúu-ni sá'a Dios ja taká yuu yá'a nduu se'e Abraham. ⁹ Te vina a kátuu tú'a hacha ja xiti yunu ondé yo'o. Te taká yunu ja tú kúun nde'e vá'a xini, xiti te kivi nuu ñú'un. Achí-de. ¹⁰ Te ñáyivi kuá'a-ún, nì kajika tu'un-i-de: Te ndasa sá'a-ná núsáa, achí-i. ¹¹ Te nì ka'an-de: Ja ñáva'a uu su'nu, ná kuá'a nuu ja tú ñáva'a kuti. Te ja ñáva'a ja kée, suni súan ná sá'a, achí-de jíin-i. ¹² Te suni nì chakoyo yaku chaa xini ja kuánducha-dé. Te nì kaka'an-de jíin Juan: Maestro, te náa, naun sá'a-ná, achí-de. ¹³ Te nì ka'an-de jíin: Ma skaa-ró kakán-ro ndasa nì ta'u tíñu nuu-ro, achí-de. ¹⁴ Te suni yaku soldado, nì kajika tu'un yúan-de: Te náa, ndasa sá'a-ná jíná'an-ná, achí. Te nì ka'an-de jíin: Ma kuánchaa-ro ndátíñu tá'an-ró, ni ma sátu'un-ró, te koo si-ni iní-ro jíin yá'u-ró. ¹⁵ Te káani iní taká chaa sikí Juan ja sánaa te kúu-de Cristo xí túu, chi ñáyivi-ún, káindatu-i chaa-ya. ¹⁶ Te nì ka'an Juan: Ruu, chi jíin ndúcha skuánducha ndíja-ri róo. Ko vai ñin I'a kúñá'nu-ga vásá rúu, ja tú kúñá'nu-ri ndájí-rí ñii yí'i ndijan-yá. Máa-yá, chi jíin Espíritu Santo skuánducha-yá róo jíin ñú'un. ¹⁷ Te tin-ya pala chíxí'ú trigo. Te nasándoo va'a-ya era-ya. Te nastútú-yá trigo ndivi iní yaka-ya. Te ka'mu-ya paja nuu ñú'un ja má ndá'va kuti-gá. ¹⁸ Te kua'a-gá tu'un nì ka'an xaan-dé nuu ñáyivi-ún. Chi súan nì jani-de tu'un va'a-ya núu-í. ¹⁹ Te suni nì ka'an xaan-dé nuu Herodes, chaa tá'ú tíñu-ún. Chi chaa-ún, nì jaka-de Herodías, ñasí'í ñani-de Felipe. Te kua'a-gá tíñu ñáa súan nì sá'a Herodes. ²⁰ Te ja ví'í-gá nì sá'a-de kúu ja ní chindee-de Juan vekaa.

Ja ní janducha Jesús nì sá'a Juan

²¹ Te nuu ní ndi'i nì kajanducha ñáyivi, te suni nì janducha Jesús. Te nini jikán ta'u-yá, te nì nuña-ni andívi. ²² Te natu'un forma paloma nì jungava Espíritu Santo sikí-yá. Te ichi andívi ní kenda ñin tu'un nì ka'an: Máa-ró kúu Se'e-ri te kúnda'ú iní-ri róo. Te kúsi iní-ri jíin-ró. Achí.

Lista ndasa vai tata Jesucristo

²³ Te ná nì kejá'a Jesús stá'an-ya tú'un, ío-ya okó uxí kuia. Te káani iní ñáyivi ja sé'e José kúu-ya. Te táa José nì kuu Elí, ²⁴ ja kúu se'e Matat, se'e Leví, se'e Melqui, se'e Jana, se'e José, ²⁵ ja kúu se'e Matatías, se'e Amós, se'e Nahum, se'e Esli, se'e Nagai, ²⁶ ja kúu se'e Maat, se'e Matatías, se'e Semei, se'e José, se'e Judá,

27 ja kúu se'e Joana, se'e Resa, se'e Zorobabel, se'e Salatiel, se'e Neri, 28 ja kúu se'e Melqui, se'e Adi, se'e Cosam, se'e Elmodam, se'e Er, 29 ja kúu se'e Josué, se'e Eliezer, se'e Jorim, se'e Matat, 30 ja kúu se'e Leví, se'e Simeón, se'e Judá, se'e José, se'e Jonán, se'e Eliaquim, 31 ja kúu se'e Melea, se'e Mainán, se'e Matata, se'e Natán, 32 ja kúu se'e David, se'e Isaí, se'e Obed, se'e Booz, se'e Salmón, se'e Naasón, 33 ja kúu se'e Aminadab, se'e Aram, se'e Esrom, se'e Fares, se'e Judá, 34 ja kúu se'e Jacob, se'e Isaac, se'e Abraham, se'e Taré, se'e Nacor, 35 ja kúu se'e Serug, se'e Ragau, se'e Peleg, se'e Heber, se'e Sala, 36 ja kúu se'e Cainán, se'e Arfaxad, se'e Sem, se'e Noé, se'e Lamec, 37 ja kúu se'e Matusalén, se'e Enoc, se'e Jared, se'e Mahalaleel, se'e Cainán, 38 ja kúu se'e Enós, se'e Set, se'e Adán, se'e Dios.

4

Siki já ní jito nchaá tá'an kui'na jín-yá

1 Te Jesús, nì chítú ndíi-yá jín Espíritu Santo. Te nì ndenda-ya yúcha Jordán kua'an-ya. Te nì jaa-ya onde nuu ñú'un té'é ní sá'a Espíritu Santo. 2 Te yúan nì kanchaa-ya úu xiko kivi. Te nì jito nchaá tá'an kui'na jín-yá. Te taká kivi-ún, tú ní yéé kúti-yá, chí onde nì ja'a kivi, te vásá nì ji'i-ya sóko. 3 Yúan-na te nì kachi kui'na-ún jín-yá: Nú Se'e Dios kúu-ró, ka'an jín yúu yá'a ná ndúu staa, áchí. 4 Te Jesús nì ka'an-ya jín: Yóso núu tutú: Nasu máni máá staa kée cháa te kuchaku-de, chí sua jín tú'un Dios, áchí-ya. 5 Te nì jaka kui'na-ún-ya kuá'an jín-yá xinì ñn yuku súkún. Te ñn núnúu-ni te nì stá'an-ni taká ñuu ñí ñúyivi núu-yá. 6 Te nì kachi kui'na-ún jín-yá: Kua'a-ri taká ñuu luu yá'a nuu-ro te tá'ú tíñu-ró núu. Chí máá-rí ñn ndí'i, te ndé nuu kuní-ri, te kuu kuá'a-ri. 7 Núsáá te nú chiñú'ún-ró rúu, te kuá'a-ri taká ñuu yá'a nuu-ro. Achí. 8 Te nì ka'an Jesús: Satanás, kuxio kuá'an, chí yóso núu tutú: Chiñú'ún-ró máá Tatá Dios máá-ró, te nuu máá ñn-ni-ya kuatíñu-ró, áchí. Achí-ya. 9 Te kua'an tuku jín-yá ñuu Jerusalén. Te yúan nì kaa jín-yá xinì torre ve'e ñi. Te nì ka'an jín-yá: Te nú Se'e Dios kúu-ró, te sún-gava-ró máá-ró yá'a te onde nuu ñú'un, 10 chí yóso núu tutú: Tájí-yá ndajá'a-yá kii te koto-ya róo. 11 Kunu nchaá-ya róo náva'a tú stují-ro já'a-ro núu yúu, áchí. Achí kui'na. 12 Te nì ka'an Jesús: A yóso núu tutú: Ma kóto nchaá-ro máá Tatá-ro Dios, áchí-ya jín kuí'na-ún. 13 Te nì ndí'i nì jito nchaá kui'na-ún-ya. Te nì kuxio núu-ni kua'an.

Ja ní kaské'ichi-i-ya iní ñuu Nazaret

14 Te jín fuerza Espíritu kuano'on Jesús ñuu Galilea. Te nì jicha tu'un-ya ñí ndáñúu yani yúan. 15 Te nì stá'an-ya tú'un inì ve'e sinagoga ñayivi yúan. Te nì kanakana jaa ndí'i-i-ya. 16 Te nì jaa-ya ñuu Nazaret, nuu ní ja'nu-ya. Te nì kivi-ya inì ve'e sinagoga nátu'un sá'a-ya taká kivi ndétatú. Te nì ndukuiñi-ya ní ka'u-ya ñn tutu. 17 Te yúan ío tutu Isaías chaá nì jani tu'un Dios onde sáa. Te nì kaja'a-de nuu Jesús. Te nì janu-ya tutú-ún. Te nì jini-ya ñn nuu yóso, te nì ka'u-ya: 18 Espíritu máá Tatá Dios jika-ya jín-rí, chí nì teta'an-ya rúu náva'a kani-ri tu'un va'a nuu ñáyivi ndá'ú. Te nì tájí-yá ruu vai-ri náva'a sá'a-ri tana ñáyivi kákukuí'a inì, te kastu'ún-rí nuu ñáyivi káindasu koo libre-i. Te taká ñayivi kuáá, ndundijin nuu-í, te nama-ri ñayivi ní katuji. 19 Te náva'a kani-ri tu'un siki kuiá játa'an inì máá Tatá Dios, áchí-ya. 20 Te nì natuu-ya tutu-ún. Te nì nakuá'a-ya núu cháa játiñu. Te nì nungoo-ya. Te taká chaá ká'in inì ve'e sinagoga, kánde'é vá'a-de nuu-yá. 21 Yúan-na te nì ka'an-ya jín-de: Vina a nì kajini so'o-ró já ní skíkuu tu'un ká'an tutu ñi yá'a, áchí-ya. 22 Te ndivii-dé nì kaka'an va'a-de tu'un-ya. Te kánaa iní-de kánde'é-de nuu-yá ja lúu ká'an-ya.

Te ni kaka'an-de: Á nasu sé'e José kúu cháa yá'a. Achí-de. ²³ Te ni ka'an-ya jíin-de: Jáni iní-ri ja sánaa te ka'an-ro tú'un yátá yá'a jíin-rí: Chaa táná, sá'a tana máá-ró, te taká tiñu ni kajini tu'un-ri ni sá'a-ró ñúu Capernaum, suni súan ná sá'a-ró ñúu-ro yá'a vii, achí-ro. ²⁴ Te ni ka'an-ga-ya: Jandáa ká'an-ri jíin-ró, ja ñáyivi máá ñúu cháa jáni tu'un Dios, máá-i kúu ja tú kájatá'ú-i-de. ²⁵ Jandáa ká'an-ri jíin-ró, ja ní io kua'a ñá'an ní kendoo ndá'ú ñúu Israel kivi ní chaku Elías, te kivi-ún ni ndasu andívi uní kuia iñu yoo. Te ni io ñin tama xa'an ní-ñi ñúu-ún. ²⁶ Ko tú ní tájí-yá Elías ki'in-de nuu ní ñin ña'an-ún, chi máá-ni onde ñúu Sarepta ndañúu Sidón ni ja'an-de nuu ñin ña'an ní kendoo ndá'ú. ²⁷ Te iní ñúu Israel, suni ni io kua'a cháa ni kate'yu ndí'yi, kivi ní chaku Eliseo, cháa ni jani tu'un Dios. Ko tú ni ñin cháa-ún ní ndúndoo, chi máá-ni Naamán, cháa ñúu Siria. Achí-ya. ²⁸ Yúan-na te taká cháa ká'in iní ve'e sinagoga, ni kakití iní-de ja ní kajini so'o-de tu'un ká'an-ya. ²⁹ Te ni kandonda-de siki-yá ni kakiní'in-de-ya yatá ñúu-ún, te kua'an-de jíin-yá xini yúku núu kándij ñúu-de. Te yúan súngava-de-ya kákuñi-de. ³⁰ Ko máá-yá, ni ja'a-ya má'ñú-de, te kua'an-ya.

Ja ní kiñi'in-ya tachí káni

³¹ Te ni najinu-ya ñúu Capernaum, ndañúu Galilea. Te ni stá'an-ya tú'un nuu-dé jíná'an-de ndita'an kivi ndétatú. ³² Te ni kanaa iní-de káini so'o-de tu'un stá'an-ya, chi ni stá'an-ya nátu'un ñin cháa ndíso tíñu. ³³ Te iní ve'e sinagoga kánde ñin cháa tá'an tachí káni. Te cháa-ún, ni kana kó'ó-de: ³⁴ Kuxio-ní Táta, chi tú káyitá'an-ná jíin-ní, Jesús ñúu Nazaret. Vai-ní xnáa-ní náá náún. A jini-ná na ní kúu, cháa ndoo nuu Dios. Achí. ³⁵ Te Jesús, ni ka'an xa'an-yá jíin: Kasu yu'u-ro te kenda-ró-de, achí-ya. Yúan-na te ni ndua-ni cháa-ún ma'ñú ñáyivi, ni sá'a tachí káni-ún. Te ni kenda kua'an iní-de. Te tú naún ní sá'a jíin-de. ³⁶ Te ndivii-í, ni kayu'ú-i. Te kádatu'ún-i: Naún tu'un kúu ya'á. Chi ndíso tíñu-de ja tá'ú ní'in-de tiñu nuu tachí káni te kenda koyo, káka'an-i. ³⁷ Te tu'un-ya ní jichá nuu kua'an taká lado ndañúu yúan.

Ja ní nasáva'a-ya náchisó Pedro jíin sáva-ga-i

³⁸ Yuán-na te ni ndukuiñi Jesús, ni kenda-ya iní ve'e sinagoga. Te ni kivi-ya vé'e Simón. Te náchisó Simón, yí'i xa'an kiji-ña. Te ni kaka'an nda'ú-de jíin-yá ndasa kuu-ña. ³⁹ Te ni kandita-ya núu-ñá, te ni ka'an xa'an-yá nuu kiji-ún. Te ni kee-ni kiji-ún-ña. Te ni ndukoo-ni-ña. Te ni jatíñu-ña núu-yá jíná'an-ya. ⁴⁰ Te kuakee ndikandii, te taká ja káñava'a ñáyivi kaku'u tini nuu ku'é'e, ni kákinchaka-i nuu-yá. Te ni xndée-ya ndá'a-yá siki ñin ñin-i te ni nasáva'a-ya-í. ⁴¹ Te suni iní kua'a ñáyivi ní káenda tachí káni. Te ni kákana kó'ó: Máá-ní kúu Se'e Dios, achí. Ko ni ka'an xa'an-yá jíin. Te tú ní já'a-ya tú'un ka'an. Chi a káini ja máá-yá kúu Cristo. ⁴² Te ni kundijin. Te ni kenda-ya kuá'an-ya ñin nuu ñú'un té'é. Te ñáyivi kánandúkú-i-ya, ni jakoyo-i nuu-yá. Te kásténdatu-i-ya náva'a tú kuxio-ya núu-í núu. ⁴³ Ko máá-yá ni ka'an-ya jíin-i: Jínu ñú'ún já súni nuu sáva-ga ñúu kani-ri tu'un va'a ñúu nuu tá'ú Dios tiñu. Chi yúan ní tájí-yá ruu vai-ri. Achí-ya. ⁴⁴ Te jáni-ya tú'un iní ve'e sinagoga ñúu Galilea.

5

Ja ní kana-ya xini cháa ñin tiyáká

¹ Te ni kuu ja kánde Jesús yu'u mar Genesaret. Te ñáyivi, ni kajaxin-i-ya já ndúkú-i kuni so'o-i tu'un Dios. ² Te ni jini-ya úu barco ká'in yani yu'u mar. Te cháa káin tiyáká, a ni káenda-de iní barco. Te kánakacha-de ñunu-dé. ³ Te ni kivi-ya iní barco Simón. Te ni ka'an-ya jíin-de ja ná skáka-de ñin tí'li

kuxio nuu ñú'un. Te ni jungoo-ya. Te onde ini barco ni stá'an-ya tú'un nuu ñáyivi. ⁴ Te nuu ní jinu ni ka'an-ya, te ni kachi-ya jín Simón: Ná chó'o núu kúnú ndúcha, te skuíta ka'nu-ró ñunu-ro, te tñn-ró tiyáká, áchí-ya. ⁵ Te ni ka'an Simón: Maestro, ní niñú ni kasátiñu-ná, ko tú ni ñn ní kátñn kuti-ná. Ko ja ká'an máá-ní kúu, te ná skuíta ka'nu-ná ñunu-ná, áchí-de. ⁶ Te ni sá'a-de súan. Te ni jasú-de tiyáká kuá'a xáan ini ñunu-dé. Te ñunu-dé ndúkú té'nde núu. ⁷ Te ni kasá'a-de seña nuu tá'an-de, ká'jin ini inga barco, ná kii chindéé tá'an jín-de. Te ni chakoyo-de. Te ni kaschítú ndíi-dé-ti ini ndendúú barco ja kuní kee barco-ún chíi nducha núu. ⁸ Te Simón Pedro, ni jini-de ja súan ni kuu. Te ni jukuiñi jíti-de nuu Jesús, te ni ka'an-de: Kuxio-ní Táta, chi chaá ío kuachi kúu-ná, áchí-de. ⁹ Chi máa-de jín táká ja ní kachindéé tá'an jín-de-ún, ni kanaa ini-de kánde'é-de ja ní katñn-de tiyáká-ún, ¹⁰ te suni súan Jacobo jín Juan, ndendúú se'e Zebedeo, chi chaá kachindéé tá'an jín Simón kakuu-de. Te ni kachi Jesús jín Simón: Ma yú'ú-ro. Onde vina te tñn-ró cháa. Achí-ya. ¹¹ Yúan-na te nuu ní kandenda barco nuu ñú'un íchí, te ni kaxndóo ndí'i-de ndatiñu-de. Te ni kandikin-de-ya.

Ja ní nasáva'a-ya ñn chaá té'yu ndí'yi

¹² Te Jesús, kánde-ya ñn nuu. Te ni jaa ñn chaá nuu-yá, té'yu ndí'yi-de. Te chaá-ún, ni jini-de nuu Jesús. Te ni jukuiñi jíti-de. Te ni ka'an nda'ú-de jín-yá: Táta, nú kuní-ní te kuu nasándoo-ní náá, áchí-de. ¹³ Yúan-na te ni skáa-ya ndá'a-yá. Te ni ké'é-yá-de. Te ni ka'an-ya: Kuní-ri, ná ndúndoo-ró, áchí-ya. Te ndí'yi té'yu-ún, ni kuxio-ni kua'an. ¹⁴ Te ni ka'an xa'an-yá jín-de: Ma kachí kuti-ro núu ní ñn. Chi kuá'án, te stá'an-ro máa-ró núu sutú. Te kundá'á-ró ndatíñu stá'an-ro núu-dé, náva'a kuní-de ja ní ndundoo-ró, natu'un ni tá'ú Moisés tiñu sáá. Achí-ya. ¹⁵ Ko tu'un-ya-ún, ni jicha-ga kua'an. Te ni kataka kua'a xáan ñáyivi já kúni ná'ín-i, te nduva'a-i taká kue'e káta'an-i kákuni-i. ¹⁶ Te máa-yá, ni kusñn-ya kuá'an-ya onde ñu'un té'é. Te yúan ni jikan ta'u-yá.

Chaá ni kuyúnú

¹⁷ Te ñn kivi kánde Jesús stá'an-ya tú'un. Te chaá fariseo jín maestro ley, kaxiukú-de yúan. Te chaá-ún, ni kikoyo-de ichi táká ñuu Galilea ndañúu Judea jín ñuu Jerusalén. Te fuerza máa Tatá Dios kánde jín-yá náva'a nasáva'a-ya ñáyivi kú'u. ¹⁸ Te ni chaá yaku chaá, te nuu ñn jito yuu kándiso-de ñn chaá ni kuyúnú. Te kándúkú-de skivi-de chaá-ún nuu kánde-ya, te kani-de chaá-ún nuu-yá. ¹⁹ Te ja kuá'a ñáyivi, te tú ní káni'in-dé ndénu skivi-de chaá-ún. Yúan-na te ni kaka-de xini vé'e. Te yúan ni kaxndóna-de teja, te ni kaskúun-de chaá-ún nuu Jesús sava ma'ñú jín jito yuu. ²⁰ Te ni jini-ya já kákandija chaá-ún. Te ni ka'an-ya jín cháa ni kuyúnú-ún: Súchi, a ío tuká'nu ini nuu táká kuachi-ró, áchí-ya. ²¹ Yúan-na te chaá káchaa tutu jín cháa fariseo, ni kejá'á-de kájani ini-de: Ndé chaá kúu ya'á ja ká'an tu'un ndiva'a. Ndéja kúu sá'a tuká'nu ini nuu kuáchi, chi ñn-ni máa Dios, áchí-de. ²² Yúan-na te Jesús, a ni jini-ya já súan kájani ini-de. Te ni ka'an-ya jín-de: Naún kájani ini-ro. ²³ Ja úu tu'un yá'a ndéja yíi-ga káa. Á ka'an-ri: A ío tuká'nu ini nuu táká kuachi-ró, xí ká'an-ri: Ndukoo, te kaka-ró. ²⁴ Ko náva'a ná kuní-ro já máa Sé'e chaá ndiso-ya tiñu nuu ñúyivi yá'a ja sá'a-ya tuká'nu ini nuu kuáchi, te ná ká'an-ri inga tu'un jín cháa ni kuyúnú yá'a núsáa: Jín-ró ká'an-ri, ndukoo, te naki'in-ró jito yuu-ro, te no'on-ro vé'e-ró. Achí-ya. ²⁵ Te ni ndukoo-ni chaá-ún jito nuu ñáyivi-ún. Te ni naki'in-de jito nuu ní katúu-dé-ún. Te kuano'on-dé ve'e-de, nákana jaa-de Dios. ²⁶ Te taká ñáyivi-ún, ni kanaa ini-i kánde'é-i. Te ni

kayu'ú xaan-í. Te ni kanakana jaa-i Dios: Vina te ni kajini-yo tínu ñá'nu xaan yá'a, áchí-i.

Ja ní kana-ya xini Leví

²⁷ Yuán-na, te ni kenda Jesús kua'an-ya. Te ni jini-ya núu ñin cháa xini, nání-de Leví, kánchaa-de nuu kútútú xú'ún ñúu. Te ni ka'an-ya jíin-de: Kundikin-ro rúu, áchí-ya. ²⁸ Te ni xndóo-de taká ndatíñu-de. Te ni ndukuiñi-de. Te ni ndikin-de-ya. ²⁹ Te ni sá'a Leví ñin gasto ká'nu ini ve'e-de, te ni io kua'a tá'an-de, cháa xini jíin sáva-ga-de. Te cháa-ún, káyee-dé staa jíin-yá. ³⁰ Te cháa káchaa tutu jíin cháa fariseo, ni kaka'an-de siki cháa káskuá'a jíin-yá: Naja káyee-ro káji'i-ró jíin cháa xini jíin cháa ká'io kuachi, áchí-de. ³¹ Te ni ka'an Jesús, cháa ká'io ndáján, tú kánandi'i-de cháa táná, chi cháa káku'u kúu ja kájinu ñú'ún. ³² Na tú vai-ri kana-ri xini cháa ndaa. Chi cháa ká'io kuachi, kána-ri xini ná nákanini-de, áchí-ya jíin-de.

Siki tú'un kondicha ini

³³ Yuán-na te ni kaka'an-de jíin-yá: Chaa káskuá'a jíin Juan, tini jinu ká'io ndicha ini-de te kájikán ta'u-dé. Te suni súan kásá'a cháa káskuá'a jíin cháa fariseo. Ko cháa káskuá'a jíin máá-ní, naja máni káyee-dé káji'i-de. Achí-de. ³⁴ Te ni ka'an-ya jíin-de: Á kuu sá'a-ró já kondicha ini ñayivi ká'jin viko tánda'a, te nú kánchaa yii jíin-i. ³⁵ Ko chaa ñin kivi já kuxio yii núu-í. Te kivi-ún, kuu kondicha ini-i. Achí-ya. ³⁶ Te ni ka'an-ya ñin tu'un yátá jíin-de: Tú ni ñin náchu'un sa'ma jáá núu sú'nu tu'ú. Te nú súan, suni máá já jáá-ún ka'ncha-ga, chi nuu sú'nu tu'ú ma kúu nuku'un sa'ma jáá. ³⁷ Te tú ni ñin chu'un vino jáá ini ñii tú'ú, chi nú súan, te máá vino jáá-ún ndátá ñii-ún, te vino-ún kati, te ñii-ún naa. ³⁸ Ko vino jáá jíin ñii jáá, kúu ja kúu ku'un ini. Te kendo va'a ndendúu. ³⁹ Te tú ni ñin-i ío, ja á ni ji'i-i ja tu'ú, te kuni tuku-i ko'o-i ja jáá, chi: Ja ni kutu'ú kúu ja vá'a-ga, áchí-i. Achí-ya.

6

Ja ní kakachi-de yoko trigo kivi ndetatú

¹ Te kivi ndetatú nuu semana uni, te ni ja'a Jesús kua'an-ya ñin nuu kaa trigo. Te cháa káskuá'a jíin-yá ni kakachi-de yoko trigo, ni kakáin-dé ini nda'a-dé, te káyee-dé. ² Te sava cháa fariseo ni kaka'an-de jíin-yá: Naja kásá'a-ró jián, chi tú ío ley sá'a-ró súan kivi ndetatú, áchí-de. ³ Te ni ka'an Jesús: Á tú ní kaka'u kuti-ro tutu ñaún ní sá'a David. Chi máá-de jíin cháa ni kaxiukú jíin-de, ni kaji'i-de soko ñin kivi. ⁴ Te ni kivi-de ini ve'e Dios, te ni ki'in-de statilá kaxiukú ndijín, ni yee-dé. Te suni ni ja'a-de nuu cháa kaxiukú jíin-de-ún ni kayee. Te tú ío ley kee ní ñin cháa statilá-ún, chi máni sutu káyee núu. Achí-ya jíin-de. ⁵ Te ni ka'an-ga-ya jíin-de: Máá Sé'e cháa, suni Jito'o kivi ndetatú kuu-ya, áchí-ya.

Ñin cháa ni ichi nda'a vá'a

⁶ Te inga kivi ndetatú, suni ni kivi-ya ini ve'e sinagoga, te ni stá'an-ya tú'un. Te yúan kánde ñin cháa ni ichi kájan ndá'a vá'a-de. ⁷ Te cháa fariseo jíin cháa káchaa tutu, kábito yu'u-dé Jesús nú sá'a-ya taná kivi ndetatú, náva'a kakan-de kuachi siki-yá kuni-de. ⁸ Ko máá-yá, a ni jini-ya tú'un kájanini-de. Te ni ka'an-ya jíin cháa kátí'ichi nda'a-ún: Ndukuiñi, te ichi má'ñú yá'a kundij-ro, áchí-ya. Te máá cháa-ún, ni ndukuiñi-de, te ni jukuiñi-de. ⁹ Yuán-na te ni ka'an Jesús jíin-de jíná'an-de: Ná kaká tu'ún-rí róo ñin tu'un. Ndé ley ío siki kivi ndetatú. Á sá'a va'a-yó, xí sá'a ñáa-yo. Á nama-yó ñin cháa ndúkú kúu, xí ká'ni-yo ñin ndiyi. Achí-ya. ¹⁰ Te ndé'é-yá nuu taká ja kaxiukú xini-yá-ún. Te ni ka'an-ya jíin cháa kú'u: Skaa nda'a-ro, áchí-ya. Te ni sá'a-de súan. Te

nda'a-dé-ún, ni nduva'a ij-ní. ¹¹ Te máá-ún, ni kakiti xaan iní, te kándatu'ún ndasa sá'a jíin Jesús. ¹² Te ni kuu kivi. Te ni kenda Jesús kuakakan ta'u-yá onde yuku. Te ní ninú ni jikan ta'u-yá nuu Dios.

Ja ní kaji-ya uxí uu chaa skuá'a jíin-yá

¹³ Te nuu ní kundijin, te ni kana-ya xiní cháa káskuá'a jíin-yá. Te ni nakaji-ya uxí uu tá'an-de. Te chaa-ún, ni skúnání-yá-de apóstol. ¹⁴ Te Simón, ni naskúnání-yá-de Pedro, jíin ñaní-de, Andrés, Jacobo, Juan, Felipe, Bartolomé. ¹⁵ Mateo jíin Tomás, Jacobo se'e Alfeo, jíin Simón chaa nání Zelote, ¹⁶ Judas ñani Jacobo, jíin Judas Iscariote ja ní nastúu-de Jesús.

Tu'un ni stá'an-ya núu-í

¹⁷ Te ni nuu-ya jíin-de jíná'an-de. Te ni jukuiñi-ya ñn ndu'a. Te kua'a xaan cháa káskuá'a jíin-yá jíin kuá'a ñáyivi núu Judea jíin ñáyivi núu Jerusalén, jíin ñáyivi yú'u mar núu Tiro jíin núu Sidón, ni kikoyo-i ja kúni ná'in-i tu'un ka'an-ya, te suni ja ná ndúva'a-i kue'e káta'an-i kuní-i. ¹⁸ Te taká ñáyivi kándo'o jíin tachí káni, ni kanduva'a ndi'i-i ni sá'a-ya. ¹⁹ Te ndivii ñáyivi kuá'a-ún, ni kandúkú ndéé-i ké'é-i-ya. Chi ío fuerza iní-ya. Te ni nasáva'a-ya taká-i. ²⁰ Te ni ndakoto-ya núu cháa káskuá'a jíin-yá. Te ni ka'an-ya: Xáan ndatu róo, chaa káta'an ndá'ú, chi kuu kivi-ró núu nuu tá'ú Dios tiñu. ²¹ Xáan ndatu róo ja káji'i-ro sóko vina, chi nda'a chii-ró. Xáan ndatu róo ja kánde'e-ro vina, chi kuaku-ro. ²² Xáan ndatu róo jíná'an-ró nú kákiti iní chaa kájito-de róo, jíin nú kákuxio-de nuu-ro kí'in-de, jíin nú káka'an tási-de sikí-ro, jíin nú káské'ichi-de róo nátu'un chaa ñáá, ja sikí máá Sé'e chaa. ²³ Siñ ná kóo iní-ro kivi-ún, te kusii xaan iní-ro, chi ká'nu xaan kóo ta'u-ro onde andívi. Chi súan ni kasá'a táa-de jíin cháa ni kajani tu'un Dios onde sáá. ²⁴ Ko naka ndá'ú kúu róo, chaa kúká, chi vina-ni ká'io siñ iní-ro. ²⁵ Naka ndá'ú kúu róo ja ká'jin tiñ chii-ró vina, chi kuu-ro sóko. Naka ndá'ú kúu róo ja vina kájaku-ro, chi ndukuí'a iní-ro te nde'e-ro. ²⁶ Naka ndá'ú kúu róo nú vina ká'an jíin'ún taká chaa jíin-ró. Chi súan ni kasá'a táa-de jíin cháa ni kajani tu'un xndá'ú onde sáá. ²⁷ Ko ká'an-ri jíin róo ja kájiní so'o: Kundá'ú iní-ro cháa kájito u'u róo, te sá'a va'a-ró jíin cháa kákiti iní nuu-ro. ²⁸ Te ka'an va'a-ró jíin cháa káka'an ndiva'a jíin-ró. Te kakan ta'u-ro já'a cháa kásá'a tu'un tú'ún sikí-ro. ²⁹ Te nú ndé chaa stují ñn yiki núu-ro, suni kuá'a-ró tú'un ná stují-dé inga. Te nú ndé chaa jánchaa-de tikachi-ró, ni su'nu-ro ma sásá'an-ró ná kí'in-de jíin. ³⁰ Nani chaa jikán nuu-ro, te kuá'a-ró núu-dé. Te chaa kí'in ndatiñu-ró, ma nándakan-ro. ³¹ Te nátu'un kuní-ro sá'a ñáyivi jíin-ró, suni súan sá'a máá-ró jíin-i. ³² Chi nú maní-ro jíin cháa maní jíin máá-ró, ndé chaa nakuatá'ú núu-ro núsáá. Chi chaa ká'io kuachi, suni maní-dé jíin cháa maní jíin máá-de. ³³ Te nú sá'a va'a-ró jíin cháa kásá'a va'a jíin máá-ró, ndé chaa nakuatá'ú núu-ro, chi chaa ká'io kuachi, suni súan kásá'a-de. ³⁴ Chi nú kuá'a núu-ró núu cháa ja núkuu iní-ro kuá'a-de nuu-ro, ndé chaa nakuatá'ú núu-ro, chi chaa ká'io kuachi, suni já'a núu-de nuu sáva-ga chaa ká'io kuachi, náva'a nani'in-gá-de. ³⁵ Núsáá te kundá'ú iní-ro cháa kájito u'u róo, te sá'a va'a-ró jíin-de. Te kuá'a núu-ró núu-dé. Te ma kúñukuu iní-ro naún kuá'a-de nuu-ro. Te ká'nu koo ta'u-ro, te kuu-ró sé'e Dios andívi. Chi máá-yá, va'a iní-ya jíin cháa já'a iní jíin cháa ndiva'a. ³⁶ Núsáá te kundá'ú iní-ro ñáyivi nátu'un máá Táa-ro ja súni kundá'ú iní-ya-í. ³⁷ Ma ndóna-ró sikí ñáyivi, náva'a ma ndóna-i sikí máá-ró. Ma nákuxndíi-ró sikí-í, náva'a ma nákuxndíi-i sikí máá-ró. Sá'a tuká'nu iní-ro núu-í, náva'a ná sá'a-i tuká'nu iní-i nuu máá-ró. ³⁸ Kuá'a nuu-í te suni súan kuá'a-i nuu-ro. Chikua'á va'a-i, sání'in-i, kaja-í, te onde jichá chu'un-i kuá'a-i nuu-ro. Chi suni

jín kú'a nì chikua'á-ro-ún, suni nakukua'á-ro. Achí-ya. ³⁹ Te nì ka'an-ya ìn tu'un yátá jín-i: Chaa kuáá á kuu stá'an-de ichi núu ingá chaa kuáá. Á tú jungava ndendúú-de inì xa'va. ⁴⁰ Ìn chaa skuá'a, nasu ñá'nu-ga kúu-de vása maestro-de. Ko taká chaa káskuá'a, nú a nì kutu'a va'a-de, te koo-de nátu'un maestro-de. ⁴¹ Naja ndé'é-ró já kánde m'ín ndúchi ñaní-ro, te tú nákanì inì-ro já ìn vitu kánde nduchi máá-ró náún. ⁴² Naja ká'an-ro jín ñaní-ro: Ñaní, kundatu ná táva-rí m'ín kánde nduchi-ro, te tú nákanì inì-ro já kánde ìn vitu ndúchi-ro náún. Chaa uú xini, xna'an-ga tava-ro vitú kánde nduchi máá-ró. Yúan-na te kuu nde'é vá'a-ró já táva-ro m'ín kánde nduchi ñaní-ro. ⁴³ Chì xini yúnu vá'a tú kúun nde'e káñáá. Te ni xini yúnu káñáá tú kúun nde'e vá'a. ⁴⁴ Chì ndita'an yunu, jín nde'e te jini-yo náún yunu kúu, chì tú táxín-yó mékexe xini nú íñú, ni tú táxín-yó uva xini zarza. ⁴⁵ Chaa va'a, sá'a-de tiñu va'a, chì ío va'a inì-de. Te chaa ñáá, sá'a-de tiñu ñáá, chì káñáá inì-de. Chì tu'un ñú'un inì añú chaa, tu'un-ún ká'an-de. ⁴⁶ Naja káka'an-ro jín-rí: Táta, Táta, te tú káskíkuu-ró tiñu ká'an-ri jín-ró núsáá. ⁴⁷ Taká ñayivi vái nuu-rí, te jini so'o tu'un ká'an-ri, te skíkuu, ná stá'an-ri nuu-ro na jín kétá'an. ⁴⁸ Kúu nátu'un ìn chaa ja jáni-de ve'e-de, te nì jacha kúnú-de. Te nì jani-de ja'a sikí káva. Te nuu ní chaa ìn nducha ñú'un xáan, te yucha-ún nì kunì stúuncháa ve'e-ún núú. Ko tú ní kandá kuti, chì sikí káva kandii. ⁴⁹ Ko ñayivi jini so'o, te tú skíkuu, yúan kúu nátu'un ìn chaa nì jani-de ve'e-de nuu ñú'un, te tú yínduji ja'a. Te ìn nducha ñú'un ní kani ve'e-ún, te nì stúuncháa-ni. Te nì naa íi-ní ve'e-ún. Achí-ya.

7

Ja ní nasáva'a-ya mozo capitán

¹ Te nì jinu nì ka'an-ya ní kajini ná'ín ñáyivi-ún. Yúan-na te nì kivi-ya kuá'an-ya ñúu Capernaum. ² Te ìn chaa kúu capitán, ío ìn mozo-de ja maní-dé jín. Te mozo-ún, kú'u-i te a yani kuu-i. ³ Te chaa capitán yúan, nì jini-de tu'un Jesús. Te nì tájí-de yaku chaa judío ñá'nu, kua'an nuu-yá, ka'an nda'ú jín-yá ja ná kú-ya te nama-ya mozo-de. ⁴ Te nì jakoyo chaa-ún nuu Jesús. Te nì kaka'an nda'ú-de jín-yá: Kánúú sá'a-ní ja ká'an-de, ⁵ chì maní-dé jín ñúu-ná. Te nì jani-de ìn ve'e sinagoga kuu-ná jíná'an-ná. Achí-de. ⁶ Te kua'an Jesús jín-de. Te nuu ní kakuyani-ya vé'e-ún, te nì tájí capitán yaku amigo-de, kua'an nuu-yá. Te nì ka'an-de jín-yá: Táta, tú kuní-ná sátéñu-ná ní ja kivi-ní inì ve'e-ná. ⁷ Ja yúan tú ní kuní-ná kii-ná nuu-ní núú, ko máni ka'an-ní, te ná ndúva'a mozo-ná. ⁸ Chì máá-ná, suni chaa ndíso tiñu kúu-ná. Te tá'ú-ná tiñu nuu soldado-ná. Te ká'an-ná jín ìn-de: Kuá'an, te já'an-de. Te jín ingá-de: Ña'an, te cháa-de. Te jín mozo-ná: Sá'a ya'á, te sá'a-i. Achí-de. ⁹ Tu'un yá'a nì jini so'o Jesús. Te nì naa iní-ya ní nde'é-yá nuu-dé. Te nì xío káva-ya. Te nì ka'an-ya jín ñáyivi kuá'a kándikin yata-yá: Ndaa ká'an-ri jín-ró, ja ní inì ñuu Israel tú súan ní jini-ri chaa kándija, áchí-ya. ¹⁰ Te chaa nì tájí-de nuu-yá núú, nì najakoyo-de ve'e. Te nì jini-de ja á nì nduva'a mozo-ún.

Ja ní nachaku se'e yí ña'an viuda

¹¹ Yúan-na te nì kuu kivi. Te nì kivi Jesús kua'an-ya ñúu Naín. Te kua'a cháa skuá'a jín-yá, jín ñáyivi kuá'a, kaja'an-i jín-yá. ¹² Te nì kuyani-ya yúñú-ún. Te kákiñi'in ñáyivi-ún ìn suchí yí ní jì'i-i, ja máá ìn-i nuu náa-i núú. Te ña'an viuda kúu-ña. Te suni kua'a ñáyivi ñúu-ún ká'jin jín-ña. ¹³ Te nì jini máá Jito'o-yo núu-ñá. Te nì kundá'ú inì-ya-ñá. Te nì kachì-ya jín-ña: Ma ndé'e-ro, áchí-ya. ¹⁴ Te nì kandita-ya. Te nì tñn-ya camilla ndiyi-ún. Te nì kajukuiñi chaa kándiso-ún. Te nì ka'an-ya: Súchi, jín-ró ká'an-ri, ndukoo, áchí-ya. ¹⁵ Yúan-na te nì ndukoo suchí já á nì jì'i-ún. Te nì kejá'a-i náka'an-i. Te

Jesús, n̄i nakuá'a-ya-í nuu náa-i. ¹⁶ Te ndivii ñáyivi, n̄i kayu'ú-i. Te kánakana jaa-i Dios. Te sava-i káka'an-i: N̄i chaá ñn chaá jáni tu'un Dios nuu-yo, te kúñá'nu-de. Te sava-ga-i káka'an-i: Máá Dios, n̄i chaá-ya núu-yo. Achí-i. ¹⁷ Te tu'un-ya-ún n̄i jichá kua'an n̄i ñúu Judea jíin n̄i ñúu yani yúan.

Uu chaá n̄i táji Juan nuu-yá

¹⁸ Te chaá káskuá'a jíin Juan, n̄i kakastu'ún núu-dé ndasa ío taká tiñu. Yúan-na te n̄i kana Juan xin̄i uu chaá káskuá'a jíin-de. ¹⁹ Te n̄i táji-de kua'an nuu Jesús, náva'a kaka tu'ún-de-ya: Máá-ní kúu chaá kii-ún, xí kúndatu-yó ingá-de náún, achí-de. ²⁰ Te n̄i jakoyo chaá-ún nuu-yá. Te n̄i kaka'an-de jíin-yá: Juan, chaá skuánducha, n̄i táji-de náá vai koyo-ná nuu-ní vai kaka tu'ún-ná ní: Á máá-ní kúu chaá kii-ún xí kúndatu-yó ingá-de náún, áchí-de. ²¹ Te suni máá hora-ún n̄i nasáva'a-ya kuá'a ñáyivi kaku'u, jíin já káte'yu, jíin já káta'an tachí k̄ini. Te suni kua'a cháa kuáa, n̄i ndundijin nuu-dé n̄i sá'a-ya. ²² Te n̄i ka'an Jesús: Kuá'an, te kastu'ún-ró núu Juan naún ní kajini-ro, jíin tú'un n̄i kajini so'o-ró. Chaá kuáa, kándundijin nuu-dé. Te chaá rengo kánakaka-de. Te chaá té'yu ndi'yi kándundoo-de. Te chaá só'ó kánakuni so'o-de. Te chaá n̄i jíi kánachaku-de sá'a-ri. Te suni jáni-ri tu'un va'a Dios nuu ñáyivi ndá'ú. ²³ Te xáán ndatu koo chaá ja má náyu'ú-de koto-de ruu. Achí-ro. ²⁴ Te chaá n̄i táji Juan n̄i kenda-de káno'on-de. Te Jesús, n̄i kejá'a-yá ká'an-ya tú'un Juan jíin ñáyivi: Naja ní kenda-ró kája'an-ro ondé ñu'un té'é. Ja ndé'é-ró ñn ichá ja kandá sá'a tachí náún. ²⁵ Ko naja ní kenda-ró kája'an-ro. Ja ndé'é-ró núu ñn chaá ñu'un sa'ma ndúchá náún. Ko ná kástu'ún-rí, chaá káñu'un sa'ma lúu te ncháa va'a-de ja kákusi iní-de, máni in̄i ve'e rey káxiukú-de. ²⁶ Ko naja ní kenda-ró kája'an-ro. Ja ndé'é-ró núu ñn chaá jáni tu'un Dios náún. Te suni ká'an-ri jíin-ró: Kúñá'nu xaán-gá-de vásá ñn chaá jáni tu'un Dios. ²⁷ Chaá yá'a kúu chaá yóso tú'un-de nuu tutú: Kuni so'o-ró chí táji-rí ndajá'a-rí kuxnúu-de ja-de, te chaá-ún sátu'a-de ichi-ro vásá jáa-ro, áchí. ²⁸ Chí a ká'an-ri jíin-ró ja iní ñuyivi yá'a tú ío ni ñn chaá jáni tu'un Dios ja kúñá'nu-ga máa-de vásá Juan chaá skuánducha. Ko máá cháa lúli-ga in̄i ñuu ñátu'un andivi, chaá-ún kúñá'nu-ga-de vásá Juan. Achí-ya. ²⁹ Te chaá xini jíin taká ñáyivi-ún, kájin̄i so'o tu'un ká'an-ya, te n̄i kajatá'ú-i tu'un Dios. Te n̄i kajanducha-í nuu Juan. ³⁰ Ko chaá fariseo jíin cháa maestro ley, n̄i kaské'ichi-de tu'un kuni Dios ja sá'a-de, kuachi ja tú ní kajanducha-dé nuu Juan. ³¹ Te n̄i kachi máá Jító'o-yo: Naún tu'un yátá skétá'an-ri jíin ñáyivi yá'a núsáa, te naún ní kandaku-i. ³² Kakuu-i nátu'un suchí lúli káxiukú núyá'u, ja kákana kó'ó-i xin̄i tá'an-i: N̄i kaxndé'e-ri xkuili nuu-ro, te tú ní kájita já'a-ró: N̄i kanda'i-ri nuu-ro, te tú ní kánde'e-ro, áchí-i. ³³ Chí n̄i kii Juan chaá skuánducha. Tú ní yé-de staa, tú ní jíi-de vino, te káka'an-ro: Tá'an-de tachí k̄ini. ³⁴ Ko máá Sé'e chaá yé-yá, jíi-ya. Te káka'an-ro: Yá'a ío ñn chaá yáji téyíi, te jíi xaán-dé vino, chaá jiní tá'an jíin cháa xini jíin cháa ká'io kuachi kúu-de. Achí-ro. ³⁵ Ko ñn chaá ndíchi, máni tiñu ndíchi sá'a-de. Te súan kuni-ro jándaa ndíchi-de. Achí-ya.

Jesús jíin ñá'an ndíso perfume

³⁶ Te ñn chaá fariseo, n̄i ka'an nda'ú-de jíin Jesús kee-ya staa jíin-de. Te n̄i kivi-ya iní ve'e-de, te n̄i jungoo-ya já kée-yá. ³⁷ Te ñn ñá'an ío kuachi, kánchaa-ña ñúu yúan. Te n̄i jini-ña já kánchaa Jesús ve'e ñn chaá fariseo. Te n̄i chaá-ña jíin ñn tiya'a perfume. ³⁸ Te kánchaa-ña núu já'a-yá ichi yátá-yá. Te ndé'e-ña, te n̄i xndáji-ña já'a-yá jíin ndúcha núu-ña. Te n̄i nasí'ichi-ña já'a-yá jíin íxi xini-ña. Te n̄i tiyú'ú-ña já'a-yá, te n̄i jíi-ña perfume ja'a-yá. ³⁹ Te fariseo, chaá n̄i kana xini-yá-ún, súan n̄i jini-de, te n̄i jani in̄i máa-de: Nú chaá jáni

tụ'un Dios kúu chạa yá'a, te kuni-de ndé ña'an kúu ña'an yá'a núú. Chì ña'an yá'a, ja ké'é-ña-dé, ña'an ío kuachi kúu-ña, áchí-de. ⁴⁰ Yúan-na te nì ka'an Jesús: Simón, ka'an-ri ìn tụ'un jíin-ró kuni-ri, áchí-ya jíin-de. Te máá-de, nì ka'an-de: Ka'an-ní, Maestro, áchí-de. ⁴¹ Te nì ka'an Jesús: Ìn chạa já'a núu xu'ún, nì iọ uụ chạa taú nuu-dé. Ìn chạa, nì tau u'ún ciento peso. Te inga chạa nì tau uụ xiko uxì peso nuu-dé. ⁴² Te tú na jíin káñava'a chạa-ún ja nákunáa. Te nì sá'a-de tuká'nu inì nuu ndéndúú chạa-ún. Ka'an, ndé ìn chạa-ún kúmani-gá jíin-de núsáa. Achí-ya. ⁴³ Te nì ka'an Simón: Jáni inì-ná ja cháa nì sá'a-ga-de tuká'nu inì nuu-ún, áchí-de. Te nì ka'an-ya jíin-de: Jandáa ká'an-ro, áchí-ya. ⁴⁴ Te nì xió koto-ya íchi núu ña'an-ún. Te nì ka'an-ya jíin Simón: Jini-ro ña'an yá'a náún. Nì kivi-ri inì ve'e-ró, te tú ní já'a-ró ndúcha já ndúndoo ja'a-rí. Ko ña'an yá'a, nì xndáji-ña já'a-rí jíin ndúcha núu-ña. Te nì nasí'ichí-ña jíin íxi xiní-ña. ⁴⁵ Tú ní tíyú'ú-ró rúu. Ko ña'an yá'a, onde nì kivi-ri inì ve'e-ró, tú júkuiñi-ña já tíyú'ú-ña já'a-rí. ⁴⁶ Tú ní jí'i-ro aceite xiní-rí. Ko ña'an yá'a nì jí'i-ña perfume ja'a-rí. ⁴⁷ Núsáa te ká'an-ri jíin-ró, ja á nì sá'a-ri tuká'nu inì nuu táka kuachi-ña vasa ío kua'a, chi nì kumani xáan-ña jíin-rí. Ko nú sá'a-ri tuká'nu inì nuu ìn chạa ío yaku-ni kuachi-de, te yaku-ni kumani-dé jíin-rí, áchí-ya. ⁴⁸ Te nì ka'an-ya jíin-ña: A nì sá'a-ri tuká'nu inì nuu táka kuachi-ró, áchí-ya. ⁴⁹ Te chạa káyee staa jíin-yá, nì kakejá'a-de kájani inì máá-de: Ndé chạa kúu chạa yá'a, ja sá'a-de tuká'nu inì nuu kuáchi, áchí-de. ⁵⁰ Te nì ka'an-ya jíin ña'an-ún: Nì kandíja-ró, te yúan ní nama-ri róó. Kuá'an, te ma yú'ú-ga-ro, áchí-ya.

8

Tụ'un ña'an ní kajatíñu nuu-yá

¹ Yúan-na te kúkuéé-ga, te nì jika kuu-ya táka ñuu jíin rancho. Te jáni-ya tú'un va'a te kástu'ún-yá ndasa koo máá ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. Te máá uxí uụ apóstol, kaja'an-de jíin-yá. ² Te suni ío yaku ña'an já á nì kata'an-ña tachí kini jíin kué'e, ja á nì nasáva'a-ya-ña. Te ña'an-ún, suni kaja'an-ña jíin-yá. Te ìn-ña kúu María ñuu Magdala. Te inì ña'an yúan nì kiñi'in-ya usiá tachí kini kaja'an onde sáa. ³ Te sava-ga-ña káinání-ña Juana, ñasí'í chạa nání Chuza, chạa ndíso tiñu Herodes, jíin Susana, jíin kuá'a-gá ña'an. Te kajatíñu-ña núu-yá jíná'an-ya.

Tụ'un yátá sikí cháa sáka trigo

⁴ Te nì kakutútú kuá'a xáan ñáyivi. Te ñáyivi káxiukú táka ñuu-ún, nì jakoyo-i nuu-yá. Te nì ka'an-ya ìn tụ'un yátá jíin-i: ⁵ Ìn chạa sáka trigo, nì kenda-de sáka-dé trigo-de. Te jachá-de, te ìn nunì ní jungava yu'íchi te nì jañu-i sikí. Te tisaá andíví ní kakókó-tí. ⁶ Te inga nì jungava sikí yúu. Te nì kana. Ko nì ichi, chì tú kajin. ⁷ Te inga nì jungava ma'ñú ìñu. Te ìn núú-ni nì kakana ìñu jíin. Te nì kajasu nuu. ⁸ Te sava nì kajungava nuu ñú'un vá'a. Te nuu ní kakana, te ja ìn, te nì ja'a ciento nunì. Achí-ya. Yúan-na te ká'an jaa-ya: Chạa ío so'o, kuni ná'ín-de, te ná kuni so'o-de, áchí-ya. ⁹ Te chạa káskuá'a jíin-yá, nì kajika tụ'un-de-ya naún kuni ka'an tụ'un yátá-ún. ¹⁰ Te nì ka'an-ya: Róó, chì a kuajuku'un inì-ro tú'un yísá'í yá'a sá'a Dios, ndasa koo ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. Ko ká'an-ri tụ'un yátá jíin sava-ga-i náva'a vasa ndé'é-i, ko ma kuni-i, te vasa jini so'o-i, ko ma júku'un inì-i. ¹¹ Tụ'un yátá yá'a kuni ka'an: Tata-ún kúu tụ'un Dios. ¹² Tata nì kajungava yu'íchi-ún kákuu chạa kájini so'o tụ'un. Te cháa-ni kui'na te jánchaa tụ'un-ún inì añú-de náva'a tú kandíja-de te kaku-de. ¹³ Te ja ní kajungava sikí yúu-ún kákuu chạa kájini so'o-de tụ'un. Te kúsì iní-de jíin. Ko túu nuu káka yo'o iní-de. Te yaku-ni kivi kákandíja-de. Te nú ndóna tundó'o sikí-dé te kányu'ú-de. ¹⁴ Te ja ní kajungava ma'ñú ìñu kákuu chạa

kájini so'o-de. Ko nú kua'an-de, te kákutēñu-de jíin ndatíñu-de, chí kákuni-de kukúká-de náva'a koo si iní-de. Yuán náa tú'un iní-de. Te tú yíja va'a nuni-dé. ¹⁵ Ko ja ní kajungava nuu ñú'un vá'a kákuu cháa kánde añú va'a añú ndaa iní-de. Te tu'un ni kajini so'o-de-ún, ñú'un ni'in iní-de. Te kája'a-de nuni táká kivi.

Tu'un yiti

¹⁶ Tú ni ñin ñayivi chí'i-i ñu'un xini yiti te jasú-i kisi siki, ni tú jáni-i chíi jito. Chí sua kundij nuu ñin candelero, náva'a tuun ndua ñú'un nuu ñayivi kivi koyo. ¹⁷ Chí tú ío ni ñin tiñu yisa'í sáni, chí stá'an ndijin-ya táká-ni. Ni tú ío ni ñin tu'un yisa'í sáni, chí vai ndijin taká-ni sá'a-ya, te kuni-yo núu. ¹⁸ Núsáa te ná kúni so'o va'a-ró, chí cháa ñáva'a, te kii-ga nuu-dé, te cháa tú ñáva'a, vasa jáni iní-de ja á ñáva'a-de te kuxio ki'in, áchí-ya.

Naa-ya jíin ñani-ya

¹⁹ Yuán-na te ni jaá naa-ya jíin ñani-ya núu-yá. Te tú ní kúu kivi koyo-ña núu-yá siki já kuá'a ñayivi. ²⁰ Te ni kakastu'ún ñayivi-ún nuu-yá: Naa-ní jíin ñani-ní ká'in-ña yatá vé'e, te ka'an-ña jíin-ní kákuni-ña, áchí-i. ²¹ Yuán-na te ni ka'an-ya: Naa-ri jíin ñani-ri kákuu ñayivi kájini so'o tu'un Dios, te kaskíkuu-i, áchí-ya jíin-i.

Ja ní jukuiñi tachi xa'an ní sá'a-ya

²² Te ñin kivi, ni kivi-ya iní ñin barco jíin cháa káskuá'a jíin-yá. Te ni ka'an-ya jíin-de: Ná kija'a-yó ingá lado mar. Te ni kaskáka-ya barco kaja'an-ya. ²³ Ko nini kaskáka-de barco, te ni kixi-ya. Te ni ndonda ñin tachi xa'an núu mar. Te ndúkú chítú ndúcha iní barco, te a yani koo tundó'o núu. ²⁴ Te ni jakoyo-de nuu-yá. Te ni kaxndúkoo-de-ya. Maestro, Maestro, vina te naa-yo, áchí-de. Te ni nata'u núu-yá. Te ni ka'an xa'an-yá nuu tachi-ún jíin núu mar. Te ni kuná'in-ni. Te ná'in yúu í-ni ni kuu. ²⁵ Te ni ka'an-ya jíin-de: Naja tú kákandja-ró. Te káyu'ú-de, te kánaa iní-de kánde'é-de. Te kaka'an jíin tá'an máa-de: Ndé cháa kúu cháa yá'a, ja onde nuu tachi jíin núu ndúcha tá'ú-de tiñu te káandatu nuu-dé, áchí-de.

Chaa tá'an tachi kini onde ndañúu Gadara

²⁶ Te ni jakoyo-de nuu Gadara, ja kánchaa ichi núu ñúu Galilea. ²⁷ Te nuu ní ja-ya núu ñú'un íchí, te ñin cháa ñuu-ún ni kita'an-de-ya. Te tá'an-de kua'a tachi kini. Te ni kuu kua'a kuiá ja tú ñú'un kuti-dé sa'ma, ni tú ncháa-de ñin ve'e, chí ma'ñú vé'e añú ncháa-de. ²⁸ Te cháa-ún, ni jini-de nuu Jesús. Te ni jukuiñi jiti-de nuu-yá. Te ni kana jaa-de: Naún sá'a-ní jíin-ná Jesús, Se'e Dios, I'a kúñá'nu xa'an. Ká'an nda'ú-ná jíin-ní ma xndó'o-ní náá, áchí-de. ²⁹ Te ni tá'ú-yá tiñu nuu tachi kini-ún ná kenda ki'in iní cháa-ún, chí ni kuu kua'a kuiá xndó'o cháa-ún. Te ni kaju'ni-i cháa-ún jíin cadena jíin manea kaa. Ko ndi'i ni kukuáchí sá'a-de. Te kenda-de já'an-ni-de onde ñu'un té'é sá'a tachi kini-ún. ³⁰ Te Jesús, ni jika tu'un-yá-de: Naún nání-ró, áchí-ya. Te ni ka'an-de jíin-yá: Ja kuá'a xa'an nání-ná, áchí, chí yí'i kua'a xa'an tachi kini iní-de. ³¹ Te ni kaka'an nda'ú tachi-ún jíin-yá ja ná tú táji-yá ki'in iní tunchi kúnú. ³² Te yuku yúan ío ñin tikuni kini kájituti. Te yúan ni kaka'an nda'ú jíin-yá ja ná kuá'a-ya tú'un kivi koyo iní-ti. Te ni ja'a-ya tú'un kaja'an. ³³ Te ni kenda tachi kini-ún iní cháa-ún kaja'an. Te ni kivi koyo iní kini. Te tikuni kini-ún ni kajungoyo-ti yúkava-ún onde iní mar. Te nuu mar ni kaji'i-ti. ³⁴ Te cháa kándito-ti, ni kajini-de ja súan ni kuu. Te ni kajinu-de kaja'an-de. Te ni kakastu'ún-de nuu ñayivi ñúu-ún jíin táká rancho. ³⁵ Te ni kenda koyo ñayivi-ún ja ndé'é-i naún ní kuu. Te ni jakoyo-i nuu Jesús. Te ni kajini-i nuu cháa ni kenda tachi kini-ún, kánchaa-de

nuu já'a Jesús, ñú'un-de sa'ma, te a ñi nduva'a xini-dé. Te ñi kayu'ú-i. ³⁶ Te chaa ñi kajini, ñi kajani-de tu'un nuu ñáyivi-ún, ndasa ñi nduva'a chaa ñi ta'an tachi káni. ³⁷ Yúan-na te taká ñáyivi ñúu Gadara, ñi kaka'an nda'ú-i jíin-yá ja ná kúxio-ya kí'in-ya, chi xaan káyú'ú-i. Te máa-yá, ñi ndivi-ya iní barco. Te ñi naxió káva-ya kuá'an-ya. ³⁸ Te chaa ñi kakenda tachi-ún, ñi ka'an nda'ú-de ja kuéni kí'in-de jíin-yá. Ko Jesús, ñi táji-yá-de kua'an-de: ³⁹ Kuáno'on vé'e-ró, te kani-ró tú'un ná ñá'nu xaan tíñu ñi sá'a Dios jíin-ró, áchí-ya jíin-de. Te máa cháa-ún ñi kee-de kua'an-de. Te ñi jani-de tu'un ní ñúu yúan ná ñá'nu xaan tíñu ñi sá'a Jesús jíin-de. ⁴⁰ Yúan-na te ñi najaa-ya. Te ñáyivi-ún ñi kaka'an va'a-i jíin-yá, chi ndivii-í káindatu-i-ya.

Tu'un sesí'i Jairo

⁴¹ Te ñi chaa kúñá'nu iní ve'e sinagoga nání-de Jairo, ñi chaa-de. Te ñi jukuiñi jíti-de nuu já'a Jesús. Te ñi ka'an nda'ú-de jíin-yá ja ná kivi-ya iní ve'e-de. ⁴² Chi ío ñi sesí'i-de ja máa ñi-ni nuu-dé, natu'un uxí uu kuia-i. Te suchí-ún ndúkú-i kuu-i. Te ñi kee Jesús kua'an-ya. Te kua'a ñáyivi ní kajaxin-i-ya.

Ja ní nasáva'a-ya ñi ña'an kú'u kue'e niñi

⁴³ Te ñi ñasí'i ñi kuu uxí uu kuia játi niñi-ñá. Te ña'an-ún ñi janu-ña taká ndatíñu-ña ní kuu chaa táná. Te tú ní nduva'a-ña sá'a ni ñi-de. ⁴⁴ Te ñi jaa-ña íchi yatá-yá. Te ñi ké'é-ña yú'u sá'ma-yá. Te ñi ichi-ni nuu játi niñi-ñá-ún. ⁴⁵ Yúan-na te ñi ka'an Jesús: Ndéja ní ké'é rúu, áchí-ya. Te ndivii-dé tú ní kája'a-de tu'un. Te Pedro jíin cháa ká'jin jíin-de yúan, ñi kaka'an-de: Maestro, ñáyivi kuá'a yá'a kájaxin-i ní, te a ká'an-ni: Ndéja ní ké'é rúu, áchí-de. ⁴⁶ Ko ñi ka'an Jesús: Ndaa ja ñi ñáyivi ní ké'é rúu, chi ñi jini-ri ja ní kenda fuerza ini-ri, áchí-ya. ⁴⁷ Yúan-na te ña'an-ún, ñi jini-ña já tú ní kúu chisa'í-ña máa-ña, te ñi chaa-ña kisi-i-ña. Te ñi jukuiñi jíti-ña núu Jesús, te jíto nuu taká ñáyivi, ñi jani ndaa-ña tú'un naja ní ké'é-ña-yá, te ndasa ñi nduva'a-ni-ña ní sá'a-ya. ⁴⁸ Te máa-yá ñi ka'an-ya jíin-ña: Ñi kandíja-ró, te yuán ní kaku-ró. Kuá'an, te ma yú'ú-ro. Achí-ya.

Ja ní nachaku sesí'i Jairo

⁴⁹ Te nini ká'an-ya súan, te ñi chaa ñi mozo chaa kúñá'nu iní ve'e sinagoga-ún, ñi kachi nuu-dé: A ñi jí'i sesí'i-ro. Ma sateñu-ga-ro Maestro, áchí. ⁵⁰ Te ñi jini so'o Jesús ja ní ka'an mozo-ún. Te ñi kachi-ya jíin cháa-ún: Ma yú'ú-ro: Kandíja-ni, te ná kaku sesí'i-ro. ⁵¹ Te ñi kivi-ya iní ve'e. Te tú ní já'a-ya tú'un kivi ni ñi jíin-yá, chi máa-ni Pedro jíin Jacobo, jíin Juan, jíin táa náa suchí sí'i-ún. ⁵² Te kánde'e ndivii ñáyivi te kándukuí'a ini-i. Te ñi kachi-ya: Ma ndé'e-ro jíná'an-ró. Tú ní jí'i-i, chi kixí-ni-i, áchí-ya. ⁵³ Te ñi kasákátá-i nuu-yá, chi ñi kajini-i ja á ñi jí'i suchí-ún. ⁵⁴ Ko máa-yá, ñi ñin-ya ndá'a-í. Te ñi ka'an jaa-ya: Súchi, ndukoo, áchí-ya. ⁵⁵ Yúan-na te ñi nachaku-i. Te ñi ndukoo-ni-i. Te ñi tá'ú-yá tiñu ja ná kuá'a-de staa kée-í. ⁵⁶ Te táa-i náa-i, ñi kakee nuu-dé kánde'é-de. Ko ñi tá'ú-yá tiñu nuu-dé ja tú ni ñi nuu kachi-de ja súan ñi kuu.

9

Ja ní táji Jesús uxí uu-de kája'an-de

¹ Te ñi nastútú-yá ndí'uxí uu chaa-ún. Te ñi ja'a-ya fuerza ini-de ja kúndé-de jíin taká tachi káni jíin já kuánchaa-de taká kue'e. ² Te ñi táji-yá-de kája'an-de ja ná káni-de tu'un ndasa koo ñuu nuu tá'ú Dios tiñu, te ná násáva'a-de ñáyivi kaku'u. ³ Te ñi ka'an-ya jíin-de: Ma kúndiso kuti-ro já kúu

ichi, ni vara, ni ñunu, ni staa, ni xu'ún, ni ma kúndiso-ró úu su'nu. ⁴ Te nani ve'e kúu nú ni kivi-ró, te kendo-ro yúan. Te yúan kenda-ró kí'in-ro. ⁵ Te nú ndé nuu tú kákuni-i kuatá'ú-i róó, te nú ni kenda-ró ñúu yúan, te skóyo-ró tíkacha iní ja'a-ro. Te súan kani ndaa-ro tú'un nuu-í jíná'an-i, áchí-ya. ⁶ Te ni kenda-de kája'an-de, ni kajikó ndúu-de taká ñuu, ni kajani-de tu'un. Te taká lado ni kanasáva'a-de ñayivi kaku'u.

Ja ní kuñáá iní Herodes

⁷ Te Herodes, chaa tá'ú tiñu, ni jini tu'un-de taká tiñu ni sá'a-ya, te kuñáá ini-de, chi káka'an sava-i: Juan, chaa ni jii, ni nachaku-de. ⁸ Te sava tuku-i: Ni ndenda Elías. Te sava-ga tuku-i: In chaa ni jani tu'un Dios onde sáa a ni nachaku-de. Achí-i. ⁹ Te ni kachi Herodes: Ni janchaa-ri xini Juan. Te ndé chaa kúu chaa yá'a núsáá, chi jini tu'un-ri ja sá'a-de tiñu yá'a, áchí-de. Te ni kuni-de nde'é-de nuu Jesús.

Ja ní skée-ya u'un mil ñayivi

¹⁰ Te ni nchaa chaa káskuá'a-ún. Te ni kanakani-de tu'un nuu-ya taká tiñu ni kasá'a-de. Te ni ki'in-ya-dé, te kua'an sún-ya jín-de in nuu ñú'un té'é, ñuu nání Betsaida. ¹¹ Te ni kajini ñayivi-ún. Te ni kandikin-i-ya, kája'an-i jín-yá. Te ni jatá'ú-yá-i, te ni jani-ya tú'un ndasa koo ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. Te ni nasáva'a-ya taká ñayivi kaku'u. ¹² Te a kua'ini. Te ni nchakoyo ndí'uxi uu-de nuu-ya. Te ni kaka'an-de jín-yá: Tájí-ni ñayivi kuá'a yá'a ná kingoyo-i taká ñuu jín taká rancho yani yá'a, te ndúkú-i ndénu ndoo-i te ni'in-í staa kée-í, chi yá'a nuu ñú'un té'é ká'jin-yó, áchí-de. ¹³ Te ni kachi-ya jín-de: Kua'a máá-ró já ná kée-í, áchí-ya. Te ni kaka'an-de: Tú naún káñava'a-ná, chi u'un-ni statilá jín uu-ni tiyáká. Te nú túu kikuaan-ná staa kée taká ñayivi yá'a, te ma kánda, áchí-de. ¹⁴ Chi ío nátu'un u'un mil chaa. Yúan-na te ni ka'an-ya jín cháa káskuá'a-ún: Ka'an jín ñayivi ná júngo in nuu in nuu-í nátu'un uu xiko uxí, uu xiko uxí ja in in, áchí-ya. ¹⁵ Te súan ni kasá'a-de, ni kasúngo ndí'i-de-i. ¹⁶ Te ni ki'in-ya ndí'ú'un statilá jín uu tiyáká-ún. Te ni ndakoto-ya íchi ándívi te ni jikan ta'u-ya ja'a státilá. Te ni sakuáchí-ya statilá-ún. Te ni ja'a-ya núu cháa káskuá'a jín-yá ni kajani-de nuu-í. ¹⁷ Te ndivii-í ni kayee-í. Te ni kanda'a chii-i. Te ni kanastútú-de uxí uu jika staa kuachí já ní ndendoso.

Tu'un ni ka'an ndaa Pedro

¹⁸ Te in kivi jikan ta'u máá in-ni Jesús, chi máá-ni chaa káskuá'a-ún ká'jin-de jín-yá. Te ni jika tu'un-yá-de: Te ruu, na chaa kúu-ri, káka'an ñayivi, áchí-ya. ¹⁹ Te ni kaka'an-de: Juan, chaa skuánducha, káka'an-i. Te sava-i: Elías. Te sava-ga-i: In chaa ni jani tu'un Dios onde aná'an, ni nachaku-de, áchí-de. ²⁰ Te ni ka'an-ya jín-de: Te róó, na chaa kúu-ri káka'an máá-ró, áchí-ya. Yúan-na te Simón Pedro, ni ka'an-de: Máá-ní kúu Cristo Se'e Dios, áchí-de. ²¹ Yúan-na te ni ka'an xa'an-yá jín-de, te ni tá'ú-yá tiñu nuu-dé ja tú ni in nuu kachí-de tu'un yá'a.

Jín kivi ní ka'an Jesús ja kúu-ya

²² Te ni ka'an-ya: Jínu ñú'ún ndó'o xa'an máá Sé'e chaa, te chaa ni kayii jín taká sutu ñá'nu jín cháa káchaa tutu, ma kuatú'ún-de-ya, chi ka'ni-dé-ya. Te nuu uní kivi te nachaku-ya. Achí-ya. ²³ Te ni ka'an-ya jín ndí'i-de: Nani chaa nú kuni-de kii-de yata-rí, te ma chíñú'ún-de máá-de te ná kuándéé ini-de jín túndó'o kii siki-dé taká kivi, te ná kúndikin-de ruu kii-de. ²⁴ Chi chaa jítu ini-de kaku-de chii túndó'o kii siki-dé, naa-dé. Te vasa ná kúu in chaa ja siki rúu, ko kaku-de. ²⁵ Chi naún ní'in cháa, vasa ná kúndéé-de ni'in-dé ñí ñuyivi, te nú

xnáa-dé máá-de, xí síjíta-de añú-de. ²⁶ Chì nú ndé cháa kúka nuu iní-de nuu-rí jíín núu tú'un ká'an-ri, suni súan kuka nuu iní máá Sé'e cháa nuu cháa-ún kivi ndíi-ya. Te kivi-ún ñá'nu koto luu-ya jíín Táa-ya, te suni jíín táká ndajá'a ndóo-ya. ²⁷ Te jandáa ká'an-ri jíín-ró, ja ío sava cháa ká'jin yá'a ja má kúu kuti-dé onde nú tú kuni-de ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. Achí-ya.

Sikí já túku ni nduu-ya

²⁸ Yúan-na te nátu'un nuu uná kivi já ní ka'an-ya tú'un yá'a, te ni jaka-ya Pedro, jíín Juan, jíín Jacobo, ni kaa-ya kuá'an-ya jíín-de ñn yuku, kuákakan ta'u-ya. ²⁹ Te nini jikán ta'u-yá, te nuu-yá, tuku ni nduu. Te sa'ma-yá ní nduu kiyi xaán. Te ni kanandii ncháa. ³⁰ Te yúan ni kandatú'ún uu cháa jíín-yá. Te cháa-ún kákuu Moisés jíín Elías. ³¹ Te kándii ncháa cháa-ún. Te ni kaka'an-de tu'un ja á yani skíkuu-ya tíñu-ya te kuu-ya ñuu Jerusalén. ³² Te Pedro jíín cháa ká'jin jíín-de-ún káji'i xaán-dé numá'ná te kákixi-de. Te nuu ní kanata'u núu-dé, te ni kajini-de ja ndíi ncháa Jesús, jíín uu cháa ká'jin jíín-yá-ún. ³³ Te nuu ní kakuxio cháa-ún nuu Jesús, te ni ka'an Pedro jíín-yá: Maestro, va'a-ga ná kéndoo-yó yá'a. Te ná sá'a-ná uni ve'e kuii, ñn kuu máá-ní, inga kuu Moisés, te inga kuu Elías, achí-de. Te tú jini-de naún tu'un ni ka'an-de. ³⁴ Te nini ká'an-de, Te ni cháa ñn viko nu'ún ní jasú ñí núu-dé jíná'an-de. Te ni kayu'ú xaán-dé ja ní kivi koyo-de chii viko nu'ún-ún. ³⁵ Te chii viko nu'ún yúan, ni kenda ñn tu'un ja ní ka'an: Yá'á kúu Se'e-ri, ja kúndá'ú ini-ri-i, te kuni ná'in-ró tú'un ká'an-ya, achí. ³⁶ Yúan-na te ni jukuiñi tu'un-ún. Te máá ñn-na Jesús kándii-ya núu-dé. Te máá-de tú ní kaka'an kuti-dé. Te ñí-ni kivi-ún tú ni ñn nuu ní kákachi-de ja súan ni kajini-de.

Sikí súchí tá'an tachi kini

³⁷ Te inga kivi xian-ún, ni kanuu-ya yúku-ún. Te ñn ñayivi kuá'a, ni kenda-i ni kajata'an-i Jesús. ³⁸ Te nuu ñayivi kuá'a-ún ni kenda ñn cháa ni kana jaa-de: Maestro, jikán ta'u-ná nuu-ní ja ndé'é-ní se'e-ná, chi máá ñn-i ñáva'a-ná. ³⁹ Chi ñn tachi kini tñn-ni-i. Te sanaa-ní te kána kó'ó-i sá'a, te já'ni yí'í-ni-i. Te sjáa-ni ti'ñu yu'u-í. Te xaán stují-í. Te xaán uu kenda. ⁴⁰ Te ni ka'an nda'ú-ná jíín cháa káskuá'a jíín-ní yá'a ja ná kíñi'in-de ki'in. Te tú ní kákuu sá'a-de, achí-de jíín Jesús. ⁴¹ Te ni ka'an Jesús: Ñayivi xaán ní'in ini kákuu-ró já tú kákandija-ró. Nasaa-ga kivi kúncháa-ri jíín-ró te ndo'o-ri jíín-ró. Kuá'a se'e-ró ná kii-i, achí-ya. ⁴² Te nini ni kandita-i nuu-yá, te tachi kini ni stuncháa-ni-i. Te ni ja'ni yí'í xaán-ni-i. Ko máá Jesús ni ka'an xaán-yá nuu tachi kini-ún. Te ni nasáva'a-ya súchí-ún. Te ni nakuá'a-ya-í nuu táa-i.

Jíín kivi ní ka'an-ya já kúu-ya

⁴³ Te ndivii ñayivi ní kanaa iní-i kánde'é-i ndasa ñá'nu káa Dios. Te ni kakee nuu-í kánde'é-i taká tiñu ni sá'a Jesús. Te ni ka'an Jesús jíín cháa káskuá'a jíín-yá: ⁴⁴ Chu'un tu'un yá'a ini-ro jíná'an-ró. Chi máá Sé'e cháa natuu-ya iní nda'a cháa ká'io kuachi, achí-ya. ⁴⁵ Ko máá-de, tú ní kájuku'un ini-de tu'un yá'a. Chi ni ka'an sa'í-ya tú'un yá'a náva'a ma júku'un ini-de. Te ni kayu'ú-de kaka tu'un-de-ya sikí tú'un-ún.

Ja ní kastátá'an-de ndé cháa kúñá'nu-ga

⁴⁶ Yúan-na te ni kastátá'an-de nú ndé cháa kúñá'nu-ga. ⁴⁷ Ko Jesús, ni jini-ya já súan kájani ini-de. Te ni ki'in-ya ñn súchí lúli. Te ni jani-ya-í xiin-yá. ⁴⁸ Te ni ka'an-ya jíín-de: Cháa ja jíín sí'v-ri játá'ú-de súchí yá'a, te ruu játá'ú-de. Te cháa játá'ú rúu, játá'ú-de i'a ni táji rúu vai-ri. Te cháa súchí-ga ma'ñú róo jíná'an-ró, cháa-ún kúñá'nu-de, achí-ya. ⁴⁹ Yúan-na te ni ka'an Juan: Maestro,

n̄i kajini-ná ñn cháa ja jíin sí'ví-ní kíñi'in-de tach̄i k̄ini kája'an, te n̄i kajasu-ná nuu-dé, ch̄i tú ndikín-de yóó, áchí-de. ⁵⁰ Ko n̄i ka'an Jesús jíin-de: Ma kasú-ro núu-dé jíná'an-ró, chi cháa tú jíto u'u yóó, jíin yóó ndújíin-de.

Ñayivi ñúu Samaria n̄i kaské'ichi-i-ya

⁵¹ Te n̄i kuyani jaa kivi nó'on máa-yá onde andívi. Te n̄i cháa téyí iní-ya já kí'in-ya ñúu Jerusalén. ⁵² Te n̄i táji-yá cháa kua'an jíin tú'un káyoxnúu-de nuu-yá. Te cháa-ún kája'an-de. Te n̄i kivi-de ñn ñúu Samaria náva'a sátu'a-de te vása jáa-ya. ⁵³ Ko ñayivi yúan tú ní kájata'ú-i-ya, chi n̄i kajini-i ja íchi ñúu Jerusalén kí'in-ya núu. ⁵⁴ Te Jacobo jíin Juan, cháa káskuá'a jíin-yá, n̄i kajini-de yúan. Te n̄i kaka'an-de: Táta, á tú kuni-ní ná tá'ú tíñu-yó k̄i ñu'un ichi andívi te ná xndí'i ñayivi yá'a, nátu'un n̄i sá'a Elías. Achí-de. ⁵⁵ Yúan-na te n̄i jíó káva Jesús nuu-dé. Te n̄i ka'an xa'an-yá jíin-de: Tú kájin-ro ndasa káa in-ro, ⁵⁶ ch̄i máá Sé'e cháa, tú vai-ya já xnáa-yá añu ñayivi, ch̄i sua nama-ya-í, áchí-ya. Te kája'an-ya ingá ñúu.

Uu cháa ndúkú-de kundikin-de-ya

⁵⁷ Te kájika-ya kuá'an-ya. Te ñn cháa n̄i ka'an-de jíin-yá ichi-ún: Táta, kundikin-ná ní vasa ndé onde kí'in-ní, áchí-de. ⁵⁸ Te n̄i kachi Jesús jíin-de: Taká ñukuui, ká'io yau kava káy'i-ti, te suni tisaá andívi ká'io taka-ti. Ko máá Sé'e cháa, tú nuu kusú-ya, áchí-ya. ⁵⁹ Te n̄i ka'an-ya jíin ingá-de: Kundikin ruu ná kí'on, áchí-ya. Te máá cháa-ún n̄i kachi-de: Táta, kua'a-ní tu'un ná kichinduji-ná táa-ná xna'an-ga, áchí-de. ⁶⁰ Te n̄i ka'an Jesús jíin-de: Skéndo taká ndiyi-ún ná chinduji tá'an ndiyi jíná'an. Te róó kuá'an te kani-ró tú'un taká lado, ndasa koo ñúu nuu tá'ú Dios tíñu, áchí-ya. ⁶¹ Yúan-na te suni n̄i ka'an ingá-de: Táta, kundikin-ná ní, ko kua'a-ní tu'un ná kika'an-ná xna'an-ga jíin já ká'io ve'e-ná, áchí-de. ⁶² Te Jesús, n̄i ka'an-ya jíin-de: ñn cháa nú jítu-de jíin latú-de, te ndé'é-de ichi yatá-dé, tú va'a cháa kúu-de ja kivi-de in̄i ñúu nuu tá'ú Dios tíñu, áchí-ya.

10

Ja ní táji-yá un̄i xiko uxi-de kua'an-de

¹ Yúan-na te onde n̄i kuu taká tíñu yá'a, te máá Jító'o-yo ní jani-ya un̄i xiko uxi-ga-de. Te cháa-ún, n̄i táji-yá uu uu-de káyoxnúu-de nuu-yá kua'an-de taká ñúu jíin lugar nuu á jáni in̄i máa-yá ja kí'in-ya. ² Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Trigo ta'nu, jandáa kúu ja kuá'a, ko cháa ka'nu yaku-ni-de íó. Núsáa, te kakan ta'u-ro núu máá Tatá x̄iin trigo, ná táji-yá cháa ka'nu kikoyo-de nuu trigo-ya. ³ Kuá'an jíná'an-ró. Ná kástu'ún-rí nuu-ro, ch̄i táji-rí róó kí'in-ro nátu'un lélú má'ñú yí'i. ⁴ Te ma kúndiso-ró bolsa, ni ñunu, ni ndijan-ro. Te nú ndéja ní ketá'an-ró jíin íchi, te ma ndátu'ún-ró jíin. ⁵ Te nani ve'e nú kivi-ró, te xna'an-ga ka'an-ro: Ná sándéé iní ve'e yá'a, achí-ro. ⁶ Te nú in̄i ve'e yúan íó ñn cháa va'a in̄i, te tu'un ndéé ní ka'an-ro-ún ná jáa siki-dé. Te nú tú káncháa ñn cháa va'a in̄i, te tu'un ndéé-ún najaa-ni nuu-ro. ⁷ Te suni ve'e yúan kendo-ró, te kee-ro, ko'o-ró naún kája'a-i nuu-ro. Chi cháa sátíñu, ni'in-dé kee-dé. Ma káka-ró ndíta'an ve'e. ⁸ Te nani ñúu nú n̄i kivi koyo-ró, te nú kuatá'ú-i róó, yúan te kaji-ro jíná'an-ró naún kájani-i nuu-ro. ⁹ Te nasáva'a-ró ñayivi kaku'u kaxiukú-i ñúu yúan. Te kachi-ro kúni-i: Nuu-ro jíná'an-ró, a yani koo ñúu nuu tá'ú Dios tíñu, achí-ro. ¹⁰ Ko nani ñúu nú n̄i kivi koyo-ró, te nú tú ní kájata'ú-i róó, te kenda koyo-ró iní ichi-í yúan, te ka'an-ro: ¹¹ Onde tikacha ñú'un íó ñúu-ro yá'a n̄i t̄in in̄i ja'a-rí jíná'an-r̄i, ná náskóyo-r̄i ja kúu siki máa-ró. Te kuni-ro, ja á yani koo ñúu nuu tá'ú Dios tíñu. ¹² Te ká'an-r̄i jíin-ró, kivi-ún te koo-ga tuká'nu

iní yá núú ñáyiví ñúú Sodoma, vása núú ñúú-ún. ¹³ Naka ndá'ú kuu róó ñúú Corazín, te naka ndá'ú kuu róó ñúú Betsaida. Chí nú iní ñúú Tiro jíín iní ñúú Sidón ní sá'a-ri tiñu ñá'nu ja ní sá'a-ri nuu máá-ró yá'a núú, te inga kiví te a nì kanakani iní ñáyiví-ún núú, te ku'un-i sa'ma ndái te ku'u-í yaa núú-í núú. ¹⁴ Núsáá te kiví kí juicio te koo-ga tuká'nu iní-yá núú ñúú Tiro jíín núú ñúú Sidón vása núú máá-ró. ¹⁵ Te róó, ñúú Capernaum, a nì kuñá'nu xaan-ro jini-ro náún, ko onde infierno najinu-ro. ¹⁶ Chaa jíni so'o tu'un ká'an máá-ró, nuu-rí jíni so'o-de. Te chaa sájá'a iní nuu-ro, nuu-rí sájá'a iní-de. Te chaa sájá'a iní nuu-rí, sájá'a iní-de nuu I'a nì tájí rúu vai-ri. Achí-ya. ¹⁷ Te nì najakoyo uní xiko uxí chaa-ún kákusi iní-de, te káka'an-de: Táta, onde tachí káni káandatu nuu-ná ja jíín sí'ví-ní vidáa, áchí-de. ¹⁸ Te Jesús, nì ka'an-ya jíín-de: Nì jini-ri nuu Satanás nì jungava ichi ándíví, nátu'un ñn taja. ¹⁹ Vina te kua'a-ri fuerza nuu-ro náva'a kuañu-ro sikí koo jíín sikí kúrsiuku, jíín sikí taká fuerza máá ja jito u'u yóo. Te tú naún sá'a kutí jíín-ró. ²⁰ Ko ma kúsi iní-ro jíín tiñu yá'a ja káandatu tachí núu-ro, chí sua ná kúsi iní-ro já á káyoso sí'ví-ró onde ándíví. Achí-ya. ²¹ Te suni hora-ún nì kusí iní Jesús, onde jíín Espiritu Santo, te nì ka'an-ya: Ná kúta'u-ná nuu-ní Táa, jito'o ándíví jíín ñúyiví kúu máá-ní, ja ní jasú-ní taká tu'un yá'a nuu cháa ndíchi jíín núu cháa kájuku'un iní. Te nì stá'an ndijin-ní nuu cháa súchi iní jíná'an-de. Chí súan nì jata'an iní-ní Táa. ²² Taká ndatíñu nì ja'a Táa-ri iní nda'a-ri. Te tú ni ñn jini nuu máá Sé'e, chí máni máá Táa jini-ya. Ni tú jini ni ñn nuu máá Táa, chí máá Sé'e jini, jíín nani chaa ja kuní máá Sé'e te stá'an ndijin-ya núu-dé. Achí-ya. ²³ Te sñn nì jó káva máá Jesús nuu cháa káskuá'a jíín-yá. Te nì ka'an-ya: Xáán ndatu chaa kuní tiñu ja ní kajini máá-ró. ²⁴ Chí ká'an-ri jíín-ró ja kuá'a cháa kájani tu'un Dios jíín cháa kákuu rey, nì kakuni-de nde'é-de nuu já kánde'é máá-ró, ko tú ní kajini-de, te kuní so'o-de ja ní kajini so'o-ró kuní-de núú, ko tú ní kajini so'o-de, áchí-ya.

Chaa va'a ñuu Samaria

²⁵ Te yúan kánchaa ñn maestro ley, te nì ndukuiñi-de chí koto nchaa-de-ya kuní-de: Maestro, naún sá'a-ná náva'a ni'in tá'u-ná kuchaku-ná ñí káni, áchí-de. ²⁶ Te nì ka'an máá Jesús jíín-de: Ndasa yoso núu tutú ley. Ndasa ká'an ká'u-ró. Achí-ya. ²⁷ Te máá cháa-ún nì ka'an-de: Kumaní-ro jíín máá Tatá-ro Dios onde jíín iní jíín añú-ro jíín ñí fuerza-ro jíín ñí núu jini tuní-ro, te kundá'ú iní-ro tá'an-ró nátu'un kundá'ú iní-ro máá-ró, áchí-de. ²⁸ Te nì kachí Jesús jíín-de: Vá'a nì ka'an-ro. Sá'a súan, te ni'in tá'u-ro kúchaku-ro núsáá, áchí-ya. ²⁹ Ko máá cháa-ún, kuní-de ja kée ndaa-de jíín tú'un ká'an-de, te nì jika tu'un-de Jesús: Te ndéja kúu tá'an-ná, áchí-de. ³⁰ Te máá Jesús nì ka'an-ya: ñn chaa nì kenda-de ñuu Jerusalén. Te nì kuun-de kua'an-de ñuu Jericó. Te ichi-ún nì kenda ñakuí'ná núu-dé, te nì kajanchaa ndatíñu-de, te nì kastují-dé. Te nì kee kája'an, nì ndoo chaa-ún kátúu-dé. Te a yani kuu-de núú. ³¹ Te nì kuu ja ichi-ún nì kuun ñn sutu vai-de. Te nì jini-de nuu cháa-ún. Te nì sío-ni-de kua'an-de. ³² Suni súan ñn chaa levita, nì kuyani-de lugar yúan. Te nì jini-de nuu cháa-ún. Te nì sío-ni-de kua'an-de. ³³ Ko ñn chaa ñuu Samaria, jika-de kua'an-de ichi-ún, nì kuyani-de nuu kátúu cháa-ún. Te nì jini-de. Te nì kundá'ú iní-de chaa-ún. ³⁴ Te nì jaa-de. Te nì chu'un-de aceite jíín alcohol nuu ní tuji cháa-ún. Te nì ju'ni-de nuu. Te nì skáa-de chaa-ún sikí caballo-de. Te kua'an-de jíín-de onde mesón. Te nì jito-de chaa. ³⁵ Te inga kiví xián-ún nì kenda-de kua'an-de. Te nì tava-dé uú peso nì ja'a-de nuu cháa xíin mesón. Te nì ka'an-de: Koto-ní-de. Jíín taká-ga ja kanú-ní jíín-de, te nuu ncháa-ná, te nachunáa-ná nuu-ní, áchí-de. ³⁶ Núsáá te ja uní tá'an chaa-ún, te ndé ñn-de nì kuu tá'an chaa nì kenda ñakuí'ná nuu-ún, jáni iní-ro, áchí-ya jíín-de. ³⁷ Te nì

ka'an máá cháa-ún: Chaa n̄i kundá'ú in̄i-de-ún, áchí-de. Yúan-na te n̄i ka'an Jesús jíin-de: Kuá'an núsáá, te suni súan sá'a máá-ró, áchí-ya.

Ja ní jaa-ya núu María jíin Marta

³⁸ Te jíka-ya kuá'an-ya íchi. Te n̄i k̄iv̄i-ya ñ̄n ñ̄u. Te ñ̄n ñ̄así'í, nání-ña Marta, n̄i kana-ña xiní-yá n̄i k̄iv̄i-ya in̄i ve'e-ña. ³⁹ Te ñ̄a'an yá'a, ío ñ̄n ku'u-ña nání María. Te María-ún, n̄i jungoo-ña núu já'a Jesús, jíni ná'ín-ña tú'un ká'an-ya. ⁴⁰ Ko Marta kútéñu-ña já tiní tiñu sá'a-ña. Te n̄i jaa-ña núu-yá, te n̄i kach̄i-ña: Táta, tú ndé'é-ní ja kú'u-ná n̄i xndóo-i náá játiñu máá ñ̄n-ná. Núsáá te ka'an-ní jíin-i ná chindéé tá'an-i jíin-ná. Achí-ña. ⁴¹ Ko n̄i ka'an Jesús: Marta, Marta, xaan jítú in̄i-ró sátiñu-ró, te ja kuá'a tiñu sá'a-ró, te n̄i ndukuí'a in̄i-ró jíin. ⁴² Ko ío ñ̄n-ni tiñu kánúú xaan. Te María, n̄i nakaji-i tiñu kánúú-ún. Te ni ñ̄n, ma kúu kuanchaa nuu-í. Achí-ya.

11

Ja jikán ta'u-yo jíin Padre Nuestro

¹ Te n̄i kuu ja jikán ta'u-yá kánchaa-ya ñ̄n lugar. Te nuu ní ndi'í n̄i ka'an-ya, te ñ̄n chaa káskuá'a jíin-yá, n̄i ka'an-de jíin-yá: Táta, stá'an-ní nuu-ná ndasa kakan ta'u-ná jíná'an-ná, nátu'un n̄i stá'an Juan nuu cháa káskuá'a jíin-de, áchí-de. ² Te n̄i kach̄i-ya jíin-de: Nú kájikan ta'u-ro, te sua ka'an-ro: Táa máá-ná ja kánchaa-ní onde andíví, ná nákana jaa-ná ní jíin sí'ví-ní. Te ná kóo ñ̄u nuu tá'ú-ní tiñu. Te ná kóo taká tiñu játa'an in̄i máá-ní, nátu'un ío in̄i andíví suni súan ná kóo in̄i ñ̄uyívi yá'a. ³ Staa káyee-ná taká k̄iv̄i kuá'a-ní nuu-ná vina. ⁴ Te sá'a-ní tuká'nu in̄i-ní nuu taká kuachi-ná, ch̄i suni máá-ná kásá'a-ná tuká'nu in̄i-ná nuu ñ̄ayívi kásá'a-i falta nuu-ná. Te ma sk̄iv̄i-ní náá koto nchaa-i náá ch̄i sua nama-ní náá nuu k̄ini nuu kuí'a. Achí-ya. ⁵ Te n̄i ka'an-ga-ya jíin-de: Ndé róo ío ñ̄n amigo-ro te nú k̄i'in-ro núu-dé sava ñ̄úú te kach̄i-ro kúni-de: Amigo, kuá'a núu un̄i staa núu-rí, ⁶ ch̄i ñ̄n amigo-r̄i n̄i chaa-de ve'e-r̄i ja jíka-de viaje. Te tú naún kuá'a-r̄i nuu-dé kee-dé. Ach̄i-ro. ⁷ Te chaa kándeé ichi in̄i ve'e ka'an-de: Ma stá'an-ro rúu, ch̄i a ndasú yuxé'é-rí, te se'e-r̄i kákixi-i jíin-rí. Te ma kúu ndukoo-r̄i te kuá'a-r̄i nuu-ro. Ach̄i-de. ⁸ Ká'an-r̄i jíin-ró, vasa ma ndúkoo-de kuá'a-de nuu-ro já kúu-de amigo-ro, ko ja xaán stá'an-ro-dé te yuán ndúkoo-de te kuá'a-de taká ja jínu ñ̄ú'ún-ró. ⁹ Te ká'an-r̄i jíin-ro jíná'an-ró: Kakan, te kuá'a-ya núu-ro. Ndúkú, te ni'in-ro. Ka'an, te ná núña ve'e k̄iv̄i-ró. ¹⁰ Chi chaa jikán, te k̄ií nuu-dé. Te chaa ndúkú, te ní'in-dé. Te chaa ká'an, te núña ve'e k̄iv̄i-de. ¹¹ Te ndé ñ̄n róo ñ̄n táa in̄i ve'e kúu-ró. Te nú se'e-ró jikán-i staa núu-ro, te kuá'a-ró ñ̄n yuu núu-í náún. Xí nú jikán-i ñ̄n t̄iyáká, te lugar ja kuá'a-ró t̄iyáká, te kuá'a-ró ñ̄n ko nuu-í náún. ¹² Xí nú jikán-i ñ̄n ndiv̄i núu-ro, te kuá'a-ró ñ̄n kúrsiuku nuu-í náún. ¹³ Te nú róo vasa chaa ñ̄áá kákuu-ró, te kájini-ro kuá'a-ró ndátíñu v̄a'a nuu sé'e-ró, naga n̄i kuu máá Táa-ro l'a kánchaa andíví já má kuá'a-ya Espíritu Santo nuu cháa jikán núsáá. Achí-ya.

Sik̄i tú'un Beelzebú káka'an-i jíin-yá

¹⁴ Te k̄iñi'in-ya ñ̄n tach̄i ñ̄i'ín. Te nuu ní kenda tach̄i-ún kua'an, te chaa ñ̄i'ín-ún n̄i naka'an-de. Te taká ñ̄ayívi ká'iin yúan n̄i kakee nuu-í kánde'é-i. ¹⁵ Ko sava ñ̄ayívi-ún n̄i kaka'an-i: Jíin Beelzebú, chaa kúñá'nu nuu taká tach̄i, k̄iñi'in-de tach̄i kája'an, áchí-i. ¹⁶ Te sava-ga-i kájito nchaa-i-ya. Te n̄i kajikan-i ñ̄n tun̄i ichi andíví núu-yá. ¹⁷ Ko máá Jesús n̄i jini-ya já súan kájani in̄i-i. Te n̄i ka'an-ya jíin-i: Te nú ñ̄n ñ̄u sás̄in máá, te kánakuatá'an máá, te ñ̄u yúan ma kúni'in. Te nú ñ̄n ve'e sás̄in máá te kánakuatá'an máá, te ve'e yúan ma kúni'in.

18 Te nú Satanás suni sásin máá, ndasa kunj'in ñuu nuu tá'ú tíñu máá núsáá. Chj káka'an máá-ró ja jín Beelzebú kíñi'in-rj tachi-ún kája'an. 19 Te nú ndújín Beelzebú jín-rí ja kíñi'in-rj tachi káni. Núsáá te se'e-ró, ndé jín kákiñi'in máá-i tachi-ún. Ja yúan máá-i, ná nákuñdii-i sik-i-ro. 20 Ko nú jín xiní ndá'a Dios kíñi'in-rj tachi káni kája'an, jandáa kúu ja nú-ro ní chaa ñuu nuu tá'ú Dios tíñu núsáá. 21 Nú in chaa kándáján, te jín machete ndíto-de yujé'é-de, yúan-na te kájin va'a taká ndatíñu-de. 22 Ko nú ja inga chaa nj'in-ga vásá máá-de, yúan-na te kundéé chaa-ún jín-de, te kuanchaa ndi'i-ni machete-de nuu-dé ja ndíto-de jín. Te kiñi'in ndi'i ndatíñu-de. 23 Nú ndé chaa tú ndújín-de jín-rí, núsáá te jító u'u-de ruu. Te chaa tú nástútú jín-rí, jachá-de. 24 Nú nj kenda in tachi káni in chaa te jika kuu nuu ñú'un té'é, ndúkú núu júngo te tú ní'in, yúan-na te ka'an: Ná nó'on-rj ve'e nuu ní kenda-rj, achj. 25 Te nú nj nchaa te jini ja vé'e luu kúu, chi nj ndundoo, 26 yúan-na te ki'in tachi-ún, te kuaka tá'an jín usiá-ga tachi ñáá-ga kaa vásá máá. Te kivi koyo, te kuxiukú yúan. Núsáá te ví'í-gá tá'an chaa yúan onde sandi'í-ná vásá ja xnáñúú núú, áchí-ya. 27 Te nj kuu ja ká'an-ya tú'un yá'a. Te in ña'an kándeé ma'ñú ñáyivi kuá'a-ún, nj kana jaa-ña xiní-yá: Xáán ndatu ña'an ní skáku ní, te nj skáxin-ña ní, áchí-ña. 28 Te nj ka'an-ya: Sua ndatu-ga kúu ñáyivi kájin so'o tu'un Dios, te kachu'un in-i, áchí-ya.

Ja kájukan-i in tuni

29 Te nj kataka ñáyivi núu-yá, te nj ka'an-ya: Ñáyivi ñáá yá'a, kájukan-i tuni, ko ma kuá'a-rj nuu-í, chj tuni Jonás kúu ja kí nuu-í. 30 Chj natu'un Jonás, nj kuu-de in tuni nuu chaa ñuu Nínive, suni súan máá Sé'e chaa kuu-ya in tuni nuu ñáyivi yá'a jíná'an-i. 31 Te reina onde ichi sur, nachaku-ña jín ñáyivi yá'a kivi kí juicio. Te nakuxndii-ña sikí-í. Chj onde jiká xaan ní kii-ña ní jini so'o-ña tú'un ndíchi ní ka'an Salomón. Te vina ví'í-gá kúñá'nu I'a kándii yá'a vásá Salomón. 32 Taká chaa ñuu Nínive nachaku-de jín ñáyivi yá'a kivi kí juicio, te nakuxndii-de sikí-í. Chj máá-de nj kanakani in-de kivi ní jani Jonás tu'un nuu-dé. Te vina ví'í-gá kúñá'nu I'a kándii yá'a vásá Jonás.

Tu'un yiti

33 Tú ni in chaa, nú nj chi'i-de ñu'un xini yiti, te chisa'í-de yiti-ún chj nundóo. Chj sua kani-de nuu candelero, náva'a ná kuni ñáyivi kivi koyo in ve'e, nuu máá luz. 34 Lámpara yiki kúñu kúu nduchi-yo. Te nú nduchi-ro ío va'a, ñí-ni yiki kúñu-ró ndí ncháa. Ko nú nduchi-ro káñáá, te ñí-ni yiki kúñu-ró kándeé ñuñáa. 35 Koto ñúkúún-ró máá-ró núsáá, chj luz kándeé in-ro sanaa te ñu'un tuún kúu. 36 Nú ñí yiki kúñu-ró ndí ncháa, ni tú ío in tí'li nuu túún, ñí nándii ncháa núsáá, natu'un in lámpara ja xú'ún kayú. Achí-ya.

Ja ní kana jín-yá nuu chaa fariseo

37 Te nini ká'an-ya, te nj ka'an nda'ú-ni in chaa fariseo jín-yá ja kée-yá staa jín-de. Te nj kivi Jesús in ve'e chaa-ún. Te nj jungoo-ya kée-yá staa jín-de. 38 Te chaa-ún, nj jini-de nuu-yá. Te nj naa iní-de ndé'é-de ja tú ní nánda'á-yá te yée-yá staa. 39 Te máá Jító'o-yo ní ka'an-ya jín-de: Jandáa kúu, chj róo, chaa fariseo, kanakacha-ró ichi yatá tindo'o jín ichi yatá kó'o. Ko ichi iní-ro, chi nj kachítú ndí-ro jín tú'un kuí'ná jín tú'un ñáa. 40 Chaa káñáá jíná'an-ró. I'a nj sá'a ichi yatá, á tú suni ní sá'a-ya ichi iní. 41 Ko taká ja kendo sobra nuu-ro, te kája'a-ró kúu caridad, te kájan iní-ro ja taká tíñu kásá'a-ró ío ndoo ja súan. 42 Naka ndá'ú kuu róo chaa fariseo, chj kája'a-ró in sikí uxí ita minú jín ruda jín taká yua, nuu Dios, te tú kásá'a kuti-ro tíñu ndaa, ni tú maní-ro jín-yá.

Ní kásá'a-ró ndéndúú tiñu yá'a te ma xndóo-ró ingá tiñu-ún núú. ⁴³ Naka ndá'ú kuu róo cháa fariseo, chi xaan kákuni-ro silla onde xiní mesa ini ve'e sinagoga. Te ka'an sa'án ñáyivi jín-ró nuyá'u kákuni-ro. ⁴⁴ Naka ndá'ú kuu róo cháa káchaa tutu jín cháa fariseo, chi cháa uu xiní kákuu-ró. Nátu'un ve'e añú ja tú ndijin kánde, súan ká'io-ró, te cháa kájika kuu, tú jiní-de ja jañú-de sikí, áchí-ya jín-de. ⁴⁵ Te in cháa kúu maestro ley, ni ka'an-de: Maestro, nuu ní ka'an-ní tu'un yá'a, suni ni ka'an-ní sikí máa-ná jíná'an-ná, áchí-de jín-yá. ⁴⁶ Te ni ka'an-ya: Naka ndá'ú kuu róo cháa maestro ley jíná'an-ró, chi káchaa-ró carga ve'e sikí táká cháa ja tú kákuu kundiso-de. Ko máa-ró, ni tú káké'é-ró carga-ún vasté jín in nda'a lúlí-ró. ⁴⁷ Naka ndá'ú kuu róo jíná'an-ró. Chi kásá'a-ró vé'e añú cháa ni kajani tu'un Dios. Te ni kaja'ni táa-ro-dé jíná'an-de. ⁴⁸ Súan kúu ja káka'an ndaa-ro ja kájata'an ini-ro tiñu ni kasá'a táa-ro. Chi jandaa kúu ja ní kaja'ni-dé cháa-ún. Te máa-ró, ni kasá'a-ró vé'e añú ndiyi-ún. ⁴⁹ Ja yúan súni ni ka'an Dios in tu'un ndíchi: Tájí-rí cháa kani tu'un-ri jín cháa apóstol ki'in nuu-í jíná'an-i. Te sava-de ka'ni-í te sava-ga-de chindikín-i, áchí Dios, ⁵⁰ nává'a sikí ñáyivi yá'a ná koo kuachi cuenta ja ní jati niñi táká cháa ni kajani tu'un-ri onde kiví ní jungoo ñuyivi, ⁵¹ onde niñi Abel, te onde niñi Zacarías, cháa ni ji'i sava mañú altar jín vé'e ij. Súan ká'an-ri jín-ró, ja sikí ñáyivi yá'a kuu kuachi-ún. ⁵² Naka ndá'ú kuu róo maestro ley, chi ni kajanchaa-ro ndákáa kiví-i ini tu'un ndíchi núú, te ni kajasu-ro núu cháa kákuni skuá'a. Ko ni máa-ró suni tú ní káskuá'a-ró, áchí-ya. ⁵³ Te nini ká'an-ya tú'un yá'a, te cháa káchaa tutu jín cháa fariseo, ni katau xaan-dé nuu-yá. Te ni kastátá'an-de jín-yá ja ná ká'an-ga-ya kuá'a tú'un. ⁵⁴ Chi kájito yu'u-dé-ya, ja sánaa te ni'in-dé yaku tu'un ká'an-ya, nává'a kakan-de kuachi sikí-ya.

12

Cuenta yujan ía cháa fariseo

¹ Nini súan kúu, te ni kakutútú kuá'a xaan ñáyivi, ja kajañu tá'an-i. Te ni ka'an-ya jín cháa káskuá'a jín-yá: Koto va'a-ró máa-ró núu yujan ía cháa fariseo, chi yúan kúu tu'un yóso yú'u. ² Chi tú ni in naún yíndi'u ja má kenda ndijin. Ni tú ni in ja yísa'í ja má kuní-yo núu. ³ Núsáa, taká tu'un ni ka'an-ro ñúñaá, onde nuu ío ndijin ná kúni so'o-i. Te tu'un ni ka'an yaá-ro ní kajini so'o-i ká'in-i ini ve'e, te onde xiní vé'e ná koo jaa tu'un.

Ndéja yú'ú-yo koto-yó

⁴ Ko amigo, ká'an-ri jín-ró jíná'an-ró: Ma yú'ú-ro koto-ró ñáyivi já'ni yiki kúñu-yó, chi nú ni ndí'i ni kaja'ni-í, te tuká inga naún kúu sá'a-ga-i. ⁵ Ko ná stá'an-ri nuu-ro ndé ja yú'ú-ro koto-ró. Ío in ja nú a ni ja'ni-í róo te ío poder yúan chindee róo nuu infierno. Yúan yú'ú-ro koto-ró núsáa. Yúan kástu'ún-ri nuu-ro. ⁶ Tú kúya'u u'un tísaa ja uu xu'ún náún. Te tú ni in-ti náa iní Dios. ⁷ Chi a ni ka'u-ya onde taká ixi xiní-ro. Núsáa te ma yú'ú-ro jíná'an-ró, chi kánúú-ga-ro vásá kuá'a tísaa. ⁸ Te ká'an-ri jín-ró: Nú ndé cháa kani ndaa-de tu'un-ri nuu ñáyivi, suni súan máa Sé'e cháa nakani ndaa-ya tú'un-de nuu ndájá'a Dios. ⁹ Ko nú ndé cháa ské'ichi-de ruu nuu ñáyivi, suni súan ské'ichi-ri-de nuu táká ndajá'a Dios. ¹⁰ Te nú ndé cháa ka'an ndiva'a-de sikí máa Sé'e cháa, koo tuká'nu ini-ya núu-dé. Ko nú ndé cháa ka'an ndiva'a-de sikí Espíritu Santo, ma koo tuká'nu ini nuu-dé. ¹¹ Te nú ni kajanchaka-i róo ini ve'e sinagoga nuu cháa kákuñá'nu jín núu cháa tá'ú tiñu, ma nákani xaan iní-ro ndasa xndió káni-ró tú'un, xí ndasa ka'an-ro. ¹² Chi máa Espíritu Santo stá'an-ya núu-ro ndasa kanúú tú'un ka'an-ro hora-ún, áchí-ya.

Sikí já kútóó iní

¹³ Yúan-na te ñin cháa kánde-de nuu ñáyivi kuá'a-ún, ñi ka'an-de jíin-yá: Maestro, ka'an-ní jíin ñani-ná ná ká'nchá sava-de ta'u-ná jíin-ná, áchí-de. ¹⁴ Ko máa-yá ñi ka'an-ya jíin-de: Utale, ndéja ní jani ruu ja kúu-ri cháa sándaá xí cháa ka'nchá sava ta'u já kúu róó jíná'an-ró. Achí-ya. ¹⁵ Te ñi ka'an-ya jíin-de: Koto va'a-ró máa-ró, te ma kútóó iní-ro, chi vasa kua'a xaán ndatíñu ñáva'a ñin cháa, ko nasu já jíin yúán te kuchaku jíñú'ún-de, áchí-ya. ¹⁶ Yúan-na te ñi ka'an-ya ñin tu'un yátá jíin-i: Ñi io ñin cháa kúká. Te ñi ndeá xaán nuni-dé. ¹⁷ Te cháa-ún, ná kani iní-de: Ndasa sá'a-ri, chí tuká núña yaka-ri nataan-gá-ri ñiñi-rí, áchí-de. ¹⁸ Te ñi kachi-de: Sua ná sá'a-ri. Ná kanú-ri yaka-ri. Te nakani-ri ja ká'nu-ga. Te yúan nataan ndí'i-ri ñiñi-rí jíin táká-ga ndatíñu-ri. ¹⁹ Yúan-na te kachi-ri jíin iní jíin añú-ri: Vina te kua'a xaán ndatíñu ñáva'a-ró já kánda kua'a kuiá. Ná ndétatú-ro te kaji-ro kó'o-ró, te ná kúsi iní-ro núsáá, áchí-de jíin máa-de. ²⁰ Ko ñi kachi Dios jíin-de: Cháa ñáá kúu-ró. Akuáa vina te kuu-ro. Te ndatíñu ñi sátu'a-ró-ún, ndé cháa kuu. Achí Dios. ²¹ Súan ío sikí cháa ja sákúká-de máa-de, ko tú kúká-de nuu Dios.

Ma ná kani iní-yo sikí já kúchaku-yo

²² Te ñi ka'an-ya jíin cháa káskuá'a jíin-yá: Núsáá te ká'an-ri jíin-ró, ma ná kani iní-ro sikí já kúchaku-ro, nú ndasa kee-ro, ni sikí yiki kúñu-ró, nú ndasa kundii kunamá-ro. ²³ Á tú kánúú-gá vida-ro vasa já kée-ro, te yiki kúñu-ró vasa sá'ma-ro náún. ²⁴ Nde'é-ró tákaká, tú jitu-ti, ni tú nástútú-tí, ni tú náchiva'a-ti iní yaka-ti, chí máa Dios skée-ya-ti. Á tú kánúú-ga-ro vasa kiti-ún. ²⁵ Ko ndé róó ja súan ná kani iní-ro te á kuu chíso-ga-ro máa-ró ñin yiki. ²⁶ Te nú ma kúu sá'a-ró vasté ñin tiñu lúli-ga súan, te naja kánakani iní-ro jíin sava-ga-ún núsáá. ²⁷ Nde'é ndasa kája'nu ita yuku. Tú sátíñu, ni tú táú. Ko ká'an-ri jíin-ró ja rey Salomón kivi ní kuñá'nu xaán-dé ni tú ní kúu ku'un-de sa'ma súan natu'un ita-ún. ²⁸ Te Dios, nú súan skúnamá-ya ita yuku-ún ja ío vina te yuchaan kayu nuu ñu'ún, naga ñi kuu ja má skúnamá-ya róó. Te naja tú kákandíja va'a-ró. ²⁹ Te ma kuítú iní-ro ndasa kee-ro, xí ndasa ko'o-ró ni ma ná kani xaán iní-ro núsáá. ³⁰ Chi taká ndatíñu yá'a kájítú iní ñáyivi ñúyivi jíin. Ko máa Táa-ro a jiní-ya já kánandi'i-ró táká ndatíñu yá'a. ³¹ Ko kuítú iní-ro kivi-ró iní ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. Yúan-na te kua'a-ga-ya táká ndatíñu-ún nuu-ro. ³² Ma yú'ú-ro jíná'an-ró, chí vasa tikuní lúli kákuu-ró, ko máa Táa-ro ándíví, a ñi kusii iní-ya já núu-ro kuá'a-ya ñuu nuu tá'ú-ya tiñu. ³³ Xikó táká ndatíñu-ró, te sá'a-ró caridad. Ndúkú-ró bolsa ja má kútú'ú kuatíñu-ró. Te suni taan-ro yaji-ro ondé andíví nuu tú naa. Chí yúan ma kúu kivi ñakuí'ná, ni ma kúu cháa tikixin te stíví-tí. ³⁴ Chi nuu kánde yaji-ro, yúan kúu nuu kuítú iní-ro jíin. ³⁵ Ku'ni ñi'in chíi-ró jíná'an-ró, te lámpara máa-ró, ná koo tu'a-ni ñu'ún iní.

Ja ní káindatu mozo jito'o-i

³⁶ Te máa-ró jíná'an-ró ná koo tu'a-ró natu'un mozo káindatu-i jito'o-i ja ncháa-de kua'an-de viko tánda'a, náva'a nú ñi ncháa-de te ka'an-de, te kuña-ni-i ve'e jíná'an-i. ³⁷ Xáán ndatu kuu mozo-ún te nú ñi ncháa jito'o-i nuu-í, te jiní-de ja kándito-i. Jándáa ká'an-ri jíin-ró ja kú'ni-de chíi-de, te nuu mesa súnogo-de mozo-de te kani-de ko'o-í jíná'an-i. ³⁸ Te vasa ná cháa-de ñúú, xí vasa ná ncháa-de ja'a ñuu, te nú suni súan kuní-de sá'a mozo-ún ja kándito-i, ndatu xaán kéndoo mozo-ún jíná'an-i. ³⁹ Ko ná júku'un iní-ro tú'un yá'a. Táa iní ve'e, nú ní jiní-de na hora kúu ja kii ñakuí'ná te kundito-de núú, te ma kuá'a-de tu'un sakuí'ná vé'e-de núú. ⁴⁰ Te róó suni súan koo tu'a-ró, chí máa kivi já

tú naún kájani iní-ro, te nchaá-ni máá Sé'e cháa, áchí-ya jíin-de. ⁴¹ Yúan-na te Pedro, ni jiká tu'ún-de-ya: Táta, máá-ni nuu náá jíná'an-ná ká'an-ní tu'un yá'a náún, xí súní ká'an-ní nuu táká-ga cháa yá'a, áchí-de. ⁴² Te ni ka'an máá Jító'o-yo: Ndéja kúu ñin mozo ndito xiní já skíkuu va'a, chí máá jító'o, kani-de mozo-ún ná kóto-i se'e-de náva'a skée-í suchí-ún máá hora ja xíin tíñu. ⁴³ Xáán ndatu kuu mozo-ún, te nú ni nchaá jító'o-i te nani'in-dé-i sá'a-i súan. ⁴⁴ Jandáa ká'an-ri, ja káni-de mozo-ún ja kóto-i taká ndatíñu-de. ⁴⁵ Ko nú mozo-ún jáni iní-i: Kúkuéé-ga te nchaá jító'o-ri, achí máá-i. Te kejá'á-i stují-í mozo máá-í jíin ñá'an kájatíñu nuu-í. Te kee-í te ko'o-i, te najini-i. ⁴⁶ Te mozo-ún, nú ni nchaá jító'o-i kivi já tú ndátu-i jíin hora ja tú jiní-i, te xndó'o-de-i, te kiñi'in-de-i onde jíin cháa tú káskíkuu va'a. ⁴⁷ Chí nú ndé mozo a jiní-i tíñu ndasa játa'an iní jító'o-i, te nú tú ní sátu'a-i, ni tú ní skíkuu-i tíñu kuní máá-de, ndo'o xaan-í yunu xí. ⁴⁸ Ko nú ndé mozo tú jiní-i tíñu ndasa játa'an iní jító'o-i, te nú sá'a-i tíñu ñáa ja xndó'o-de-i núú, yúan-na te yaku-ni yunu xí ndo'o-i. Chí nú kua'a-ya kuá'a ndatíñu nuu ñin cháa, te nandakan kua'a-ya nuu-dé. Te suni súan nú kua'a ndatíñu kátatu-i ñin cháa, ví'í-gá nandakan-i nuu-dé.

Sikí tú'un sásin máá jíná'an

⁴⁹ Ni kii-ri ja chindee-ri ñu'un iní ñuyívi yá'a. Te xaan kuní-ri ja ná kóo. ⁵⁰ Te ío ñin tundó'o ja kuánducha-rí jíin, ko xaan ndukuí'a iní-ri onde ná skíkuu-ri. ⁵¹ Kájani iní-ro já ní cháa-ri ja kóo ná'in-ni iní ñuyívi náún. Ká'an-ri jíin-ró ja ná túu, chí sua ndonda sikí tá'an. ⁵² Chí ñin-ni ve'e koo u'un ñayívi, te sásin máá jíná'an. Uní ndonda sikí úu, te uu ndonda sikí uní. ⁵³ Chí ndonda sikí tá'an, táa sikí sé'e-de, te se'e sikí táa-i. Náa sikí sésí'i-ña, te sesí'í sikí náa-i. Náchisó sikí séjanú-ña, te sejanú sikí náchisó-i. Achí-ya.

Sikí tuní skuá'a-yó

⁵⁴ Te suni ni ka'an-ya jíin ñáyivi kuá'a-ún: Nú ni kajini-ro nána viko íchi nú kée ndikandii, te káka'an-ro: Kuun sau, áchí-ro, te kúu súan. ⁵⁵ Te nú ni nana nuu tachí, te káka'an-ro: Nandii, áchí-ro, te súan kúu. ⁵⁶ Cháa uu xiní kákuu-ró. A kájini-ro naún kuní ka'an tuni iní ñuyívi jíin ándívi, te naja tú kánakuni-ro kivi yá'a núsáa. ⁵⁷ Te naja tú kátava máá-ró cuenta ndé ja kúu tíñu va'a núsáa. ⁵⁸ Ko nú kua'an-ro núu juez jíin cháa jító u'u róo, te yachí ná ndátu'ún vá'a-ró jíin-de nini ká'íin-ró íchi jíin-de. Chí nú túu, te kua'a-de róo nuu juez, te juez kua'a-de róo nuu policía, te policía chindee-de róo vekaa. ⁵⁹ Te ká'an-ri jíin-ró, ja má kenda kuti-ro yúan onde nú tú chunáa-ro táká centavo, áchí-ya jíin-de.

13

Kánúú nákani iní-yo

¹ Te suni kivi-ún ká'íin yaku cháa jíin-yá yúan. Te ni kajani-de tu'un nuu-ya ndasa ni kata'an cháa ñuu Galilea. Chí Pilato, ni sáká núu-de niñi cháa-ún jíin niñi kítí já kásoko-í nuu Dios. ² Te ni ka'an Jesús: Cháa ñuu Galilea yúan, ja súan kándo'o-de tundó'o-ún, te á ni ío xaan kuáchi-de vásá táká-ga cháa ñuu Galilea, kájani iní-ro náún. ³ Ná kástu'ún-ri nuu-ro já túu, chí suni súan naa-ro jíná'an-ró nú tú nakani iní-ro. ⁴ Te suni xia'un uní cháa ja sikí máá-de ni ndua torre ñuu Siloé te ni kaji'i-de, á ni kasá'a-de kuáchi xaan-gá vásá táká-ga cháa káxiukú ñuu Jerusalén, kájani iní-ro náún. ⁵ Ná kástu'ún-ri nuu-ro já túu. Chí suni súan naa-ro jíná'an-ró nú tú nakani iní-ro. Achí-ya.

Tu'un mérkexe

6 Te ni ka'an-ya tú'un yátá yá'a: ñin chaa ñáva'a-de ñin mérkexé ja ní nachu'un-de ma'ñú itú uva-de. Te ni jaa-de ndúkú-de nde'e xiní. Te tú ní ní'in kúti-dé. 7 Te ni kachi-de jín mozo ndíto itu uva-ún: Vina te a ío uní kua kándúkú-rí nde'e xiní mérkexé yá'a, te tú ní'in kúti-rí. Xiti ná kí'in. Naja kándij satéñu nuu ñú'un yá'a. Achí-de. 8 Yúan-na te ni ka'an máa mozo: Táta, skéndo-ní, ná kúndij vasté ingá kua yá'a, onde ná sáyúchí-ná ja'a te chu'un-ná ja'an te nándéó. 9 Te nú ni ja'a nde'e, te ío va'a. Te nú túu, te vásá xíti-ní áchí-i. Achí-ya.

Tu'un ña'an jika tíí

10 Te ñin kivi ndétatú ni stá'an-ya tú'un ini ñin ve'e sinagoga. 11 Te ni kenda ñin ña'an tá'an-ña ñin tachi kini ja ní kuu xia'un uní kua kú'u-ña. Te ni kai-ña, jika tíí-ña, chi tú kúu kuti ndúkoo tuun-ña. 12 Te ni jini Jesús nuu-ñá. Te ni kana-ya xiní-ñá. Te ni kachi-ya jín-ña: Nána, vina te a ni nduva'a-ní ja kú'u-ní, áchí-ya. 13 Te ni chaa-ya ndá'a-yá siki-ñá. Te ni ndúkoo tuun-ni-ña, te ni nakana jaa-ña Dios. 14 Te chaa kúñá'nu ini ve'e sinagoga, ni kití ini-de nuu Jesús ja ní nasáva'a-ya-ñá kivi ndétatú. Te ni ka'an-de jín ñáyivi kuá'a-ún: Ñu kivi ío sátiñu-ró, te kivi-ún chakoyo-ró kúu tana-ro. Ko kivi ndétatú yá'a, chi ma kúu, áchí-de. 15 Yúan-na te ni ka'an máa Jító'o-yo jín-de; Chaa uu xiní kakuu-ró. Ja kúu kivi ndétatú te tú kándájí-ró xndiki-ro xí burro-ró núu káyee-tí-ún, te tú kaskó'o-ró-tí nducha náún. 16 Te sesíí Abraham yá'a, nú'ni-ña xiá'un uní kua ni sá'a kui'na. Te tú ío va'a ndájí-rí-ña kivi ndétatú náún, áchí-ya. 17 Te súan ni ka'an-ya tú'un yá'a. Te ni kakuka nuu taká chaa kájito u'u-ya-ún. Ko taká ñáyivi, ni kakusi ini-i jín taká tiñu ñá'nu ni sá'a-ya.

Tu'un ndikin yuá mostaza

18 Te ni ka'an-ya: Ndasá kuni koo ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. Te na jín skétá'an-ri. 19 Kúu nátu'un ndikin yuá mostaza ja ní ki'in ñin chaa te ni chaa-de nuu itú-de. Te ni ja'nu. Te ni kuu ñin yunu ká'nu. Te tisaá andívi ni kasá'a-ti taká-ti chíi nda'a-ún. Achí-ya.

Tu'un yátá yujan ía

20 Te ni ka'an tuku-ya: Naún tu'un yátá skétá'an-ri jín ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. 21 Kúu nátu'un yujan ía ja ní ki'in ñin ña'an. Te ni chisa'í-ña chíi uní tiyíi yúchi onde ni ndi'i ni kuu ía ní sá'a. Achí-ya.

Siki íchi yúxé'é túu

22 Te nini kua'an-ya íchi ñuu Jerusalén, te ni jika kuu-ya taká ñuu jín taká rancho, ni stá'an-ya tú'un. 23 Te ni ka'an ñin chaa jín-ya: Táta, yaku-ni chaa kaku-de náún, áchí-de. Te ni kachi-ya jín-de: 24 Ndúkú ndéé téyíí-ró kivi koyo-ró íchi yúxé'é túu, chi ká'an-ri jín-ró ja kuá'a ñáyivi ndúkú ndéé-i kivi-i, ko ma kúu kivi koyo-i. 25 Chi táa ini ve'e, ndukuiñi-de, te kasu-de yuxé'é. Te ichi yata vé'e kuiñi-ró. Te skáján-ró vitú yúxé'é te ka'an-ro: Táta, táta, kuña-ní ve'e, ná kivi koyo-ná, achi-ro. Te kachi-de kuni-ró: Aa, tú jini-ri ná ñuu vaikoyo-ró, achi-de. 26 Yúan-na te kejá'a-ró ká'an-ro jín-de: Ni kayee-ná staa jín-ní, te ini ya'ya ñuu-ná ni stá'an-ní tu'un nuu-ná, achi-ro. 27 Te máa-de kachi-de kuni-ró: Achí-ri jín-ró ja tú jini-ri róó ndé ñuu vaikoyo-ró. Kuxio jíná'an-ró chi ñáyivi kásá'a tiñu ñáá kakuu-ró. Achí-de. 28 Te yúan nde'e-ro, te nakaji-ro ñíi yú'u-ro kuiñi-ró. Te kuni-ro núu Abraham jín núu Isaac jín núu Jacob jín núu taká-ga chaa ni kajani tu'un Dios kuiñi-de ini ve'e Dios. Te róo kuxio-ró sásin-ya róo. 29 Te kikoyo-i ichi núu kána ndikandii jín íchi núu kée ndikandii, ichi norte jín íchi sur, te jungoo-i ini ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. 30 Kuni

so'o va'a-ró: Sava chaa sandi'í-na, ndunúú-de. Te sava chaa kúnúú, nduu-de sandi'í-na. Achí-ya.

Tu'un Herodes

³¹ Te kivi-ún ni jakoyo yaku tá'an chaa fariseo, te ká'an-de jíin-yá: Kuxio-ní yá'a te kenda-ní ki'in-ní, chi chaa Herodes ka'ni-dé ní kuni-de, áchí-de. ³² Te ni kachi-ya jíin-de: Kuá'an, te kastu'ún-ró núu máa ñúkui jian: Vina chi ki'ni'in-ri tachi kini kaja'an. Te sá'a-ri tana vina jíin yúchaan. Te onde nuu uní kivi te sijinu-ri tiñu-ri. ³³ Ko kánúú xaan já vina jíin yúchaan jíin ísá te kaka-ri ki'in-ri, chi ma kuu ja ñin chaa jáni tu'un kenda-de yata ñuu Jerusalén, te kuu-de. Achí-ro.

Siki já ní kuku'a iní-ya jíin ñuu Jerusalén

³⁴ Jerusalén, Jerusalén, ni kaja'ni-ro chaa kájani tu'un Dios, te ni kaja'a-ró yuu xiní chaa ni táji-yá vai nuu-ro. Ió kua'a vuelta ni kuni-ri nastútú-ri se'e-ro, natu'un chukí ja nastútú-tí tiri-ti chí ndijin-tí, ko tú ní kákuni-ro. ³⁵ Vina te kendoó víchí vé'e-ró núsáá. Ko ká'an-ri jíin-ró já má kuni kuti-gá-ro núu-rí jíná'an-ró onde ja ñin kivi ká'an-ro: Ná nákana jaa-yó-yá chi ndiso-ya tiñu máa Tatá Dios, achí-ro. Achí-ya.

14

Ja ní nasáva'a-ya ñin chaa kú'u kivi ndetatú

¹ Te ñin kivi ndetatú ni kivi-ya iní ve'e ñin chaa kúná'nu nuu chaa fariseo jíná'an-de ja kée-yá staa jíin-de. Te kájito yu'u-dé-ya. ² Te ni kenda ñin chaa kú'u-de kue'e kuiñi, kándii-de nuu-yá. ³ Te ni ka'an Jesús jíin chaa kákuu maestro ley jíin chaa fariseo: Á kuu sá'a-ri tana kivi ndetatú xí túu, áchí-ya. ⁴ Ko máa-de, tú ní káka'an kuti-dé. Yúan-na te ni ki'in-ya chaa ñu'un kuiñi-ún. Te ni nasáva'a-ya-dé. Te ni natáji-yá-de kuano'on-dé. ⁵ Te ni ka'an-ya jíin-ún: Te nú burro máa-ró xí xndiki-ro júngava-ti iní ñin sókó, te tú natava-ro-ti vasa kivi ndetatú kuu náún. Achí-ya. ⁶ Te tú ní kákuu xndió káni-de ni ñin tu'un nuu-yá ja súan ni ka'an-ya jíin-de.

Siki ñáyivi sáñá'nu-i máa-i

⁷ Te ni jini-ya já kándúkú-de jungoo jíñú'ún-de silla xini mesa. Te ni ka'an-ya ñin tu'un yátá jíin chaa ni kataka yúan. ⁸ Nú ni kana ñin chaa xini-ro já kí'in-ro ñin viko tánda'a, te ma júngoo jíñú'ún-ró silla xini mesa. Chi nú súan, sanaa te a ni kana-de xini ñin chaa kúná'nu-ga vásá róó. ⁹ Te chaa chaa ni kana xini-ro-ún jíin-de. Te ka'an-de jíin-ró: Kuxio, ná kúnchaa chaa yá'a jian. Yúan-na te kúka nuu-ro kí'in-ro ondé sandi'í-na kunchaa-ro. ¹⁰ Ko nú ni kana ñin chaa xini-ro, kuá'an te jungoo-ró ondé sandi'í-na. Chi nú jaa chaa ni kana róó yúan te kachi-de kuni-ró: Amigo, nuu silla jíñú'ún yá'a jungoo-ró, achí-de. Yúan-na te nduñá'nu-ró jito nuu chaa káxiukú ká'nu jíin-ró. ¹¹ Chi taká chaa sáñá'nu-de máa-de, ndusúchí-de. Te taká chaa sásúchí-de máa-de, nduñá'nu-de. Achí-ya. ¹² Te suni ni ka'an-ya jíin chaa ni kana xini-yá-ún: Nú sá'a-ró sámá xí xini, ma kána-ró xiní chaa kákuu amigo-ro, ni xini ñani-ro, ni xini tá'an-ró, ni xini chaa kúka. Chi nú súan te suni máa-de nakana-de xini-ro. Te ni kuu ja ní nani'in-ro tá'u-ro. ¹³ Ko nú sá'a-ró gasto, te kana-ró xiní chaa ndá'ú, chaa tiku'lu, chaa tá'nú, jíin xiní chaa kuáá. ¹⁴ Te xaan ndatu kendoó-ró nú súan, chi tú naún náku'a-de nuu-ro. Ko ni'in-ro yá'u-ró kivi náchaku taká chaa ndaa, áchí-ya.

Ñin xini ká'nu

¹⁵ Te ñin cháa yéé stáa jíin-yá, ñi jini so'o-de tu'un yá'a. Te ñi kachi-de jíin-yá: Xáan ndatu kuu cháa ja kée-dé staa onde ñi ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. Achí-de. ¹⁶ Yúan-na te ñi kachi-ya jíin-de: ñin cháa ñi sá'a-de ñin xini ká'nu, te ñi kana-de xini kuá'a ñáyivi. ¹⁷ Te nuu ní jaá hora ja kúxini-de-ún, te ñi táji-de mozo-de kuakachi nuu ja kée stáa xini-ún: Ña'an-ní jíná'an-ní. Chí a ñi ndi'í ío tu'a. Achí. ¹⁸ Te ñin-ni ñi kasájá'a ñi ndi'í-de. Te cháa ñin ñi kachi-de jíin mozo. Ñi jaan-ri ñin ñu'un te kánúú kínde'é-rí. Te ná kúña ká'nu ñi-de nuu-rí, chí ma jaá-ri. Achí-de. ¹⁹ Te ñi ka'an inga-de: Ñi jaan-ri u'un yunta xndikí te kikoto nchaá-ri-ti. Ná kúña ká'nu ñi-de nuu-rí, chí ma jaá-ri. Achí-de. ²⁰ Te ñi ka'an tuku inga-de: Sáa ní tanda'a-rí. Te ja yúan má kúu jaá-ri. Achí-de. ²¹ Te kuano'on mozo-ún ñi kastu'ún-de nuu jíto'o-de. Yúan-na te máá táa ñi ve'e-ún, ñi kití ñi-de. Te ñi kachi-de jíin mozo-de: Kuá'an yachi ñi nuyá'u jíin táká ya'ya, te kana-ró xini cháa ndá'ú, cháa tiku'lu, cháa tá'nú, jíin cháa kuáa, ná kíkoyo-de. Achí-de. ²² Te ñi kachi mozo-ún: Táta, a ñi kuu natu'un ká'an-ní ko núña-ga lugar. Achí-i. ²³ Te jíto'o-ún ñi ka'an-de jíin mozo-de: Kuá'an taká ichi jíin táká rancho te stétuu-ró ñáyivi-ún ná kí-i yá'a, nává'a ná chítú ñi ve'e-ri. ²⁴ Chí ká'an-ri jíin-ró ja ní ñin cháa ñi jakana-ró-ún, ma kúxini kuti-dé ve'e-ri, áchí-de. Achí-ya.

Sikí cháa kuni-de kundikin-de-ya

²⁵ Te kája'an kua'a xaán ñáyivi jíin Jesús. Te ñi ka'an-ya jíin-i: ²⁶ Nú ndé cháa kii-de nuu-rí, te nú chíñú'ún-de táa-de, náa-de, ñasí'í-de, se'e-de, ñani-de, kuá'a-de, xí onde jíin máa-de, ma kúu kuu-de cháa skuá'a jíin-rí. ²⁷ Te cháa tú ndóyo-de jíin túndó'o kii sikí-dé, te kundikin-de ruu kii-de, ma kúu kuu-de cháa skuá'a jíin-rí. ²⁸ Chí nú ndé róo kuni-ro káni-ró ñin ve'e, á tú xna'an-ga jungoo-ró te tava-ro cuenta nasaa kuu gasto, te kuni-ro nú vatu-ni kanda-ró jinu xí túu. ²⁹ Chí nú túu, te nú a ñi jani-ró ja'a, te ma kánda xu'ún-ró síjínu-ró. Yúan-na te taká ñáyivi kájiní nuu vé'e tiku'lu-ró-ún, sákátá-i nuu-ro. ³⁰ Te ka'an-i: Cháa yá'a, ñi keja'a-de jáni-de ñin ve'e, te tú ní kánda-de síjínu-de, achí-i. ³¹ Xí nú ndé rey kuni-de ki'in-de kuatá'an-de jíin ingá rey, á tú xna'an-ga jungoo-de te nakani ñi-de te nú vatu-ni kuu jíin uxí mil soldado kuatá'an-de jíin ingá rey ja vái sikí-dé jíin okó mil soldado. ³² Chí nú túu, te nini jiká-ga vái ingá rey, te táji-de ñin cháa ki'in ka'an ndá'ú jíin-de ja ná júkuifi. ³³ Te suni súan nú ndé róo tú síjita-ró taká ndatiñu ñává'a-ró, ma kúu kuu-ró cháa skuá'a jíin-rí núsáa.

Tu'un yátá sikí ñí

³⁴ Vá'a ío ñi, ko nú onde ñi-ún ná náa xikó, te ndasa ndu'u'a núsáa. ³⁵ Ma kuatíñu kuti, ni ja kúu nuu ñu'un ja ndúu ja'an, chí kacha-de ki'in. Cháa ío so'o kuni ná'in, ná kúni so'o-de. Achí-ya.

15

Sikí ríi, kití ní sana

¹ Te taká cháa xini jíin cháa ká'io kuachi, ñi jakoyo-de nuu Jesús nává'a kuni so'o-de tu'un ká'an-ya. ² Te cháa fariseo jíin cháa káchaa tutu, ñi kaka'an-de: Cháa yá'a, játá'ú-de cháa ká'io kuachi te yéé-dé staa jíin cháa-ún, áchí-de. ³ Te máa Jesús, ñi ka'an-ya tú'un yátá yá'a jíin-de: ⁴ Ndé ñin róo nú ñává'a-ró ñin ciento ríi, te skuíta-ró ñin-ti, á tú skéndo-ro kúun xiko xia'un kuun-gá-ti onde nuu ñu'un té'é, te kinándúkú-ró kití ní naa-ún onde nani'in-ro-ti xí túu. ⁵ Te nú ñi nani'in-ro-ti, kúsi ñi-ro xndéé-ró-ti nuu chó'o-ro. ⁶ Te nú ñi najaa-ro vé'e te nastútú-ró cháa kákuu amigo-ro jíin tá'an-ró, te kachi-ro kúni cháa-ún: Ná

kúsií iní-yo chí nì nani'in-rí rií-ri-ri kiti á nì naa núú. Achí-ro. ⁷ Ká'an-ri jíin-ró, ja súan kusii-gá iní-ya onde andíví jíin íin cháa ío kuachi nú nakani iní-de, vásá jíin kúun xíko xia'un kuun-gá cháa va'a ja tú kájinu ñú'ún-de tu'un nakani iní.

Tu'un ña'an ní skuíta-ña íin peso

⁸ Xí nú íin ñasí'í ñáva'a-ña uxí peso, te skuíta-ña íin peso, á tú chí'i-ña yíti te nastáa-ña vé'e, te nandúkú víi-ñá onde nani'in-ñá. ⁹ Te nú nì nani'in-ñá, te kána-ña xiní tá'an-ña jíin amiga-ña, te kachí-ña kúni-i: Ná kúsií iní-yo, chí nì nani'in-rí peso-ri ja ní skuíta-ri-ún núú. Achí-ña. ¹⁰ Ká'an-ri jíin-ró, ja súan kúsií-gá iní taká ndajá'a Dios jíin íin cháa ío kuachi nú nakani iní-de.

Tu'un suchí ní naa, te nì ndenda-i

¹¹ Te nì ka'an-ga-ya: íin cháa nì io uu se'e yíi-de. ¹² Te suchí súchí-ún nì ka'an-i jíin táa-i: Táa, kuá'a-ní sava ñu'un núu-ná ja kúu ta'u-ná, áchí-i. Te nì teta'an-de ta'u-í nuu ndéndúú-i. ¹³ Te nì kuu yakú kiví, te suchí súchí-ún nì stútú ndí'i-i ndatíñu-i. Te nì kee-i kua'an jíká-i inga ñuu. Te yúan nì xnáa-í ta'u-í, chí nì janu ndíva'a-i. ¹⁴ Súan nì ndí'i nì janu sání-i, te vásá ní cháa íin tama xáan iní ñuu-ún, te nì kejá'á nándí'i-i. ¹⁵ Te nì kee-i kua'an-i, te nì ja-a-i nuu íin cháa ñuu-ún. Te cháa-ún nì tájí-de-i kua'an-i onde rancho-de ja yúan koto-i kiní-de. ¹⁶ Te kuní-i taan tíi-i chíi-i jíin tíxiko káyee kiní-ún. Chí tú kuti ní íin naún ní já'a nuu-í. ¹⁷ Yúan-na te nì jiní máa-i. Te nì ka'an-i: Taká mozo ío iní ve'e táa-ri, ío kua'a stáa káyee-dé. Te ruu jí'i-ri soko yá'a. ¹⁸ Ná ndúkuiñi-ri te ná nó'on-ri nuu táa-ri. Te kachí-ri kuni-de: Táa, a nì sá'a-ná kuachi nuu Dios andíví jíin núu máa-ní. ¹⁹ Tuká va'a cháa kúu-ná ja kúnání-ná se'e-ní. Ko kuá'a-ní tu'un kuu-ná nátu'un íin mozo-ní. Achí-ri. ²⁰ Te nì ndúkuiñi-i, te nì kee-i kuano'on-í nuu táa-i. Te nini jíká-gá vai-i, te nì jiní táa-i nuu-í. Te nì kundá'ú iní-de-i. Te jínu-de nì ja-a-de. Te nì nuu-de sukun-í, te nì titú-de-i. ²¹ Yúan-na te nì ka'an-i jíin-de: Táa, a nì sá'a-ná kuachi nuu Dios andíví jíin núu máa-ní. Tuká va'a cháa kúu-ná ja kúnání-ná se'e-ní. Achí-i. ²² Ko máa táa-i, nì ka'an-de jíin mozo-de: Kuákí'in íin su'nu vá'a-ga te chu'un-ró-i. Te chu'un-ró íin xe'e ndá'a-í. Te chí-i-ró ndiján já'a-í. ²³ Te suni kiki'in-ró chélu xá'án. Te ka'ni-ro-tí ná kée-yo. Chí sá'a-yó víko. ²⁴ Chí se'e yíi-ri yá'a a nì jíi-i núú, te nì nachaku-i. A nì naa-í núú, te nì ndenda-i, áchí-de. Te nì kakejá'á-de sá'a-de viko. ²⁵ Te se'e yíi ñá'nu-de, kánde-i onde rancho. Suchí-ún vai ndii-i. Te nì nduyani-i yata vé'e. Te nì jini so'o-i tiví música te kájita já'á ñáyívi. ²⁶ Te nì kana-i xiní íin mozo. Te nì jika tu'ún-i mozo-ún nú naún viko ío. ²⁷ Te nì kachí mozo-ún nuu-í: Nì nchaa ñani-ro te táa-ro, nì ja'ni-dé chelu xá'án, chí nì ndenda va'a se'e yíi-de, áchí mozo. ²⁸ Yúan-na te nì kití iní-i, te tú ní kuní-i ndívi-i, ko nì kenda táa-i. Te nì ka'an nda'ú-de jíin-i ná ndívi-i. ²⁹ Ko máa-i nì ka'an-i: Ío kua'a kuiá játíñu-ná nuu-ní, ní tú sání'in kuti iní-ná tíñu tá'ú-ní. Te tú ní já'a-ní vasté íin lítú núu-ná kee síi-ná jíin amigo-na, áchí-i. ³⁰ Ko nì nchaa se'e-ní yá'a. Te vasa nì xnáa ndí'i-i ndatíñu-ní jíin ñá'an téné, te nì ja'ni-ní chelu xá'án kée-í, áchí-i jíin táa-i. ³¹ Yúan-na te nì kachí-de jíin-i: Hijo, róo chí nene ncháa-ro jíin-rí. Te taká ndatíñu máa-rí suni ndatíñu máa-ró kúu. ³² Ko jínu ñú'ún sá'a-yó víko te kusii iní-yo. Chí ñani-ro yá'a, a nì jíi-i núú, te nì nachaku-i. A nì naa-í núú, te nì ndenda-i, áchí-de. Achí-ya.

16

Tu'un mandador xndá'ú

1 Te suni ni ka'an-ya jín cháa káskuá'a jín-yá: ñin cháa kúká, ni ñava'a-de ñin mandador. Te cháa kúká-ún ni jini tu'un-de ja stíví mandador ndatíñu-de. 2 Te ni kana-de xini cháa-ún. Te ni ka'an-de jín-de: Naún tu'un kúu ja jini tu'un-ri sikí-ro. Nakua'a cuenta tiñu ndíso-ró, chi ma kúu-ga-ro mandador nuu-ri. Achí-de. 3 Yúan-na te cháa mandador, ni ka'an máa-de: Ndasa sá'a-ri. Chi jito'o-ri jáncha-a-de tiñu mandador nuu-ri. Nú kacha-ri ñu'un, ma kánda-ri. Nú kakan-ri caridad, xaan kúka nuu-ri. 4 A jini-ri ndasa sá'a-ri náva'a kivi kuáncha-a-de tiñu ndíso-ri, te koo ñayivi maní jín-ri, te kuu kivi-ri ini ve'e-i. 5 Te ni kana-de xini ná ñin cháa káitau nuu jito'o-de. Te ni kachi-de jín cháa-ún: Nasaa taú-ro núu jito'o-ri, achí-de. 6 Te máa cháa-ún, ni kachi-de: Uní mil litro aceite, achí-de. Te ni kachi mandador jín-de: Ki'in lista-ro. Te jungoo yachi-ro. Te chaa-ró úu mil-na. Achí-de. 7 Yúan-na te ni ka'an-de jín ingá cháa: Te róó, nasaa taú-ro, achí-de. Te cháa-ún, ni kachi-de: ñin ciento ve'e trigo, achí-de. Te máa-de ni kachi-de jín cháa-ún: Ki'in lista-ro, te nachaa-ró kúun xiko-ni, achí-de. 8 Te jito'o-ún, ni ka'an-de jín cháa mandador xndá'ú ja bueno ndíchi ní sá'a-de. Chi taká se'e kua yá'a, ndíchi-ga máa-i nuu ñayivi ío vina, vásá taká se'e luz. 9 Te máa-ri, ka'an-ri jín-ro: Jín xú'ún xndá'ú, ná sá'a-ró amigo-ro náva'a nú ni ndí xú'ún-ró, te naki'in-i róó kunchaa-ro ini ve'e-i ní kani. 10 Chi cháa skíkuu va'a ñin tiñu vasa lúli-ni, suni skíkuu va'a-de jín tiñu ándéé. Te cháa ja xndá'ú-de jín ñin tiñu vasa lúli-ni, suni xndá'ú-de jín tiñu ándéé. 11 Chi nú sikí xú'ún xndá'ú tú ní kaskíkuu va'a-ró, ndé cháa kua'a tiñu ndaa nuu-ro núsáa. 12 Te nú tú ní kaskíkuu va'a-ró jín ndatíñu sava-ga cháa, ndéja kuá'a ndatíñu máa-ró núu-ro núsáa. 13 Ni ñin mozo ma kúu kuatíñu-de nuu úu jito'o. Chi kití ini-de nuu ñin, te kumani-dé jín ingá, xí kuándatu-de nuu ñin te sáni'in ini-de nuu inga. Ma kúu kuatíñu-ró núu Dios jín núu xú'ún, achí-ya. 14 Te cháa fariseo ká'jin-de yúan, cháa tóo ini kakuu-de. Te ni kajini so'o-de taká tu'un ka'an-ya. Te ni kasakátá-de nuu-ya. 15 Te ni ka'an-ya jín-de: Máa-ró kakuu-ro ja ná kani ini ñayivi ja cháa ndaa kakuu-ró. Ko Dios, a jini-ya ndasa kaa ichi ini añu-ro. Chi tiñu kajani ini ñayivi ja tiñu ñá'nu kúu-ún, te nuu Dios tiñu chá'an kúu. 16 Máa ley jín cháa kajani tu'un Dios, ni kuu-ga onde kivi ní kii Juan. Yúan-na te ni keja'á tú'un va'a ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. Te ñayivi, jín fuerza kivi koyo-i yúan. 17 Ko yachi-ga naa ándívi jín ñuyívi, vásá ja náa ñin punto nuu tutú ley. 18 Nú ndé cháa skéndo-de ñasí'i-de te tanda'a-dé jín ingá ña'an, yúan ísiki ncháa-de-ña. Te cháa tanda'a jín ña'an ní ndoo-ún, suni ísiki ncháa-de tá'an-de.

Chaa kúká jín Lázaro

19 Ni io ñin cháa kúká, ni ñu'un-de sa'ma kuá'á tindi'í jín sá'ma tindu'á vá'a. Te ndita'an kivi ní sá'a-de ndeyu ní kayee vá'a-de. 20 Te suni ni io ñin cháa ndá'ú nani-de Lázaro, ni jikan-de caridad. Kátuu-dé yuxé'é cháa kúká-ún. Te ní-de ni kana ndí'yi. 21 Te kuni-de kee ndá'a chii-de jín yúxi stáa kóyo chii mesa cháa kúká-ún. Te jakoyo ti'ina te kána yuu-ti núu ndí'yi-de. 22 Te ni ji'i cháa jikan caridad-ún. Te ndaja'a ándívi, ni jaka-ya-dé kuano'on-ya jín-de nuu Abraham. Te suni ni ji'i cháa kúká-ún, te ni yuji-de. 23 Te cháa kúká-ún, ndó'o xaan-dé kánde-de infierno. Te ni ndakoto-de. Te onde jiká ní jini-de nuu Abraham, te kánchaa Lázaro jín-de. 24 Yúan-na te máa cháa-ún, ni kana kó'ó-de: Táta Abraham, kundá'ú ini-ni náa, te táji-ni Lázaro ná kíchin-daji-de xini ndá'a-dé nuu ndúcha, te ná xndáji-de yáa-ná. Chi xaan jatú-ná kayú-ná nuu yáa ñu'un yá'a. Achí-de. 25 Te ni kachi Abraham jín-de: Hijo, a núku'un ini-ro ja ní io kúká-ró ná ni chaku-ro, te Lázaro, sua ndá'ú ni ta'an-de, ko

vina, a *ni* ndundéé iní-de yá'a, te róo ndó'o-ró jián. ²⁶ Te suni *ni* sá'a Dios ñn xa'va kúnú xaán, kándeé ma'ñú róo jíin rúu. Te chaa ká'jin yá'a, vaša kákuni-de ja'a-de jaa-de jian, ko ma kúu, ni ma kúu ja'a máá-ró kí-ró yá'a. Achí Abraham. ²⁷ Yúan-na te *ni* ka'an, chaa kúká-ún: Táa, jikán ta'u-ná nuu-ní, táji-ní-de ki'in-de ve'e táa-ná núsáá. ²⁸ Chí ío u'un-ga ñani-ná, te ná káni ndaa-de tu'un nuu-í, náva'a ma kíkoyo-i nuu ndó'o-ná yá'a, áchí-de. ²⁹ Te *ni* kachí Abraham jíin-de: A káñava'a-i tutu *ni* chaa Moisés jíin tutu *ni* kachaa chaa *ni* jani tu'un Dios onde sáá. Yúan ná kúni so'o-i, áchí Abraham. ³⁰ Yúan-na te máá-de *ni* kachí-de: Túu, tátá Abraham, chí nú ñn chaa *ni* jíi ki'in nuu-í, yúan-na te nakani iní-i jíná'an-i, áchí-de. ³¹ Ko *ni* kachí Abraham jíin-de: Nú tú chú'un iní-i tu'un *ni* jani Moisés jíin chaa *ni* kajani tu'un Dios, suni ma kándija kuti-í nú nachaku ñn ndiyi ki'in nuu-í, áchí-de.

17

Siki ñayivi skivi tá'an nuu kuáchi

¹ Te *ni* kachí-ya jíin chaa káskuá'a jíin-ya: Tú modo te nú tú koto nchaa-i ñayivi. Ko naka ndá'ú kuu chaa skivi ñayivi-ún nuu kuáchi. ² Va'a-ga nú ní nú'ni ñn yosó sukún-dé te kenda-de ki'in-de nuu ndúcha mar, nasu já skivi-de ñn suchí lúli yá'a nuu kuáchi.

Siki tú'un sá'a tuká'nu iní

³ Koto va'a-ró máá-ró: Nú ñani-ro sá'a-de kuáchi siki-ro, kana jíin núu-dé. Te nú *ni* nakani iní-de, te sá'a-ró tuká'nu iní-ro núu-dé. ⁴ Te nú usia jínu ja ñn kivi ní sá'a-de kuáchi siki-ro, te nú usia jínu nakani iní-de te ka'an-de jíin-ró: Sá'a tuká'nu iní-ro núu-rí, achí-de, yúan-na te ná sá'a-ró tuká'nu iní-ro núu-dé. Achí-ya. ⁵ Te *ni* kaka'an chaa kákuu apóstol jíin máá Jító'o-yo: Sá'a-ní ja vá'a-ga ná kándija-ná núsáá, áchí-de. ⁶ Te *ni* kachí máá Jító'o-yo jíin-de: Nú kákandija-ró vasté ñn tí'li nátu'un ñn ndikin yuá mostaza núu, te ka'an-ro jíin núyú'ndú yá'a: Tu'un máá-ró onde jíin yó'o-ro, te nachu'un-ró máá-ró onde nuu mar, achí-ro. Te kuandatú nuu-ro.

Tu'un yátá mozo jatiñu

⁷ Ndé ñn róo, náva'a-ró ñn mozo jitu-de jíin xndiki xí skáji-dé ri. Te najaa-de ve'e ja ní ja'an-de yuku. Te kachí-ni-ró kúni-de: Ña'an te nungoo-ró. ⁸ Á tú xna'an-ga ka'an-ro jíin-de: Sá'a ndeyu ná kúxini-ri. Naku'ni va'a chí-ro, te kani-ró kó'o-rí. Te onde nú *ni* ndi'i *ni* yee-rí staa, yúan-na te vásá kée máá-ró kó'o-ró, achí-ro xí túu. ⁹ Te á nakuatá'ú-ró núu mozo-ún ja ní skíkuu-i tiñu *ni* tá'ú-ró núu-í. Jáni iní-ri ja túu. ¹⁰ Suni súan máá-ró jíná'an-ró, nú *ni* kaskíkuu-ró tiñu *ni* tá'ú-yá nuu-ro, te ka'an-ro: Tú va'a mozo kákuu-ná, chí máni tiñu ja taú-ná sá'a-ná, kúu ja á *ni* kasá'a-ná, achí-ro. Achí-ya.

Uxi chaa té'yu ndi'yi

¹¹ Te jika Jesús kua'an-ya ñuu Jerusalén. Te ichi iní ñuu Samaria jíin iní ñuu Galilea *ni* ja'a-ya kuá'an-ya. ¹² Te nuu ní kivi-ya iní ñn ñuu yúan, te uxi chaa té'yu ndi'yi *ni* kaketa'an-de jíin-ya. Te chaa-ún onde jiká ní kajukuiñi-de. ¹³ Te *ni* kakana jaa-de: Maestro, Jesús, kundá'ú iní-ní náá víi, áchí-de. ¹⁴ Te *ni* jini Jesús nuu-dé, te *ni* kachí-ya jíin-de: Kuá'an jíná'an-ró te stá'an-ro máá-ró núu sutú, áchí-ya. Te nini kája'an-de, te *ni* kandundoo-ni-de. ¹⁵ Yúan-na te ñn-de, *ni* jini-de ja ní nduva'a-de. Te *ni* naxió káva-de kua'an-de. Te nákana jaa-de Dios. ¹⁶ Te *ni* jukuiñi jíi-de nuu já'a Jesús. Te *ni* nakuatá'ú-de nuu-yá. Te chaa-ún, chaa ñuu Samaria kúu-de. ¹⁷ Te *ni* ka'an Jesús jíin-de: Nasu uxi tá'an-ro ní kandundoo náún. Te ñn-ga-de, ndénu ká'jin-de núsáá. ¹⁸ Tú ío inga-de ja

cháa-de te nakana jaa-de Dios, xí sá cháa s̄in ñuu yá'a náún. Achí-ya. ¹⁹ Te ñi kachi tuku-ya jíin-de: Ndukuiñi, te no'on-ro vé'e-ró. Ñi kandíja-ró te yuán ní nduva'a-ró, áchí-ya.

Siki ñuu nuu tá'ú Dios tiñu

²⁰ Te cháa fariseo, ñi kajika tu'un-de-ya: Ndé kivi cháa ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. Achí-de. Te ñi kachi-ya jíin-de: Ñuu nuu tá'ú Dios tiñu, ma cháa ndijin, ²¹ ni ma kuu ka'an-i: Nde'é yá'a, ñi cháa, xí ndé'é yúan, ñi jaa, chi ñuu nuu tá'ú Dios tiñu, a ío ma'ñú máa-ró jíná'an-ró. Achí-ya. ²² Yúan-na te ñi ka'an-ya jíin cháa káskuá'a jíin-yá: Chaa tiempo ja kákuñi-ro ndé'é-ró ñin kivi kenda máa Sé'e cháa, ko ma kuni-ro jíná'an-ró. ²³ Te kachi-i kuni-ró: Nde'é yá'a kánchaa-ya, xí nde'é yúan kánchaa-ya, achi-i. Te ma kí'in-ro jíin-i, ni ma kúndikin-ro-i. ²⁴ Chi nátu'un ndíi ncháa ja nándeyu onde ñin lado andívi te ja onde inga lado andívi, suni súan kuu kivi kii máa Sé'e cháa. ²⁵ Ko jínu ñú'ún ja xná'an-ga ndo'oxaan-yá, te ñayivi yá'a ské'ichi-i-ya. ²⁶ Chi nátu'un ñi kuu kivi ní kii Noé, suni súan kuu kivi kii máa Sé'e cháa. ²⁷ Káyee-í, káji-i-i, kátanda'a cháa, kátanda'a ñá'an, te ñi jaa kivi ja ní kivi Noé ini barco ká'nu-de. Te ñi cháa sau xaan. Te ñi xnáa ndí'i-cha-í jíná'an-i. ²⁸ Suni súan ñi kuu kivi Lot. Káyee-í káji-i-i, kajaan-i káxikó-i, káchi-i-i itu, kájani-i ve'e, ²⁹ onde ñi jaa kivi ní kenda Lot ini ñuu Sodoma kua'an-de. Te ñi kuun ñu'un jíin azufre ichi andívi. Te ñi naa ndíi ñayivi-ún. ³⁰ Suni súan kuu kivi kii máa Sé'e cháa kistá'an ndijin-ya máa-yá. ³¹ Te kivi-ún, te cháa kándeé xini vé'e-de, ma núu-de naki'in-de ndatíñu-de ja ní ndoo ini ve'e. Te cháa kándeé onde rancho, ma náxío káva-de no'on-de. ³² Ma náa ini-ro ndasa ñi ta'an ñasí'í Lot. ³³ Chi cháa jítu ini-de kaku-de chi tundó'o kii siki-dé, naa-dé. Ko cháa kuu ja siki rúu, kaku-de. ³⁴ A ká'an-ri jíin-ró ja ákuáa-ún kundaa uu-i nuu jító. Te ñin-i naki'in-ya, te ndoo inga-i. ³⁵ Uu ñasí'í ndiko ká'nu-ña. Te ñin-ña náki'in-ya, te ndoo inga-ña. ³⁶ Uu cháa kuiñi-de rancho. Te ñin-de naki'in-ya, te inga-de xndóo-ya. ³⁷ Te ñi kaka'an-de jíin-yá: Ndénu kuu Táta, áchí-de. Te ñi kachi-ya jíin-de: Nuú kútúu ndíyi, yúan taka tiji, áchí-ya.

18

Tu'un yátá siki juez jíin ñá'an viuda

¹ Te ñi ka'an-ya ñin tu'un yátá jíin-de ja nené kakan ta'u-dé te ma kuítá-de jíin. ² Te ñi kachi-ya: Ñi io ñin juez ini ñin ñuu. Te ni tú ní yú'ú-de nuu Dios, ni tú ní jító-de nuu ní ñin cháa. ³ Te suni ñi io ñin ña'an ní kendoo ndá'ú-ña ñúu yúan. Te ña'an-ún, ñi ja'an ñi ja'an-ña núu-dé. Te ñi ka'an-ña jíin-de: Sá'a-ní justicia ja ní sá'a ñayivi jíin-ná jító u'u-i náa. Achí-ña. ⁴ Ko máa juez-ún, kua'a kivi tú ní kuni-de sá'a-de. Yúan-na te ñi nakani ini máa-de: Vasa tú yú'ú-ri jító-ri Dios ni tú jító-ri nuu ní ñin cháa, ⁵ ko ja ñá'an viuda yá'a, xaan stá'an-ña rúu. Te yuán ná sá'a-ri justicia jíin-ña. Chi nú tú, te kunini íi ini-ri sá'a-ña. ⁶ Te ñi kachi máa Jító'o-yo: Kuni ná'in-ró jíná'an-ró ndasa ñi ka'an juez káñáa-ún. ⁷ Te Dios tú sá'a-ya justicia jíin ñayivi ní nakaji-ya náún, ja ndúú ñúu-ni kaka'an nda'ú-i jíin-yá, vasa kuéé sánda-ya já'a-í. ⁸ A ká'an-ri jíin-ró ja yachí nama-ya-í jíná'an-i. Ko kivi cháa máa Sé'e cháa, á ni'in-yá ñayivi kákandíja nuu-yá ini ñuyivi yá'a xí túu, áchí-ya.

Tu'un yátá cháa fariseo jíin cháa xini

⁹ Te suni ñi ka'an-ya tú'un yátá yá'a jíin yakú cháa ká'in yúan, chi kájani ini-de ja cháa ndaa kákuu máa-de te kásajá'a ini-de nuu sáva-ga ñayivi. ¹⁰ Uu

tá'an chaa ni kaka-de kaja'an-de ve'e ij, ja kakán ta'u-dé. In-de kúu chaa fariseo, te inga-de kúu chaa xini. ¹¹ Te chaa fariseo, ni kandii-de, te ni jikan ta'u-dé tu'un yá'a: Tاتا Dios, ná kúta'u-ná nuu-ni chi tú káa-ná nátu'un kaa sava-ga chaa, chaa kui'ná, chaa ñáá, chaa isiki ncháa tá'an kakuu-de, ni tú káa-ná nátu'un kaa chaa xini yá'a. ¹² Uu jinu ja semana ío ndicha ini-ná. Te já'a-ná in ja uxí siki taká ndatíñu ñáva'a-ná nuu-ni, áchí-de. ¹³ Ko chaa xini-ún, ni kandii jiká-ni-de, ni tú ní kuní-de ndukani-de nuu-dé, chi ni kani-de jiki jiká-dé ja kukuí'a ini-de. Te ni ka'an-de: Tата Dios, kundá'ú ini-ni náá, chi chaa ío kuachi kúu-ná, áchí-de. ¹⁴ Ká'an-ri jíin-ró já cháa ndá'ú yá'a, ni nuu-de kuano'on-dé ve'e-de, te ni janchaa-ya kuachi-de, ko inga chaa-ún, chi túu. Chi taká chaa saña'nu-de máa-de ndusúchí-de. Te taká chaa sásúchí-de máa-de, nduñá'nu-de. Achí-ya.

Jesús jíin súchí lúli

¹⁵ Te ni chakoyo ñayivi jíin sé'e lúli-i nuu Jesús ja ná ké'é-yá-i. Te chaa kaskuá'a jíin-yá, ni kajini-de ja súan ío, te ni kaka'an xaan-dé nuu ñayivi-ún. ¹⁶ Ko máa Jesús, ni kana-ya xini-dé. Te ni ka'an-ya: Sía ná kíkoyo súchí lúli núu-ri. Te ma kasú-ro íchi-í, chi nátu'un súchí yá'á kakuu ja kúu kivi ini ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. ¹⁷ Jandaa ká'an-ri jíin-ró: Nú in chaa tú játú'ún-de ñuu nuu tá'ú Dios tiñu nátu'un játú'ún in súchí lúli, ma kivi kuti-dé yúan, áchí-ya.

Chaa kúka

¹⁸ Te in chaa kúñá'nu, ni jika tu'ún-de-ya: Chaa va'a kúu-ni Maestro. Naun sá'a-ná te ni'in tá'u-ná kuchaku-ná ní káni. Achí-de. ¹⁹ Te ni ka'an Jesús jíin-de: Naja ká'an-ro cháa va'a jíin-ri. Tú ni in chaa va'a ío, chi máa in-ni Dios. ²⁰ A jini-ro tú'un ni tá'ú tiñu-ya núu-ro: Ma ká'ni-ro ndiyi, ma kúsi ncháa tá'an-ró, ma sakuí'ná-ró, ma ká'an-ro tú'un tú'ún, kuandatu nuu táa-ro, nuu náa-ro, áchí-ya. ²¹ Te máa-de ni kachi-de: Taká tiñu yá'a a ni skikuu-ná onde ná lúli-ná, áchí-de. ²² Te Jesús, ni jini so'o-ya tú'un yá'a. Te ni kachi-ya jíin-de: In-na tiñu kumaní sá'a-ró. Xikó ndí'i ja ñáva'a-ró, te kua'a-ró núu ñayivi ndá'ú. Te onde andívi koo yaji-ro. Yúan-na te kii-ró kúndikin-ro rúu ki'on. Achí-ya. ²³ Yúan-na te máa cháa-ún, ni jini so'o-de ja súan ni ka'an-ya. Te ni kuxii xaan ini-de, chi kúka xaan-dé. ²⁴ Te ndé'é Jesús ja súan ni kuxii xaan ini-de, te ni kachi-ya: Xaan ú'u kivi in chaa kúka ini ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. ²⁵ Yachi-ga kivi in camello yaú yiki tikuí vásá in chaa kúka kivi-de ini ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. Achí-ya. ²⁶ Te ñayivi, ni kajini so'o-i tu'un ni ka'an-ya-ún, ni kaka'an-i: Te ndé chaa kaku núsáá, áchí-i. ²⁷ Te ni ka'an-ya jíin-de: Ío tiñu ja má kúu sá'a ni in chaa. Ko Dios, chi kúu sá'a-ya taká-ni. Achí-ya. ²⁸ Yúan-na te ni ka'an Pedro jíin-yá: Náá, ni kaskéndo-ná taká ndatíñu-ná te káindikín-ná ní vai-yó. Achí-de. ²⁹ Te máa-ya ni kachi-ya jíin-de: Jandaa ká'an-ri jíin-ró, nú in chaa ni skéndo-de ve'e-de, xí táa-de, xí ñaní-de, xí ñásí'i-de, xí sé'e-de ja siki ñuu nuu tá'ú Dios tiñu, ³⁰ te nani'in kuá'a-gá-de vina. Te onde inga vida chaa, te kuchaku-de ní káni. Achí-ya.

Jíin kivi ní ka'an Jesús ja kúu-ya

³¹ Te Jesús, ni ki'in-ya ndí'uxí uu-de, te ni ka'an-ya jíin-de: Vina chi kaa-yó kí'in-yo ñuu Jerusalén. Te yúan skikuu taká tu'un ni chaa chaa ni kajani tu'un Dios onde sáá siki máa Sé'e chaa. ³² Chi natuu-ya núu ñayivi sijn nación. Te sákátá-i nuu-ya. Te sá'a ndíva'a-i jíin-yá. Te tivi sí'ví-i nuu-ya. ³³ Yúan-na te nú ni ndí'i ni kaxndó'o-i-ya, te ka'ni-i-ya. Ko nuu uní kivi te nachaku-ya. Achí-ya.

³⁴ Ko máá-de, tú ní kájuku'un kuti iní-de tu'un yá'a. Te tu'un-ún nī ka'an sa'í-ya. Yuán tú ní kájuku'un iní-de ja ní ka'an-ya jíin-de.

Ja ní ndundijin nduchi cháa kuáá

³⁵ Te nī kuyani-ya kuá'an-ya ñúu Jericó. Te ñin cháa kuáá, kánchaa-de yu'íchi jikán-de caridad. ³⁶ Te cháa kuáá-ún, nī jini so'o-de kája'a ñayivi kája'an-i. Te nī jika tu'un-de naún kúu yuán. ³⁷ Te nī kakachi-i nuu-dé ja Jesús, ñuu Nazaret, nī ja'a-ya kuá'an-ya. ³⁸ Yuán-na te nī kana kó'ó-de: Jesús, Se'e David, kundá'ú iní-ní náá, áchí-de. ³⁹ Te ñayivi kája'an ichi núu-yá, nī kaka'an-i jíin-de ja ná kasú-de yu'u-dé. Ko máá-de ví'í-gá nī kana kó'ó-de: Se'e David, kundá'ú iní-ní náá víj, áchí-de. ⁴⁰ Yuán-na te nī jukuiñi Jesús. Te nī tá'ú-yá tiñu ná kíi-de nuu-yá. Te nī jaa-de. Te nī jika tu'un-yá-de: ⁴¹ Naún sá'a-ri jíin-ró kuní-ro, áchí-ya. Te cháa-ún nī ka'an-de: Táta, ja ná ndundijin nduchi-ná kuní-ná, áchí-de. ⁴² Te nī kachi Jesús jíin-de: Kuá'an, chi nī kandija-ró te yuán ní nduva'a-ró, áchí-ya. ⁴³ Te nī ndundijin-ni nduchi-dé. Te nī ndikin-de-ya, nákana jaa-de Dios. Te taká ñayivi-ún, nī kajini-i nuu-dé. Te nī kanakana jaa-i Dios.

19

Tu'un Zaqueo

¹ Te nī kivi Jesús iní ñuu Jericó, nī ja'a-ni-ya kuá'an-ya núu. ² Te yuán nī kenda-ni ñin cháa kúká, nání-de Zaqueo. Te cháa-ún kúñá'nu-de nuu taká cháa xíní. ³ Te ndúkú ndéé-de nde'é-de nuu Jesús nú ndé cháa kúu-ya. Ko tú ní kúu, chi kua'a ñayivi ní kajasu-i-ya, te vina liki-ni-de. ⁴ Te jínu-de nī jakuxnúu-de. Te nī kaa-de xini ñin nuyu'ndú náva'a kuní-de nuu-yá. Chi yuán ja'a-ya kí'in-ya. ⁵ Te nī jaa Jesús yuán. Te nī ndakoto-ya núu-dé. Te nī ka'an-ya jíin-de: Zaqueo, yachi nuu-ró chi vina jínu ñú'ún já kendo-ri ve'e-ró. Achí-ya. ⁶ Yuán-na te yachi nī nuu-de. Te kúsi xáan iní-de nī jaka-de-ya. ⁷ Te ñayivi-ún, nī kajini-i ja súan nī kuu. Te nī kaka'an sóo-i: A kua'an-tu-ya kendo-ya jíin ñin cháa ío kuachi, áchí-i. ⁸ Yuán-na te Zaqueo nī jukuiñi-de. Te nī kachi-de jíin máá Jító'o-yo: Táta, sava ndatíñu-ná, ná kuá'a-ná nuu ñayivi ndá'ú. Te nú nuu ñin cháa nī janchaa-ná ndatíñu-de, te ná náku'a-ná kuun já súan nuu-dé. Achí-de. ⁹ Te nī kachi Jesús jíin-de: Vina te iní ve'e yá'a nī kaku ñin cháa núsáá, chi máá, suni se'e Abraham kúu. ¹⁰ Chi máá Sé'e cháa vai nándúkú-yá te nama-ya já á nī naa. Achí-ya.

Tu'un yátá uxí mozo jíin xú'ún

¹¹ Te nī kajini so'o ñayivi-ún taká tu'un yá'a. Te Jesús nī ka'an-ga-ya ñin tu'un yátá, chi a nī kuyani-ya ñúu Jerusalén, te kájani iní-i ja vítan ñú'ni koo ndijin ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. ¹² Ja yuán ní ka'an-ya: ñin cháa kúñá'nu, nī kenda-de kua'an jíká-de inga ñuu náva'a ní'in-dé fuerza ja tñin-de ñuu, te cháa-de. ¹³ Te nī kana-de xini uxí tá'an mozo-de, te nī ja'a-de ciento ciento peso nuu ñin ñin-i. Te nī ka'an-de jíin-i: Satiñu jíná'an-ró nini ki'in-ri te nchaa-ri, áchí-de. ¹⁴ Ko kájito u'u ñayivi ñúu-ún-de, te nī katáji ñin comisión kuakasú nuu-dé: Tú játa'an iní-yo já tá'ú cháa yuán tiñu nuu-yo. Achí. ¹⁵ Te nī kuu ja ní ní'in-dé fuerza ja tñin-de ñuu, te nī nchaa-de. Te nī tá'ú-de tiñu ná kí mozo ja ní ja'a-de xu'ún núu-ún, náva'a ná kuní-de ndasa nī kasatiñu ñin ñin-i. ¹⁶ Te mozo ñin nī jaa nuu-dé. Te nī ka'an-i: Táta, nī ja'a-ní ciento peso nuu-ná, te nī ní'in-ná mil peso sikí, áchí-i. ¹⁷ Te máá-de nī kachi-de jíin mozo: Ío va'a chi mozo va'a kúu-ró. Nī skíkuu va'a-ró jíin yakú ndatíñu-ri. Vina te tá'ú-ró tiñu nuu uxí ñuu tñin-ri, áchí-de. ¹⁸ Te nī cháa inga mozo te nī ka'an: Táta, nī ja'a-ní ciento

peso nuu-ná, te ni ni'in-ná u'un ciento peso siki, áchí-i. ¹⁹ Te suni ni ka'an-de jíin mozo-ún: Róó, suni tá'ú-ró tíñu nuu u'un ñuu tíin-ri, áchí-de. ²⁰ Te ni chaá inga mozo. Te ni ka'an: Táta, yá'a ío ciento peso-ní, chi ni chiva'a-ná ini ñn pañito. ²¹ Chi ni yu'ú-ná ni jito-ná ní ja cháa xaan ini kúu-ní, te náki'in-ní ja tú jáitúu-ní, te já'nu-ní ja tú jachá-ní, áchí-i. ²² Yúan-na te ni kachi-de jíin-i: Mozo káñáa kúu-ró, te jíin tú'un ni kenda yu'u-ro jián, nákuandíi-ri siki-ro. Chi a jiní-ro ja cháa xaan ini kúu-ri, ja náki'in-ri ja tú jáitúu-rí, te já'nu-ri ja tú jachá-ri. ²³ Núsáa, naja tú ní já'a-ró xú'ún-rí no'on banco núú. Te nuu ncháa-ri te nandakan-ri xú'ún-rí onde jíin sé'e xú'ún núú. Achí-de. ²⁴ Yúan-na te ni kachi-de jíin sáva-ga ñayivi ká'jin yani nuu-dé: Kuanchaa ciento peso jian núu-í, te kua'a-ró núu mozo ñáva'a mil peso, áchí-de. ²⁵ Te máa ñayivi, ni kaka'an jíin-de: Táta, a ñáva'a-i mil peso xaán, áchí. ²⁶ Te ni ka'an tuku máa cháa kúñá'nu: A ká'an-ri jíin-ró, chaá ja á ñáva'a, te kii-ga nuu-dé, te chaá ja tú ñáva'a, vasa ja á ñáva'a-de-ún, te kuxio ki'in. ²⁷ Te suni chaá kájito u'u ruu, ja tú ní kákuni-de ja tá'ú-rí tíñu nuu-dé, kuák'i'in-de ná kíkoyo-de nuu-rí yá'a. Te ka'ni-ro-dé jíná'an-de. Achí-de.

Ja ní kivi Jesús ini ñuu Jerusalén

²⁸ Te ni ndi'i ni ka'an-ya tú'un yá'a. Te ni jakuxnúú-yá kuakaa-ya núu Jerusalén. ²⁹ Te nuu ní kuyani-ya ñuu Betfagé jíin ñuu Betania, ni jaa-ya ñn yuku nání yuku Olivos. Te ni táji-yá uu chaá káskuá'a jíin-yá kája'an-de: ³⁰ Kuá'an rancho kándeé lado jian. Te nuu kivi-ni-ró yúan, te ni'in-ro ñn burro nú'ni-ti, ja ní ñn chaá té koso-gá-de-ti. Te ndáji-ró-ti. Te kii-ró jíin-ti. ³¹ Te nú ndé chaá ká'an jíin-ró, naja kándáji-ró-ti, achi-de, te ka'an-ro jíin-de: Máa Jító'o-yo jínu ñú'ún-yá-ti, achi-ro, áchí-ya. ³² Te kája'an chaá ni táji-yá-ún te ni kani'in-dé-ti nátu'un ni ka'an-ya jíin-de. ³³ Te nini kándáji-de burro-ún te ni kaka'an jito'o-ti jíin-de: Naja kándáji-ró burro-ri, áchí-de. ³⁴ Te máa-de, ni kaka'an-de: Chi máa Jító'o-yo jínu ñú'ún-yá-ti, áchí-de. ³⁵ Te ni chakoyo-de jíin-ti nuu Jesús. Te ni kaxndée-de tikachi-de siki burro-ún. Te ni kaskáa-de Jesús siki-ti yóso-yá-ti. ³⁶ Te nini jika-ya kuá'an-ya, te ni kajakin-de tikachi-de ini ichi. ³⁷ Te nini kákuyani-ya ñuu Jerusalén ja kakuun-ya yuku Olivos, te taká chaá káskuá'a jíin-yá, kánakana jaa-de Dios siki taká tíñu ñá'nu ja ní kajini-de ni sá'a-ya. ³⁸ Te káka'an-de: Ná nákana jaa-yó Rey yá'a chi ndiso-ya tíñu máa Tatá Dios. Chi vindaá vinené ío onde andívi, te suni luu ñá'nu káa yúan. Achí. ³⁹ Yúan-na te sava chaá fariseo ká'jin ma'ñú ñayivi kuá'a-ún, ni kaka'an-de jíin-yá: Maestro, kana jíin-ní nuu cháa káskuá'a jíin-ní, ná kasú-de yu'u-dé, áchí-de. ⁴⁰ Te máa Jesús ni ka'an-ya: A ká'an-ri jíin-ró ja nú chaá yá'a ná kasú-de yu'u-dé, te súan kana kó'ó taká yuu, áchí-ya. ⁴¹ Te ni kuyani-ya. Te ni jini-ya núu ñuu-ún. Te ni nde'e-ya siki ñuu-ún. ⁴² Te ni ka'an-ya: Aa, xaán va'a nú ní jiní máa-ró ndasa vai tu'un vindaá vinené núú. Ko vina chi a yisa'í te ma kuni-ro núu. ⁴³ Chi jaa kivi, ja cháa kájito u'u róó kuíko ndúu nini-dé róó. Te taká lado kasu-de róó. Te nataan ní'in-de róó. ⁴⁴ Te stuncháa-de róó nuu ñú'un onde jíin sé'e-ró ja káxiukú-i ini-ro. Te ma skéndo-de yuu koso tá'an siki yuu, chi tú ní jiní-ro ja ní kii-ya núu-ro. Achí-ya. ⁴⁵ Te ni kivi Jesús ini ve'e ii. Te ni kejá'a-yá kiñi'in-ya ñayivi kájaan káxikó ún-i ini ve'e ii-ún kája'an-i. ⁴⁶ Te ni ka'an-ya jíin-i: Á tú yóso núu tutú: Ve'e-ri, chi ve'e nuu kájikán ta'u kúu, ko máa-ró, a ni kanasá'a-ró yaú kava ñaku'ná, áchí-ya. ⁴⁷ Te ndita'an kivi stá'an-ya tú'un ini ve'e ii. Ko sutu ñá'nu jíin cháa káchaa tutu jíin cháa kákuñá'nu ini ñuu-ún, ni kandúkú-de modo ndasa ka'ni-dé-ya. ⁴⁸ Ko tú

ni kákuu ndasa sá'a-de jíin-yá, chí ndivii ñáyivi, ni kákee nuu-í ká'jin-i kájiní ná'in-i tu'un ká'an-ya.

20

Sikí tíñu ndíso Jesús

¹ Te ñin kivi jíin stá'an-ya tú'un nuu ñáyivi iní ve'e ij, te jáni-ya tú'un va'a. Te sutu ñá'nu jíin cháa káchaa tutu jíin cháa ni kayii, ni jakoyo-de nuu-ya. ² Te ni kajika tu'un-de-ya: Kastu'un, na jíin tú'un sá'a-ró tíñu yá'a. Te ndéja ní ka'an jíin-ró sá'a-ró súan, áchí-de. ³ Yúan-na te ni ka'an Jesús jíin-de: Suni ná kaká tu'un-rí róo ñin tu'un: Kastu'un, ⁴ ja ní skuánducha Juan sáa, á onde andívi ní kii tu'un, xí cháa ni tá'ú tíñu, áchí-ya. ⁵ Yúan-na te ni kandatú'un máa-de: Nú ka'an-yo já onde andívi, te kachi-de kuni-yó: Naja tú ní kákandíja-ró nú-de núsáa. ⁶ Te nú ka'an-yo já cháa ni tá'ú tíñu, te ndivii ñáyivi kuá'a-i yuu xiní-yo. Chí kájaní ndija iní-i ja cháa ni jani tu'un Dios ni kuu Juan, áchí-de jíin tá'an-de. ⁷ Te ni kaka'an-de ja tú kájiní-de ndénu ní kii tu'un-ún. ⁸ Yúan-na te ni ka'an Jesús jíin-de: Suni ruu tú kachi-ri nuu-ro na jíin tú'un sá'a-ri tíñu yá'a, áchí-ya.

Chaa kásatiñu nuu itú uva

⁹ Te ni keja'á-yá ni ka'an-ya tú'un yátá yá'a jíin ñáyivi-ún: ñin chaa ni nachu'un-de ñin itú uva. Te ni xndóo-de nuu cháa kásatiñu jíin. Te ni kee-de kua'an jiká-de ja ná'an xa'an. ¹⁰ Te ñin kivi ni táji-de ñin mozo-de kua'an nuu cháa kásatiñu jíin uva ja ná náku'a-de nde'e uva nuu mozo-ún núú. Ko chaa kásatiñu-ún, ni kastují-dé mozo. Te ni kákiñi'in-de-i kuano'on sáni-ni-i. ¹¹ Te jito'o-ún, ni natáji tuku-de inga mozo-de. Ko máa cháa kásatiñu-ún, suni ni kastují-dé mozo-ún, te ni kasákátá-de jíin-i te ni kákiñi'in-de-i kuano'on sáni-ni-i. ¹² Te jito'o uva-ún ni natáji tuku-de mozo uní-de kua'an. Ko máa cháa kásatiñu-ún, suni ni kastují-dé mozo-ún. Te ni kaskúnu-de-i. ¹³ Yúan-na te ni ka'an máa jito'o itú uva: Ndasa sá'a-ri. Ná táji-rí se'e-ri ja kúndá'ú iní-ri-i. Sanaa te koo ja jíin'ún-de nuu sé'e-ri. Achí-de. ¹⁴ Ko máa cháa kásatiñu-ún, ni kajini-de nuu-í. Te ni kandatú'un máa-de: Suchí yá'a xín tá'u. Ná chó'o, ná ká'ni-yo-í náva'a ná ndóo ta'u-í kuu-yó, áchí-de. ¹⁵ Te ni kákiñi'in-de-i ichi yátá itú uva. Te ni kaja'ni-dé-i. Te ndasa sá'a máa jito'o itú uva jíin-de núsáa. ¹⁶ Chaa-de, te xnaa-dé chaa kásatiñu-ún. Te ku'a-de itú uva nuu ingá chaa. Achí-ya. Te ñáyivi-ún ja ní kajini so'o-i tu'un yá'a, te ni kaka'an-i: Ma kuu kuti súan, Táta. Achí-i. ¹⁷ Ko máa-yá ni nde'é-yá nuu-í te ni ka'an-ya: Núsáa te naún kuní ka'an tu'un yóso yá'a: Yuu ní kaské'ichi chaa káchutá'an, ya'á kuu máa yuu ndíso fuerza jiki. Achí. ¹⁸ Taká-i ja nduá sikí yuu-ún, te ta'nu. Ko nú ndé sikí júngava máa yuu-ún, te kukuáchí-i sá'a. Achí-ya.

Sikí xú'ún César

¹⁹ Yúan-na te sutu ñá'nu-ún jíin cháa káchaa tutu ni kandúkú-de modo tñin-de-ya máa hora-ún. Chí ni kajiku'un iní-de ja sikí máa-de kuu tu'un yátá ní ka'an-ya-ún. Ko ni kayu'ú-de ni kajito-de ñáyivi. ²⁰ Te ndé'é ndé'é-de ichi-yá. Te ni katáji-de sava chaa ja koto yu'u-dé-ya. Te chaa-ún, kaka'an-de ja cháa ndaa kákuu-de, náva'a tñin yátá-de-ya sikí tú'un ká'an-ya, te nastuu-de-ya núu fuerza gobernador, chaa tá'ú tíñu yúan, kákuni-de. ²¹ Te chaa-ún, ni kajika tu'un-de-ya: Maestro, kájiní-ná ja ká'an va'a-ní te stá'an ndaa-ní tu'un. Te tú ndé'é-ní ndasa jito taká ñáyivi, chí sua stá'an ndaa-ní ichi Dios. ²² Á kuu ku'a-yó xú'ún yóo nuu César xí túu, áchí-de. ²³ Ko máa-yá, ni jini-ya já xndá'ú-de-ya kákuni-de. Te ni ka'an-ya jíin-de: Naja kábito nchaa-ro ruu. ²⁴ Stá'an xu'ún jíin ná ndé'é-rí. Ndé chaa kuu chaa ncháa nuu yá'a, jíin tú'un

yóso yá'a. Achí-ya. Te n̄i kaka'an-de: César kúu, áchí-de. ²⁵ Yúan-na te n̄i ka'an-ya jíin-de: Kuá'a ja x̄in César nuu César, te ja x̄in Dios nuu Dios núsáá, áchí-ya. ²⁶ Te tú ní kákuu t̄in yátá-de-ya jíin tú'un yá'a jíto nuu ñáyivi. Te n̄i kánaa iní-de n̄i kajini so'o-de tu'un n̄i ka'an-ya jíin-de. Te tú ní kaka'an kuti-gá-de.

Sik̄i já náchaku ndiyi

²⁷ Yúan-na te n̄i jakoyo yaku cháa saduceo. Te cháa-ún, kaka'an-de ja tú nachaku kuti ndiyi. Te n̄i kajika tu'ún-de-ya: ²⁸ Maestro, Moisés n̄i cháa-de tutu n̄i ndoo jíin-yó: Nú ñani ñin cháa kuu-de, te ío ñasí'í-de, te nú tú se'e-de ní ío. Yúan-na te ñani-de ná náki'in ñasí'í-de, te nandakin-de tata ñani-de, áchí tutu-ún. ²⁹ Bueno, n̄i ka'io usia ñani. Te cháa núú, n̄i tanda'a-dé. Te n̄i jí'i-de. Te tú kuti sé'e-de ní ío. ³⁰ Te cháa uu, n̄i naki'in-de-ña. Te n̄i jí'i-de. Te tú kuti sé'e-de ní ío. ³¹ Te cháa un̄i n̄i naki'in-de-ña. Te n̄i jí'i tuku-de. Te ndí'usiá-de suni súan. Te n̄i kají'i-de. Te tú kuti ní ñin se'e ní káxndóo-de. ³² Te onde sandí'í-na te suni n̄i jí'i máá ñá'an-ún. ³³ Te kivi náchaku taká ndiyi, ndé ñin-de kuu-ña ñasí'í-de núsáá. Ch̄i ndí'usiá-de n̄i kanchaka-de-ña, áchí-de jíin-yá. ³⁴ Yúan-na te n̄i kach̄i Jesús jíin-de: Se'e ñáyivi yá'a, ch̄i kátanda'a-í jíná'an-i. ³⁵ Ko ío ñáyivi já jáni in̄i Dios ja ñáyivi vá'a kúu-i. Te ñáyivi-ún nachaku-i ma'ñú ndiyi, te kivi-i inga vida. Te tú tanda'a kúti-í jíná'an-i yúan. ³⁶ Ni ma kúu kuti-gá-i. Ch̄i ñin núú-ni kákuu-i jíin ndájá'a ándíví, te suni se'e Dios kákuu-i, ch̄i a n̄i nachaku-i. ³⁷ Te sik̄i ndiyi ja náchaku, suni ñin-ni tu'un n̄i stá'an Moisés nuu yóso tú'un cuenta yukū. Ch̄i n̄i skúnání-de-ya Dios Abraham, Dios Isaac, jíin Dios Jacob. ³⁸ Ch̄i Dios, nasu Dios ñáyivi ní kají'i kúu-ya, ch̄i sua Dios ñáyivi káichaku kúu-ya. Ch̄i nuu máá-yá káichaku taká ñáyivi. Achí-ya. ³⁹ Te yaku cháa káchaa tutu, n̄i kaka'an-de: Va'a-ni n̄i ka'an-ni Maestro, áchí-de. ⁴⁰ Te tuká ní kátava iní-de ja kaká tu'ún-de-ya.

Sik̄i Cristo, Se'e David

⁴¹ Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Naja kaka'an-de ja Cristo kúu Se'e David. ⁴² Ch̄i máá David n̄i ka'an-de nuu tutu Salmo: Máá Tatá Dios n̄i ka'an-ya jíin Jító'o-ri: Nungoo-ró íchi ndává'a-ri, ⁴³ te ná chúkú-rí ñáyivi kájito u'u róó kuu-i teyu kuxndíi ja'a-ro, áchí. ⁴⁴ Te máá David: Jító'o n̄i ka'an-de jíin-yá: Te ndasa kúu-ya sé'e-de núsáá, áchí-ya. ⁴⁵ Te kánchaa-ya má'ñú taká ñáyivi. Te n̄i ka'an-ya jíin cháa káskuá'a jíin-yá: ⁴⁶ Koto-ró máá-ró núu cháa káchaa tutu, ch̄i kákuni-de kaka-de jíin sú'nu káni. Te kákuni-de ja ká'an sa'an-yo jíin-de nuyá'u. Te silla jíin'ún ondé xini mesa in̄i ve'e sinagoga, jíin silla xini mesa nuu ío xini kákuni-de. ⁴⁷ Te suni cháa yá'a kákókó-de ve'e ña'an kéndoo ndá'ú. Te kándúkú-de modo sáni, ja kájikan ta'u ná'an-de. Cháa yá'a, ví'í-gá ta'nu ndatu-de, áchí-ya.

21

Ja ní soko ñá'an viuda xu'ún

¹ Te n̄i ndakoto-ya, te n̄i jini-ya núu ñáyivi kúká kachu'un-i xu'ún iní janu. ² Te n̄i jini-ya núu ñin ña'an viuda ja ní kendo ndá'ú íi-ña, te n̄i chu'un-ña úu xu'ún yikín náa iní janu-ún. ³ Te n̄i ka'an-ya: Jándaa ká'an-ri jíin-ró, ja ñá'an ní kendo ndá'ú yá'a, n̄i chu'un-ga-ña vásá taká-ga-i. ⁴ Ch̄i taká-i, n̄i kachu'un-i ja ní ndendoso sik̄i-í n̄i kasoko-í nuu Dios. Ko ña'an yá'a, vasa kúndá'ú-ña ko n̄i chu'un ndí'i-ña já kúchaku-ña jíin, áchí-ya.

Naún tuni koo kivi jíinu ñuyivi

5 Te sava-de káka'an-de tu'un ve'e ij, ndasa ni nduluu jín yúu lúu jín ofrenda. Te ni ka'an-ya: 6 Taká ndatíñu ja kándé'é-ró yá'a, chaá ñn kivi já má kútá'an-ga ni ñn yuu, chi ndi'i ndua sá'a-i, áchí-ya. 7 Yúan-na te ni kajika tu'un-de-ya: Maestro, ndé kivi kóo taká tiñu yá'a. Te naún tuni koo nuu kúyani chaá taká tiñu yá'a, áchí-de. 8 Yúan-na te ni ka'an-ya jín-de: Koto-ró máá-ró jíná'an-ró náva'a tú xndá'ú ni ñn-i róo. Chi kikoyo kua'a ñáyivi kí'in núu sí'ví-rí, te ka'an-i: Máá-rí kúu l'a-ún. A ni chaá kivi-ún, achi-i. Ko ma kí'in-ro jín-i. 9 Te nú ni kajini tu'un-ró já ío guerra te kájatá'an ñáyivi, te ma yú'ú-ro, chi kánúú já xná'an-ga koo taká tiñu yá'a. Ko ma ndi'i yachi. 10 Yúan-na te ni ka'an-ya jín-de: Ndonga nación siki nación te ñuu siki ñúu. 11 Te taan xaán. Te yá'a yúan koo tama jín kué'e xaán. Te koo tuni ñá'nu ichi ándívi, te yu'ú ñáyivi jíná'an-i. 12 Ko onde té chá'an-ga koo taká tiñu yá'a, te chindikin-i róo te katñin-i róo. Te nastúu-i róo ini ve'e sinagoga jín ini vekaa, kinchaka-i róo nuu rey jín núu gobernador ja siki rúu. 13 Te koo súan náva'a kani ndaa-ro tú'un. 14 Núsáá te ná kúndaa ini-ro já má nákani ini-ro ndasa xndió káni-ró tú'un nuu-í. 15 Chi ruu, kua'a-ri ñn yu'u jín tú'un ndíchi núu-ro, náva'a chaá kábito u'u róo, ma kúu ka'an-de siki-ro ni ma kúu kundéé-de jín-ró. 16 Te suni táa-ro, ñani-ro, tá'an-ró, jín ñáyivi kájiní tá'an-ró jín, nastúu-i róo. Te kuu sava-ró sá'a-i. 17 Te taká ñáyivi, koto u'u-i róo ja siki rúu. 18 Ko ni ñn ixi xiní-ro ma náa kúti. 19 Te nú kuandéé ini-ro te kuchaku añú-ro. 20 Ko nú ni kajini-ro já ní kajikó ndúu soldado yata ñúu Jerusalén, yúan-na te juku'un ini-ro já á yani naa ñúu-ún. 21 Yúan-na te ñáyivi káxiukú iní ñuu Judea, kunu-i kingoyo-i onde yuku. Te ñáyivi ká'jin ma'ñú ñúu-ún, kuxio-i kí'in-i. Te ñáyivi ká'jin onde rancho, ma ndívi-i ini ñuu. 22 Chi kivi yúan kuu kivi náni'in tá'an Dios jín-i, náva'a náskíkuu taká tu'un yóso núu tutú. 23 Ko kivi-ún, naka ndá'ú kuu ña'an káñu'un se'e jín ñá'an káskáxin-í, chi kii tundó'o xaán siki ñúyivi. Te kití ini Dios jín ñáyivi yá'a. 24 Te kuu-i jín machete. Te kingoyo-i preso onde taká nación. Te ñáyivi sñn nación, kuañu-i siki ñúu Jerusalén onde jinu kivi ñáyivi sñn nación. 25 Yúan-na te koo tuni nuu ndíkandii jín núu yóo jín núu tíñuú xini. Te kii tundó'o siki taká ñáyivi ñúyivi yá'a. Te yu'ú ñáyivi já ní'in mar jín sú'ma mar. 26 Te kuu xaán sáva chaá ja káyu'ú-de, chi káindatu-de chaá tundó'o yá'a siki ñí ñúyivi. Te taká fuerza andívi, ndi'i ka'ya. 27 Yúan-na te kuni-i nuu máá Sé'e chaá kii-ya núu ñn viko nu'ún, jín fuerza ja ndúñá'nu xaán-ya. 28 Te nú a ni kejá'á taká tiñu yá'a, yúan-na te ndukani-ró xiní-ro te ndakoto-ró, chi a yani nama-ya róo, áchí-ya jín-de. 29 Te suni ni ka'an-ya ñn tu'un yátá jín-de: Nde'é yúnu mékexe, jín taká-ga yunu. 30 Nú ni kajini-ro já ní kejá'á nájaa numa yúnu-ún, yúan-na te kájuku'un ini-ro já á yani nchaá viko sáú. 31 Suni súan máá-ró, nú ni kajini-ro kuákuu taká tiñu yá'a, yúan-na te kuni-ro já á yani koo ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. 32 Jandaa ká'an-ri jín-ró ja má náa ñáyivi yá'a onde nú tú skíkuu taká tiñu. 33 Andívi jín ñúyivi chi naa, ko tu'un ká'an-ri chi ma náa. 34 Koto-ró máá-ró náva'a ma kutéñu añú-ro jín já kée ndásí-ró xí já kóo nájini-ró. Te ma kutéñu-ró jín ndatíñu kuchaku-ro, chi sanaa te chaá-ni kivi-ún siki-ro. 35 Chi natu'un ñn xeyu, súan jinu siki taká ñáyivi káxiukú ñí ñúyivi yá'a. 36 Núsáá te kundito-ró taká kivi, te kakan ta'u-ro náva'a kuu kaku-ró núu taká tundó'o ja kí-ún, te kundii-ro núu máá Sé'e chaá. Achí-ya. 37 Te ndita'an kivi ní stá'an-ya tú'un ini ve'e ij. Te ndita'an akuáa ní kenda-ya kuá'an-ya ondé yuku Olivos. Te yúan ni ndoo-ya. 38 Te taká ñáyivi, ña'an chákoyo-i nuu-ya ini ve'e ij, náva'a kuni so'o-i tu'un ká'an-ya.

22

Ja ní kanatɪn tu'un tá'an siki Jesús

¹ Yúan-na te n̄i kuyani viko kóo statilá tú yí'i yujan íá, ja nání víko Pascua. ² Te taká sutu ñá'nu jíin taká cháa káchaa tutu, n̄i kandúkú sá'í-de modo ndasa ka'ni-dé-ya, chi n̄i kayu'ú-de n̄i kajito-de ñayivi. ³ Te n̄i kivi Satanás in̄i Judas, cháa nání Iscariote, in̄i tá'an ja uxí uu-ún kúu-de. ⁴ Te cháa-ún, n̄i kee-de kua'an-de. Te n̄i ndatu'ún-de jíin sutú ñá'nu jíin cháa kákuu jefe nú ndasa nastúu-de Jesús. ⁵ Te máá cháa-ún n̄i kakusɪ iní-de. Te n̄i kakee yu'u-dé ja kuá'a-de xu'ún núu Judas. ⁶ Te n̄i jatú'un Judas. Te n̄i ndúkú-de modo ndasa nastúu-de-ya núu sutú jíná'an nává'a tú kuvaá ñayivi.

Viko lélú Pascua

⁷ Te n̄i jaá viko kóo statilá tú yí'i yujan íá. Te máá kivi-ún jíinu ñú'ún ka'ni-í lélú Pascua. ⁸ Te n̄i tájí-yá Pedro jíin Juan kua'an-de, te n̄i ka'an-ya jíin-de: Kuá'an te sátu'a-ró núu kée-yo lélú Pascua, áchí-ya. ⁹ Te n̄i kaka'an-de jíin-yá: Ndénu kuni-ní sátu'a-ná, áchí-de. ¹⁰ Te n̄i kachi-ya jíin-de: Kuni so'o, nú a n̄i jaá-ro iní ñuu-ún, te ketá'an-ró jíin in̄i cháa ndiso in̄i kiyi nducha. Kundikin-ro-dé ki'in-ro jíin-de onde in̄i ve'e nuu ndivi-de. ¹¹ Te ka'an-ro jíin jito'o ve'e-ún: Achí máá Maestro jíin-ní: Ndénu ío in̄i ve'e kua'a núu-ní nuu kée-ná lélú Pascua jíin cháa káskuá'a jíin-ná, achi-ro. ¹² Yúan-na te jito'o-ún stá'an-de in̄i cuarto ká'nu onde xini vé'e nuu-ro, ja á núña. Te yúan sátu'a-ró. Achí-ya. ¹³ Te kaja'an-de. Te n̄i kani'in-dé natu'un n̄i ka'an-ya jíin-de. Te n̄i kasatu'a-de ndasa kuxini-de lélú Pascua. ¹⁴ Te n̄i jaá hora-ún, te n̄i jungoo-ya núu mesa. Te suni n̄i kajungoo apóstol-ya jíin-yá. ¹⁵ Te n̄i kachi-ya jíin-de: Xaan kúu in̄i-ri kee-ri lélú Pascua yá'a jíin-ró jíná'an-ró ja té ndo'o-ga-ri. ¹⁶ Chi kástu'ún-ri nuu-ro, ja má kée kúti-gá-ri Pascua yá'a, onde nú tú skikuu máá iní ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. Achí-ya. ¹⁷ Te n̄i ki'in-ya in̄i taza. Te n̄i jikan ta'u-yá, te n̄i ka'an-ya: Ki'in ya'á. Te saka-ro núu tá'an-ró. ¹⁸ Chi ká'an-ri jíin-ró já onde vina ma kó'o kuti-gá-ri nducha ndé'e uva, onde nú tú koo ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. ¹⁹ Te n̄i ki'in-ya stáa. Te n̄i jikan ta'u-yá. Te n̄i sakuáchí-yá. Te n̄i ja'a-ya núu-dé jíná'an-de. Te n̄i ka'an-ya: Ya'á kúu yiki kúñu-ri ja ní jataña-ri ja siki róo jíná'an-ró. Ya'á sá'a-ró já núku'un in̄i-ro rúu. ²⁰ Suni súan n̄i sá'a-ya jíin taza, nuu ní ndi'í n̄i kuxini-ya. Te n̄i ka'an-ya: Taza yá'a kúu niñi-ri ja sá'a contrato jáá. Te n̄i jati ja siki róo jíná'an-ró. ²¹ Ko nde'é-ró já cháa nastúu ruu, káncha-de jíin-ri nuu mesa yá'a. ²² Chi jandáa, máá Sé'e cháa ki'in-ya íchi já ní sánda Dios. Ko naka ndá'ú kuu cháa nastúu I'a-ún, áchí-ya. ²³ Yúan-na te cháa káskuá'a jíin-yá, n̄i kakejá'á-de kájika tu'un tá'an máá-de, nú ndé in̄i-de kúu cháa sá'a tiñu yá'a.

Ja ní kastátá'an-de ndé cháa kúñá'nu-ga

²⁴ Te n̄i kakejá'á-de kastátá'an máá-de nú ndé in̄i-de kúñá'nu-ga nuu tá'an-de. ²⁵ Yúan-na te máá-yá n̄i ka'an-ya jíin-de: Taká rey, chi nuu taká ñayivi kátá'ú téyí-de tiñu. Te cháa kákuñá'nu nuu máá-i, cháa kásá'a va'a káskúnání-i-de. ²⁶ Ko siki róo jíná'an-ró na tú súan koo. Ndé róo ja kúñá'nu-ga, ná ndúu-ró natu'un cháa súchí-ga. Te ndé róo ja kúñá'nu-ga-ro, ná ndúu-ró natu'un cháa jatiñu nuu tá'an-ró. ²⁷ Te ndéja kúñá'nu-ga ío, á cháa yée stáa núu mesa, xí cháa jatiñu. Nasu cháa ja yée stáa núu mesa náún. Te ruu, natu'un cháa jatiñu kúu-ri nuu-ro. ²⁸ Ko máá-ró jíná'an-ró, n̄i ka'in-ró jíin-ri vasa kájito ncha-i ruu. ²⁹ Te natu'un n̄i ja'a Táa-ri in̄i ñuu ja tá'ú-ri tiñu nuu, suni súan kua'a-ri nuu-ro. ³⁰ Nává'a kee-ro kó'o-ró núu mesa jíin-ri in̄i ñuu nuu tá'ú-ri tiñu. Te jungoo-ró núu silla. Te sánda-ro tiñu ndí'uxí uu tata Israel.

Tu'un Pedro jín lí'li

³¹ Te suni n̄i ka'an máá Jító'o-yo: Simón, Simón, kuni so'o-ró, chi n̄i jikan Satanás róó jíná'an-ró ja síjin-ún róó nátu'un trigo. ³² Ko n̄i jikan ta'u-rí ja kúu róó náva'a ma náyu'ú-ro. Te máá-ró, nú a n̄i naxió káva in̄i-ro, te ná síyija-ró táká ñani-ro. Achí-ya. ³³ Te n̄i ka'an-de jín-yá: Táta, a kándii tu'a-ná ja kí'in-ná jín-ní vasá vekaa te kuu-yo, áchí-de. ³⁴ Te n̄i ka'an-ya: Pedro, áchí-rí jín-ró, ja ondé ná té kana-ga lí'li vina te un̄i jínu ka'an-ro ja tú jiní kuti-ro rúu, áchí-ya. ³⁵ Yúan-na te n̄i jiká tu'un-yá-de: Ná n̄i tájí-rí róó n̄i kaja'an-ro ja tú ní kándiso-ró ñúnu, ni bolsa, ni tú ní káyí-i-ró ndiján, á n̄i kumaní ñn ndatíñu nuu-ro náún, áchí-ya. Te n̄i kaka'an-de: Tú ni ñn, áchí-de. ³⁶ Te n̄i ka'an-ya jín-de: Ko vina, cháa ñáva'a ñunu, ná náki'in-de. Te suni súan jín bolsa. Te cháa ja tú naún ñáva'a-de, ná xíkó-de tikachí-de te ná kuáan-de ñn machete. ³⁷ Ch̄i ká'an-rí jín-ró, ja kánúú skíkuu-rí tu'un yá'a ja yóso núu tutú: Te ondé jín cháa ñáá n̄i skétá'an-de-ya, áchí. Ch̄i taká tu'un-rí ja yóso ná skíkuu ná'in, áchí-ya. ³⁸ Yúan-na te n̄i kaka'an-de: Táta, yá'a ío uu machete, áchí-de. Te n̄i ka'an-ya jín-de: Suu jian-ni, áchí-ya.

Jesús in̄i Jardín Getsemaní

³⁹ Te n̄i kenda-ya. Te n̄i kee-ya kuá'an-ya ondé yuku Olivos nátu'un sá'a sá'a-ya. Te cháa káskuá'a jín-yá, suni kaja'an-de jín-yá. ⁴⁰ Te nuu ní jaa-ya yúan, te n̄i kachi-ya jín-de: Kakan ta'u jíná'an-ró náva'a tú koto nchaa-i róó, áchí-ya. ⁴¹ Te n̄i kuxio-ya núu-dé kua'an-ya nátu'un ñn nuu skánda yuu. Te n̄i jukuiñi jí'tí-yá. Te n̄i jikan ta'u-yá. ⁴² Táa, nú játa'an in̄i-ní te chaxio-ní tundó'o-ná yá'a ná kí'in, ko nasu ja kuní máá-ná, chi ja kuní máá-ní ná kúu, áchí-ya. ⁴³ Te n̄i kenda ñn ndajá'a ándívi ní jaa nuu-yá. Te n̄i ka'an ñn tu'un ndéé iní jín-yá. ⁴⁴ Te n̄i ndukuí'a xaan iní-ya. Te n̄i ndúkú ndéé téyí-ga-ya ní jikan ta'u-yá. Te n̄i kana tañi-yá ja ní toj onde nuu ñú'un nátu'un yúyú ná'nu niñi. ⁴⁵ Te nuu ní ndukuíñi-ya ja ní ndí'i n̄i jikan ta'u-yá, te n̄i najaa-ya núu cháa káskuá'a jín-yá. Te n̄i jini-ya ja kákixi-de, ch̄i kándukuí'a in̄i-de. ⁴⁶ Te n̄i kachi-ya jín-de: Najá kákixi-ro. Nduko, te kakan ta'u-ro náva'a tú koto nchaa-i róó, áchí-ya.

Ja ní kakatñn-de Jesús

⁴⁷ Te nini sásúan ká'an-ya, te n̄i jakoyo kua'a ñáyivi. Te ñn cháa nání Judas, ñn tá'an ja uxí uu-ún, yóxnúú-de nuu ñáyivi-ún n̄i jaa-de. Te n̄i kandita-de nuu Jesús ja tíyú'ú-de-ya. ⁴⁸ Yúan-na te n̄i ka'an Jesús jín-de: Judas, tiyú'ú-ró rúu te súan nastúu-ró máá Sé'e cháa náún. Achí-ya. ⁴⁹ Te cháa ká'jin jín Jesús, n̄i kajini-de ndasa kuakuu. Te n̄i kaka'an-de jín-yá. Táta, stují-yo-dé jín machete xí túu, áchí-de. ⁵⁰ Te ñn máá cháa-ún, n̄i stují-ní-de ñn mozo máá sutú ñá'nu-ga. Te n̄i kachi-de so'o lado vá'a. ⁵¹ Yúan-na te n̄i ka'an Jesús: Sía, áchí-ya. Te n̄i ké'é-yá so'o mozo-ún, te n̄i nasáva'a-ya. ⁵² Te n̄i ka'an Jesús jín sutú ñá'nu-ún jín cháa kákuu jefe in̄i ve'e ij jín cháa n̄i kayii, ja ní chakoyo-de siki-yá: Nátu'un siki ñn cháa kuí'ná vái koyo-ró jín machete jín yúnu náún. ⁵³ Ndíta'an kivi ní kandee-rí jín-ró iní ve'e ij te tú ní kakatñn-ró rúu. Ko ya'a kúu hora máá-ró jín fuerza ñuñáa. Achí-ya.

Ja tú ní jatu'un Pedro

⁵⁴ Te n̄i kakatñn-de-ya kuá'an-de jín-yá. Te n̄i kaskívi-de-ya iní ve'e sutu ñá'nu-ga. Te Pedro, jiká-ni ndikín-de-ya. ⁵⁵ Te sava ñáyivi, n̄i kanastá'an-i ñn ñu'un yata vé'e-ún. Te n̄i kanakuíko ndúu-i káxiukú-i. Te Pedro, suni n̄i jungoo-de jín ñáyivi-ún. ⁵⁶ Te ñn ña'an játíñu in̄i ve'e-ún, n̄i jini-ña núu-dé ja kánchaa-de yuñú'un yúan. Te n̄i nde'é vá'a-ña núu-dé. Te n̄i ka'an-ña: Te cháa

yá'a, suni jíka-de jíin cháa-ún vii, áchí-ña. ⁵⁷ Yúan-na te máá-de, tú ní játu'un-de: Nána, na tú jini-ná cháa-ún, áchí-de. ⁵⁸ Te ni kunúu ñn tí'lí-ga. Te ni jini tuku inga-de nuu Pedro te ni ka'an-de: Te róó, suni tá'an-de kúu-ró vii, áchí. Te ni ka'an Pedro: Hombre, nasuú kúu-ri, áchí-de. ⁵⁹ Te nátu'un ñn hora-ga te ni kachi inga-de: Jandáa ja cháa yá'a, suni jíka-de jíin cháa-ún, chi cháa ñuu Galilea kúu-de, áchí. ⁶⁰ Te ni ka'an Pedro: Hombre, tú jini kuti-rí naún tu'un ká'an-ro, áchí-de. Te nini súan ká'an-de, te ni kana-ni lí'li. ⁶¹ Yúan-na te ni xió kóto máá Jító'o-yo. Te ni nde'é-yá nuu Pedro. Te ni nuku'un ini-de tu'un ni ka'an máá Jító'o-yo jíin-de: Onde ná té kana-ga lí'li, te ma kuátu'un-ró rúu uni jinu, áchí-ya. ⁶² Te ni kenda Pedro kua'an-de. Te ni nde'e xa'an-dé.

Ja ní kasákátá-de nuu-yá

⁶³ Te taká cháa kándito Jesús, ni kasákátá-de nuu-yá. Te ni kastují-dé-ya. ⁶⁴ Te ni kajasu-de nuu-yá. Te ni kastují-dé nuu-yá. Te ni kajika tu'un-de-ya: Kastu'un, ndé cháa ni stují róó, áchí-de. ⁶⁵ Te ío kua'a-gá tu'un ni kaka'an-de sikí-yá ja ní kasá'a ndivá'a-de jíin-yá.

Ja ní kajanchaka-de-ya núu junta

⁶⁶ Te nuu ní kundijin, te ni kanataka cháa ni kayii, jíin sutú ñá'nu jíin cháa káchaa tutu, ni kajanchaka-de-ya núu junta máá-de. ⁶⁷ Te ni kaka'an-de: Máá-ró kúu máá Cristo, náún. Kachi nuu-rí, áchí-de. Te ni kachi-ya jíin-de: Vasa ná kachi-ri nuu-ro, te ni ma kándija kuti-ro. ⁶⁸ Te suni nú ruu xndichí-ri róó, te ma xndió káni-ró tú'un nuu-rí. Te ni ma sía-ro rúu. ⁶⁹ Ko onde vina te máá Sé'e cháa kunchaa-ya íchi ndává'a nuu ío fuerza Dios, áchí-ya. ⁷⁰ Te ndi'i-de, ni kajika tu'un-de-ya: Núsáa te máá-ró kúu Se'e Dios náún, áchí-de. Te ni kachi-ya jíin-de: Máá-ró kaka'an ja rúu kúu, áchí-ya. ⁷¹ Yúan-na te ni kaka'an-de: Naún níni kúni so'o-ga-yo ká'an inga cháa núsáa, chi jíin yú'u máá-de ni kajini so'o-yó vina, áchí-de.

23

Ja kuá'an Jesús nuu Pilato

¹ Yúan-na te ni kandongda ndi'i-de ni kajanchaka-de-ya núu Pilato. ² Te ni kejá'a-de kásatú'un-de sikí-yá: Cháa yá'a ni kani'in-ná-de ja sáká núu-de xini ñáyivi ñuu-yo. Te tú já'a-de tu'un kua'a-yó xú'un yóo nuu César. Te ká'an-de ja máá-de kúu Cristo Rey, áchí. ³ Yúan-na te Pilato, ni jika tu'un-de-ya: Máá-ró kúu Rey ñáyivi judío náún, áchí-de. Te máá-yá ni ka'an-ya: Ká'an ndaa-ro, áchí-ya. ⁴ Te ni kachi Pilato jíin taká sutu ñá'nu jíin ñáyivi kuá'a-ún: Tú ni ñn kuachi ní'in-rí sikí cháa yá'a, áchí-de. ⁵ Ko máá cháa-ún, ví'í-gá ni kaka'an-de: Xaan kúvaa ñáyivi sá'a-de jíin tú'un stá'an-de ní ñuu Judea, ni kejá'a-de onde ñuu Galilea te ni kenda-de onde yá'a, áchí-de.

Ja kándii Jesús nuu Herodes

⁶ Yúan-na te Pilato, ja ní jini so'o-de ja Galilea kaka'an, te ni jika tu'un-de nú cháa ñuu Galilea kúu-ya. ⁷ Te nuu ní juku'un ini-de ja ndá'a Herodes yí'i ñuu-ya, te ni táji-de-ya kuá'an-ya núu Herodes chi kivi-ún suni kánde Herodes ini ñuu Jerusalén. ⁸ Te nuu ní jini Herodes nuu Jesús, ni kusii xa'an ini-de, chi ío kua'a kivi kuni-de nde'é-de nuu-yá, chi ni jini tu'un-de kua'a tú'un sikí-yá. Te ñúkuu ini-de ja sá'a-ya ñn tuni nuu-dé. ⁹ Te xa'an ní xndichí-de-ya. Ko tú ni ñn tu'un ní xndió káni-ya núu-dé. ¹⁰ Te taká sutu ñá'nu jíin taká cháa káchaa tutu, ká'in-de yúan, kásatú'un téyí-ga-de sikí-yá. ¹¹ Yúan-na te Herodes jíin soldado-de, ni kasándivá'a-de jíin-yá. Te ni kasákátá-de nuu-yá. Te ni chu'un-de-ya ñn sa'ma tindu'á. Te ni natáji tuku-de-ya kuáno'on-yá nuu Pilato.

12 Te suni máá kivi-ún, ni kanakuni manj tá'an Herodes jín Pilato, chi aná'an chi kájito u'u tá'an-de núú. 13 Yúan-na te ni kana Pilato xini táká sutu ñá'nu, jín táká cháa kákuu jefe jín táká ñayivi. Te ni kandutútú-i. 14 Te ni ka'an-de jín-i: Ni kákinchaka-ró cháa yá'a nuu-rí, ja sáká núu-de xini ñayivi, áchí-ro. Te vina a ni xndichí-ri-de jito nuu máá-ró. Te tú ni ñn kuachi ní ní'in-rí siki-dé natu'un kásátú'ún-ró, 15 te ni Herodes, chi ni tájí-rí-de ni ja'an-de yúan. Te tú ni ñn kuachi ní sá'a-de ja ká'ni-yo-dé.

Ja kuá'an tuku-ya núu Pilato

16 Núsáa te ná xndó'o-ri-de te sía-ri-de ki'in-de. Achí-de. 17 Chi ndita'an viko-ún kánúú ja sía-de ñn preso. 18 Ko taká ñayivi kuá'a-ún, ñn núu-ni ni kakana jaa-i: Ka'ni-ní cháa yá'a. Te sía-ní Barrabás ná kí'in-de, áchí-i. 19 Te Barrabás, kánde-de vekaa kuachi ja ní xndón-da-de-i ni kanakuatá'an máá-i, te ni ja'ni-dé ñn ndiyi. 20 Te ni ka'an tuku Pilato jín-i, chi sía-de Jesús kuni-de núú. 21 Ko máá-i ni kakana jaa tuku-i: Ka'ni-ní-de jiká cruz, kata kaa-ní-de, áchí-i. 22 Te ni ka'an tuku-de jín-i vuelta uní: Te naún kuachi ni sá'a cháa yá'a vii. Tú ní'in kúti-rí ni ñn kuachi siki-dé ja kúu-de. Núsáa te xndó'o-ri-de, te sía-ri-de ki'in-de. Achí Pilato.

Ja ní kajata kaa-de-ya

23 Ko ñn jínu-ni ni kakana jaa ñayivi-ún, ni kajikan-i ja ná kúu-ya jiká cruz. Te máá-i jín táká sutu ñá'nu, ni kakana jaa téyí-i. Te yúan ní kundé-e-i jín Pilato. 24 Yúan-na te Pilato, ni sánda-de ja ná kúu ja ní kajikan-i. 25 Te ni sía Pilato cháa ni kánde vekaa siki ja ní xndón-da-de-i ni kanakuatá'an máá-i te ni ja'ni-dé ndiyi. Chi súan ni kajikan ñayivi-ún. Te ni naku'a-de Jesús nuu-í ja ná sá'a-i ndasa kákuu iní máá-i jín-yá. 26 Te ni kákiñi'in-i-ya. Te ni kákatíin-i ñn cháa nání Simón ñuu Cirene ja vái-de ichi rancho. Te ni kachaa-i cruz siki-dé. Te ndiso-de kua'an-de yata Jesús. 27 Te kua'a ñayivi jín ñá'an, ni kandikin-i yata-yá. Te ña'an-ún, kánde'e-ña te kákana jikó'ó-ña ja'a-yá. 28 Ko máá Jesús, ni xió kóto-ya núu-ña. Te ni ka'an-ya jín-ña: Se'e ñuu Jerusalén, ma ndé'e-ro ja'a-rí. Nde'e ja'a máá-ró jín ja'a sé'e-ro jíná'an-i. 29 Te kuni so'o-ró, chi cháa kivi ja ká'an-i: Xáan ndatu ña'an numá, jín ja tú ní skáku se'e, jín ja tú ní skáxin-í, achí-i. 30 Yúan-na te ka'an ñayivi jín táká yuku: Nduu siki-rí jíná'an-ri. Te suni jín táká tinduú: Kasu siki-rí jíná'an-ri, achí-i. 31 Chi nú jín yúnu yí'í kásá'a-de tiñu yá'a, te ndasa sá'a-de jín yúnu íchí núsáa, áchí-ya. 32 Te suni ni io uu cháa ká'io kuachi kaja'an-de jín-yá ja kúu-de. 33 Te ni jakoyo-i jín-yá tinduú nání yiki xini, te yúan ni kajata kaa-i-ya jiká cruz. Te suni ni kajata kaa-i ndenduú cháa ká'io kuachi-ún, ñn-de ichi ndává'a-ya, te inga-de ichi ndávésé-yá. 34 Te ni ka'an Jesús: Táa, sá'a-ní tuká'nu iní-ní nuu-í, chi tú kájin-i naún kásá'a-i, áchí-ya. Te ni kándatá-i sa'ma-yá, ni kasá'a-i ñn apuesto siki. 35 Te ñayivi ká'jin yúan kánde'é-i nuu-yá. Te cháa kákuñá'nu, suni ni kasákátá-de nuu-yá. Te ni kaka'an-de: Sava ñayivi á ni kuu ni nama-de. Ná nama-de máá-de, te nú Cristo I'a ni kaji Dios kúu-de, áchí-de. 36 Te soldado, suni ni kasákátá-de nuu-yá. Te ni kakandita-de nuu-yá. Te kaja'a-de vinagre ko'o-ya. 37 Te ni kaka'an-de jín-yá: Nú máá-ró kúu rey ñayivi judío, te ná nama-ró máá-ró, áchí-de. 38 Te suni ni io ñn tutu yoso siki-yá jín yú'u griego, jín latín, jín hebreo: Ya'a kúu Rey ñayivi judío, áchí. 39 Te ñn máá cháa ío kuachi-ún ja ndíta kaa-de, ni ka'an ndiva'a-de jín-yá: Nú máá-ró kúu Cristo, te ná nama-ró máá-ró te suni nama-ró rúu jíná'an-ri núsáa, áchí-de. 40 Ko inga-de, ni ka'an xa'an-dé nuu tá'an-de: Tú ío ja jínú'ún-ró núu Dios naún, chi ñn núu-ni tá'nu ndatu-ro jín-yá. 41 Chi máá-yó, jandáa vatu-ni ndó'o-yó yá'a, chi súan kúta'u-yo táká tiñu ni sá'a-yó, Ko I'a yá'a, tú ni ñn kuachi ní sá'a-ya,

áchí-de. ⁴² Te n̄i ka'an-de jíin Jesús: Nuku'un in̄i-ní náá nú n̄i najaa-ní in̄i ñuu nuu tá'ú-ní tiñu, áchí-de. ⁴³ Yúan-na te n̄i ka'an Jesús jíin-de: Jandaa ká'an-ri jíin-ró, ja v̄ina te kunchaa-ro jíin-ri nuu jardín andíví, áchí-ya. ⁴⁴ Te nuu ní kuu nátu'un kaxiuu, te n̄i kuxkí'v̄i ní n̄i núu ñú'un onde ka'un̄i. ⁴⁵ Te n̄i kutúún ndikandii. Te sa'ma ndíta kaa in̄i ve'e īi, n̄i ndata sáva sava. ⁴⁶ Yúan-na te n̄i ka'an jaa Jesús: Táa, in̄i nda'a-ní náku'a-ná añú-ná, áchí-ya. Te súan n̄i ka'an-ya, te n̄i j̄i'ni-ya. ⁴⁷ Te chaa capitán, nuu ní j̄ini-de ja súan n̄i kuu, te n̄i nakana jaa-de Dios: Ndaa ndija ja cháa yá'a ñn chaa ndaa n̄i kuu-de, áchí-de. ⁴⁸ Te ndivii ñáyiv̄i ká'jin yúan, n̄i kajini-i ja súan n̄i kuu. Te n̄i kanaxió káva-i kákani-i j̄ikí j̄iká-í kája'an-i. ⁴⁹ Ko taká chaa kájiní tá'an jíin-ya, jíin taká ña'an kándikin-ña-ya onde ñuu Galilea, ká'jin j̄iká-ña kánde'é-ña taká tiñu yá'a.

Ja ní kachiyuji-de-ya

⁵⁰ Te n̄i io ñn chaa nání José, chaa vá'a chaa ndaa kúu-de. Te suni ñn chaa junta kúu-de. ⁵¹ Ko tú ní jata'an in̄i-de tu'un n̄i kandatú'ún junta-ún ni tiñu n̄i kasánda-ún. Te ñuu Arimatea in̄i ñuu Judea ncháa-de. Te ñúkuu in̄i-de koo ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. ⁵² Chaa yá'a, n̄i jaa-de nuu Pilato. Te n̄i jikan-de yiki kúñu Jesús. ⁵³ Te n̄i janchaa-de-ya. Te n̄i chisúkun-dé-ya jíin ñn sa'ma kuítá. Te n̄i chindee-de-ya in̄i ve'e añú ja ní jacha j̄ika ñn kava nuu tú kunduji-ga ni ñn ndiyi. ⁵⁴ Te kivi xian-ún koo viko Pascua. Te a yani kundijin kivi ndetatú. ⁵⁵ Te ña'an ní kikoyo jíin-ya onde ñuu Galilea, káindik̄in-ña José kua'an-ña jíin-de. Te n̄i kajini-ña yaú kava-ún nuu ní yuji yiki kúñu-ya. ⁵⁶ Te n̄i kanaxió káva-ña káno'on-ña. Te n̄i kasátu'a-ña jí'o jíin perfume, te n̄i kandetatú-ña kivi ndetatú-ún, nátu'un n̄i tá'ú tiñu ley.

24

Ja ní nachaku Jesús

¹ Te tíkuáan-na kivi ñn semana n̄i jakoyo-ña yaú kava-ún, káindá'á-ña taká jí'o n̄i kasátu'a-ña. Te suni kája'an sava-ga ña'an jíin-ña. ² Te n̄i kajini-ña já ní kuxio yuu ndí'u yu'u yaú kava-ún kua'an. ³ Te n̄i kivi koyo-ña. Te tú ní kájiní-ña yiki kúñu máá Jító'o-yo Jesús. ⁴ Te nini kákuñáá in̄i-ña já súan n̄i kajini-ña, te uu chaa káñu'un sa'ma kuíjin kándii ncháa, n̄i kajukuiñi-ni-de xiin-ña. ⁵ Te n̄i kayu'ú-ña. Te n̄i kajaxin-ña núu-ñá nuu ñú'un. Te n̄i kaka'an chaa-ún jíin-ña: Naja sá ma'ñú ndiyi kánandúkú-ró I'a chakú. ⁶ Túu-ya yá'a, chí a n̄i nachaku-ya. Á tú ná'an-ró ndasa n̄i ka'an-ya jíin-ró ná n̄i kánde-ga-ya onde ñuu Galilea núu. ⁷ Chí n̄i ka'an-ya: Jínu ñú'ún já máá Sé'e chaa natuu-ya núu ndá'a cháa ká'io kuachi, te kuu-ya jiká cruz, te nachaku-ya kivi uní. Achí. ⁸ Yúan-na te n̄i kanuku'un in̄i-ña tú'un n̄i ka'an-ya jíin-ña. ⁹ Te n̄i kenda-ña yaú kava-ún káno'on-ña. Te n̄i kakastu'ún-ña tú'un yá'a nuu ndí'uxí ñn-de jíin taká nuu sáva-ga-de. ¹⁰ Te ña'an kákastu'ún tú'un yá'a nuu apóstol kákuu María ñuu Magdala, jíin Juana, jíin ingá María náa Jacobo, jíin sáva-ga-ña. ¹¹ Ko máá apóstol, kájan in̄i-de ja tú'un tá'an tachí káka'an-ña. Te tú ní káandija-de. ¹² Te n̄i ndukuiñi-ni Pedro. Te n̄i jinu-de kua'an-de onde yaú kava-ún. Te n̄i jukuíta ndee-de. Te n̄i jini-de ja sá'ma kuítá-ún kánda-na máá. Te n̄i kee-de kuano'on-dé ve'e-de jáni in̄i-de ñún ní kuu.

Ja ní ketá'an-ya jíin úu-de

¹³ Te suu kivi-ún, te kája'an uu-de ichi ñn ñuu nání Emaús ja ncháa nátu'un uxí kilómetro yósava jíin ñuu Jerusalén. ¹⁴ Te kandatú'ún máá-de taká tiñu yá'a ja ní kuu-ún. ¹⁵ Te nini kandatú'ún-de te kájika tu'ún tá'an máá-de. Te

máá Jesús, n̄i jaꝯ-ya yata-dé. Te kájika taí-ya kuá'an-ya jíin-de. ¹⁶ Ko nátu'un ndasú nduchi-dé náva'a ma nákuñi-de-ya. ¹⁷ Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Naún tu'un kándatu'ún-ro yá'a nini kájika-ró. Te naja kándukuí'a in̄i-ro, áchí-ya. ¹⁸ Te in̄i-de ja nání-de Cleofas, n̄i ka'an-de jíin-yá: Á sá ní chaꝯ-ní in̄i ñuu Jerusalén, te máá in̄i-ni ní tú jiní-ní taká tiñu ja ní kuu in̄i ñuu-ún kiv̄i yá'a náún, áchí-de. ¹⁹ Te n̄i jikꝯ tu'ún-yá-de: Te naún ní io, áchí-ya. Te máá-de n̄i kaka'an-de jíin-yá: Aꝯ, ja ní ta'an Jesús ñuu Nazaret, chaꝯ n̄i jani tu'un Dios te n̄i sá'a-de tiñu ñá'nu. Te jíin fuerza n̄i jani-de tu'un jito nuu Dios jíin núu taká ñayivi. ²⁰ Te sutu ñá'nu jíin cháa kakuñá'nu nuu-yo, n̄i kanastuu yuán-de. Te n̄i kanakuxndíi siki-dé ja ná kúu-de. Te n̄i kaja'ni-ún-de jikꝯ cruz. ²¹ Ko máá-ná jíná'an-ná, n̄i kañukuu iní-ná ja máá-de kúu chaꝯ ja náma ñuu Israel núu. Te n̄i ndí'i taká tiñu yá'a, te vina n̄i kuu un̄i kiv̄i já ní kuu taká tiñu-ún. ²² Ko sava ñasí'í ío jíin-ná jíná'an-ná, suni n̄i kasíyú'ú-ña-ná, chi jañá'an xaꝯ ní jangoyo-ña yaú kava-ún. ²³ Te tú ní kánani'in-ña yiki kúñu-de. Te n̄i chaꝯoyo-ña te áchí-ña já ní kajini-ña já ní kenda koyo ndajá'a ándívi núu-ña. Te n̄i kaka'an ndajá'a-ún jíin-ña já chakú-de. ²⁴ Te n̄i kaja'an sava tá'an-ná onde yaú kava-ún. Te n̄i kajini-de nátu'un n̄i kaka'an ña'an-ún. Ko tú ní kájini kuti-dé nuu máá cháa-ún. Achí-de. ²⁵ Yúan-na te n̄i ka'an-ya jíin-de: Chaꝯ xíní ñáá kakuu-ró. Xaꝯ ún in̄i añú-ro já kándija-ró taká tu'un n̄i kaka'an chaꝯ n̄i kajani tu'un Dios. ²⁶ Á tú kánúú já ndó'o Cristo tundó'o yá'a te vásá ndívi-ya núu ndúñá'nu-ya náún. Achí-ya. ²⁷ Te n̄i kejá'a-yá onde tu'un Moisés jíin tú'un chaꝯ n̄i kajani tu'un Dios, te n̄i jani kájí-yá taká tu'un tutu īi núu-dé ja ká'an tu'un máá-yá. ²⁸ Te n̄i kakuyani-de rancho nuu kaja'an-de-ún. Te máá-yá n̄i sá'a-ya nátu'un ki'in jiká-ga-ya. ²⁹ Ko máá-de n̄i kastétuu-de-ya, n̄i kaka'an-de jíin-yá: Kendoo-ní jíin-ná, chi a kuꝯ'ini te kuꝯkuxkí'vi, áchí-de. Yúan-na te n̄i kiv̄i-ya já kéndoo-ya jíin-de. ³⁰ Te nuu ní kajungoo-de ja kée-dé staa, te n̄i ki'in-ya staa-ún, te n̄i jikan ta'u-yá. Te n̄i ja'ncha sava-ya. Te n̄i ja'a-ya núu-dé jíná'an-de. ³¹ Yúan-na te nátu'un n̄i kananuña nduchi-dé. Te n̄i kanakuni-de-ya. Ko īi-ní n̄i kuxio-ni-ya kuá'an-ya. ³² Yúan-na te n̄i kaka'an máá-de: Jandaa ja ní tá'u'u in̄i añú-yo ja níni jáni-ya tú'un nuu-yo íchi-ún nuu ní juña-ya tutu īi núu-yo. ³³ Te suni hora-ún n̄i kandukuiñi-de. Te kuꝯno'on-dé ichi ñuu Jerusalén. Te yúan n̄i kanaketá'an-de jíin uxí in̄i-ga chaꝯ-ún ká'in tutú-de jíin sava-ga tá'an-de. ³⁴ Te n̄i kaka'an-de: Jandaa jakúti a n̄i nachaku máá Jito'o-yo. Te a n̄i ndenda ndijin-ya núu Simón. Achí-de. ³⁵ Yúan-na te ndendúú chaꝯ-ún, n̄i kakastu'ún-de ndasa n̄i kaketa'an-de jíin-yá ichi-ún. Te ndasa n̄i kanakuni-de nuu-yá nuu ní ja'ncha sava-ya staa. ³⁶ Te nini kándatu'ún-de tu'un yá'a, te n̄i jukuiñi-ni máá-yá sava ma'ñú-de. Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Ma kukuí'a in̄i-ro jíná'an-ró, áchí-ya. ³⁷ Ko máá-de, n̄i kayu'ú-de. Te n̄i kandakoto io-de. Te kájani in̄i-de ja in̄i añú kúu-ya. ³⁸ Ko máá-yá n̄i kachi-ya jíin-de: Naja káyú'ú-ro. Naja súan kájani in̄i-ro. ³⁹ Nde'é ndá'a-rí jíin já'a-rí, te kuni-ro já máá-rí kúu. T̄in ruu te kuni-ro, chi in̄i añú tú náva'a kuñu ni yiki nátu'un kándé'é-ró já náva'a máá-rí. Achí-ya. ⁴⁰ Te n̄i kuu n̄i ka'an-ya tú'un yá'a. Te n̄i stá'an-ya ndá'a-yá ja'a-yá nuu-dé jíná'an-de. ⁴¹ Te vasa kákusi xáꝯ iní-de, ko tú ní kákandija va'a-de. Te yuán ní ka'an-ya jíin-de: Ío ja kée-rí yá'a xí túu, áchí-ya. ⁴² Yúan-na te n̄i kaja'a-de in̄i tiyáká táu núu-yá, jíin in̄i yoko ja ñú'un nduxi. ⁴³ Te n̄i ki'in-ya ní yee-yá nuu-dé jíná'an-de. ⁴⁴ Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Ya'a kúu taká tu'un n̄i ka'an-ri jíin-ró ná n̄i kanchaa-ri jíin-ró sáá, ja kánúú skíkuu taká tu'un-ri ja yóso núu tutu ley Moisés, jíin núu tutu chaꝯ n̄i kajani tu'un Dios jíin núu tutu Salmo. Achí-ya. ⁴⁵ Te n̄i juña-ya já jiní tuni-de jíná'an-de, náva'a kuu juku'un in̄i-de tu'un ká'an tutu īi. ⁴⁶ Te n̄i kachi-ya jíin-de: Súan yóso núu tutu

ja ndó'o Cristo, te nuu uní kiví te nachaku-ya má'ñú ndíyi. ⁴⁷ Te jíin sí'ví-yá ná kuichá tu'un nuu táká ñayívi já ná nákaní iní-i, náva'a koo tuká'nu iní-ya núu táká kuachi-i. Te kejá'á tú'un yá'a onde ñuu Jerusalén ki'in. ⁴⁸ Máá-ró kakuu cháa kani ndaa tu'un yá'a. ⁴⁹ Te vina tájí-rí ja ní keyu'u Táa-rí. Te kii sikí-ro jíiná'an-ró. Ko kendo-ró iní ñuu Jerusalén onde ná kú'un-ró fuerza ja kíi onde andíví, áchí-ya.

Ja ní ndaa-ya kuá'an-ya ándíví

⁵⁰ Yúan-na te nī kiñi'in-ya-dé kua'an-ya jíin-de onde ñuu Betania. Te yúan nī kañaa-ya ndá'a-yá. Te nī jikan ta'u-yá ja'a-dé jíiná'an-de. ⁵¹ Te nini jikan ta'u-yá ja'a-dé, te nī kuxio-ni-ya núu-dé, nī ndaa-ni-ya kuá'an-ya onde andíví. ⁵² Te máá-de, nī kachiñú'ún-de-ya. Yúan-na te nī kanaxió káva-de káno'on-de ñuu Jerusalén kákusi xáan iní-de. ⁵³ Te nene nī ka'in-de iní ve'e ij kájikān ta'u-dé te kánakana jaa-de Dios. Amén.

EL SANTO EVANGELIO SEGUN SAN JUAN TU'UN VA'A NI CHAA SAN JUAN

Máa-yá kúu máa Tú'un

¹ Ondé xnáñúú ní kuu Tu'un. Te Tu'un-ún, n̄i kanchaa-ya jíin Dios. Te máa Tú'un-ún n̄i kuu Dios. ² Máa-yá n̄i kanchaa-ya ondé xnáñúú jíin Dios. ³ Te onde jíin máa-yá n̄i sá'a Dios taká ndatíñu. Te nú tú ní sá'a máa-yá, te ma kúva'a ni ñn ndatíñu yá'a núú. ⁴ Te in̄i máa-yá ñú'un vida te yuán kúu ñn luz ja stúun nuu taká ñayivi. ⁵ Te máa luz, xndíi ncháa nuu ñúñáa. Te ñúñáa-ún, tú ní kúndéé ndá'va.

Juan, chaa skuánducha

⁶ Te n̄i tájí Dios ñn chaa nání Juan. ⁷ Chaa yá'a, n̄i kii-de ja káni ndaa-de tu'un máa luz, náva'a kándija taká ñayivi sá'a-de. ⁸ Nasu máa-de ní kúu luz. Ko n̄i kii-de náva'a kani ndaa-de tu'un máa luz. ⁹ Máa-yá kúu luz ndija ja stúun nuu taká ñayivi, te onde sáá ní kii-ya in̄i ñuyivi. ¹⁰ Te n̄i ncháa-ya in̄i ñuyivi, ko vasa jíin máa-yá n̄i kuva'a ñuyivi, te tú ní nákun̄i ñayivi núu-ya. ¹¹ N̄i kii-ya núu ja xiin máa-yá, te ñayivi máa-yá-ún, tú ní kájatá'ú-i-ya. ¹² Ko sava ñayivi, n̄i kakandija-i-ya jíin sí'ví-yá, te n̄i kájatá'ú-i-ya. Te nuu máa-i n̄i ja'a-ya tú'un ja ndúu-i se'e Dios. ¹³ Te máa-i, tú ní kákaku-i cuenta ññi, te ni yiki kúñu, ni chaa, tú ní kásá'a, chí sua máa Dios n̄i sá'a. ¹⁴ Te máa tú'un-ún, n̄i nduu-ya ñn yiki kúñu. Te n̄i ncháa-ya jíin-yó. Te ñú'un chítú-yá jíin tú'un luu, jíin tú'un ndaa Dios. Te n̄i kajini-yo ja lúu n̄i nduñá'nu-ya. Chí nátu'un luu kúñá'nu máa tú'un-ni Se'e Táa-yo Dios, suni súan-ni káa máa-yá. ¹⁵ Juan, n̄i jani ndaa-de tu'un-ya: I'a yá'a kúu ja ní ka'an-ri: I'a ja váji ichi yatá-rí ñá'nu-ga kúu-ya vásá rúu, chí onde ná té kaku-ga-ri, te a ío-ya, áchí-de. ¹⁶ Te ja ñú'un chítú máa-yá, onde yúan n̄i kani'in taká-yo, chí bueno n̄i ja'a-ya tú'un luu in̄i-ya núu-yo. ¹⁷ Moisés, n̄i ja'a-de ley nuu-yo. Ko Jesucristo, n̄i ja'a-ya tú'un luu in̄i-ya jíin tú'un ndaa nuu-yo. ¹⁸ Tú ní jiní kuti ní ñn ñayivi núu Dios. Ió ñn máa tú'un-ni Se'e-ya ja kanchaa jíin-yá, te máa Sé'e-ya-ún, n̄i jani-ya tú'un Dios nuu-yo. ¹⁹ Te judío, n̄i katáji-ún sutú jíin cháa levita n̄i kikoyo ichi ñúu Jerusalén. Te n̄i kajika tu'un-ún Juan: Te róo ndé chaa kúu-ró, áchí. Te ya'á kúu tu'un n̄i jani ndaa Juan, ²⁰ te tú ní jasú-de yu'u-dé. Chí n̄i ka'an ndaa-de: Nasuú Cristo kúu-ri, áchí-de. ²¹ Te n̄i kajika tu'un-ún-de: Núsáa te Elías kúu-ró náún, áchí. Te n̄i ka'an Juan: Nasuú rúu kúu, áchí-de. Te n̄i kajika tu'un tuku-ún-de: Máa cháa jáni tu'un Dios kúu-ró núsáa, áchí. Túu, áchí Juan. ²² Te n̄i kaka'an tuku jíin-de: Te ndé chaa kúu-ró núsáa. Ka'an náva'a nakani-ri tu'un nuu cháa n̄i katáji rúu vai-ri. Ná ká'an máa-ró ndé chaa kúu-ró víi, áchí. ²³ Te n̄i ka'an Juan: Máa-rí kúu ñn ndajá'a kána jaa onde nuu ñú'un té'é: Ná sándóo-ró íchi máa Jító'o-yo, nátu'un n̄i ka'an Isaías, chaa n̄i jani tu'un Dios onde sáa. ²⁴ Te ja ní kikoyo-ún, fariseo n̄i katáji-ún. ²⁵ Te n̄i kajika tu'un Juan: Te naja skuánducha-ro te nú nasu Cristo ni Elías ni máa cháa jáni tu'un Dios kúu-ró núsáa, áchí. ²⁶ Te n̄i ka'an Juan jíin: Ruu, chí jíin ndúcha skuánducha-rí. Ko ma'ñú máa-ró kanchaa ñn I'a ja tú kájin-ro. ²⁷ I'a yá'a vai ichi yatá-rí. Te tú kúñá'nu-ri ndáji-rí ñii yí'i ndijan-yá, chí ñá'nu-ga kúu-ya vásá rúu. Achí-de. ²⁸ Súan n̄i jo in̄i ñuu Betábara, onde inga lado Jordán, nuu ní skuánducha Juan. ²⁹ Te kivi xián-ún n̄i jiní Juan nuu Jesús ja vái-ya núu-dé. Te n̄i ka'an-de: Yúan vai Lélú Dios, I'a kuánchaa kuachi ñayivi ñuyivi. ³⁰ I'a yá'a kúu ja ní ka'an-ri: Ichi yatá-rí

vai ñn I'a ñá'nu-ga kúu vásá rúu. Chì onde ná té kaku-ga-ri te ío-ya. ³¹ Te tú ní nákuñ-ri-ya. Ko náva'a kenda ndijin-ya núu ñáyivi Israel, yúan ní kii-ri skuánducha-rí jíin ndúcha. Achí-de. ³² Te ñi jani ndaa Juan tu'un: Ñi jini-ri Espíritu ja ní kuun ichi ándívi nátu'un paloma. Te ñi jungoo siki-yá. ³³ Te tú ní nákuñ-ri-ya, ko máá Dios, I'a ñi tájí rúu vai-ri ja skuánducha-rí jíin ndúcha, máá-yá ñi ka'an jíin-rí: Nú kuñ-ro já kúun Espíritu siki ñn chaá te jungoo siki-dé, te máá cháa-ún kuu I'a skuánducha jíin Espíritu Santo, áchí Dios. ³⁴ Te a ñi jini-ri-ya. Te jáni ndaa-ri tu'un ja I'a yá'a kúu máá Sé'e Dios, áchí-de.

Uu chaá kándikin-de Jesús

³⁵ Te kivi xían-ún kánchaa tuku Juan jíin úu chaá skuá'a jíin-de. ³⁶ Te ñi jini-de nuu Jesús ja jika kuu-ya yúan. Te ñi ka'an-de: Yúan nde'é-ró máá Lélú Dios, áchí-de. ³⁷ Te ndendúú chaá skuá'a-ún, ñi kajini so'o-de tu'un ñi ka'an Juan. Te ñi káindikin-de Jesús. ³⁸ Te ñi xío kóto Jesús. Te ñi jini-ya já káindikin-de yata-yá. Te ñi ka'an-ya jíin-de: Naún kánandúkú-ró, áchí-ya. Te ñi kaka'an-de jíin-yá: Rabí (ja kuní ka'an: Maestro), ndénu ncháá-ní, áchí-de. ³⁹ Te ñi ka'an-ya jíin-de: Ña'an te kuñ-ro, áchí-ya. Te ñi jakoyo-de te ñi kajini-de nuu ncháá-ya. Te ñi káendoo-de jíin-yá kivi-ún, chí a ío nátu'un kakuun áini. ⁴⁰ Te ndendúú chaá-ún, ñi kajini so'o-de tu'un ñi ka'an Juan. Te ñi káindikin-de-ya. Te ñn-de kúu Andrés, ñani Simón Pedro kúu-de. ⁴¹ Chaá yá'a, ñi nani'in-ní-de ñani-de Simón. Te ñi ka'an-de jíin: Ñi kaketá'an-ri jíin Mesías (ja kuní ka'an: Cristo), áchí-de. ⁴² Te ncháka-de chaá ñi chaá-de jíin núu Jesús. Te ñi nde'é Jesús nuu-dé. Te ñi ka'an-ya: Máá-ró kúu Simón, se'e Jonás. Vina te kunání-ró Cefas (ja kuní ka'an: ñn kava). Achí-ya.

Ja ní kana-ya xini Felipe jíin Natanael

⁴³ Te inga kivi xían-ún kuní Jesús ki'in-ya ñuu Galilea. Te ñi ni'in tá'an-ya jíin Felipe. Te ñi ka'an-ya jíin-de: Kundikin-ro rúu ki'on, áchí-ya. ⁴⁴ Te Felipe kúu chaá ñuu Betsaida, ñuu Andrés jíin Pedro. ⁴⁵ Te ñi ni'in tá'an Felipe jíin Natanael. Te ñi ka'an-de jíin: A ñi kaketá'an-ri jíin Jesús ñuu Nazaret. Se'e José kúu-ya. Te máá-yá kúu I'a yóso tú'un-ya núu tutú ley Moisés jíin núu tutú ñi kachaa chaá ñi kajani tu'un Dios onde sáá, áchí-de. ⁴⁶ Te ñi ka'an Natanael jíin-de: Á ío ja vá'a onde ini ñuu Nazaret, áchí-de. Te ñi ka'an Felipe jíin-de: Ña'an te kuñ-ro, áchí-de. ⁴⁷ Te ñi jini Jesús ja vái Natanael. Te ñi ka'an-ya tú'un-de: Yá'a vai ñn chaá Israel ndaa, chí tú xndá'ú kuti-dé, áchí-ya. ⁴⁸ Te ñi ka'an Natanael jíin-yá: Ndasa jini-ní náá, áchí-de. Te ñi ka'an Jesús: Ñi jini-ri róo onde ná té kana-ga Felipe xini-ro, ná ñi kandee-ró chí yunu mérkexé, áchí-ya jíin-de. ⁴⁹ Te ñi ka'an Natanael: Maestro, máá-ní kúu Se'e Dios, máá-ní kúu Rey nuu ñáyivi Israel, áchí-de jíin-yá. ⁵⁰ Te ñi ka'an Jesús: Ñi ka'an-ri jíin-ró já ní jini-ri róo chí yunu mérkexé. Ja yúan kándija-ró náún. Tiñu ñá'nu-ga kuñ-ro vásá yá'a, áchí-ya jíin-de. ⁵¹ Te ñi ka'an-ga-ya jíin-de: Jandáa ká'an-ri jíin-ró: Vina te kuñ-ro já núña andívi, te ndajá'a Dios, kánda kánuu siki máá Sé'e chaá, áchí-ya.

2

Viko tánda'a ñuu Caná

¹ Te kivi uní ñi kuu ñn viko tánda'a ini ñuu Caná ndañúu Galilea. Te yúan kánchaa náa Jesús. ² Te suni ñi kakana-i xini Jesús jíin cháa káskuá'a jíin-yá, ñi kaja'an-ya víko-ún. ³ Te a ñi ndi'i vino. Te náa Jesús ñi ka'an-ña jíin-yá: Tú kuti-gá vino káñava'a-i, áchí-ña. ⁴ Te ñi ka'an Jesús jíin-ña: Náña, naja stétuu-ni-ná, chí té jaá-ga hora-ná, áchí-ya. ⁵ Te ñi ka'an náa-ya jíin súchí

kájatíñu-ún: Sá'a ndéja ká'an-ya jíin-ró. Achí-ña. ⁶ Te yúan ío ññu tinaja yuu. Te kuu ku'un uu xí uní kiyi ja ññ in. Chi cháa judío, súan ndoo ini-de. ⁷ Te nî ka'an Jesús jíin-i: Skútú-ró tinaja yá'a nducha. Te nî kaskútú-i onde yu'u. ⁸ Te nî ka'an-ya jíin-i: Vina te tava-ro te kinchaka-ró núu mayordomo, áchí-ya. Te nî kajanchaka-i nuu-dé. ⁹ Te mayordomo, nî jito ncha-de nducha já ní nduu vino, te tú ní jiní-de ndénu ní kii. Ko mozo nî katava ndúcha-ún a kájiní-i. Yúan-na te nî kana-de xiní máá yí. ¹⁰ Te nî ka'an-de jíin: Taká cháa kája'a-de vino va'a xna'an-ga te nú a nî kají'i vatu máá-i, yúan-na te já'a-de ja tú ío va'a. Ko máá-ró nî chiva'a-ró vino va'a yá'a onde vina. ¹¹ Ya'á kúu tuni xnáñúú ní sá'a Jesús ini ññu Caná ndañúú Galilea. Te nî kajiní-i ja lúu ñá'nu-ya. Te cháa káskuá'a jíin-yá, nî kakandíja-de-ya. ¹² Te nî kuu yuán. Te máá-yá jíin náa-ya jíin ñaní-ya jíin cháa káskuá'a jíin-yá, nî kanuu-ya ñúu Capernaum. Te nî kaxiukú-yá yúan yaku-ni kivi.

Ja ní sándoo-ya vé'e ij

¹³ Te nî kuyani viko Pascua ñayivi judío. Te nî kaa Jesús kua'an-ya ñúu Jerusalén. ¹⁴ Te nî jiní-ya ñayivi káxikó xndiki jíin rí jíin paloma, jíin ñayivi káxndáji xu'ún, káxiukú-i ini ve'e ij. ¹⁵ Te nî sá'a-ya ññ cuarta ññi. Te nî skúnu-ya taká-i ini ve'e ij onde jíin rí jíin xndiki-í. Te nî jacha-ya xú'ún ñayivi káxndáji. Te nî skuío káni-ya taká mesa-i. ¹⁶ Te nî ka'an-ya jíin ñayivi káxikó paloma: Chaxio kití yá'a. Ve'e Táa-ri, ma násá'a-ró núyá'u. Achí-ya. ¹⁷ Yúan-na te cháa káskuá'a jíin-yá, nî kanuku'un ini-de tu'un yóso núu tutú: Ná kuitú xaan ini-ri ve'e-ró, onde kuitá-ri jíin, áchí. ¹⁸ Te nî kaka'an cháa judío: Na tuni stá'an-ro núu-ri ja ní sá'a-ró súan, áchí-de jíin-yá. ¹⁹ Te nî ka'an Jesús: Stúchaa-ro vé'e ij yá'a, te nuu uní-ni kivi te ndukani-ri, áchí-ya. ²⁰ Yúan-na te nî kaka'an cháa judío: Nuú úu xiko ññu kuia te nî jinu ve'e ij yá'a. Te róo nuu uní-ni kivi te ndukani-ró náún. Achí-de. ²¹ Ko máá-yá, chi kuní ka'an-ya já yíki kúñu-ya kúu natu'un ve'e ij. ²² Ja yúan, nuu ní nachaku-ya já ní jíi-ya, te cháa káskuá'a jíin-yá, nî kanuku'un ini-de ja ní ka'an-ya tú'un yá'a. Te nî kakandíja-de tutu ij jíin tú'un nî ka'an Jesús. ²³ Te máá kivi víko Pascua kanchaa-ya ñúu Jerusalén. Te kua'a ñayivi ní kakandíja-i-ya, chi nî kajiní-i taká tuni nî sá'a-ya. ²⁴ Ko Jesús, tú ní jatú'ún-yá-i, chi a jiní-ya taká-i. ²⁵ Te tú ní jinu ñú'ún-yá ja ká'an ni ññ cháa tu'un ñayivi jíin-yá, chi a jiní-ya ndasa kaa ini-i jíná'an-i.

3

Tu'un Nicodemo

¹ Te nî io ññ tá'an cháa fariseo nání-de Nicodemo. Te kúñá'nu-de nuu ñayivi judío. ² Chaa yá'a nî chaa-de nuu Jesús ññ akuáa. Te nî ka'an-de jíin-yá: Maestro, a kájiní-ná ja ññ maestro kúu-ní te vai-ní onde nuu Dios, chi nú tú chindéé chítuu Dios ññ cháa, te ma kúu sá'a-de taká tuni ja sá'a máá-ní núu, áchí-de. ³ Te nî ka'an Jesús: Jandaa ká'an-ri jíin-ró ja nú tú nakaku jáa ññ cháa, te ma kúu kuní-de ññ nuu tá'ú Dios tiñu, áchí-ya jíin-de. ⁴ Te nî ka'an Nicodemo jíin-yá: Ndasa kuu nakaku ññ cháa nú a nî yíi-de. Á kuu ndivi-de chi náa-de te nakaku tuku-de, áchí-de. ⁵ Te nî ka'an tuku Jesús: Jandaa ká'an-ri jíin-ró, nú tú kaku ññ cháa jíin ndúcha jíin Espíritu, te ma kúu kivi-de ini ññ nuu tá'ú Dios tiñu. ⁶ Ja ní kaku cuenta kuñu, kuñu kúu. Te ja ní kaku cuenta Espíritu, se'e Espíritu kúu. ⁷ Ma nánaa ini-ro tú'un ká'an-ri jíin-ró: Jínu ñú'ún já náaku jáá-ró. ⁸ Kée tachí ndénu kuní máá, te jini so'o-ró já káyu, ko tú jiní-ro ndénu vái ni ndénu kí'in. Súan kúu taká ñayivi já kaku cuenta Espíritu, áchí-ya. ⁹ Te nî ka'an Nicodemo: Ndasa kuu yuán núsáa, áchí-de

jíin-yá. ¹⁰ Te n̄i ka'an Jesús: Máá-ró kúu ñn maestro Israel te tú júku'un in̄i-ro jíin tú'un yá'a náún. ¹¹ Jandaa ká'an-ri jíin-ró: Ká'an-ri tu'un ja júku'un in̄i-ri. Te jáni ndaa-ri tu'un tiñu n̄i jin̄i-ri. Ko tú játú'ún-ró tú'un ndaa ká'an-ri. ¹² A n̄i ka'an-ri tu'un ñuyívi jíin-ró te tú kándija-ró. Ndasá kándija-ró nú ka'an-ri tu'un andívi jíin-ró núsáa. ¹³ Máá Sé'e cháa kánchaa-ya andívi. Te n̄i kuun-ya íchi andívi. Te máá ñn-ni-ya ní ndaa-ya andívi, tuká inga cháa ní sá'a. ¹⁴ Ch̄i nátu'un n̄i jata kaa Moisés koó núu ñú'un té'é, jínu ñú'ún já súni súan kuita kaa máá Sé'e cháa. ¹⁵ Náva'a ma náa táka ñayivi kákandija-i-ya, ch̄i sua kuchaku-i ní káni, áchí-ya jíin-de. ¹⁶ Ch̄i Dios, xaan ní kundá'ú in̄i-ya ñáyivi ñúyivi. Ja yúan ní táji-yá Se'e-ya ní kii-i, vasa máá tú'ún-ni-i n̄i io, náva'a ma náa táka ñayivi kákandija-i-ya, ch̄i sua kuchaku-i ní káni. ¹⁷ Ch̄i tú ní táji Dios Se'e-ya núu ñúyivi já tá'nu ndatu ñayivi, ch̄i sua ja ná kaku ñayivi sá'a-ya. ¹⁸ Nú kándija ñn ñayivi núu-yá, te ma tá'nu ndatu-i. Ko ñayivi tú kándija, ta'nu ndatu ná'in-i, kuachi ja tú kándija-i nuu máá ñn-ni Se'e Dios. ¹⁹ A n̄i cháa máá luz in̄i ñuyivi. Ko ñayivi-ún, n̄i kākumani-gá-i jíin ñúñáa vásá jíin luz, ch̄i tiñu kás'a-i kaku tiñu ñáa. Ja yúan te ta'nu ndatu ná'in-i. ²⁰ Ch̄i taká ñayivi já sá'a tiñu ñáa, jito u'u-i nuu ío luz. Te tú kii-i nuu ío luz, náva'a tú ndenda ndijin tiñu sá'a-i. ²¹ Ko ñayivi já sátiñu ndaa, vai-i nuu ío luz, náva'a kenda ndijin ja jíin Dios n̄i sá'a-i tiñu máa-i.

Tu'un ndaa n̄i ka'an Juan

²² Yoán-na te Jesús jíin cháa káskuá'a jíin-yá, kaja'an-ya núu Judea. Te yúan n̄i kanchaa-ya jíin-de. Te n̄i skuánducha-yá. ²³ Te suni n̄i skuánducha Juan in̄i ñuu Enón yani ñuu Salim, ch̄i n̄i io kua'a ndúcha yúan. Te n̄i kikoyo ñayivi núu-dé, te n̄i skuánducha-dé-i. ²⁴ Ch̄i té kivi-ga Juan vekaa. ²⁵ Te cháa káskuá'a jíin Juan, n̄i kastátá'an-de jíin cháa judío siki modo ndoo in̄i. ²⁶ Te n̄i chakoyo-de nuu Juan. Te n̄i kaka'an-de: Maestro, cháa n̄i kanchaa jíin-ni inga lado yucha Jordán ja ní ka'an ndaa-ni tu'un-de, vina te skuánducha máa-de, te ndivii ñáyivi kaja'an-i nuu-dé, áchí. ²⁷ Te n̄i ka'an Juan: Ni ñn cháa ma ní'in kúti-dé ni ñn modo, te nú tú kii onde andívi. ²⁸ Máá-ró n̄i kajini ndaa-ro já ní ka'an-ri: Nasu rúu kúu Cristo, ch̄i sua n̄i táji-yá ruu yóxnúu-rí nuu-yá vai-ri. ²⁹ Cháa nchaka ñasíi kúu yii. Te amigo yii-ún ká'in xiin-dé te káini so'o tu'un ká'an-de. Te kákusi xáan in̄i-i, nú a n̄i kajini so'o-i ká'an yii-ún. Súan kúu ja kúsi xáan in̄i-ri vina. ³⁰ Jínu ñú'ún já ndúñá'nu-ga máa-yá te ndúsúchí-ga máa-rí, áchí Juan. ³¹ I'a vai onde nuu súkún, ñá'nu-ga kúu-ya vásá táka-i. Te cháa n̄i kaku in̄i ñuyivi yá'a, se'e ñuyivi kúu-de. Te tu'un ñuyivi ká'an-de. I'a vai ichi andívi, ñá'nu-ga kúu-ya vásá táka cháa. ³² Te jáni ndaa-ya tú'un ja ní jin̄i-ya jíin já ní jini so'o-ya. Ko ni ñn ñayivi tú játá'ú-i tu'un ká'an-ya. ³³ Ko ñayivi játá'ú tú'un ndaa ká'an-ya, suni máa-i ká'an-ndaa-i ja ío ndaa tu'un ká'an Dios. ³⁴ Ch̄i I'a n̄i táji Dios vai, tu'un Dios ká'an-ya. Ch̄i Dios, tú kuí'a-ni já'a-ya Espiritu-ya. ³⁵ Máá Táa, kundá'ú in̄i-ya Sé'e-ya, te n̄i ja'a-ya táka ndatíñu nda'a Sé'e-ya. ³⁶ Ñayivi já kándija nuu máa Sé'e-ya, kuchaku-i ní káni. Te ñayivi já tú kándija nuu Sé'e-ya, ma kúchaku-i ch̄i sua ví'i-ga kit̄i in̄i Dios nuu-i.

4

Jesús jíin ñá'an núu Samaria

¹ Te cháa fariseo, n̄i kajini tu'un-de tu'un Jesús, ja ío kua'a-gá cháa káskuá'a jíin máa-yá vásá jíin Juan jíin já skuánducha-yá kua'a-gá ñayivi vásá Juan. Te n̄i jin̄i Jesús tu'un-ún. ² Ko tú ní skuánducha Jesús, ch̄i sua cháa káskuá'a jíin-yá, káskuánducha máa-de. ³ Te n̄i kenda-ya núu Judea. Te kua'an tuku-ya núu

Galilea. ⁴ Te jínu ñú'ún já já'a-ya kí'in-ya ñúu Samaria. ⁵ Yúan-na te ñi jaa-ya ñin ñuu nání Sicar ini ñuu Samaria, yani ndu'a Jacob ja ní ja'a-de nuu sé'e-de José. ⁶ Te yúan ío sókó Jacob. Te Jesús, ñi jungoo-ya xín sókó-ún, chi ñi kuítá-ya íchi kuá'an-ya. Te nátu'un kaxiuu kúu. ⁷ Te ñi chaa ñin ña'an ñuu Samaria, vai tava-ña nducha. Te ñi ka'an Jesús jíin-ña: Kua'a nducha ná kó'o-ná. Achí-ya. ⁸ Chi chaa káskuá'a jíin-yá, a kája'an-de onde ñuu kuakuaan-de ja kée-dé. ⁹ Te ña'an ñuu Samaria, ñi ka'an-ña jíin-yá: Naja jikán-ní nducha núu-ná ko'o-ní, chi chaa judío kúu-ní, te ña'an ñuu Samaria kúu-ná, áchí-ña. Chi ñayivi judío, tú kivi nduu-i jíin ñayivi ñuu Samaria. ¹⁰ Te ñi ka'an Jesús: Nú ní jiní-ní naún kúu ja kuá'a Dios nuu-ní, te jíin I'a ja ká'an jíin-ní: Kua'a-ní nducha ná kó'o-ná, yúan-na te kakan-ní nuu-yá te kua'a-ya ndúcha chakú ko'o-ní núu, áchí-ya. ¹¹ Te ñi ka'an ña'an-ún jíin-yá: Táta, xaan kúnú sókó yá'a te tú ña jíin táva-ní nducha. Núsáa te ndénu ní'in-ní nducha chakú. ¹² Chi sókó yá'a ñi ja'a táa-yo Jacob nuu-yo. Te yá'a ñi ji'i máa-de nducha, jíin sé'e-de, jíin kiti-dé. Te ñá'nu-ga máa-ní vásá máa-de náún. Achí-ña. ¹³ Te ñi ka'an Jesús: Nú ndé chaa ko'o nducha yá'a, kuchí tuku-de. ¹⁴ Ko chaa ko'o nducha já kuá'a-ná nuu-dé, ma kuchí kuti-gá-de, chi nducha já kuá'a-ná-ún, koo ñin sókó iní-de ja kana nducha kúchaku-de níi káni sá'a, áchí-ya jíin-ña. ¹⁵ Te ñi ka'an ña'an-ún jíin-yá: Táta, kua'a-ní nducha-ún ko'o-ná, náva'a tuká kuchí kuti-ná, ni tuká kitava-ná-cha yá'a, áchí-ña. ¹⁶ Te ñi ka'an Jesús jíin-ña: Kuákana-ní xini yíi-ní te chaa-ní, áchí-ya. ¹⁷ Te ñi ka'an ña'an-ún: Tú yii-ná ío, áchí-ña. Te ñi ka'an Jesús jíin-ña: Va'a-ni ká'an-ní, tú yii-ná ío, ¹⁸ chi ñi io u'un yii-ní. Te chaa ncháka-ní vina, nasu yíi máa-ní kúu-de. Ya'a kúu ja ní ka'an ndaa-ní, áchí-ya. ¹⁹ Te ñi ka'an ña'an-ún jíin-yá: Táta, ñin chaa jáni tu'un Dios kúu-ní jáni ini-ná. ²⁰ Ndiyíi táa-yo, yuku yá'a ñi kachiñú'ún-de Dios. Te máa-ní káka'an-ní ja ñuu Jerusalén kúu nuu kánúu chiñú'ún-yó, áchí-ña. ²¹ Te ñi ka'an Jesús jíin-ña: Nána, ná kándija-ní tu'un ká'an-ná chi chaa ñin kivi, ja ní yuku yá'a, ni ñuu Jerusalén, tú chiñú'ún-ní máa Táa-yo Dios súan. ²² Níi, tú kájiní-ní naún kúu ja kachiñú'ún-ní. Ko máa-ná, kájiní-ná I'a kachiñú'ún-ná. Chi onde nuu ñayivi judío vai tu'un nama yóo. ²³ Te chaa ñin kivi já ñayivi kachiñú'ún ndaa, chiñú'ún ndija-i Táa-yo Dios jíin ini jíin añú-i. Chi Táa-yo, ndúkú-yá ñayivi já súan chiñú'ún-i-ya kuní-ya. Te a ñi chaa kivi-ún. ²⁴ Dios kúu Espiritu. Te ñayivi kuní chiñú'ún, kánúu já chiñú'ún ndija-i-ya jíin ini jíin añú-i, áchí-ya. ²⁵ Te ñi ka'an ña'an-ún jíin-yá: Jiní-ná ja kii Mesías, ja nání Cristo. Te nú ñi chaa máa-yá, te stá'an-ya táka tu'un nuu-yo. Achí-ña. ²⁶ Te ñi ka'an Jesús jíin-ña: Máa-ná kúu I'a-ún ja ká'an-ná jíin-ní, áchí-ya. ²⁷ Te nini sá súan ká'an-ya, te ñi chakoyo chaa káskuá'a jíin-yá. Te ñi kanaa iní-de kánde'é-de ja ndátu'ún-yá jíin ñin ña'an. Ko tú ni ñin-de ní ka'an: Naún jiká tu'ún-ní-ña, xí: Naún tu'un ndátu'ún-ní jíin-ña. ²⁸ Yúan-na te ña'an-ún, ñi skéndo-ña kiyi-ña te kua'an-ña onde ñuu. Te ñi ka'an-ña jíin ñayivi yúan: ²⁹ Ña'an jíná'an-ró te kuni-ro ñin chaa. Chaa-ún ñi kachi-de nuu-rí taká naún tiñu ñi sá'a-ri. Sánaa te máa-de kúu Cristo, áchí-ña. ³⁰ Yúan-na te ñi kenda koyo-i ñuu-ún. Te ñi chakoyo-i nuu-yá. ³¹ Te chaa káskuá'a jíin-yá, ñi kastétuu-de-ya: Maestro, kee-ní staa, áchí-de. ³² Te ñi ka'an-ya jíin-de: Ío ndeyu kée-rí ja tú kájiní-ro, áchí-ya. ³³ Yúan-na te chaa káskuá'a jíin-yá, ñi kajika tu'ún tá'an-de: ñin chaa ñi kinchaka ja ní yee-yá náún, áchí-de. ³⁴ Te ñi ka'an Jesús jíin-de: Ndeyu-rí kúu ja sá'a-ri tiñu kuní I'a ñi táji rúu vai-ri jíin já skíkuu-ri tiñu-ya-ún. ³⁵ Á tú káka'an-ro: Ío kuun yóo onde kivi tá'nu trigo. Vina te ká'an-ri jíin-ró: Ndukani nuu-ro te nde'é-ró níi ndú'a-ún, chi a ñi kuaan já tá'nu. ³⁶ Te chaa já'nu, a kí'in-de ya'u-de te

nástútú-de nuni já kúchaku ní káni, náva'a cháa sáka jíin cháa já'nu, ñn ká'nu-ni kusii iní-de. ³⁷ Chì súan kúu ja ká'an ndaa tu'un: ñn cháa sáka, te inga-de já'nu, áchí. ³⁸ Te a ni tájírí róo kika'nu-ro núu tú ní kásatiñu-ró. Sava-ga cháa ni kásatiñu, te máá-ró, a ni kivi koyo-ró núu tíñu-de. Achí-ya. ³⁹ Te ñayivi ñúu Samaria iní ñuu yúan, ni kajini so'o-i tu'un ni ka'an ña'an-ún. Te kua'a-í, ni kakandíja-i-ya. Chi ni ka'an ndaa-ña: Ni kachi-de nuu-rí taká naún tíñu ni sá'a-ri, áchí-ña. ⁴⁰ Yúan-na te ni chakoyo ñayivi ñúu Samaria nuu-yá. Te ni kaka'an nda'ú-i jíin-yá ja ná kendooya yúan. Te ni kendooya yúan uu kivi. ⁴¹ Te kua'a-gá-i ni kakandíja-i-ya sikí tú'un ká'an-ya. ⁴² Te ni kaka'an-i jíin ña'an-ún: Tuká níni tú'un máá-ró te kandíja-ri-ya, chi a ni kajini so'o máá-rí tu'un ká'an-ya. Te kájiní-ri ja I'a yá'a kúu ndija I'a nama ñuyivi, chi Cristo kúu-ya. Achí-i.

Ja ní nasáva'a-ya sé'e mozo rey

⁴³ Te nuu úu kivi-ún ni kenda-ya yúan te kua'an-ya ñúu Galilea. ⁴⁴ Chì máá Jesús, ni ka'an ndaa-ya já ñn cháa jáni tu'un Dios, tú ká'io ja jíñú'ún ñayivi ñúu máá-de jíin-de. ⁴⁵ Te ni jaa-ya ñúu Galilea. Te ñayivi Galilea, ni kajatá'ú-i-ya, chi ni kajini-i taká tíñu ni sá'a-ya ondé ñuu Jerusalén kivi ní io viko yúan. Chì máá-i, suni ni kaja'an-i viko-ún. ⁴⁶ Yúan-na te ni kee tuku Jesús kua'an-ya ingá jínu onde ñuu Caná ndañúu Galilea nuu ní io nducha já ní nduu vino ni sá'a-ya. Te iní ñuu Capernaum ni io ñn cháa jatiñu nuu rey te kú'u se'e-de. ⁴⁷ Cháa yúan, ni jini tu'un-de ja ní kenda Jesús ñuu Judea vai-ya ñúu Galilea. Te ni ja'an-de nuu-yá. Te ni ka'an nda'ú-de jíin-yá ja ná núu-ya kí'in-ya te nasáva'a-ya sé'e-de, chi a yani kuu-i. ⁴⁸ Te ni ka'an Jesús jíin-de: Aa, te nú tú kuni-ro tuni jíin tíñu ñá'nu, ma kándíja kuti-ro, áchí-ya. ⁴⁹ Te cháa jatiñu nuu rey, ni ka'an-de jíin-yá: Táta, nuu-ni ki'on vína chi nú ná kukuéé-ni te kuu-i, áchí-de. ⁵⁰ Te ni ka'an Jesús jíin-de: Kuá'an, chi chakú se'e-ró, áchí-ya. Te cháa-ún, ni kandíja-de tu'un ni ka'an Jesús. Te ni kee-de kua'an-de. ⁵¹ Te nini núu-de kuano'on-dé, te ni kenda koyo mozo-de, ni kajanata'an-de, te ni kakastu'ún núu-dé: Ni nduva'a se'e-ní, áchí jíin-de. ⁵² Te máá-de ni jika tu'un-de na hora ni kejá'á nduva'a-i. Te ni kaka'an jíin-de: Iku ka'ñn ni kee kiji-i, áchí. ⁵³ Te máá táa-i, ni juku'un iní-de ja hora-ún kúu hora ni ka'an Jesús jíin-de: Chakú se'e-ró. Te ni kandíja-de jíin ní vé'e-de. ⁵⁴ Ya'á kúu tuni uu ja ní sá'a Jesús ná ni ndii-ya ñúu Judea onde ñuu Galilea.

5

Ja ní nasáva'a-ya ñayivi kú'u

¹ Yuán-na te ni io viko ñayivi judío. Te ni kaa Jesús kua'an-ya ñúu Jerusalén. ² Te ñuu Jerusalén ío ñn pila nducha máá yatá yuxé'é ríi. Te nuu yú'u hebreo nání Betesda. Te sókó-ún ñáva'a u'un portal. ³ Te iní portal yúan kánda kuá'a ñayivi kaku'u, ja kuáa, ja rengo, ja tí'íchi. Te káindatu-i kanda nducha-ún. ⁴ Chì ío kivi já núu ñn ndajá'a-yá iní pila-ún. Te skandá-ya ndúcha. Te cháa kivi xnáñúu iní pila, nú a ni skandá-ya ndúcha, te nduva'a-de nani kue'e tá'an-de. ⁵ Te yúan kátuu ñn cháa ja ní kuu oko xia'un uni kua kú'u-de. ⁶ Te ni jini Jesús ja kátuu cháa yá'a. Te ni juku'un iní-ya já ní kuu kua'a kua kú'u-de. Te ni ka'an-ya jíin-de: Kuni-ro nduva'a-ró náún, áchí-ya. ⁷ Te ni ka'an cháa kú'u-ún jíin-yá: Táta, tú ní'in-ná ni ñn cháa skivi náá iní pila, nú a ni kanda nducha. Chì nini vai-ná te kivi-ni inga-de te vásá cháa-ná. Achí-de. ⁸ Te ni ka'an Jesús jíin-de: Ndukoo, te naki'in-ró jito yuu-ro te ki'in-ro, áchí-ya. ⁹ Te cháa-ún ni nduva'a-ni-de. Te ni ki'in-de jito yuu-dé te kua'an-de. Te

máa kivi ndétatú kúu kivi-ún. ¹⁰ Yúan-na te ni kaka'an cháa judío jín cháa ni nduva'a-ún: Kivi ndétatú kúu. Tú ío ley ja kúndiso-ró jito yuu-ro, áchí. ¹¹ Te ni ka'an-de jín cháa judío: Cháa ni nasáva'a ruu, máa-de ni ka'an-de jín-rí: Ki'in jito yuu-ro, te ki'in-ro, áchí-de. ¹² Yúan-na te ni kajika tu'ún-ún-de: Ndé cháa ni ka'an jín-ró: Ki'in jito yuu-ro te ki'in-ro, áchí. ¹³ Te cháa ni nduva'a-ún, tú ní jiní-de ndé cháa kúu. Chi Jesús, a ni kuxio-ni-ya kuá'an-ya núu ñáyivi ká'jin yúan. ¹⁴ Kúkuéé-ga, te ni ketá'an Jesús jín-de iní ve'e ii. Te ni ka'an-ya jín-de: Vina te ni nduva'a-ró. Ma sá'a-ga-ro kuáchi. Chi nú túu, te kii in tundó'o xaan-gá siki-ro. Achí-ya. ¹⁵ Te máa-de kua'an-de. Te ni kastu'ún-de nuu táká ñáyivi judío ja Jesús kúu I'a ni nasáva'a-ya-dé. ¹⁶ Te ni sá'a Jesús tiñu yá'a kivi ndétatú. Te cháa judío, ja yúan ní kachindikín-de-ya. Te kándúkú-de modo ndasa ka'ni-dé-ya. ¹⁷ Te ni ka'an Jesús jín-de: Máa Táa-ri sátiñu-ni-ya vina te suni ruu sátiñu-ri, áchí-ya. ¹⁸ Ja yúan cháa judío, ví'í-gá ni kándúkú-de modo ka'ni-dé-ya. Chi nasu máa in kivi ndétatú ní stíví-yá, chi suni ni ka'an-ya ja Táa-ya kúu Dios. Te in núu-ni sá'a-ya máa-yá jín Dios. ¹⁹ Te ni ka'an Jesús: Jandaa ká'an-ri jín-ró jíná'an-ró: Máa Sé'e, ma kúu sá'a kuti-ya ja máa-yá, chi máni ja ní jiní-ya sá'a Táa-ya. Chi taká ja sá'a máa-yá, suni súan sá'a máa Sé'e-ya in núu-ni jín-yá. ²⁰ Chi máa Táa, kúndá'ú iní-ya Sé'e-ya. Te stá'an-ya núu-í taká tiñu sá'a-ya. Te ñá'nu-ga tiñu stá'an-ya vása yá'á, náva'a naa iní-ro ndé'é-ró jíná'an-ró. ²¹ Chi natu'un máa Táa, ndúkani-ya ndíyi te náschakú-ya-í, suni súan máa Sé'e, náschakú-ya ndéja kuní máa-yá. ²² Chi máa Táa, tú náku-xndíi-ya siki ní in ñáyivi, chi ni ja'a-ya tú'un ja náku-xndíi máa Sé'e-ya siki táká ñáyivi. ²³ Náva'a kuandatu ndivii ñáyivi núu Sé'e natu'un ká-jandatu-i nuu máa Táa. Te ja tú jándatu nuu Sé'e, suni tú jándatu nuu máa Táa ja ní tájí-yá Sé'e-ya vái. ²⁴ Jandaa ká'an-ri jín-ró: Nú in ñáyivi chu'un iní-i tu'un ká'an-ri, te kandíja-i nuu I'a ni tájí rúu vai-ri, ñáyivi-ún kuchaku-i ní káni, te ma tá'nu ndatu-i ja kúu-i, chi sua kuchaku-i ní káni. ²⁵ Jandaa ká'an-ri jín-ró: Chaa hora, te vina a kúu, ja táká ndíyi kuni so'o-i tu'un kana jaa máa Sé'e Dios. Te ja kúni so'o, nachaku jíná'an. ²⁶ Chi natu'un máa Táa ñú'un vida iní máa-yá, suni súan ni ja'a-ya núu Sé'e-ya ja ñú'un vida iní máa-i. ²⁷ Te suni ni ja'a Dios tu'un ja náku-xndíi Sé'e siki ñáyivi, chi suni Sé'e cháa kúu-i.

Siki ja náchaku ndíyi

²⁸ Ma náa iní-ro ja ká'an-ri tu'un yá'a jín-ró. Chi cháa in kivi ja táká ndíyi ká'jin iní ve'e añú, kuni so'o-i tu'un kana jaa-ya. ²⁹ Te taká ñáyivi ní kasá'a tiñu va'a, kenda-i te kuchaku-i ní káni. Te ñáyivi ní kasá'a tiñu ñáá, suni nachaku-i ko ta'nu ndatu-i. ³⁰ Ma kúu kuti sá'a máa-rí ja máa-rí. Natu'un jini so'o-ri, súan sánda-ri. Te modo ndaa sánda-ri, chi tú sá'a-ri ja kuní máa-rí, chi ja kuní máa Táa-ri I'a ni tájí rúu vai-ri sá'a-ri. ³¹ Te nú ruu ká'an-ri tu'un máa-rí, te tú ío ndaa tu'un ká'an-ri. ³² Inga kúu ja jáni ndaa tu'un-ri. Te jiní-ri ja tú'un ndaa kúu ja ká'an-ya tú'un-ri.

Ja ní ka'an ndaa tu'un Jesús

³³ Máa-ró ni katájí-ró cháa ni kaja'an nuu Juan. Te máa-de ni jani ndaa-de máa tú'un ndaa. ³⁴ Vasa tú játá'ú-rí tu'un-ri ká'an ni in cháa, ko tu'un yá'a ká'an-ri náva'a kaku-ró jíná'an-ró. ³⁵ Máa-de ni kuu lámpara ja kayú te stúun. Te máa-ró, yaku-ni kivi ní kajata'an iní-ro núu luz máa-de. ³⁶ Ko ñá'nu-ga kúu ja jáni ndaa tu'un-ri vása ja ní ka'an Juan. Chi Táa-ri, ni ja'a-ya tiñu nuu-ri ja ná sá'a-ri. Te suu tiñu sá'a-ri-ún kúu ja kájani ndaa tu'un ja Táa-ri, ni tájí-yá ruu vai-ri. ³⁷ Te máa Táa-ri ja ní tájí-yá ruu vai-ri, máa-yá ni ka'an ndaa-ya tú'un-ri. Te tú ní kájini so'o kuti-ro tú'un ká'an-ya, ni tú ní kájini-ro

ndasa káa-ya. ³⁸ Te ni tú ncháá n̄'in tu'un-ya iní-ro. Ch̄i tú kákandija-ró I'a n̄i tájí-yá vai. ³⁹ Kánakaji va'a-ró tutú ī, ch̄i kájani in̄i-ro já tú'un yóso yúan kúu ja kúchaku-ro n̄i káni sá'a, ko máá tutú-ún kúu ja ká'an ndaa tu'un máá-rí. ⁴⁰ Te tú kákun̄i-ro kíkoyo-ró núu máá-rí náva'a kuchaku-ro jíná'an-ró. ⁴¹ Tú játá'ú-rí ja sáñá'nu ñáyivi rúu. ⁴² Te a jin̄i-r̄i róo ja tú kúman̄i-ro jín Dios onde jín iní jín añú-ro. ⁴³ Ruu vai-r̄i jín sí'ví Táa-r̄i, te tú kájatá'ú-ró rúu. Te nú inga chaa chaa-de jín sí'ví máá-de, sa chaa-ún yach̄i kuatá'ú-ró-de. ⁴⁴ Ndasakuu kandija-ró, ch̄i kásáñá'nu-ró tá'an-ró, te tú kándúkú-ró já ndúñá'nu-ró sá'a Dios, ja máá ñin-ni-ya ío. ⁴⁵ Ma nákani in̄i-ro já kakán-r̄i kuachi sik̄i-ro núu Táa-r̄i. A káñukuu in̄i-ro núu Moisés. Te máá-de, jikán-de kuachi sik̄i-ro jíná'an-ró. ⁴⁶ Ch̄i nú ní kákandija-ró núu Moisés, suni ní kándija-ró rúu núu, ch̄i tu'un máá-rí n̄i chaa-de. ⁴⁷ Te nú tú kákandija-ró tutú n̄i chaa-de-ún, te ndasa kandija-ró tú'un ká'an-r̄i núsáá. Achí-ya jín-de.

6

Ja ní skée-yá u'un mil ñáyivi

¹ Te n̄i kuu taká tiñu yá'a. Te n̄i kee tuku Jesús kua'an-ya ingá lado mar Galilea, ja kúu mar Tiberias. ² Te kua'a xáan ñáyivi ní kandikin-i-ya, ch̄i n̄i kajin̄i-i taká tun̄i n̄i sá'a-ya jín ñáyivi káku'u. ³ Te n̄i kaa Jesús ñin yuku. Te n̄i jungoo-ya yúan jín cháa káskuá'a jín-yá. ⁴ Te a n̄i kuyani viko Pascua, viko ñáyivi judío. ⁵ Te n̄i ndakoto Jesús. Te n̄i jin̄i-ya já vái koyo kua'a xáan ñáyivi. Te n̄i ka'an-ya jín Felipe: Ndenu kuáan-yó staa kée ñáyivi yá'a, achí-ya. ⁶ Ko súan n̄i ka'an-ya já jito nchaa-ya-dé, ch̄i a n̄i jin̄i-ya ndasa kúu ja sá'a-ya. ⁷ Te n̄i ka'an Felipe jín-yá: Ma kánda uu ciento peso staa náva'a kee-í tí'li tí'li jíná'an-i, achí-de. ⁸ Te Andrés, ñan̄i Simón Pedro, ñin chaa skuá'a jín-yá, n̄i ka'an-de: ⁹ Ío ñin suchí yá'a te ndiso-i u'un statilá cebada jín uu tiyáká lúli. Ko nasaa-na kúu-ún, ch̄i kua'a xáan ñáyivi, achí-de. ¹⁰ Yúan-na te n̄i ka'an Jesús: Súngoo-ró ñáyivi, achí-ya. Te yúan ío kua'a ichá. Te nátu'un u'un mil chaa n̄i kajungoo-de. ¹¹ Te n̄i ki'in Jesús statilá-ún. Te n̄i jikan ta'u-yá. Te n̄i saka-yá nuu cháa káskuá'a jín-yá. Te máá-de n̄i ja'a-de nuu ñáyivi káxiukú-ún. Suni súan n̄i kaja'a-de tiyáká-ún. Te n̄i kayee-í nasaa kákuu in̄i máá-i. ¹² Te nuu ní kanda'a ch̄i-i, te n̄i ka'an-ya jín cháa káskuá'a-ún: Nastútú-ró taká pedazo ja ní ndendoso, náva'a tú naa kúti, achí-ya. ¹³ Te ja á n̄i kayee ñáyivi-ún, te n̄i kanastútú-de pedazo ja ní ndendoso sik̄i ndí'ú'un statilá cebada-ún. Te n̄i kútú-ni ux̄i uu jika. ¹⁴ Te ñáyivi-ún n̄i kajin̄i-i tun̄i n̄i sá'a Jesús, te n̄i kaka'an-i: Jandaa ndija ja cháa yá'a kúu I'a kani tu'un Dios ja kí in̄i ñuyivi. Achí-i. ¹⁵ Te n̄i jin̄i Jesús ja vái koyo-i ja kátin-i-ya, kuu-ya rey máá-i. Te n̄i kuxio tuku máá ñin-ni-ya kuá'an-ya yúku-ún.

Ja ní jika já'á-yá nuu mar

¹⁶ Te nuu ní ini, te chaa káskuá'a jín-yá, n̄i kanuu-de onde mar. ¹⁷ Te n̄i kivi koyo-de in̄i ñin barco. Te kaja'an-de inga lado mar onde ñuu Capernaum. Te n̄i kuñaa. Te té nchaa-ga Jesús nuu-dé. ¹⁸ Te n̄i kee ñin tach̄i xáan. Te ndóna nducha mar sá'a. ¹⁹ Te n̄i kajika-de jín barco nátu'un u'un xí iñú kilómetro. Te n̄i kajin̄i-de Jesús ja jika-ya núu mar. Te n̄i kuyani-ya núu barco-ún. Te n̄i kayu'ú-de. ²⁰ Te máá-yá n̄i ka'an-ya jín-de: Máá-rí kúu. Ma yú'ú-ro jíná'an-ró, achí-ya. ²¹ Te kákus̄i in̄i-de ja ná kivi-ya in̄i barco. Yúan-na te n̄i jaa-ni barco nuu ñú'un núu kuángoyo-de-ún.

Máa Staa chakú kúu Jesús

22 Te kivi xian-ún, te ká'in taká ñayivi ingá lado mar. Te ni kajini-i ja máa ñin-ni barco ío yúan. Te suni ni kajini-i ja tú ní kivi Jesús ini barco jín cháa káskuá'a jín-yá, chi sua máni máa-ni cháa káskuá'a-ún, ni kaja'an máa-ni-de. 23 Ko sava-ga barco lúli, onde ñuu Tiberias ni jakoyo yani lugar nuu ní kayee-í staa já ní jikan ta'u máa Jító'o-yo núu. 24 Te ni kajini ñayivi já Jesús jín cháa káskuá'a jín-yá, tú kaxiukú-yá yúan. Te ni kivi koyo máa-i ini barco lúli-ún, te kaja'an-i ñuu Capernaum kuanandúkú-i Jesús. 25 Te ni kanani'in-i-ya onde inga lado mar. Te ni kaka'an-i jín-yá: Maestro, na hora ni cháa-ni yá'a, áchí-i. 26 Te ni ka'an Jesús: Jandaa ká'an-ri jín-ró, ja kánandúkú-ró ruu, nasu já ní kajini-ro taká tuni ni sá'a-ri, chi sua ja ní kayee-ro staa te ni kanda'a chii-ró. 27 Ma sátiñu-ró já ní'in-ro ndéyu já náa, chi sua ja ná kúchaku-ro ní káni sá'a. Máa Sé'e cháa kuá'a-ya ndéyu-ún nuu-ro, chi ni jatun Taa-yo Dios ja sá'a-ya súan. Achí-ya jín-i. 28 Te ni kaka'an-i jín-yá: Ndasá sá'a-ná náva'a sá'a-ná tiñu kuní Dios, áchí-i. 29 Te ni ka'an Jesús: Tiñu kuní Dios kúu ja kándija-ró núu I'a ni táji-yá vai, áchí-ya jín-i. 30 Yúan-na te ni kaka'an-i: Núsáa te naun tuni sá'a-ni náva'a kuni-ná te kándija-ná ní. Naun tiñu sá'a-ni. 31 Ndiyi taa-yo, ni kayee-dé staa ándivi onde nuu ñu'un té'é natu'un yóso núu tutú: Onde ándivi ní ja'a-ya staa ní kayee-dé, áchí-i jín-yá. 32 Te ni ka'an Jesús: Jandaa ká'an-ri jín-ró: Nasu Moisés ní ja'a staa onde ándivi núu-ro jíná'an-ró. Ko Taa-ri, chi onde ándivi ja'a ndija-ya Staa núu-ro. 33 Chi Staa Dios kúu I'a ni kuun ichi ándivi. Te ja'a-ya ja kúchaku ñayivi ñuyivi. Achí-ya jín-i. 34 Te ni kaka'an-i jín-yá: Táta, nene kuá'a-ni staa ján kée-ná, áchí-i. 35 Te ni ka'an Jesús: Máa-ri kúu máa Staa ja kúchaku-ro sá'a. Ndéja kí nuu-ri, ma kúu kuti sóko. Te ndéja kándija ruu, ma kuchí kuti ndúcha. 36 Ko a ni ka'an-ri jín-ró, ja tú káandija-ró ruu, vasa ni kajini-ro núu-ri. 37 Taká ja ja'a máa Taa-ri nuu-ri, cháa nuu-ri. Te ndéja cháa nuu-ri ma kíñi'in kuti-ri kí'in. 38 Ni kuun-ri ichi ándivi náva'a sá'a-ri ja kuní I'a ni táji ruu vai-ri, nasu já sá'a-ri ja kuní máa-ri. 39 Te máa Taa-ri kúu I'a ni táji ruu vai-ri. Te tú kuní-ya ja náa ní ñin ñayivi ní ja'a-ya núu-ri, chi sua ja ná naschakú-ri-i kivi jínu ñuyivi. 40 Te ya'á kúu ja kuní I'a ni táji ruu vai-ri. Taká ñayivi já jini nuu Sé'e-ya te kándija-i nuu-yá, kuchaku-i ní káni. Te máa-ri naschakú-ri-i kivi jínu ñuyivi. Achí-ya jín-i. 41 Yúan-na te ni kaka'an cháa judío siki-yá. Chi ni ka'an-ya: Máa-ri kúu Staa ní kuun ichi ándivi. 42 Te ni kaka'an-de: Á nasu cháa yá'a kúu Jesús, se'e José. Te a kájin-yo taa-de jín náa-de. Te naja ká'an-de: Ichi ándivi ní kuun-ri, áchí-de. 43 Te ni ka'an Jesús: Ma ká'an sóo-ró jíná'an-ró. 44 Máa Taa-ri, ni táji-yá ruu vai-ri. Te ma kúu kii ni ñin ñayivi núu-ri nú tú kinchaka máa-yá-i. Yúan-na te naschakú-ri-i kivi jínu ñuyivi. 45 Yóso núu tutú cháa ni kajani tu'un Dios: Nditaká-de kutu'a-de sá'a Dios, áchí. Núsáa te taká ñayivi jini so'o tu'un ká'an máa Taa-ri, te tu'a-i jín, ñayivi-ún kí-i nuu-ri. 46 Ni ñin ñayivi, tú ní jini kuti núu máa Taa-ri. Máa I'a vai onde nuu Dios, máa ñin-ni-ya kúu ja á ni jini-ya núu máa Taa-ya. 47 Jandaa ká'an-ri jín-ró jíná'an-ró: Nú ñin ñayivi kándija-i ruu, kuchaku-i ní káni. 48 Máa-ri kúu Staa ja kúchaku-ro sá'a. 49 Ndiyi taa-ro, ni kayee-dé staa ándivi onde nuu ñu'un té'é te a ni kaji-i-de. 50 Ko ya'á kúu Staa já vai ichi ándivi náva'a nú ndé ñayivi kée, te ma kúu-i. 51 Máa-ri kúu Staa chakú ja vai ichi ándivi. Te nú ndé ñayivi kée Staa yá'a, kuchaku-i ní káni. Te Staa ja kuá'a-ri-ún, kúu kuñu-ri. Te kuá'a-ri kuñu-ri náva'a kuchaku ñuyivi. Achí-ya. 52 Yúan-na te cháa judío, ni kastátá'an máa-de: Chaa yá'a, ndasa kuu kuá'a-de kuñu-de kee-yo, áchí-de. 53 Te ni ka'an Jesús jín-de: Jandaa

ka'an-ri jíin-ró, nú tú kee-ro kúñu máá Sé'e cháa, te nú tú ko'o-ró niñi-yá, te ma kúchaku-ro jíná'an-ró. ⁵⁴ Chi cháa kee kúñu-ri te ko'o niñi-rí, kuchaku-de ní káni. Te máá-rí naschakú-ri-de kivi jínu ñuyivi. ⁵⁵ Chi kúñu-ri kúu ndija ndeyu. Te niñi-rí kúu ndija nducha. ⁵⁶ Cháa yée kúñu-ri te jí'i niñi-rí, nene kunchaa-de jíin-rí, te ruu jíin máá-de. ⁵⁷ Máá Táa-ri chakú-ya. Te ni táji-yá ruu vai-ri. Te máá-rí chakú-ri sá'a Táa-ri. Suni súan nú ndé cháa kee ruu, suni kuchaku-de sá'a-ri. ⁵⁸ Ya'á kúu Staa vái ichi ándivi. Ndiyi táa-ro siin staa ándivi ní kayee-dé, te a ni kaji'i-de. Ko nú ndé cháa kee Staa yá'a, kuchaku-de ní káni, áchi-ya jíin-de. ⁵⁹ Taká tu'un yúan ni ka'an Jesús ini ve'e sinagoga, nini stá'an-ya ini ñuu Capernaum. ⁶⁰ Te kua'a cháa káskuá'a jíin-yá, ni kajini so'o-de. Te ni kaka'an-de: Xaan yíi kaa tu'un yá'a. Ndé cháa kúu juku'un ini, áchi-de. ⁶¹ Te Jesús ni jini-ni-ya já súan ni kaka'an cháa káskuá'a jíin-yá. Te ni ka'an-ya jíin-de: Kanyu'ú-ro sá'a tu'un yá'a náún. ⁶² Te ndasa sá'a-ró nú kuni-ro máá Sé'e cháa, ndaa-ya núu ní kanchaa núu-yá. ⁶³ Jíin máá Espiritu kúu ja kúchaku-yo sá'a. Te yiki kúñu tú kuti ní'in tíñu. Tu'un ni ka'an-ri jíin-ró jíná'an-ró kakuu cuenta Espiritu jíin já kúchaku-yo sá'a. ⁶⁴ Ko sava-ró, tú kákandija-ró, áchi-ya. Chi Jesús, onde xnañúu ní jini-ya ndéja kúu ja tú kandija, te ndéja kúu ja nastúu-ya. ⁶⁵ Te ni ka'an-ga-ya: Ja yúan ní ka'an-ri jíin-ró ja ní in ñayivi ma kúu kii-i nuu-rí, nú tú ní jatú'un máá Táa-ri, áchi-ya. ⁶⁶ Yúan-na te kua'a cháa káskuá'a jíin-yá, ni kanakaka yátá-de, te tuká-ni ní kájika-de jíin-yá.

Ja ní ka'an ndaa Pedro

⁶⁷ Te ni ka'an Jesús jíin máá ndí'uxí uu cháa-ún: Te róo suni kingoyo-ró kakuu-ri náún, áchi-ya. ⁶⁸ Te ni ka'an Simón Pedro: Táta, ndé nuu kingoyo-ná, chi máá-ní kúu I'a jáni tu'un ndasa kuchaku-ná ní káni. ⁶⁹ Te kájiní-ná te kákandija-ná ja máá-ní kúu Cristo, Se'e Dios, I'a chakú, áchi-de. ⁷⁰ Te ni ka'an Jesús jíin-de: Tú ní kaji-ri ndí'uxí uu-ro náún. Te in-ró kúu kui'na. Achí-ya. ⁷¹ Te súan ni ka'an-ya sikí Judas Iscariote, se'e Simón. Chi cháa yá'a, nastúu-de-ya. Te in tá'an ja uxí uu-ún kúu-de.

7

Viko vé'e enramada

¹ Te ni kuu taká tíñu yá'a. Te jáka kuu Jesús ñuu Galilea. Te tú kuni-ya kaka kuu-ya ñuu Judea, chi cháa judío kándúkú-de modo ka'ni-dé-ya. ² Te a ni kuyani viko vé'e enramada, ja kúu in viko ñayivi judío. ³ Te ni kaka'an ñani-ya jíin-yá: Kenda-ró yá'a te ki'in-ro ñuu Judea va'a-ga, náva'a cháa káskuá'a jíin-ró ná kuni-de ná tíñu sá'a-ró. ⁴ Nú kuni in cháa ja kuichá tu'un-de, naja sá'a sa'í-de tíñu. Te nú tíñu yá'a sá'a-ró, te stá'an ndijin-ro máá-ró núu ñayivi núsáa, áchi-de jíin-yá. ⁵ Chi ni ñani-ya, tú kajatú'ún-de-ya. ⁶ Yúan-na te ni ka'an Jesús jíin-de: Té chá'an-ga ja kivi-rí. Ko kivi máá-ró, chi a ni cháa. ⁷ Ma kúu koto u'u ñayivi róo, ko jito u'u-i ruu, chi ka'an-ri tu'un ndaa máá ñayivi ja máni tíñu ñáa kás'a-i. ⁸ Kaa máá-ró kuángoyo-ró viko-ún. Máá-rí chi ma ki'in-ri viko-ún vina, chi té ja-ga kivi-rí. Achí-ya. ⁹ Te ni ka'an-ya tú'un yá'a jíin-de. Te ni kendo-ni-ya ñuu Galilea. ¹⁰ Te ni kaa ñani-ya kaja'an. Yúan-na te suni ni kaa máá-yá kuá'an-ya viko-ún, ko tú ní stá'an ndijin-ya máá-yá, chi sa'í-ni ni ja'an-ya. ¹¹ Te cháa judío, kánandúkú-de-ya viko-ún. Te kaka'an-de: Ndenu kánde cháa-ún, áchi-de. ¹² Te xaan ní kuva tu'un-ya núu ñayivi-ún, chi sava-i ni kaka'an-i: Cháa va'a kúu-de. Te sava-ga-i ni kaka'an-i: Túu, chi xndá'ú-de ñayivi, áchi-i. ¹³ Ko ni in-i tú ní kaka'an ndijin-i tu'un-ya, chi káyu'ú-i cháa judío. ¹⁴ Te sava viko, ni kaa Jesús kua'an-ya vé'e ii, te ni stá'an-ya tú'un. ¹⁵ Te ni

kanaa iní chaa judío kánde'é-de: Ndasá jiní chaa yá'a letra, chí tú ní skuá'a-de, áchí-de. ¹⁶ Yúan-na te nì ka'an Jesús: Tú'un stá'an-ri nasu máá-rí xín, chí tú'un I'a nì tájí rúu vai-ri kúu. ¹⁷ In chaa, nú kuní-de sá'a-de tiñu kuní Dios, chaa-ún, juku'un iní-de tú'un stá'an-ri, nú onde nuu Dios vai, xí já ní kiñi'in máá-rí kúu, áchí-ya. ¹⁸ Chaa ká'an tú'un máá-de, ndúkú-de ja ndúñá'nu máá-de. Ko nú in chaa ndúkú-de ja ndúñá'nu chaa nì tájí-de vai-de, chaa yá'a kúu chaa ndaa, te tú naún tú'un ñáá ío iní-de. ¹⁹ Moisés, nì ja'a-de ley nuu-ro jíná'an-ró xí túu. Ko tú ni in-ro káskíkuu ley-ún. Naja kákuni-ro ká'ni-ro rúu. Achí-ya jíin-de. ²⁰ Te nì kaka'an ñayivi kuá'a-ún: Tá'an-ro tachí. Ndéja kuní ka'ni róo. Achí-i. ²¹ Te nì ka'an Jesús jíin-i: Nì sá'a-ri in tiñu, te ndivii-ro ní kánaa iní-ro kánde'é-ró. ²² Jandaa, Moisés nì ja'a-de ley xiti ndúu-ro jíná'an-ró. Ko nasu já ní kuu iní Moisés, chí ja ní kuu iní ndiyi táa-ro kúu. Te kivi ndétatú káxiti ndúu-ro. ²³ Te nú káxiti ndúu-ro máá kivi ndétatú, náva'a skíkuu ley Moisés, te naja káxiti iní-ro núu-rí ja ní násáva'a ii-rí in chaa kivi ndétatú núsáa. ²⁴ Ma kóso nínu-ni tú'un ká'an-ro, chí sua ná nándúkú víi-ro tú'un ndaa. Achí-ya jíin-i. ²⁵ Yúan-na te nì kaka'an sava ñayivi ñuu Jerusalén: Nasu chaa yá'a kúu ja kánandúkú-de ka'ni-dé náún. ²⁶ Te yá'a nde'é-ró ká'an ndijin-de. Te tú naún tú'un káka'an jíin-de. Sanaa te nì kunda iní chaa kakuñá'nu ja chaa yá'a kúu Cristo. ²⁷ Ko chaa yá'a, a kájiní-yo-dé, jíin ndé ñuu vai-de: Ko ja chaa Cristo, ni in-yó, ma kuní-yo ndéchi kí-ya. Achí-i. ²⁸ Yúan-na te nì ka'an jaa Jesús iní ve'e ii, hora stá'an-ya tú'un: A kájiní-ro rúu, te kájiní-ro ndé ñuu vai-ri. Tú vai-ri ja síkí máá-rí, ko in I'a ndaa nì tájí rúu vai-ri. Te tú kájiní-ro I'a-ún. ²⁹ Ko máá-rí, chí jiní-ri-ya, te onde nuu máá-yá vai-ri, chí nì tájí-yá ruu vai-ri, áchí-ya. ³⁰ Yúan-na te nì kándúkú ndéé-de ja kátiin-de-ya. Ko tú ni in-de ní kenda'a-dé-ya, chí té jaa-ga hora-ya. ³¹ Te nì káandíja kua'a ñayivi tú'un nì ka'an-ya. Te nì kaka'an-i: Nú ná chaa máá Cristo, te sá'a-ga-ya tuni vásá já sá'a chaa yá'a náún, áchí-i. ³² Te chaa fariseo, nì kajini so'o-de ja ñayivi kuá'a-ún súan káka'an-i tú'un-ya. Te sutu ñá'nu jíin chaa fariseo, nì katáji-de policia ja kátiin-de-ya. ³³ Te nì ka'an Jesús: Yaku-na kivi kúnchaa-ri jíin-ró jíná'an-ró. Te no'on-ri nuu I'a nì tájí rúu vai-ri. ³⁴ Te nándúkú-ró rúu. Te ma náni'in-ro rúu. Te ma kúu jaa koyo-ró núu kúnchaa-ri. Achí-ya. ³⁵ Yúan-na te nì kaka'an chaa judío: Te ndénu kí'in chaa yá'a ja má náni'in-yo-dé. Xí kí'in-de nuu ñayivi-yo já ní kajicha nuu iní ñuu Grecia, te stá'an-de tú'un nuu ñayivi ñuu Grecia-ún náún. ³⁶ Naún tú'un kúu ja ní ka'an-de yá'a: Nándúkú-ró rúu, te ma náni'in-ro rúu, te ma kúu jaa koyo-ró núu kúnchaa-ri, áchí. ³⁷ Te kivi jínu viko-ún, ja kúu kivi kúká'nu viko, te nì ndukuiñi Jesús. Te nì ka'an jaa-ya: Nú ndé in ñayivi jichí nducha, te ná kí-i nuu-rí te ko'o-i-cha. ³⁸ Nú in ñayivi kándíja-i ruu, yucha nducha chakú kaka iní-i, nátu'un ká'an tutu ii. Achí-ya. ³⁹ Súan nì ka'an-ya tú'un Espiritu ja ní'in ñayivi káandíja-i-ya. Ko té chaa-ga Espiritu Santo. Chí té chá'an-ga nduñá'nu luu Jesús.

Ja ní kusin-i sikí-ya

⁴⁰ Te sava ñayivi kuá'a-ún, nì kajini so'o-i tú'un yá'a. Te nì kaka'an-i: Jandaa ja máá chaa jáni tú'un Dios kúu chaa yá'a, áchí-i. ⁴¹ Te sava-ga-i nì kaka'an-i: Chaa yá'a kúu Cristo. Ko sava-ga-i nì kaka'an-tu-i: Onde ñuu Galilea kii Cristo náún. ⁴² Á tú ká'an tutu ii, ja kí Cristo onde tata David onde ñuu Belén nuu ní nchaa máá David, áchí-i. ⁴³ Yúan-na te nì kastátá'an ñayivi já síkí-yá. ⁴⁴ Te sava-i, kátiin-i-ya kákuni-i. Ko tú ni in-i ní kenda'a-í-ya. ⁴⁵ Te policia-ún, káno'on nuu sutu ñá'nu jíin núu chaa fariseo. Te máá-ún, nì kaka'an jíin policia: Naja tú ní chaa-de jíin-ró, áchí. ⁴⁶ Te nì kaka'an policia-ún: Tú kuti ní in chaa ká'an nátu'un ká'an chaa yúan, áchí. ⁴⁷ Te nì ka'an chaa fariseo jíin-de: Te

suní nì xndá'ú-de róó jíná'an-ró náún. ⁴⁸ A nì kandíja ìn cháa kuñá'nu xí ìn cháa fariseo nuu-dé náún. ⁴⁹ Aa, ñáyívi yúkú yá'a ja ná tú kájini kuti-í ley, ná tají-i, áchí. ⁵⁰ Te Nicodemo, cháa nì kii nuu-yá akuáa-ún, suni ìn cháa fariseo kúu-de. Te nì ka'an-de. ⁵¹ Naún áchí ley. Kuu nakuxndíi-yó síkí ìn cháa, te nú tú xna'an-ga kuni so'o-yó tú'un ká'an-de, jíin nú tú ndúkú víi-yo naún tiñu sá'a-de náún. Achí-de. ⁵² Te nì kaka'an: Te róó, suni onde ñuu Galilea vai-ró náún. Nandúkú vá'a te kuni-ro já ondé ñuu Galilea tú kenda kuti ní ìn cháa jáni tu'un Dios. Achí. ⁵³ Te kuano'on-dé ná ve'e ná ve'e-de.

8

Ña'an ní ísíki ncháa-ña

¹ Te nì kee Jesús kua'an-ya yúku Olivos. ² Te ja kuákundijin te nì cháa tuku-ya vé'e ìi. Te ndivii ñáyívi ní chakoyo-i nuu-yá. Te nì jungoo-ya, te nì stá'an-ya tú'un nuu-í jíná'an-i. ³ Yúan-na te cháa fariseo jíin cháa káchaa tutu, nì kákinchaka-de ìn ña'an ísíki ncháa tá'an. Te nì jani-de-ña má'ñú-i. ⁴ Te nì kaka'an-de jíin-yá: Maestro, nì kani'in-ná ña'an yá'a máá núu tíñu ísíki ncháa-ña. ⁵ Te nuu ley nì tá'ú Moisés tíñu nuu-yo já kuá'a-yó yúu xiní ñá'an kásá'a súan. Te máá-ní, ndasa kachi-ní, áchí-de. ⁶ Ko nì kaka'an-de tu'un yá'a ja kájito ncháa-de-ya, náva'a kuu kakan-de kuachi síkí-yá. Ko Jesús, nì jaxin-ya máá-yá. Te nì cháa-ya núu ñú'un jíin xiní ndá'a-yá. ⁷ Te kájika tu'un kájika tu'un-de-ya. Te nì ndukani-ya máá-yá. Te nì ka'an-ya jíin-de: Te nú ndé ìn máá-ró tú ío kuachi, te róó kúu ja xná'an-ga kuá'a yuu xiní-ña núsáá, áchí-ya. ⁸ Te nì nakuaxin-ya máá-yá. Te nì cháa tuku-ya núu ñú'un. ⁹ Te nì kajini so'o-de ja súan nì ka'an-ya. Te nì kanakani u'u ini-de. Te ìn-ni-de ìn-ni-de nì kenda koyo-de kája'an-de. Nì kejá'á ondé cháa ñá'nu-ga te onde nì ndí'i-na. Te nì kendo máá ìn-na Jesús jíin ñá'an kándii ma'ñú-ún. ¹⁰ Te Jesús, nì ndukani-ya máá-yá. Te tuká ni ìn-de ní jiní-ya, chí máá-na ñasí'í-ún. Te nì ka'an-ya jíin-ña: Súchi, ndéchi kája'an cháa kájikan kuachi síkí-ro. Tuká ni ìn-de sání'in róó náún. Achí-ya. ¹¹ Te nì ka'an-ña: Ni ìn-de Táta, áchí-ña. Yúan-na te nì ka'an Jesús jíin-ña: Ni ruu, tú sání'in-ri kuachi-ró: Kuá'an, te ma sá'a-ga-ro kuachi, áchí-ya.

Jesús kúu ja stúun ini ñuyívi

¹² Te inga jínu nì ka'an tuku Jesús jíin ñáyívi: Máá-rí kúu luz ja stúun ini ñuyívi. Ndé ñáyívi kúndikin ruu, te tú kaka-i ñuñáa, chí sua kuñava'a-i luz ja kúchaku-i sá'a. ¹³ Yúan-na te cháa fariseo nì kaka'an-de jíin-yá. Róó ká'an-ro tú'un máá-ró. Tú ío ndaa tu'un ká'an-ro. Achí-de. ¹⁴ Te nì ka'an Jesús: Vasa ká'an-ri tu'un máá-rí, ko ío ndaa tu'un ká'an-ri, chí jiní-ri ndénu vái-ri, te ndénu kí'in-ri. Ko róó, ni tú kájini-ro ndénu vái-ri, ni ndénu kí'in-ri. ¹⁵ Máá-ró, cuenta cháa jíto ncháa-ro ndasa ío. Ko ruu, tú jíto ncháa-ri ndasa káa ni ìn ñáyívi. ¹⁶ Te nú ndúkú-rí ndasa káa, te kenda ndaa tu'un sá'a-ri, chí tú sá'a máá ìn-ri, chí onde jíin máá Táa-ri, I'a nì tájí rúu vai-ri. ¹⁷ Te yóso núu tutú ley máá-ró, ja nú ka'an uu testigo, te ío ndaa tu'un-ún. ¹⁸ Ruu, ká'an ndaa-ri tu'un-ri. Te suni máá Táa-ri, I'a nì tájí rúu vai-ri, kúu inga testigo-ri. Achí-ya. ¹⁹ Te nì kaka'an-de jíin-yá: Ndénu kánchaa Táa-ro, áchí-de. Te nì ka'an Jesús: Tú kájini-ro rúu ni Táa-ri. Te nú ní kájini-ro rúu, suni kuni-ro Táa-ri núu, áchí-ya. ²⁰ Tu'un yá'a nì ka'an Jesús nuu kásoko-í xu'un nini sta'an-ya ini vé'e ìi. Te tú ni ìn-i ní tñn-i-ya, chí té cha'an-ga ja hora-ya. ²¹ Te nì ka'an tuku Jesús jíin-de: Ruu, chí kí'in-ri. Te nandúkú-ró rúu ko ndíso-ró kuachi-ró kúu-ro, te ma kúu ja koyo-ró núu kí'in-ri, áchí-ya. ²² Yúan-na te nì kaka'an cháa judío:

Naja ká'an-de: Ma kúu ja koyo-ró núu kí'in-ri. Á ka'ni-dé máá-de ja súan. Achí-de. ²³ Te ni ka'an-ya jíin-de: Máá-ró íchi véé vái koyo-ró, te ruu chi onde nuu súkún vái-ri. Máá-ró kákuu cháa ñuyívi yá'a, ko ruu nasu cháa ñuyívi yá'a kúu-ri. ²⁴ Ja yúan ní ka'an-ri jíin-ró, ja ndiso-ró kuáchi-ró kúu-ro. Chi nú tú kákandija-ró já máá-rí kúu I'a, te kundiso ná'in-ró kuáchi-ró kúu-ro. Achí-ya. ²⁵ Te ni kaka'an-de jíin-ya: Te róó, ndé cháa kúu-ró, áchí-de. Yúan-na te ni ka'an Jesús jíin-de: Máá-rí kúu ja ní ka'an-ri jíin-ró ondé xnáñúú. ²⁶ Te siki máá-ró ío kua'a-gá tu'un ka'an-ri, jíin já kána jíin-ri nuu-ro. Ko I'a ni tájí rúu vai-ri kúu I'a ndaa. Te tu'un ká'an-ri nuu ñuyívi yá'a kúu tu'un ni jini so'o-ri ni ka'an máá-yá. Achí-ya. ²⁷ Ko tú ní kájuku'un iní-de ja ká'an-ya tú'un máá Táa-yo jíin-de. ²⁸ Yúan-na te ni ka'an Jesús: Onde nú ni kajata kaa-ró máá Sé'e cháa, yúan-na te kuni-ro já máá-rí kúu, te tú naún sá'a-ri ja máá-rí, chi ká'an-ri tu'un ni stá'an máá Táa-ri nuu-rí. ²⁹ Chi I'a ni tájí rúu vai-ri kánchaa-ya jíin-ri. Tú xndóo-ya rúu, chi sá'a ná'in-ri tiñu játa'an iní máá-yá. Achí-ya. ³⁰ Te ja ní ka'an-ya tú'un yá'a, te kua'a xáan-dé ni kákandija-de-ya.

Se'e Dios jíin sé'e kui'na

³¹ Te ni ka'an Jesús jíin cháa judío ja kákandija-ún: Te nú kendoo ni'in-ró jíin tú'un-ri, te kuu-ró cháa skuá'a ndija jíin-ri. ³² Te juku'un iní-ro jíin tú'un ndaa, te koo libre-ro sá'a tu'un ndaa-ún. Achí-ya. ³³ Te ni kaka'an-de jíin-ya: Tata Abraham kákuu-ri, te tú kájatíñu kuti-rí nuu ní in ñayívi. Naja ká'an-ro: Koo libre-ro, áchí-de. ³⁴ Te ni ka'an Jesús jíin-de: Jandaa ká'an-ri jíin-ró, ja táká cháa sá'a kuáchi, máni mozo kuáchi kúu-de. ³⁵ Te in mozo, tú kéndoo-de iní ve'e ní káni, ko se'e, chi kéndoo-i iní ve'e ní káni. ³⁶ Núsáá te nú koo libre-ro sá'a máá Sé'e, te a ni kákuu libre ndija-ró. ³⁷ A jini-ri ja in tata Abraham kákuu-ró, ko ka'ni-ro rúu kákuni-ro, chi tú káchu'un iní-ro tú'un ká'an-ri. ³⁸ Ruu ká'an-ri tu'un ni jini-ri nuu Táa-ri. Te suni máá-ró kásá'a-ró tíñu ni kajini so'o-ró núu táa máá-ró. Achí-ya. ³⁹ Te ni kaka'an-de: Táa-ri kúu Abraham, áchí-de. Te ni ka'an Jesús: Te nú se'e Abraham kákuu-ró núú, te tíñu ni sá'a Abraham suni sá'a máá-ró núú. ⁴⁰ Ni jini so'o-ri tu'un ndaa nuu Dios, te ni ka'an-ri tu'un-ún jíin-ró. Ko máá-ró, kákuni-ro ká'ni-ro rúu. Ko nasu tíñu súan ní sá'a Abraham. ⁴¹ Máá-ró kásá'a-ró tíñu máá táa-ro, áchí-ya jíin-de. Yúan-na te ni kaka'an-de: Máá-rí, tú ní kákaku téné-rí. Ío in-ni táa-ri. Dios kúu-ya. Achí-de. ⁴² Te ni ka'an Jesús: Te nú táa-ro kúu Dios, te kumaní ndija-ró jíin-ri núú. Chi onde nuu Dios ni kenda-ri. Na tú vai-ri ja máá-rí, chi máá-yá ni tájí-yá ruu vai-ri. ⁴³ Naja tú kájuku'un iní-ro tú'un ká'an-ri núsáá. Kuáchi ja tú kákanda-ró kúni so'o-ró tú'un-ri. ⁴⁴ Máá-ró kákuu se'e táa-ro kuí'na. Te skíkuu-ró tíñu kuni táa-ro kákuni-ro. Máá-de, ni ja'ni-dé ndiyi onde xnáñúú. Te tú ní kándij ni'in-de jíin tú'un ndaa, chi tú kuti ní in tu'un ndaa nú'un iní-de. Te nú ká'an-de tu'un xndá'ú, tu'un máá-de ká'an-de, chi ja xndá'ú ñáá kúu-de. Te onde chii máá-de káku taká tu'un tú'ún. ⁴⁵ Ko ruu, ká'an-ri tu'un ndaa. Te ja yúan tú kákandija-ró rúu. ⁴⁶ Ndé in róó ndini'in kuáchi siki-rí núsáá. Te nú ká'an ndaa-ri, naja tú kákandija-ró rúu. ⁴⁷ Ñayívi kákuu se'e Dios, káchu'un iní-i tu'un Dios. Ja yúan tú káchu'un iní máá-ró, chi nasu sé'e Dios kákuu-ró, áchí-ya jíin-de. ⁴⁸ Yúan-na te ni kaka'an cháa judío: Ndaa káka'an-ri ja cháa nuu Samaria kúu-ró, te tá'an-ro tachí, áchí-de jíin-ya. ⁴⁹ Te ni ka'an Jesús: Tú tá'an-ri tachí, chi sua jándatu-ri nuu Táa-ri. Te máá-ró tú káka'an jíin-ún-ró jíin-ri. ⁵⁰ Te tú ndúkú-rí ja ndúñá'nu-ri. Dios kúu I'a sá'a, te ndé'é-yá ndasa káa. ⁵¹ Jandaa ká'an-ri jíin-ró: Nú ndé ñayívi skíkuu tu'un ká'an-ri, ma kúu kuti-í. Achí-ya. ⁵² Te cháa judío, ni kaka'an-de: Vina te ni kajini-ri ja tá'an-ro tachí. Abraham jíin cháa kájani tu'un Dios, ni kaji-í-de. Te róó áchí-ro: Ja

skíkuu tu'un ká'an-ri, ma kúu kuti. ⁵³ Ni ji'i táa-yo Abraham. Te ñá'nu-ga kúu-ró vásá máa-de náún. Te suni ni kaji'i chaa ni jani tu'un onde sáa, te ndé chaa sá'a-ró máa-ró núsáa. Achí-de jíin-yá. ⁵⁴ Te ni ka'an Jesús: Te nú ruu sáñá'nu-ri máa-rí, te nduñá'nu sáni-ri núú. Máa Táa-ri kúu I'a sáñá'nu ruu. Te máa-ró káka'an-ro já I'a-ún kúu Dios máa-ró. ⁵⁵ Te tú kájiní kuti-ro núu-yá. Ko ruu, chi jini-ri nuu-yá. Nú ká'an-ri jíin-ró já tú jini-ri-ya, te kuu-ri chaa xndá'ú ñáá nátu'un máa-ró jíná'an-ró núú. Ko jini ndija-ri-ya. Te skíkuu-ri tu'un ká'an-ya. ⁵⁶ Táa-ro Abraham, ni kusii iní-de kuni-de kivi cháa-ri. Te a ni jini-de. Te a ni kusii iní-de. Achí-ya. ⁵⁷ Yúan-na te ni kaka'an chaa judío jíin-yá: Aa, ni té koo-ga-ro úu xiko uxí kuia, te a ni jini-ro núu Abraham náún, áchí-de. ⁵⁸ Te ni ka'an Jesús jíin-de: Jandáa ká'an-ri jíin-ró: A ío-ri onde ná té kaku-ga Abraham, áchí-ya. ⁵⁹ Yúan-na te ni káki'in-de yuu já kuá'a-de-ya. Ko máa Jesús ni sa'í-ni-ya. Te ni kenda-ya iní ve'e ii. Te ni ja'a-ya sava ma'ñú-de, te kua'an-ni-ya.

9

Chaa ni kaku kuáa

¹ Te nini kua'an-ya, te ni jini-ya núu ñin chaa kuáa onde kivi ní kaku-de. ² Te chaa kakuá'a jíin-yá, ni kajika tu'un-de-ya: Maestro, naja ní kaku kuáa cháa yá'a. Kuachi máa-de xí kuáchi táa-de kúu náún, áchí-de. ³ Te ni ka'an Jesús: Nasu kuáchi máa-de, ni nasu kuáchi táa-de kúu. Chi sua ja ná sátiñu ndijin Dios jíin-de. ⁴ Kánúú sá'a-ri tiñu I'a ni táji rúu vai-ri, nini ío ndúú. Chi nú ná kuáa, te ma kúu sátiñu-yó. ⁵ Nini kánde-ri iní ñuyívi, te luz ñuyívi kúu-ri. Achí-ya. ⁶ Súan ni ka'an-ya. Te ni tiví si'vi-yá nuu ñú'un. Te ni sá'a-ya ndé'yu jíin tisi'vi-yá-ún. Te ni ji'i-yá nde'yu-ún siki ndúchi cháa kuáa-ún. ⁷ Te ni ka'an-ya jíin-de: Kuá'an, te nakiti nuu-ro iní pila Siloé (ja kuní ka'an, ndajá'a). Te ni kee-de kua'an-de. Te ni nakiti nuu-dé, te ni ndundijin-ni nuu-dé vai ndii-de. ⁸ Yúan-na te taká tá'an-de, jíin taká ja á ni kajini ja cháa kuáa kúu-de núú, ni kajika tu'un tá'an: Á nasu cháa yá'a kúu ja ncháa-ni te jikán caridad núú, áchí. ⁹ Te sava ni kaka'an: Suu-de kúu, áchí. Te sava tuku ni kaka'an: Súan jito-de nátu'un chaa-ún, áchí. Ko máa-de ni ka'an-de: Máa-rí kúu, áchí-de. ¹⁰ Yúan-na te ni kajika tu'un-ún-de: Ndasá ni nanuña nduchi-ro núsáa, áchí. ¹¹ Te ni ka'an-de: ñin chaa nání Jesús, ni sá'a-de nde'yu. Te ni ji'i-dé nduchi-ri. Te ni ka'an-de jíin-rí: Kuá'an nuu pila Siloé, te nakiti nuu-ro, áchí-de. Te ni ja'an-ri, te ni nakiti nuu-rí, te ni ndundijin-ni nuu-rí, áchí-de. ¹² Yúan-na te ni kaka'an jíin-de: Ndenu kánde chaa-ún, áchí. Te ni ka'an-de: Na kútuní, áchí-de. ¹³ Yúan-na te ni kajanchaka chaa ni kakuáa-ún nuu fariseo. ¹⁴ Te kivi ndétatú kúu kivi ní sá'a Jesús nde'yu-ún ja ní nakuña-ya ndúchi-dé. ¹⁵ Te fariseo, suni ni kajika tu'un ndasá ni ndundijin nuu-dé. Te ni ka'an-de jíin: Ni ji'i-dé nde'yu siki ndúchi-ri, te ní nakiti nuu-rí, te ni ndundijin-ni nuu-rí, áchí-de. ¹⁶ Yúan-na te sava fariseo ni kaka'an: Chaa-ún, nasu onde nuu Dios vai-de, chi tú chíñú'ún-de kivi ndétatú, áchí. Ko ni kaka'an sava-ga: Nú ñin chaa ío kuachi kúu-de, te ndasá kuu sá'a-de taká tuni yá'a, áchí. Te ni kastátá'an máa jíná'an. ¹⁷ Te ni kaka'an tuku jíin cháa kuáa-ún: Róo, naún kachí-ro siki cháa ni nakuña nduchi-ro núsáa, áchí. Te máa-de ni ka'an-de: ñin chaa jáni tu'un Dios kúu-de, áchí-de. ¹⁸ Ko tú ní kákandíja judío ja á ni ndundijin nuu-dé ni ja ní kuu-de cháa kuáa núú. Te ni kakana xiní táa náa chaa ja ní ndundijin nuu. ¹⁹ Te ni kajika tu'un-ún-de: Ya'á kúu se'e-ró, ja ní kaku kuáa káka'an-ro náún. Núsáa te ndasá ni ndundijin nduchi-dé vina, áchí. ²⁰ Te ni kaka'an táa-de: Kájiní-ri ja cháa yá'a kúu se'e-ri, ja ní kaku kuáa

núú. ²¹ Ko tú kajini-ri ndasa ni ndundijin nuu-dé vina. Ni tú kájiní-ri ndé chaa ni nakuña nduchi-dé. Kaka tu'un máá-ró-de, chi chaa ñá'nu kúu-de, te ná kástu'ún máá-de ja máá-de. Achí-de. ²² Súan ni kaka'an táa-de, chi káyu'ú-de kájito-de judío. Chi judío, a ni kasándaá ja nú ndé ñayivi ká'an ndaa ja máá-yá kúu Cristo, te kiñi'in-i ki'in-i yata vé'e sinagoga. ²³ Ja yúan ni kaka'an táa-de: A ñá'nu-de, kaka tu'un máá-ró-de, áchí-de. ²⁴ Yúan-na te inga jínu ni kakana xini chaa ni kakuáá-ún. Te ni kaka'an jín-de: Ná nákana jaa-ró Dios, chi chaa yúan a kájiní-yo ja chaa ío kuachi kúu-de, áchí. ²⁵ Yúan-na te máá-de ni ka'an-de: Nú ío kuachi-de xí naún, tú jini-ri. Ko ío ñin ja jini-ri. Chi chaa kuáá ni kuu-ri núú, te vina ni ndundijin nuu-rí. Achí-de. ²⁶ Te ni kajika tu'un tuku-de: Ndasa ni sá'a-de jín-ró. Ndasa ni nakuña-de nduchi-ro núsáá vii. Achí. ²⁷ Te ni ka'an-de jín: A ni kuu ni kastu'ún-rí nuu-ro te tú kachu'un ini-ro. Naja kákuñi-ro kúni so'o-ró inga jínu. Suni skuá'a-ró jín-de kákuñi-ro náún. Achí-de. ²⁸ Te ni kakiti ini nuu-dé. Te ni kaka'an jín-de: Máá-ró skuá'a-ró jín-de. Ko ruu, chi káskuá'a-rí tu'un Moisés. ²⁹ Kájiní-ri ja ní ka'an Dios jín Moisés. Ko chaa jian, tú kájiní-ri ndénu vai-de, áchí. ³⁰ Te ni ka'an máá chaa-un: Náa ini-ri ja súan káka'an-ro, chi vasa ni nakuña-de nduchi-rí te tú kájiní-ro ndénu vai-de. ³¹ Te a kájiní-ro ja Dios tú jini so'o-ya ká'an ñayivi ío kuachi. Ko nú ndé ñin ñayivi chíñú'ún-i Dios te sá'a-i ja kuni-ya, nuu ñayivi-ún jini so'o-ya. ³² Onde ñí vai-yo na tú ní kájiní so'o kuti-yo ja ñin chaa nakuña-de nduchi inga chaa ni kaku kuáá. ³³ Te chaa yúan, nú tú vai-de onde nuu Dios, te ma kúu kuti sá'a-de núú. Achí-de. ³⁴ Te ni kaka'an judío: Róó, chi ío kuachi-ró onde kivi ní kaku-ró, te stá'an-ro tú'un nuu máá-rí náún, áchí jín-de. Te ni kakeñi'in-de kua'an-de. ³⁵ Te ni jini tu'un Jesús ja ní kakeñi'in-de kua'an-de, te ni nani'in-ya-de. Te ni ka'an-ya jín-de: Á kándija-ró Sé'e Dios, áchí-ya. ³⁶ Te ni ka'an-de: Ndé chaa kúu-de náva'a kándija-ná-de vii, táta, áchí-de. ³⁷ Te ni ka'an Jesús jín-de: A ni jini-ro núu-ya. Te chaa ká'an jín-ró, máá-yá kúu, áchí-ya. ³⁸ Te ni ka'an-de: Kándija-ná Táta, áchí-de, te ni chíñú'ún-de-ya. ³⁹ Te ni ka'an Jesús: Vai-ri ini ñuyivi yá'a ja nákuñdii-ri siki ñayivi. Náva'a taká ja kakuáá, te ndundijin nuu, te taká ja ndijin nuu, te kukuáá. Achí-ya. ⁴⁰ Te ká'jin sava fariseo jín-ya. Te ni kajini so'o tu'un yá'a. Te ni kaka'an jín-ya: Suni chaa kuáá kakuu-ri náún, áchí. ⁴¹ Te ni ka'an Jesús jín: Nú chaa kuáá kakuu-ró, te ma kóo kuachi-ró núú. Ko vina chi ni kaka'an-ro, kájiní-ri, áchí-ro, te ja yúan kéndoo kuachi-ró jín-ró.

10

Tu'un máá-yá jín rii

¹ Jandaa ká'an-ri jín-ró: Nú ndé chaa tú kivi-de ichi yujákú rii, chi sasua káa-de kivi-de inga lado, chaa-ún kúu natoó jín ñaku'ná. ² Ko chaa kivi ichi yuxé'é, chaa-ún kúu chaa ndíto rii. ³ Te chaa ndíto yuxé'é, júña-de yuxé'é ja kivi chaa-ún. Te rii-ún, kájiní so'o-ti ja ká'an-de. Te kána-de xini rii máá-de jín sí'ví-tí, te kiñi'in-de-ti. ⁴ Te nú ni kiñi'in-de taká rii máá-de, te yóxnúú-de nuu-ti. Te máá rii-ún káindikin-ti-dé, chi kánakuni-ti ká'an-de. ⁵ Ko ma kúndikin-ti yata ñin chaa jiká, chi sua kunu-ti koto-ti-dé, chi tú kájiní-ti modo ká'an chaa jiká-ún, áchí-ya. ⁶ Ni ka'an Jesús tu'un yátá yá'a jín-de. Ko tú ní kájuku'un ini-de jín tú'un ni ka'an-ya jín-de. ⁷ Te ni ka'an tuku Jesús jín-de: Jandaa ká'an-ri jín-ró jíná'an-ró: Máá-rí kúu nátu'un yujákú rii. ⁸ Taká chaa ni kikoyo xna'an-ga vásá ní chaa-ri, ñatoó jín ñaku'ná kakuu-de, ko tú ní kájandatú rii-ún modo ni kaka'an-de. ⁹ Máá-rí kúu nátu'un máá yuxé'é. Nú ndé ñayivi kivi ichi-ri, kaku-i. Te kivi-i te ndenda-i, te ni'in-í icha kee-í. ¹⁰ ñin ñaku'ná, máni ja

sákuí'ná-de, te ka'ni-dé, te xnáa-dé vai-de. Ko ruu, chi vai-ri ja ná kúchaku-i, te suni kuchaku jíñú'ún-i. ¹¹ Máá-rí kúu l'a ndító va'a ri. Nú ndé chaa ndító va'a-de ri, chaa-ún koto-de-ti vasa kuu-de jíin-tí. ¹² Ko ñn chaa kí'in ya'u, tú ndító va'a-de ri, chi nasu ríi máá-de kákuu-ti. Te nú ni jini-de ja vái yi'i, te xndóo-de ri katíin-ún-tí, te skuní jo ri. ¹³ Te chaa kí'in ya'u-ún, jínu-de, chi máni chaa kí'in ya'u kúu-de, te tú kúndá'ú iní-de ri. ¹⁴ Máá-rí kúu l'a ndító va'a ri. Te jini-ri nuu táka ri-ri. Te máá-tí, kájiní-ti rúu. ¹⁵ Nátu'un máá Táa-ri jini-ya rúu, te máá-rí jini-ri nuu Táa-ri. Te chaa iní-ri kuu-ri ja ríi-ri. ¹⁶ Suni ñáva'a-ri yaku-ga ri. Ko sñn sñn jakú ká'jin-ti. Te jínu ñú'ún já kíkí'in-ri kiti-ún, te kuni so'o-ti tú'un ká'an-ri. Te koo ñn-ni tiku'ni-ti. Te ñn-ni ja kóto-ti. ¹⁷ Kúndá'ú iní Táa-ri ruu, chi chaa iní-ri kuu-ri náva'a naschakú-ri máá-rí. ¹⁸ Ni ñn ma kúu ka'ni rúu, chi máá-rí kúu ja já'a tu'un kuu-ri. Nú kuni-ri, te kuu kuu-ri, te nú kuni-ri, te kuu nachaku-ri, chi súan ío fuerza-ri. Tiñu yá'a ni tá'ú máá Táa-ri nuu-rí. Achí-ya. ¹⁹ Te judío ni kastátá'an tuku sikí tú'un yá'a. ²⁰ Te kua'a, ní kaka'an: Tá'an-de tachí káni, te kátachí-dé. Naja kájiní so'o-ró tú'un ká'an-de, áchí. ²¹ Te sava-ga ni kaka'an: Nasu tú'un chaa kátachí ká'an-de. Kuu nakuña ñn tachí káni nduchi chaa kuáa náún. Achí.

Sikí já kiti iní judío nuu Jesús

²² Te ni kuu kivi víko já ndúndoo ndatíñu iní ñnuu Jerusalén. Te tiempo viko víjin kúu. ²³ Te Jesús, kua'an-ya, vai-ya iní ve'e i, iní portal Salomón. ²⁴ Te chaa judío, ni kandutíyúu-de nuu-yá. Te ni kaka'an-de jíin-yá: Nasaa kivi sténdatu-ró iní-ri. Te nú máá-ró kúu Cristo, kachí kájiní núu-rí jíná'an-ri, áchí-de. ²⁵ Te ni ka'an Jesús jíin-de: A ni kastu'ún-rí nuu-ro te tú kákandíja-ró. Taká tiñu ja sá'a-ri jíin sí'ví Táa-ri, yuán kúu ja kaka'an ndaa tu'un-ri. ²⁶ Tú kákandíja-ró, chi nasu ríi máá-rí kákuu-ró, nátu'un ni ka'an-ri jíin-ró. ²⁷ Ri-ri, chi káandatu-ti tú'un ká'an-ri. Te máá-rí jini-ri-ti jíná'an-ti, te káindikín-ti rúu. ²⁸ Te kuchaku-ti ní káni sá'a-ri. Te ma náa kúti-ti. Te ni ñn ñayivi ma kúu kuanchaa-i-ti ndá'a-ri. ²⁹ Máá Táa-ri ni ja'a-ya-ti nuu-rí. Te ñá'nu-ga kúu-ya vásá táka ñayivi. Te tú ni ñn ñayivi kúu kuanchaa-i-ti ndá'a Táa-ri. ³⁰ Máá-rí jíin Táa-ri, ñn-ni kákuu-ri, áchí-ya. ³¹ Yúan-na te chaa judío, ni kaki'in tuku-de yuu já kuá'a-de-ya. ³² Te ni ka'an Jesús jíin-de: Ni stá'an-ri kua'a tiñu va'a nuu-ro cuenta Táa-ri. Kuachi ndé ñn tiñu-ún kúu ja kuá'a-ró yúu rúu núsáa. Achí-ya. ³³ Te ni kaka'an chaa judío: Nasu sikí tiñu va'a kúu ja kuá'a-yó yúu róo, chi kuachi ja ká'an ndíva'a-ró. Chi róo, chaa kúu-ró. Te sá'a-ró já Dios kúu-ró. Achí-de jíin-yá. ³⁴ Te ni ka'an Jesús: Á nasu yóso tú'un núu ley máá-ró: Ni ka'an-ri ja suni Dios kákuu-ró, áchí. ³⁵ Chi ni táji Dios tu'un-ya kuá'an nuu sáva chaa. Te ni skúnání-yá-de Dios. Te ma kúu ské'ichi-yo tutú i. ³⁶ Núsáa te naja kaka'an máá-ró já tú'un ndíva'a kúu ja ní ka'an-ri ja Sé'e Dios kúu-ri. Chi máá Táa-ri ni teta'an ndoo-ya rúu, te ni táji-yá ruu vai-ri. ³⁷ Te nú tú sá'a-ri tiñu Táa-ri, ma kándíja-ró rúu. ³⁸ Ko nú sá'a-ri, vasa tú kándíja-ró rúu, ko ná kándíja-ró tiñu-ún náva'a kuni-ro te kándíja-ró já máá Táa-ri kánchaa-ya jíin-rí, te máá-rí jíin máá Táa-ri, áchí-ya jíin-de. ³⁹ Yúan-na te inga jínu kándúkú ndéé-de katíin-de-ya. Ko ni kuxio-ya núu-dé kua'an-ya. ⁴⁰ Te ni naxió káva Jesús kua'an-ya ingá lado yucha Jordán, nuu ní skuánducha núu Juan. Te ni kanchaa-ya yúan. ⁴¹ Te ni kikoyo kua'a xaan ñayivi núu-yá. Te ni kaka'an-i: Juan, jandaa tú ní sá'a-de ni ñn tuni. Ko ío ndaa taká tu'un ni ka'an-de cuenta chaa yá'a. Achí-i. ⁴² Te kua'a xaan-í ni kákandíja-i-ya yúan.

11

Ja ní nachaku Lázaro

¹ Te kú'u ìin cháa nání Lázaro ñuu Betania, nuu kúu ñuu María jíin kú'u-ña Marta. ² Te María-ún kúu ja ní chí'i aceite máá Jító'o-yo, te ñi nasi'ichí-ña já'a-yá jíin íxi xiní-ñá. Te cháa kú'u-ún kúu kua'a-ña Lázaro. ³ Te kua'a-de-ún, ñi katáji-ña tú'un kua'an nuu-yá: Táta, kuni so'o-ní, cháa ja maní-ní jíin, kú'u-de, áchí-ña. ⁴ Te ñi jini so'o Jesús. Te ñi ka'an-ya: Kue'e yá'a, nasu kué'e kuu-de kúu. Chì sua sá'a ja ná nákana jaa-i Dios, náva'a nduñá'nu Se'e Dios sá'a máá kué'e-ún. Achí-ya. ⁵ Te kúmani Jesús jíin Marta jíin kú'u-ña jíin Lázaro. ⁶ Te nuu ní jini tu'un-ya já kú'u-de, te ñi kendo-ya yúan uu kivì núu kánchaa-ya-un. ⁷ Yuán-na, te ñi ka'an-ya jíin cháa káskuá'a jíin-yá: Ná kí'on ñuu Judea inga jínu, áchí-ya. ⁸ Te cháa káskuá'a-ún ñi kaka'an-de jíin-yá: Maestro, vina a kándúkú ndéé cháa judío kua'a-de yuu níí. Te inga jínu kí'in-ní yúan náún. Achí-de. ⁹ Te ñi ka'an Jesús: Á tú ío uxì uu hora ìn ncháka. Cháa ja jíka ndúú, tú skáchi'i-de ja'a-dé, chí kúndijin nuu-dé ñuyívi yá'a. ¹⁰ Ko cháa jíka akuáa, skáchi'i-de ja'a-dé, chí tú kúndijin nuu-dé, áchí-ya. ¹¹ Súan ñi ka'an-ya. Te vásá ní ka'an tuku-ya jíin-de: Amigo-yo Lázaro kixí-de. Kí'in-ri ja xndúko-ri-de nuu kixí-de. Achí-ya. ¹² Yúan-na te ñi kaka'an cháa káskuá'a jíin-yá: Táta, nú kixí-de te nduva'a-de, áchí-de. ¹³ Ko súan ñi ka'an Jesús ja á ñi jí'i-de. Te máá-de ñi kajani iní-de ja kixí ndija-de. ¹⁴ Yúan-na te ñi ka'an káji Jesús jíin-de: A ñi jí'i Lázaro, áchí-ya. ¹⁵ Te kúsi iní-ri ja róó jíná'an-ró, ja tú ní kánchaa-ri yúan, náva'a kandíja-ró. Ko vina ná kí'on núu-dé. Achí-ya. ¹⁶ Yúan-na te Tomás, cháa nání Dídimó, ñi ka'an-de jíin tá'an-de, cháa káskuá'a: Suni ná kí'in-yo náva'a ná kúu ta'an-yo jíin-de, áchí-de. ¹⁷ Te ñi cháa Jesús, te ñi jini-ya já ní kuu kuun kivì já á ñi yuji Lázaro. ¹⁸ Te ñuu Betania kánchaa yani jíin ñuu Jerusalén, nátu'un uní kilómetro suu súan-ni kúu. ¹⁹ Te kua'a ñáyívi judío, ñi kikoyo-i nuu Marta jíin núu María, ja kaka'an-i tu'un ndéé iní jíin-ña já kuá'a-ña. ²⁰ Yúan-na te ñi jini tu'un Marta ja vái Jesús. Te ñi kenda-ña kuá'a'an-ña-yá. Ko María, ñi kendo-ña iní ve'e. ²¹ Te ñi ka'an Marta jíin Jesús: Táta, nú ní kánchaa-ní yá'a te ma kúu kua'a-ná núu. ²² Te suni vina jiní-ná ja táka ja jikán-ní nuu Dios, te kua'a-ya núu-ní, áchí-ña. ²³ Te ñi ka'an Jesús jíin-ña: Nachaku kua'a-ró, áchí-ya. ²⁴ Te ñi ka'an Marta jíin-yá: A jiní-ná ja náchaku-de kivì náchaku taká ndiyi onde ná jínu ñuyívi, áchí-ña. ²⁵ Te ñi ka'an Jesús: Máá-rí kúu I'a sá'a ja náchaku jíin já kúchaku ní káni. Ja kándíja ruu, vasa a ñi jí'i, ko nachaku. ²⁶ Te nú ndé ñayívi chakú-i te kándíja-i ruu, ma kúu kuti-í. Á kándíja-ró tú'un yá'a xí túu. Achí-ya jíin-ña. ²⁷ Te ñi ka'an-ña jíin-yá: Jaan Táta. A ñi kandíja-ná ja máá-ní kúu Cristo, Se'e Dios, ja kí iní ñuyívi, áchí-ña. ²⁸ Te súan ñi ka'an-ña. Te ñi kee-ña kuá'a'an-ña. Te ñi kana sa'í-ña xiní kú'u-ña María: Máá Maestro, a ñi chaa-ya, te kána-ya xiní-ro, áchí-ña. ²⁹ Te María, ja ní jini so'o-ña, ñi ndukuiñi yachi-ña, te kua'an-ña núu-yá. ³⁰ Ko Jesús, té jaa-ga-ya onde ñuu, chí ñi ndoo-ni-ya kánchaa-ya núu ní jata'an Marta-ún-ya. ³¹ Te káxiukú ñáyívi judío iní ve'e jíin María, kaka'an-i tu'un ndéé iní jíin-ña. Te ñi kajini-i ja ní ndukuiñi yachi-ña kuá'a'an-ña. Te ñi kajindikin-i-ña, chí ñi kaka'an-i: Onde yuv'e añú kuánde'e-ña yúan. ³² Ko ñi jaa María nuu kánchaa Jesús. Te ñi jini-ña núu-yá. Te ñi jukuiñi jíti-ña núu já'a-yá. Te ñi ka'an-ña jíin-yá: Táta, nú ní kánchaa-ní yá'a, te ma kúu kua'a-ná núu, áchí-ña. ³³ Yúan-na te ñi jini Jesús ja ndé'e-ña jíin já kánde'e ñayívi judío vai koyo jíin-ña. Te ñi jaká nuu iní-ya. Te ñi ndukuí'a iní-ya. ³⁴ Te ñi ka'an-ya: Ndénu ní chindee-ró-de, áchí-ya. Te ñi kaka'an-ña jíin-yá: Ña'an-ní te kuni-ní, áchí-ña. ³⁵ Te ñi nde'e Jesús. ³⁶ Yúan-na

te n̄i kaka'an ñáyiv̄i judío: Nde'é ná xáan ní kundá'ú in̄i-de cháa-ún, áchí-i. ³⁷ Ko n̄i kaka'an sava-i: Bueno n̄i nakuña cháa yá'a nduchi cháa kuáa. Á tú ní kuu sá'a-de ja má kúu Lázaro núú, áchí-i. ³⁸ Te n̄i ndukuí'a tuku in̄i Jesús. Te n̄i cháa-ya yúvé'e añú-ún. Te ñn̄n yau kava kúu. Te jiká yú'u yaú-ún ndasú ñn̄n yuu. ³⁹ Te n̄i ka'an Jesús: Chaxio yuu jíán jíná'an-ró, áchí-ya. Te Marta, kua'a cháa n̄i j̄i'í-ún, n̄i ka'an-ña jíín-yá: Táta, a já'an x̄iko-de, chí a n̄i kuu kuun kivi yínduji-de, áchí-ña. ⁴⁰ Te n̄i ka'an Jesús jíín-ña: Nasu ní ka'an-ri jíín-ró ja nú kándija-ró te kun̄i-ro já ndúñá'nu Dios náún, áchí-ya. ⁴¹ Yúan-na te n̄i kachaxio-i yuu núu kánde nd̄iyi-ún. Te Jesús, n̄i ndakoto-ni-ya íchi ándiv̄i. Te n̄i ka'an-ya: Táta, ná kúta'u-ná nuu-ní ja jíni so'o-ní tu'un ká'an-ná. ⁴² Te jiní-ná ja jíni so'o ná'ín-ní tu'un ká'an-ná, ko ká'jin̄ kua'a ñáyiv̄i yá'a. Ja yúan súan n̄i ka'an-ná náva'a ná kándija-i ja máa-ní n̄i táji-ní náá vai-ná, Achí-ya. ⁴³ Te súan n̄i ka'an-ya. Te n̄i ka'an jaa-ya: Lázaro, ña'an tíkenda, áchí-ya. ⁴⁴ Te cháa ja á n̄i j̄i'í, n̄i kenda-de, te yísukun ndá'a-dé s̄i'in-de jíín sá'ma cinta. Te nuu-dé yísukun ñn̄n sa'ma. Te n̄i ka'an Jesús jíín-i: Ndáj̄i-de, te sía-ro-dé ná kí'in-de, áchí-ya. ⁴⁵ Yúan-na te kua'a ñáyiv̄i judío ja ní kikoyo nuu María-ún, n̄i kakandija-i-ya. Chi n̄i kajini-i tiñu n̄i sá'a Jesús. ⁴⁶ Ko sava-i n̄i kaja'an-i nuu cháa fariseo. Te n̄i kakastu'ún-i ndasa n̄i sá'a Jesús.

Ja ní kanat̄in̄ tu'un tá'an sik̄i Jesús

⁴⁷ Yúan-na te sutu ñá'nu jíín cháa fariseo, n̄i kakutútú-de. Te n̄i kandat̄u'ún-de: Ndasa sá'a-yó, chí cháa yá'a xaan sá'a-de tuni. ⁴⁸ Chí nú sía-yo-dé, te ndiv̄i ñáyiv̄i kándija-i. Te chakoyo cháa ñuu Roma, te xnáa-dé ñuu-yo ondé jíín ñáyiv̄i-yo, áchí-de. ⁴⁹ Te ñn̄n tá'an-de nání-de Caifás, cháa-ún kúu-de máa sutú ñá'nu-ga kuia-ún, n̄i ka'an-de jíín: Róo tú kájin̄i kuti-ro. ⁵⁰ Ni tú kájuku'un in̄i-ro já kánúú kúu ñn̄n cháa ja sik̄i ñáyiv̄i, nasu já náa ndiv̄i ñáyiv̄i jííná'an-i, áchí-de. ⁵¹ Ko tu'un yá'a, na tú ní ka'an-de ja máa-de. Chi ja kúu-de máa sutú ñá'nu-ga kuia-ún, te n̄i jani-de tu'un ja kúu Jesús ja sik̄i ñáyiv̄i. ⁵² Te nasu máa ñn̄n ja ñáyiv̄i yúan, chí suni ja nastútú-yá se'e Dios ja ní kajicha nuu-i jííná'an-i. ⁵³ Yúan-na te onde kivi-ún n̄i kandat̄u'ún-de ja ká'ni-dé-ya. ⁵⁴ Yúan-na te tuká ní j̄ika ndij̄in̄ Jesús nuu cháa judío, chí n̄i kenda-ya yúan kua'an-ya ñn̄n ñuu nání Efraín nuu ío yani ñu'un té'é. Te n̄i kendo-ya yúan jíín cháa káskuá'a jíín-yá. ⁵⁵ Te a n̄i kuyani viko Pascua ñáyiv̄i judío. Te kua'a-í n̄i kaka-i kua'an-i ñuu Jerusalén, náva'a sándoo-i máa-i xna'an-ga vásá kéj'á'á víko Pascua. ⁵⁶ Te kánandúkú-i Jesús. Te kájika tu'un tá'an-i in̄i ve'e i: Ndasa jáni in̄i-ro. Cháa-de viko yá'a xí túu. Achí-i. ⁵⁷ Te sutu ñá'nu jíín cháa fariseo, n̄i katá'ú-de tiñu ja nú ndé ñn̄n-i jiní-i ndénu kánde-ya, ná kástu'ún-i náva'a tiin-de-ya.

12

Ja ní j̄i'í María ja'a Jesús jíín perfume

¹ Te iñu kivi já té kej'á'á-ga viko Pascua, te n̄i cháa Jesús ñuu Betania nuu kánchaa Lázaro cháa n̄i j̄i'í te n̄i nachaku-de ja ní kuu-de nd̄iyi núú. ² Te n̄i kaja'a-de ndeyu ní kuxini-ya yúan. Te Marta n̄i jani-ña kó'o. Te Lázaro kúu ñn̄n cháa yé stáa jíín-yá. ³ Yúan-na te n̄i kí'in̄ María ñn̄n libra perfume ita nardo ja ncháa ya'u. Te n̄i j̄i'í-ña ja'a Jesús, te n̄i nasi'ichí-ña já'a-yá jíín íxi-ña. Te ñí iní ve'e-ún, n̄i j̄icha x̄iko perfume. ⁴ Te ñn̄n cháa skuá'a jíín-yá, nání-de Judas Iscariote, se'e Simón, te kuu-de cháa nastúu-de-ya. Te n̄i ka'an-de: ⁵ Naja tú ní kúya'u perfume yá'a ja uní ciento peso, te kua'a-yó núu ñáyiv̄i ndá'ú núú. Achí-de. ⁶ Súan n̄i ka'an-de, nasu já kundá'ú in̄i-de ñáyiv̄i ndá'ú, chí sua cháa kuí'ná ní kuu-de. Te n̄i kuu-de tesorero, te jáncha-de ja kájin̄i-ún.

7 Yúan-na te n̄i ka'an Jesús: Sí-a-ña, ch̄i sik̄i k̄iv̄i yúji-r̄i kúu ja ch̄iva'a-ña yá'á.
 8 Ch̄i nene káxiukú ñáyiv̄i ndá'ú jíin-ró, ko ruu, na tú nene kánchaa-r̄i jíin-ró.
 Achí-ya. 9 Yúan-na te kua'a ñáyiv̄i judío, n̄i kajini tu'un-i ja kánchaa-ya yúan.
 Te n̄i ch̄akoyo-i. Ko nasu máá ñin Jesús vai nde'é-i, ch̄i suni nde'é-i nuu Lázaro
 kákuni-i. Ch̄i a n̄i ji'i-de te n̄i nachaku-de. 10 Ko sutu ñá'nu, n̄i kandatu'ún-de ja
 súni ka'ni-dé Lázaro. 11 Ch̄i kua'a ñáyiv̄i judío, n̄i kenda-i kája'an-i, te kákandija-i
 nuu Jesús ja sik̄i Lázaro.

Ja ní k̄iv̄i Jesús ñuu Jerusalén

12 Te inga k̄iv̄i xian, n̄i ch̄akoyo kua'a ñáyiv̄i víko-ún. Te n̄i kajini tu'un-i ja
 vái Jesús ñuu Jerusalén. 13 Te n̄i k̄aki'in-i numa yukú ñuu. Te n̄i kenda koyo-i
 kuata'an-i-ya. Te n̄i k̄akana jaa-i: Xáán va'a I'a kúu-ya. Ná nákana jaa-yó-yá ch̄i
 ndíso-ya tínu máá Tatá Dios. Máá Rey ñáyiv̄i Israel kúu-ya. Achí-i. 14 Te n̄i ni'in
 Jesús ñin burro jáá. Te n̄i jungoo-ya sik̄i-tí natu'un ká'an tutu: 15 Sesí'í ñuu Sion,
 ma yú'ú-ro. Yá'a nde'é-ró vái Rey máá-ró, yóso-yá ñin burro jáá, áchí. 16 Onde
 xnáñúú te tú ní kájuku'un in̄i ch̄aa káskuá'a jíin-yá jíin tínu yá'a. Ko onde ná n̄i
 nduñá'nu Jesús, yúan-na te vásá ní kanuku'un in̄i-de tu'un yóso sik̄i máá-yá,
 jíin já ní kásá'a-de tínu yá'a jíin-yá. 17 Te ñáyiv̄i ká'jin jíin-yá, n̄i kaka'an ndaa-i
 ndasa n̄i kana-ya xiní Lázaro yuvé'e añú, te ndasa n̄i nachaku-de ja á n̄i ji'i-de.
 18 Ja yúán ní kenda koyo kua'a-gá-i, n̄i kajata'an-ya. Ch̄i n̄i kajini tu'un-i ja ní
 sá'a-ya tuní yá'a. 19 Ko ch̄aa fariseo n̄i kaka'an máá-de: Vina te a kájin̄i-yo já
 má kúu kasu kuti-ro. Yúan nde'é-ró, ja ndívii ñáyiv̄i kája'an-i yata-dé.

Ñáyiv̄i ñuu Grecia ndúkú-i Jesús

20 Te suni yaku ñáyiv̄i ñuu Grecia n̄i k̄akaa-i kuachiñú'ún-i k̄iv̄i víko-ún.
 21 Ñáyiv̄i-ún, n̄i jakoyo-i nuu Felipe ch̄aa ñuu Betsaida ndañú Galilea. Te
 n̄i kaka'an nda'ú-i jíin-de: Táta, nde'é-ná nuu Jesús kákuni-ná, áchí-i. 22 Te
 n̄i ja'an Felipe, n̄i kastu'ún-de nuu Andrés. Yúan-na te Andrés jíin Felipe
 ndendúú n̄i kakastu'ún-de nuu Jesús. 23 Te n̄i ka'an Jesús jíin-de: A n̄i ja
 hora ja nduñá'nu máá Sé'e ch̄aa. 24 Jandáa ká'an-r̄i jíin-ró, ja ñin nuni trigo
 nú tú jungava nuu ñú'un te kuu, te máá ñin-ni kendo. Ko nú kuu, te kua'a
 xa'an nuni nánde. 25 Nú ndé ch̄aa kúndá'ú in̄i-de máá-de, te naa-dé. Ko nú
 ndé ch̄aa tú chíñú'ún-de máá-de in̄i ñuyiv̄i yá'a, te kuchaku-de ñí káni. 26 Nú
 ndé ñin ch̄aa kuni kuatíñu nuu-rí, ná kúndikin-de ruu. Te nuu kúnchaa-r̄i yúan
 kúnchaa ch̄aa játíñu nuu-rí-ún. Te nú ndé ñin-de játíñu-de nuu-rí, te koo ja
 jíñú'ún Táa-r̄i nuu-dé. 27 Te vina ndúku'á in̄i-r̄i. Te á ka'an-r̄i: Táa, nama-ní
 náa nuu túndó'o hora yá'a, ach̄i-r̄i xí túu. Ma kúu, ch̄i ja sik̄i hora yá'a kúu ja
 vái-r̄i. 28 Táa, ná nákana jaa-i ní sá'a-ní, áchí-ya jíin Dios. Yúan-na te ichi ándiv̄i
 ní kenda ñin tu'un: A n̄i kanakana jaa-i ruu n̄i sá'a-r̄i. Te nakana jaa-i ruu inga
 jínu sá'a-r̄i, áchí. 29 Te ñáyiv̄i ká'jin yúan, n̄i kajini so'o-i te n̄i kaka'an-i ja tája
 kúu. Te sava-ga-i, n̄i kaka'an-i: N̄i ka'an ñin ndajá'a Dios jíin-de, áchí-i. 30 Te n̄i
 ka'an Jesús: Tú vai tu'un yá'a ja sik̄i rúu, ch̄i sua ja máá-ró jíná'an-ró. 31 Vina
 kúu ja ndúni'in kuachi sik̄i ñuyiv̄i yá'a. Vina kúu ja kenda ja kúñá'nu in̄i ñuyiv̄i
 yá'a ki'in. 32 Te ruu, nú a n̄i ndita kaa-r̄i in̄i ñuyiv̄i te kana-r̄i xiní ndívii ñáyiv̄i
 kíkoyo-i nuu-rí, áchí-ya. 33 Tu'un yá'a n̄i ka'an-ya já stá'an-ya ndasa kuu-ya.
 34 Te n̄i kaka'an ñáyiv̄i-ún jíin-yá: Kájin̄i-ná ja kendo Cristo ñí káni, áchí tutu
 ley. Te naja ká'an-ní ja jínu ñú'ún kuíta kaa máá Sé'e ch̄aa núsáa. Te ndéja kúu
 máá Sé'e ch̄aa-ún. Achí-i. 35 Yúan-na te n̄i ka'an Jesús: Yaku-na k̄iv̄i kúnchaa
 máá luz jíin-ró jíná'an-ró. Kaka nini ío ndijin náva'a tú kuñaa nú-ro. Ch̄i ch̄aa
 jika ñuñáa, na tú jiní-de ndénu kí'in-de.

Ja tú kákandíja cháa judío

³⁶ Kandíja nuu máá luz nini kánchaa-ya jíin-ró, náva'a ná ndúu-ró sé'e luz, áchí-ya jíin-i. Súan ni ka'an Jesús. Te ni kee-ya kuá'an-ya. Te ni sa'i-ni-ya núu-í jíná'an-i. ³⁷ Ko vasa ni sa'a-ya kuá'a tuni nuu-í, ko tú ní kákandíja-i-ya. ³⁸ Náva'a skíkuu tu'un ni ka'an Isaías cháa ni jani tu'un Dios ja ní ka'an-de onde sáa: Táta, ndéja ní kandíja tu'un ni ka'an-yo. Te ndéja ní jini nuu fuerza máá Jító'o-yo, áchí. ³⁹ Ja yúan tú ní kúu kandíja-í jíná'an-í, chi ni ka'an tuku Isaías: ⁴⁰ Ni sakuáa-ya ndúchi-í, te ni kundava iní añú-i ni sa'a-ya, náva'a ma kuni-í jíin ndúchi-í, ni ma júku'un iní añú-i, ni ma nájío káva iní-i, ja sa'a-ri tana-í, áchí. ⁴¹ Tu'un yá'a ni ka'an Isaías, chi ni jini-de ndasa kúñá'nu luu-ya. Te ni ka'an-de tu'un-ya. ⁴² Ko vasa súan ni io, te kua'a cháa tá'ú tíñu, ni kákandíja-de nuu-ya. Ko ja káyu'ú-de fariseo te tú ní kákastu'ún-de. Chi nú súan, te skúnu-ún-de kenda-de iní ve'e sinagoga, jáni iní-de. ⁴³ Chi kúsi-gá iní-de ja ndúñá'nu-de sa'a ñayivi vasa já ndúñá'nu-de sa'a Dios. ⁴⁴ Te ni ka'an jaa Jesús: Ñayivi kándíja ruu, nasu máá in ruu kándíja-i, chi nuu I'a ni táji ruu vai-ri kándíja-i. ⁴⁵ Te ñayivi ndé'é núu-rí, suni ndé'é-i nuu I'a ni táji ruu vai-ri. ⁴⁶ Vai-ri ja kúu-ri in luz iní ñuyivi, náva'a nú taká ñayivi kándíja-i ruu, ma kúnchaa-i ñuñáa. ⁴⁷ Nú in ñayivi jini so'o-í tu'un ká'an-ri, te tú skíkuu-i, tú nakuxndí-ri siki-í, chi tú vai-ri ja nakuxndí-ri siki ñuyivi, chi sua ja náma-ri ñuyivi. ⁴⁸ Te ñayivi ské'ichi ruu, te tú játú'ún-i tu'un ká'an-ri, ío ja nakuxndí siki-í. Tu'un ni ka'an-ri kúu ja nakuxndí siki-í onde kivi jinu ñuyivi. ⁴⁹ Chi tú ká'an-ri ja máa-rí, chi Táa-ri I'a ni táji ruu vai-ri, máa-yá ni tá'ú-yá tíñu nuu-rí. Ndasá kachi-ri te ndasá ka'an-ri. ⁵⁰ Te a jini-ri ja tíñu tá'ú-yá kúu ja kúchaku-i ní káni sa'a. Núsáa te tu'un ká'an-ri, máni tu'un ni ka'an Táa-ri jíin-rí kúu, áchí-ya.

13

Ja ní nakacha-ya já'a cháa káskuá'a

¹ Onde ná té koo-ga viko Pascua, te a ni jini Jesús ja ní jaa hora kenda-ya ñuyivi yá'a no'on-ya núu Táa-ya. Ko kúndá'ú iní-ya ñayivi-yá ká'io iní ñuyivi, te onde sandí'í-na ni kundá'ú iní-ya-í. ² Te ni ndí'i ni kakuxíni-ya. Te vina a ni ka'an kui'na jíin iní añú Judas, se'e Simón Iscariote, ja nástúu-de-ya. ³ Te a jini Jesús ja máa Táa-ya, a ni ja'a-ya taká ndatíñu iní nda'a-yá, te suni jini-ya já ní kenda-ya núu Dios vai-ya. Te suni nuu Dios no'on-ya. ⁴ Te ni ndukuiñi-ya já ní kuxíni-ya. Te ni chaxio-ya sa'ma-yá. Te ni ki'in-ya in sa'ma vítá. Te ni ju'ni-ya chíi-ya. ⁵ Te ni chu'un-ya ndúcha iní in tija'an, te ni kejá'á-yá nakacha-ya já'a cháa káskuá'a. Te nási'ichí-ya jíin sa'ma vítá já nú'ni chíi-ya-ún. ⁶ Te ni jaa-ya núu Simón Pedro. Te ni ka'an Pedro jíin-yá: Táta, ní, nakacha-ní ja'a-ná náún, áchí-de. ⁷ Te ni ka'an Jesús: Tú júku'un iní-ro já sa'a-ri vina, ko kúkuéé-ga te júku'un iní-ro, áchí-ya jíin-de. ⁸ Te Pedro ni ka'an-de jíin-yá: Ma nakacha kuti-ní ja'a-ná, áchí-de. Te ni ka'an Jesús jíin-de: Nú tú nakacha-ri ja'a-ro te ma kúu kundí-ro jíin-rí, áchí-ya. ⁹ Te ni ka'an Simón Pedro jíin-yá: Táta, nasu máá in ja'a-ná, chi suni nda'a-ná jíin xiní-ná núsáa, áchí-de. ¹⁰ Te ni ka'an Jesús jíin-de: Chaa ja á ni ndundoo, máni jinu ñú'ún já ndúndoo máa já'a-ní-de, te a ni ndundoo ndí'i-ni-de. Te máa-ró, a ni kandundoo-ró ko nasu taká-ro. Achí-ya. ¹¹ Chi a ni jini-ya ndéja kúu ja nástúu-ya. Ja yúan ní ka'an-ya: Nasu taká-ro ká'io ndoo. ¹² Te ni kuu ni nakacha-ya já'a-dé jíná'an-de, te ni naki'in-ya sa'ma-yá. Te ni nungoo tuku-ya. Te ni ka'an-ya: Á kájini-ro já ní sa'a-ri jíin-ró. ¹³ Káka'an-ro já Maestro jíin Jító'o-ro kúu-ri, te káka'an ndaa-ro. Chi suu máa-rí kúu. ¹⁴ Te nú ruu, vasa Jító'o-ro jíin Maestro kúu-ri, nú nakacha-ri ja'a-ro, suni

súan kánúú nákachá ja'a tá'an-ró. ¹⁵ Chì tiñu yá'a nì stá'an-ri nuu-ro nává'a suni sá'a máá-ró jíin tá'an-ró nátu'un nì sá'a-ri jíin-ró. ¹⁶ Jandáa ká'an-ri jíin-ró: Ìn mozo na tú kúñá'nu-ga-de nuu jíto'o-de, ni ìn apóstol, na tú kúñá'nu-ga-de nuu cháa nì tájí-de kua'an-de. ¹⁷ Nú kájuku'un inì-ro jíin tú'un yá'a, te xáán ndatu koo-ró nú sá'a-ró súan. ¹⁸ Na tú ká'an-ri sikì taká-ro. A jiní-ri ndéja ní kají-ri. Ko ná skíkuu tu'un ká'an tutu iì: Chaa nì yee stáa jíin-rí, nì jañu-de ruu jíin xúsí'yi-dé, áchí tutu. ¹⁹ Onde vina kástu'ún-rí taká tiñu nuu-ro ondé jíin tiempo, nává'a nú nì kuu, te kandíja-ró já máá-rí kúu I'a-ún. ²⁰ Jandáa ká'an-ri jíin-ró: Nú ìn ñayivi kuátú'ún-i ìn chaa nì tájí-rí kua'an, te játú'ún-i ruu. Te ñayivi játú'ún rúu, suni játú'ún-i I'a nì tájí rúu vai-ri, áchí-ya jíin-de jíná'an-de.

Ja ní kivì Satanás inì Judas

²¹ Te ja á nì ka'an Jesús tu'un yá'a, te nì ndukuí'a inì-ya. Te nì ka'an ndaa-ya: Jandáa ká'an-ri jíin-ró jíná'an-ró ja ìn róó, nastúu-ró rúu, áchí-ya. ²² Yúan-na te chaa káskuá'a jíin-yá, nì kandakoto-de nuu tá'an-de, kájani inì-de ndé chaa kúu ja ní ka'an-ya. ²³ Te ìn máá cháa káskuá'a-ún ja maní-yá jíin-de, ndítuu-de jiká Jesús. ²⁴ Te nì sá'a Simón Pedro ìn seña nuu cháa-ún, nává'a ná kaká tu'ún-de-ya ndé chaa kúu ja ní ka'an-ya. ²⁵ Yúan-na te máá-de ja ndítuu-de jiká Jesús, nì ka'an-de jíin-yá: Táta, ndé chaa kúu, áchí-de. ²⁶ Te nì ka'an Jesús: Ná chindaji-ri staa te kua'a-ri nuu ìn chaa, te chaa-ún kúu, áchí-ya. Te nì chindaji-ya staa. Te nì ja'a-ya núu Judas Iscariote se'e Simón. ²⁷ Te nì yee staa-ún. Te nì kivì-ni Satanás inì. Yúan-na te nì ka'an Jesús jíin: Tiñu sá'a-ró, ná sá'a yachi-ro, áchí-ya. ²⁸ Ko nì ìn chaa káyee staa jíin-yá-ún, tú ní kájuku'un inì-de naún tu'un kúu ja ní ka'an-ya jíin. ²⁹ Chì sava-de, nì kajani inì-de ja ní ka'an Jesús jíin: Kuaan-ró naún kájinu ñú'ún-yó já kúu viko. Xí já kuá'a yaku na jíin núu cháa ndá'ú. Chì Judas tìin janu xú'ún. ³⁰ Te ja ní yee staa-ún, te nì kenda-ni kua'an. Te a nì kuaa.

Tiñu jáá tá'ú-yá nuu-yo

³¹ Yúan-na te ja kuá'an, te nì ka'an Jesús: Vina te a nì nduñá'nu máá Sé'e chaa. Te suni nì nduñá'nu Dios nì sá'a-ya. ³² Te nú nduñá'nu Dios sá'a-ya, suni sáni nduñá'nu máá-yá sá'a Dios, te nduñá'nu-ni-ya vítan ñú'ni. ³³ Súchi, yaku-na kivì kúnchaa-ri jíin-ró. Te nandúkú-ró rúu, te nátu'un nì ka'an-ri jíin cháa judío, onde nuu kí'in-ri, ma kúu ja koyo-ró jíná'an-ró. ³⁴ Ìn tiñu jáá tá'ú-rí nuu-ro jíin-an-ró: Ja ná kundá'ú inì-ro taká tá'an-ró. Nátu'un kundá'ú inì-ri róó, suni súan kundá'ú inì-ro tá'an-ró. ³⁵ Te nú kundá'ú inì-ro taká tá'an-ró, yúan-na te kunì taká ñayivi já máá-ró kákuu chaa nì kaskuá'a jíin-rí, áchí-ya.

Tu'un Pedro jíin lí'li

³⁶ Te nì ka'an Simón Pedro jíin-yá: Táta, ndénu kí'in-ní, áchí-de. Te nì ka'an Jesús jíin-de: Nuu kí'in-ri-ún, ma kúu kundikìn-ro rúu vina. Ko kúkuéé-ga te kundikìn-ro rúu ja-ro. ³⁷ Te nì ka'an Pedro jíin-yá: Táta, naja má kúu kundikìn-ná ní vina. Tú yú'ú-ná kuu-ná ja ní. Achí-de. ³⁸ Te nì ka'an Jesús jíin-de: Kuu-ro já rúu náún. Jandáa ká'an-ri jíin-ró: Onde ná té kana-ga lí'li, te ma kuátu'un-ró rúu unì jínu.

14

Ja sátu'a-ya vé'e andívi kúu yóó

¹ Ma kúñáá inì añú-ro. A kákandíja-ró Dios, suni ná kándíja-ró rúu. ² Chì ío kua'a vé'e inì ve'e Táa-ri. Te nú tú súan ío, a nì kastu'ún-rí nuu-ro núú. Kí'in-ri kísátu'a-ri ve'e kuxiukú-ró. ³ Te nú kua'an-ri sátu'a-ri ve'e kuxiukú-ró,

te nchaá-ri kinastútú-rí róó ki'on. Náva'a nuu kúnchaá máá-rí-ún, suni yúan kuxiukú-ró. ⁴ Te a kájini-ro ndénu kí'in-ri. Te kájini-ro íchi, áchí-ya. ⁵ Te ni ka'an Tomás jíin-yá: Táta, tú kájini-ná ndénu kí'in-ní. Te ndasa kuni-ná ichi núsáá, áchí-de. ⁶ Te ni ka'an Jesús jíin-de: Máá-rí kúu máá íchi, jíin tú'un ndaa, jíin tú'un kuchaku. Ma kúu jaa ni in-i nuu Táa-ri te nú túu ruu. ⁷ Te nú ní kájini-ro rúu, te suni a ni kajini-ro Táa-ri núú. Te onde vina a kájini-ro-yá, te a ni kande'é-ró núu-yá, áchí-ya. ⁸ Te ni ka'an Felipe jíin-yá: Táta, stá'an-ní máá Táa-yo núu-ná, te ná kúva'a iní-ná jíná'an-ná, áchí-de. ⁹ Te ni ka'an Jesús jíin-de: Felipe, kua'a kivi ní kuu jíka-ri jíin-ró. Té chá'an-ga kuni-ro rúu náún. Chaa ni jini ruu, nuu máá Táa-yo ní jini-de. Naja ká'an-ro: Stá'an-ní máá Táa-ro núu-ná. ¹⁰ Á tú kándija-ró já máá-rí kánchaá-ri jíin máá Táa-yo, te máá Táa-yo Dios kánchaá-ya jíin-rí. Taká tu'un ká'an-ri jíin-ró, nasu já kúu iní máá-rí ká'an-ri. Chi máá Táa-yo kánchaá-ya jíin-rí, te máá-yá sá'a tiñu-ún. ¹¹ Kandija ruu ja kánchaá-ri jíin máá Táa-yo, te máá Táa-yo jíin máá-rí: Te nú tú súan, te kandija ruu cuenta máá tiñu sá'a-ri. ¹² Jandaa ká'an-ri jíin-ró: Nú ndé chaa kándija ruu, tiñu ja sá'a-ri yá'a suni sá'a-de. Te ñá'nu-ga tiñu sá'a máá-de vásá yá'a, chi no'on-ri nuu máá Táa-yo Dios. ¹³ Te taká naún ja kakán-ro núu máá Táa-yo jíin sí'ví-rí, yúan sá'a-ri, náva'a nduñá'nu máá Táa-yo já sikí máá Sé'e-ya. ¹⁴ Te nú naún kakán-ro jíin sí'ví-rí, te skíkuu-ri.

Ja ní keyu'u-yá ja kí Espíritu Santo

¹⁵ Te nú mani-ro jíin-rí, te kuandatu-ro tiñu tá'ú-rí nuu-ro. ¹⁶ Te kakan ta'u-rí nuu máá Táa-yo Dios. Te kua'a-ya ingá I'a chindéé chítuu róó jíná'an-ró, náva'a kunchaa-ya jíin-ró ní káni. ¹⁷ Máá Espíritu ndaa kúu I'a-ún. Te ñayivi, ma kúu kuatá'ú-i-ya, chi tú kande'é-i nuu-yá ni tú kájini-i-ya. Ko máá-ró, chi kájini-ro-yá, chi ncháá-ya jíin-ró, te ku'un-ya iní-ro. ¹⁸ Ma skéndoó ndá'ú-ri róó, chi nchaá-ri nuu-ro jíná'an-ró. ¹⁹ In tí'lí-na te ma kuni-ga ñuyivi núu-rí. Ko máá-ró chi kuni-ro rúu, chi chakú-ri. Te ja yúan suni kuchaku máá-ró. ²⁰ Te kivi-ún kuni-ro já kánchaá-ri jíin máá Táa-ri, te máá-ró jíin rúu, te máá-rí jíin máá-ró jíná'an-ró. ²¹ Nú ndé chaa nú'un iní-de tiñu ni tá'ú-rí, te skíkuu-de, chaa-ún kúu ja maní jíin-rí. Te nú mani-dé jíin-rí, suni kumani máá Táa-ri jíin-de. Te máá-rí, kumani-rí jíin-de te stá'an ndijin-ri máá-rí nuu-dé, áchí-ya. ²² Te ni ka'an Judas jíin-yá (ko nasuú Iscariote): Táta, naja stá'an ndijin-ní máá-ní nuu-ná jíná'an-ná, te nuu ñayivi chi túu, áchí-de. ²³ Te ni ka'an Jesús jíin-de: Nú ndé chaa mani-dé jíin-rí, te skíkuu-de tu'un ká'an-ri, yúan-na te kumani máá Táa-ri jíin-de. Te chakoyo-ri nuu-dé. Te kuxiukú-rí jíin-de. ²⁴ Te chaa tú mani jíin-rí, tú skíkuu-de tu'un ká'an-ri. Te tu'un ni kajini so'o-ró, nasu tú'un máá-rí kúu, chi tu'un máá Táa-yo I'a ni tájí rúu vai-ri kúu. ²⁵ Tu'un yá'a ká'an-ri jíin-ró, nini kánchaá-ri jíin-ró. ²⁶ Ko máá Táa-yo Dios, tájí-yá máá I'a chindéé chítuu róó kii-ya jíin sí'ví-rí. Te máá I'a-ún kúu Espíritu Santo. Máá-yá, stá'an-ya taká tu'un nuu-ro, te xndáku-ya núu-ro taká tu'un ni ka'an-ri jíin-ró. ²⁷ Skéndo-ri tu'un ndéé iní jíin-ró, tu'un ndéé iní máá-rí kua'a-ri nuu-ro. Nasu cuenta ñuyivi, chi máá-rí kua'a-ri nuu-ro. Ma kukuí'a iní añú-ro, te ni ma yú'ú-ro. ²⁸ A ni kajini so'o-ró já ní ka'an-ri jíin-ró: Kí'in-ri te nchaá-ri nuu-ro, áchí-ri. Nú ni kumani-ro jíin-rí, te kusi ndija iní-ro núú, chi ni ka'an-ri jíin-ró já nó'on-ri nuu máá Táa-yo Dios. Chi ñá'nu-ga kúu máá Táa-yo vásá rúu. ²⁹ Vina a ni kastu'ún-rí nuu-ro onde jíin tiempo, náva'a nú a ni kuu, te kandija-ró jíná'an-ró. ³⁰ Ma ká'an kua'a-gá-ri jíin-ró, chi vai ja kúñá'nu iní ñuyivi yá'a. Te tú ndújín jíin-rí. ³¹ Ko vai máá, náva'a kuni ñuyivi ja maní-rí

jíin máá Táa-yo Dios, te nátu'un nì tá'ú máá Táa-yo Dios tiñu nuu-rí, suni súan sá'a-rí. Ndukuñi ná chó'o.

15

Máá yó'o uva ndija

¹ Máá-rí kúu máá yó'o uva ndija. Te máá Táa-rí kúu I'a jítu ja'a. ² Taká nda'a já ndítin ruu te tú já'a nde'e, jánchaa-ya. Te taká nda'a já já'a nde'e, násándoo-ya náva'a kua'a-ga nde'e. ³ Te máá-ró a nì kandundoo-ró jíin tú'un nì ka'an-rí jíin-ró. ⁴ Ná kúxiukú-ró jíin-rí, te máá-rí jíin máá-ró. Ìn nda'a uva, ma kúu kua'a máá nde'e, te nú tú kutin jika máá yó'o. Te suni súan róó, te nú tú kuxiukú-ró jíin-rí. ⁵ Máá-rí kúu yo'o-ún, te máá-ró kákuu nda'a-rí. Chaa ja kánchaa jíin-rí, te máá-rí jíin máá-de, chaa-ún já'a kua'a nde'e. Chì nú túu ruu, te ma kúu kuti sá'a ni ìn-ró jíná'an-ró. ⁶ Chaa ja tú kánchaa jíin-rí, kenda-de ki'in-de, sá'a-ya. Te ichì nátu'un ìn nda'a sáni, ja nástútú-i, te taan-í nuu ñú'un, te kayu. ⁷ Nú káxiukú-ró jíin-rí te tu'un ká'an-rí ñú'un inì-ro. Yúan-na te kakan naún kákuu-ro, te kua'a-rí nuu-ro. ⁸ Nú kája'a-ró kuá'a nde'e, yúan-na te nduñá'nu Táa-rí sá'a, te súan kuu-ró cháa káskuá'a jíin-rí. ⁹ Nátu'un máá Táa-yo kúndá'ú inì-ya rúu, suni súan kúndá'ú inì-rí róó jíná'an-ró. Núsáa te kukuu-ga-ro jíin tú'un kúndá'ú inì-rí róó. ¹⁰ Nú skíkuu-ró tiñu nì tá'ú-rí nuu-ro, te nene kundá'ú inì-rí róó. Nátu'un máá-rí nì skíkuu-rí tiñu nì tá'ú Táa-rí nuu-rí, te nene kundá'ú inì-ya rúu. ¹¹ Tu'un yá'a ká'an-rí jíin-ró, náva'a ná kúkútu-ro jíin tú'un kúsi inì máá-rí. ¹² Ya'á kúu tiñu tá'ú-rí: Ja ná kúndá'ú inì-ro tá'an-ró, nátu'un kúndá'ú inì-rí róó jíná'an-ró. ¹³ Nú ìn chaa kuu-de ja'a amigo-de, tuká inga modo ja kúndá'ú-ga inì-i-de nátu'un nì sá'a chaa-ún. ¹⁴ Máá-ró kákuu amigo-rí nú skíkuu-ró taká tiñu tá'ú-rí nuu-ro. ¹⁵ Tuká skúnání-rí róó mozo. Chì ìn mozo, tú jiní-de naún sá'a jito'o-de. Chì sua skúnání-rí róó amigo-rí, chì a nì kastu'un-rí nuu-ro taká tu'un nì jini so'o-rí onde nuu máá Táa-rí. ¹⁶ Tú ní kákaji-ró rúu. Chì sua nì kaji-rí róó, te nì jani-rí róó ja kóngoyo-ró te kua'a-ró nde'e. Te ma náa nde'e-ro. Te taká ja kakán-ro núu máá Táa-yo Dios jíin sí'ví-rí, kua'a-ya núu-ro. ¹⁷ Tiñu yá'a tá'ú-rí nuu-ro: Ja ná kúndá'ú inì-ro tá'an-ró.

Ja káchindikìn-i chaa kákandíja

¹⁸ Te nú kitì inì taká ñayivi núu-ro jíná'an-ró, te ma náa inì-ro já súni nì kitì inì-i nuu máá-rí xna'an-ga. ¹⁹ Te nú chaa ñuyivi ní kákuu-ró, te kumanì ñayivi jíin róó nátu'un jíin tá'an máá-i núu. Ko nasu cháa ñuyivi kákuu-ró, chì sua nì kaji-rí róó inì ñuyivi. Ja yúan kákitì inì ñayivi núu-ro. ²⁰ Ma náa inì-ro tú'un nì ka'an-rí jíin-ró: Ìn mozo, tú kúñá'nu-ga-de nuu jíto'o-de. Nú nì káchindikìn-i ruu suni súan chindikìn-i róó. Nú nì skíkuu-i tu'un nì ka'an-rí, suni skíkuu-i tu'un ka'an-ro. ²¹ Ko taká tiñu yá'a sá'a-de jíin-ró ja síkí sí'ví-rí, chì tú kájinì-i I'a nì tájí rúu vai-rí. ²² Nú tú ní kí-rí, ni nú tú ní ká'an-rí jíin-i, ma kóo kuachi-i núu. Ko vina ma kúu kaku-i nuu kuachi-i. ²³ Ñayivi kájito u'u ruu, suni kájito u'u-i máá Táa-rí. ²⁴ Nú tú ní sá'a-rí tiñu nuu-í ja ní ìn chaa tú ní sá'a, te ma kóo kuachi-i núu. Ko vina a nì kájinì-i tiñu-ún, te kájito u'u-i ruu jíin máá Táa-rí. ²⁵ Ko súan kásá'a-i náva'a skíkuu tu'un yóso núu tutú ley máá-i: Ja tú na kuachi-rí, te nì kájito u'u-i ruu, áchí. ²⁶ Ko onde nuu máá Táa-yo tájí-rí máá I'a chindéé chítuu róó. Máá Espíritu ndaa kúu-ya, te onde chì máá Táa-yo Dios kenda-ya. Te nú a nì chaa-ya, te kani ndaa-ya tú'un-rí. ²⁷ Te suni máá-ró kani ndaa-ro tú'un, chì ká'jin-ró jíin-rí onde kivì ní kejá'a-rí.

16

¹ Tu'un yá'a n̄i ka'an-ri jíin-ró náva'a tú nayu'ú-ro. ² Te ské'ichi-i róo in̄i ve'e sinagoga k̄ingoyo-ró. Te jaa hora ja nú ñin chaa ka'ni-dé róo, te kani in̄i-de ja bueno n̄i sá'a-de nuu Dios. ³ Te tiñu yá'a sá'a-i jíin-ró, ch̄i tú kájin̄i-i nuu máa Táa-yo Dios, te ni nuu máa-rí. ⁴ Ko n̄i ka'an-ri tu'un yá'a jíin-ró náva'a nú a n̄i jaa hora, te nuku'un in̄i-ro ja súan n̄i ka'an-ri jíin-ró. Te tú ní ká'an-ri tu'un yá'a jíin-ró ondé kiv̄i ní kejá'á-rí, ch̄i j̄ika-ri jíin-ró j̄iná'an-ró. ⁵ Te vina, ch̄i no'on-ri nuu I'a n̄i táj̄i rúu vai-ri. Te n̄i ñin róo, na tú kaka tu'ún-ró rúu: Ndénu kí'in-ní. ⁶ Te vina a n̄i kuxíi in̄i-ro ch̄i súan n̄i ka'an-ri jíin-ró. ⁷ Ko ká'an ndaa-ri jíin-ró: Ja sikí róo kúu ja kánúu kí'in-ri. Ch̄i nú tú kí'in-ri, te I'a chindéé ch̄ituu róo, ma cháa-ya núu-ro j̄iná'an-ró. Nú kí'in-ri, te táj̄i-rí-ya kí-ya núu-ro. ⁸ Te nú a n̄i chaa-ya te stá'an-ya núu-í ja ndiso máa-i kuachi, jíin ja kúu tiñu ndaa, jíin ndasa náku-xndíi-ya-í. ⁹ Máa kuáchi-ún kúu ja tú kákandija-i ruu. ¹⁰ Te máa tiñu ndaa-ún kúu ja nó'on-ri nuu máa Táa-yo Dios, te ma kuní-ga-ro núu-rí. ¹¹ Te tu'un náku-xndíi-ún kúu ja á n̄i jáku-xndíi-ya sikí máa ja kúñá'nu in̄i ñuyívi yá'a.

Tu'un máa Espiritu ndaa

¹² Ió kua'a-gá tu'un ka'an-ri jíin-ró, ko ma kánda-ró jíin vina. ¹³ Te nú n̄i chaa máa Espiritu ndaa, máa-yá stá'an-ya táka tu'un ndaa nuu-ro. Ch̄i tú ka'an-ya ja kuní máa-yá, ch̄i ka'an-ya táka ja j̄ini so'o-ya. Te stá'an-ya táka tiñu chaa. ¹⁴ Te nduñá'nu-ri sá'a-ya, ch̄i kí'in-ya tú'un x̄iin máa-rí, te stá'an-ya núu-ro j̄iná'an-ró. ¹⁵ Taká ja x̄iin máa Táa-yo, suni máa-rí x̄iin. Ja yúan ní ka'an-ri ja kí'in-ya ja x̄iin máa-rí te stá'an-ya núu-ro. ¹⁶ ñin tí'lí-na, te ma kuní-ga-ro núu-rí. Te suni ñin tí'lí-ga, te nakun̄i tuku-ró núu-rí, ch̄i no'on-ri nuu máa Táa-yo. Achí-ya. ¹⁷ Yúan-na te sava chaa káskuá'a jíin-yá n̄i kaka'an-de jíin tá'an-de: Naún kúu tu'un n̄i ka'an-ya jíin-yó: ñin tí'lí-na te ma kuní-ga-ro núu-rí, te suni ñin tí'lí-ga, te nakun̄i tuku-ró núu-rí, ch̄i no'on-ri nuu Táa-ri. ¹⁸ Te n̄i kaka'an-ga-de: Naún tu'un kúu ja ní ka'an-ya jíin-yó: ñin tí'lí-na. Tú kájuku'un in̄i-yo ja ká'an-ya. Achí-de. ¹⁹ Te n̄i jin̄i Jesús ja kaká tu'ún-de-ya kákun̄i-de. Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Á kájika tu'ún tá'an-ró ja ní ka'an-ri tu'un yá'a jíin-ró: ñin tí'lí-na, te ma kuní-ga-ro núu-rí, te suni ñin tí'lí-ga, te nakun̄i tuku-ró núu-rí. ²⁰ Jandáa ká'an-ri jíin-ró: Nde'e-ro te ndukuí'a in̄i-ro, ko kus̄i in̄i ñayívi ñuyívi. Te kukuí'a in̄i-ro, ko vasa kákukuí'a in̄i-ro, te ndus̄i in̄i-ro. ²¹ ñin ñasíí, nú já'ncha ch̄i-ña, te kúkuí'a in̄i-ña, ch̄i kuakuyani skáku-ña. Te nú a n̄i skáku-ña ñin s̄uchí lúlí, tuká ná'an-ña túndó'o n̄i ta'an-ña, ch̄i kús̄i in̄i-ña ja ní kaku ñin chaa in̄i ñuyívi. ²² Suni súan máa-ró, kákukuí'a ndija in̄i-ro vina. Ko inga kiv̄i te nakun̄i-ri nuu-ro te kus̄i in̄i-ro. Te ma ndúkuí'a-ga in̄i-ro j̄iná'an-ró sá'a ní ñin ñayívi. ²³ Te kiv̄i-ún tú naún kaká tu'ún-ró rúu. Jandáa ká'an-ri jíin-ró, nú naún kakán-ro núu máa Táa-yo jíin sí'ví-rí, te kua'a-ya núu-ro. ²⁴ Ondé vina te tú naún ní kájikan kuti-ro jíin sí'ví-rí. Kakan, te ni'in-ro, náva'a kus̄i vá'a in̄i-ro. ²⁵ Tu'un yá'a ká'an yátá-rí jíin-ró. Ko ñin kiv̄i te ma ká'an yátá-ga-ri jíin-ró, ch̄i sua kastu'ún kájí-rí taká tu'un máa Táa-yo Dios. ²⁶ Te kiv̄i-ún, kakan-ro jíin sí'ví-rí. Te tú ká'an-ri jíin-ró ja kakán ta'u-rí nuu máa Táa-yo ja sikí róo. ²⁷ Ch̄i máa Táa-yo, kúndá'ú in̄i-ya róo. Ch̄i máa-ró n̄i kakuman̄i-ro jíin-rí, te n̄i kákandija-ró ja ondé nuu Dios vai-ri. ²⁸ N̄i kenda-ri ondé nuu máa Táa-yo, te n̄i chaa-ri in̄i ñuyívi. Vina te kenda tuku-ri in̄i ñuyívi te no'on-ri nuu máa Táa-yo Dios. Achí-ya. ²⁹ Te n̄i kaka'an chaa káskuá'a jíin-yá: Vina te ká'an kájí-ní. Tú ká'an-ní ni ñin tu'un yátá. ³⁰ Vina te kájuku'un in̄i-ná ja jin̄i-ní taká tu'un, te tú j̄inu ñú'ún-ní ja kaká tu'ún-i ní. Ja yúan kákandija-ná ja ní kenda ndija-ní ondé nuu Dios vai-ní. Achí-de jíin-yá. ³¹ Te n̄i ka'an Jesús jíin-de:

Vina te kákandíja-ró náún. ³² Kuni so'o-ró, chi vai ñn hora, te a ni chaḡ, ja kuichá nuu-ró kíngoyo-ró vé'e-ró. Te skéndo-o-ró rúu máá ñn-ri. Ko ma kúnchaḡ máá ñn-ri, chi máá Táa-yo Dios kánchaḡ-ya jíin-ri. ³³ Tu'un yá'a ká'an-ri jíin-ró náva'a koo ndéé iní-ro sá'a-ri. Iní ñuyívi, chi koto-ró túndó'o. Ko kava téyíí-ró, chi a ni kundéé-rí jíin ñuyívi, áchí-ya.

17

Tu'un ni jikan ta'u Jesús ja'a yóó

¹ Tu'un yá'a ni ka'an Jesús. Te ni ndakoto-ya íchi ándívi. Te ni ka'an-ya: Táa, a ni chaḡ máá hora. Sáñá'nu-ní Se'e-ní, náva'a suni Se'e-ní sáñá'nu-i níí. ² Chi ni ja'a-ní fuerza nuu máá Sé'e síkí táká chaḡ, náva'a nuu táká chaḡ ni ja'a-ní nuu-í, kua'a-i ja kúchaku-de níí káni. ³ Te tu'un kuchaku níí káni kúu ja ná kuni-de níí ja máá ñn ndija-ni Dios kúu-ní onde jíin Jesucristo I'a ni tájí-ní vai. ⁴ Máá-ná, ni sáñá'nu-ná níí iní ñuyívi. A ni síjínu-ná tiñu ni tá'ú-ní nuu-ná. ⁵ Te vina Táa, sáñá'nu-ní náá, ná kuni jíin núu máá-ní, nátu'un ni kuñá'nu-ná jíin-ní onde ná té jungoo-ga ñuyívi. ⁶ Ni stá'an ndijin-ná níí jíin sí'ví-ní nuu táká chaḡ ni ja'a-ní nuu-ná iní ñuyívi. Máá-ní ni xín-dé núú. Te ni ja'a-ní-de nuu-ná. Te ni kaskíkuu-de tu'un-ní. ⁷ Vina te a kájiní-de ja ondé nuu máá-ní vai taká tu'un ni ja'a-ní nuu-ná. ⁸ Chi tu'un ni ja'a-ní nuu-ná, ni ja'a-ná nuu máá-de jíná'an-de. Te ni kajatá'ú-de tu'un-ún. Te a ni kajiní ndaa-de ja ní kenda-ná onde nuu-ní. Te ni kákandíja-de ja ní tájí-ní náá vai-ná. ⁹ Te jikán ta'u-ná ja'a máá-de. Tú jikán ta'u-ná ja'a ñuyívi, chi sua jikán ta'u-ná ja'a cháa ni ja'a-ní nuu-ná, chi máá-ní xín-dé. ¹⁰ Te taká ndatíñu-ná kúu ndatíñu máá-ní. Te taká ndatíñu máá-ní kúu ndatíñu máá-ná. Te ni nduñá'nu-ná ni sá'a ndatíñu-ún. ¹¹ Te tuká kánchaḡ-ná iní ñuyívi. Ko máá-de chi káxiukú-de iní ñuyívi, te máá-ná nájaa-ná nuu-ní. Táa, máá-ní kúu I'a ndoo, te jíin sí'ví-ní koto-ní taká chaḡ ni ja'a-ní nuu-ná, náva'a ñn-ni ná kúu-de nátu'un kákuu máá-yó. ¹² Ná ni kánchaḡ-ná jíin-de iní ñuyívi, te ni ndíto-ná-de jíin sí'ví-ní ja ní ja'a-ní nuu-ná. Ni ndíto-ná-de te tú ní náa ní ñn-de, chi máá-ni se'e kui'na ní naa, náva'a skíkuu tutu ij. ¹³ Te vina najaa-ná nuu-ní. Te ká'an-ná tu'un yá'a iní ñuyívi náva'a ná kúsií vá'a iní-de jíin tú'un kúsií iní máá-ná. ¹⁴ Ni kastu'ún-ná tu'un-ní nuu-dé. Te ni kakití iní ñayívi núu-dé, chi nasu sé'e ñuyívi kákuu-de nátu'un máá-ná nasu sé'e ñuyívi kúu-ná. ¹⁵ Na tú jikán ta'u-ná ja cháxio-ní-de iní ñuyívi, chi sua koto-ní-de nuu káni nuu kuí'a. ¹⁶ Nasu tá'an ñuyívi kákuu-de. Nátu'un máá-ná nasu tá'an ñuyívi kúu-ná. ¹⁷ Nasándoo-ní-de jíin tú'un ndaa. Tu'un máá-ní kúu máá tú'un ndaa. ¹⁸ Nátu'un ni tájí-ní náá vai-ná iní ñuyívi, suni súan tájí-ná-de ki'in-de iní ñuyívi. ¹⁹ Te ja síkí máá-de kúu ja sándoo-ná máá-ná, náva'a koo ndoo máá-de jíin tú'un ndaa. ²⁰ Tú jikán ta'u-ná ja'a máá ñn chaḡ yá'a jíná'an-de, chi suni ja'a táká ñayívi já ná kándíja-i náá sá'a tu'un kani-de jíná'an-de. ²¹ Náva'a taká-i ná kúu-i ñn-ni, nátu'un kánchaḡ-ní jíin-ná, Táa, te máá-ná jíin máá-ní. Te suni súan ná kúu-i ñn-ni jíin-yó kuni-ná, náva'a ná kándíja ñuyívi já máá-ní ni tájí-ní náá vai-ná. ²² A ni sáñá'nu-ná máá-de nátu'un ni sáñá'nu-ní náá, náva'a ñn-ni ná kúu-de nátu'un ñn-ni kákuu-yó. ²³ Te nátu'un máá-ná jíin máá-de, te máá-ní jíin máá-ná, suni súan kuni-ná ja ná síyíja-ní-de náva'a ñn-ni ná kúu-de, te náva'a kuni ñayívi já ní tájí-ní náá vai-ná, jíin já kúndá'ú iní-ní-de nátu'un kúndá'ú iní-ní náá. ²⁴ Táa, taká chaḡ ni ja'a-ní nuu-ná-ún, kuni-ná ja núu kúnchaḡ máá-ná suni yúan ná kúxiukú máá-de jíin-ná, náva'a ná kuni-de ndasa nduñá'nu-ná sá'a-ní. Chi kúndá'ú

inĩ-ní náá onde ná té jukuiñi-ga ñuyivi. ²⁵ Táa, máá-ní kúu I'a ndaa, ko tú kájinĩ taká ñayivi núu-ní. Ko máá-ná chĩ jini-ná nuu-ní. Te chaa yá'a, kájinĩ-de ja ní tájĩ-ní náá vai-ná. ²⁶ Te máá-ná, a nĩ stá'an-ná ní jín sí'ví-ní nuu-dé. Te stá'an-ga-ná nuu-dé, náva'a ná kúndá'ú inĩ-de tá'an-de nátu'un kúndá'ú inĩ-ní náá, te suni náva'a kunchaa-ná jín-de.

18

Ja ní kakatĩn-de Jesús

¹ Te nĩ kuu, nĩ ka'an Jesús tu'un yá'a. Te nĩ kenda-ya jín cháa káskuá'a jín yá kua'an-ya yatá yúcha Cedrón, nuu ío ñn jardín. Te yúan nĩ kivi-ya jín cháa káskuá'a jín-yá. ² Te Judas ja ní nastúu-ya-ún, suni jini-de lugar yúan, chĩ ío kua'a vuelta nĩ ketá'an Jesús yúan jín cháa káskuá'a jín-yá. ³ Te nĩ jaka Judas ñn nuu soldado jín yakú ndajá'a sutú ñá'nu jín cháa fariseo, te nĩ jakoyo-de yúan jín linterna jín ñú'un yiti jín machete. ⁴ Yúan-na te Jesús, ja á nĩ jini-ya taká tundó'o vai siki-yá, nĩ kenda-ya íchi núu-dé. Te nĩ ka'an-ya jín-de: Ndé chaa kánandúkú-ró, áchĩ-ya. ⁵ Te nĩ kaka'an-de jín-yá: Jesús ñuu Nazaret kánandúkú-rí, áchĩ-de. Te nĩ ka'an Jesús: Máá-rí kúu, áchĩ-ya jín-de. Te Judas, chaa nĩ nastúu-ya-ún, suni kándii-de jín cháa-ún jíná'an-de. ⁶ Te ja súan nĩ ka'an-ya, máá-rí kúu, te nĩ kanakaka yatá-de. Te nĩ kandua-ni-de nuu ñú'un. ⁷ Te nĩ jika tu'un tuku-ya-dé: Ndé chaa kánandúkú-ró, áchĩ-ya. Te nĩ kaka'an-de: Jesús ñuu Nazaret, áchĩ-de. ⁸ Te nĩ ka'an Jesús: A nĩ ka'an-ri jín-ró ja máá-rí kúu. Te nú ruu kánandúkú-ró, te sía chaa yá'a ná kingoyo-de. Achĩ-ya. ⁹ Súan nĩ kuu náva'a ná skíkuu tu'un ja ní ka'an-ya: Tú ní xnáa-ná ni ñn chaa nĩ ja'a-ní nuu-ná, áchĩ-ya. ¹⁰ Yúan-na te Simón Pedro, ja náva'a-de ñn machete, nĩ tava-dé. Te nĩ stujĩ-ni-de mozo máá sutú ñá'nu-ga. Te nĩ kachi-de so'o lado vá'a. Te mozo-ún, nání Malco. ¹¹ Te nĩ ka'an Jesús jín Pedro: Nachiva'a machete-ro iní cubierta. Chi tundó'o yá'a ja ní ja'a Táa-ri nuu-rí, tú kánúú ja ndó'o-ri náún. Achĩ-ya.

Ja ní kandij Jesús nuu sutú ñá'nu-ga

¹² Yúan-na te soldado, jín cháa kuñá'nu, jín ndajá'a cháa judío, nĩ kakatĩn-de Jesús, te nĩ kaju'nĩ-de-ya. ¹³ Te xna'an-ga nĩ kajanchaka-de-ya núu Anás. Chĩ táchisó Caifás nĩ kuu-de. Te Caifás, nĩ kuu-de máá sutú ñá'nu-ga kua-ún. ¹⁴ Te Caifás kúu máá cháa nĩ ja'a consejo nuu cháa judío, ja jínu ñú'un já kúu ñn chaa ja'a ñáyivi. ¹⁵ Te Simón Pedro, ndikín-de Jesús kua'an-de jín-yá, jín ingá chaa skuá'a. Te chaa-ún, jini sutu ñá'nu nuu-dé. Te nĩ kivi-de iní Palacio jín Jesús. ¹⁶ Ko Pedro, nĩ kandij-ni-de ichi yuxé'é yatá vé'e. Te máá cháa skuá'a ja jini sutu ñá'nu-ga nuu-dé, nĩ kenda-de, te nĩ ka'an-de jín ñá'an ndíto yuxé'é. Te nĩ skivi-de Pedro iní ve'e palacio. ¹⁷ Yúan-na te ñá'an ndíto yuxé'é-ún, nĩ ka'an-ña jín Pedro: Te róo suni ñn chaa skuá'a jín cháa yá'a kúu-ró vii, áchĩ-ña. Te nĩ ka'an-de: Nasu náá kúu, áchĩ-de. ¹⁸ Te mozo-ún jín policía, nĩ kanastá'an-de ñu'un, chĩ sá'a vijin. Te ká'jin-de kánduvixi-de. Te Pedro, suni kándii-de yúan, ndúvixi-de. ¹⁹ Te sutu ñá'nu-ga, nĩ xndichí-de Jesús siki cháa káskuá'a jín-yá jín siki tú'un stá'an-ya. ²⁰ Te nĩ ka'an Jesús: A nĩ ka'an ndijin-ri iní ñuyivi. Nene nĩ stá'an-ri tu'un iní ve'e sinagoga jín iní ve'e ii, nuu ndútútú ndí'i ñayivi judío, te tú ni ñn tu'un ní ká'an sa'í-ri. ²¹ Naja jiká tu'un-ró rúu. Kaka tu'un ñáyivi ní kajini so'o tu'un nĩ ka'an-ri nú naún ní ka'an-ri, chĩ máá-i káiná'an-i tu'un nĩ ka'an-ri jín-i, áchĩ-ya jín-de. ²² Te ja súan nĩ ka'an Jesús, te ñn mozo kándii yúan, nĩ ja'a-ni ñn jikí núu Jesús. Te nĩ ka'an jín-yá: Súan ká'an-ro jín sutú ñá'nu náún, áchĩ. ²³ Te nĩ ka'an Jesús jín: Nú nĩ ka'an ndiva'a-ri, te kastu'un naún kúu tu'un náá ní ka'an-ri-ún.

Ko nú tu'un va'a ni ka'an-ri, te naja stují-ro rúu núsáa, áchí-ya. ²⁴ Te Anás ni tájí-de-ya nú'ni-ya kuá'an-ya núu Caifás ja kúu máa sutú ñá'nu-ga. ²⁵ Te kándij Simón Pedro ndúvixi-de. Te ni kaka'an jíin-de: Nasu cháa skuá'a jíin-de kúu-ró náún, áchí. Te máa-de, tú ní játu'un-de: Nasu rúu kúu, áchí-de. ²⁶ Te ñin mozo sutu ñá'nu-ga, tá'an ja ní xiti Pedro so'o-ún, ni ka'an jíin-de: Nasu ní jini-ri róo jíin-de ini jardín náún, áchí. ²⁷ Te Pedro, tú ní játu'un tuku-de. Te ni kana-ni lí'li.

Ja kuá'an Jesús nuu Pilato

²⁸ Yúan-na te ni kandenda-de jíin Jesús ini ve'e Caifás kája'an-de jíin-ya onde ini ve'e palacio. Te jañá'an kúu. Te ñayivi judío, tú ní kivi koyo-i ini ve'e palacio, chi tú kákuni-i kuchá'an-i. Chi nú súan te ma kúu kee-i lélu Pascua. ²⁹ Yúan-na te ni kenda Pilato nuu ñayivi ká'jin yata vé'e. Te ni ka'an-de: Naún kuachi kájikán-ro siki cháa yá'a, áchí-de. ³⁰ Te ni kaka'an-i: Chaa yá'a, nú tú kúu-de chaa ñáa, ma kinchaka-ná-de nuu-ni núu, áchí-i jíin-de. ³¹ Te ni ka'an Pilato jíin-i: Ki'in máa-ró-de, te sánda-ro siki-dé natu'un ká'an ley máa-ró, áchí-de. Te ñayivi judío ni kaka'an-i jíin-de: Ja náa jíná'an-ná, tú ío ley ja ká'ni-ná ni ñin ñayivi, áchí-i. ³² Súan ni kaka'an-i náva'a skíkuu tu'un ni ka'an Jesús, ja ní kastu'ún-ya naún modo kuu-ya. ³³ Te ni ndivi Pilato ini ve'e palacio. Te ni kana-de xini Jesús ni kivi-ya. Te ni ka'an-de jíin-ya: Máa-ró kúu Rey ñayivi judío náún, áchí-de. ³⁴ Te ni ka'an Jesús jíin-de: Á súan jáni ini máa-ró, xí súan ni kastu'ún sáva-ga chaa nuu-ro, áchí-ya. ³⁵ Te ni ka'an Pilato: Chaa judío kúu-ri náún. Ñayivi máa-ró jíin sutu ñá'nu, ni kanaku'a róo nuu-ri. Naún ní sá'a-ró núsáa. Achí-de. ³⁶ Te ni ka'an Jesús: Nasu ñuyivi yá'a kúu nuu tá'ú-rí tiñu. Nú ini ñuyivi yá'a kúu nuu tá'ú-rí tiñu, yúan-na te chaa kájatíñu nuu-ri, kuatá'an-de ja'a-rí náva'a tú natu-ri nuu ñayivi judío núu. Ko nasu ñuyivi yá'a kúu nuu tá'ú-rí tiñu vina. Achí-ya. ³⁷ Yúan-na te ni ka'an Pilato jíin-ya: Te ñin rey kúu-ró ja súan, áchí-de. Te ni ka'an Jesús: Máa-ró ká'an ja rúu kúu rey. Kánúu káni-ri tu'un ndaa. Ja yúan ní kaku-ri. Te ja yúan vái-ri ini ñuyivi. Taká ñayivi ká'jin jíin tu'un ndaa, ñayivi-ún jini ná'in-i tu'un ká'an-ri. Achí-ya. ³⁸ Te ni ka'an Pilato jíin-ya: Naún kúu tu'un ndaa, áchí-de. Te ja ní ka'an-de tu'un yá'a, te ni kenda tuku-de nuu ñayivi judío. Te ni ka'an-de jíin-i: Tú kuti ní ñin kuachi ni'in-ri siki-dé. ³⁹ Ko ío costumbre máa-ró já víko Pascua te nuu-ro sía-ri ñin chaa índee vekaa. Te kákuni-ro já sía-ri rey ñayivi judío nuu-ro xí túu, áchí-de. ⁴⁰ Yúan-na te ndivii-i ni kákana jaa-i inga jínu: Ma sía-ni chaa yá'a, chi sua ná sía-ni Barrabás, áchí-i. Te chaa kuí'ná ní kuu Barrabás.

19

¹ Yúan-na te Pilato, ni ki'in-de Jesús. Te ni xndó'o-de-ya. ² Te soldado, ni katíin-de ñin corona iñu. Te ni kachu'un-de xini-ya. Te ni kachu'un-de-ya ñin sa'ma kuá'a tindi'í. ³ Te ni kakandita-de nuu-ya. Te ni kaka'an-de jíin-ya: Rey judío, taá ndii, áchí-de. Te kája'a-de jiki núu-ya. ⁴ Yúan-na te ni kenda Pilato inga jínu. Te ni ka'an-de jíin ñayivi: Yá'a nde'é-ró vai-ri jíin-de yata vé'e, náva'a ná kuni-ro já tú ni ñin kuachi ni'in-ri siki-dé, áchí-de. ⁵ Te ni kenda Jesús yata vé'e, ñú'un-ya corona iñu jíin sá'ma kuá'a tindi'í. Te ni ka'an Pilato jíin-i: Yá'a nde'é-ró cháa yá'a, áchí-de. ⁶ Te sutu ñá'nu jíin cháa kájatíñu, ni kajini-de nuu-ya. Te ni kaka'an jaa-de: Kata kaa-ni-de jika cruz, ná kúu-de, áchí-de. Te ni ka'an Pilato jíin-de: Katíin máa-ró-de te ka'ni-ro-dé, chi ruu, tú ní'in-ri ni ñin kuachi siki-dé, áchí-de. ⁷ Te ni kaka'an judío: Máa-ná káñava'a-ná ley. Te siki ley-ún kuu-de, chi áchí-de ja Sé'e Dios kúu-de, áchí. ⁸ Te ja ní jini so'o Pilato tu'un yá'a, te ví'í-gá yú'ú-de. ⁹ Te ni ndivi tuku-de inga jínu ini ve'e palacio. Te

n̄i jik̄a tu'ún-de Jesús: Ndé onde vai-ró, áchí-de. Ko Jesús, tú ní ká'an kuti-yá jíin-de. ¹⁰ Yúan-na te n̄i ka'an Pilato jíin-yá: Tú ka'an-ro jíin-rí náún. Á tú jini-ro já ndíso-r̄i tiñu ja ká'ni-rí róó jik̄a cruz, te suni ndíso-r̄i tiñu ja sía-r̄i róó ki'in-ro. Achí-de. ¹¹ Te n̄i ka'an Jesús: Nú tú ní k̄i tu'un onde andíví, te ma kúu ndonda-ró sikí-rí. Ja yúan cháa n̄i nakua'a ruu nuu-ro, kuachi xaan-gá ndíso-de. Achí-ya. ¹² Te onde hora yúan ndúkú ndéé Pilato sía-de-ya. Ko ñayivi judío, n̄i kaka'an jaa-i: Nú sía-ní cháa yá'a, te nasu amigo César kúu-ní. Ch̄i nú ñn cháa sá'a-de ja máa-de kúu rey, cháa-ún ká'an-de sik̄i César. Achí-i. ¹³ Te Pilato, ja ní jini so'o-de tu'un yá'a, n̄i kiñi'in-de Jesús yata vé'e. Te n̄i jungoo-de in̄i ve'e tiñu nuu nání pavimento. (Te nuu yú'u hebreo nání Gabata.) ¹⁴ Te máa kivi s̄atu'a ja kóo viko Pascua kúu, natu'un ka'iñu. Te n̄i ka'an-de jíin ñayivi judío: Yá'a ndé'é-ró núu rey máa-ró jíná'an-ró, áchí-de. ¹⁵ Te n̄i kaka'an jaa-i: Ándale, chaxio-ní-de, te ka'ni-ní-de jik̄a cruz, áchí-i. Te n̄i ka'an Pilato jíin-i: Ja ká'ni-rí rey máa-ró náún, áchí-de. Te n̄i kaka'an sutu ñá'nu: Tuká inga rey káñava'a-ná, ch̄i máa-ni César, áchí. ¹⁶ Yúan-na te n̄i nakua'a-de-ya núu-í ja ná kúu-ya jik̄a cruz. Te n̄i kakat̄in-i Jesús, te kua'an-i jíin-yá.

Ja ní kajata kaa-de-ya

¹⁷ Te máa-yá, ndíso-ya cruz-ya. Te n̄i kenda-ya yúan, kua'an-ya ñn nuu nání yiki xiní. Te nuu yú'u hebreo nání Gólgota. ¹⁸ Yúan n̄i kajata kaa-i-ya jik̄a cruz. Te suni n̄i kajata kaa-i uu cháa jíin-yá, ñn ñn-de lado xiin-yá. Te máa Jesús n̄i ndita kaa-ya má'ñú. ¹⁹ Te suni n̄i cháa Pilato ñn tutu. Te n̄i chit̄in-de xiní cruz. Te súan n̄i ka'an: Jesús ñuu Nazaret, Rey ñayivi judío, áchí. ²⁰ Te kua'a ñayivi judío, n̄i kaka'u-i tu'un yá'a. Ch̄i nuu ní ndita kaa Jesús, máa yáni yuñúu kúu. Te yóso tú'un-ún jíin yú'u hebreo, jíin yú'u griego, jíin yú'u latín. ²¹ Te sutu ñá'nu judío, n̄i kaka'an-de jíin Pilato: Ma cháa-ní: Rey ñayivi judío. Ch̄i sua cháa-ní ja ní ka'an-de: Rey kúu-r̄i nuu ñayivi judío, ach̄i-ní, áchí-de. ²² Te n̄i ka'an Pilato: Ma násama-r̄i ja á n̄i cháa-r̄i, áchí-de. ²³ Te soldado, nuu ní kajata kaa-de Jesús jik̄a cruz, te n̄i k̄aki'in-de sa'ma-yá. Te n̄i k̄andátá-de kuun pedazo, ñn ñn kuu soldado-ún. Te suni n̄i k̄aki'in-de tik̄achí-yá. Ko tik̄achí-ún tú ní k̄iku, ch̄i n̄i kunu ññ onde xiní te onde nuu já'a. ²⁴ Te n̄i kaka'an máa-de: Ma ndátá-yó, ch̄i ná sá'a-yó ñn apuesto sik̄i. Te ná ndéó ndé ñn-yó ní'in, áchí-de. Súan n̄i kasá'a soldado, náva'a sk̄ikuu tu'un ká'an tutu i: N̄i kaja'ncha sava-de sa'ma-ná, n̄i kakuu máa-de. Te sik̄i tik̄achí-ná n̄i kasá'a-de apuesto. Achí. ²⁵ Te xiin cruz Jesús ká'in náa-ya, jíin kú'u-ña María, ñasíí Cleofas, jíin María ñuu Magdala. ²⁶ Te n̄i jini Jesús nuu náa-ya jíin núu cháa skuá'a ja maní-yá jíin-de. Te k̄andij yani-de. Te n̄i ka'an-ya jíin náa-ya: Náa, jian ndé'é-ní k̄andij se'e-ní, áchí-ya. ²⁷ Yúan-na te n̄i ka'an-ya jíin cháa skuá'a-ún: Jian ndé'é-ró k̄andij náa-ro, áchí-ya. Te onde sáa-ni n̄i kana-de-ña kuá'an-ña jíin-de ve'e-de. ²⁸ Yuán-na te n̄i jini Jesús ja á n̄i jinu taká tiñu. Te n̄i ka'an-ya: Jichí-r̄i nducha, áchí-ya. Súan n̄i ka'an-ya náva'a sk̄ikuu tu'un ká'an tutu i. ²⁹ Te yúan n̄i io ñn t̄indo'o ñú'un chítú vinagre. Te n̄i chindaji-de kach̄i núu vinagre-ún. Te n̄i cháa-de xiní ñn yunu. Te n̄i kachaa-de yu'u-yá. ³⁰ Te Jesús n̄i ji'i-ya vinagre-ún. Te n̄i ka'an-ya: A n̄i jinu, áchí-ya. Te n̄i kaí-ni xiní-yá. Te n̄i ji'i-ni-ya. ³¹ Te kivi s̄atu'a kúu, te cháa judío, tú k̄akuni-de ja kuíta koyo ndiyi-ún jik̄a cruz kivi ndétatú. Ch̄i vai kivi ndétatú, te ñn kivi kánúú xáan kúu. Te n̄i kajikan-de nuu Pilato ja ná tá'nu si'in-i, te ná kúxio-i jik̄a cruz. ³² Te n̄i chakoyo soldado. Te n̄i kaja'nu-de si'in cháa ñn, te suni súan inga cháa ja ndita kaa jíin-yá. ³³ Ko nuu ní chakoyo-de nuu Jesús, n̄i kajini-de ja á n̄i ji'i-ya. Te tú ní kaja'nu-de si'in-ya. ³⁴ Ko ñn soldado, n̄i kaan-de xiin-yá jíin punta machete, te n̄i kenda-ni

niñi jín ndúcha. ³⁵ Te ñn cháa ni jini-ún, jáni-de tu'un. Te tu'un ká'an-de-ún, ío ndaa. Te máa-de, suni jini-de ja tú'un ndaa ká'an-de, náva'a kandíja tuku máa-ró jíná'an-ró sá'a-de. ³⁶ Chi súan ni kuu, náva'a skíkuu tu'un ká'an tutu ii: Ma ká'nu-ro ní ñn yiki-yá, áchí. ³⁷ Te suni inga tu'un ká'an tutu ii: Nde'é-de nuu I'a ni kakaan-de, áchí.

Ja ní kachiyuji-de-ya

³⁸ Yuán-na, te ío ñn cháa nání José ñuu Arimatea, cháa-ún skuá'a sa'í-de jín Jesús, chi yú'ú-de ñayivi judío. Te ni ka'an nda'ú-de jín Pilato nú kuu kuancháa-de yiki kúñu Jesús. Te Pilato ni jatú'un. Yuán-na te ni jaá-de. Te ni xnúu-de yiki kúñu Jesús. ³⁹ Te Nicodemo, cháa ni ja'an nuu Jesús akuáa-ún núu, suni ni jaá-de ndíso-de susia uá jín jí'o áloe, nátu'un kuun arroba. ⁴⁰ Te ni káki'in-de yiki kúñu Jesús. Te ni kachisúkun-dé jín sá'ma kuítá jín jí'o, nátu'un kásá'a máa ñayivi judío ja kachiyuji-i añú. ⁴¹ Te nuu ní ji'i-ya jiká cruz, yúan ni ío ñn jardín. Te nuu jardín ío ñn ve'e añú jáa núu té yuji-ga ni ñn añú. ⁴² Yuán ni kachindee-de Jesús, chi ve'e añú-ún káncháa yani. Te a yani kejá'á kivi sátu'a judío ja kóo viko Pascua.

20

Ja ní nachaku-ya

¹ Te jañá'an kivi ñn semana-ún, ni jaá María ñuu Magdala ve'e añú-ún ja íña-gá. Te ni jini-ña já ní kuxio yuu já ndí'u yuvé'e añú-ún. ² Yuán-na te ni jinu-ña ní jaá-ña núu Simón Pedro jín núu ingá cháa skuá'a-ún ja ní kumaní Jesús jín. Te ni ka'an-ña jín-de: Ni katava-dé Jito'o-yo iní ve'e añú. Te tú kájiní-yo ndénu ní jachindee-de-ya, áchí-ña. ³ Te ni kenda Pedro jín ingá cháa skuá'a-ún, te ni jakoyo-de ve'e añú. ⁴ Te ni kajinu táí ndendúú-de. Ko inga cháa skuá'a-ún, ni jinu yachi-ga-de vásá Pedro. Te xna'an-ga-de ni jaá ve'e añú. ⁵ Te ni jito nuu-de. Te ni jini-de sa'ma kuítá kándaa máa-na iní kava. Ko tú ní kivi-de. ⁶ Te ni jaá tuku Simón Pedro ja ndikín-de kua'an-de. Te ni kivi-de iní ve'e añú-ún. Te ni jini-de sa'ma kuítá-ún kándaa máa-na. ⁷ Te pañito ni yisúkun xiní Jesús, tú kátúu jín sá'ma kuítá-ún chi ni nakaita'nu te kátúu sín. ⁸ Yuán-na te suni inga cháa skuá'a-ún, cháa ni jaá xna'an-ga ve'e añú, ni kivi-de. Te ni jini-de. Te ni kandíja-de. ⁹ Chi té chá'an-ga juku'un iní-de tu'un ka'an tutu ii, ja jinu ñú'ún náchaku-ya nú a ni ji'i-ya. ¹⁰ Te cháa káskuá'a-ún, ni kano'on-de nuu tá'an-de.

Ja ní nakuni María Magdalena nuu-yá

¹¹ Ko María, kándij-ña ndé'e-ña yatá vé'e añú-ún. Te nini ndé'e-ña, te ni jito nuu-ña ní nde'é-ña iní ve'e añú. ¹² Te ni jini-ña já kaxiukú uu ndajá'a ándívi, káñu'un-ya sá'ma kuíjín, ñn-ya íchi xiní, te inga-ya íchi núu já'a núu ní katúu yiki kúñu Jesús. ¹³ Te ni kaka'an-ya jín-ña: Nána, naja ndé'e-ní. Te ni ka'an-ña jín-yá: Ni kajanchaa-de Jito'o-ná, te tú jini-ná ndénu ní janchaka-de-ya, áchí-ña. ¹⁴ Te súan ni ka'an-ña, te ni xió koto-ña. Te ni jini-ña núu Jesús kándij-ya yúan. Ko tú ní nakuni-ña já Jesús kúu-ya. ¹⁵ Te ni ka'an Jesús jín-ña: Súchi, naja ndé'e-ro. Ndeja nándúkú-ró, áchí-ya. Te máa-ña, jáni iní-ña já cháa ndíto nuu itú kúu-ya. Te ni ka'an-ña jín-yá: Táta, te nú máa-ní ni chaxio-ní-ya, te kastú-ún-ní ndé ni chindee-ní-ya, te ná kínaki'in-ná-ya, áchí-ña. ¹⁶ Te ni ka'an Jesús jín-ña: María, áchí-ya. Te ni naxió koto-ña. Te ni ka'an-ña jín-yá: Raboni, áchí-ña, ja kuni ka'an, Maestro. ¹⁷ Te ni ka'an Jesús jín-ña: Ma ké'é-ró rúu, chi té ndaa-ga-ri nuu máa Táa-yo Dios. Kuá'an nuu ñaní-ri, te kachi-ro núu-dé ja ndaa-ri no'on-ri nuu máa Táa-ri, máa Táa máa-ró, te nuu Dios máa-rí, Dios

máá-ró, áchí-ya. ¹⁸ Te kua'an María ñuu Magdala, ni kastu'un-ña núu cháa káskuá'a-ún ja ní jini-ña núu Jító'o-yo jíin já ní ka'an-ya tú'un yá'a jíin-ña.

Ja ní nakuni cháa káskuá'a nuu-yá

¹⁹ Te ni ini máá kivi ñin semana-ún, te ká'jin tútu cháa káskuá'a-ún ini ñin ve'e. Te ndí'u yuxé'é chi káyu'ú-de kájito-de ñayivi judío. Te ni cháa Jesús ni jukuiñi-ya má'ñú-de, te ni ka'an-ya jíin-de: Ma kúkuí'a ini-ro jíná'an-ró, áchí-ya. ²⁰ Te súan ni ka'an-ya. Te ni stá'an-ya ndá'a-yá jíin xiin-yá. Te cháa káskuá'a-ún, ni kákusii ini-de ja ní kajini-de nuu máá Jító'o-yo. ²¹ Yúan-na te ni ka'an tuku Jesús: Ma kúkuí'a ini-ro. Nátu'un ni táji máá Táa-yo Dios ruu vai-ri, suni súan táji-rí róo kingoyo-ró. Achí-ya. ²² Tu'un yá'a ni ka'an-ya, te ni tiví tachí-ya nuu-dé jíná'an-de. Te ni ka'an-ya jíin-de: Ki'in Espíritu Santo jíná'an-ró. ²³ Nú sá'a-ró túká'nu ini nuu kuáchi ñin ñayivi, te koo tuká'nu ini nuu kuáchi-i. Te nú kendoo kuáchi siki ñin ñayivi sá'a-ró, te kendoo. Achí-ya. ²⁴ Ko Tomás ja nání-de Dídimó, ñin tá'an ja uxí uu-ún kúu-de, tú kánchaa-de jíin cháa-ún jíná'an-de, ná ni cháa Jesús. ²⁵ Te sava-ga cháa káskuá'a, ni kaka'an-de jíin Tomás: Ni kajini-ri nuu máá Jító'o-yo, áchí-de. Te ni ka'an Tomás: Nú tú kuni-ri nuu ní tuji ndá'a-yá ni sá'a nduyu kaa, te nú tú chindee-ri xini ndá'a-rí nuu ní indee nduyu kaa, te nú tú chindee-ri nda'a-rí xiin-yá, te ma kándija kuti-rí, áchí-de. ²⁶ Te ni kuu ñin semana. Te inga jínu ká'jin tútu cháa káskuá'a-ún ini ve'e. Te kánde Tomás jíin-de. Te ni cháa tuku Jesús vasa ndí'u yuxé'é. Te ni jukuiñi-ya má'ñú-de. Te ni ka'an-ya: Ma kúkuí'a ini-ro jíná'an-ró. ²⁷ Te ni ka'an-ni-ya jíin Tomás: Chindee xini ndá'a-ro yá'a, te kuni-ro ndá'a-rí. Te skáa nda'a-ro, te chindee-ró xiin-rí. Te ma káni siki ini-ro, chi sua ná kándija-ró. Achí-ya. ²⁸ Yúan-na te ni ka'an Tomás jíin-yá: Ai Táta, Jító'o máá-ná, te Dios máá-ná kúu-ní, áchí-de. ²⁹ Te ni ka'an Jesús jíin-de: Ni jini-ro ruu, Tomás, te yúan ní kándija-ró: Xáan ndatu ñayivi já káandija vasa tú ní kajini-i nuu-rí, áchí-ya. ³⁰ Te suni ni sá'a Jesús kua'a-gá tuni nuu cháa káskuá'a jíin-yá, ja tú yóso núu tutú yá'a. ³¹ Ko tuni yá'a yóso náva'a kándija-ró já Jesús kúu Cristo máá Sé'e Dios. Chi nú kándija-ró-yá, te kuchaku-ro ñí káni jíin sí'vi-yá.

21

Ja ní nastá'an-ya máá-yá ini ñuu Galilea

¹ Te kukuéé-ga te Jesús, ni nastá'an ndijin tuku-ya máá-yá nuu cháa káskuá'a jíin-yá ja káxiukú-de nuu mar Tiberias. Te modo yá'a ni stá'an ndijin-ya máá-yá. ² Ká'jin tútu Simón Pedro, jíin Tomás, ja nání Dídimó, jíin Natanael, cháa ñuu Caná ndañuu Galilea, jíin táka se'e Zebedeo, jíin uu-ga cháa káskuá'a jíin-yá. ³ Te ni ka'an Simón jíin-de: Ná kitiin-ri tiyáká, áchí-de. Te ni kaka'an-de jíin-de. Suni ná kingoyo-ri jíin-ró, áchí-de. Te kuangoyo-de, te ni kivi koyo-de ñin barco. Ko tú ní katiin kuti-dé-ti ákuáa-ún. ⁴ Te ja kuakundijin, te ni jukuiñi Jesús yu'u mar. Ko cháa káskuá'a-ún, tú ní kánakuni-de ja Jesús kúu-ya. ⁵ Yúan-na te ni ka'an Jesús jíin-de: Súchi, á káñava'a-ró ñin tiyáká kée-rí, áchí-ya. Te ni kaka'an-de jíin-yá: Tú kuti, áchí-de. ⁶ Te ni ka'an-ya jíin-de: Skuíta ka'nu ñunu-ro íchi lado vá'a barco, te ni'in-ro-tí, áchí-ya. Yúan-na te ni kaskuíta ka'nu-de ñunu. Te tuká ní kúu kuti nátava-dé ñunu, ja kuá'a xa'an cháká ní ni'in-dé. ⁷ Yúan-na te cháa skuá'a ja maní Jesús jíin, ni ka'an-de jíin Pedro: Máá Jító'o-yo kúu, áchí-de. Te ja ní jini so'o-de ja máá Jító'o-yo kúu, te ni nachu'un-de sa'ma-dé, chi víchí líi-dé núu. Te ni ndava-ni-de kua'an-de nuu mar. ⁸ Te sava-ga cháa káskuá'a-ún, vai koyo-de jíin barco jíin ñunu ñú'un chítú tiyáká. Chi tú jíká ká'jin-de jíin ñú'un íchí, chi yani nátu'un uu ciento yíki. ⁹ Te

ja ní kanuu-de nuu ñú'un, te ni kajini-de ja nduxiá tikuañu'un. Te íxndée in cháká núu ñú'un-ún, jín stáa. ¹⁰ Te ni ka'an Jesús jín-de jín'an-de: Kuák'in tiyáká já ní katin-ro vína ná kí, áchí-ya. ¹¹ Te ni kivi Simón Pedro ini barco. Te ni stáa-de ñunu cháká ní cha-a-de jín yú'u mar. Te ñú'un chítú cháká ná'nu, in ciento uu xiko uxí uní. Te vasa súan kua'a-tí ni ñu'un, ko tú ní té'nde ñunu-ún. ¹² Te ni ka'an Jesús jín-de: Ña'an jín'an-ró te kasi ini-ro, áchí-ya. Te ni in cha-a káskuá'a-ún, tú ní chúndéé iní-de ja kaká tu'ún-de-ya: Róó, ndé cha-a kúu-ró. Chí a kajini-de ja máa Jító'o-yo kúu-ya. ¹³ Te ni cha-a Jesús. Te ni ki'in-ya stáa-ún. Te ni ja'a-ya núu-dé. Te suni súan ni ja'a-ya tiyáká-ún nuu-dé. ¹⁴ Ya'á ní kuu vuelta uní ja ní nastá'an ndijin Jesús máa-yá nuu cháa káskuá'a jín-yá, ja á ni nachaku-ya já ní ji'i-ya. ¹⁵ Te nuu ní ndi'i ni kajasi ini-de, te ni ka'an Jesús jín Simón Pedro: Simón, se'e Jonás, kúndá'ú-ga ini-ro rúu vasa yá'á xí túu, áchí-ya. Te ni ka'an-de jín-yá: Jaan, Táta, máa-ní jini ja maní-ná jín-ní, áchí-de. Te ni ka'an-ya jín-de: Skée-ro lélú-rí núsáa, áchí-ya. ¹⁶ Te ni ka'an tuku-ya vuelta uu jín-de: Simón, se'e Jonás, kúndá'ú ini-ro rúu náún, áchí-ya. Te ni ka'an-de jín-yá: Jaan Táta, máa-ní jini ja maní-ná jín-ní, áchí-de. Te ni ka'an-ya jín-de: Skée-ro ri-ri núsáa, áchí-ya. ¹⁷ Te ni ka'an tuku-ya vuelta uní jín-de: Simón, se'e Jonás, maní-ro jín-ri náún, áchí-ya. Te ni kuxí iní Pedro ja vuelta uní ni ka'an-ya jín-de: Maní-ro jín-ri náún. Te ni ka'an-de jín-yá: Táta, máa-ní jini taká tu'un. Máa-ní jini ja maní-ná jín-ní, áchí-de. Te ni ka'an-ya: Skée-ro ri-ri núsáa. ¹⁸ Jandáa ka'an-ri jín-ró, ja ondé ná súchí-ró núu, te ni naku'ni máa-ró chí-ró. Te ni jika-ró ndénu ní kuu ini-ro. Ko nú ná yí-ró, te skáa-ro ndá'a-ro. Te inga cha-a, nachí-i-de chí-ró, te kunchaka-de róó ki'in-ro jín-de vasa tú kuní-ro. Achí-ya jín-de. ¹⁹ Tu'un yá'a ni ka'an-ya náva'a ná júku'un ini-de ndé modo kuu-de ja ndúña'nu Dios sá'a-de. Yúan-na te ni ka'an-ya: Kundikin ruu ná kí'on, áchí-ya jín-de. ²⁰ Te ni xío kóto Pedro. Te ni jini-de cha-a skuá'a ja maní Jesús jín, ja ndikin-de vai-de, cha-a ni ndituu jika Jesús ná ni kakuxini-ya, ja ní jika tu'ún-de-ya: Táta, ndé cha-a kúu ja nastúu ní. ²¹ Te ni jini Pedro nuu cháa-ún. Te ni ka'an-de jín Jesús: Táta, te cha-a yá'a, naún sá'a-de, áchí-de. ²² Te ni ka'an Jesús jín-de: Nú kuní-ri ja kéndoo-de onde kivi ncháa-ri, naun jítú ini-ro. Kundikin ruu ná kí'on. Achí-ya. ²³ Te ni jicha tu'un yá'a nuu taká ñani-yo, ja cháa skuá'a-ún ma kúu-de. Ko tú ní ka'an Jesús ja má kúu-de, chí sua ni ka'an-ya: Nú kuní-ri ja kéndoo-de onde kivi ncháa-ri, te naun jítú ini-ro. ²⁴ Cha-a ni skuá'a-ún kúu cha-a yá'a, te jáni ndaa-de tu'un taká tiñu yá'a. Te suni ni cha-a-de taká tu'un yá'a. Te kajini-yo já tu'un jáni-de ka'an ndaa. ²⁵ Suni ío kua'a xa-an-gá tiñu ni sá'a Jesús. Te nú cha-a-yó ná in ná in, te ma kánda ní ñuyívi já kú'un tutu koso tú'un-ún núu, jáni ini-ri. Amén.

LOS HECHOS DE LOS APOSTOLES JA NI KASA'A CHAA APOSTOL

Ja ní keyu'u-yá kii Espíritu Santo

¹ Teófilo, tátá máni. Nuü tutú ja ní chaa núú-ná nì kastu'ún-ná taká tiñu nì sá'a Jesús, jíin taká tu'un nì stá'an-ya onde kiví ní kejá'á-yá, ² te onde kiví ní tá'ú-yá tiñu jíin Espíritu Santo nuü taká apóstol, chaa nì kaji-ya. Te suni kiví-ún nì ndaa-ya kuá'an-ya ándiví. ³ Te nuü ní jinu nì ndo'o-ya, te jíin kuá'a tuni ío ndaa nì ndenda-ya chakú-ya núu cháa-ún jíná'an-de. Te uu xiko kiví ní stá'an-ya máa-yá nuü-dé. Te nì ka'an-ya jíin-de tu'un ñuu nuü tá'ú Dios tiñu. ⁴ Ká'jin tutú-de. Te nì tá'ú-yá tiñu nuü-dé ja má kúxio-de iní ñuu Jerusalén, chi ná kúndatu-de chaa I'a nì keyu'u máa Táa-yo Dios. Te nì ka'an-ya jíin-de: A nì kajini so'o-ró já súan nì ka'an-ri jíin-ró. ⁵ Chi Juan, jandaa ja jíin ndúcha ní skuánducha-dé-i. Ko róo jíná'an-ró, yaku-na kiví te kuanducha-ro jíin Espíritu Santo, áchí-ya. ⁶ Te chaa nì kakututú núu-yá, nì kajika tu'un-de-ya: Tátá, te vina natá'ú tiñu chaa Israel iní ñuu máa-de sá'a-ní xí túu, áchí-de. ⁷ Te nì kachi-ya: Ma kúu kuni-ro kiví xí kuiá ja ní teta'an máa Táa-yo jíin tú'un ndíso-ya tiñu. ⁸ Ko nú a nì chaa Espíritu Santo sikí-ro, yúan-na te ni'in-ro fuerza-ya, te kani ndaa-ro tú'un-ri ní iní ñuu Jerusalén, ní iní ñuu Judea, jíin ñuu Samaria, jíin onde nuü ndí'i ñuyívi. Achí-ya jíin-de.

Ja ní ndaa Jesús kuano'on-yá ándiví

⁹ Te nì ndí'i nì ka'an-ya taká tu'un yá'a. Te nini kánde'é-de, te nì ndaa-ya kuá'an-ya. Te nì chaa ñn vikó nu'ún ní jasú nuü-yá. ¹⁰ Te nini ká'jin-de kándakoto-de ichi ándiví núu ndaa-ya kuá'an-ya, te nì chaa-ni uu tá'an chaa káñu'un sa'ma kuíjin, nì kajukuiñi xiin-dé. ¹¹ Te nì kaka'an chaa-ún jíin-de: Róo chaa ñuu Galilea, naja kándakoto-ró ichi ándiví. Jesús yá'a, ja ní xndóo-ya róo te kua'an-ya ichi ándiví, suni súan ndii-ya nátu'un nì kajini-ro kuano'on-yá ándiví. Achí-de.

Ja ní nukuiñi Matías jíin cháa káskuá'a

¹² Yúan-na te nì kanuu-de yuku Olivar káno'on-de ñuu Jerusalén. Te onde yuku-ún, te onde ñuu, jíká nátu'un kájika chaa judío ñn kiví ndétatú. ¹³ Te nì najaa koyo-de iní ñuu. Te nì kaka-de xiní ñn ve'e nuü káxiukú Pedro, Juan, Jacobo, Andrés, Felipe, Tomás, Bartolomé, Mateo, Jacobo se'e Alfeo, Simón Zelote jíin Judas ñani Jacobo. ¹⁴ Taká chaa yá'a, ñn núu-ni ká'jin-de kájikán ta'u-dé, jíin sáva ñasí'í, jíin María náa Jesús, jíin taká ñani-ya. ¹⁵ Te ñn kiví ní jukuiñi Pedro nuü taká ñani-ún. Te ká'jin nátu'un ciento oko ñayívi. Te nì ka'an-de: ¹⁶ Nani jíná'an-ró, nì skíkuu níni tú'un ká'an tutu ij já ní ka'an Espíritu Santo onde sáa jíin yú'u David tu'un Judas, chaa nì yoxnúu núu já ní kakatiñ Jesús. ¹⁷ Te suu chaa-ún, nì yoso-dé jíin-yó. Te nì chindéé tá'an-de jíin-yó sikí tú'un yá'a. ¹⁸ Chaa yúan, nì jaan-de ñn ñu'un jíin xú'ún ní ni'in-dé sikí tiñu náa nì sá'a-de. Te onde súkún te nì kanangava-de, te nì ndatá sáva chii-de. Te nì ndí'i jiti-de nì jicha. ¹⁹ Te nì jicha tu'un yá'a nuü taká ñayívi káxiukú ñuu Jerusalén. Te yuán ní kaskúnání-i ñu'un-ún nuü yú'u máa-i Acéldama, ja kuní ka'an: Ñu'un niñí. ²⁰ Chi súan yóso núu tutú Salmo: Ve'e-de, ná kúu ñn ve'e sáni. Te ma kúnchaa ni ñn-i iní ve'e-ún. Te suni ká'an: Tiñu ndíso-de, ná kúndiso inga chaa. Achí. ²¹ Núsáa te jínu nú'ún já káji-yó ñn chaa ma'ñú taká chaa ja á ká'jin jíin-yó

táká kiví ní jika máá Jító'ō-yō Jesús jín-yó, ²² te onde kiví ní skuánducha Juan, te onde kiví ní xndóo-ya yóó te nī ndaa-ya kuá'an-ya ándíví. Te cháa kají-yó, ná kúu-de testigo jín-yó já á nī nachaku-ya. Achí-de. ²³ Te nī kajani-de uū tá'an cháa: José, ja nání-de Barsabás te Justo kúu inga sí'ví-de, jín Matías. ²⁴ Te nī kajikan ta'u-dé: Táta, máá-ní chí jíní-ní ndasa káa iní añú taká ñayívi. Núsáá te ja úu tá'an cháa yá'a, stá'an-ní ndé in-de nī kají-ní, ²⁵ náva'a kundiso-de tiñu apóstol. Chí Judas, nī sá'a-de kuachi, te nī kenda-de kua'an-de lugar máá-de. Achí-de. ²⁶ Yúan-na te nī kasá'a-de sortear. Te nī jungava-ni sikí Matías. Te nī nukoso-dé jín uxí in-ga apóstol.

2

Kiví Pentecostés

¹ Te máá kiví Pentecostés nī ka'in tútú in núu-ni-de. ² Te sánaa-ní te nī cháa in ndusu ichi ándíví nátu'un ní'in in tachí xáan, te nī skútú iní ve'e nuu káxiukú-de. ³ Te nī kajini-de ja ní jichá nátu'un yáá ñú'un. Te nī jungoo sikí ná in ná in-de. ⁴ Te ndí'i-de, nī kukútu jín Espíritu Santo. Te nī kaka'an-de sín sín yu'u, ndasa nī stá'an máá Espíritu nuu-dé ka'an-de. ⁵ Te ñuu Jerusalén, káxiukú ñayívi judío onde taká ñuu ní ñúyívi. Te kachiñú'un-i Dios. ⁶ Te ja súan nī ní'in, te nī kataká ñayívi kuá'a. Te nī kuñáá iní-i, chí ná in ná in-i, nī kajini so'o-i káka'an-de yu'u máá-i. ⁷ Te nī kánaa iní-i kánde'é-i. Te nī kaka'an-i: Nasu cháa ñuu Galilea kákuu taká cháa káka'an yá'a náún. ⁸ Ndasá kúu núsáá. Chí ná in ná in-yó, kájini so'o-yó káka'an-de yu'u ní kakaku-yó jín. ⁹ Chi cháa onde ñuu Parto jín ñuu Media jín ñuu Elam kákuu-yó. Te sava-yó, vai-yó onde ñuu Mesopotamia, jín ñuu Judea, jín ñuu Capadocia, jín ñuu Ponto, jín ñuu Asia. ¹⁰ Suni onde ñuu Frigia jín ñuu Panfilia, jín ñuu Egipto jín ndáñuu África ja káncháa inga lado ñuu Cirene vai koyo-yó. Te sava-ga-yo onde ñuu Roma jíká vái-yó. Te suni ío sava cháa nī naki'in sé'é judío. ¹¹ Suni cháa ñuu Creta jín cháa ñuu Arabia kákuu-yó. Te kájini so'o-yó já jín yú'u máá-yó káka'an-de taká tiñu ñá'nu sá'a Dios. Achí-i. ¹² Te taká-i, cuenta kánaa íi iní-i kánde'é-i. Te káka'an-i jín tá'an-i: Naún tu'un kúu ya'á núsáá, áchí-i. ¹³ Ko sava-i káka'an kátá-i: Kánajini-de, áchí-i.

Ja ní jani Pedro tu'un nuu kuá'a ñayívi

¹⁴ Yúan-na te nī ndukuiñi Pedro jín uxí in-ga-de. Te nī ka'an jaa-de jín-i: Níi, cháa judío, jín taká ní cháa káxiukú iní ñuu Jerusalén, tiñu yá'a ná kuni ndí'i-ní jíná'an-ní. Te kuni ná'in-ní tu'un ná ká'an-ná jín-ní. ¹⁵ Chi cháa yá'a, tú kánajini-de nátu'un kájani iní-ní, chí sáá ká'in jañá'an kúu. ¹⁶ Ko ya'á kúu tu'un nī ka'an Joel cháa nī jani tu'un Dios onde sáá: ¹⁷ Achí Dios: Kiví sándí'i-na te kachá nuu-ri Espíritu-ri sikí taká ñayívi. Te se'e yí-ro jín sé'e sí'í-ro, kani-i tu'un-ri. Te cháa súchí jíná'an-de jín cháa ñá'nu, skóto jani-de. ¹⁸ Te jandáa ja kiví-ún te kachá nuu-ri Espíritu-ri sikí mozo-ri, kúu cháa kúu ña'an. Te kani-i tu'un-ri jíná'an-i. ¹⁹ Te sá'a-ri tiñu ñá'nu onde ándíví. Te sá'a-ri tuni nuu ñúyívi. Te koo niñi jín ñú'un jín yokó ñu'ma. ²⁰ Te ndikandii, nduu túún. Te yoo, nduu niñi. Te vásá jáa kiví máá Jító'ō-yō. Kiví ká'nu, kiví stá'an ndijin-ya máá-yá kuu-ún. ²¹ Te taká ñayívi ká'an nda'ú jín máá Jító'ō-yō onde jín sí'ví-yá, kaku-i, achí Joel. ²² Níi cháa ñuu Israel, kuni so'o-ní tu'un yá'a jíná'an-ní: Máá Jesús ñuu Nazaret, I'a va'a nī kuu-ya núu Dios. Te nuu máá-ní nī sá'a-ya tiñu ñá'nu jín kuá'a tuní. Te nī kakee nuu-ní nī kánde'é-ní ja súan nī sá'a-ya onde jín Dios. Te suni súan kájini taká-ní. ²³ Ko níi, nī kanachi'i-ní-ya ndá'a cháa ñáá. Te nī kaja'ni-dé-ya jíká cruz. Te jín tiempo, a nī jini Dios ja súan sá'a-ní núu, chí

súan n̄i teta'an-ya. ²⁴ Ko n̄i nachaku-ya ní sá'a Dios. Te n̄i janchaa-ya fuerza kue'e kuu-yo, ch̄i tú ní kúu kendo-ga Jesús in̄i nda'a kué'e kuu-yo. ²⁵ Ch̄i David, n̄i ka'an-de tu'un-ya: N̄i jini-ri nuu máá Jító'o-ri, ja nené kanchaa-ya jín-ri. Ch̄i kanchaa-ya íchi ndává'a-ri, náva'a ma yú'ú-ri. ²⁶ Ja yúan ní kus̄i iní añú-ri. Te n̄i nakana jaa-ri-ya. Te suni ndetátú yiki kúñu-ri, te kuñukuu in̄i-ri. ²⁷ Chi ma skéndo-ní añú-ná in̄i lugar nd̄iyi, ni ma kuá'a-ní tu'un te'yu Se'e-ní, I'a ij. ²⁸ N̄i stá'an-ní nuu-ná ndasa ni'in-ná ichi kúchaku-ná. Te kivi kúnchaa-ná jín-ní te kus̄i xaan iní-ná sá'a. Achí David. ²⁹ N̄ani jíná'an-ní, ná kachí kají-ná nuu-ní tu'un David tatá ñú-yo. Chi n̄i ji'i-de. Te n̄i yuji-de. Te ve'e añú-de kanchaa jín-yó ondé vina. ³⁰ Chi chaa n̄i jani tu'un Dios n̄i kuu-de. Te n̄i jini-de ja ní ka'an téyí-yá jín-de ja núu-dé, cuenta ch̄i tata-de, nukuiñi Cristo kunchaa-ya mesa-de tá'ú-yá tiñu. ³¹ Te ya'á ní jini-de jín tiempo, n̄i kastu'ún-de ja náchaku Cristo, ch̄i añú-ya, tú ní kéndo in̄i lugar nd̄iyi. Te ni yiki kúñu-ya, tú ní té'yu. ³² Te Jesús, n̄i nachaku-ya ní sá'a Dios. Te kajini-yo já chakú-ya. ³³ Te n̄i ndaa-ya kuá'an-ya íchi ndává'a Dios. Te natu'un n̄i keyu'u máá Táa-yo, te onde nuu máá-yá, n̄i ni'in Jesús Espiritu Santo. Te n̄i jacha nuu-ya natu'un kánde'é-ní te kajini so'o-ní vina. ³⁴ Ch̄i David, tú ní ndaa-de andívi. Ko n̄i ka'an-de: Máá Tatá Dios, n̄i ka'an-ya jín Jító'o-ri: Nungoo-ró íchi ndává'a-ri, ³⁵ te ná chúkú-ri chaa kajito u'u róó, kuu-de teyu kúxndí ja'a-ro, áchí. ³⁶ Te ná kuní ndaa ndivii ñayivi Israel ja Dios, n̄i jani-ya máá Jesús ja ná kúu-ya Jító'o-yo vasa n̄i kaja'ni-ní máá-yá jika cruz, te suni máá-yá kúu Cristo. Achí Pedro jín-i. ³⁷ Te súan n̄i kajini so'o-i tu'un yá'a. Te n̄i kanata'u'u in̄i añú-i. Te n̄i kaka'an-i jín Pedro jín sáva-ga apóstol: N̄ani jíná'an-ní, ndasa sá'a-ná jíná'an-ná núsáá, áchí-i. ³⁸ Te n̄i kachí Pedro jín-i: Nakani in̄i-ní jíná'an-ní, te kuanducha-ní jín sí'ví máá Jesucristo náva'a koo tuká'nu in̄i nuu kuáchi-ní. Te kua'a-ya Espiritu Santo-ya núu-ní. ³⁹ Ch̄i nuu máá-ní jín núu sé'e-ní, súan n̄i keyu'u-yá. Te suni súan n̄i ka'an-ya núu táká ñayivi kaxiukú jíká, nuu násaa-i ja máá Tatá-yo Dios kana-ya xiní-í ná kí'in-i nuu-yá. ⁴⁰ Te Pedro, jín kuá'a-gá tu'un súan, n̄i ka'an ndaa-de. Te n̄i ka'an ni'in-de jín-i: Ná ndúkú ndéé-ní kaku-ní ma'ñú táká ñayivi ñáá yá'a, áchí-de. ⁴¹ Te n̄i kajatú'ún sáva-i tu'un n̄i ka'an-de. Te n̄i kajanducha-í. Te kivi-ún n̄i ndea-ga-i natu'un un̄i mil ñayivi. ⁴² Te n̄i ka'jin ni'in-i sik̄i tú'un kástá'an apóstol, n̄i kandatú'ún in̄i núu-de, n̄i kasákuáchi-de staa. Te n̄i kajikan ta'u-dé.

Ja ní kañava'a ká'nu-i taká ndatíñu-i

⁴³ Te ndi'i ñayivi, n̄i kayu'ú-i. Te chaa apóstol, n̄i kasá'a-de kua'a tíñu ñá'nu jín tuní. ⁴⁴ Te taká ñayivi kákandíja, kaxiukú tútú-i. Te kañava'a ká'nu-i taká ndatíñu-i. ⁴⁵ Te n̄i kaxikó-i taká ndatíñu-i, jín táká ve'e-i. Te n̄i kasaka-í xu'ún núu tá'an-i, ndasa jínu ñú'ún in̄i in̄i jíná'an-i. ⁴⁶ Te ndita'an kivi kája'an tútú-i ve'e ij. Te kásakuáchi-i staa ndita'an ve'e-i. Te luu, siñ ní ka'io in̄i añú-i káyee-í staa. ⁴⁷ Te kánakana jaa-i Dios. Te sava-ga ñayivi ñúu-ún, n̄i kaka'an jínú'ún jín-i. Te ndita'an kivi ní kakaku sava-ga ñayivi ní sá'a máá Jító'o-yo. Te n̄i kandujín-i jín tikun̄i kándíja-ún.

3

Ja ní nduva'a chaa rengo

¹ In̄i kivi te n̄i kaka Pedro jín Juan, kája'an-de in̄i ve'e ij. Ch̄i máá hora ka'un̄i aini kúu, te jikán ta'u-í yúan. ² Te kákinchaka-i in̄i chaa rengo onde kivi ní kaku-de. Te chaa-ún, ncháa-de ndita'an kivi yúxé'é vé'e ij nuu nání hermosa, jikán-de caridad nuu táká ñayivi kivi koyo in̄i ve'e ij yúan. ³ Te

chaa-ún, ni jini-de nuu Pedro jín Juan, ja kuáki-vi-de ini ve'e ij. Te ni ka'an nda'ú-de jín-de ja ná kuá'a-de in caridad. ⁴ Te Pedro jín Juan, ni kande'é vá'a-de nuu chaa-ún. Te ni kaka'an-de jín-de: Yá'a nde'é-ró núu-rí, áchí-de. ⁵ Te máa chaa-ún, ndatu tu'a-de, jáni ini-de ni'in-dé yaku na jín núu Pedro jín Juan. ⁶ Te ni kachi Pedro: Tú ñáva'a-ri plata ni oro. Ko ja ñáva'a-ri, yuán kuá'a-ri nuu-ro. Jín sí'ví máa Jesucristo ñuu Nazaret ndukuiñi te kaka-ró, áchí-de. ⁷ Te ni tñn-de ndavá'a chaa-ún. Te ni xndúkuiñi-de chaa. Te ja'a-dé jín sukún já'a-dé, ni kanduva'a-ni. ⁸ Te in ni kanda-ni-de. Te ni ndukuiñi-de. Te ni jika-de. Te ni kivi-de jín Pedro jín Juan ini ve'e ij, jika-de, kanda-de, te nákana jaa-de Dios. ⁹ Te ni kajini taká ñayivi núu-dé ja nákana-de te nákana jaa-de Dios. ¹⁰ Te ni nakuni-i nuu-dé ja máa chaa jikán caridad yuxé'é vé'e ij ja nání hermosa kúu-de. Te ni kakee nuu-í kande'é-i. Te ni kayu'ú-i, chi kájin-i ja súan ni ta'an chaa-ún. ¹¹ Te chaa ni nduva'a-ún, nini tñn-de Pedro jín Juan, te ni kataka-ni ñayivi núu-dé ini corredor ja nání Salomón. Te ni kakee nuu-í kande'é-i. ¹² Te ni jini Pedro ja súan kúu. Te ni ka'an-de jín ñayivi-ún: Chaa ñuu Israel, naja kánaa iní-ní kande'é-ní tiñu yá'a. Naja kande'é-ní nuu-ná. Kájani ini-ní ja chaa va'a kakuu-ná xí ío fuerza ini-ná náva'a nakaka chaa yá'a sá'a-ná náún. ¹³ Máa Dios Abraham, jín Isaac, jín Jacobo, máa Dios, Táa-yo, ni nduñá'nu Se'e-ya Jesús ni sá'a-ya, te ni kanastúu-ní Jesús, te ni kanakuxndíi-ní I'a-ún jito nuu Pilato, vasa sía chaa-ún-ya kuní-de núu. ¹⁴ Ko máa-ní, ni kaské'ichi-ní I'a ij, I'a ndoo. Te ni kajikan-ní in chaa já'ni ndíyi sía Pilato. ¹⁵ Te ni kaja'ni-ní máa Jíto'o, I'a náschakú yóo. Ko Dios, ni naschakú-ya Jesús onde ma'ñú ndíyi. Te máa-ná kakuu-ná testigo ja súan ío. ¹⁶ Te a kájin-i-ní chaa yá'a te kánakuni-ní-de. Te ni kandíja-de Jesús jín sí'ví-yá, te ja yuán ní nasáva'a-ya-dé. Chi kándíja-de-ya, te yuán ní nduva'a ij chaa yá'a nátu'un kájin-i máa-ní. ¹⁷ Ko vina ñáni, a jini-ná chi sikí já tú ní kájuku'un ini-ní kúu ja ní kasá'a-ní súan, te suni súan ni kasá'a chaa kátá'ú tiñu nuu-ní. ¹⁸ Te jín kivi, ni kajani chaa tu'un onde sáa ní sá'a Dios, ndasa koo tiñu, jín ndása ndo'o Cristo. Te vina a ni skíkuu-ya súan. ¹⁹ Te ná náxío káva ini-ní, te ná nákani ini-ní jíná'an-ní núsáa, náva'a ná ndá'va taká kuachi-ní, te chaa kivi já ndúsi iní-ní sá'a máa Jíto'o-yo. ²⁰ Náva'a táji Dios Jesucristo kii-ya, nátu'un ni sándaa-ya já kúu ní onde sáa. ²¹ Ko jínu ñú'ún já kéndoo-ya onde andívi, onde kivi ndújáa taká ndatiñu, nátu'un ni kaka'an chaa ndoo ni kajani tu'un onde aná'an ní sá'a Dios. ²² Chi Moisés, ni ka'an-de jín táa-yo: Máa Tatá-ro Dios, kuá'a-ya in chaa nátu'un ruu, te kani-de tu'un nuu-ro. Te kenda-de ma'ñú taká ñani-ro nátu'un ni kenda-ri. Te ná chú'un ini-ro tú'un ka'an chaa-ún nú náún ndí'i tu'un ka'an-de jín-ró. ²³ Te nú ndé chaa tú kuní-de chu'un ini-de tu'un ka'an chaa kani tu'un-ún, te naa íi-dé ma'ñú taká-ga ñayivi, áchí Moisés. ²⁴ Te taká chaa ni kajani tu'un, onde kivi ní kii Samuel te ní-gá onde vina, suni ni kajani-de tu'un ja kí kivi yá'a. ²⁵ Máa-ní kakuu se'e chaa ni kajani tu'un-ya jín sé'e sikí contrato ni sándaa Dios jín táa-yo. Te ni ka'an-ya jín Abraham: Onde chii tata-ro kenda ja kéndoo ndatu taká se'e ñuyivi sá'a, áchí. ²⁶ Te Dios, ni naschakú-ya Sé'e-ya. Te ni táji-yá Se'e-ya, te ni kii-ya nuu máa-ní xna'an-ga, náva'a chaxio-ya-ní nuu taká kuachi-ní. Yúan-na te kéndoo ndatu-ní.

4

Ja ní kakatñn-de Pedro jín Juan

¹ Te nini kaka'an-de jín ñayivi-ún, te sutu, jín já kúñá'nu ini ve'e ij, jín saduceo, ni chakoyo-ún nuu-dé. ² Te kakití xaán iní ja kástá'an apóstol nuu

ñáyiví, ja kájani-de tu'un Jesús ja á nî nachaku-ya má'ñú ndíyi. ³ Te nî kakatî:n-ún-de. Te nî kachindee-de inî vekaa onde kivi xían-ún, chi a nî ini. ⁴ Ko kua'a xaán ñáyiví ní kajini so'o-i tu'un nî kaka'an cháa apóstol. Te nî kakandíja-i. Te nî jínu nátu'un u'un mil cháa. ⁵ Te kivi xían-ún, te cháa kákuñá'nu nuu máá-i, jín cháa nî kayii, jín cháa káchaa tutu, nî kandutútú-de inî ñuu Jerusalén. ⁶ Te suni nî kandutútú-de jín máá sutú ñá'nu-ga Anás, jín Caifás, jín Juan, jín Alejandro, jín táka-ga ja kákuu tá'an sutu ñá'nu-ga-ún. ⁷ Te nî kajani-ún-de ma'ñú. Te nî kajika tu'un-de: Na jín fuerza, xí na jín sí'ví kásá'a-ró tíñu yá'a, áchí. ⁸ Yúan-na te Pedro, chi nî kútú-de jín Espíritu Santo, te nî kachi-de jín cháa-ún: Ní cháa kákuñá'nu inî ñuu, jín ní cháa nî kayii nuu ñúu Israel. ⁹ Vina te nú xndichí-ní náá siki ñin tíñu va'a nî kasá'a-ná jín ñin cháa kú'u yá'a nú ndasa nî nduva'a-de, ¹⁰ núsáá te máá-ní jín táka ñáyiví ñúu Israel, ná júku'un inî-ní ja jín sí'ví máá Jesucristo ñuu Nazaret nî nduva'a cháa kándii nuu-ní yá'a. Te suu I'a-ún nî kaja'ni-ní-ya jiká cruz. Ko nî nachaku-ya má'ñú ndíyi nî sá'a Dios. ¹¹ I'a yá'a kúu yuu já ní kaské'ichi ní, cháa kachutá'an ve'e. Te yuu-ún, máá yúu ndíso fuerza jiki kúu vina. ¹² Te tuká inga cháa nama yóo, chi túu inga sí'ví nání ni ñin cháa ío inî ñuyiví yá'a ja kúu nama taká ñáyiví jíná'an-i. Achí Pedro. ¹³ Yúan-na te nî kajini ja tú káyu'ú Pedro jín Juan kaka'an-de. Te a kájiní ja tú tu'a va'a-de, chi tú ní kájika-de escuela. Te nî kánaa iní kándé'é núu-dé. Te nî kajuku'un inî ja ní kajika-de jín Jesús. ¹⁴ Te kándé'é núu cháa nî nduva'a-ún, kándichi-de jín Pedro jín Juan. Te tú ní kákuu kuti xndíó káni ni ñin tu'un. ¹⁵ Ko nî katá'ú tíñu nuu-dé ja ná kenda koyo-de ichi yatá municipio nini ná ndátú'ún máá jíná'an. ¹⁶ Te nî kaka'an: Ndasá sá'a-yó jín cháa yá'a núsáá. Chi jandáa kúu ja ní jicha tu'un kua'an nuu táka ñáyiví ñúu Jerusalén ja súan nî kasá'a-de ñin tíñu ñá'nu. Te ma kúu ka'an-yo já tú ío ndaa. ¹⁷ Ko náva'a ma kuichá-ga tu'un yá'a ki'in nuu táka ñáyiví, te ná ká'an xaán-yo núu-dé ja má kachí kuti-gá-de tu'un cháa-ún nuu ní ñin ñáyiví, áchí. ¹⁸ Te nî kanakana xini-dé. Te nî katá'ú tíñu nuu-dé ja má ká'an-ga-de te ma stá'an-ga-de ni ñin tu'un jín sí'ví Jesús. ¹⁹ Yúan-na te nî kaka'an Pedro jín Juan: Tava máá-ní cuenta te nú játa'an inî Dios ja kuándatu-ná nuu-ní xna'an-ga vásá núu máá-yá. ²⁰ Chi níni káni-ná tu'un ja ní kajini-ná jín já ní kajini so'o-ná. Achí-de. ²¹ Yúan-na te cháa junta, nî kaka'an xaán núu Pedro jín Juan, te nî sía-de kua'an-de, chi tú ní káni'in kuti modo xndó'o Pedro jín Juan, chi káyu'ú kájito ñáyiví, chi taká-i, kanakana jaa-i Dios siki já ní kuu-ún. ²² Chi cháa nî nduva'a jín tíñu ñá'nu-ún, ví'í-gá uú xiko kuiá ío-de.

Ja ní kajikan ta'u tíku'nî kándíja

²³ Te nî kakaku-de kaja'an-de. Te nî najakoyo-de nuu tá'an-de. Te nî kanakani-de taká tu'un nî kaka'an sutu ñá'nu jín cháa nî kayii nuu-dé. ²⁴ Te súan nî kajini so'o-i tu'un kanakani-de. Te ñin jínu-ni nî kaka'an jaa-i jín Dios: Tátá, máá-ní kúu Dios nî sá'a andíví, ñuyiví, mar, jín táka-ga ndatíñu. ²⁵ Te jín Espíritu Santo nî ka'an-ní jín yú'u táa-yo David, ja ní kuu-de mozo-ní. Chi nî ka'an-de: Naja kákiti inî ñáyiví, te naja kanakani sáni iní-i. ²⁶ Nî kataka cháa kákuu rey ñuyiví jíná'an-de. Te cháa kákuñá'nu-ún, nî kakutútú-de. Te ñin-na nî kánda-de siki máá Tatá Dios jín siki Cristo-ya. ²⁷ Chi Herodes jín Poncio Pilato jín cháa sñin nación jín ñáyiví ñúu Israel, nî kakutútú ndíja-de inî ñuu yá'a, nî kánda-de siki Sé'e ij-ní Jesús, I'a nî jani-ní, ²⁸ náva'a sá'a-de taká tíñu nî teta'an máá-ní, jín já ní kúnda iní-ní onde sáá. ²⁹ Te vina, Tátá, ndé'é-ní ndasa kaka'an xaán-dé nuu-ná jíná'an-ná. Te kua'a-ní fuerza nuu mozo-ní ja ná chundéé iní-ná kani-ná tu'un máá-ní. ³⁰ Te skáa-ní nda'a-ní náva'a sá'a-ní

tana, jín tuní, jín tíñu ñá'nu. Te taká yuán ná kúu jín sí'ví máá Sé'e ij-ní Jesús. Achí-i. ³¹ Te súan n̄i kajikan ta'u-í. Te nuu ká'jin tútú-i-ún, n̄i taan. Te ndí'i-i, n̄i kákútú-i jín Espíritu Santo. Te n̄i kachundéé iní-i kájani-i tu'un Dios.

Ja ní kañava'a ká'nu-i ndatíñu-i

³² Te ñayivi kuá'a kákandíja, chí jín iní jín añú-i n̄i kanduu ñn núu-i. Te tú ni ñn-i ní káka'an-i ja máá-i xín ñn ndatíñu. Chí taká ndatíñu, n̄i kañava'a ká'nu-i. ³³ Te téyíi xaán kájani ndaa apóstol tu'un ndasa n̄i kajini-de ja ní nachaku Jito'o-yo Jesús. Te bueno n̄i kuu tu'un luu Dios iní-de. ³⁴ Te tú kuti naún nándí'i ní ñn-de, chí taká cháa káxín ñú'un, xí vé'e, n̄i kaxikó-de, te n̄i kakinchaka-de xu'ún, ³⁵ te n̄i kachúkú-de xu'ún-ún nuu já'a cháa apóstol. Te cháa apóstol n̄i kasaka-dé nuu ñn ñn tá'an-de ndasa kájinu ñú'ún máá-i. ³⁶ Te José, tata Leví, ncháa-de ñuu Chipre, ío inga sí'ví-de kájatíñu apóstol, nání-de Bernabé, ja kuní ka'an, se'e tu'un ndéé iní. ³⁷ N̄i xikó-de ñn ñu'un-dé. Te n̄i kinchaka-de xu'ún. Te n̄i chúkú-de xu'ún-ún nuu já'a cháa apóstol.

5

Siki Ananías jín Safira

¹ Ko ñn cháa nání Ananías jín ñásí'i-de Safira, n̄i kaxikó-de ñn ñu'un. ² Te n̄i janchara-de sava xu'ún. Te suni jini ñásí'i-de ja súan n̄i sá'a-de. Te n̄i kinchaka-de yaku-ni. Te n̄i chúkú-de nuu já'a cháa apóstol. ³ Te n̄i ka'an Pedro: Ananías, naja ní kivi Satanás iní añú-ro já xndá'ú-ro Espíritu Santo núu. Chí n̄i janchara-ro sava xu'ún ñú'un ní kaxikó-ró. ⁴ Ná té xikó-ga-ro, á nasu máá-ró xín núu. Te nuu ní xikó-ró, á nasu iní nda'a máá-ró ñú'un núu. Naja ní nakani iní-ro sá'a-ró súan. Ko nasu cháa xndá'ú-ro, chí Dios, áchí-de. ⁵ Te súan n̄i jini so'o Ananías taká tu'un yá'a, te n̄i ndua-ni-de. Te n̄i ji'i-ni-de. Te taká ñayivi ní kajini so'o tu'un-ún, n̄i kayu'ú xaán-í. ⁶ Te n̄i kandukuiñi cháa súchí. Te n̄i kaxndánuu-de ndiyi-ún, te n̄i kakiñi'in-de-i yata vé'e. Te n̄i kachiyuji-de-i. ⁷ Te n̄i kunúu, natu'un uní hora. Te n̄i ja ñásí'i-de n̄i kivi-ña vé'e-ún. Te naún jini máá-ña ja súan n̄i kuu. ⁸ Te Pedro, n̄i jika tu'un-de-ña: Kastu'ún núu-rí. N̄i xikó-ró ñú'un-ún ñn tanto súan xí túu. Achí-de. Te n̄i kachi-ña: Jaan, ñn súan n̄i kaxikó-ná, áchí-ña. ⁹ Te Pedro, n̄i ka'an-de jín-ña: Naja ní skétá'an-ró tú'un ja koto nchara-ro Espíritu máá Tata Dios. Kuni so'o, yuxé'é yá'a ká'ma vai koyo cháa n̄i kachinduji yii-ro. Te suni súan kiñi'in-de róo ki'in-ro, áchí-de. ¹⁰ Te n̄i ndua-ni-ña núu já'a Pedro. Te n̄i ji'i-ni-ña. Te n̄i ndivi koyo cháa súchí-ún. Te n̄i kajini-de ja á n̄i ji'i-ña. Te n̄i kakiñi'in-de-ña, te n̄i kachinduji-de-ña xín yíi-ña. ¹¹ Te ndivii tíku n̄i kándíja jín taká ñayivi ní kajini tu'un tíñu yá'a, n̄i kayu'ú xaán-í.

Kua'a tíñu ñá'nu jín tuní n̄i kasá'a apóstol

¹² Te cháa apóstol, n̄i kasá'a-de kua'a tíñu ñá'nu jín tuní jito nuu ñayivi. Te ñn ká'nu-ni kándutútú-de iní corredor Salomón. ¹³ Ko tú ní chundéé iní ni ñn-i ketá'an-i jín-de. Ko ñayivi, ví'i-gá n̄i kajatú'ún-i-de. ¹⁴ Te ñayivi ní kákandíja nuu máá Jito'o-yo, ví'i-gá n̄i ndea-i, kúu cháa kúu ña'an, kua'a xaán-í. ¹⁵ Te n̄i kakinchaka-de kua'a ñayivi káku'u. Te n̄i kakin-de-i iní ya'ya kándaa-i nuu jito jín núu yúu, náva'a nú vai Pedro sanaa jinú vásté máá káti-dé sikí-í. ¹⁶ Te suni taká ñayivi ñuu yani-ún, n̄i kataka kua'a-í iní ñuu Jerusalén, n̄i kakinchaka-i ja káku'u jín já káta'an tachí kini. Te ndí'i-ún, n̄i kanduva'a jíná'an.

Ja ní kachindikin-i Pedro jín Juan

17 Yúan-na te n̄i k̄akukuásún iní sutu ñá'nu jíin sáva tá'an ja káchíñú'ún sikí saduceo, te n̄i kandonda. 18 Te n̄i k̄akat̄in-ún cháa apóstol. Te n̄i k̄ataan-dé in̄i vekaa ñuu. 19 Ko ndajá'a máa Tatá Dios, akuáa ní juña-ya yúxé'é vékaa-ún. Te n̄i kiñi'in ya-dé jíiná'an-de. Te n̄i ka'an-ya jíin-de: 20 Kuá'án, te kuiñi-ró iní ve'e ij. Te yúan kani-ró táká tu'un nuu ñáyivi ndasa kuchaku-i vida jáá yá'a. Achí-ya. 21 Te n̄i kajini so'o-de tu'un yá'a. Te nuu ní kundijin, te n̄i k̄ivi koyo-de in̄i ve'e ij. Te n̄i k̄astá'an-de tu'un nuu ñáyivi. Te nini k̄astá'an-de, te n̄i chakoyo sutu ñá'nu jíin tá'an-de. Te n̄i nastútú-de cháa junta jíin cháa n̄i kayii in̄i ñuu Israel. Te n̄i táji-de ndajá'a kuáki'in-de cháa-ún in̄i vekaa. 22 Ko nuu ní jakoyo cháa kakuu ndajá'a-ún vekaa, te tú ní kani'in-dé apóstol. Te n̄i kanaxió káva-de. Te n̄i kakastu'ún-de tu'un yá'a: 23 Jandaa kúu ja ní kajini-ná ndasú va'a vekaa. Te ká'jin cháa kándito-ún ichi yúxé'é. Ko nuu ní kajuña-ná, te tú kuti naún cháa ní kajini-ná nuu. Achí-de. 24 Te cháa kúñá'nu in̄i ve'e ij jíin sutú ñá'nu, nuu ní kajini so'o-de tu'un yá'a, n̄i kakejá'a-de káyú'ú-de ja má júkuiñi tu'un-ún. 25 Ko n̄i jaá in̄i ñáyivi. Te n̄i kastu'ún-i: Ña'an-ní, te nde'é-ní. Cháa n̄i kataan-ní vekaa, ká'jin-de in̄i ve'e ij. Te k̄astá'an-de tu'un nuu ñáyivi. Achí-i. 26 Yúan-na te n̄i kaja'an cháa kúñá'nu-ún jíin ndajá'a. Te ñúkúún vái-de jíin apóstol, ch̄i káyú'ú-de kájito-de ñáyivi já kuá'a-i yuu xiní-dé. 27 Te nuu ní jaá-de jíin apóstol, te n̄i jani-de cháa-ún in̄i municipio. Te sutu ñá'nu, n̄i xndichí-ún: 28 Á tú ní k̄astu'ún-rí nuu-ro já má stá'an-ga-ro tú'un cháa jian. Ko vina ch̄i ní ñuu Jerusalén n̄i xndeá-ro sá'an-ro. Te kákuni-ro cháa-ró niñi cháa jian sikí-rí jíiná'an-ri, achí. 29 Ko Pedro jíin apóstol, n̄i kaka'an-de: Nini kuándatu-ná nuu Dios vásá núu táká cháa. 30 Máa Dios ndiyi táa-yo, n̄i naschakú-ya Jesús, I'a n̄i kaja'ni máa-ní ja ní kajata kaa-ní-ya jiká cruz. 31 I'a yá'a n̄i nduñá'nu-ya káncha-ya ichi ndává'a Dios. Te n̄i nduu-ya I'a tá'ú tiñu jíin I'a nama yóó, náva'a nakani in̄i ñáyivi ñuu Israel te koo tuká'nu in̄i-ya núu táká kuachi-i. 32 Te máa-ná jíin Espiritu Santo, kakuu-ná testigo máa-yá nuu táká tu'un yá'a. Ch̄i já'a Dios Espiritu-ya núu táká ñáyivi k̄ajandatu nuu-yá. Achí-de. 33 Te máa-ún, súan n̄i kajini so'o tu'un yá'a. Te n̄i kakiti xaan iní. Te ka'ni-ún-de kákuni núu. 34 Ko ío in̄i maestro ley, nání-de Gamaliel. Te kúu-de cháa fariseo. Te taká ñáyivi, k̄ajatú'ún-i-de. Te n̄i ndukuiñi-de nuu junta. Te n̄i tá'ú-de tiñu ná kúxio núu cháa apóstol. 35 Te n̄i ka'an-de jíin: Róo cháa ñuu Israel, kani va'a in̄i-ro te nú naún kákuni ro sá'a-ró jíin cháa yá'a. 36 Ch̄i onde sáá ní ndonda Teudas, te achí-de ja cháa téyí kúu-de. Te n̄i kataka-i nuu-dé natu'un kuun ciento cháa. Te n̄i jii-de n̄i sá'a sava-ga cháa. Te taká ja ní kajandatu tu'un n̄i ka'an-de, n̄i kajicha nuu kaja'an sáni. 37 Yúan-na te kivi ní ndutútú xiní, te n̄i ndonda Judas cháa ñuu Galilea. Te n̄i jaka-de kua'a ñáyivi kuángoyo yata-dé. Te suni n̄i naa cháa-ún. Te taká ñáyivi ní kajandatu nuu-dé, n̄i kajicha nuu-i kaja'an-i. 38 Te vina ná kuá'a-ri consejo róo: Ma ké'é-ga-ro cháa yá'a. Sía-de ná kí'in-de. Ch̄i nú onde ch̄i ñáyivi vái tu'un yá'a xí tiñu yá'a, te naa íi. 39 Ko nú onde nuu Dios vai, ma kúu kasu-ro. Ch̄i sánaa te natuu ja jíin Dios k̄ajatá'an-ró. Achí-de. 40 Te n̄i k̄ajatú'ún tú'un n̄i ka'an Gamaliel. Te n̄i kákana xiní cháa apóstol. Te n̄i kaskúun yunu xíi sukun-dé. Te n̄i ka'an xaan núu-dé ja má ká'an-ga-de tu'un jíin sí'ví Jesús. Te n̄i kasía-de kaja'an-de. 41 Te máa apóstol, nuu junta n̄i kenda koyo-de kaja'an-de, kákusi in̄i-de ja ní jatú'un-ya kando'o-de sikí sí'ví-yá. 42 Te in̄i ve'e ij jíin táká ve'e, tú ní k̄ajukuiñi-de ja k̄astá'an-de te k̄ajani-de tu'un Jesucristo.

6

Ja ní kajani-de usiq cháa kuatíñu

1 Te ni ndea kua'a chaa kaskua'a. Te in kivi, te chaa nuu Grecia, ni kaka'an soó-de siki chaa hebreo, chi tú ní teta'an in nuú-de staa kée ñá'an viuda hora ja saka-dé ndita'an kivi. 2 Yúan-na te máa uxí uu apóstol, ni kanastútú-de taká chaa kaskua'a, te ni kaka'an-de: Ma kuu jukuiñi máa-rí ja kájani-ri tu'un Dios, te kuañu-ri nuu mesa. 3 Núsáa te róó ñani, kaji-ró usiá tá'an máa-ró, chaa va'a, chaa ndichí, chaa káñu'un chítú Espiritu Santo ná kuu-de. Te ná chaa-yó tiñu yá'a siki-dé. 4 Te ruu jíná'an-ri, kukuu-ri jín ja kakán ta'u-rí, te kani-ri tu'un yá'a. Achí-de. 5 Te tu'un ni ka'an-de, ni kajata'an ini ñayivi kuá'a-ún. Te ni kakaji-i Esteban, chaa kándija va'a kuu-de. Te ñú'un chítú-de Espiritu Santo, jín Felipe, jín Prócoro, jín Nicanor, jín Timón, jín Parmenas, jín Nicolás, chaa ni naki'in sé'é judío nuu Antioquía. 6 Taká chaa yá'a, ni kajani-i nuu chaa apóstol. Te ni kajikan ta'u-dé te ni kaxndée-de nda'a-dé xiní chaa-ún. 7 Te tu'un Dios ni jika kua'an. Te chaa kaskua'a, ni kandeá xaan-dé ini nuu Jerusalén. Te suni kua'a sutú ni kajatú'ún, te ni kakandija.

Tu'un Esteban

8 Te Esteban, ni chítú ndí-de jín fuerza, te ñúkuún ní sá'a-de tiñu ñá'nu xaan jín tuní nuu taká ñayivi. 9 Te ini ve'e sinagoga ni kandonda yaku chaa, chaa libertino, jín chaa nuu Cirene, jín chaa nuu Alejandría, jín chaa nuu Cilicia, jín Asia, ni kastátá'an jín Esteban. 10 Ko tú ní kákundéé jín-de, chi ndichí-de, te suni ni ka'an-de jín fuerza máa Espiritu. 11 Yúan-na te ni kaská'an yaku chaa ja ní kaka'an: Ni kajini so'o-ná ká'an ndiva'a Esteban siki Moisés jín siki Dios, achí. 12 Te súan ni kaská'an-ún ñayivi, jín chaa ni kayii, jín chaa kachaa tutu. Te ni kajinu yuán siki-dé, te ni kakatün-ún-de kuangoyo jín-de onde nuu junta. 13 Te ni kajani testigo falso ja ní kaka'an: Chaa yá'a, ndita'an kivi ká'an ndiva'a-de siki vé'e ij yá'a jín siki ley. 14 Chi ni kajini so'o-ná ká'an-de ja Jesús, chaa nuu Nazaret, kanu-de ve'e ij yá'a, te nasama-de taninu ni xndóo Moisés nuu-yo. Achí. 15 Yúan-na te taká ja kaxiukú ini municipio, ni kandakoto nuu-dé, te ni kajini ja jito nuu-dé natu'un nuu in ndajá'a andívi.

7

Tu'un ni jani ndaa Esteban

1 Te máa sutú ñá'nu-ga, ni ka'an jín-de: Súan kuu náún, achí. 2 Te máa-de, ni ka'an-de: Táta, ñani, kuni so'o-ní tu'un yá'a jíná'an-ní. Máa Dios, I'a ñá'nu, I'a luu, ni kenda-ya nuu táa-yo Abraham ná ni kanchaa-de ini nuu Mesopotamia, onde ná té ki'in-ga-de kunchaa-de ini nuu Harán nuu. 3 Te ni ka'an-ya jín-de: Kenda ini nuu-ro jín má'ñú tá'an-ró, te ki'in-ro kunchaa-ro ini nuu ja stá'an-ri nuu-ro, achí-ya. 4 Yúan-na te ni kenda-de ini nuu Caldea. Te ni kanchaa-de ini nuu Harán. Te yúan ni ji'i táa-de. Te ni sá'a Dios ja ní chaa-de nuu yá'a nuu kaxiukú-ní vina. 5 Te tú ní já'a-ya ñú'un-ún kuu ta'u-dé, ni vasté in tí'li. Ko ni keyu'u-yá ja kuá'a-ya ñú'un-ún nuu-dé onde jín nuu taká tata kii nuu-dé, vasa tú ní ío se'e-de sáa. 6 Te súan ni ka'an Dios jín-de: Táta-de kuxiukú jíká-i inga nuu. Te kuun ciento kua kuañu sáni-de-i te xndó'o-de-i. 7 Te ni ka'an Dios: Ko máa-rí, ndonda-ri siki ñúu nuu kuu-i mozo-ún. Te onde nú ni kuu-ún, te kenda koyo-i te chiñú'ún-i ruu ichi yá'a. 8 Te ni sá'a-ya contrato jín-de jín tuní ja xiti ndú-de. Te se'e Abraham ni kuu Isaac. Te ni xiti ndú-de-i nuu uná kivi-í. Te se'e Isaac ni kuu Jacob, te se'e Jacob ni kuu ndí'uxí uu máa tata ñúu. 9 Te taká tata ñúu-ún, ni kakukuásún ini-de. Te ni kaxikó-de José kua'an-i onde nuu Egipto, Ko Dios ni jika-ya jín-i. 10 Te ni nama-ya-í nuu taká tundó'o ni ta'an-i. Te ni kundichí-i. Te Faraón, chaa kuu rey nuu Egipto, ni kusii ini-de jín-i ni sá'a-ya. Te ni chaa-de gobernador siki José. Te José, ni

tá'ú-de tiñu nuu ñúu Egipto jín núu vé'e Faraón. ¹¹ Te nī kii ñn tama xañ nī ñúu Egipto jín nī ñúu Canaán. ñn tundó'o xañ ní kuu-ún. Te ndiyi táa-yo, tú ní kani'in-dé ja kée-dé jíná'an-de. ¹² Te nī jini tu'un Jacob ja ío trigo onde ñuu Egipto. Te nī tájī-de táa-yo ní kaja'an-de vuelta ñn. ¹³ Te ja vuelta uu, nī kanakuni ñani José nuu-dé ja máa-de kúu. Te suni nī stá'an José ñani-de nuu Faraón. ¹⁴ Te José, nī tájī-de chaá kaja'an ja ní kana-de xini táa-de Jacob kii-de jín táká tá'an-de. Ío unī xiko xia'un-i. ¹⁵ Súan nī kuun Jacob kua'an-de onde ñuu Egipto. Te yúan nī jī'i-de jín táká tatá ñúu-yo. ¹⁶ Te chaá-ún, nī kanaja'a-de káno'on-de onde ñuu Siquem. Te nī kayuji-de inī ve'e añú ja jín plata nī jaan Abraham nuu sé'e Hamor ñuu Siquem. ¹⁷ Ko nī kuyani kivi ní keyu'u Dios nuu Abraham. Te ñayivi-ún, nī ndea-i. Te nī kukua'a-í inī ñuu Egipto. ¹⁸ Te nī kuu kua. Te nī nukuiñi inga rey inī ñuu Egipto ja tú játú'ún-de tu'un José. ¹⁹ Te rey-ún, nī xndá'ú-de ñayivi ñúu-yo, nī sándiva'a-de jín táa-yo, ja fuerza ná skána-de se'e-de kuu-i. ²⁰ Te kua-ún nī kaku Moisés. Te nī kusij iní Dios jín-i. Te unī yoó ní ja'nu-i inī ve'e táa-i. ²¹ Te náa-i, nī skána-ña-í. Te nī naki'in sesí'í Faraón-ún-i. Te nī skuá'nu-ña-í natu'un se'e máa-ña. ²² Te nī kutu'a Moisés taká tu'un ndíchi ñúu Egipto. Te ñá'nu xañ ní kuu-de jín táká tu'un ká'an-de jín táká tiñu sá'a-de. ²³ Te nuu úu xiko kua-de, te nī kusij iní-de kinde'é-de taká ñani-de ja kaku se'e Israel. ²⁴ Te nī jini-de nuu ñn chaá Egipto ja sándiva'a jín ñn chaá Israel. Te nī stují-dé chaá Egipto-ún, te súan nī nama-de ñani ndá'ú-de. ²⁵ Ko máa-de, jani iní-de ja júku'un inī taká ñani-de ja Dios nī tájī-yá-de ja náma-de ñani-de núu. Ko máa ñani-de, tú ní kájuku'un kuti iní. ²⁶ Te inga kivi xián-ún, suni nī jini-de nuu úu chaá kajatá'an. Te nī jaa-de. Te nī ka'an-de jín já ná júkuiñi: Súchi, naja kásá'a ndiva'a-ró jín tá'an-ró. Chī ñani-ro kanakuni tá'an-ró. Achí-de. ²⁷ Ko máa cháa já'a ta'u tá'an-ún, nī chujíki-de Moisés. Te nī ka'an-de: Ndéja ní jani róo ja kúñá'nu-ró te sánda-ro tíñu-ri jíná'an-ri. ²⁸ Te suni kuni-ro ká'ni-ro rúu natu'un nī ja'ni-ro cháa ñuu Egipto iku náún. Achí-de jín Moisés. ²⁹ Te tu'un yá'a nī jini so'o Moisés. Te nī jinu-de kua'an-de. Te jíká ní ncha-de onde ñuu Madián. Te yúan nī skáku ñasí'í-de uu se'e yí. ³⁰ Te nī jinu tuku uu xiko kua. Yúan-na te ñn ndajá'a ándivi, nī kenda-ya núu-dé onde nuu ñú'un té'é yúku Sinaí, ma'ñú ñn yuku kayú yáá ñú'un nī kenda-ya. ³¹ Yúan-na te Moisés, ndé'é-de, te náa iní-de ja ní jini-de ñu'un-ún. Te nī kandita-de náva'a kuni-de nuu. Te nī ka'an máa Tatá-yo Dios jín-de: ³² Máa-rí kúu Dios ndiyi táa-ro, Dios Abraham, Dios Isaac, Dios Jacob, achí-ya. Ko Moisés, kisi-i-de, te tú ní chundéé iní-de nde'é-de nuu. ³³ Te máa Tatá Dios, nī kachi-ya jín-de: Kiñi'in ndijan-ro já'a-ro. Chī nuu kándi-ro jián, ñu'un íi kúu. ³⁴ A nī jini-ri ja sé'e-ri ká'in-i inī ñuu Egipto, xañ kándo'o-i. Te suni jini so'o-ri ja kánde'e ndá'ú-i. Te nī kuun-ri vai-ri ja náma-ri-i jíná'an-i. Te vina, ña'an yá'a núsáa. Te ná tájī-rí róo ki'in-ro onde ñuu Egipto. Achí-ya jín-de. ³⁵ Núsáa te Moisés yá'a, vasa a nī kaské'ichi-i-de te vasa nī kaka'an-i: Ndéja ní jani róo ja kúñá'nu-ró sikí-rí, te sánda-ro tíñu-ri, nī achi-i jín-de. Ko Dios, nī tájī-yá-de kua'an-de ja tá'ú-de tiñu nuu-í te nama-de-i. Te ndajá'a-yá ja ní kenda nuu-dé nuu yukú-ún, suni nī chindéé ní chituu-ya-dé. ³⁶ Te chaá yá'a, nī ndiñi'in-de-i jíná'an-i inī ñuu yúan, te nī sá'a-de kua'a tíñu ñá'nu, jín táká tuni inī ñuu Egipto, jín núu mar kuá'á, jín núu ñú'un té'é, uu xiko kua. ³⁷ Chaá yá'a kúu Moisés ja ní ka'an jín táká se'e Israel: Ma'ñú táká ñani-ro, nukuiñi ñn chaá kani tu'un máa Tatá-ro Dios sá'a-ya natu'un ruu. Te nuu cháa-ún kuni ná'in-ró tú'un ka'an-de. Achí. ³⁸ Chaá-ún kúu chaá nī kandee jín tíku'nī ndiyi táa-yo onde nuu ñú'un té'é. Te nī ka'an ñn ndajá'a-ya jín-de xini yúku Sinaí, te nī ni'in-dé tu'un ndasa kuchaku-yo. Te nī jani-de

tụ'un-ún nuu-yo. ³⁹ Ko ndiyi táa-yo, tú ní kákuni-de kuandatụ-de nuu cháa-ún, chí sasua nị kaské'ichi-de cháa. Te nị kakuşin iní-de, no'on-de ñuu Egipto kákuni-de núú. ⁴⁰ Te nị kaka'an-de jíin Aarón: Sáva'a tini-ro I'a ná kúxnúú nuu-yo. Chí cháa Moisés, ja ní kiñi'in-de yóó iní ñuu Egipto vai-yó, tú kájini-yo naún ní ta'an-de. Achí. ⁴¹ Yúan-na te nị kasá'a-de in chelu. Te nuu ndosó-ún nị kasoko-dé kiti. Te nị kakuşii iní-de jíin tíñu nị kasá'a-de jíin ndá'a-dé. ⁴² Te Dios, nị kuxio-ya núu-dé kua'an-ya. Te nị xndóo-ya-dé ná kuatíñu-de nuu tíñuú xíní ándíví, nátu'un yóso núu tutú cháa nị kajani tụ'un Dios onde sáa: Róó ñayivi Israel, a nị kaja'ni-ro kiti núu-rí uu xiko kua nuu ñú'un té'é náún. ⁴³ Túu, chí sasua nị kajani-ró vé'e kuui ndosó Moloc jíin tíñuú xíní máá Renfán, ndoso ja ní kasá'a máá-ró já chíñú'ún-ró. Ja yúan ná sjá'a-ri róó ki'in-ro onde yata ñuu Babilonia, áchí-ya. ⁴⁴ Ndiyí táa-yo, onde ñu'un té'é ní kañava'a-de ve'e ñii Dios, nátu'un nị tá'ú Dios tíñu nuu Moisés ja súan sá'a-de ve'e-ún, nátu'un muestra nị jini-de. ⁴⁵ Sáa chí jíin fuerza Dios nị kaskúnu ndiyi táa-yo ñayivi sún nación ja ní katíin máá-i ñuu yá'a. Yúan-na te jíin Josué nị kivi koyo-de iní lugar máá-i, nị kakinchaka-de ve'e ñii-ún nị kendo yá'a onde kivi David. ⁴⁶ Te David, nị kusii iní Dios jíin-de. Te nị jikan-de ja ná sáva'a-de in ve'e kuu Dios Jacob. ⁴⁷ Ko Salomón, nị sá'a-de in ve'e máá-yá. ⁴⁸ Ko I'a ñá'nu-ún, tú ncháa-ya iní ve'e kásá'a cháa, nátu'un nị ka'an cháa jáni tụ'un-ya onde sáa: ⁴⁹ Andíví kúu silla kánchaa-ri, te tá'ú-rí tíñu. Ñuyivi kúu teyu nuu káxndí ja'a-rí. Ndasá koo ve'e kani-ró kúnchaa-ri núsáa. Xí ndénu kúu nuu ndétatú-ri. ⁵⁰ Á tú ní sá'a ndi'i-ri ndatíñu yá'a, áchí máá Tatá Dios. ⁵¹ Xaan kákujá'a iní-ní. Tú kákandíja iní añú-ní te xaan só'ó-ní. Chí nene kajasu-ní nuu Espiritu Santo, nátu'un nị kasá'a ndiyi táa-ní onde aná'án. ⁵² Ió in cháa nị kajani tụ'un-ya onde sáa ja tú ní káchindikín táa-ní-de náún. Chí táa-ní, a nị kaja'ni-dé cháa kájani tụ'un ja kí máá I'a ndaa núú. Te I'a-ún, a nị kanastúu-ní-ya te nị kaja'ni-ní-ya. ⁵³ Ko máá-ní, tú ní kaskíkuu-ní, vasa ndajá'a máá-yá, nị kajani-ya ley nuu-ní. Achí Esteban. ⁵⁴ Taká tụ'un yá'a nị kájini so'o. Te nị kata'u'u iní. Te kánakaji ñii yú'u kájito Esteban. ⁵⁵ Ko máá Esteban, nị kútú-de Espiritu Santo. Te nị ndakoto-de ichi ándíví. Te nị jini-de ja ndíi ncháa nuu kánchaa Dios. Te Jesús, kándii-ya íchi ndává'a Dios. ⁵⁶ Te nị ka'an-de: Vina te ndé'é-rí ja núña andíví. Te ndé'é-rí nuu máá Sé'e cháa kándii-ya íchi ndává'a Dios. Achí-de. ⁵⁷ Yúan-na te nị kákana kó'ó. Te nị kajasu so'o. Te in jinu-ni nị kánda vaa sikí Esteban. ⁵⁸ Te nị kákiñi'in Esteban kua'an jíin-de onde yu'u ñúu. Te nị kaskána tikachí. Te nị kaja'a yuu xini-dé. Te ñayivi kánde'é, nị kachúkú-i tikachí-ún nuu já'a in cháa súchí nání Saulo. ⁵⁹ Te nini kájoto yuu xini Esteban, te nị ka'an nda'ú Esteban jíin máá Jító'o-yo: Táta Jesús, naki'in-ní añú-ná vina, áchí-de. ⁶⁰ Te nị jukuiñi jíti-de. Te nị ka'an jaa-de: Táta, ma chí'i-ní cuenta kuachi yá'a sikí-í jíná'an-i, áchí-de. Súan nị ka'an-de tụ'un yá'a, te nị jii-ni-de.

8

Ja ní chindikín Saulo tiku'ní kándíja

¹ Te Saulo, nị jatú'ún-de ja ní jii Esteban. Te kivi-ún nị kejá'á káchindikín xaan-í tiku'ní kándíja iní ñuu Jerusalén. Te tiku'ní-ún, nị kajichá nuu-i kaja'an-i ní ndáñúu Judea jíin ndáñúu Samaria. Ko cháa apóstol chí túu. ² Te cháa káchiñú'ún Dios, nị kajachinduji-de Esteban. Te nị kande'e xaan-dé ja ní naa Esteban. ³ Ko Saulo, chí xnáa-dé tiku'ní kándíja kuní-de. Te kivi-de ndita'an ve'e. Te ñú'un-de cháa, ña'an, táan-dé-i vekaa.

Ja ní jika tụ'un Dios iní ñuu Samaria

4 Te taká ñayivi ní kajicha nuu-ún, kája'an-i taká ñuu kájani-i tu'un Dios. 5 Te Felipe, ni kuun-de kua'an-de ñuu Samaria. Te yúan ni jani-de tu'un Cristo nuu ñayivi. 6 Te taká ñayivi-ún, ni kachu'un ini-i taká tu'un ja ní ka'an Felipe jín-i. Te ni kajini so'o-i, te ni kajini-i taká tuni ni sá'a-de. 7 Chi ini kua'a ñayivi ní kiñi'in-de tachí kini. Te ni kenda-ún kákana kó'ó kája'an. Te tini chaa ni kuyúnú jín chaa rengo, ni kanduva'a-de. 8 Te ni kakusi xáan ini ñayivi ñuu-ún. 9 Te ini ñuu-ún ni jo in chaa nání Simón. Te chaa-ún, chaa ñavá'a kúu-de. Te xaan kánaa ini ñayivi ñuu Samaria kánde'é-i. Te ni ka'an-de ja in chaa ñá'nu xaan kúu máa-de. 10 Te ñayivi, xaan vá'a kachu'un ini-i tu'un ká'an-de onde suchí lúlí te onde chaa ñá'nu. Te ni kaka'an-i: Chaa yá'a xaan yí'i fuerza Dios ñá'nu ini-de. 11 Te kachu'un ini-i tu'un ká'an-de, chi xaan káni kivi ní sá'a-de tiñu ñavá'a nuu-í, ni kánaa ini-i kánde'é-i. 12 Ko nuu-í ni jani Felipe tu'un va'a ñuu nuu tá'ú Dios tiñu, jín tú'un sí'ví Jesucristo. Yúan-na te ni kakandíja-i. Te ni kajanducha-í kúu chaa kúu ña'an. 13 Te máa Simón, suni ni kandíja-de, ni janducha-dé. Te ni jika kuu-de jín Felipe, ndé'é-de ja sá'a Felipe taká tuni jín taká tiñu ñá'nu. Te ni kee nuu-dé kándii-de. 14 Te chaa apóstol ká'in-de ini ñuu Jerusalén, ni kajini tu'un-de ja ñayivi ñuu Samaria, ni kajatá'ú-i tu'un Dios. Te ni katáji-de Pedro jín Juan kája'an-de yúan. 15 Te ni jakoyo chaa-ún. Te ni kajikan ta'u-dé ja'a ñayivi-ún, nává'a ná ní'in-í Espiritu Santo jíná'an-i. 16 Chi té cha'an-ga kii-ya siki ní in-i. Chi máni ni kajanducha-í jín sí'ví Jesús. 17 Yúan-na te ni kachaa-de nda'a-dé xini-í jíná'an-i te ni chaa Espiritu Santo siki-í. 18 Te ni jini Simón ja súan kachaa apóstol nda'a-dé xini ñayivi-ún, te ja'a-ya Espiritu Santo nuu-í. Te kua'a-de xu'ún núu apóstol kuní-de núu. 19 Te ni ka'an-de: Suni kuní-ná ja kuá'a-ní fuerza yá'a nuu-ná nává'a nani ñayivi xndée-ná nda'a-ná xini-í, te chaa Espiritu Santo siki-í, áchí-de. 20 Yúan-na te ni kachi Pedro jín-de: Xu'ún-ró ná náa jín-ró, chi jani ini-ro ja jín xu'ún kúu kuaan-ró tá'u ja'a Dios. 21 Tú cuenta-ro ni tú ta'u-ro ja kúndii-ro siki tíñu yá'a, chi tú ío ndaa ini añú-ro núu Dios. 22 Núsáa te nakani ini-ro siki kuáchi-ró yá'a. Te nandakan ta'u-ro núu Dios, sanaa te sá'a-ya tóká'nu ini-ya núu kuáchi ñú'un ini-ro. 23 Chi jini-ri ja xáan kújá'a ini-ro núu-yá. Te máni kuáchi tin roó. Achí Pedro jín-de. 24 Yúan-na te ni ka'an Simón jín-de: Kakan ta'u máa-ró ja'a-rí nuu máa Jító'o-yo nává'a ni in tu'un ká'an-ro ján ma kí siki-rí, áchí-de. 25 Te máa-de, ni kaka'an ndaa-de. Te ni kajani-de tu'un Dios. Te ni kanaxió káva-de káno'on-de ñuu Jerusalén. Te kua'a-gá ndañúu Samaria kájani-de tu'un va'a.

Felipe jín chaa eunuco

26 Te in ndajá'a máa Tatá Dios, ni ka'an-ya jín Felipe: Ndukuiñi te ki'in-ro íchi sur, ichi ja kenda ini ñuu Jerusalén, ja kúun kua'an onde ñuu Gaza. Achí-ya. Te yúan chi ñu'un té'é kúu. 27 Yúan-na te ni ndukuiñi Felipe kua'an-de. Te ni kenda-ni in chaa eunuco etíope. Te chaa-ún játíñu-de nuu reina etíope, nání-ña Candace. Te in gobernador kúu-de. Te suni ndíto-de yaka xu'ún-ña. Te ni kii-de ñuu Jerusalén, ni kichiñú'ún-de Dios. 28 Te kuano'on-dé kánchaa-de nuu carreta-de. Te ká'u-de tutu ni chaa Isaías chaa ni jani tu'un Dios onde sáa. 29 Te máa Espiritu ni ka'an-ya jín Felipe: Kuá'an te kita'an-ro carreta-ún. 30 Te Felipe, ni kundéé-de ni jaa-de. Te ni jini so'o-de ká'u chaa-ún tutu ja ní chaa Isaías onde sáa. Te ni jika tu'un-de chaa-ún: Á júku'un ini-ni naun ká'u-ní xí túu. Achí-de. 31 Te máa eunuco, ni ka'an-de jín Felipe: Te ndasa júku'un ini-ná te nú tú stá'an in chaa nuu-ná, áchí-de. Te ni ka'an nda'ú-de ja ná kaa Felipe nuu carreta-de te kunchaa-de jín-de. 32 Te nuu ká'u-de tutu i-ún ni ka'an tu'un yá'a: Nátu'un in ri ja kuá'an-ti kúu-ti, súan ni ja'an-ya.

Te nátu'un ñn lélú sété tú ndé'e-ti, suni súan tú ní ká'an kuti-yá. ³³ Te hora ñi kuka nuu-yá, tú ní sándaá va'a-i jíin-yá. Ndasa koo tu'un tata-ya, chi ñi jíi-ya iní ñuyivi yá'a. Achí. ³⁴ Yúan-na te cháa eunuco-ún, ñi ka'an-de: Cháa ñi jani tu'un yá'a, ndé sikí cháa ká'an-de. Sikí máa-de xí sikí ingá cháa, áchí-de jíin Felipe. ³⁵ Yúan-na te Felipe, ñi kejá'á-de ká'an-de. Te jíin tú'un ká'an tutu ii-ún ñi jani-de tu'un va'a Jesús nuu cháa-ún. ³⁶ Te nini kája'an-de ichi-ún, te ñi jakoyo-de ñn nuu ñú'un nducha. Te ñi ka'an cháa eunuco: Yá'a ñú'un nducha. Á tú kuu kuanducha-ná, xí ndéja jasú. Achí-de. ³⁷ Te ñi kachi Felipe: Nú kándija-ní onde jíin iní jíin añú-ní, te kuu, áchí-de. Te ñi ka'an eunuco: Kándija-ná ja Jesucristo kúu máa Sé'e Dios, áchí-de. ³⁸ Te ñi tá'ú-de tiñu ñi jukuiñi carreta. Te ñi kanuu ndendúú-de kája'an-de nuu ñú'un nducha yúan. Te ñi skuánducha Felipe cháa eunuco. ³⁹ Te nuu ní kanana-de iní nducha, te Espíritu máa Tatá Dios, ñi chaxio-ni-ya Felipe kua'an-de. Te cháa eunuco, tuká ní jiní-de nuu Felipe. Te ñi ki'in-de ichi kuáno'on-dé. Te kúsi iní-de. ⁴⁰ Ko Felipe, ñi ndenda-de onde ñuu Azoto. Te nini já'a-de kua'an-de, te jáni-de tu'un va'a-ya táka ñuu. Te vása ní ja-de ñuu Cesarea.

9

Ja ní nakani iní Saulo

¹ Te Saulo, nákata-de ja ndóna-de ka'ni-dé taká cháa káskuá'a tu'un máa Jító'o-yo. Te ñi ja-de nuu sutú kúñá'nu-ga. ² Te ñi jikan-de tutu nuu cháa-ún ja kí'in-de taká ve'e sinagoga ñuu Damasco, náva'a katñn-de sava cháa xí ñá'an já ká'jin sikí tú'un-ya. Te ku'ni-de ñayivi-ún kunchaka-de-i kii-de jíin-i ñuu Jerusalén kuní-de. ³ Te ñi ki'in-de ichi kuá'an-de. Te ñi kuyani-de ñuu Damasco. Te sánaa-ní te ñi ndii ncháa-ni ñí núu-dé onde andívi. ⁴ Te ñi ndua-ni-de nuu ñú'un. Te ñi jini so'o-de ká'an ñn tu'un jíin-de: Saulo, Saulo, najá chindikín-ro rúu. Achí. ⁵ Te máa-de, ñi ka'an-de: Ndé cháa kúu-ní vii, Táta, áchí-de. Te ñi kachi-ya jíin-de: Máa-rí kúu Jesús ja chindikín-ro rúu. Xaan yíi kúu ja kuañú yátá-ró punta garrocha. Achí-ya. ⁶ Te máa-de, kisi-i-de, chi yú'ú-de. Te ñi ka'an-de: Táta, naún sá'a-ná kuní-ní, áchí-de. Te máa Jító'o-yo, ñi kachi-ya jíin-de: Ndukoo, te kivi-ró iní ñuu. Te yúan ni'in-ro tú'un ndasa sá'a-ró. Achí-ya. ⁷ Te cháa kája'an jíin Saulo, ñi kajukuiñi-de kákee nuu-dé kánde'é-de. Chi ñi kajini so'o ndija-de ní'in, ko tú ní kájiní-de nuu ní ñn cháa ká'an. ⁸ Yúan-na te ñi ndukoo Saulo nuu ñú'un. Te ñi ndakoto-de. Ko tú ní ñn nuu ní jiní-de. Te kátñn cháa-ún nda'a-dé kája'an-de jíin-de. Te ñi kaskivi-de Saulo iní ñuu Damasco. ⁹ Te yúan ñi kanchaa-de uní kivi. Te tú ní kúu kuti ndé'é-de, ni tú ní yée-dé staa, ni tú ní jíi-de nducha.

Saulo iní ñuu Damasco

¹⁰ Te ñi io ñn cháa skuá'a tu'un-ya ñuu Damasco nání-de Ananías, te jíin jáni ñi ka'an máa Jító'o-yo jíin-de: Ananías, áchí-ya. Te máa-de, ñi ka'an-de jíin-yá: Táta, yá'a kanchaa-ná, áchí-de. ¹¹ Te ñi ka'an máa Jító'o-yo jíin-de: Ndukuiñi te ki'in-ro íchi yá'ya ja nání derecha. Te iní ve'e Judas ná ndúkú-ró ñn cháa nání Saulo ñuu Tarso, chi jandáa jikán ta'u-dé. ¹² Te skóto jani-de ja ñn cháa nání Ananías, kivi-de te cháa nda'a xiní-dé, náva'a ndundijin nduchi-dé. Achí-ya. ¹³ Yúan-na te ñi ka'an Ananías: Táta, a ñi jini tu'un-ná sikí cháa yúan ja xaan sá'a ndíva'a-de jíin ñayivi ndóo-ní iní ñuu Jerusalén. ¹⁴ Te vina ñi cháa-de yá'a ndíso-de tiñu sutu ñá'nu, náva'a katñn-de taká ñayivi kachiñú'ún-i níi, te taan-dé-i vekaa. Achí-de. ¹⁵ Te máa Jító'o-yo, ñi ka'an-ya jíin-de: Kuá'an, chi cháa ñi kaji máa-rí kúu cháa jian, náva'a ná káni-de tu'un-ri kí'in-de ñí núu

ñáyivi s̄in nación, n̄í n̄u rey, j̄ín n̄í n̄u táká ñáyivi ñúu Israel. ¹⁶ Ch̄i stá'an-ri nuu-dé ja kánúu ndó'o-de kua'a xaan túndó'o s̄ik̄i s̄í'v̄i-rí. Achí-ya. ¹⁷ Yúan-na te kua'an Ananías. Te n̄i k̄ivi-de in̄i ve'e-ún. Te n̄i xndée-de nda'a-dé xin̄i Saulo. Te n̄i ka'an-de: N̄áni, Saulo. Máá J̄íto'o-yo Jesús, I'a n̄i kenda nuu-ro íchi vái-ró, n̄i táj̄i-yá ruu vai-ri nuu-ro náv̄a'a ná ndúndij̄in nduchi-ro, te ná kútú-ró Esp̄iritu Santo. Achí-de. ¹⁸ Te n̄i koyo-ni nátu'un soq yúndúchi-dé. Te n̄i ndundij̄in nduchi-dé. Te n̄i ndukuiñi-de. Te n̄i janducha-dé. ¹⁹ Yúan-na te n̄i nakee-dé staa. Te n̄i nani'in iní-de. Te n̄i kendoo Saulo yaku kivi j̄ín cháa káskuá'a ja káxiukú-de in̄i ñuu Damasco. ²⁰ Te n̄i keja'á-ni-de jani-de tu'un Jesucristo in̄i ve'e sinagoga, ách̄i-de ja I'a yá'a kúu-ya Sé'e Dios. ²¹ Te taká ñáyivi ní kajini so'o tu'un ká'an-de, n̄i kakee nuu-í kándé'é-i. Te n̄i kaka'an-i: Á nasu cháa yá'a xaan sá'a ndiva'a-de j̄ín táká ñáyivi kándaku ñi'in s̄í'v̄i-yá yá'a núu. Te ja yúan ní chaq̄-de yá'a, ku'ni-de preso no'on-de j̄ín-i nuu sutú ñá'nu núu. Achí-i. ²² Ko Saulo, ví'í-gá n̄i ndúkú ndéé-de n̄i sáká nuu-de xin̄i cháa judío káxiukú iní ñuu Damasco, ká'an téyí-de ja Jesús kúu Cristo. ²³ Te n̄i kuu-ga kivi. Te chaq̄ judío, n̄i kanat̄in tu'un tá'an-de ja ká'ni-dé Saulo. ²⁴ Ko Saulo, n̄i ni'in-dé tu'un ja súan n̄i kandat̄u'ún cháa-ún. Te máá cháa judío ndúu ñúu-ni kájito yu'u-dé ichi núu kenda yuxé'é ñúu ja ká'ni-dé Saulo núu. ²⁵ Yúan-na te chaq̄ káskuá'a j̄ín-de, n̄i kaki'in-de Saulo akuáa. Te in̄i ñin j̄ika n̄i kaskúun-de chaq̄ j̄ika ñin nama ñúu-ún.

Saulo in̄i ñuu Jerusalén

²⁶ Te nuu ní najaa-de ñuu Jerusalén, te kuní-de naketá'an-de j̄ín cháa káskuá'a-ún. Ko máá cháa-ún, n̄i kayu'ú-de n̄i kajito-de Saulo, ch̄i tú ní kákandija-de ja cháa skuá'a kúu Saulo. ²⁷ Ko Bernabé, n̄i jaka-de kua'an j̄ín-de nuu cháa kákuu apóstol. Te n̄i jani-de tu'un nuu cháa-ún ndasa n̄i jin̄i Saulo nuu máá J̄íto'o-yo íchi kuá'an-de, te n̄i ka'an-ya j̄ín-de, j̄ín ndasa n̄i chundéé iní Saulo n̄i ka'an téyí-de tu'un Jesús in̄i ñuu Damasco. ²⁸ Te ndénda-de ndívi-de ñuu Jerusalén j̄ín cháa kákandija yúan. ²⁹ Te n̄i jani téyí-de tu'un máá J̄íto'o-yo. Te n̄i státá'an-de j̄ín cháa judío ñuu Grecia. Ko máá cháa-ún, kákuñi-de ka'ni-dé Saulo. ³⁰ Te n̄i kajini tu'un taká ñani. Te n̄i kachu'un ích̄i-de Saulo onde ñuu Cesarea. Te yúan n̄i katáj̄i-de Saulo kuano'on-dé onde ñuu Tarso. ³¹ Te tiku'ni kákandija n̄í iní ñuu Judea, j̄ín ñúu Galilea, j̄ín ñúu Samaria, tuká ní káchindik̄in-de-i. Te n̄i ja'nu-ga-i j̄ín tú'un. Te n̄i kachiñú'ún-i máá J̄íto'o-yo. Te n̄i kándundéé iní-i n̄i sá'a Esp̄iritu Santo. Te n̄i ndea-ga-i.

Ja ní nduv̄a'a Eneas

³² Te Pedro, j̄ika kuu-de nuu-í taká lado. Te suni n̄i ja'an-de nuu ñáyivi ndóo in̄i ñuu Lida. ³³ Te yúan n̄i jin̄i-de nuu ñin chaq̄ nání Eneas, ja ní kuu un̄a kuia káa-de j̄ito, ch̄i n̄i kuyúnú-de. ³⁴ Te n̄i kach̄i Pedro j̄ín-de: Eneas, Jesucristo ná násáv̄a'a-ya róo. Ndukoo, te natuu-ro j̄íto-ró. Achí-de. Te n̄i ndukoo-ni chaq̄-ún. ³⁵ Te n̄i kajini taká ñáyivi káxiukú ñúu Lida j̄ín ñúu Sarón. Te n̄i kanaxió káva in̄i-i nuu máá J̄íto'o-yo.

Ja ní nachaku Dorcas

³⁶ Te suni n̄i io ñin ña'an skuá'a in̄i ñuu Jope, nání-ña Tabita, ja kuní ka'an nuu yú'u griego, Dorcas. Ña'an yá'a, xaan ní sá'a-ña tíñu va'a j̄ín caridad. ³⁷ Te kivi-ún n̄i ku'u-ña. Te n̄i ji'i-ña. Te n̄i ndi'i n̄i nasándoo-de ña'an-ún. Te n̄i kajak̄in-de-ña ñin in̄i ve'e. ³⁸ Te ñuu Lida, yani kánchaq̄ j̄ín ñúu Jope. Te chaq̄ káskuá'a-ún, n̄i kajini tu'un-de ja kánchaq̄ Pedro yúan. Te n̄i katáj̄i-de uu chaq̄ kuaka'an nda'ú j̄ín Pedro: M̄a kúkuéé-ni te chaq̄-ni nuu-ná, ách̄i-de. ³⁹ Yúan-na te n̄i ndukuiñi Pedro kua'an-de j̄ín-de. Te nuu ní jaa-de, n̄i

kajaka-de Pedro kua'an-de jíin-de iní ve'e-ún. Te yúan, taká ña'an viuda, nì kajikó ndúu-ña-dé kánde'e-ña. Te kástá'an-ña taká su'nu jíin taká tikachí ní sá'a Dorcas ná nì kanchaa-ña jíin-ña jíná'an-ña núu. ⁴⁰ Yúan-na te Pedro, nì jacha ndi'i-de ñayivi-ún kája'an-i yatá vé'e. Te nì jukuiñi jíti-de. Te nì jikan ta'u-dé. Te nì naxió kóto-de ichi núu kátúu ndíyi-ún. Te nì ka'an-de: Tabita, nduko, áchi-de. Te máá-ña, nì ndakoto-ni-ña. Te nì jini-ña núu Pedro. Te nì nduko-ni-ña. ⁴¹ Te máá-de, nì tin-de nda'a-ñá. Te nì xndúkuiñi-de-ña. Yúan-na te nì kana-de xini ñayivi ndóo jíin viuda. Te nì stá'an-de-ña já á chakú-ña. ⁴² Te tiñu yá'a nì jicha tu'un ní ñúu Jope kua'an. Te kua'a ñayivi, nì kakandíja-i nuu máá Jító'o-yo. ⁴³ Te Pedro, kua'a kivi ní kendo-de iní ñuu Jope, kanchaa-de ve'e in chaa curtidor nání Simón.

10

Pedro jíin Cornelio

¹ Te iní ñuu Cesarea nì jo in chaa nání Cornelio, nì kuu-de capitán, nì tin-de soldado nání Italiana. ² Chaa chíñú'ún vá'a Dios kúu-de onde jíin ní vé'e-de. Te bueno sá'a-de caridad nuu taká ñayivi. Te nene jikán ta'u-de nuu Dios. ³ Te chaa yá'a, nì skóto-ya-dé natu'un ka'uni aini. Te nì jini-de nuu in ndajá'a máá Dios nì kivi-ya núu kanchaa-de. Te nì ka'an-ya jíin-de: Cornelio, áchi-ya. ⁴ Te máá-de, nì ndakoto-de nuu-yá. Te yú'ú-de. Te nì ka'an-de: Naún kuní-ní Táta, áchi-de. Te nì kachi-ya jíin-de: A nì jini Dios ndasa jikán ta'u-ro jíin já sá'a-ró caridad. ⁵ Vina te táji-ró úu chaa ná kí'in-de ñuu Jope. Te kana-ró xini Simón ná kii-de, te chaa-ún, nání-de Pedro. ⁶ Ncháa núu-de ve'e in chaa nání Simón curtidor, ja ncháa ve'e-de yani yundúcha mar. Te máá-de kastu'ún núu-ro ndéja kánúu sá'a-ró. Achí-ya. ⁷ Te ndajá'a ní ka'an jíin Cornelio, a kua'an-ya. Te nì kana-de xini úu mozo-de jíin xini in soldado ja jatíñu kútu núu-dé. ⁸ Te onde nì ndi'i nì nakani-de taká tu'un nuu mozo-ún, te nì táji-de mozo kája'an onde ñuu Jope. ⁹ Te inga kivi xian-ún, kájika-i kája'an-i. Te nì kakuyani-i ñuu-ún. Te Pedro, ná ka'uxi uu nì kaa-de xini vé'e ja kakán ta'u-dé. ¹⁰ Te nì chaa soko chii-de. Te nì kuni-de kee-dé staa. Ko nini kásatu'a-ña-ún, te nì skóto-ya-dé. ¹¹ Te nì jini-de núña andívi. Te in bulito natu'un in sa'ma kuítá já nú'ni ndíkúun punta, nì kuun vai nuu ñú'un ní skóto-ya-dé. ¹² Te iní-ún káñu'un taká kiti kúun ndá'a ío nuu ñú'un yá'a, jíin kóo, jíin taká tisaa andívi. ¹³ Te nì jini so'o-de in tu'un nì ka'an: Pedro, ndukuiñi, te ka'ni-ro, te kee-ro, áchi. ¹⁴ Ko Pedro, nì ka'an-de: Ma kúu Táta, chi té kee-gá-ná kuñu chá'an nì ja tú ío ndoo, áchi-de. ¹⁵ Te nì ka'an tuku jíin-de vuelta uu: Ja ní sándoo Dios, ma skúnání-ró kúñu chá'an, áchi. ¹⁶ Te tu'un yá'a nì kii uní vuelta nuu-dé. Te sa'ma kuítá-ún, nì ndaa kuano'on andívi. ¹⁷ Te nini kanchaa Pedro jáni iní-de naún kúu ja ní jini-de-ún, te nì jakoyo mozo nì táji Cornelio kua'an, kájika tu'un-i ve'e Simón onde nì jakoyo-i yux'é cháa-ún. ¹⁸ Te nì kaka'an jaa-i. Te nì kájika tu'un-i nú yúan ncháa in chaa nání Simón, te ío inga sívi-de nání-de Pedro. ¹⁹ Te nini kanchaa Pedro nákani iní-de nú naún kúu ja ní jini-de-ún, te nì ka'an máá Espíritu jíin-de: Nì chaa uní mozo kánandúkú-i róo. ²⁰ Ndukuiñi, te nuu-ró. Te ma yú'ú-ro kí'in-ro jíin-i. Chi máá-rí, nì táji-rí-i vai-i, áchi-ya. ²¹ Yúan-na te Pedro, nì nuu-de nuu mozo nì táji Cornelio. Te nì ka'an-de: Amigo, máá-rí kúu chaa kánandúkú-ró. Ndé sikí kúu ja vai koyo-ró núu-rí núsáa, áchi-de. ²² Te máá mozo-ún, nì kaka'an-i: Cornelio, chaa capitán, chaa ndaa, chaa chíñú'ún vá'a Dios kúu-de. Te suni taká ñayivi judío kaka'an-i ja cháa va'a kúu-de. Nì ka'an in ndajá'a ndóo-ya jíin-de ja ná kana-de

xini-ní kii-ní ki'on vé'e-de. Te ná kúni ná'in-de tu'un ka'an-ní jín-de. Achí-i.
²³ Yúan-na te ni skívi-de mozo-ún iní ve'e. Te ni kakendoo-i yúan. Te inga kivi xían-ún, ni ndukoo-de. Te ni kee-de kája'an-de. Te suni kája'an yaku ñani ñuu Jope jín-de. ²⁴ Te inga kivi ní jakoyo-de ñuu Cesarea. Te Cornelio, ndátu-de chaá jíná'an-de, chi ni stútú-de tá'an-de jín amigo va'a-de. ²⁵ Te nini kivi Pedro iní ve'e, te ni kenda Cornelio ka'an-de jín Pedro. Te ni jukuiñi jítí-de nuu já'a Pedro. Te ni chiñú'ún-de chaá. ²⁶ Ko Pedro, ni xndúkuiñi-de Cornelio. Te ni ka'an-de: Ndukuiñi, chi ruu, suni chaá kúu-ri. Achí-de. ²⁷ Te kándatu'ún-de. Te ni kivi koyo-de. Te ni jini Pedro ja ní kakutútú kuá'a ñáyivi káxiukú-i iní ve'e. ²⁸ Te ni ka'an Pedro jín ñáyivi-ún: A kájiní-ní ja tú ío ley ja ñin chaá judío, ketá'an-de xí sá'a-de ñin visita nuu ñin chaá tú kúu judío. Ko Dios, ni stá'an-ya núu-ná ja tú ni ñin ñáyivi chá'an, ñáyivi kíni ío. ²⁹ Ja yúan, te nuu ní kana-ní xini-ná, te vaj-ná, tú ní sájá'a iní-ná. Ja yúan jiká tu'ún-ná ní: Na sikí kúu ja ní kana-ní náá, áchí Pedro. ³⁰ Yúan-na te ni ka'an Cornelio: Vina ío kuun kivi nátu'un máá hora yá'a ío ndicha iní-ná. Te ka'uní aini kúu jikán ta'u-ná iní ve'e-ná. Te ni chaá ñin ndajá'a-ya nuu-ná. Te ndí ncháa sa'ma ñú'un-ya. ³¹ Te ni ka'an-ya jín-ná: Cornelio, a ni jini Dios ndasa jikan ta'u-ro jín já sá'a-ró caridad. ³² Núsáá te táji-ró mozo ná kí'in ñuu Jope. Te kana-ró xini ñin chaá kúu Simón ja nání-de Pedro, ná kí-de nuu-ro. Te chaá-ún, ncháa-de ve'e ñin chaá nání Simón curtidor. Te máá yú'u mar ncháa ve'e-de. Te chaá chaá-ún, te kastu'ún-de nuu-ro, áchí-ya jín-ná. ³³ Súan ni kuu. Te ni táji-ná mozo kujaa kana ní. Te va'a ni sá'a-ní ja ní chaá-ní. Te vina, taká-ná, ká'in tútú-ná yá'a nuu Dios, náva'a kuni so'o-ná tu'un ka'an-ní, ndasa ni tá'ú Dios tiñu nuu-ní. Achí-de. ³⁴ Yúan-na te ni ka'an Pedro: Vina te ni jini ndaa-ná ja Dios tú ncháa nuu-ya ñáyivi. ³⁵ Chi nani ñáyivi, nú kachiñú'ún-i-ya te kásatiñu va'a-i nuu-ya, te kúsi iní-ya jín-i. ³⁶ Ni ka'an-ya jín taká se'e Israel, ni kastu'ún-ya nuu-í ja máá Jesucristo já'a-ya tú'un ndéé iní-i. Te I'a yá'a kúu Jito'o taká-yo. ³⁷ Máá-ní, a kájiní tu'un-ní tu'un Jesucristo. Chi ni jani Juan tu'un jánducha, yúan-na te ni kejá'a tú'un-ya onde ñuu Galilea, te ni jicha nuu ní ñuu Judea, ³⁸ ndasa ni ja'a Dios Espiritu Santo jín fuerza nuu-ya. Te ndasa ni jika kuu ya ní sá'a-ya tiñu va'a, te ni nasáva'a-ya taká ñáyivi tá'an tachí kíni. Chi Dios, ni chindéé ní chituu-ya Jesús ñuu Nazaret. ³⁹ Te máá-ná, ni kajini-ná taká tiñu ni sá'a-ya iní ñuu Judea, jín iní ñuu Jerusalén. Te ni kaja'ni-í-ya, ni kajata kaa-i-ya jiká ñin cruz. ⁴⁰ Ko I'a yá'a, ni nachaku-ya ní sá'a Dios kivi uní. Te ni ndenda ndijin-ya ní sá'a Dios. ⁴¹ Ko tú ní ndénda ndijin-ya núu taká ñáyivi, chi máni nuu chaá ja á ni kaji Dios ja kúu-de testigo. Te testigo-ún kákuu-ná, chi ni kayee-ná staa ni kaji'i-ná nducha jín-ya, nuu ní nachaku-ya má'nú ndíyi. ⁴² Te ni tá'ú-ya tiñu nuu-ná jíná'an-ná ja ná káni-ná tu'un-ya núu taká ñáyivi. Te ka'an ndaa-ná ja ní jani Dios máá-ya kuu-ya juez nuu ñáyivi káichaku jín núu ñáyivi ní kaji'i. ⁴³ Chi tu'un I'a yá'a ni kaka'an ndaa taká chaá ni kajani tu'un Dios onde sáá. Ja taká ñáyivi kándíja nuu-ya, jín sí'vi-ya koo tuká'nu iní nuu taká kuachi-i. Achí Pedro.

Ja ní jaa Espiritu Santo sikí ñáyivi s'ín nación

⁴⁴ Te nini ká'an Pedro taká tu'un yá'a, te ni chaá-ni Espiritu Santo sikí taká ñáyivi kájiní so'o tu'un ká'an-de. ⁴⁵ Te chaá káandíja, ja ní jakoyo jín Pedro, ja kákuu-de chaá ni kaxiti ndúu, ni kanaa iní-de kánde'é-de ja súni ni chaá Espiritu Santo sikí ñáyivi s'ín nación. ⁴⁶ Chi ni kajini so'o-de kaka'an ñáyivi-ún s'ín yu'u, te kánakana jaa-i Dios. ⁴⁷ Yúan-na te ni ka'an Pedro: Ndéja jasú kii nducha, náva'a ná kuánducha ñáyivi yá'a, chi ni chaá Espiritu Santo sikí

máa-i nátu'un siki máa-yó, áchí-de. ⁴⁸ Te ni tá'ú-de tiñu nuu-í jíná'an-i ja ná kuánducha-í jín sí'ví máa Jító'o-yo Jesús. Yúan-na te ni kaka'an nda'ú-i jín-de ja ná kéndoo-de jín-i yaku kivi.

11

¹ Te chaá apóstol jín táká ñani ká'in ní ñuu Judea, ni kajini tu'un-de ja ñayivi sijn nación, suni ni kajatá'ú-i tu'un Dios. ² Te ni ndaa Pedro kuano'on-dé ñuu Jerusalén. Te sava chaá ni kaxiti nduu, ni kaka'an siki-dé. ³ Te ni kaka'an-de: Naja ní kivi-ró iní ve'e chaá tú ní kaxiti nduu, te ni yee-ro staa jín-de, áchí. ⁴ Yúan-na te ni kejá'a Pedro ni jani káji-de tu'un nuu cháa-ún: ⁵ Ni kanchaa-ri ñuu Jope. Te nini jikán ta'u-ri, te ni skóto-ya rúu. Te ni jini-ri ñin bulto nátu'un ñin sa'ma kuítá já nú'ni ndíkúun punta. Te ni kuun vai onde nuu-rí ichi ándíví. ⁶ Te ni nde'é-rí. Te ni jini-ri ja iní-ún káñu'un kiti kúun ndá'a kájika nuu ñu'un yá'a, jín kiti xaan, jín kóo, jín tisaá andíví. ⁷ Te ni jini so'o-ri ñin tu'un ni ka'an jín-rí: Pedro, ndukuiñi, ka'ni-ro te kee-ro. Achí. ⁸ Te ni ka'an-ri: Ma kúu Táta, chi té kee-gá-ná kuñu chá'an ni kuñu ja tú ío ndoo. ⁹ Ko tu'un-ún ni ka'an tuku jín-rí onde andíví: Ja ní sándoo Dios ma skúnání-ró kúñu chá'an. Achí. ¹⁰ Te suni súan ni ka'an uní vuelta. Yúan-na te ni ndaa bulto-ún kuano'on ichi ándíví. ¹¹ Yúan-na te suni hora-ún ni jakoyo uní mozo kánandúkú-i ruu. Te onde ñuu Cesarea ni ta'u tiñu nuu-í vai-i. Te ni jakoyo-i ve'e-ri. ¹² Te máa Espiritu, ni ka'an-ya jín-rí ja má yú'ú-ri ki'in-ri jín-i. Te suni ni kaja'an iñu ñani yá'a jín-rí. Te ni kivi koyo-ri iní ve'e ñin chaá. ¹³ Te chaá-ún, ni jani-de tu'un nuu-rí, ná ni jini-de ñin ndajá'a ándíví kándii-ya iní ve'e-de. Te ni ka'an-ya jín-de: Tájí-ró mozo ná kí'in ñuu Jope te kana-ró xiní Simón, chaá nání Pedro, ná kí-de. ¹⁴ Te chaá-ún, kani-de tu'un nuu-ro ndasa kaku-ró onde jín ní vé'e-ró, áchí-de jín-rí. ¹⁵ Te nuu ní kejá'a-rí ká'an-ri, te ni chaá Espiritu Santo siki-í jíná'an-i suni nátu'un ni chaá-ya siki-yo já xnañúú. ¹⁶ Yúan-na te ni nuku'un iní-ri tu'un ni ka'an máa Jító'o-yo: Jandaa jín ndúcha skuánducha Juan. Ko róo, chi jín Espiritu Santo kuanducha-ro jíná'an-ró, áchí-ya. ¹⁷ Te nú suni ni ja'a Dios Espiritu-ya núu máa-i nátu'un ni ja'a-ya núu máa-yó, ja kákandíja-yó núu máa Jító'o-yo Jesucristo, te ndé chaá kúu ruu ja kasú-ri nuu Dios núsáa. Achí Pedro. ¹⁸ Súan ni kajini so'o-de tu'un yá'a, te tuká ní kaka'an-de. Te ni kanakana jaa-de Dios: Suni ni ja'a Dios tu'un ja ná nákani iní ñayivi sijn nación náva'a kuchaku-i ní káni núsáa, áchí-de.

Tiku'ni kándíja iní ñuu Antioquía

¹⁹ Te kivi ní kaja'ni-dé Esteban, ni kejá'a ní kachindikín-de-i. Te ñayivi ní kajicha nuu kaja'an ni jakoyo-i onde ñuu Fenicia, jín ñuu Chipre, jín iní ñuu Antioquía. Te tú ni ñin nuu ñayivi ní kájani-i tu'un, chi máni nuu ñayivi judío ni kajani-i tu'un-ya. ²⁰ Ko ni io yaku chaá ñuu Chipre jín cháa ñuu Cirene jín ñayivi ní kajicha-ún. Te chaá-ún, ni jakoyo-de ñuu Antioquía. Te ni kaka'an-de jín ñayivi ñuu Grecia, ni kajani-de tu'un va'a máa Jító'o-yo Jesús nuu-í. ²¹ Te máa Jító'o-yo, ni chindéé ní chituu-ya-dé. Te ni kákandíja kua'a ñayivi, te ni kanaxió káva iní-i nuu máa Jító'o-yo. ²² Te ni jicha tu'un yá'a. Te ni jini tu'un tiku'ni kándíja iní ñuu Jerusalén. Te ni katáji-i Bernabé kua'an-de onde ñuu Antioquía. ²³ Te Bernabé, nuu ní jaa-de yúan, te ni jini-de ja lúu kua'an tu'un Dios. Te ni kusii iní-de. Te ni ka'an ni'in-de jín táká ñayivi-ún ja jín iní jín añú-i ná skíkuu va'a-i tu'un máa Jító'o-yo, te ma náyu'ú-i. ²⁴ Chi Bernabé, chaá va'a kúu-de. Te ni kútú-de Espiritu Santo. Te kándíja va'a-de. Te ni kákandíja kua'a ñayivi núu máa Jító'o-yo. ²⁵ Yúan-na te ni kenda Bernabé kua'an-de onde

ñuu Tarso, kuanandúkú-de Saulo. Te n̄i nani'in-dé cháa-ún. Te ncháka-de cháa n̄i cháa-de ñuu Antioquía jín-de. ²⁶ Te n̄i-ni ñn kua n̄i kanda tu'ún-de yúan jín tíku'n̄i kándija. Te n̄i kastá'an-de tu'un nuu kuá'a ñáyivi. Te cháa káskuá'a-ún, n̄i nakunání-de cristiano xnañúú-gá in̄i ñuu Antioquía. ²⁷ Te cháa kájani tu'un Dios, suni kiví-ún n̄i kenda koyo-de ñuu Jerusalén kája'an-de onde ñuu Antioquía. ²⁸ Te n̄i ndukuiñi ñn tá'an-de nání-de Ágabo. Te n̄i kastu'ún-de, n̄i sá'a Espiritu, ja kii ñn tama xáan n̄i ñúyivi. Te tama-ún, n̄i kii kiví ní tá'u Claudio tiñu. ²⁹ Yúan-na te n̄i kanda tu'ún cháa káskuá'a-ún ja chundá'a-de yaku na jín kí'in nuu ñani-de kaxiukú in̄i ñuu Judea, ndasa kákanda ñn ñn-de kua'a-de. ³⁰ Te súan n̄i kasá'a-de. Te n̄i katájí-de kua'an nuu cháa kákuu nuu, n̄i kajanchaka Bernabé jín Saulo.

12

Ndasa n̄i ja'ni-dé Jacobo

¹ Te suni kua-ún n̄i kat̄in rey Herodes sava ñáyivi tíku'n̄i kándija. Te n̄i sá'a ndiva'a-de jín-i. ² Te jín machete n̄i ja'ni-dé Jacobo, ñani Juan.

Ndasa n̄i kenda Pedro vekaa

³ Te n̄i jini-de ja súan n̄i kakusi in̄i cháa judío n̄i sá'a-de. Te suni n̄i kat̄in-de Pedro. Máa kiví-ún n̄i kuu viko státilá ja tú yí'i yujan ía. ⁴ Te nuu ní ñn-de Pedro, te n̄i chindee-de cháa vekaa. Te n̄i jani-de xia'un ñn soldado kándito-ún-de, chí kuní-de kiñi'in-de cháa stá'an-de nuu ñáyivi nú ná já'a viko Pascua. ⁵ Súan n̄i kuu ja kánde Pedro in̄i vekaa. Ko tíku'n̄i kándija, n̄i'in n̄i kajikan ta'u-í ja'a Pedro nuu Dios. ⁶ Te jáni in̄i Herodes ja kiñi'in-de cháa nuu ñáyivi-ún núú. Te suni akuáa-ún kixí Pedro in̄i vekaa mañú úu soldado, nú'n̄i-de jín úu cadena. Te suni ká'in soldado yuxé'é kándito-ún vekaa. ⁷ Te sanaa-ní te n̄i ja ñn ndajá'a máa Tatá Dios. Te n̄i ndii ncháa in̄i vekaa. Te n̄i skáki'vi-ya Pedro, n̄i xndúko-ya-dé. Te n̄i ka'an-ya: Yachi nduko-ró, áchi-ya. Te cadena nú'n̄i nda'a-dé-ún, n̄i jungava-ni kua'an. ⁸ Te n̄i kachi ndajá'a-yá jín-de: Nachi'i chí-ro te nachi'i ndijan-ro, áchi-ya. Te súan n̄i sá'a-de. Te n̄i kachi tuku ndajá'a-yá jín-de: Kundii tikachi-ro te kundikin-ro rúu kí'on, áchi-ya. ⁹ Te n̄i kenda-ya. Te ndikin-de-ya kuá'an-de jín-yá. Te naún jini máa-de ja jándaá kúu ja ní sá'a ndajá'a-yá jín-de, chí jáni in̄i-de ñn jani kúu ja ní skóto-i-de. ¹⁰ Te n̄i kaja'a-de nuu ká'in yukun ñn jín yukun uu soldado ja kándito-ún-de. Te n̄i jakoyo-de yuxé'é káa ja jito ichi yúñú. Te yuxé'é-ún, n̄i nuña ii-ní máa. Te n̄i kenda koyo-de. Te n̄i kaja'a-de ñn ya'ya kaja'an-de. Yúan-na te n̄i kuxio-ni ndajá'a-yá nuu-dé kua'an-ya. ¹¹ Te Pedro, n̄i ndukáji in̄i-de, te n̄i ka'an máa-de: Vina te n̄i jini ndaa-ri ja ní táji máa Tatá Dios ndajá'a-yá n̄i kii, te n̄i nama-ya rúu in̄i nda'a Herodes jín núú táká ñáyivi judío ja ká'ni-í ruu kákuñi-i, áchi-de. ¹² Te nuu ní jini-de ja ní kaku ndija-de, te n̄i kee-de kua'an-de ve'e María náa Juan, cháa nání Marcos. Te yúan n̄i kanataka kua'a ñáyivi kajikan ta'u-í. ¹³ Te n̄i ka'an Pedro ichi yuxé'é yata ké'e. Te kua'an ñn suchí sí'i nání-i Rode ja kúña-i yuxé'é núú. ¹⁴ Te suchí-ún, n̄i nakuni-i tachi Pedro. Te ja kusi in̄i-tú ní júña-i yuxé'é-ún, chí jinu-i n̄i ndivi-i in̄i ve'e. Te n̄i kastu'ún-i ja kandi Pedro ichi yata yuxé'é. ¹⁵ Te n̄i kaka'an jín-i: Aa, katchi-ro, áchi. Ko máa-i, n̄i'in ká'an-i ja máa-de kúu. Yúan-na te n̄i kaka'an: Añú-de kúu núsáa, áchi. ¹⁶ Ko Pedro, ví'i-gá kána-de. Yúan-na te n̄i kajuña-i. Te n̄i kajini-i nuu-dé. Te n̄i kandakoto io-i. ¹⁷ Ko máa-de, n̄i sá'a-de seña jín ndá'a-dé ja ná kasú-i yu'u-í. Te n̄i kastu'ún-de ndasa n̄i kiñi'in máa Jito'o-yo-dé in̄i vekaa. Te n̄i ka'an-de: Kastu'ún táká tu'un yá'a nuu Jacobo jín núú táká ñani-yo, áchi-de. Te n̄i kenda-de kua'an-de inga lugar. ¹⁸ Te nuu

ní kundijin xiān-ún, te nī kaḱuvaḱa téyí soldado ja tú ndénda Pedro. ¹⁹ Ko Herodes, nándúkú-de Pedro. Ko tú ní nání'in-dé chaa. Te nuu ní xndichí-de soldado jíná'an, te nī tá'ú-de tiñu ja ná kíngoyo kuu. Yúan-na te nī kenda-de inī ñuu Judea nī kuun-de kua'an-de ñuu Cesarea. Te nī kendōo-de yúan.

Ja ní jī'i Herodes

²⁰ Te nī kitī xaan inī Herodes nī jito-de ñayivi ñuu Tiro jín ñayivi ñuu Sidón. Ko ñayivi-ún, nī katau-i vai-i nuu-dé. Te nī kaḱundéé-i nī kaḱá'an-i Blasto chaa kúná'nu játíñu nuu rey. Te nī kajikan-i paz. Chi taká máá-i, káñi'in-í ja káyee-í onde ñu'un Herodes. ²¹ Te nī teta'an Herodes ñn kivī. Te nī nuku'un-de sa'ma rey máá-de. Te nī nungoo-de mesa tá'ú-de tiñu. Te nī ka'an-de ñn tu'un nuu-í. ²² Te ñayivi-ún, nī kaka'an jaa-i: Tu'un Dios kúu ya'á vii, nasu tú'un chaa kúu. Achí-i. ²³ Te ñn ndajá'a máá Tatá Dios, nī stují-ni-ya-dé te nī kayaji tándákú-de, te nī jī'i-ni-de, chi nī sávixi-ni-de máá-de, lugar ja nákana jaa-de Dios. ²⁴ Te tu'un máá Tatá Dios, ví'í-gá nī ndea, te ví'í-gá nī jicha nuu kua'an. ²⁵ Te Bernabé jín Saulo, nī kaḱíkuu-de tiñu nī kaja'an-de inī ñuu Jerusalén. Te nī kaḱaxió káva-de káno'on-de. Te nī jaka-de Juan chaa nání Marcos kua'an-de jín-de.

13

Ja ní katáj-i Saulo jín Bernabé sa'a Espiritu Santo

¹ Te inī tikunī kándija inī ñuu Antioquia nī ka'io chaa jáni tu'un Dios jín cháa kástá'an tu'un-ya. Te káinání-de Bernabé, Simón ja nání Niger, Lucio ñuu Cirene, jín Manaén chaa nī ja'nu jín Herodes gobernador, jín Saulo. ² Te nini káchiñú'ún cháa yá'a nuu máá Jító'o-yo te kásá'a ndicha-de inī-de, te nī ka'an máá Espiritu Santo: Vina te kuní-ri ja sásñn-ró Bernabé jín Saulo ná kí'in-de ñn tiñu, chi ja yúan ní teta'an-ri-de jíná'an-de. ³ Yúan-na te ndicha inī-de nī kajikan ta'u-dé. Te nī kaḱndée-de nda'a-dé xinī cháa-ún. Te nī katáj-de chaa kája'an-de. ⁴ Te máá-de, kua'an-de nī sa'a Espiritu Santo, nī kuun-de kája'an-de ñuu Seleucia. Te yúan nī kivī koyo-de barco te kua'an-de onde isla Chipre. ⁵ Te nī jakoyo-de ñuu Salamina. Te nī kajani-de tu'un Dios inī ve'e sinagoga chaa judío. Te jika Juan jín-de, játíñu nuu-dé.

Ja ní ndukuáa cháa ñavá'a

⁶ Te nī kaja'a-de inī nái isla-ún. Te nī jakoyo-de ñuu Pafos. Te yúan nī kajini-de nuu ñn chaa ñavá'a nání Barjesús. Chaa judío kúu-de, te jáni-de tu'un tú'ún. ⁷ Te chaa-ún, nī sátiñu-de nuu gobernador Sergio Paulo. Te gobernador, chaa ndíchí kúu-de. Te nī kana-de xinī Bernabé jín Saulo, ja kúni ná'in-de tu'un Dios kuní-de. ⁸ Ko Elimas, chaa ñavá'a-ún (chī súan kuní ka'an sí'ví-de), jasú-de nuu Saulo jín núu Bernabé, chī ndúkú ndéé-de sáká núu-de nává'a ma kándija gobernador. ⁹ Yúan-na te Saulo, ja súni nání-de Pablo, nī kútú-de Espiritu Santo. Te nī nde'é-de nuu cháa-ún. ¹⁰ Te nī ka'an-de: Chaa sa'a tiñu chá'an xndá'ú ñá'an kúu-ró. Se'e kui'na ja jító u'u taká tiñu ndaa kúu-ró. Naja máni sáyo'o-ro íchi ndóo máá Jító'o-yo. ¹¹ Te máá Jító'o-yo, xndó'o-ya róo vina. Te kukuáa-ro, ma kuní-ga-ro ndíkandii yakú kivī. Achí Pablo. Te nī kuñaa-ní nuu-dé. Te kíndá'á kí'in íu-de jiku-de, ndúkú-de ndéja ñn nda'a-dé skáka-de. ¹² Yúan-na te gobernador, nī jini-de ja súan nī kuu, te nī kándija-de. Te náa-ná inī-de jini so'o-de tu'un máá Jító'o-yo.

Ja ní kajani Pablo tu'un inī ñuu Antioquia

¹³ Yúan-na te Pablo jín tá'an-de-ún, nī kenda koyo-de ñuu Pafos. Te jín barco nī jakoyo-de ndañuu Perge ñuu Panfilia. Te yúan nī kusñn Juan kuano'on-dé

ñuu Jerusalén. ¹⁴ Te máa-de, ni kaja'a-de ñuu Perge kaja'an-de. Te ni jakoyo-de ñuu Antioquia ndañuu Pisidia. Te ni kivi koyo-de ini ve'e sinagoga in kivi ndetatú. Te ni kajungoo-de. ¹⁵ Te nuu ni kuu ni ka'u tutu ley jín tutu cha ni kajani tu'un Dios onde sáa, yúan-na te cha kakuñá'nu ini ve'e sinagoga, ni kakana-de xini cháa-ún: Nani jíná'an-ní, nú káñava'a-ní yaku tu'un kani-ní nuu táka ñayivi yá'a, te ka'an ndéé-ní jín-i, áchí-de. ¹⁶ Yúan-na te ni ndukuiñi Pablo, ni sá'a-de seña jín ndá'a-dé ja ná kúná'in ñayivi-ún, te ni ka'an-de: Róo cha ñuu Israel, róo cha kachiñú'ún Dios, kuni ná'in jíná'an-ró. ¹⁷ Máa Dios ñayivi Israel, ni kaji-ya táa-yo jíná'an-de. Te nini kaxiukú tatú-de ini ñuu Egipto ni kakuu jínú'ún-ga-de ni sá'a-ya. Yúan-na te jín fuerza máa-yá ni kiñi'in-ya-í ini ñuu-ún kaja'an-i. ¹⁸ Yúan-na te ni ndito-ya-í onde nuu ñú'un té'é nátu'un uu xiko kuia. ¹⁹ Te ni xnáa-yá usia nación ini ñuu Canaán. Te ni saka-yá ñu'un ñuu-ún nuu-í. ²⁰ Te ni kuu-ga kivi nátu'un kuun ciento uu xiko uxí kuia. Te ni ja'a-ya cháa ni kakuu juez nuu-í onde kivi ní kenda Samuel cha ni jani tu'un-ya. ²¹ Yúan-na te ni kajikan-i in rey. Te Dios, ni ja'a-ya Saúl nuu-í ni tá'ú-de tiñu uu xiko kuia. Te Saúl, tata Benjamín, se'e Cis ni kuu-de. ²² Te ni kuxio Saúl. Te ni nakani-ya David ni kuu-de rey nuu-í. Te ni ka'an ndaa-ya tú'un-de: A ni jini-ri David se'e Isaí ja in cha jándatu va'a nuu-ri kuu-de. Te skíkuu-de taká tiñu jata'an ini-ri, áchí-ya. ²³ Te Dios, chi tata yá'a ni jani-ya Jesús ja náma-ya ñayivi Israel nátu'un ni keyu'u-yá. ²⁴ Te ná té chá'an-ga kii-ya te ni jani Juan tu'un jánducha jín tú'un nakani ini nuu táka ñayivi Israel. ²⁵ Te nuu á yani xndí'i Juan tiñu sá'a-de, te ni ka'an-de: Ndé cha kuu-ri kajani ini-ro. Nasu I'a-ún kuu-ri, ko kuni so'o va'a-ró: Ichi yata-rí vai in I'a ja tú kúñá'nu-ri ndájí-rí ñii yí'i ndijan-ya. Achí-de. ²⁶ Nani jíná'an-ró, taká róo tata Abraham jín róo ja kajandatu nuu Dios, nuu máa-ró ní tájí-yá tu'un yá'a vai ja náma-ya róo. ²⁷ Chi taká ñayivi ñuu Jerusalén jín taká cha kakuñá'nu nuu-í, tú ní kánakuni-i nuu-yá. Te ni kandonda-i siki-yá. Te súan ni kaskíkuu-i tu'un ni kaka'an cha ni kajani tu'un Dios onde sáa, vasa a ni kajini ná'in-i tu'un-ún ndita'an kivi ndetatú. ²⁸ Vasa tú ní káni'in-í ni in kuachi siki-yá ja kuu-ya, ko ni kaka'an ni'in-i jín Pilato ja ná kuu-ya. ²⁹ Te nuu ní skíkuu taká tu'un yoso siki-yá nuu tutú, te ni kaxnúu-i-ya jiká cruz. Te ni kachindee-i-ya ini in ve'e añú. ³⁰ Ko ni nachaku-ya má'ñú ndíyi ni sá'a Dios. ³¹ Te kua'a kivi ní ndenda ndijin-ya núu ñayivi ní kaka kaja'an jín-yá onde ñuu Galilea te onde ñuu Jerusalén. Te ñayivi-ún kakuu ja kajani ndaa tu'un-ya núu sava-ga-i. ³² Te ruu, kajani-ri tu'un va'a yá'a nuu-ro ja súan ni keyu'u-yá nuu táa-yo. ³³ Te tu'un-ún ni skíkuu Dios jín máa-yó ja kakuu-yó sé'e-de. Chi ni naschakú-ya Jesús. Chi súan ká'an Salmo uu: Se'e-ri kuu-ró, te ruu kuu Táa-ro vína, áchí. ³⁴ Te ni naschakú-ya Jesús ma'ñú ndíyi náva'a ma té'yu kuti-yá, te ni ka'an Dios: Skíkuu ná'in-ri jín taká tu'un va'a ni keyu'u-ri nuu David, áchí. ³⁵ Ja yúan súni súan ká'an inga tutu: Té'yu Se'e ij-ní, chi ma kuá'a-ní tu'un, áchí. ³⁶ Chi David, ni jatíñu-de nuu Dios, ni sá'a-de ja kuni máa-yá. Te ni jínu kuia-de, te ni ji'i-de. Te ni yuji-de ma'ñú táa-de. Te ni te'yu ndija-de. ³⁷ Ko I'a ni naschakú Dios, tú ní té'yu kuti-yá. ³⁸ Nani jíná'an-ró, ná kástu'ún-ri nuu-ro, ja I'a yá'a ni kástu'ún-yá nuu-ro ja sá'a-ya táká'nu ini-ya núu táka kuachi-ró. ³⁹ Chi nú ndé cha kándija-de nuu I'a yá'a, te nda'va-ya taká kuachi-de ja tú ní kuu nda'va máa-de jín ley Moisés. ⁴⁰ Koto va'a-ró máa-ró jíná'an-ró, náva'a ma kii siki-ro taká tu'un yoso núu tutú cha ni kajani tu'un Dios, súan: ⁴¹ Taká róo ñayivi kásakátá, ná ndé'é vá'a-ró, te ná kée nuu-ro ndé'é-ró, te kuu-ro. Chi ma'ñú máa-ró sá'a-ri in tiñu ja má kándija kuti-ro vasa ná kani sava-ga ñayivi tú'un-ún nuu-ro. Achí. ⁴² Te ni ndenda koyo-de ini ve'e

sinagoga cháa judío. Te ñáyivi s̄in nación, ni kaka'an nda'ú-i jíin-de ja ingá kivi ndétatú kani tuku-de tu'un yá'a nuu-í. ⁴³ Te ni jicha ñáyivi-ún kája'an-i. Te ñáyivi judío jíin ñáyivi ní naki'in sé'é judío ja káchiñú'ún-i nuu Dios, tini-i ni kandikin-i Pablo jíin Bernabé kája'an-i jíin-de. Te ni kandatú'ún-de jíin-i káka'an-de jíin-i ja ná kundij ni'in-i jíin tú'un luu Dios. ⁴⁴ Te kivi ndétatú inga semana, nátu'un ndivii ñáyivi ñúu-ún, ni kakutútú-i ja kúni ná'in-i tu'un Dios. ⁴⁵ Ko cháa judío, ni kajini-de nuu ñáyivi kuá'a-ún, te ni kakukuásún iní-de. Te ni kaka'an-de siki tú'un ni ka'an Pablo, te ni kaka'an ndiva'a-de. Achí-de ja tú ío ndaa tu'un-ún. ⁴⁶ Yúan-na te Pablo jíin Bernabé ni kaka'an ni'in-de: Kánúú já xná'an-ga nuu máá-ró káni-ri tu'un Dios. Ko a ni kasája'a ini-ro núu, te kuachi máá-ró kúu ja má ní'in-ro tú'un kuchaku-ro ní káni. Vina te chaxio-ri máá-rí kikastu'ún-ri nuu ñáyivi s̄in nación. ⁴⁷ Chi ni tá'ú máá Jító'o-yo tínu nuu-ri jíná'an-ri súan: Ni jani-ri róo ja stúun-ro núu ñáyivi s̄in nación, te kani-ró tú'un nuu ñáyivi ní ñúyivi ja náma-ri-i jíná'an-i, áchí-ya. ⁴⁸ Te ñáyivi s̄in nación-ún, ni kajini so'o-i tu'un yá'a. Te ni kakusi xáan iní-i. Te ni kanakana jaa-i tu'un máá Jító'o-yo. Te taká ñáyivi ní teta'an Dios ja ná kúchaku-i ní káni, ni kakandija-i. ⁴⁹ Te tu'un máá Jító'o-yo, ni jicha nuu kua'an ní taká ndañúu yúan. ⁵⁰ Te ini ñuu-ún kaxiukú ñá'an ndaa ja káandatu-ña núu Dios. Ko cháa judío, ni kaská'an-de-ña jíin cháa kakuñá'nu jian. Te ni kachindikín-ña Pablo jíin Bernabé, te ni kaskúnu-ña-dé kája'an-de. ⁵¹ Te máá-de, ni kaskóyo-de tikacha ñú'un iní ja'a-dé siki máá-i. Te ni jakoyo-de ñuu Iconio. ⁵² Te cháa káskuá'a-ún, ni kakútú-de Espiritu Santo. Te kákusi xáan iní-de.

14

Ja ní kajinu-de ini ñuu Iconio

¹ Te ñuu Iconio ni kivi koyo-de ini ve'e sinagoga cháa judío. Te ni jani téyíi-de tu'un. Te ni kakandija kua'a ñáyivi judío. Te suni súan ni kakandija kua'a ñáyivi ñúu Grecia. ² Ko cháa judío ja tú ní kakandija, jíin tú'un tú'ún ni kaská'an téyíi-de ñáyivi s̄in nación. Yuán ní kaka'an ncha-a-i taká ñani. ³ Te ni kakendoo-de yúan kua'a kivi. Te jíin máá Jító'o-yo, ni chundéé iní-de, ni kaka'an ni'in-de tu'un. Te máá-yá, ni stá'an-ya já ío ndaa tu'un va'a, chi ñúkúún ní ja'a-ya tú'un luu ío ini máá-yá, ja ní kasá'a-de tuni jíin tínu ñá'nu. ⁴ Te ñáyivi ñúu-ún, ni kasásin-i máá-i sava-i ni kandujín-i jíin cháa judío, te sava-ga-i ni kandujín-i jíin cháa apóstol. ⁵ Te ñáyivi judío jíin ñáyivi s̄in nación, in ká'nu ni kánda-i jíin cháa kakuñá'nu nuu-í náva'a kua'a-i tuka nuu apóstol, te kua'a-i yuu xiní-dé. ⁶ Te ni kajuku'un ini-de. Te ni kajinu-de kája'an-de onde ñuu Listra jíin ñúu Derbe, ndañúu Licaonia, jíin taká ñuu ká'io yani yúan. ⁷ Te yúan ni kajani-de tu'un va'a-ya.

Ja ní kajoto-i yuu xiní Pablo

⁸ Te yúan kánchaa in cháa ñuu Listra ja tú ío fuerza ja'a-dé. Te kaa rengo-de onde kivi ní kaku-de, ja té cha'an-ga kaka kuti-dé. ⁹ Chaa yá'a, ni jini so'o-de ká'an Pablo. Te ni nde'é Pablo nuu cháa-ún. Te ni jini-de ja kándija va'a cháa-ún ja ndúva'a-de. ¹⁰ Te ni ka'an jaa-de jíin cháa-ún: Ndukuiñi te kundij-ro, áchí-de. Te ni kanda-ni-de, te ni jika kuu-de. ¹¹ Te ni kajini ñáyivi-ún tínu ni sá'a Pablo. Te ni kaka'an jaa-i jíin yú'u máá ñúu Licaonia: Ni kuun I'a, ni chakoyo nuu-yo, kájika kuu nátu'un cháa vidáa, áchí-i. ¹² Te Bernabé, ni kaskúnání-i-de i'a Júpiter. Te Pablo ni kaskúnání-i-de i'a Mercurio, chi Pablo kúu cháa jáni tu'un. ¹³ Te yuñúu-ún kánchaa viñu'un Júpiter. Te máá sutú viñu'un-ún, ni kenda-de vai nchaka-de xndiki jíin itá onde yuxé'é ñúu.

Te máá-de jíin ñáyivi, ka'ni-dé xndikí te soko-dé-tí núu Bernabé jíin Pablo kákuni-de núu. ¹⁴ Te Bernabé jíin Pablo, chaá kákuu apóstol, ñi kajini tu'un-de tu'un-ún. Te ñi kándátá-de su'nu-dé. Te ñi kéndava-de ñi kivi koyo-de ma'ñú ñáyivi kuá'a-ún. Te ñi kákana kó'ó-de: ¹⁵ Hombre, naja kásá'a-ró súan. Chì ruu, suni chaá kákuu-ri nátu'un máá-ró. Te kákastu'ún-rí nuu-ro, ma' sá'a-ga-ro tíñu sáni yá'a, chì sua ná chíñú'ún-ró máá Dios, I'a chakú, I'a ñi sá'a andívi jíin ñúyivi jíin ndúcha mar jíin táká-ga ndatíñu ní ká'nu. ¹⁶ Te onde aná'an ní ja'a-ya tú'un ja' sá'a taká ñáyivi tíñu kákuni máá-i. ¹⁷ Ko stá'an ndaa-ya já ío-ya, chì sá'a-ya tíñu va'a nuu-yo. Skúun-ya saú ichi andívi. Te bueno kée itu-yo sá'a-ya. Te já'a-ya stáa kée-yo. Te kákusi iní-yo sá'a-ya. Achí-de. ¹⁸ Te vasa súan ñi kaka'an-de, ko xa'an ú'u ñi kajasu-de nuu ñáyivi-ún náva'a tú soko-í kiti-ún nuu-dé. ¹⁹ Yúan-na te ñi chakoyo yaku chaá judío ñuu Antioquía jíin ñuu Iconio. Te ñi kaská'an ñáyivi kuá'a-ún. Te ñi kaja'a-i yuu xiní Pablo. Te ñi kaskána-i-de yuñú-ún, ñi kajani iní-i ja' ní ji-i-de. ²⁰ Ko ñi kajikó ndúu chaá káskuá'a-ún nuu-dé. Te ñi nduko-de. Te ñi ndivi-de iní ñuu. Ko inga kivi te ñi ki'in-de ichi kuá'an-de jíin Bernabé onde ñuu Derbe.

Ja káno'on tuku-de ñuu Antioquía

²¹ Te iní ñuu-ún ñi kajani-de tu'un va'a. Te ñi skándija-de kua'a ñáyivi. Te káno'on tuku-de ñuu Listra jíin ñuu Iconio jíin ñuu Antioquía. ²² Te ñi kayija-ga iní chaá káskuá'a yúan ñi kasá'a-de. Te ñi kaka'an ñi'in-de jíin cháa-ún ja' ná kúkuu-ga-de kandija va'a-de. Te kaka'an-de ja' níni kii kua'a túndó'o siki-yo te vasa kivi-yó iní ñuu nuu tá'ú Dios tíñu. ²³ Te ñi kajani-de chaá kákuu nuu ná kóto ndita'an tiku'ni kákandija. Te ñi kajikan ta'u ndichá-de ja'a cháa-ún nuu máá Jító'o-yo, chì nuu máá-yá kákandija-de. ²⁴ Te ñi kaja'a-de ichi ñuu Pisidia kua'an-de. Te ñi najakoyo-de ñuu Panfilia. ²⁵ Te ñi kajani-de tu'un iní ñuu Perge. Te ñi nuu-de ñi jakoyo-de ñuu Atalia. ²⁶ Te yúan ñi kenda-de. Te jíin barco kaja'an-de ñuu Antioquía nuu onde xnáñúú ní kajikan ta'u ñáyivi núu Dios ja'a-dé ja' ná chindéé chítuu-ya-dé jíin tíñu ja' á ñi kasjínu-de. ²⁷ Te nuu ní najakoyo-de yúan, te ñi nastútú-de tiku'ni kándija. Te ñi kajani-de tu'un ná ñá'nu tíñu ñi sá'a Dios jíin-de, chì bueno ñi ja'a-ya tú'un ja' ná kándija ñáyivi sijn nación jíná'an-i. ²⁸ Te ñi kakendo-de yúan kua'a kivi jíin cháa káskuá'a-ún.

15

Junta apóstol iní ñuu Jerusalén

¹ Yúan-na te ichi ñuu Judea ñi kikoyo yaku chaá, te ñi kastá'an-de nuu táká ñani: Nú tú xití ndúu-ro nátu'un ká'an ley Moisés, te ma' kaku kuti-ro, achí-de. ² Te yúan ní kuvaá. Te Pablo jíin Bernabé, ñi kastátá'an téyí-de jíin cháa-ún. Te ñi kundaa tu'un ja' kinglyo Pablo jíin Bernabé jíin sava-ga chaá ñuu Jerusalén. Te yúan ndatu'ún-de jíin cháa apóstol jíin cháa kákuu nuu siki tú'un yá'a. ³ Yúan-na te tiku'ni kándija-ún, ñi kanakuatá'ú-i nuu-dé. Te ñi kaja'a-de kaja'an-de ichi ñuu Fenicia jíin ichi ñuu Samaria, kajani-de tu'un ndasa ñi kákandija ñáyivi sijn nación. Te xa'an ní kákusi iní taká ñani. ⁴ Te ñi jakoyo-de iní ñuu Jerusalén. Te tiku'ni kándija yúan, jíin cháa apóstol, jíin cháa kákuu nuu, ñi kajatá'ú-de chaá. Te ñi kajani-de taká tu'un ndasa ñi sá'a Dios jíin-de. ⁵ Ko sava chaá fariseo ja' kákandija, ñi ndukuiñi. Te ñi kaka'an: Jínu ñú'ún já xití ndúu-i te tá'ú-yó tíñu nuu-í ja' ná kuándatu-i nuu ley Moisés, achí. ⁶ Te ñi kándutútú táká chaá apóstol jíin táká chaá kákuu nuu náva'a ndatu'ún-de, te sánda-de siki tú'un yá'a. ⁷ Te nuu ní jinu ñi kastátá'an téyí-de, te ñi ndukuiñi Pedro, te ñi ka'an-de: Ñani, a kajini va'a máá-ró já onde sáa

ní kají Dios ruu náva'a kani-ri tu'un va'a-ya nuu ñáyivi s̄in nación te kandíji jíná'an-i. ⁸ Te Dios ja jini-ya iní añú-i, ni stá'an-ya já ní jata'ú-yá-i, chi ni ja'a-ya Espiritu Santo nuu-í jíná'an-i natu'un ni ja'a-ya nuu máá-yó. ⁹ Te tú ní sás̄in-ya yóo jín-i, chi suni ni kakandíja-i te ni sándoo-ya añú-i. ¹⁰ Te vina naja kájito nchaa-ro Dios núsáá, chi káxndée-ro ñin yugo xini cháa káskuá'a yá'a, te ni ndiyi táa-yo jíná'an-de te ni máá-yó, tú ní kákanda-yó kúndiso-yó. ¹¹ Chi kakandíja-yó já Jító'o-yo Jesús kúndá'ú iní-ya yóo, te yúan náma-ya yóo. Te suni súan nama-ya máá-i. Achí-de. ¹² Yúan-na te chaa kua'a-ún, ni kakuná'in-de. Te ni kajini ná'in-de tu'un kaka'an Pablo jín Bernabé ná taká tiñu ñá'nu jín taká tuni ni sá'a Dios jín-de ja ní kasá'a máá-de nuu ñáyivi s̄in nación. ¹³ Te nuu ní kakuná'in-de, te ni chísó Jacobo tu'un: Ñáni jíná'an-ró, kuni so'o tu'un ná ká'an-ri. ¹⁴ Simón, ni jani-de tu'un ja ondé xnáñúú ní ja'a Dios tu'un nuu ñáyivi s̄in nación ja ná kúndiso-i sí'ví-ya. ¹⁵ Te tu'un yá'a, ñin núu-ni kaka'an jín taká chaa ni kajani tu'un Dios onde sáá natu'un yóso tú'un-de nuu tutú: ¹⁶ Te vása ncháa-ri nasáva'a-ri ve'e David ja ní ndua. Te nachutá'an-ri ja ní tanu, te ndukani jáá-rí kundii, ¹⁷ náva'a taká-ga chaa jín taká ñáyivi s̄in nación ja kúnáni-i jín sí'ví-rí, ná nándúkú-i máá Tatá Dios, áchí máá I'a sá'a taká tiñu yá'a. ¹⁸ Te onde kivi ní jungoo ñuyivi stá'an-ya tiñu yá'a nuu ñáyivi. ¹⁹ Ja yúan jáni iní-ri ja ná tú kasu-yo nuu ñáyivi s̄in nación ja kánaxió káva iní-i nuu Dios, ²⁰ chi sua ná cháa-yó carta ki'in nuu-í ja ná kúnu-i koto-i ndatíñu ja kúchá'an sá'a ndoso, te ma kaka téné-i, te ma kée-í niñi, ni kuñu kiti ní kuá'ñá. ²¹ Chi onde aná'an ká'io chaa jáni tu'un Moisés ndita'an kivi ndétatú iní ve'e sinagoga ndita'an ñuu. Achí Jacobo. ²² Yúan-na te ni kakundaa iní chaa apóstol, jín cháa kákuu nuu, jín ndívii tiku'ni kándíja. Te ni kakaji máá-de sava chaa kingoyo jín Pablo jín Bernabé onde ñuu Antioquía. Te chaa ni kakaji-de-ún, kákuu Judas ja nání-de inga sí'ví Barsabás, jín Silas. Te kakuñá'nu-de nuu taká ñani. ²³ Te chaa-ún, ndíso-de carta yá'a: Máá-rí kákuu chaa apóstol, jín taká chaa kákuu nuu, jín taká ñani-yo. Te káchaa-ri tu'un yá'a nuu róo, ñani, ñáyivi s̄in nación ja káxiukú-ró iní ñuu Antioquía jín núu Siria jín núu Cilicia. Sándée iní-ro jíná'an-ró. ²⁴ Ni kajini tu'un-ri ja ní kenda koyo sava chaa yá'a, te kásáká núu-de iní-ro jín tú'un kaka'an-de. Te ni kakuxii iní-ro. Chi kátá'ú-de tiñu ja xiti ndúu-ro, jín já kuándatu-ro núu ley, kuni-de. Ko ruu, tú ní kátájí-rí chaa-ún jaa-de nuu-ro. ²⁵ Te ni kasánda-ri, chi ñin-na ni naketá'an iní-ri. Te ni kakaji-ri chaa tájí-rí jaa nuu-ro jín ñani-yo Bernabé jín Pablo. ²⁶ Chaa yá'a, a kájataña-de máá-de nuu túndó'o, vasa ná kúu-de ja siki Jító'o-yo Jesucristo. ²⁷ Núsáá te tájí-rí Judas jín Silas jaa-de nuu-ro. Te chaa-ún, suni ñin-ni tu'un kastu'ún-de nuu-ro jíná'an-ró. ²⁸ Chi máá-rí jín Espiritu Santo, kájani iní-ri ja má xndée-ri ni ñin tiñu vee siki-ro, chi máá-ni tiñu kánúú yá'a. ²⁹ Ma káji-gá-ro ndatíñu ja á ni soko núu ndosó, ni niñi, ni kiti kuá'ñá, te ma kaka téné-ró. Nú ndi'i taká ya'á xnáa-ro, te bueno skíkuu-ró nú súan. A ni ka'an-yo núsáá. Achí. ³⁰ Yúan-na te chaa kaja'an-ún, ni kakuun-de kua'an-de ñuu Antioquía. Te ni kastútú-de ñáyivi kuá'a. Te ni kaja'a-de carta-ún nuu-í. ³¹ Te ni kaka'u-i carta-ún. Te ni kakusii iní-i jín tú'un ndée iní ja ndíso carta-ún. ³² Te Judas jín Silas, suni chaa kájani tu'un Dios kákuu-de. Te jín kuá'a tú'un ni kaka'an ni'in-de jín taká ñani-ún. Te ni kayija-ga iní-i ni kasá'a-de. ³³ Te ni kakendoo-de yúan kua'a kivi. Yúan-na te ñani yúan, ni kanachu'un íchí-i-de káno'on-de nuu apóstol. Te ni kuná'in-ni tu'un-ún. ³⁴ Ko Silas, ni jata'an iní-de ja kéndoo-de yúan. ³⁵ Te Pablo jín Bernabé, ni kakendoo-de iní ñuu Antioquía. Te jín sáva-ga chaa ni kastá'an-de tu'un ni kajani-de tu'un máá Jító'o-yo.

Ja ní kusín Pablo jín Bernabé

³⁶ Te n̄i kuu-ga kiv̄i. Te n̄i kachi Pablo jín Bernabé: Vina te kinde'é-yó táká ñani-yo ndita'an ñuu ja ní kajani-yó tú'un máá Jító'o-yo núu-í, ná ndéó ndasa kákuu-i. Achí-de. ³⁷ Te Bernabé, kuní-de ja kunchaka-de Juan, chaá nání Marcos. ³⁸ Ko tú ní játa'an in̄i Pablo ja kí'in chaá-ún jín-de, chí onde ñuu Panfilia n̄i kusín Juan nuu Pablo jín Bernabé, te tú ní kuní-de kukuu-de jín-de jín tíñu. ³⁹ Te n̄i kastátá'an téyí-de sik̄i Juan. Te n̄i kakusín-de. Te Bernabé, n̄i jaka-de Marcos, kua'an jín-de jín barco onde ñuu Chipre. ⁴⁰ Te Pablo, n̄i kaji-de Silas, kua'an jín-de. Te n̄i kanakuatá'ú táká ñani nuu-dé. Te n̄i kajikan ta'u-í ja'a Pablo ja ná chindéé chítuu-ya-dé. ⁴¹ Te n̄i jika kuu-de n̄í ñúu Siria jín n̄í ñúu Cilicia. Te tikun̄i kákandíja yúan, n̄i kayija-ga in̄i-i n̄i sá'a-de.

16

Ja ní kaji Pablo Timoteo

¹ Yúan-na te vásá ní jaá Pablo ñuu Derbe jín ñúu Listra. Yúan ío ñin chaá súchí skuá'a nání Timoteo. Se'e yí ñin ña'an judía kúu-i. Te ña'an kándíja va'a kúu máá-ña. Ko táa-i kúu chaá ñuu Grecia. ² Te taká ñani in̄i ñuu Listra jín in̄i ñuu Iconio, n̄i kaka'an-de ja cháa va'a kúu-i. ³ Te Pablo, kuní-de kunchaka-de chaá súchí yá'a kí'in-i jín-de. Te n̄i jaka-de-i. Te n̄i xiti ndúu-de-i kuachi ja ká'in chaá judío yúan, chí ndí'i-de, a kájin̄i-de ja cháa ñuu Grecia kúu táa-i. ⁴ Te kája'an-de taká ñuu. Te n̄i kastá'an-de tú'un n̄i katá'ú tíñu chaá apóstol jín cháa kákuu nuu in̄i ñuu Jerusalén. Te n̄i kaka'an-de ja ná kuándatu-i tú'un-ún. ⁵ Te tikun̄i kákandíja, n̄i kayija-ga in̄i-i. Te n̄i ndea kua'a-gá-i ndita'an kiv̄i.

Ja kája'an-de ñuu Macedonia n̄i sá'ajani

⁶ Te n̄i kaja'a-de ichi ñúu Frigia ndañúu Galacia kua'an-de. Te n̄i jasú Espiritu Santo nuu-dé ja má káni-de tú'un in̄i ñuu Asia. ⁷ Te n̄i jakoyo-de ñuu Misia. Te kákuun̄i-de kingoyo-de ichi ñúu Bitinia. Ko máá Espiritu, tú ní já'a-ya tú'un kí'in-de. ⁸ Te n̄i kaja'a-de ichi xín ñúu Misia, n̄i kakuun-de ñuu Troas kája'an-de. ⁹ Te ñin akuáa ní skóto-ya Pablo. Te n̄i jini-de nuu ñin chaá ñuu Macedonia kándij̄i nuu-dé ká'an nda'ú jín-de: Ña'an-ní ñuu Macedonia yá'a te chindéé chítuu-ní náá, áchí. ¹⁰ Te súan n̄i jini-de jani-ún, te n̄i ndúkú ndéé-rí kája'an-ni-r̄i ñuu Macedonia, chí kájin̄i káji-r̄i ja máá Dios n̄i kana-ya xiní-rí ja kástu'ún-rí tú'un va'a-ya núu ñáyiv̄i yúan.

Ja ní kandee-de vekaa in̄i ñuu Filipos

¹¹ Te n̄i kenda koyo-r̄i in̄i ñuu Troas. Te jín barco ní jío-ni vai koyo-r̄i ñuu Samotracia. Te inga kiv̄i xían n̄i jakoyo-r̄i ñuu Neápolis. ¹² Te yúan n̄i kenda koyo-r̄i. Te n̄i jaá-r̄i ñuu Filipos ja t̄in̄i xin̄i ñúu Macedonia, te chí ñuu Roma kánde. Te yúan n̄i kakendo-r̄i yaku kiv̄i. ¹³ Te ñin kiv̄i ndétatú n̄i kenda koyo-r̄i ñuu-ún, n̄i jaá-r̄i xiin̄i ñin yucha. Te kájan̄i in̄i-r̄i ja yúan ío ñin lugar kájukan ta'u-í. Te n̄i kajungoo-r̄i. Te n̄i kaka'an-r̄i jín táká ña'an ní kanataka yúan. ¹⁴ Te ñin ña'an nání Lidia xíkó-ña sá'ma ndí'í in̄i ñuu Tiatira. Te jándatu va'a-ña núu Dios. Te n̄i jini so'o-ña tú'un kaka'an-r̄i. Te máá Jító'o-yo, n̄i juña-ya añú-ña náv̄a'a kuni ná'ín-ña tú'un ká'an Pablo. ¹⁵ Te nuu ní janducha-ña onde jín n̄í sé'e-ña, te n̄i ka'an nda'ú-ña jín-rí: Nú kájan̄i in̄i-ní ja kándíja va'a-ná nuu máá Jító'o-yo, te kiv̄i-ní in̄i ve'e-ná kendo-ní, áchí-ña. Te n̄i stétuu-ña rúu. ¹⁶ Te n̄i kee-r̄i kája'an-r̄i nuu kájukan ta'u-í yúan. Te ñin súchí sí'í ndíso-i tú'un ñavá'a, n̄i ketá'an-i jín-rí. Te súchí-ún, ní'in-í kua'a xú'ún kúu patrón-i jíná'an, ja kástu'ún-i nuu ñáyiv̄i ndasa ío. ¹⁷ Te súchí-ún, ndikín-i vai yata

Pablo jíin rúu kána kó'ó-i: Chaa yá'a kájatíñu-de nuu Dios onde andívi, te kákastu'ún-de nuu-ro ndasa kaku-ró jíná'an-ró, áchí-i. ¹⁸ Te kua'a kivi ní ka'an-i súan. Te ni kukuí'a iní Pablo. Te ni xío koto-de nuu-í. Te ni ka'an-de jíin tachí-ún: Jíin sí'ví máá Jesucristo tá'ú-rí tiñu nuu-ro já kenda-ró iní-i ki'in-ro, áchí-de. Te ni kenda-ni kua'an suni máá hora-ún. ¹⁹ Te ni kajini patrón-i ja má ní'in-gá xu'ún. Te ni kaktiin Pablo jíin Silas kua'an jíin-de onde municipio nuu justicia. ²⁰ Te ni kajani-ún-de nuu justicia. Te ni kaka'an: Chaa yá'a kakuu chaa judío, te kásáká núu-de iní ñuu-yo. ²¹ Te kájakin-de inga costumbre ja tú ío ley kuandatu-yo ni ma sá'a-yó, chi chaa ñuu Roma kakuu-yó. Achí. ²² Te suni ni kandonda ñayivi kuá'a sikí-dé. Te chaa justicia, ni kajanchaa sa'ma-dé. Te ni katá'ú tíñu ná ndó'o xaan-dé yunu xii. ²³ Te nuu ní ndi'i ni kastují-ún-de ja ní kaja'a xaan yunu xii-de, te ni kaskivi-de vekaa. Te ni katá'ú tíñu nuu chaa ndíto vekaa ja ná koto va'a chaa-ún-de jíná'an-de. ²⁴ Te chaa ndíto vekaa-ún, nuu ní ta'u tíñu yá'a nuu-dé, te ni skivi-de Pablo jíin Silas kaja'an-de vekaa onde ichi iní-ga. Te nú'ni ja'a-dé jíin manea. ²⁵ Ko nuu ní kuu sava ñúú, te kájukan ta'u Pablo jíin Silas, kájita-de yaa ij núu Dios. Te ñayivi ká'jin vekaa jíin-de, ni kajini ná'in-i. ²⁶ Te sanaa-ni te ni taan xaan. Te onde nuu káyinduji ja'a vékaa-ún ni kakanda. Te ni kanuña-ni taká yuxé'é vékaa-ún. Te cadena ja káinu'ni taká ñayivi-ún, ni kandaji-ní. ²⁷ Te ni nata'u núu chaa ndíto vekaa. Te ni jini-de ja kanuña yuxé'é vékaa-ún. Te ni tava-dé machete ja ká'ni-dé máa-de núú, chi jáni iní-de ja ní kajinu ñayivi ká'jin vekaa-ún kaja'an-i. ²⁸ Ko Pablo, ni kana jaa-de: Ma stují-ro máá-ró, chi yá'a ká'jin ndi'i-rí, áchí-de. ²⁹ Yúan-na te máá chaa ndíto vekaa, ni kana-de ñu'un ni chaa. Te kisi-i-de ni kivi-de iní vekaa. Te ni jukuiñi jítí-de nuu já'a Pablo jíin Silas. ³⁰ Te ni kiñi'in-de Pablo jíin Silas ichi fuera. Te ni ka'an-de jíin-de: Táta, naún sá'a-ná náv'a kaku-ná, áchí-de. ³¹ Te ni kaka'an-de jíin chaa-ún: Kandíja nuu máá Jíto'o-yo Jesucristo te kaku-ró onde jíin ní vé'e-ró, áchí-de. ³² Te ni kajani-de tu'un máá Jíto'o-yo núu chaa-ún jíin núu taká ñayivi ká'jin iní ve'e-de. ³³ Te chaa ndíto vekaa, suni máá ákuáa-ún ni kiñi'in-de Pablo jíin Silas. Te ni nakacha-de nuu ní katují chaa-ún ni sá'a yunu xii. Te vásá ní janducha-dé onde jíin tá'an-de. ³⁴ Te ni jaka-de chaa kua'an-de jíin-de onde ve'e-de. Te ni ja'a-de staa ní kayee-dé. Te ni kusii iní-de ja ní káandíja-de nuu Dios jíin ní vé'e-de. ³⁵ Te nuu ní kundijin, te justicia ni katájí policía kaja'an. Te ni kaka'an: Sía chaa jian ná kinglyo-de, áchí. ³⁶ Te chaa ndíto vekaa, ni kastu'ún-de tu'un yá'a nuu Pablo: Chaa justicia, ni katájí-de tu'un vai ja kenda koyo-ni ki'in-ní. Núsáa te kenda koyo-ni te kuá'an-ní, ma yú'ú-ní. Achí-de. ³⁷ Ko ni kachi Pablo jíin-de: Ni kajini kua'a ñayivi já ní kaja'a-de yunu xii ruu vasa tú na kuachi-rí. Te ni kaskivi-de ruu iní vekaa yá'a vasa chaa ñuu Roma kakuu-rí. Te vina kiñi'in sa'í-de ruu kuní-de náún. Ma kuu kuti. Ná kíkoyo máa-de kiñi'in-de ruu jíná'an-rí. Achí Pablo. ³⁸ Te policia, ni kanaxió káva-de ni kastu'ún-de taká tu'un yá'a nuu justicia. Te ni kayu'ú xaan, chi ni kajini so'o ja chaa ñuu Roma kakuu Pablo jíin Silas. ³⁹ Te ni jakoyo justicia-ún. Te ni kaka'an nda'ú jíin-de. Te ni kákiñi'in-de vekaa. Te ni kaka'an nda'ú jíin-de ná kúxio-de kinglyo-de iní ñuu-ún. ⁴⁰ Yúan-na te ni kenda koyo-de vekaa. Te ni ndivi-de ve'e Lidia. Te ni kajande'é-de taká ñani. Te ni kaka'an-de tu'un ndéé iní jíin-i. Te ni kee-de kaja'an-de.

17

Ja ní kakuvaq ñayivi Tesalónica

¹ Te Pablo jíin Silas, ni kaja'a-de ñuu Anfípolis jíin ñuu Apolonia kaja'an-de. Te ni jakoyo-de ñuu Tesalónica nuu ío ñn ve'e sinagoga chaá judío. ² Te Pablo, nátu'un sá'a sá'a-de ni kivi-de nuu cháa-ún uní kivi ndetátú. Te ndita'an semana ni kastátá'an-de jíin cháa-ún sikí tutú ii. ³ Te ni jani-de tu'un nuu-í, ni stá'an-de ja kánúú ndó'o Cristo te nachaku-ya nú ni ji'i-ya. Te ni ka'an-de: Jesús, I'a jani-ri tu'un yá'a, máa-yá kúu Cristo, áchí-de. ⁴ Te sava ñayivi, ni kakandíja-i. Te suni súan kua'a cháa ñuu Grecia ja kachiñú'ún-de Dios, jíin kuá'a ñá'an ñá'nu, ni kandujíin-de jíin Pablo jíin Silas. ⁵ Yúan-na te chaá judío ja tú kákandíja, ni kakiti xaan iní. Te ni kastútú sava chaá ñáá, chaá kúxí, kua'an jíin. Te ni kutútú kuá'a ñayivi ní kandonda-i ini ñuu-ún. Te ni jakoyo-i ve'e Jasón kánandúkú-i Pablo jíin Silas ja kíni'in-i-de nuu ñayivi-ún. ⁶ Ko tú ní kánani'in-í-de. Te ni kañu'un-i Jasón jíin sava-ga ñani ni jakoyo-i jíin-de onde nuu justicia ñuu-ún. Te ni kakana jaa-i: Chaá yá'a ja kásaká núu-de ini ñuyivi, suni ni chakoyo-de yá'a, ⁷ te Jasón, ni ja'a núu-de ve'e-de ncháá chaá-ún. Te taká máa-de, tú káandatu-de nuu ley César. Chi sua kaka'an-de ja ío inga rey nani Jesús, áchí-i. ⁸ Te ñayivi jíin cháa kakuu justicia, ni kajini so'o-i tu'un yá'a. Te ni kakuva-i. ⁹ Ko ni kajikan-i xu'ún núu Jasón jíin núu sava-ga-de. Te onde ni kajini-i nuu xú'ún te vásá ní kasía-i-de kaja'an-de.

Ñayivi ñuu Berea kándúkú ví-i tu'un-ya

¹⁰ Yúan-na te ñani-ún, ni kaskáka ñúú-ni-de Pablo jíin Silas kaja'an-de onde ñuu Berea. Te nuu ní jakoyo-de yúan, te ni kivi koyo-de ini ve'e sinagoga chaá judío. ¹¹ Te chaá judío yúan, ndito-ga xini-dé vásá cháa judío ñuu Tesalónica, chi bueno ni kakusi iní-de jíin tú'un. Te ndita'an kivi kánandúkú ví-dé ini tutu ii nú ndaa ká'an xí túu. ¹² Súan ni kuu. Te ni kakandíja kua'a-í, jíin kuá'a ñá'an ñá'nu ñuu Grecia, te suni súan kua'a cháa. ¹³ Ko chaá judío ñuu Tesalónica, ni kajini tu'un-de ja suni onde ñuu Berea ni jicha tu'un Dios ni sá'a Pablo. Te ni kee-de kaja'an-de. Te suni yúan ni kaxndonda-de ñayivi. ¹⁴ Yúan-na te ñani yúan, ni katáji-ni-de Pablo kua'an-de onde yu'u mar. Te Silas jíin Timoteo, ni kakendo-de ini ñuu Berea. ¹⁵ Te ñayivi ní kachu'un íchí Pablo, kua'an-i jíin-de onde ñuu Atenas. Te ni natá'ú-de tiñu nuu-í ja yachí ja Silas jíin Timoteo nuu-dé. Te ni kee-i vai ndikoyo-i.

Chaá ñuu Atenas kújá'a ini-de sikí tú'un ni nachaku-ya

¹⁶ Te nini ndatu Pablo chaá-ún ini ñuu Atenas, te ni jini-de ja ñayivi ñuu-ún xaan kachiñú'ún-i ndoso. Te ni kuku'á ini-de. ¹⁷ Te ini ve'e sinagoga ni státá'an-de jíin cháa judío jíin cháa kachiñú'ún Dios. Te suni ndita'an kivi státá'an-de jíin ñayivi ká'jin nuyá'u. ¹⁸ Te sava chaá ndichí kaskuá'a sikí epicúreos jíin sikí estoicos, ni kastátá'an jíin-de. Te sava ni kaka'an: Naún tu'un ká'an chaá tilakuá yá'a, áchí. Te sava-ga-i: Chaá jani tu'un i'a jáá kúu-de, áchí-i. Chi ni jani-de tu'un Jesús ja ní nachaku-ya. ¹⁹ Te ni kajaka-ún-de vai jíin-de onde municipio Areópago te kaka'an: Á kuu kachi-ro núu-rí naún tu'un jáá kúu ja stá'an-ro-ún, ²⁰ chi stá'an-ro tú'un jáá núu-rí. Te ná júku'un ini-ri naún kúu-ún káku-ri. Achí jíin-de. ²¹ Chi taká chaá ñuu Atenas jíin taká chaá jíká kaxiukú núu-de yúan, tuká ndé inga tiñu kásá'a-de, chi máni ká'an-de xí jini so'o-de ñn tu'un jáá. ²² Te Pablo, kándii-de ini municipio Areópago-ún. Te ni ka'an-de: Chaá ñuu Atenas jíná'an-ró, jini va'a-ri ja bueno kachiñú'ún-ró i'a máa-ró. ²³ Chi ni jika kuu-ri ni jande'é-rí ini viñu'un-ró. Te ni jini-ri nuu ñn altar nuu yóso tú'un yá'a: Nuu i'a ja ná tú jini-yo, áchí. Te máa I'a-ún, ja kachiñú'ún-ró-yá vasa tú kajini-ro-yá, I'a-ún kúu Dios ja jani-ri tu'un-ya núu-ro. ²⁴ Máa Dios, I'a ni sá'a ñuyivi jíin taká-ga ndatiñu, máa-yá kúu Jito'o andívi

jíin ñúyívi. Te tú ncháá-ya iní ve'e ij já kúva'a sá'a nda'a. ²⁵ Te tú nándi'i-ya ní ñn ndatíñu ni ñayivi kuatíñu nuu-ya, chí máá-ya, já'a-ya tú'un ja káichaku ñayivi jíin já stáa-i tachí jíin já ní'in-í ndatíñu. ²⁶ Te chí ñn-ni tata ñi sá'a-ya táká ñayivi náva'a kuxiukú-i ní ñúyívi. Te ñi jani-ya kivi kúchaku ñn ñn-i jíin lugar kuxiukú-i jíná'an-i. ²⁷ Náva'a ná nándúkú-i Dios, te nú súan skáka nda'a-í te ní'in-í-ya, chí tú jíká ncháá-ya jíin ñn ñn-yó. ²⁸ Chí jíin máá-ya, káichaku-yo, kákanda-yó, te ñú'un vida-yo. Natu'un sava cháa kátava yáa-ro, ñi kaka'an-de: Chí suni onde tata máá-ya kákuu taká-yo, áchí. ²⁹ Nú tata Dios kákuu-yó núsáa, te ma kúu kani iní-yo já Dios kúu oro xí plata xí yúu. Chí máni kájani iní-i ja súan jíto-ya, te súan kánatava máá-i-ya. ³⁰ Te vasa tú ní sá'a-ya cuenta ja tú ní kájuku'un iní ñayivi onde sáa, ko vina kána-ya xiní táká ñayivi ní ñúyívi ná nákani iní-i. ³¹ Te a ñi teta'an-ya ñn kivi já nákuñdii ndaa-ya sikí ñúyívi, sá'a Dios jíin máá I'a ñi jani-ya-ún. Te ñi stá'an ndijin Dios ja súan kuu, chí ñi naschakú-ya I'a-ún ma'ñú ndíyi. Achí Pablo. ³² Te súan ñi kajini so'o-i tu'un ja náchaku ndíyi, te sava-i, ñi kasákátá-i nuu-dé. Te sava-ga-i, ñi kaka'an-i: Kákuni-ná kuni so'o-ná inga jínu sikí tú'un ká'an-ní yá'a, áchí-i. ³³ Te máá Pablo, ñi kenda-de ma'ñú ñayivi-ún kua'an-de. ³⁴ Ko yaku ñayivi, ñi kakandija-i. Te ñi kandujíin-i jíin Pablo. Te ñn-i kúu Dionisio cháa Areópago, te inga-i kúu ñn ña'an nání-ña Dámaris, jíin sáva-ga-i.

18

Jasú-ya núu cháa ñáa iní ñuu Corinto

¹ Yúan-na te ñi kenda Pablo iní ñuu Atenas, te kua'an-de onde ñuu Corinto. ² Te yúan ñi jini-de nuu ñn cháa judío nání Aquila, cháa ñuu Ponto kúu-de, ja sá yakú-ni kivi ní cháa-de jíin ñásíí-de Priscila, ja ní kuxio-de iní ñuu Italia. (Chí Claudio, ñi tá'ú-de tiñu ja ná kenda koyo táká ñayivi judío iní ñuu Roma.) Te ñi ja Pablo nuu cháa-ún. ³ Te suni tiñu sá'a cháa-ún sá'a Pablo. Te ñi kendoo-de yúan. Te ñi sátiñu-de, chí tiñu kásá'a-de-ún kúu ja kájani-de ve'e sa'ma natu'un ñii. ⁴ Te ndita'an kivi ndétatú ñi jani-de tu'un iní ve'e sinagoga. Te ñi ndúkú ndé-de ñi skándija-de ñayivi judío jíin ñayivi ñuu Grecia. ⁵ Te Silas jíin Timoteo, ñi kikoyo-de ichi ñuu Macedonia. Te Pablo, a jáni téyí-de tu'un, te jáni ndaa-de tu'un nuu ñayivi judío ja Jesús kúu-ya Cristo. ⁶ Ko ñayivi-ún, ñi kaka'an ndiva'a-i sikí-dé. Te máá-de, ñi kaja-dé sa'ma-dé. Te ñi kachi-de jíin-i: Kuachi máá-ró kúu núsáa, chí ruu, tú kuachi-ri. Vina te kí'in-ri nuu ñayivi sñn nación. Achí-de. ⁷ Te ñi kenda-de yúan. Te ñi kivi-de ve'e ñn cháa nání Justo. Te cháa-ún, chíñú'ún-de Dios. Te ve'e cháa-ún kándij yani jíin vé'e sinagoga. ⁸ Te Crispo, cháa kúñá'nu iní ve'e sinagoga, ñi kandija-de nuu máá Jító'o-yo onde jíin ní vé'e-de. Te kua'a ñayivi ñuu Corinto, ñi kajini ná'in-i. Te ñi kakandija-i. Te ñi kajanducha-í. ⁹ Te máá Jító'o-yo, jíin jáni ñi ka'an-ya jíin Pablo ñn akuáa: Ma yú'ú-ro ni ma kasú-ro yú'u-ro, chí kukuu-ró ká'an-ro. ¹⁰ Chí jíkari jíin-ró, te ma sándiva'a ni ñn cháa jíin-ró. Chí ñáva'a-ri kua'a ñayivi iní ñuu yá'a, áchí-ya. ¹¹ Te ñi kendoo-de yúan ñn kua yósáva, te stá'an-de tu'un Dios nuu-í. ¹² Te Galión kúu gobernador iní ñuu Acaya. Te ñayivi judío, ñn ká'nu-ni ñi kandonda-i sikí Pablo. Te ñi kajaka-i-de kua'an-i jíin-de onde iní municipio. ¹³ Te ñi kaka'an-i: Cháa yá'a, xaan ská'an-de táká ñayivi já ná chíñú'ún-i Dios te ma kuándatu-ga-i tu'un ká'an ley, kuní-de. Achí-i. ¹⁴ Te kejá'a Pablo ka'an-de núu, ko ñi ka'an-ni Galión jíin ñayivi judío: Ñayivi judío jíná'an-ró, nú sikí ñn tu'un ní'in iní kúu, xí ñn kuachi xaan kúu, te vatu-ni ná kúni ná'in-rí tu'un ka'an-ro. ¹⁵ Ko nú sikí tú'un-ni kúu, xí sikí ñani sí'ví, xí

sikí ley máá-ró, yúan-na te ná sándaá máá-ró núsáá. Chì ruu, tú kuní-ri skívi nduu-ri ja sándaá-ri tu'un súan. ¹⁶ Te nì skúnu-de-i kája'an-i fuera municipio. ¹⁷ Yúan-na te nì kakatiin-i Sóstenes, cháa kúñá'nu inì ve'e sinagoga. Te nì kaja'a-i-de yuxé'é municipio. Te Galión, tú ní sá'a-de cuenta.

Ja kuáno'on túku Pablo ñuu Antioquía

¹⁸ Ko Pablo, nì kuu kua'a kiví kánchaa-de yúan. Te nì nakuatá'ú-de nuu táká ñani yúan. Te kua'an-de jíin barco onde ñuu Siria. Te Priscila jíin Aquila kája'an jíin-de. Te nì jaa-de ñuu Cencrea. Te nì seté-de xini-dé sikí in tu'un nì keyu'u-dé. ¹⁹ Te nì jaa-de ñuu Éfeso, te nì skéndo-de cháa-ún yúan. Ko Pablo, nì kivi-ni-de inì ve'e sinagoga kástatá'an-de jíin ñayivi judío. ²⁰ Te nì kaka'an nda'ú-i jíin-de ja ná kéndo-de yaku-ga kivi jíin-i. Ko Pablo, tú ní jatu'un-de. ²¹ Chì nì nakuatá'ú-de nuu-í. Te nì ka'an-de: Kánúú já kí'in ná'in-rí ñuu Jerusalén, sá'a-ri kivi íi. Ko nú kuní Dios, te nchaa tuku-ri nuu-ro. Achí-de. Te nì kenda-de ñuu Éfeso kua'an-de. ²² Te nì jaa-de jíin barco onde ñuu Cesarea. Te nì kaa-de ñuu Jerusalén. Te nuu ní ndi'í nì ka'an-de jíin tíku'nì kándija yúan, te nì nuu-de nì najaa-de ñuu Antioquía. ²³ Te nì kendo-de yúan yaku kivi. Te vásá ní kenda-de kua'an-de, nì jika kuu-de ní ndáñú Galacia jíin ndáñú Frigia. Te nì kayija-ga inì ñayivi káskuá'a-ún nì sá'a-de.

Ndasa nì ni'in Apolos tu'un Jesús

²⁴ Te ñuu Éfeso nì chaá in cháa judío nání Apolos, cháa ñuu Alejandría kúu-de. Te va'a ká'an-de chì ndíchí xáan-dé tutu íi. ²⁵ Te cháa-ún, a nì kutu'a-de jíin tú'un máá Jító'o-yo. Te jítú iní-de tú kuitá-de ká'an-de ja stá'an-de tu'un máá Jító'o-yo, vasa máni tu'un ja ní skuánducha Juan jiní-de ká'an-de. ²⁶ Te nì chundéé iní-de ká'an kájí-de inì ve'e sinagoga. Te nì kajini so'o Priscila jíin Aquila tu'un ká'an-de. Te nì kajaka-de cháa kua'an-de jíin-de. Te nì kajani kájí-ga-de tu'un Dios nuu-dé. ²⁷ Te kuní Apolos ja kí'in-de onde ñuu Acaya. Te taká ñani-ún, nì kaka'an ndéé jíin-de. Te nì kachaa tutu kua'an nuu cháa káskuá'a yúan ja ná kuatá'ú-de cháa. Te nuu ní jaa-de yúan, te va'a nì chindéé ní chituu-de ñayivi kákandija tu'un luu máá-yá. ²⁸ Te ma'ñú táká ñayivi ní státá'an-de jíin cháa judío. Te nì stá'an-de ja Jesús kúu-ya Cristo, natu'un ká'an tutu íi.

19

Chaa káskuá'a jíin Juan káni'in-dé tu'un Espíritu Santo

¹ Te nini kándeé Apolos inì ñuu Corinto, te nì ja'a Pablo vai-de ñuu ichi nínu-ga, te nì nchaa-de ñuu Éfeso. Te yúan nì jini-de nuu sáva ñayivi káskuá'a. ² Te nì jika tu'un-de-i: A nì kani'in-ro Espíritu Santo ja ní kákandija-ró xí té chá'an-ga, áchí-de. Te máá-i, nì kaka'an-i jíin Pablo: Té kuni tu'un-ga-ná ja ío Espíritu Santo, áchí-i. ³ Yúan-na te nì kachì Pablo: Na sikí ní kajanducha-ro núsáá, áchí-de. Te nì kaka'an-i: Sikí tú'un nì skuánducha Juan, áchí-i. ⁴ Te nì ka'an Pablo: Nì skuánducha Juan jíin tú'un ja ná nákani inì-i, te áchí-de jíin ñayivi já ná kándija-i nuu I'a vai ichi yatá-dé, kúu Cristo Jesús. Achí-de. ⁵ Te nuu ní kajini so'o-i tu'un yá'a, te nì kajanducha-ní-i jíin sí'ví máá Jító'o-yo Jesús. ⁶ Te Pablo, nì cha-de nda'a-dé sikí-í. Te nì cha-ni Espíritu Santo sikí-í jíná'an-i. Te nì kaka'an-i sín sín yu'u. Te nì kajani-i tu'un-ya. ⁷ Te nì io natu'un uxí uu tá'an-i. ⁸ Te nì kivi Pablo inì ve'e sinagoga. Te nì chundéé iní-de, nì ka'an vatú máá-de nuu uní yoo, ndatu'un-de te skándija-de ñayivi sikí ñúu nuu tá'ú Dios tiñu. ⁹ Yúan-na te sava-i, nì kakujá'a inì-i te tú ní kákandija-i. Te nì kaka'an ndiva'a-i sikí íchi Dios nuu táká ñayivi kánataka. Te nì kuxio-ni Pablo núu

ñáyiví-ún. Te kája'an cháa káskuá'a-ún jíin-de. Te ndíta'an kivi ní ndatu'ún-de jíin cháa-ún iní escuela in cháa nání Tiranno. ¹⁰ Te uu kuaia ni sá'a-de súan. Te taká ñayivi káxiukú ñuu Asia, kuu ñayivi judío te kuu ñayivi ñuu Grecia, ni kajini so'o-i tu'un máa Jító'o-yo Jesús. ¹¹ Te ni sá'a Dios tini tiñu ñá'nu xaan jíin ndá'a Pablo. ¹² Te ni kákinchaka pañito-de xí sá'ma-dé nuu ñayivi káku'u. Te ni kaxndée sikí-í. Te ni kanduva'a-ni-i kue'e káta'an-i. Te tachi káni, ni kakenda iní-i kája'an.

Ja ní kundée tachi káni jíin sé'e Esceva

¹³ Te sava cháa judío, ni kajika kuu-de káskúnu-de tachi káni. Te kákuni-de kuatíñu-de sí'ví máa Jító'o-yo Jesús ja kíñi'in-de tachi káni iní ñayivi. Te súan ni kaka'an-de: Ká'an ni'in-ri jíin-ró jíin sí'ví Jesús ja jáni Pablo tu'un-ya, áchí-de. ¹⁴ Te in cháa judío nání-de Esceva, kuu-de sutu ñá'nu, te ni io usia se'e yí-de ja kásá'a tiñu yá'a. ¹⁵ Ko ni ka'an-ni tachi káni-ún: A jini-ri máa Jesús. Te suni a jini-ri Pablo. Ko róó, ndé cháa kákuu-ró. Achí jíin-de. ¹⁶ Te cháa tá'an tachi káni-ún, ni kundée-de, ni kendava-de sikí usia cháa-ún. Te ni kajinu vichí líi-dé ni kenda koyo-de iní ve'e-ún chi ni katují-dé. ¹⁷ Te tu'un yá'a ni jicha kua'an ní ñuu ñayivi káxiukú iní ñuu Éfeso, kuu ñayivi judío jíin ñayivi ñuu Grecia, ni kajini tu'un-i. Te ni kayu'ú xaan-í. Te ni kanakana jaa-i máa Jító'o-yo Jesús jíin sí'ví-yá. ¹⁸ Te kua'a ñayivi já ní kakandíja, ni jakoyo-i nuu Pablo, ni kanakani ndaa-i kuachi-i jíin tiñu ñáa ni kásá'a-i. ¹⁹ Te kua'a cháa ja ní kásá'a tiñu ñavá'a, ni jakoyo-de kándá'á-de tutu-de. Te ni kaja'mu-de tutu-ún jíto nuu taká ñayivi. Te ni katava-dé cuenta nasaa ncháa tutu ni kayu-ún. Te ni kajini-de ja úu xiko uxí mil peso kuu. ²⁰ Súan ni ndea téyíí tú'un máa Jító'o-yo. Te ni jicha nuu kua'an. ²¹ Te nuu ní ndi'i taká tiñu yá'a, te ni cháa iní Pablo ja kí'in-de ñuu Macedonia jíin ñuu Acaya te vásá nájaa-de ñuu Jerusalén. Te ni ka'an-de: Nú ni ja'an-ri yúan, yúan-na te kánúú kí'in-ri ñuu Roma, áchí-de. ²² Te ni tájí-de uu cháa káchindée tá'an jíin-de kája'an ñuu Macedonia, kákuu Timoteo jíin Erasto. Te ni kanchaa máa-de ñuu Asia yaku-ga kivi.

Ja ní kandonda ñuu Éfeso káka'an-i ja'a ndosó Diana

²³ Te suu kivi-ún ni kandonda xaan ñayivi sikí íchi-yá. ²⁴ Chi ni io in cháa platero nání Demetrio. Te máa-de jíin cháa kásatíñu ta'an jíin-de, xaan ní kani'in-dé xú'ún, chi jíin plata kásá'a-de ve'e lúlí i'a Diana. ²⁵ Te cháa-ún, ni kastútú-de tá'an-de ja kásá'a suni tiñu-ún jíin-de. Te ni ka'an-de: A kájiní-ro já sikí tiñu kásá'a-yó yá'a káni'in téyíí-ró xú'ún. ²⁶ Te kájiní-ro te suni kájiní tu'un-ró já cháa Pablo yúan, nasu máa in ñuu Éfeso chi ní-ni ñuu Asia sásin-de ñayivi jíin tú'un ská'an-de-i. Chi ká'an-de ja násu Dios kákuu i'a kásá'a nda'a. ²⁷ Te yú'ú-ri ja káni iní ñayivi já tiñu sáni kuu tiñu kásá'a-yó. Te sanaa te jita viñu'un i'a ñá'nu Diana, te suni sájá'a iní-i nuu Diana luu vasa ndivii ñayivi ñuu Asia jíin ní ñuyivi káchiñú'ún-i nuu-yá vina. Achí-de. ²⁸ Súan ni kajini so'o-de tu'un yá'a, te ni kakiti xaan iní-de. Te ni kakana jíin-de: Kúñá'nu téyíí Diana i'a ñuu Éfeso, áchí-de. ²⁹ Te ñayivi ñuu-ún, ni kakuva-a-i. Te in ká'nu-ni ni kandonda-i kája'an-i onde iní teatro káñu'un-i Gayo jíin Aristarco, cháa ñuu Macedonia ja kajika ta'an-de jíin Pablo. ³⁰ Te kuni Pablo kivi-de nuu ká'in tútu ñayivi-ún. Ko ñayivi káskuá'a-ún, tú ní kája'a-i tu'un kí'in-de. ³¹ Te suni sava cháa kákuñá'nu iní ñuu Asia, ja kákuu amigo-de, ni katájí tú'un kua'an nuu-dé káka'an nda'ú jíin-de ja má kí'in-de iní teatro. ³² Te sava ñayivi, ni kakana jaa-i in tu'un, te sava-ga-i inga tu'un, chi junta-ún, ni kasaka nuu-i. Te kua'a-gá-i, tú kájiní kuti-í na sikí kuu ja ní kataka-i. ³³ Te sava cháa judío, ni kachundá'á-de Alejandro, ni kákiñi'in-de cháa ma'ñú ñayivi

kuá'a-ún. Yúan-na te Alejandro, sá'a-de seña jín ndá'a-dé ja ná kúná'in-i, chi ka'an-de ja'a judío jín ñáyivi kuá'a-ún kuní-de. ³⁴ Ko nī kanakuni-i-de ja cháa judío kúu-de, te yuán ní kākana kó'ó-i nátu'un uu hora: Kúná'nu téyí Diana i'a ñuu Éfeso, áchí-i. ³⁵ Yúan-na te nī kakuná'in ñáyivi ní sá'a cháa kúu secretario ñuu-ún. Te nī ka'an-de: Róo ñáyivi ñuu Éfeso, a kájinī taká ñáyivi já ñuu Éfeso xaan káchiñú'ún-i i'a Diana jín ndosó ja ní tájī Júpiter, nī kuun vai. ³⁶ Te tu'un yá'a, taká kájatú'ún-i. Núsáa te va'a-ga ná kasú-ro yú'u-ro te ma sá'a yachi-ro ní in tiñu ja tú ní kátava-ro cuenta. ³⁷ Chi nī kákinchaka-ró cháa yá'a onde yá'a vasa tú ní kásá'a-de ni in kuachi ni tú ní káka'an ndiva'a-de ni in tu'un siki í'a máa-yó. ³⁸ Te Demetrio jín taká cháa kásatiñu ta'an jín-de, nú kájakin-de kuachi siki in cháa, ío juzgado ná kí'in-de. Te ío gobernador, yúan ná kakán-de kuachi siki tá'an-de. ³⁹ Te nú ío inga tu'un kákuni-ro, te kuu sánda-ro onde nuu in junta legal. ⁴⁰ Chi yú'ú-ri ja cháa-de kuachi siki-yo, kachi-de ja kánakuatá'an máa-yó, chi ma ní'in-yo tú'un ka'an-yo naja ní kanataka-yo vína. Achí-de. Te nī ndi'i nī ka'an secretario tu'un yá'a. ⁴¹ Te nī jacha-de ñáyivi-ún kája'an-i.

20

¹ Yúan-na te nī jukuiñi tixin-ún. Te nī kana Pablo xini cháa káskuá'a. Te nī ka'an-de jín cháa-ún ja má yú'ú-de. Te nī kananuu tá'an-de. Te kua'an-de ñuu Macedonia. ² Te nī jika kuu-de ní taká ndañú-ún. Te nī ka'an-de kua'a tú'un ndéé iní jín taká ñáyivi. Te nī jaa-de ñuu Grecia. ³ Te nī kanchaa-de yúan unī yo. Te a yani kí'in-de jín barco onde ñuu Siria núú. Ko cháa judío, nī kanatin tu'un tá'an ja ndóna siki-dé. Ja yúan ní nakani iní-de te ñu'íchí ní ja'an-de ñuu Macedonia. ⁴ Te nī ka'io sava cháa nī kaja'an jín Pablo onde ñuu Asia. Te káinání-de Sópater ñuu Berea, Aristarco jín Segundo onde ñuu Tesalónica, Gayo ñuu Derbe, Timoteo, Tíquico jín Trófimo onde ñuu Asia. ⁵ Chaa yá'a, nī kayoxnú-de. Te káindatu-de ruu jíná'an-ri onde ñuu Troas. ⁶ Te ruu jíná'an-ri, nuu ní ja'a viko státilá tú yí'i yujan ía, te jín barco nī kenda koyo-ri ñuu Filipos. Te nuu ú'un kivi ní kanaketá'an-ri jín-de onde ñuu Troas. Te ñuu yúan nī kaxiukú-ri in semana.

Ja ní jungava Eutico ventana sá'a numá'ná

⁷ Te máa kivi in semana, nī kandutútú cháa káskuá'a-ún ja sákuáchí-de státilá. Te nī stá'an Pablo tu'un nuu cháa-ún, chi kenda-de kivi xían-ún. Te káni ní ka'an-de onde sava núú. ⁸ Te nī io kua'a lámpara iní ve'e súkún nuu ní ká'in tútú-de yúan. ⁹ Te in cháa súchí nání-i Eutico, kanchaa-i máa yú'u ventana. Te nini nī kuná'an ká'an Pablo, jí'i xaan-í numá'ná. Te nī kixi-ni-i. Te nī jungava-ni-i onde piso unī te onde nuu ñu'un. Te a nī ji'i-i nī kandukani-de-i. ¹⁰ Yúan-na te nī nuu Pablo. Te nī jito nuu-de nuu-í. Te nī junu nchaa-de-i. Te nī ka'an-de: Ma yú'ú-ro jíná'an-ró, chi chakú-i, áchí-de. ¹¹ Te nī ndaa-de. Te nī sákuáchí-de státilá. Te nī yee-dé. Te nī ka'an ná'an-ga-de onde kuakundijin. Yúan-na te nī kee-de kua'an-de. ¹² Te káno'on ñáyivi jín súchí-ún chakú-i. Te kákusií xaan iní-i. ¹³ Te ruu, nī kákyo-ri iní barco te kája'an-ri jín onde ñuu Asón, yúan naketá'an-ri jín Pablo. Chi súan nī sánda-de ja kí'in-de ñu'un íchí te jaa-de yúan. ¹⁴ Te nī kanani'in tá'an-ri jín-de iní ñuu Asón. Te nī kaa-de barco. Te kua'an-de jín-rí ñuu Mitilene. ¹⁵ Yúan nī káenda-ri jín barco. Te inga kivi ní jakoyo-ri ñuu Quío, te inga kivi ní jakoyo-ri ñuu Samos. Te nī káendoo-ri ñuu Trogilio. Te inga kivi ní jakoyo-ri ñuu Mileto. ¹⁶ Chi jáni iní Pablo ja já'a-ni-de kí'in-de ñuu Éfeso náva'a ma kúkué-de ñuu Asia te naa

tiempo núú. Chì jítú iní-de jaá yachi-de ñuu Jerusalén máá kivi Pentecostés nú ná kúni'in-de.

Consejo Pablo nuu cháa kákuu nuu ñúú Éfeso

¹⁷ Te kánchaa-de ñuu Mileto. Te nì tájí-de tu'un kua'an onde ñuu Éfeso nì kana-de xini cháa kákuu nuu iní tikunì kándija. ¹⁸ Te nuu ní chakoyo cháa-ún nuu-dé, te nì kachi-de: Máá-ró kájinì va'a-ró ndasa nì jiku-ri jín-ró onde kivi ní chaa núú-rí ñuu Asia. ¹⁹ Te tú ní sáxixi-ri máá-rí kivi ní jatíñu-ri nuu máá Jító'o-yo. Te ío hora nì nde'e-ri. Te kuachi ñayivi judío, ja ní kanatñn tu'un tá'an-i te nì kii tundó'o sikí-rí. ²⁰ Te tú ní yú'ú-ri kani-ri tu'un nuu-ro já kuatíñu va'a-ró, nì tú ní yú'ú-ri stá'an-ri tu'un nuu-ro, vasa nuyá'u xí iní ve'e-ró. ²¹ Te nì jani ndaa-ri tu'un nuu ñayivi judío jín núú ñayivi sñn nación ja ná nákanì iní-i kuandatu-i nuu Dios. Te ná kándija-i nuu máá Jító'o-yo Jesucristo. ²² Te vina cháa téyí iní-ri te ja yúan ñú'un íchí-rí ki'in-ri ñuu Jerusalén. Ko tú jiní-ri naún ta'an-ri yúan. ²³ Ko ndita'an ñuu já'an-ri chí ká'an Espiritu Santo jín-rí ja chíndee-i ruu vekaa te kii tundó'o sikí-rí. ²⁴ Te nì tú sá'a-ri cuenta vasa ná ká'ni-í ruu, chí ja ná síjínu-ri tiñu nì ja'a máá Jító'o-yo Jesús nuu-rí kúu ja kánúú jáni iní-ri, jín súni ja kúsi iní-ri kani-ri tu'un va'a tu'un luu Dios. ²⁵ Te mañú táká róo ja á nì jika kuu-ri nì jani-ri tu'un ndasa koo ñuu nuu tá'ú Dios tiñu, te vina a jiní-ri ja ní ñn-ró ma kuni kuti-gá-ro núu-rí. ²⁶ Ja yúan kástu'ún káji-rí nuu-ro jíná'an-ró vina, ja tú tau ya'u-ri niñi-ró. ²⁷ Chí tú ní yú'ú-ri kani-ri ndivii tú'un Dios nuu-ro. ²⁸ Núsáá te koto va'a-ró máá-ró jín ní tikunì, chí Espiritu Santo nì jani-ya róo ja kúndito-ró-i te skée-ro tikunì máá Jító'o-yo, chí nì nakuaan-ya-í jín niñi-yá. ²⁹ Chí jiní-ri ja nú ná kí'in-ri, te kivi koyo yí'í kiti xaán má'ñú-ró te ma kúndá'ú iní-ti tikunì. ³⁰ Te suni onde nuu tá'an máá-ró kenda sava-de ka'an-de tu'un tú'ún náva'a xndá'ú-de ñayivi káskuá'a ki'in-i jín-de. ³¹ Koo ndito iní-ro jíná'an-ró núsáá. Te ma náa iní-ro já uní kua ndúú ñúú-ni tú ní júkuiñi-ri ja kána jín-rí nuu ñn ñn-ró vasa nì nde'e-ri. ³² Te vina ñáni, jikán ta'u-rí nuu Dios ja'a máá-ró ja ná kuá'a-ya tú'un luu-ya núu-ro. Chí tu'un-ún kuu skuá'nu róo te ni'in-ro tá'u jín táká-ga ñayivi ní sásñn-ya. ³³ Tú ní ndío iní-ri ni plata ni oro ni sa'ma ñn ñayivi. ³⁴ A kájinì va'a-ró já ndéndúú nda'a-rí yá'a, nì ndúkú táká ja jínu ñú'ún-rí jín cháa kaxiukú jín-rí yá'a. ³⁵ Te modo nì stá'an ndi'i-ri nuu-ro já kánúú sátiñu-yó súan, náva'a chindéé tá'an-yó jín táká cháa vitá kaku'u. Te ma náa iní-ro tú'un máá Jító'o-yo Jesús, chí súan nì ka'an-ya: Luu-ga ja kuá'a-yó ñn ndatíñu nasu já ní'in-yo. Achí-ya. Achí Pablo. ³⁶ Te nuu ní ndi'i nì ka'an-de taká tu'un yá'a, te nì jukuiñi jítí-de. Te nì jikan ta'u-dé jín táká cháa-ún. ³⁷ Yúan-na te xaán ní kande'e taká-de. Te nì kakanuu-de Pablo, te nì katítú-de cháa. ³⁸ Chí kákukuí'a xaán iní-de jín tú'un nì ka'an Pablo ja má kuni-ga-de nuu-dé. Te kája'an-de jín-de onde nuu ío barco.

21

Ja ní chaa iní Pablo ki'in tuku-de ichi ñúú Jerusalén

¹ Yúan-na te nì kakusñn-ri jín-de. Te nì káki'in ndóo-ni-ri ichi jín barco onde nì chaa-ri ñuu Cos. Te inga kivi ní jakoyo-ri ñuu Rodas. Te yúan nì kenda-ri te nì jakoyo-ri ñuu Pátara. ² Te nì kani'in-rí ñn barco ja kí'in ñuu Fenicia. Te nì kaka-ri nuu te kája'an-ri. ³ Te nuu ní kajini-ri nuu ñúú Chipre, te nì kaskéndo-ri ñuu-ún ichi ndávésé-rí. Te nì kajika-ri kája'an-ri jín barco onde ñuu Siria. Te nì jakoyo-ri ñuu Tiro, chí yúan skéndo-ri barco-ún carga. ⁴ Te nì kakéndo-ri yúan ñn semana, chí nì kani'in tá'an-ri jín ñayivi káskuá'a. Te

n̄i kaka'an-i j̄ín Pablo n̄i sá'a Esp̄iritu ja má kí'in-de ñuu Jerusalén. ⁵ Ko nuu ní ja'a kivi-ún, te n̄i kenda koyo-ri. Te taká-i j̄ín ñási'i-i j̄ín sé'e-i, n̄i kajachu'un íhí-i ruu onde yata ñuu-ún. Te n̄i kajukuiñi j̄ítí-ri j̄ín-i yu'u mar. Te n̄i kajikan ta'u-ri. ⁶ Te n̄i kananuu tá'an-ri yúan. Te n̄i kaka-ri nuu barco kaja'an-ri. Te n̄i kanaxió káva-i káno'on-i ve'e-i. ⁷ Te ruu j̄íná'an-ri, n̄i kenda koyo-ri ñuu Tiro n̄i kajika-ri j̄ín barco. Te n̄i jakoyo-ri ñuu Tolemaida. Te yúan n̄i kaka'an-ri j̄ín taká ñani. Te n̄i kakendoo-ri j̄ín-de ñn kivi. ⁸ Te inga kivi-ún n̄i kenda Pablo j̄ín taká-ga-ri ja ká'in-ri j̄ín-de. Te n̄i chakoyo-ri ñuu Cesarea. Te n̄i kivi koyo-ri in̄i ve'e ñn chaá jani tu'un nání-de Felipe. Chaá-ún kuu ñn chaá ndí'usiá. Te n̄i kakendoo-ri j̄ín-de. ⁹ Te chaá-ún, ío kuun sésí'í súhí-de kájani-i tu'un Dios. ¹⁰ Te n̄i kaxiukú-ri yúan kua'a kivi. Te ichi ñuu Judea n̄i kii ñn chaá jani tu'un Dios, nání-de Ágabo. ¹¹ Te n̄i chaá-de nuu-ri. Te n̄i ki'in-de sánchii Pablo. Te n̄i ju'ni-de nda'a j̄ín sí'in Pablo. Te n̄i ka'an-de: Súan ká'an Esp̄iritu Santo: Ñayivi judío, súan ku'ni-i chaá xín sánchii yá'a, te nú ná jaa-de ñuu Jerusalén. Te nastuu-i-de nuu ñayivi s̄ín nación. Achí-de. ¹² Tu'un-ún n̄i kajini so'o-ri. Te ruu j̄ín cháa ká'in yúan, n̄i kaka'an nda'ú-ri j̄ín Pablo ja má kaa-de kí'in-de ñuu Jerusalén. ¹³ Yúan-na te n̄i ka'an Pablo: Naja kanda'i-ro te ndúkuí'a in̄i añu-ri kásá'a-ró. Ch̄i ruu, a ío tu'a-ri ja násu máá ñn ja kúnu'ni-ri in̄i ñuu Jerusalén, ch̄i suni ja kuu-ri yúan ja sikí sí'ví máá Jító'o-yo Jesús, achí-de. ¹⁴ Te tú ní kuu ská'an-ri-de. Te n̄i kasía-ni-ri-de. Te n̄i kaka'an-ri: Ná koo ndasa jata'an in̄i máá Jító'o-yo, achí-ri. ¹⁵ Yúan-na te vásá ní kasátu'a-ri taká ndatíñu-ri. Te n̄i kaka-ri ñuu Jerusalén kaja'an-ri. ¹⁶ Te suni kaja'an yakú chaá kaskuá'a in̄i ñuu Cesarea j̄ín-ri, ncháka-de ñn chaá ñuu Chipre nání-de Mnasón. Chaá n̄i skuá'a aná'an kuu-de. Te n̄i kakendoo-ri ve'e chaá-ún. ¹⁷ Te nuu ní jakoyo-ri ñuu Jerusalén, te ñani-yo-ún, n̄i kakusi xáan in̄i-de n̄i kajatá'ú-de ruu. ¹⁸ Te inga kivi xían-ún n̄i kivi Pablo j̄ín-ri j̄íná'an-ri in̄i ve'e Jacobo. Te yúan n̄i kakutútú taká chaá kakuu nuu. ¹⁹ Te Pablo n̄i sá'a-de saludar chaá-ún. Yúan-na te n̄i jani-de tu'un taká tiñu n̄i sá'a Dios j̄ín ñayivi s̄ín nación nini jatíñu-de nuu-yá. ²⁰ Te n̄i kajini so'o-de tu'un yá'a. Te n̄i kanakana jaa-de Dios. Te n̄i kaka'an-de j̄ín Pablo: Ñani, vina te n̄i jini-ro ná kua'a mil ñayivi judío n̄i kakandíja-i. Te nene kájanatu n̄i'in-i nuu ley. ²¹ Ko n̄i kajini tu'un-de ja stá'an-ro núu taká chaá judío kaxiukú in̄i ñuu ñayivi s̄ín nación ja má kuándatu-ga-de nuu Moisés, ni mā xití ndúu-ga se'e-de, ni mā kuándatu-de taninu aná'an. ²² Ndasakuu núsáa, ch̄i kuni tu'un ñayivi ja ní chaá-ro, te taká kua'a ndíja-i. ²³ Sá'a ja kaka'an-ri j̄ín-ró yá'a núsáa: A ká'io kuun cháa yá'a ja á n̄i kakeyu'u-dé. ²⁴ Kuaka chaá yá'a ná kí'in-de j̄ín-ró. Te nasándoo-ró máá-ró j̄ín-de. Te kuá'a-ró xú'ún núu-dé náv'a ná sété-de xini-dé. Yúan-na te juku'un in̄i taká ñayivi-ún ja tú kuti-gá naún ío ja ní kandatu'ún-i sikí-ro, ch̄i kundaá in̄i-i ja súni jándatu máá-ró núu ley. ²⁵ Ko ñayivi s̄ín nación ja kákandíja-ún, a n̄i kachaa-ri carta kua'an nuu-í ja má kuándatu-i ni ñn tu'un yúan. Te mā kée-í kuñu ja ní soko núu ndosó, ni niñi, ni kiti kuá'ñá. Te mā kaka téné-i. Achí-de. ²⁶ Yúan-na te Pablo, n̄i jaka-de chaá-ún. Te inga kivi xían-ún, n̄i nasándoo-de máá-de j̄ín-de. Te n̄i kivi-de in̄i ve'e ñi ja kástu'ún-de nuu-í na kivi j̄ínu kándundoo-de te soko-dé kiti núu-yá sikí ñn ñn-de núu.

Ja ní kakat̄in-i Pablo in̄i ve'e ñi

²⁷ Te kakuu-de ja síjínu-de ndí'usiá kivi-ún núu. Ko sava judío ñuu Asia, n̄i kajini nuu Pablo kánde-de in̄i ve'e ñi. Te n̄i kaská'an ndí'i ñayivi yúan. Te n̄i kakat̄in Pablo. ²⁸ Te n̄i kakana jaa: Chaá Israel, kuá'a núu nda'a j̄íná'an-ró,

chi cháa yá'a jíka kuu-de taká ñuu, stá'an-de nuu taká cháa te ká'an-de siki ñáyivi-yo, jíin siki ley, jíin siki lugar yá'a. Te suni a ñi skívi-de sava cháa sijn naci6n iní ve'e ij yá'a te ñi sáchá'an-de ve'e ij. Achí. ²⁹ Chí onde ná kánde Pablo iní ñuu-ún ñi kajini judío ja kánde-de jíin Trófimo, cháa ñuu Éfeso. Te ñi kajani iní ja ní skívi Pablo cháa-ún iní ve'e ij. ³⁰ Te níi-ni ñuu-ún ñi kánda-i. Te ñi kataka-i. Te ñi káktiin-i Pablo. Te ñi kástaa-i-de ñi kenda-de yata vé'e ij-ún. Te ñi kanakasú-ni-i yuxé'é. ³¹ Te kája'ni-í Pablo núú. Ko ñi ja'an tu'un yá'a nuu general cháa tijn soldado ja níi ñuu Jerusalén ñi kánda-i kákuva-i. ³² Te cháa general, ñi jaka-de soldado jíin capitán. Te kájinu-de kája'an-de onde nuu ká'jin ñáyivi kuá'a-ún. Te ñi kajini ñáyivi já ní jakoyo general jíin soldado, te ñi kajukuiñi-i ja kája'a-i Pablo. ³³ Yúan-na te ñi ja general te ñi tijn-de Pablo. Te ñi tá'ú-de tiñu ñi jakunu'ñi Pablo jíin úu cadena. Yúan-na te ñi jika tu'ún ndé cháa kúu-de te naún ní sá'a-de. ³⁴ Te ñáyivi kuá'a-ún, sava-i ñi kákana-i in tu'un te sava-ga-i inga. Te tú ní kúnda iní-de naún siki kúu ja súan kákuva-i. Te ñi tá'ú-de tiñu kua'an Pablo cuartel. ³⁵ Te nuu ní ja Pablo escalera ve'e-ún, te soldado ñi kádiso Pablo, chí xaán ní kánda ñáyivi kuá'a. ³⁶ Chí kua'a ñáyivi vái koyo-i ichi yata soldado, te kákana jaa-i: Ka'ni-ni cháa jian, áchí-i. ³⁷ Te káskívi-de Pablo iní vekaa, te ñi ka'an Pablo jíin general: Á kuu ka'an-ná in tu'un jíin-ni, áchí-de. Te ñi kachí general jíin-de: Jini-ro ká'an-ro yú'u ñuu Grecia náún. ³⁸ Nasú róó kúu máá cháa ñuu Egipto ja íku ñuu ñi xndóna-ró-i ñi kanakuatá'an máá-i, te suni ñi kiñi'in-ró kúun mil cháa kuí'ná kája'an-de jíin-ró onde nuu ñu'un té'é náún. Achí. ³⁹ Yúan-na te ñi kachí Pablo: Máá-ná kúu ndija cháa judío, te in se'e ñuu Tarso, in ñuu ká'nu ndañuu Cilicia. Te ká'an nda'ú-ná jíin-ni kua'a-ni tu'un ná ká'an-ná jíin ñáyivi yá'a. Achí-de. ⁴⁰ Te general, ñi ja'a-de tu'un. Te ñi jukuiñi Pablo nuu escalera. Te ñi sá'a-de señal jíin ndá'a-dé nuu ñáyivi-ún. Te ná'in yúu-ni ñi kakuu-i. Yúan-na te jíin yú'u hebreo ñi ka'an-de:

22

Ja ní ka'an Pablo ja'a máa-de nuu-í

¹ Nani jina'an-ni, jíin taká ní cháa kakuu táa, kuni so'o-ni tu'un ká'an-ná ja'a máá-ná jíin-ni vina, áchí-de. ² Te ñi kajini so'o-i ja ká'an Pablo tu'un jíin yú'u hebreo, te ví'í-gá ñi káku'ín-i. Te ñi ka'an Pablo: ³ Máá-ná kúu cháa judío, ñi kaku ndija-ná iní ñuu Tarso ndañuu Cilicia. Ko ñi ja'nu-ná iní ñuu yá'a. Te escuela Gamaliel ñi kutu'a va'a-ná ñi stá'an-de tu'un ñi'in ley ñuu-yo núu-ná. Te káchiñú'ún vá'a-ná nuu Dios natu'un kásá'a máá-ni vina. ⁴ Te ñi chindikín-ná ñáyivi káandíja tu'un yá'a onde ná ndi'i-i kuu. Te kúu cháa kúu ña'an, ñi kátiin-ná-i ñi chindee-ná-i vekaa. ⁵ Te sutu ñá'nu jíin taká cháa kakuu nuu, ñi kajini-de ja súan ñi sá'a-ná. Te suni cháa-ún, ñi kachaa-de tutu nuu taká ñani. Te ñi kaja'a-de tutu-ún nuu-ná ñi ja'an-ná onde ñuu Damasco ja kuáku'ni-ná ñáyivi káxiukú yúan. Te kinanchaka-ná-i onde ñuu Jerusalén te ndo'o-i yá'a núú. ⁶ Te ñi ki'in-ná ichi kua'an-ná. Te ñi kuyani-ná yuñuu Damasco natu'un kaxiuu kúu. Te ñi ndii ncháa-ni nuu-ná ñi jinú in ndua ndíi ní kii ichi ándívi. ⁷ Te ñi ndua-ni-ná nuu ñu'un. Te ñi jini so'o-ná ká'an in tu'un jíin-ná: Saulo, Saulo, naja chindikín-ro rúu, áchí. ⁸ Yúan-na te ñi ka'an-ná: Ndé cháa kúu-ni vii, Táta, áchí-ná. Te ñi ka'an-ya jíin-ná: Máá-rí kúu Jesús ñuu Nazaret ja chindikín-ro rúu, áchí-ya. ⁹ Te cháa kája'an jíin-ná, ñi kajini ndija-de ndua ndíi-ún, te ñi kayu'ú-de, ko tú ní kájin so'o-de tu'un ñi ka'an-ya jíin-ná. ¹⁰ Yúan-na te ñi ka'an-ná: Táta, te naún sá'a-ná, áchí-ná. Te ñi kachí máá Jító'o-ná jíin-ná: Ndukoo te ki'in-ro ñuu Damasco. Te yúan

ta'u tíñu nuu-ro ndasa sá'a-ró, áchí-ya. ¹¹ Te tú ní jiní-ná nuu ní ñn, chí ndí ncháa ndua ndíi-ún. Te cháa kája'an jíin-ná, kátin-na-de nda'a-ná kua'an-ná jíin-de onde ñuu Damasco. ¹² Te yúan kánchaa ñn cháa nání Ananías. Te taká ñayivi judío yúan káka'an ja cháa va'a kúu Ananías, chí va'a jándatu-de nuu ley. ¹³ Te ni jaa cháa-ún te ni kandita-de nuu-ná. Te ni ka'an-de jíin-ná: Nání Saulo, ná ndúndijin nuu-ro, áchí-de. Te ni jini-ni-ná nuu-dé. ¹⁴ Te ni kachi-de: Máa Dios ndiyi táa-yo, ni jani-ya róo vina ja ná júku'un ini-ro tú'un kuní-ya. Te kuní-ro núu máa I'a ndaa, te kuni so'o-ró tú'un ka'an-ya. ¹⁵ Te kuu-ró testigo máa-yá nuu ndívii ñayivi taká ja ní jini-ro jíin já ní jini so'o-ró. ¹⁶ Ma kúu uun ini-ro vina núsáa. Ndukuiñi te kuanducha-ro. Te kakan ta'u-ro núu-yá. Achí-de jíin-ná. ¹⁷ Te ni naxió káva-ná ni ncháa-ná ñuu Jerusalén. Te jikan ta'u-ná ini ve'e ii, te ni skóto-ya náa. ¹⁸ Te ni jini-ná nuu-yá ni ka'an-ya jíin-ná: Ndúkú ndéé-ró te kenda yachi-ro ini ñuu Jerusalén yá'a, chí ma kuátú'ún-i tu'un-ri jáni ndaa-ro núu-í, áchí-ya. ¹⁹ Te ni ka'an-ná jíin-yá: Táta, a kájinii ja ní kivi-ná ndita'an ve'e sinagoga ni jatín-ná taká ñayivi kákandíja nuu-ní. Te ni stují-ná-i ni taan-ná-i vekaa. ²⁰ Te kivi ní jicha ñiñi Esteban, cháa ni jani ndaa tu'un-ní, suni kándii-ná yúan sáa. Te ni jatú'ún-ná ja ní ji'i-de. Te ni ndito-ná sa'ma cháa ni kaja'ni Esteban. Achí-ná jíin-yá. ²¹ Te ni kachi-ya jíin-ná: Kuá'an, chí táji máa-rí róo ki'in jíká-ró ondé nuu ñayivi sún naciún, áchí-ya jíin-ná. Achí Pablo. ²² Te a ni kajini ná'in-i onde ni ka'an-de tu'un yá'a. Yúan-na te ni kakuva-a-i. Te ni kaka'an jaa-i: Ná kúxio cháa jian ná kúu-de. Tú va'a cháa kúu-de ja kúchaku-ga-de ñuyivi yá'a. Achí-i. ²³ Te súan kákana kó'ó-i. Te ni kaskée-i tikachi-i kája'an. Te ni kaskánda-i tikacha ñu'un. ²⁴ Te ni tá'ú tíñu general ná kivi Pablo ini cuartel. Te ni ka'an-de ja ná xndichí soldado Pablo onde jíin cuarta náva'a kutuní ini general na siki ní kandonda ñayivi-ún siki Pablo. ²⁵ Te ni kaju'ni-de Pablo jíin yó'o ñii. Te ni ka'an Pablo jíin cháa kúu capitán ja kándii-de yúan: Á ío ley kua'a-ní cuarta ñn cháa ñuu Roma ja té chá'an-ga ndúkú víi-ní kuachi-de, áchí-de. ²⁶ Te ni jini so'o capitán tu'un yá'a, te ni kee kua'an. Te ni ka'an jíin general: Ndasá sá'a-ní, chí cháa ñuu Roma kúu cháa yá'a, áchí. ²⁷ Yúan-na te ni jaa general nuu Pablo. Te ni jika tu'un-de: Kachi nú suu cháa ñuu Roma kúu-ró, áchí. Te ni ka'an Pablo: Jaan, suu máa-ná kúu, áchí-de. ²⁸ Te ni ka'an general: Ruu, chí ni ja'a-ri kua'a xú'ún, te ni kaja'a-de tu'un kuu-ri ñn cháa ñuu yúan, áchí. Te ni ka'an Pablo: Ko náa, chí túu. Chí ini ñuu-ún ni kaku-ná, áchí-de. ²⁹ Yúan-na te ja kákuni xndó'o-de, ni kaxuxio-ni kája'an. Te suni onde general ni yu'ú, chí ni júku'un ini-de ja ní ju'ni-de Pablo. Te ñn cháa ñuu Roma kúu Pablo. ³⁰ Te inga kivi xian-ún, kuní-de kundaá va'a ini-de na siki kúu ja ní kandonda cháa judío siki Pablo. Te ni ndáji-de cadena nú'ni Pablo. Te ni tá'ú-de tíñu ni taká taká sutu ñá'nu jíin taká cháa junta. Te ni kiñi'in-de Pablo. Te ni jani-de nuu cháa ni kandutútu.

23

Ja ní kandii Pablo nuu junta siki máa-de

¹ Yúan-na te ni ndakoto Pablo nuu junta. Te ni ka'an-de: Nání jíná'an-ní. Máa-ná chí a jini va'a ini-ná ja ní jandatu va'a-ná nuu Dios onde vina. Achí-de. ² Yúan-na te máa sutú ñá'nu-ga nání Ananías, ni tá'ú tíñu nuu cháa ká'in yani nuu-dé-ún ja ná kuá'a-ún ñn jiki máa yú'u-dé. ³ Te ni ka'an Pablo jíin sutú ñá'nu-ún: Xáán ndoo ka'an-ro. Dios stují-yá róo. Chí kánchaa-ro já sánda-ro tíñu-ri nátu'un ká'an ley. Chí vasa tú ío ley te tá'ú-ró tíñu ja stují-dé ruu náún. Achí-de. ⁴ Te ni kaka'an cháa ká'in nuu-dé-ún: Naja ká'an ndiva'a-ró jíin sutú ñá'nu Dios, áchí jíin-de. ⁵ Te ni ka'an Pablo: Tú ní jiní-ná

ja sutú ñá'nu kúu-de ñáni, chí yóso núu tutú: Ma ká'an ndiva'a-ró sikí cháa kúñá'nu iní ñuu-ro. Achí. ⁶ Ko nuu ní jini Pablo ja sava-de kákuu-de saduceo te sava-ga-de kákuu-de fariseo, te ni ka'an jaa-de nuu junta: Ñáni jíná'an-ní, máá-ná kúu cháa fariseo, se'e fariseo. Chí ñúkuu iní-ná ja náchaku taká ndiyi, te ja yúan xndichí-ní náá. Achí-de. ⁷ Te ja súan ni ka'an-de, te ni kakanáa cháa fariseo jín cháa saduceo. Te cháa junta, sín sín tu'un ni kaka'an-de. ⁸ Chí kaka'an cháa saduceo ja má náchaku ndiyi, ni tú ká'io ndajá'a-yá, ni tachi. Ko cháa fariseo, kájatú'un-de ndenúni tu'un-ún. ⁹ Te xaan ní kuvaá. Te sava cháa káchaa tutu ja kákuu tá'an cháa fariseo, ni kandukuiñi. Te ni kaka'an ni'in: Tú ni ñn kuachi káni'in-rí sikí cháa yá'a. Sanaa te ni ka'an ndija ñn añú xí ñn ndajá'a-yá jín-de. Ma sáni'in iní-yo núu Dios núsáá. Achí. ¹⁰ Te xaan ní kakanáa-i. Te general, yú'u-de ja ndátá ñáa-i Pablo. Te ni tá'u-de tíñu ja ná kivi soldado te kañaan ninu Pablo sava ma'ñú-i, te ná kivi-de iní cuartel. ¹¹ Te akuáa-ún ni chaá-ni máá Jító'o-yo núu-dé te ni ka'an-ya jín-de: Pablo, ma ndúkuí'a iní-ro, chí nátu'un ni jani ndaa-ro tú'un-rí iní ñuu Jerusalén, suni súan kánúú kikaní-ró tú'un-rí onde iní ñuu Roma, áchí-ya.

Ja ní kanatñn tu'un tá'an-i ka'ni-í Pablo

¹² Te nuu ní kundijin, ni kakutútú sava ñayivi judío. Te ni kanatñn tu'un tá'an-i. Te ni kaka'an téyí-i ja má kée kúti-í staa ni ma kó'o kuti-í nducha onde nú tú ka'ni-í Pablo. ¹³ Te ví'í-gá uu xiko judío ni kaka'an téyí-i tu'un yá'a. ¹⁴ Te ni kaja'an-i nuu sutú ñá'nu jín núu cháa kákuu nuu, te ni kaka'an-i jín cháa-ún: Máá-ná, ni kaka'an téyí-ná ja má kée kúti-ná onde nú tú ka'ni-ná Pablo. ¹⁵ Núsáá te máá-ní jíná'an-ní jín taká junta, kuáka'an-ní jín general ná kiñi'in-de Pablo chaá-de nuu-ní yá'a, chí kákuni-ní xndichí va'a-ga-ní-de, achi-ní. Te ná kótu'a máá-ná ka'ni-ná-de onde té chaá-ga-de yá'a. Achí-i. ¹⁶ Ko ñn se'e yíi kua'a Pablo, ni jini so'o-i ja súan ni kanatñn tu'un tá'an. Te ni ja'an-i ni kivi-i iní cuartel. Te ni kastu'un-i nuu Pablo. ¹⁷ Te ni kana Pablo xini ñn cháa kúu capitán. Te ni ka'an-de: Kunchaka suchí yá'a ki'in-ro jín-i nuu general, chí ío ñn tu'un kastu'un-i nuu-dé, áchí-de. ¹⁸ Te capitán, ni jaka-de-i kua'an-de jín-i nuu general. Te ni ka'an-de: Pablo cháa yíndi'u vekaa, ni ka'an nda'ú-de jín-ná ja kinchaka-ná suchí yá'a nuu-ní, chí ío ñn tu'un ka'an-i jín-ní, áchí-de. ¹⁹ Te ni ñn general nda'a-í. Te ni kuxio-de jín-i. Te ni jika tu'un sá'í-de-i: Naún tu'un ka'an-ro jín-rí kuni-ro, áchí-de. ²⁰ Te ni ka'an-i: Chaa judío ni kaskétá'an-de tu'un ja yúchaan ka'an nda'ú-de jín-ní kiñi'in-ní Pablo nuu taká cháa junta, chí xndichí va'a-de Pablo sikí tíñu kákuni-de, achi-de. ²¹ Ko ma kándija-ní, chí ví'í-gá uu xiko-de káindatu sa'í-de. Te kaka'an téyí-de ja má kée-dé staa ni ma kó'o-de nducha onde nú tú ka'ni-dé Pablo, áchí-de. Te vina a káindatu tu'a-de onde ná kuátu'un-ní. Achí-i. ²² Te ni tá'u tíñu general nuu-í, ja tú ni ñn nuu kachí-i ja súan ni kastu'un-i nuu-dé. Te ni táji-de-i kuano'on-í. ²³ Yúan-na te ni kana-de xini uu capitán. Te ni ka'an-de: Sátu'a-ró uu ciento soldado, jín uní xiko uxí soldado koso caballo, jín uu ciento soldado kátñn lanza, náva'a kingoyo-ró jín-de onde ñuu Cesarea ka'ñn akuáa vina. ²⁴ Te suni ná sátu'a-de caballo koso Pablo. Te koto va'a-de Pablo kingoyo-de onde nuu Félix cháa kúu gobernador, áchí-de. ²⁵ Te ni chaá-de ñn carta ja ní ka'an tu'un yá'a: ²⁶ Máá-ná kúu Claudio Lisias. Te cháa-ná carta yá'a nuu ní Félix, gobernador ñá'nu. Ta ni táa. ²⁷ Ñayivi judío, ni katñn-i ñn cháa yá'a. Te a yani ka'ni-í-de núú, ko ni nama-ná-de jín soldado chi ni jini-ná ja cháa ñuu Roma kúu-de. ²⁸ Te kuni-ná kundaá iní-ná naja kájikani kuachi sikí-dé. Te ni jani-ná-de nuu junta máá-i jíná'an-i. ²⁹ Te ni jini-ná ja sikí ley máá-i kájikani kuachi sikí-dé. Ko tú ní'in-ná ni ñn kuachi sikí-dé ja

kúu-de xí já kúndee-de vekaa. ³⁰ Ko n̄i ni'ín-ná tu'un ja ní kanat̄in tu'un tá'an ñayivi judío siki-dé. Te ja yúan táji-ná-de kujaa yachi-de nuu-ní. Te tá'ú-ná tiñu nuu ñayivi kájukan-i kuachi siki-dé ja súni ná jákoyo-i nuu-ní. Te yúan ka'an-i jíin-ní nú naja kájukan-i kuachi siki-dé. A n̄i kuu n̄i ka'an-yo táa. Achí. ³¹ Te soldado, n̄i kajaka ñúu-ni Pablo kua'an jíin-de onde ñuu Antípatris natu'un n̄i ta'u tiñu nuu. ³² Te inga kivi ní kanaxió káva-ni soldado káno'on onde cuartel, te n̄i kaxndóo Pablo nuu soldado káyooso caballo ná kí'in-ún jíin-de. ³³ Te n̄i jakoyo-ún ñuu Cesarea. Te n̄i kaja'a carta nuu gobernador yúan. Te suni n̄i jani ndij Pablo nuu-dé. ³⁴ Te n̄i ka'u gobernador carta-ún. Te n̄i jika tu'un-de ndé estado kúu Pablo. Te n̄i jini-de ja cháa ñuu Cilicia kúu Pablo. ³⁵ Te n̄i ka'an-de: Ná cháa cháa kájukan kuachi siki-ro. Yúan-na te kuni ná'in-rí tu'un ka'an-ro, áchí-de. Te n̄i tá'ú-de tiñu n̄i jakuva'a Pablo in̄i palacio Herodes.

24

Ja ní ka'an Pablo ja'a máa-de nuu Félix

¹ Te nuu ú'un kivi te máa sutú ñá'nu Ananías jíin sáva cháa kákuu nuu, jíin ñin cháa ká'an yu'u núu-dé nání Tértulo, n̄i chakoyo ñuu-ún. Te n̄i kivi koyo nuu gobernador n̄i kasátú'ún siki Pablo. ² Te n̄i kana gobernador xini Pablo. Te n̄i sátú'ún Tértulo siki-dé n̄i ka'an: Táta, ja ní kúu ja vindaá vinené kaxiukú-yó. Te ja vá'a cháa kúu-ní te n̄i kejá'á ndúva'a taká tiñu in̄i ñuu yá'a sá'a-ní. ³ Chi nene kánakuatá'ú-yó taká tiñu sá'a-ní taká lugar. Te kúsi in̄i-yo jíin, chi xa'an vá'a sá'a-ní, táta Félix. ⁴ Ko ká'an nda'ú-ná jíin-ní, ma kití in̄i-ní, te kuni so'o-ní ñin tu'un lúli ká'an-ná jíin-ní nú va'a-ní. ⁵ Chi n̄i kajini-ná cháa yá'a ja kúu-de ñin kue'e kúu-de ñin kuachi. Te kánakuatá'an máa ñayivi judío ní in̄i ñuyivi sá'a-de. Te skandá-de taká cháa nazareno. ⁶ Te suni a ndúkú ndéé-de sáchá'an-de ve'e ij, ko n̄i kakat̄in-ná-de. Te kákuu-ná sándaá-ná jíin-de núu, natu'un ká'an ley máa-ná. ⁷ Ko n̄i jaa-ni general Lisias, te n̄i janchaa-de cháa yá'a nda'a-ná. ⁸ Te n̄i tá'ú-de tiñu ja cháa kájukan kuachi siki-dé, ná kíkoyo-de nuu-ní. Te vina kuu xndichí máa-ní-de, te ná kuni-ní jíin yú'u máa-de ná káa taká kuachi ja jikán-ná siki-dé nuu-ní. Achí-de. ⁹ Te suni n̄i kasátú'ún ñayivi judío siki-dé káka'an ja súan kúu ndija taká kuachi-de. ¹⁰ Yúan-na te n̄i sá'a gobernador señal nuu Pablo ná ká'an-de. Te n̄i ka'an Pablo: A jini-ná ja kuá'a kuiá kúu-ní gobernador in̄i ñuu yá'a, te yúan kúsi in̄i-ná sándaá-ná ñin tu'un siki máa-ná nuu-ní. ¹¹ Chi máa-ní, kuu juku'un in̄i-ní ja té kuu-ga ux̄i uu kivi ní kaa-ná n̄i ja'an-ná ñuu Jerusalén n̄i jachiñú'ún-ná Dios yúan. ¹² Te cháa yá'a, tú ní kájin̄i kuti-dé nú státá'an-ná jíin ñin cháa in̄i ve'e ij, xí nú xndóna-ná ñayivi in̄i ve'e ij, xí in̄i máa ñuu. ¹³ Ni tú prueba taká kuachi kasátú'ún-de siki-ná. ¹⁴ Ko kach̄i ndaa-ná nuu-ní ja chíñú'ún-ná Dios nd̄iyi táa-ná. Ko modo chíñú'ún-ná-ún, káka'an-de ja sá'an ñaa kúu. Te kándija-ná taká tu'un yóso núu tutú ley jíin núu tutú cháa n̄i kajani tu'un-ya ondé sáa. ¹⁵ Te ñin núu-ni kándija-ná jíin-de tu'un ká'an Dios ja náchaku taká nd̄iyi, kúu ñayivi vá'a te kúu ñayivi ú'u. ¹⁶ Ja yúan jítú in̄i-ná sá'a-ná taká tiñu va'a náva'a tú kuka nuu-ná nuu Dios jíin núu ñayivi. ¹⁷ Ko kua'a kuiá n̄i kuu, te vásá ní nchaa-ná n̄i sá'a-ná caridad nuu ñayivi ñuu ná. Te suni n̄i ja'ni-ná kití núu-ya. ¹⁸ Te n̄i kani'in-dé náa in̄i ve'e ij kánde-ná násándoo-ná máa-ná. Ko tú ní kaxiukú ñayivi kuá'a já kakuvaá-i jíin-ná, ko n̄i ka'jin̄i yaku cháa ñuu Asia jíin-ná. ¹⁹ Te ná kuiñi cháa-ún nuu-ní yá'a. Te ná ká'an máa-de siki-ná nú naún kuachi n̄i sá'a-ná kájan̄i in̄i-de. ²⁰ Xí ná ká'an cháa ká'jin̄i yá'a te nú n̄i kani'in-dé ñin kuachi xa'an siki-ná kivi ní kandij-ná nuu junta-de yúan. ²¹ Xí sánaa te kájan̄i in̄i-de ja kuáchi-ná kúu máa yá'a-ni, chi kivi ní kandij-ná nuu junta n̄i ka'an jaa-ná: Kándija-ná ja náchaku taká nd̄iyi,

te ja yúán káxndichí-ní náá, áchí-ná. Achí Pablo. ²² Te ni jini so'ó Félix tu'un yá'a. Te a kúndaá va'a iní-de jíin íchi yá'a. Te ni sténdatu-de-ún jíin'an. Te ni ka'an-de: Ondé ná cháa general Lisias te kuni ndi'i-ri tiñu kákuni-ro. Achí-de. ²³ Te ni tá'ú-de tiñu nuu capitán ná kóto va'a Pablo. Te ni ja'a-de tu'un ná káka kuu-de ñn tí'li. Te ma kasú nú vai tá'an-de kinchaka-i ja kée-dé, xí kík'a'an-i jíin-de. ²⁴ Te ni kuu yaku kivi. Te ni chaá Félix jíin ñásí'í-de Drusila, ña'an judía kúu-ña. Te ni kana-de xini Pablo. Te ni jini ná'ín-de tu'un ja kánúú kándija-yó núu Jesucristo. ²⁵ Te ni ka'an Pablo jíin-de ndasa jíka tiñu ndaa, te ná kúxndí va'a-de máa-de. Te suni ni jani Pablo tu'un ja cháa juicio. Te ni yu'ú Félix. Te ni ka'an-de: Vina te kuá'án. Ko nú inga kivi núña-ri te kana-ri xini-ro kí-ró, áchí-de. ²⁶ Te suni núkuu iní-de ja kuá'a Pablo xu'ún núu-dé núu. Ja yúán tini jínu ni kana-de xini Pablo ni ja'an-de nuu-dé ni ndatu'ún-de jíin-de. ²⁷ Ko nuu ní ndi'i uu kua te ni nukuiñi Porcio Festo nuu Félix. Te kuni Félix ja ná kúsi iní ñayivi judío jíin-de. Te yúán ní skéndo-de Pablo iní vekaa.

25

Naja kuni Pablo ki'in-de nuu César

¹ Te uni-ni kivi já ní kivi Festo kúu-de gobernador iní ñuu-ún, te ni kenda-de iní ñuu Cesarea kua'an-de onde ñuu Jerusalén. ² Te taká sutu ñá'nu jíin taká chaá kakuñá'nu nuu ñayivi judío, ni jakoyo nuu Festo. Te ni kajani tu'un nuu-dé siki Pablo. Te ni kaka'an nda'ú jíin Festo, ³ ja nú va'a-de te ná táji-de Pablo no'on ñuu Jerusalén. Chi ni kanatñn tu'un tá'an ja ká'ni Pablo iní ichi. ⁴ Ko ni kachi Festo ja á yindi'u va'a Pablo onde ñuu Cesarea, te suni naki'in yachi máa-de ichi nó'on-de. ⁵ Te ni ka'an-ga Festo: Ndé róó kánuña-ró kí'in-ro, ná kúun-ró kíngoyo tútú-ró jíin-ri. Te yúan ka'an-ro te nú ío kuachi-de. Achí-de. ⁶ Te ni kendo-de jíin cháa-ún natu'un uná xí uxí kivi. Te ni ncha-de ñuu Cesarea. Te inga kivi ní nungoo-de iní municipio. Te ni tá'ú-de tiñu ni chaá Pablo nuu-dé. ⁷ Te a ká'in chaá judío ja ní kikoyo ichi ñuu Jerusalén. Te ni chaá Pablo te ni kajikó ndúu-ún-de. Te ni kandonda ni kasátú'ún téyí siki-dé. Ko tú ní kákuñá jíin tú'un tú'ún. ⁸ Te ni ka'an Pablo ja'a máa-de: Tú ní sá'a-ná ni ñn kuachi siki ley judío, ni siki vé'e ii, ni siki César, áchí-de. ⁹ Ko Festo, chi ná kúsi iní chaá judío kuni-de, te ni ka'an-de jíin Pablo: Á tú kuni-ro kí'in-ro onde ñuu Jerusalén te yúan sánda-ri taká tu'un yá'a, áchí-de. ¹⁰ Te ni ka'an Pablo: A kándii-ná iní municipio César vina, te yá'a níni kúndaá tiñu-ná. Máa-ní, a jini va'a-ní ja tú ní sá'a-ná ni ñn kuachi siki cháa judío. ¹¹ Chi nú ío kuachi-ná, nú ni sá'a-ná ñn kuachi xaan já ká'ni-ní náá te vatu-ni kuu-ná núsáá. Ko nú tú ío ndaa tu'un kasátú'ún cháa yá'a siki-ná, te ni ñn chaá ma kuu ku'a-de náá nuu cháa yá'a jíin'an-de. Núsáá te ki'in-ná nuu César kuni-ná. Achí-de. ¹² Te Festo, ni kandatú'ún-de jíin junta, te ni kachi-de jíin Pablo: A ni ka'an-ro já kí'in-ro núu César kuni-ro. Vina te ki'in-ro núu-dé núsáá. Achí-de.

Ja ní ka'an Pablo ja'a máa-de nuu Agripa

¹³ Te ni kuu yaku kivi. Te ni jaá rey Agripa jíin Berenice onde ñuu Cesarea káka'an-de jíin Festo. ¹⁴ Te kua'a kivi ní kaxiukú-de yúan. Te ni jani Festo tu'un Pablo nuu rey-ún: Ío ñn chaá yá'a ni skéndo Félix kánde vekaa. ¹⁵ Te ná ni ja'an-ná ñuu Jerusalén, te sutu ñá'nu jíin ñayivi kákuu nuu judío, ni jakoyo-i nuu-ná kájikán-i kuachi siki cháa yá'a. ¹⁶ Te ni kachi-ná jíin-i ja tú ío costumbre chaá ñuu Roma ja ká'ni-dé ñn chaá nú tú xna'an-ga kuiñi ñayivi kájikán kuachi siki-dé nuu-dé. Yúan-na te kuu ka'an-de ja'a máa-de nuu kuachi-ún. ¹⁷ Yúan-na te ni chakoyo tútú-i yá'a. Te inga kivi tú ní kúkuéé-ná ni nungoo-ná mesa sánda-ná kuachi. Te ni tá'ú-ná tiñu ni kii chaá yá'a. ¹⁸ Te ká'in ñayivi kájikán

kuachi siki-dé. Ko tú ni ñn kuachi xaan ní káni'in-í siki-dé nátu'un jáni iní-ná núú. ¹⁹ Chì máni siki já kákandíja máá-i ni kuu tu'un-ún, jín siki ñn cháa nání Jesús ja á ni jì'i-de. Ko Pablo, áchí-de ja chakú ndija cháa-ún. ²⁰ Te máá-ná, tú ní kútuní kuti iní-ná ndasa kundaá tu'un-ún. Te ni jiká tu'ún-ná-de, sáana kuní-de ki'in-de ñuu Jerusalén te yúan kundaá kuachi-de. ²¹ Ko máá Pablo, ni kachí-de ja kí'in-de nuu Augusto te kundaá kuachi-de yúan kuní-de. Te ni tá'ú-ná tiñu ná kúndee-de vekaa onde tájí-ná-de ki'in-de nuu César. Achí-de. ²² Yúan-na te ni kachí Agripa jín Festo: Máá-ná, suni kuni so'o-ná tu'un ká'an cháa jian kuní-ná, áchí-de. Te ni kachí Festo: Yuchaan te kuni so'o-ní tu'un ká'an-de, áchí-de. ²³ Te kivi xían-ún, ni chakoyo Agripa jín Berenice ká'io tu'a-de. Te ni kivi koyo-de iní municipio jín sáva general jín cháa kákuñá'nu iní ñuu-ún. Te ni tá'ú tiñu Festo ni cháa Pablo. ²⁴ Te ni ka'an Festo: Táta rey Agripa jín táká ní cháa káxiukú jín-ná yá'a. Vina te nde'é-ní nuu cháa yá'a, chí siki-dé ni kandonda taká ñayivi judío ñuu Jerusalén jín ñayivi judío ñuu yá'a kájikan-i cháa yá'a nuu-ná te káka'an-i ja tú ío va'a kuchaku-ga cháa yá'a. ²⁵ Ko tú ní'in-ná ni ñn kuachi siki-dé ja kúu-de. Ko ni ka'an-de ja kí'in-de nuu Augusto kuní-de. Te ja yúan ní ka'an-ná ja tájí-ná-de ki'in-de. ²⁶ Te siki cháa yá'a tú kútuní iní-ná naún tu'un cháa-ná nuu jító'o-ná. Ja yúan ní kiñi'in-ná-de nuu-ní jíná'an-ní, te kánúú-gá nuu máá-ní, táta rey Agripa. Te xndichí-ní-de náva'a ná ní'in-ná tu'un cháa-ná carta ki'in. ²⁷ Chì kúka nuu-ná tájí-ná ñn preso ki'in, te nú tú kastu'ún-ná naún kuachi kájikan-i siki-dé. Achí-de.

26

¹ Te ni kachí Agripa jín Pablo: Já'a-ri tu'un ka'an-ro já'a máá-ró, áchí-de. Te ni skaa Pablo nda'a-dé. Te ni ka'an-de ja'a máá-de: ² Kúsi iní-ná vina, chí kuu ka'an-ná ja'a máá-ná nuu-ní, táta rey Agripa. Chi ñayivi judío, kásátú'ún-i siki-ná. ³ Chì a jiní va'a máá-ní taká taninu jín táká tu'un ñayivi judío jíná'an-i. Ja yúan ká'an nda'ú-ná jín-ní ja jín paciencia kuni so'o-ní tu'un kani-ná nuu-ní. ⁴ A kájiní taká ñayivi judío ndasa ni sá'a-ná onde lúli-ná, chí onde ná lúli-ná ni nchaa-ná jín ñayivi ñúu-ná jín iní ñuu Jerusalén. ⁵ Te máá-de, nú kákuñi-de kachí ndaa-de, te a kájiní-de náa ja onde xnañúú ní kuu-ná ñn fariseo. Te sa'an fariseo, yíi-ga káa vasa taká-ga sa'an-yo. ⁶ Te vina, chí siki já ñúkuu iní-ná tu'un ni keyu'u Dios nuu ndiyi táa-yo, yúan ní kakana-de náa vina kundaá kuachi-ná yá'a. ⁷ Chì ndí'uxí uu tata Israel, ndúú ñúú kájatíñu va'a-i nuu-yá sanaa te kuni máá-i tu'un ni keyu'u-yá. Siki tú'un yá'a ni kásátú'ún cháa judío siki-ná, táta rey Agripa. ⁸ Te naja kájani iní-ní ja má kúu naschakú Dios taká ndiyi. ⁹ Te máá-ná, ni jani iní-ná ndíso-ná tiñu ndonda téyíi-ná siki sí'ví Jesús ñuu Nazaret núú. ¹⁰ Te tiñu-ún, suni súan ni sá'a-ná iní ñuu Jerusalén. Chi ni ní'in-ná orden nuu taká sutu ñá'nu. Te xaan ní taan-ná ñayivi ndóo iní vekaa. Te suni ni chu'un-ná voto ja ná kúu-i, te ni kaji'i-i. ¹¹ Te tiní jínu ni xndó'o-ná-i iní taká ve'e sinagoga. Te fuerza stétuu-ná ka'an ndiva'a-i núú, chí téyíi xaan ní kití iní-ná nuu-í. Te ni chindikín-ná-i jínu-ná jín-i onde ñuu jíká. ¹² Te jíku-ná jín tiñu-ún. Te ni ja'an-ná ñuu Damasco ndíso-ná tiñu sutu ñá'nu. ¹³ Te máá ká'uxí uu kúu, táta rey, kua'an-ná ichi-ún. Te ni jiní-ná ñn ndua ndíi ní kii ichi ándíví, ví'í-gá vasa ndíkandii káa. Te ni ndii ncháa-ni níi núu-ná jín núu cháa kuangoyo jín-ná. ¹⁴ Te ni kandua ndí'i-ná nuu ñú'un. Te ni jini so'o-ná tu'un ni ka'an jín-ná jín yú'u hebreo: Saulo, Saulo, naja chindikín-ro rúu. Xaan yíi kúu ja kuañú yata-ró punta garrocha. Achí. ¹⁵ Yúan-na te ni ka'an-ná: Ndé cháa kúu-ní vii, Táta, áchí-ná. Te máá Jító'o-ná ni kachí-ya jín-ná: Máá-rí

kúu Jesús ja chindikín-ro rúu. ¹⁶ Ndukoo te kundij-ro, chi ni kenda-ri nuu-ro náva'a kani-ri róo kuatiñu-ró núu-rí, te kani ndaa-ro tú'un naún ní jini-ro jíin sáva-ga tu'un ka'an-ri jíin-ró, chi ndenda-ga-ri nuu-ro. ¹⁷ Te nama-ri róo nuu táká ñáyivi ñúu-ro jíin núu ñáyivi s̄in nación. Chi nuu ñáyivi-ún tájí-rí róo ki'in-ro vína. ¹⁸ Náva'a kuña-ró ndúchi-í. Te ná kenda-i chii ñuñaa nuu tá'ú Satanás tiñu nuu-í, te no'on-i nuu Dios nuu ío ndijin, náva'a kandija-i nuu-rí te sá'a-ri tuká'nu ini-ri nuu-í. Yúan-na te ni'in-í ta'u jíin ñáyivi ní sás̄in-ri. Achí-ya jíin-ná. ¹⁹ Tata rey Agripa, ja yúan tú ní sáni'in ini-ná nuu tú'un ni jini so'o-ná onde andívi. ²⁰ Chi xna'an-ga ni jani-ná tu'un nuu ñáyivi kaxiukú ñúu Damasco, jíin ini ñuu Jerusalén, jíin ní ñúu Judea, jíin núu ñáyivi s̄in nación. Ni jani-ná tu'un nuu-í ja ná nákani ini-i, te ná náxío káva ini-i ichi núu Dios, te ná sá'a-i tiñu va'a ja kánúú sá'a-i te nú a ni nakani ini-i. ²¹ Ja siki yá'a te ni kakat̄in ñáyivi judío náá ini ve'e i. Te ka'ni-í náá kákuni-i núú. ²² Ko ni chindéé ní chituu Dios náá, te kándij ni'in-ná onde vína, jáni ndaa-ná tu'un nuu ñáyivi lúlí jíin núu ñáyivi ñá'nu. Chi Moisés jíin cháa ni kajani tu'un Dios onde sáá, súan ni kajani-de tu'un ná taká tiñu cháa. Te suni máá yúan-ni ká'an tuku máá-ná. ²³ Chi ni kajani-de tu'un ja kánúú ndó'o Cristo, te xna'an-ga máá-yá nachaku vásá taká-ga ndiyi, náva'a kani-ya tú'un ja ní ndundijin nuu ñáyivi ñúu-yo jíin núu ñáyivi s̄in nación. Achí-de. ²⁴ Te súan ni ka'an Pablo ja'a máá-de, te ni ka'an jaa Festo: Kátachi-ro, Pablo. Ja ní skuá'a xa'an-ro te ndúkú kútachi-ro. Achí. ²⁵ Ko ni ka'an Pablo: Tú kátachi-ná, táta Festo, chi ío káji ini-ná ká'an ndaa-ná tu'un yá'a. ²⁶ Chi máá rey, a jini va'a-de taká tu'un yá'a. Te tú yú'ú-ná ka'an-ná tu'un yá'a jíin-de. Chi a jini-ná ja tú kúñáa ini-de jíin ní ñn tu'un ká'an-ná, chi tú sa'í jika taká tiñu yá'a. ²⁷ Táta rey Agripa, á kándija-ni ja káka'an cháa kájani tu'un-ya onde sáá. A jini máá-ná ja kándija-ni, áchí Pablo. ²⁸ Yúan-na te ni ka'an Agripa jíin Pablo: A yani kandija-ri nuu Cristo sá'a-ró kuní-ro, áchí-de. ²⁹ Te ni ka'an Pablo: Vasa a yani xí túu, ko jikán ta'u-ná nuu Dios ja máá-ni jíin taká-ga cháa kájini so'o tu'un ká'an-ná vína, ná ndúu-ni nátu'un máá-ná, ko cadena yá'a chi túu, áchí-de. ³⁰ Te ni ndi'i ni ka'an Pablo taká tu'un yá'a. Te ni ndukuiñi rey jíin gobernador jíin Berenice, jíin taká cháa ni kaxiukú jíin-de. ³¹ Te ni kakuxio s̄in máá-de. Te ni kandatú'ún-de: Tú ni ñn kuachi ní sá'a cháa yá'a ja kúu-de xí já kúndee-ga-de vekaa, áchí-de. ³² Te ni kachi Agripa jíin Festo: Kuu síá-ni cháa yá'a núú, nú tú ní ká'an-de ja kí'in-de onde nuu César kuní máá-de. Achí-de.

27

Jíin barco kua'an Pablo ichi ñúu Roma

¹ Te ni kundaa ja kóngoyo-ri jíin barco onde ñuu Italia. Te ni kaja'a-de Pablo jíin sáva-ga cháa ká'in vekaa-ún nuu ñn capitán nání Julio ja t̄in-de soldado nání Augusto. ² Te ni kivi koyo-ri ini ñn barco ñuu Adramitio kája'an-ri ichi yú'u mar ñuu Asia. Te suni ñn cháa onde ñuu Macedonia ñuu Tesalónica ja nání-de Aristarco, kua'an-de jíin-rí. ³ Te inga kivi ní jakoyo-ri ñuu Sidón. Te Julio, ni kundá'ú ini-de Pablo. Te ni ja'a-de tu'un ni jandé'é Pablo amigo-de, náva'a chindéé chítuu-i-de. ⁴ Te ñuu yúan ni kenda-ri kája'an-ri jíin barco, ni kaja'a-ri ichi chí ñuu Chipre nuu ndó'yo tachi, chi sua ni nana nuu tachi. ⁵ Te ni kundéé-rí ni kaja'a-ri nuu mar Cilicia jíin núu mar ñuu Panfilia. Te ni jakoyo-ri ñuu Mira ja kándeé ini ñuu Licia. ⁶ Te ñuu yúan ni ni'in capitán ñn barco ñuu Alejandría ja kí'in ichi ñúu Italia. Te ni skivi-de ruu ini barco-ún jíná'an-ri. ⁷ Te kua'a kivi ní kajika kuéé-ri nuu ndúcha-ún. Te fuerza-ni ni

jakoyo-ri yuñúu Gnido. Te tuká ní já'a tachi-ún tu'un kaka-ri. Te ni kaja'a-ri ichi chíi ñuu Creta nuu ndó'yo tachi, xiin ñúu Salmón. ⁸ Te xaan ní ndúkú ndéé barco-ún. Ni jika nduu te ni jakoyo-ri jín ñn lugar nuu káskúnání-i Buenos Puertos. Te yani puerto-ún ío ñuu Lasea. ⁹ Te vina chi a ni kuu kua'a kivi. Te sanaa te kiñá'án ñn tundó'o nuu mar, chi a ni ja'a viko kóndicha ini, te ni ka'an ni'in Pablo jín-de: ¹⁰ Táta jíná'an-ní, jíní-ná ja xaan yíi koo viaje yá'a, te kii ñn tundó'o siki barco. Ko nasu máa ñn barco jín ndatíñu naa, chi suni kii tundó'o-ún siki máa-yó. Achí-de. ¹¹ Ko tú ní kándija capitán ja ka'an Pablo, chi sua ni kandija-ga-de tu'un ka'an cha skáka barco-ún jín já ní ka'an cha xín barco. ¹² Ko siki já puerto-ún tú ío va'a ja kendo-de ñí viko vjin, te ni kanakani ini kua'a-gá-i ja kenda koyo-i yúan, sanaa te kuu jakoyo-i ñuu Fenice, te yúan kendo-i viko vjin kájani ini-i. Chi ñuu Fenice kuu ñn puerto ñuu Creta ja jito xín ichi nínu jín ichi véé. ¹³ Te ni kee ñn tachi ichi sur. Te ni kajani ini-i ja jáa-i nuu kákuni-i. Te ni skáka-ga-i barco, kájika nduu-i ñuu Creta.

Ja ní ndonda ñn tachi xaan siki barco

¹⁴ Ko ni kunúu. Te ni ndonda-ni ñn tachi xaan já nání Euroclidón. ¹⁵ Te ni stáa-ni barco kua'an-ni jín. Te tú ní kuu kundéé barco jín tachi. Te ni kasía-ni-ri kua'an te kuangoyo-ni-ri jín. ¹⁶ Te ni jakoyo-ri nuu ndó'yo tachi chíi ñn isla lúli nání Clauda. Te u'u xaan ní kanatñn-ri barco lúli ja ndikín yata. ¹⁷ Te ni kaskivi-i ini barco ka'nu. Te ni kaju'ni va'a-i máa barco ka'nu jín yó'o jín vitú. Te ni síjinú-i sa'ma xndéché ichi xiní, chi káyu'ú-i ja ñn barco nú kaku'un yu'u mar. Te súan-na kaja'an-ri jín. ¹⁸ Ko xaan ní kaja barco ni sá'a tachi xaan. Te kivi xian-ún, ni kakejá'a-i kaskána-i taká ndatíñu ndíso barco. ¹⁹ Te kivi uní, taká ndatíñu jatíñu barco ni kajacha nda'a-rí. ²⁰ Te kua'a kivi tuká ndijin túun ndikandii jín tíñuú xiní, ni tú ní júkuiñi kuti tachi xaan-ún. Te tuká kañukuu ini-ri kaku-ri núu. ²¹ Te ni kuu kivi já tuká káye kúti-rí staa. Te ni jukuiñi Pablo sava ma'ñú cháa-ún. Te ni ka'an-de: Táta, ni káandatu-ní tu'un ni ka'an-ná, te ma kenda-yó ini ñuu Creta, te ma koto-yó tundó'o yá'a ni ma náa ndatíñu núu. ²² Ko vina ka'an ni'in-ná jín-ní, ma kuku'a ini-ní jíná'an-ní. Chi ni ñn-ní ma náa-ní. Chi máni máa-ni ndatíñu jín barco kuu ja náa. ²³ Chi kuni-ni ni kanchaa ñn ndajá'a máa Dios jín-ná. Chi I'a-ún xín náa, te jatíñu-ná nuu-yá. ²⁴ Te ni kachi-ya jín-ná: Pablo, ma yú'ú-ro, chi kánúu jáa-ro núu César. Te a ni ja'a Dios taká cha kua'an jín-ró jián núu-ro. Achí-ya. ²⁵ Táta jíná'an-ní, ma yú'ú-ní núsáa. Chi máa-ná, a kándija-ná nuu Dios ja súan kuu natu'un ni ka'an-ya jín-ná. ²⁶ Ko níni kíkani-yó núu ñn isla, achí-de. ²⁷ Te ni kuu uxí kuun ákuáa. Te kájika-ri nuu mar Adriático. Te nuu ní kuu sava ñúu, te kájani ini ñayivi kaskáka barco ja á ni kakuyani-ri nuu ñn ñu'un íchí. ²⁸ Te ni kaskuíta ka'nu-i ñn plomada chi nducha. Te ni kajini-i ja ío oko nda'a. Te ni kajika-ga-i ñn tíli. Te ni kanaskuíta ka'nu tuku-i plomada. Te ni kajini-i ja ío-ga xia'un nda'a. ²⁹ Te káyu'ú-i ja-i ñn nuu ío toto chíi nducha. Te ni kaskána-i kuun kaa tikánchu ñn yata barco-ún kua'an. Te kákuni-i ja ná kúndijin yachi yachi. ³⁰ Te cha kaskáka barco, kákuni-de kunu-de ki'in-de jín barco lúli, te xndoo-de barco ka'nu núu. Ja yúan ní kaskúun-de barco lúli-ún nuu nducha, te kásá'a-de ja ki'in-de ichi núu barco ka'nu ja skáa-ga-de kaa tikánchu yúan núu. ³¹ Te ni kachi Pablo jín capitán jín soldado: Nú tú kendo cha yúan ini barco ka'nu yá'a, te ma kuu kaku kuti máa-ní jíná'an-ní, achí-de. ³² Yúan-na te soldado, ni kaxiti-dé yo'o ñn barco lúli. Te ni kasía-ni-de ni tene kua'an. ³³ Te nuu kuákundijin te ni ka'an ndéé Pablo jín taká cha ja

ná kée-dé staa: Vina ío uxí kuun kiví já káindito-ní te ká'io ndicha injí-ní chí tú ní káyee kúti-ní staa. ³⁴ Te ká'an nda'ú-ná jín-ní ja ná kée-ní staa, te ná nani'in iní-ní núsáa. Chí ni ñn-ní, ma náa ní ñn ixi xini-ní. Achí-de. ³⁵ Te ni ndí'i ni ka'an-de tu'un yá'a. Te ni ki'in-de ñn staa. Te ma'ñú táká ñayivi-ún ni jikan ta'u-dé nuu Dios. Te ni sakuáchí-de. Te ni keja'á-de yée-dé staa-ún. ³⁶ Yúan-na te ni kandundéé iní taká-i. Te suni ni kayee-í staa. ³⁷ Te ja úndi'i-ri ká'io uu ciento uní xiko xia'un ñn-ri ja kaxiukú-rí inji barco. ³⁸ Te ni kanda'a chí-i ja ní kayee-í staa. Yúan-na te ni kajacha-i trigo kua'an nuu ndúcha-ún, ni kanasáñama-i barco.

Ja ní naa barco nuu ñú'un íchí

³⁹ Te nuu ní kundijin, te tú ní kánakuni-i ñu'un íchí. Ko ni kajini-i ñn nuu kátisú'ú ja ío ñití. Te kákuni-i ja-i yúan jín barco nú ná kúu sá'a-i. ⁴⁰ Te ni kaxiti-í yo'o yí'i kaa tikánchu yúan. Te ni kaxndóo-i kaa-ún nuu mar. Te ni kastá'ya-i nuu tñn su'ma skuikó barco. Te ni kajata kaa-i sa'ma xini náva'a xndéché tachí barco. Te ni kajika-i kua'an-i ichi yú'u mar. ⁴¹ Ko ni jakoyo-de ñn nuu náketá'an uu yucha inji mar. Te ni kaku'un tá'an barco jín tóto jín ñití. Te ichi núu barco-ún ni tñn-ni, te tuká ní kandá kuti. Te yata barco-ún ni ka'ya-ni ja ní'in ni kaku'un su'ma mar. ⁴² Yúan-na te ni kanda'tu'ún soldado ja ká'ni táká preso náva'a ma súchá ni ñn-i ja kúnu-i. ⁴³ Ko capitán-ún, nama-de Pablo kuní-de. Te ni jasú-de tu'un-ún. Te ni tá'ú-de tiñu nú ndé ñayivi kúu suchá-i te ná kée-ni-i ki'in-i nuu mar xna'an-ga te jakoyo-i onde nuu ñú'un íchí. ⁴⁴ Te sava-ga-i ná kenda-i ki'in-i, sava-i koso téne-i jín tabla te sava-ga-i jín pedazo yunu barco. Te súan ni kakaku ndi'i-i ni jakoyo-i ñu'un íchí.

28

Ja ní ta'an Pablo ñuu isla Malta

¹ Te nuu ní kakaku-ri, yúan-na te ni kani'in-ri tu'un ja isla-ún nání Malta. ² Te ñayivi sñn yu'u yúan, ni kakumani-í jín-ri jíná'an-ri. Te ni kastá'an-i ñn ñu'un, chí kúun sau te vijin sá'a. Yúan-na te ni kakana-i xini-ri ni jakoyo-ri nuu-í. ³ Te ni stútú Pablo yaku titaka. Te ni taan-dé nuu ñú'un. Te ñn koo, jínu-ti ní kenda-ti já ní kuní'ní. Te ni chiyú'ú-ni-ti ndá'a-dé. ⁴ Te ñayivi sñn yu'u ñúu-ún, ni kajini-i ja ndíta kaa koo-ún yiyú'ú-ti nda'a-dé. Te kaka'an-i: Ndaa ja cháa já'ni ndíyi kúu cháa yá'a núsáa. Te vasa a ni kaku-de nuu mar, ko máa I'a tu'un ndaa tú já'a tu'un kuchaku-ga-de, áchí-i. ⁵ Ko Pablo, ni kisi-de koo-ún nuu ñú'un. Te tú naún ní tá'an-de. ⁶ Te máa-i, káinda'tu-i ja chú'un kuiñi-dé xí nduá-de te kuu-de. Ko ni kuná'an xaan káinda'tu-i ni kajini-i ja tú naún ní tá'an-de. Yúan-na te ni nakani inji-i te ni kaka'an-i ja ñn i'a kúu Pablo. ⁷ Te yani yúan ni io ñu'un cháa kúu gobernador inji isla-ún, nání-de Publio. Te cháa-ún, ni kana-de ruu jíná'an-ri. Te ni ja'a núu-de ve'e-de ni kakendoo mani-ri jín-de uní kiví. ⁸ Te táa Publio kátúu-dé nuu jito, kú'u-de jín kué'e kiji jín ñn kue'e kúun chíi-de. Te ni kiví Pablo ve'e cháa-ún. Te ni jikan ta'u-dé. Te ni cháa-de nda'a-dé sikí cháa-ún. Te ni nduva'a-ni cháa-ún. ⁹ Yúan-na, te suni sava-ga ñayivi kaku'u ní isla-ún, ni jakoyo-i. Te ni kanduva'a-ni-i. ¹⁰ Te ñayivi-ún, ni kajatú'ún-i ruu jíná'an-ri, te ni kaja'a-i kua'a ndatíñu ni kakuta'u-ri. Te nuu ní kenda koyo-ri kua'an-ri, te ni kaja'a-i taká ndatíñu kánandi'i-ri.

Ja ní jani Pablo tu'un inji ñuu Roma

¹¹ Súan-ni onde nuu uní yoo, te ni kajika-ri kua'an-ri jín ñn barco ñuu Alejandría ja ní kanchaa nuu isla tiempo viko vjin. Te barco-ún, máa cháan

ndíso ñn figura ñayivi Cástor jíin Pólux. ¹² Te ñi jakoyo-ri ñuu Siracusa. Te yúan ñi kakendoo-ri uní kiví. ¹³ Te yúan ñi kenda koyo-ri kua'an-ri nduu nduu yundúcha. Te ñi jakoyo-ri ñuu Regio. Te inga kiví ní kee tachi íchi sur, te inga kiví xían-ún, ñi jakoyo-ri ñuu Puteoli. ¹⁴ Te yúan ñi kani'in tá'an-ri jíin sáva ñani. Te ñi kaka'an nda'ú-de jíin-ri ñi kakendoo-ri jíin-de ñn semana. Yúan-na te vásá ní jakoyo-ri ñuu Roma. ¹⁵ Te ñani yúan a ñi kani'in-dé tu'un ruu jíná'an-ri. Te ñi kenda koyo-de, ñi kakita'an-de ruu onde nuyá'u nání Apio jíin ndénuní mesón. Te ñi jini Pablo nuu-dé. Te ñi nakuatá'ú-de nuu Dios. Te ñi ndundéé iní-de. ¹⁶ Te nuu ní jakoyo-ri ñuu Roma, te ñi ja'a capitán taká preso nuu cháa kakuñá'nu nuu ejército ñuu Roma. Ko ñi ja'a-de tu'un kunchaa sñn Pablo jíin ñn soldado kukoto-ún-de. ¹⁷ Te nuu uní kiví te ñi kana Pablo xini taká chaa kakuñá'nu nuu ñayivi judío ñi kakutútú-de. Te ñi ka'an Pablo jíin-de: Nání jíná'an-ró, ruu tú kuti naún ní sá'a-ri sikí ñuu-yo ni sikí táninu táa-yo. Ko onde ñuu Jerusalén ñi kaja'a-i ruu nuu cháa ñuu Roma jíná'an-de. Te ñi kachindee-de ruu vekaa. ¹⁸ Te chaa ñuu Roma, ñi kaxndichí-de ruu. Te kákuni-de sía-de ruu núú, chí tú ni ñn kuachi ío sikí-ri ja kúu-ri. ¹⁹ Ko tú ní jatú'ún ñayivi judío. Yuán ní jikan-ri ja kí-ri nuu César. Ko ña tú vai-ri ja ká'an-ri sikí ñayivi ñuu-ri. ²⁰ Ja yúan ní kana-ri xini-ro jíná'an-ró, náva'a ná kuni-ri nuu-ro te ka'an-ri jíin-ró. Chí sikí tú'un káñukuu iní ñayivi Israel kúu ja nú'ni-ri jíin cadena yá'a. Achí-de. ²¹ Te ñi kaka'an chaa-ún jíin Pablo: Tú ni ñn carta ní cháa nuu-rí onde ñuu Judea ja kúni tu'un-ri róo. Te taká ñani ja ní chakoyo yá'a, tú kákastu'ún-de ni tú kaka'an-de ni ñn tu'un ñáá sikí-ro. ²² Ko kuni so'o-ri tu'un ka'an-ro nú ndasa jáni iní-ro kákuni-ri. Chí sikí tú'un yá'a a kájiní-yo já taká ñayivi kaka'an ndiva'a-i. Achí-de. ²³ Te ñi teta'an Pablo ñn kiví. Te ñi chakoyo kua'a-dé ve'e nuu ncháá Pablo. Te nuu cháa-ún ñi jani ndaa-de tu'un ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. Te ndúkú-de skándíja-de chaa-ún sikí tú'un Jesús onde jíin tú'un ká'an ley Moisés jíin tutú chaa ñi kajani tu'un Dios onde sáá. Te súan ñi stá'an-de onde jañá'an te onde aini. ²⁴ Te sava chaa-ún, ñi kajatá'ú-de tu'un ñi ka'an Pablo. Ko sava-ga-de, tú ní kákandíja kuti-dé. ²⁵ Te ñi kastátá'an-de jíin tá'an-de. Te nini kaja'an-de ñi ka'an Pablo tu'un yá'a: Bueno ñi ka'an Espíritu Santo jíin tú'un Isaías, chaa ñi jani tu'un Dios onde sáá, chí ñi ka'an-de jíin táa-ro ní sá'a-ya. ²⁶ Kuá'an nuu ñayivi yá'a te kachi-ro kúni-i: Vasa kájiní ná'ín vá'a-ró, ko ma júku'un iní-ro. Te vasa kánde'é ndí-ro, ko ma kuni-ro. ²⁷ Chí xaan ní kakuní'in iní ñayivi yá'a, te xaan ú'u kájiní so'o-i. Te kájasu-i nduchi-í náva'a ma kuni-i jíin nduchi-í, te ma kúni ná'ín-i jíin só'o-i, te ma júku'un iní-i, te ma náxío káva iní-i, ja násáva'a-ri-i. Achí-ya. ²⁸ Ná kástu'ún-ri nuu-ro núsáá, chí tu'un ñi tájí Dios I'a náma yóó, vina te ná tájí-yá tu'un yá'a kí'in nuu ñayivi sñn nación, Te máa-i kuni ná'ín-i. Achí-de. ²⁹ Te ñi jinu ñi ka'an-de tu'un yá'a. Te kaja'an chaa judío kastátá'an xaan máa-de. ³⁰ Te ñi kendo Pablo ñi nchaa-de uu kua ñn ve'e ñi kí'in núu-de. Te ñi jatá'ú-de taká ñayivi ní jakoyo-i nuu-dé. ³¹ Te jáni-de tu'un ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. Te bueno stá'an-de tu'un máa Jító'o-yo Jesucristo. Te tú ni ñn chaa ní jasú nuu-dé.

EPISTOLA DEL APOSTOL SAN PABLO A LOS ROMANOS YA'A KUU CARTA JA NI CHAA SAN PABLO APOSTOL NUU ÑAYIVI ÑUU ROMA

Sa'an kúta'u

¹ Máá-rí kúu Pablo, mozo Jesucristo, chi ñi kana-ya xiní-rí kúu-ri apóstol nuu-ya, te ñi teta'an-ya rúu ja káni-ri tu'un va'a Dios. ² Chi ñi keyu'u-ya onde aná'an. Te súan ñi kaka'an chaa ñi kajani tu'un-ya, te yóso núu tutú ii. ³ Tu'un Se'e-ya ká'an. Te yiki kúñu-ya ní kaku chi tata David. ⁴ Te ñi ka'an ñi'in Dios ja Sé'e máá-ya kúu Jito'o-yo Jesucristo. Te yí'i fuerza jíin Espíritu Santo iní-ya, siki ja ní nachaku-ya má'ñú ndíyi. ⁵ Te ja siki sí'ví-ya, ñi kani'in-rí tu'un luu ío iní-ya. Te kákuu-ri apóstol ñi sá'a-ya, náva'a kuandatu ñayivi sñn nación, te kandíja-i. ⁶ Suni onde róo, chi ñi kana-ya xiní-ro náva'a ná kí'ví-ro ndá'a Jesucristo. ⁷ Cháa-ri tutu yá'a nuu táka róo ja káxiukú-ro iní ñuu Roma, chi kúndá'ú iní Dios róo. Te ñi kana-ya xiní-ro ná ndúndoo-ro. Tu'un luu ío iní jíin tú'un kuaká'nu iní ja kí nuu máá Táa-yo Dios, jíin ja kí nuu máá Jíto'o-yo Jesucristo, ná kóo jíin-ro jíná'an-ro. ⁸ Xnáñúú-gá nuu Dios máá-rí, nákuatá'ú-rí ja siki róo jíná'an-ro sá'a Jesucristo. Chi ñí ñáyivi jichá tu'un kua'an ja kákandíja-ro-ya. ⁹ Te Dios kúu testigo-ri, chi nuu-ya játíñu-ri jíin iní jíin añú-ri te jáni-ri tu'un va'a Se'e-ya. Te nene ká'an-ri ja'a-ro nú jikán ta'u-rí. ¹⁰ Ká'an nda'ú níni-rí jíin-ya, sanaa te nú kuní máá Dios, te jaa va'a-ri nuu-ro vasté ñn vina-na. ¹¹ Chi kúu iní-ri nde'é-rí nuu-ro jíná'an-ro, náva'a saka-rí yaku ta'u yí'i Espíritu nuu-ro, náva'a ná yíja-ga iní-ro jíná'an-ro. ¹² Súan kuní-ri, náva'a ñn ká'nu-ni ná sándéé iní-yo, chi róo jíin rúu kákandíja ká'nu-ni-yó. ¹³ Ñáni, kuní-ri ja ná júku'un iní-ro ja tíni jínu ñi chaa iní-ri jaa-ri nuu-ro, ko onde vina sáni-ga ndasú ichi-rí. Chi kuní-ri kandíja sava-ro sá'a-ri, nátu'un ñi sá'a-ri jíin sáva ñayivi sñn nación. ¹⁴ Taú-ri kani-ri tu'un nuu ñáyivi griego jíin núu ñáyivi sñn yu'u, nuu ñáyivi ndíchí jíin núu ñáyivi tú jiní kuti. ¹⁵ Chi ruu, ja yúan kúu yachi iní-ri kani-ri tu'un va'a-ya núu róo tuku, ja káxiukú-ro iní ñuu Roma. ¹⁶ Chi tú kúka nuu-rí siki tú'un va'a, chi fuerza Dios kúu, náva'a nani chaa nú kándíja-de te kaku-de sá'a, ñayivi judío xna'an-ga, te suni ñayivi griego. ¹⁷ Te jíin tú'un-ún jiní ndijin-yo ndasa ío ndoo iní Dios, te nú kándíja-yó te kendo-yó súan. Te kandíja-ga-yo sá'a-ún. Nátu'un yóso núu tutú: Chaa ndaa, chi siki ja kándíja-de te kuchaku-de, áchí.

Ja kití iní Dios nuu kuáchi

¹⁸ Chi onde ichi ándívi jiní ndijin-yo ja kití iní Dios jíto-ya táka tíñu ñáa kásá'a ñayivi ja tú káchiñú'ún-i-ya. Chi jíin tíñu ñáa kásá'a-i te kájasu-i nuu tú'un ká'an ndaa. ¹⁹ Chi taká tu'un ja kájiní ñayivi ndasa káa Dios, suni a kájiní ndijin máá-i, chi máá Dios ñi stá'an ndijin-ya nuu-í. ²⁰ Onde kivi ní jukuiñi ñuyivi, te kúu jiní ndijin ñayivi ndasa káa tu'un sa'í Dios, ndasa yí'i fuerza-ya ñí káni jíin ndasa I'a kúu máá-ya. Chi jíin ndátíñu ñi sá'a-ya kúu ja kájuku'un iní-i súan. Te ja yúan tú modo nama-i máá-i nuu kuáchi-i. ²¹ Chi ñi kájiní-i nuu Dios. Ko tú ní kánakana jaa-i-ya ja kúu-ya Dios, ni tú ní kánakuatá'ú-i nuu-ya, chi sua ñi kasáñáa-i máá-i jíin tú'un káka'an-i. Te iní añú-i ñi kutúún, ñi ndasu. ²² Káka'an-i ja kákuu ndíchí-i, ko ñi kanduu ñáa-i. ²³ Te Dios ja má té'yu kuti-ya,

ndíi ncháa nuu kánchaa-ya. Ko ni kasía-i-ya ni kachiñú'ún-i muestra ndasa káa ñn cháa ja té'yu, ndasa kándaá tisaa, kiti kúun ndá'a jíin kóo. ²⁴ Ja yúán ní sía Dios ñayivi-ún ja ná sá'a máa-i tiñu chá'an jíin táka ja káni kákuñi iní añú-i, ñn modo ja kásachá'an-i tá'an-i kúu. ²⁵ Te tu'un ndaa ká'an Dios ni kajasu ñayivi-ún, ni kivi koyo-i jíin tú'un tú'ún ni kajatú'ún-i. Te ni kachiñú'ún-i taká ndatíñu ni sá'a-ya. Te súan ni kasá'a ñayivi-ún, lugar ja chíñú'ún-i máa I'a ni sá'a-ún, chi máa-yá ní káni kúu-ya I'a ii. Amén. ²⁶ Ja yúán Dios ni sía-ya-í ja ná sá'a máa-i tiñu ja tú ío jíñú'ún, chi onde ñasí'í, ni kasama-ña máa modo ja xíin tíñu, te ni kivi-ña jíin modo káñáa. ²⁷ Suni súan cháa jíin'an-de, ni kasía-de máa modo ja xíin tíñu jíin ñasí'í. Te ni kandukiji-de ni kasá'a kuáxán-de jíin tá'an yíi-de. Te ni kasáñáa cháa jíin cháa. Te iní yiki kúñu-de bueno ni kani'in-dé ta'u-dé sikí kuáchi ni kasá'a-de. ²⁸ Chi máa-de tú ní kájatú'ún-de ja júku'un iní-de Dios, ja yúán ní sía Dios cháa-ún ja ná kúñáa xini-dé jíin ja ná sá'a-de tiñu ja tú ío va'a. ²⁹ Ni kútú ndí'i-de taká tiñu tú ká'io ndaa, kájika téné, kásáñáa, kákutóo iní, tú ká'io va'a, kándio iní, kája'ni ndíyi, kákanaá, káxndá'ú, kándukini, ³⁰ kákutuku iní kájito tá'an, káka'an tú'ún sikí tá'an, kájito u'u-de Dios, káka'an ndivá'a, kásáxixi máa, kásatéyí máa, kástúu costumbre káñáa, tú kájandatu nuu táa nuu náa, ³¹ tú kájuku'un kuti iní, tú káskíkuu tu'un kándatu'ún, tú kákumani vá'a, tú káindatu núu, tú kákundá'ú iní tá'an. ³² Te cháa-ún, vasa a kájini-de ndasa ká'an ley Dios, ja cháa kásá'a súan, ná kúu-de nú kuu-de, te nasu máni ja kásá'a-de-ún chi suni kájatú'ún-de cháa kásá'a súan.

2

Sikí ja sándaq Dios tiñu-i

¹ Núsáa te ja sikí yúán ma káku-ró vasa naún cháa kúu-ró ja jikán-ro kuáchi, chi ni kuni-ro nákuñndíi-ró sikí ingá cháa, ko sua ni nakuxndíi-ró sikí máa-ró. Chi róo suni súan sá'a-ró natu'un nákuñndíi-ró sikí ingá cháa-ún. ² Ko a kájini-yo ja ndóna Dios nakuxndíi ndija-ya sikí táka cháa kásá'a súan. ³ Te róo, cháa nákuñndíi sikí táka cháa kásá'a súan, te suni súan sá'a máa-ró, te jáni iní-ro ja káku-ró núu Dios kivi sándaq-ya náún. ⁴ Xí sája'a iní-ro ja vá'a xaan iní-ya jíin-ró, te paciencia iní-ya, te tú yachi kiti iní-ya núu-ro. Tú júku'un iní-ro ja tú'un va'a iní-ya-ún nakani iní-ro sá'a náún. ⁵ Ko sikí ja ní'in iní-ro jíin sikí ja tú nakani iní añú-ro kúu ja kayá-ga-ro tú'un kiti iní-ya sikí-ro ja kúu kivi kiti iní-ya, chi kenda ndijin kivi sándaq va'a Dios jíin ñáyivi. ⁶ Chi máa-yá, cha'u-ya ná ñn ná ñn cháa ndasa tiñu kásá'a máa-de. ⁷ Ko nuu cháa kásá'a ndí'i tiñu va'a, ja'a-ya tú'un ja ná kúchaku-de ní káni, chi kándúkú-de tu'un luu tu'un jíñú'ún, jíin tú'un ja má kúu kuti-dé jíin. ⁸ Te kiti xaan iní-ya te jito u'u-ya cháa kákanaá, chi kásáni'in iní-de nuu tú'un ká'an ndaa, te kájandatu-de nuu tú'un yákuá yó'o. ⁹ Te tundó'o u'u xaan ja'a-ya sikí táka ñayivi kásá'a tiñu ñáa, xnáñúú-gá nuu ñáyivi judío te suni súan nuu ñáyivi griego. ¹⁰ Ko sikí táka ñayivi kásá'a máni tiñu va'a, ja'a-ya tú'un luu, tu'un jíñú'ún, jíin tú'un kuaká'nu iní. ¹¹ Chi Dios tú ncháa nuu-ni-ya ñn ñn ñayivi. ¹² Chi taká cháa ja ní kasá'a kuáchi, vasa tú káy'i-de chii ley, suni tú níni ley te naa-dé. Ko taká cháa ni kasá'a kuáchi ja á káy'i-de chii ley, suni jíin ley kúnda tiñu-de. ¹³ Chi nasu cháa kájini so'o tu'un ká'an ley kúu ja ká'io ndaa nuu Dios, chi cháa káskíkuu tu'un ká'an ley kúu ja ká'io ndaa nuu-ya. ¹⁴ Chi cháa sín naciún ja tú káñava'a-de ley ja á yóso, ko kásá'a-de súan-ni taká tiñu yí'i nuu ley. Chi cháa-ún, vasa tú káñava'a-de ley, ko máa-de kákuu-de ley kájatíñu máa-de. ¹⁵ Ja yúán jini-yo ja tú'un tá'ú ley chi yóso iní añú-de. Te añú-de kúu testigo-de.

Te tu'un kájani iní-de kájikan kuachi sikí-dé, xí sánaa ká'an ja tú naún kuachi ndíso-de. ¹⁶ Súan sá'a-de kivi sánda Dios sikí táká tiñu sa í kásá'a ñáyivi. Te jín Jesucristo sánda-ya jín tú'un va'a ká'an-ri.

Káy'i judío nda'a kuáchi

¹⁷ Te nú róó, cháa judío nání-ró, te jín ley kándij n'in-ró, te sátéyí-ró máá-ró ká'an-ro já chíñú'un-ró Dios, ¹⁸ te nú jini-ro ndasa játa'an iní-ya, te nú játú'un-ró tú'un jíñú'un, te nú nī kutu'a-ró jín ley, ¹⁹ te nú jáni ndija iní-ro já máá-ró kúu cháa yóxnúú núu cháa kuáá, nú máá-ró kúu ñu'un stúun nuu ñáyivi ká'jin ñuñáa, ²⁰ nú máá-ró kúu cháa stá'an nuu ñáyivi tú kájinī kuti, nú máá-ró kúu maestro suchí lúli, te nú súan jáni iní-ro, chí jín máá ley te ñáva'a-ró íchi ndasa júku'un iní-i jín tú'un ká'an ndaa, ²¹ te nú róó súan stá'an-ro núu ingá cháa, naja tú stá'an-ro núu máá-ró núsáa. Te nú róó súan jáni-ró tú'un ja má kúu sakuí'ná-yó, te naja sakuí'ná-ró núsáa. ²² Róó, chí ká'an-ro já má kúu kusíki ncháa tá'an-yó, te naja ísíki ncháa tá'an-ró núsáa. Róó, chí ká'an-ro já kúkini iní-ro jíto-ró ndosó, te naja sakuí'ná-ró ndatíñu ío iní ve'e ii núsáa. ²³ Róó, chí sátéyí-ró máá-ró jín ley, te naja kúka nuu Dios sá'a-ró sikí já tú jándatu-ro núu ley núsáa. ²⁴ Chi cháa sijn nación, máni káka'an ndíva'a-de sikí Dios ja kuáchi róó jíná'an-ró, natu'un yóso núu tutú. ²⁵ Chi nú skíkuu-ró tú'un ká'an ley, yúan-na te n'in tíñu ndija ja ní xití ndúu-ro. Ko nú tú jándatu-ro tú'un ká'an ley, yúan-na te ja ní xití ndúu-ro-ún kúu natu'un túu-ni ní xití ndúu-ro. ²⁶ Ja yúan, in cháa ja tú ní xití ndúu, nú skíkuu-de taká tiñu tá'ú ley, te vasa tú ní xití ndúu-de, te tú nduu-de natu'un ja ní xití ndúu náún. ²⁷ Te cháa yúan ja máá jándaa cháa tú ní xití ndúu kúu-de, ko nú skíkuu va'a-de tu'un ká'an ley, yúan-na te kuu nakuxndí-de sikí-ro, chí tú jándatu-ro tú'un ká'an ley vasa ñáva'a-ro tutú, te nī xití ndúu-ro. ²⁸ Chi judío máá jándaa ndija, nasu cuenta ndasa káa ichi sikí kúu. Ni ja ní xití ndúu ndija, nasu cuenta ndasa káa ichi sikí yíki kúñu kúu. ²⁹ Chi judío ndija kúu ja káa súan onde ichi iní. Te ja ní xití ndúu ndija, kúu ja káa súan onde iní, onde añú, chí nasu cuenta tutu kúu, te nasu ñáyivi kájatú'un cháa-ún, chí Dios.

3

¹ Ndénu ní'in tíñu-ga cháa judío núsáa. Te ndénu játiñu ja xití ndúu núsáa. ² Xaan vá'a ní'in tíñu vii. Te ja xnáñúú, chí iní nda'a máá-de nī kivi tu'un Dios nī sá'a-ya. ³ Tú naún sá'a vasa sava-de tú ní kákandíja. Te kuachi ja tú ní kákandíja-ún, te nī skíkuu sáni Dios tu'un máá-yá náún. ⁴ Túu, chí sua ká'an ndaa Dios, vasa máni káxndá'ú taká cháa natu'un yóso núu tutú: Náva'a ná kéndoo ndaa-ní jín táká tu'un ká'an-ní, te kundéé-ní nú káxndichí-de níí, áchí. ⁵ Te nú kenda ndijin-ga tu'un ndaa Dios sá'a kuachi-yó, te ndasa ka'an-yo núsáa. Kándij yo'o Dios ja súan xndó'o-ya yóo náún. Aa, natu'un káka'an cháa yúkú, ká'an-ri nú súan. ⁶ Ma kúu kuti. Chí nú súan te ndasa sánda Dios kuachi ñáyivi núsáa. ⁷ Te nú kenda luu-ga tu'un ndaa Dios sá'a tu'un tú'un máá-rí, te naja ní'in ná'in-ri kuachi núsáa, áchí-i. ⁸ Vatu-ni sá'a-yó tíñu ñáa náva'a kenda tíñu va'a náún. Chí sava ñáyivi káka'an ndíva'a-i sikí-yo já súan káka'an-yo. Bueno ta'nu ndatu máá-i nú súan.

Ndivii ñáyivi káy'i-i nda'a kuáchi

⁹ Naun. Va'a-ga yóó, cháa judío, vásá cháa-ún náún. Túu. Chí a nī ka'an-ri ja táká ñáyivi vasa judío vasa griego káy'i-i nda'a kuáchi. ¹⁰ Natu'un yóso núu tutú: Tú kuti ñáyivi ndaa ío, ni vásté in-i. ¹¹ Tú kuti ñáyivi júku'un iní ío, ni tú kuti ñáyivi nándúkú Dios ío. ¹² Taká-i, nī kakusijn-i kája'an-i, in-na nī katívi

sáni-i. Tú kuti ñáyivi sá'a tiñu va'a ío, ni vasté ñin máá tú'un-i. ¹³ Yau ndiyi ja núña kúu yoo sukun-í. Te jíin yáa-í jakín-i tu'un xndá'ú. Te nducha kuiñi-tí yí'i yu'u-í. ¹⁴ Ní chítú iní yu'u-í, ñú'un tu'un tásí jíin tú'un tixín. ¹⁵ Xaan yachí ja'a-í káskáka-i ñiñi. ¹⁶ Sikí íchi ká'jin-i, yúan kii tundó'o naa sáva-ga-i. ¹⁷ Te ichi ío tu'un vindáa vinené tú kájiní kuti máa-i. ¹⁸ Tú kájiní-i kuandatu-i nuu Dios. Achí. ¹⁹ Ko kájiní-yo já taká tu'un ká'an ley, ká'an jíin máá cháa káyí'i nda'a ley, nává'a ná kasú taká ñáyivi yú'u-í, te sikí ñí ñúyivi ná náku-xndí Dios. ²⁰ Chí jíin sikí taká tiñu tá'ú ley, ni ñin ñáyivi ma kéndoo ndaa-i nuu-yá. Chí ley sá'a ja jiní-yo nuu kuáchi.

Náun modo kéndoo ndaa ñáyivi

²¹ Ko vina a ní kenda ndijin tu'un ndaa Dios, ko nasu jíin ley. Chí testigo sikí tú'un-ún kákuu máá ley jíin cháa ní kajani tu'un Dios onde sáa. ²² Te tu'un-ún kúu ja nú kándija-yo Jesucristo te kéndoo ndaa-yo sá'a Dios nuu taká-i ja káandija-i nuu-yá. Chí ñin núu-ni ká'io taká-i. ²³ Chí taká-i kásá'a-i kuáchi. Te ja yúan tú kákundé-i skíkuu-i tu'un luu Dios. ²⁴ Sikí já tú'un luu ío iní-ya kúu ja ní ja'a sáni-ya tú'un ní kakéndoo ndaa-i, te ní nakuaan Cristo Jesús ñáyivi-ún. ²⁵ Te ní kenda Jesús ní sá'a Dios, nává'a kuanchara I'a-ún kuáchi-yo jíin ñiñi-yá, te nú kándija-yo núu-yá. Nává'a ná kuní-yo ja I'a ndaa kúu-ya. Chí jíin paciencia te tú ní ndóna Dios sikí kuáchi ní kasá'a ñáyivi sáa. ²⁶ Súan ní sá'a-ya nává'a ná kuní-yo vina ja I'a ndaa kúu máa-yá jíin já ná kéndoo ndaa ñáyivi nú kándija-i nuu Jesús sá'a Dios. ²⁷ Ndéchi kuá'an tu'un sátéyí-i máa-i núsáa. A ní kenda kua'an. Ndé jíin ley. Jíin ley ja tá'ú tiñu ndasa sá'a-yo náun. Túu, chí jíin ley sikí tú'un kándija-yo. ²⁸ Ja yúan jiní-yo já kéndoo ndaa ñin cháa jíin tú'un kándija-de, nasu jíin tú'un skíkuu-de ja ká'an ley. ²⁹ Te máá ñin nuu ñáyivi judío kúu-ya Dios náun. Nasu súni kúu-ya Dios nuu ñáyivi ñin nación náun. Jandaa chí suni Dios kúu-ya núu ñáyivi ñin nación. ³⁰ Chí Dios, máá ñin-ni-ya ío. Te máá I'a-ún, skéndoo ndaa-ya ñáyivi ní xití ndúu, sikí já kándija-i, jíin ñáyivi tú ní xití ndúu suni jíin tú'un kándija-i. ³¹ Te a ní stívi-yo ley jíin tú'un káandija-yo náun. Ma kúu kuti, chí sua skíkuu-ga-yo.

4

Tu'un ní kándija Abraham

¹ Ndasa káka'an-ri sikí ndíyi tatá núu súka-yo Abraham, chí chíi máa-de ní kakaku-yo. ² Chí nú ní kéndoo ndaa Abraham sikí taká tiñu sá'a-de, ío modo sátéyí-de máa-de núu, ko nasu núu Dios. ³ Chí ndasa ká'an tutu ii: Ní kándija Abraham nuu Dios, te ní chí-i-ya cuenta-de ja á ní kéndoo ndaa-de, áchí. ⁴ Ko nuu ñáyivi sátíñu, nasu ñin favor sá'a-yo jíin-i ja kuá'a-yo kúta'u-í. Chí tiñu ní sá'a-i, yúan chá'u-yo-i. ⁵ Ko nú kándija ñin ñáyivi, vasa tú sátíñu-i, chí-i-ya cuenta ja á ní kéndoo ndaa máa-i, chí ní kándija-i nuu máa-yá ja kúu skéndoo ndaa-ya ñáyivi chá'an-ga kuandatu va'a nuu-yá. ⁶ Te nú ní chí-i Dios cuenta ñin cháa ja á ní kéndoo ndaa-de, vasa tú ní sátíñu-de, ná kéndoo ndatu-de, áchí David súan: ⁷ Xáan ndatu kéndoo ñáyivi já á ní sá'a-ya tóká'nu iní nuu taká tiñu ñáa ní kasá'a-i, te ní jasú-ya sikí kuáchi-i. ⁸ Xáan ndatu kéndoo ñin cháa ja tú ndenda kuáchi-de sikí-dé, sá'a máa Tatá Dios, áchí David. ⁹ Nuú máá ñin ñáyivi xití ndúu kúu tu'un ndatu yá'a náun, xí súni kúu nuu ñáyivi tú xití ndúu náun. Chí káka'an-yo já ní kándija Abraham te ja yúan ní chí-i-ya cuenta-de ja á ní kéndoo ndaa-de. ¹⁰ Ndasa ní chí-i-ya cuenta-de núsáa. Onde ná té xití ndúu-ga-de xí já á ní xití ndúu-de náun. Nasu já á ní xití ndúu-de

kúu, *chì* onde ná té *xítì* ndúu-ga-de. ¹¹ Te onde ná té *xítì* ndúu-ga Abraham, te *nì* tá'ú-yá tiñu ja ná *xítì* ndúu-de máá-de. Jān ní kuu ñn tuni xí ñn sello, ja ní kandíja-de, te ja yúán a *nì* skéndo ndaa-ya-dé. Súan *nì* sá'a-ya, náva'a ná kúu máá-de táa nuu táká ñáyivi kákandíja, náva'a ná chí'i-ya cuenta-i ja á *nì* kákendoo ndaa-i vasa tú ní káxítì ndúu-i. ¹² Te suni kuu-de táa nuu ñáyivi ní kaxítì ndúu, ko nasu núu ñáyivi já nían *nì* kaxítì ndúu, *chì* suni ká'jin-i ichi ndíyi táa-yo Abraham. Te kákandíja-i nátu'un *nì* kandíja máá-de onde ná té *xítì* ndúu-ga-de núu. ¹³ *Chì* nasu sikí ley ní kéyu'u-yá, ja Abraham xí ñáyivi kákuu tata-de *nì*'in tá'u ní ñúyivi. *Chì* sua sikí já kéndo ndaa-i sá'a tu'un kándíja-i kúu ja ní keyu'u-yá. ¹⁴ *Chì* nú chaá káyì'i *chìi* ley kákuu chaá xín tá'u, te kákandíja sáni-yó núsáá. Te tu'un *nì* keyu'u-yá naa núu. ¹⁵ *Chì* kití *inì*-ya núu-í sá'a ley. Ko nuu tú ley ío, tú naún tu'un stívì tiñu ío. ¹⁶ Ja yúán, cuenta tu'un kándíja-yó kúu ja kéndo ndaa-yo, náva'a ná kóo-ún jín tú'un ío luu *inì* máá-yá, te náva'a ná kéndo seguro tu'un *nì* keyu'u-yá nuu táká tata-de. Ko nasu núu máá ñn ñáyivi káyì'i nda'a ley kúu, *chì* suni nuu ñáyivi kákandíja nátu'un *nì* kandíja Abraham. *Chì* chaá-ún kúu táa taká yóo jíná'an-yó, jito nuu máá-yá. ¹⁷ Nátu'un yóso núu tutú: Róo kuu táa nuu kuá'a xaán nación *nì* sá'a-ri, áchí. Te nuu máá-yá *nì* kandíja-de. Te máá-yá kúu I'a náschaku taká ndíyi, te kána-ya xiní táká ndatíñu ja té koo-ga, te vai jáá-ni. ¹⁸ Te máá Abraham, vasa tú ñúkuu *inì*-de núu, ko *nì* ñúkuu *inì*-de. *Chì* *nì* kandíja-de ja jáa-de kuu-de táa nuu kuá'a xaán ñúu, nátu'un *nì* ka'an-ya jín-de: Súan ndea tata-ro. Achí-ya. ¹⁹ Te *nì*'in *nì* kandíja-de. Tú ní kuítá-de, ni tú ní sá'a-de cuenta ja á kuayii-de, *chì* a yani koo-de ñn ciento kuia. Ni tú ní sá'a-de cuenta ja ní *ichì* *chìi* Sara. ²⁰ Suni súan jín tú'un *nì* keyu'u Dios, tú ní jáni sikí *inì*-de ja má kándíja-de núu, *chì* sua *nì* kandíja *nì*'in-ga-de. Te *nì* nakana jaa-ga-de Dios. ²¹ Te seguro xaán ní kandíja-de ja kúu skíkuu Dios tu'un *nì* keyu'u-yá. ²² Ja yúán ní chí'i-ya cuenta-de ja á *nì* kendo ndaa-de. ²³ Te nasu máá ñn sikí Abraham yóso tutú ja súan *nì* chí'i-ya cuenta-de. ²⁴ *Chì* suni yóso já sikí yóo, ja ná chí'i-ya cuenta yóo, ñáyivi kákandíja nuu máá Dios ja ní naschakú-ya Jító'o-yo Jesús. ²⁵ *Chì* Jesús *nì* jì'i-ya já sikí kuáchi-yó. Te *nì* nachaku-ya náva'a ná kéndo ndaa-yo.

5

Sikí tá'u ní'in ñáyivi kákendoo ndaa

¹ A *nì* kákendoo ndaa-yo jín tú'un kákandíja-yó núsáá. Te ja yúán, tú kájito u'u tá'an-yó jín Dios *nì* sá'a Jító'o-yo Jesucristo. ² *Chì* ja sikí I'a-ún kákandíja-yó, te núña ichi kivi-yó jín tú'un luu ío *inì*-ya yá'a. *Chì* sikí yá'a ká'jin *nì*'in-yó te kusii *inì*-yo. *Chì* káñukuu *inì*-yo kivi-yó núu ndii ncháa káncháa Dios. ³ Te nasu máá ñn sikí tiñu yá'a, *chì* suni kúsi *inì*-yo sikí já kájito-yó túndó'o. *Chì* a kájinì-yo já túndó'o sá'a ja ío paciencia *inì*-yo. ⁴ Te pacienkcia-ún yija-yó sá'a. Te ja ní yija-yó-ún, sá'a ja ñúkuu *inì*-yo. ⁵ Te tu'un ñúkuu *inì*-ún, tú kúka nuu-yo sá'a, *chì* tu'un *nì* kundá'ú *inì* Dios yóo, *nì* jichá nuu kua'an *inì* añú-yo ní sá'a Espíritu Santo ja ní ja'a-ya núu-yo. ⁶ *Chì* onde ná tú kúu nama-yó máá-yó núu, te máá mí'in kivi te *nì* jì'i Cristo ja sikí ñáyivi ñáá. ⁷ *Chì* fuerza-ni kuu kuu ndija ñn chaá sikí ñn chaá jika ndaa. Ko sanaa te chundéé *inì* ñn chaá kuu-de ja'a ñn chaá va'a. ⁸ Ko Dios, stá'an-ya núu-yo ndasa kundá'ú *inì*-ya yóo, *chì* nini kándiso-yó kuáchi te *nì* jì'i Cristo ja'a yóo. ⁹ Vina a *nì* kákendoo ndaa-yo ní sá'a ññi-yá. Núsáá te ví'í-gá kaku-yó núu tú'un kití *inì* Dios sá'a-ya. ¹⁰ *Chì* nú kájito u'u-yo-yá sáá, te *nì* naketá'an-yó jín Dios *nì* sá'a ja ní jì'i Se'e-ya, te ja súan, a *nì*

naketá'an-yó jíin-yá, núsáá te ví'í-gá kaku-yó vína ja súan chakú-ya. ¹¹ Te nasu níni máá súan-ni, chí suni kákusi iní-yo núu Dios sá'a Jito'o-yo Jesucristo. Chí ja síkí I'a-ún, te nì naketá'an-yó jíin Dios vina.

Ja ní kenda kue'e kuu-yo

¹² Ja yúán, suni súan nátu'un nì kivi kuachi inì ñuyívi ní sá'a máá tú'ún-ni cháa. Te síkí kuáchi-ún, te nì kivi kue'e kuu-yo. Te súan nì jichá kue'e kuu-yo-ún, nuú táká ñayívi, chí taká-i nì kasá'a-i kuachi. ¹³ Chí onde ná té koo-ga ley, te nì io kuachi inì ñuyívi. Ko tú chí'i-ya cuenta nuu túu máá ley. ¹⁴ Kue'e kuu-yo-ún, nì tá'ú tíñu onde kivi ní kii Adam, te onde kivi ní kenda Moisés, vasa onde síkí ñayívi já tú ní kásá'a-i kuachi modo nì stíví Adam tíñu. Chí cháa-ún nì kuu muestra I'a cháa.

Ja ní kenda tu'un kuchaku-yo

¹⁵ Ko ta'u já ní ja'a-ya, nasu ní kii nátu'un máá kuáchi-ún. Chí nú síkí tíñu nì stíví máá tú'ún-ni cháa onde sáá, te nì kaji'i kua'a ñayívi ní sá'a, núsáá te ví'í-gá sá'a tu'un luu ío inì Dios jíin tá'u lúu já'a máá tú'ún-ni cháa Jesucristo, nì kajichá nuu nuu kuá'a-í. ¹⁶ Te sín sá'a kuachi máá tú'ún-ni cháa-ún, te sín sá'a ta'u-yá. Chí síkí kuáchi máá tú'ún-ni cháa-ún te nì nakuxndí-ya-í ja tá'nu ndatu-i. Ko jíin tá'u-ún, te kii tu'un ja kéndoo ndaa-i, vasa kua'a-í nì kastíví-í tíñu. ¹⁷ Te nú máá tú'ún-ni cháa-ún nì stíví tíñu, te ja yúán ní tá'ú tíñu kue'e kuu-yo ní sá'a máá tú'ún-ni cháa-ún, núsáá te ví'í-gá ná tá'ú tíñu ñayívi kúchaku, sá'a máá tú'ún-ni cháa Jesucristo. Chí ni'in vá'a-i máá tú'un luu ío iní-ya, te suni ni'in-í ta'u já kéndoo ndaa-i. ¹⁸ Núsáá te nátu'un nì nakuxndí-ya síkí táká cháa, chí nì stíví máá tú'ún-ni cháa-ún tíñu, suni súan máá tú'ún-ni cháa nì sá'a tíñu ndaa, ja yúán te kaku taká cháa te kuchaku-de. ¹⁹ Chí nátu'un tú ní jándatu máá tú'ún-ni cháa, te kua'a xáan cháa nì kivi koyo chí kuachi nì sá'a-de. Suni súan nì jándatu máá tú'ún-ni cháa, te kua'a xáan cháa kéndoo ndaa sá'a-ya. ²⁰ Ko ley, nì cháa náva'a ná ndea-ga kuachi, ko nuu ní ndea-ga kuachi, te nì ndea-ga tu'un luu ío iní-ya. ²¹ Chí nátu'un nì tá'ú tíñu kuachi ja koo kue'e kuu-yo, suni súan ná tá'ú tíñu tu'un luu ío iní-ya jíin tíñu ndaa náva'a kuchaku-yo ní káni sá'a Jito'o-yo Jesucristo.

6

Ja tuká chakú-yo chí kuachi

¹ Ndasa ka'an-yo núsáá. Kuku-ni-yó jíin kuáchi náva'a ná kuá'nu-ga tu'un luu ío iní-ya náún. ² Ma kúu kuti, chí yóo nì kaji'i-yo, nì kákenda-yó chí kuachi. Te najá káka kuu-ga-yo jíin kuáchi núsáá. ³ Á tú kájuku'un iní-ro já táká yóo ja ní kajanducha-yo chí Cristo Jesús, suni nì kajanducha-yo chí tu'un nì jí'i-ya. ⁴ Chí nì kayuji ta'an-yo jíin-yá ja ní jí'i-ya, chí nì kajanducha-yo chí tu'un nì jí'i-ya. Te nì nachaku Cristo ma'ñú ndíyi nì sá'a tu'un luu máá Táa-ya, náva'a yóo, suni súan kuu kaka kuu jáá-yó. ⁵ Chí nú ñn núu-ni nì kanduu-yó jíin-yá jíin nátu'un nì jí'i-ya, suni súan nduu-yó jíin-yá jíin nátu'un nì nachaku-ya. ⁶ Tu'un yá'a a kájiní-yo, chí cháa tú'ú já kánde iní-yo, ñn núu-ni nì jí'i-de jiká cruz jíin máá Cristo, náva'a ná náa yíki kúñu ja ndíso kuachi, náva'a ma kuatíñu sáni-ga-yo núu kuáchi. ⁷ Chí cháa ja á nì jí'i, a nì kenda-de iní nda'a kuáchi. ⁸ Te nú nì jí'i-yo jíin Cristo, a kákandíja-yó já súni súan nachaku-yo jíin-yá. ⁹ Chí a kájiní-yo já Cristo nì nachaku-ya má'ñú ndíyi, te ma kúu kuti-gá-ya. Chí kue'e kuu-yo, tuká tñn so'o-ya. ¹⁰ Te ja súan nì jí'i-ya chí kuachi, nì jí'i-ya ñn jínu-ni. Ko ja vína chakú-ya, chí Dios chakú-ya. ¹¹ Suni

súan róó jíná'an-ró, ná sá'a-ró cuenta ja á nī kajī'i ndija-ró chíi kuachi, ko a káichaku-ro chíi Dios nī sá'a Jito'o-yo Cristo Jesús.

Ja tuká t̄in kuachi so'o-yó

¹² Núsáá te ma kuá'a-ró tú'un ja tá'ú tíñu-ga kuachi nuu yiki kúñu-ró já kúu. Chī kunī kuachi-ún ja kuándatu-ro núu sá'a-ró táká tíñu ndío inī yiki kúñu-ró. ¹³ Ni ma sokó-ro táká pedazo yiki kúñu-ró núu kuáchi ja sá'a tíñu ñáá, chī sua sá'a-ró cuenta ja ní kanachaku-ro má'ñú ndíyi, te ná kuá'a-ró máá-ró núu Dios. Te taká pedazo yiki kúñu-ró ná kuá'a-ró núu-yá ja sá'a-ya tíñu ndaa jíin. ¹⁴ Chi kuachi, ma kúu tá'ú-ga tíñu nuu-ro, chī tuká káyī'i-ró ndá'a ley, chī sua káyī'i-ró ndá'a tú'un luu ío inī-ya. ¹⁵ Ndasa kuu núsáá, kukuu-yó sá'a-yó kuáchi, chī tuká káyī'i-yó ndá'a ley, chī sua káyī'i-yó ndá'a tú'un luu ío inī-ya náún. Ma kúu kuti. ¹⁶ Á tú kájinī-ro já nú káandatu-ro núu ñin chaa, mozo-de kákuu-ró, chī nī kaja'a-ró máá-ró núu-dé náva'a kuu-ró mozo-de kuandatu-ro núu-dé. Suni súan nú kuandatu-ro núu kuáchi, te kuu-ro. Xí nú kuandatu-ro núu-yá, te kendo ndaa-ro. ¹⁷ Ko ná kúta'u-yo núu Dios, chī vasa nī kakuu-ró mozo nuu kuáchi, ko vina chī onde jíin iní jíin añú-ro ní kajandatu-ro núu tú'un, ná modo nī kajatá'ú-ró. ¹⁸ Te vina a nī kenda koyo-ró iní nda'a kuáchi. Te nī kanduu-ró mozo nuu táká tíñu ndaa. ¹⁹ Nátu'un káka'an ñayivi yúkú, súan ká'an-rī jíin-ró. Chī tú yachī xini-ro. Chī nátu'un sáá, nī ja'a-ró táká pedazo yiki kúñu-ró núu tíñu chá'an jíin núu tíñu ñáá ja ní kaa ñáá-ga sá'a, suni súan vina ná kuá'a-ró táká pedazo yiki kúñu-ró núu tíñu ndaa, náva'a kenda tíñu ndoo. ²⁰ Chī ná nī kakuu-ró mozo nuu kuáchi, ko sikī tíñu ndaa tú ní kákuu-ró mozo. ²¹ Naún ní ja'a taká tíñu-ún nuu-ro, chī vina kákuka nuu-ro sá'a-ún. Chī nú kukuu-yó jíin-ún te kuu-yo. ²² Ko vina a nī kenda koyo-ró iní nda'a kuáchi. Te nī kanduu-ró mozo Dios. Te a nī kandundoo-ró ní sá'a-ya, te onde sandī'í-na te kuchaku-ro ñí káni. ²³ Chi ya'u-yó já kuá'a kuachi nuu-yo kúu ja kúu-yo. Ko ñin ta'u-yo já kuá'a Dios nuu-yo kúu ja kúchaku-yo ñí káni sá'a Jito'o-yo Cristo Jesús.

7

Modo ja t̄in ley so'o ñayivi

¹ Ñáni, xí tú kájuku'un inī-ro já t̄in ley so'o ñin chaa nú nini chakú-de náún. Ká'an-rī jíin cháa kájinī ndasa ká'an ley. ² Chī ña'an ní tanda'a, yí'i-ña ndá'a yíi-ña sá'a ley, ko nú a nī jī'i yii-ña, a nī kenda-ña chíi ley cuenta yii-ña. ³ Ja yúan, nú chakú yii-ña, te ketá'an-ña jíin ingá chaa, te kunání-ña ñá'an ísiki ncháa yii nú súan. Ko nú a nī jī'i yii-ña, a nī kenda-ña chíi ley-ún. Te vasa ná ketá'an-ña jíin ingá chaa, nasu ísiki ncháa-ña yíi-ña. ⁴ Suni súan róó jíná'an-ró, ñáni máni, a nī kajī'i-ro núu ley ja súan nī jī'i yiki kúñu Cristo, náva'a ná náketá'an-ró jíin ingá, ja kúu máá I'a ja ní nachaku ma'ñú ndíyi, náva'a kuu sá'a-yó táká tíñu va'a kuní Dios. ⁵ Chī ná nī kajika-yó jíin modo kákuu inī ñayivi, te nī ndukanda taká ja ndío inī-yo jíin kuáchi nī sá'a ley. Te nī kasatíñu-ún iní pedazo yiki kúñu-yó, te nī sá'a taká tíñu ja kúu-yo jíin núu. ⁶ Ko vina nī kenda koyo-yó iní nda'a ley, te nī kajī'i-yo núu já jasú-yó-ún. Te ja yúan kájatíñu jáá-yó jíin máá Espíritu, nasu jíin tutú aná'an. ⁷ Ndasa ka'an-yo núsáá, ley kúu kuachi náún. Ma kúu kuti. Ko ja máá-rí, ma kuní-rī ja ío kuachi nú tú ley núu. Te suni ma kuní-rī ja ío tu'un ndío inī nú tú ní ká'an ley jíin-rí: Ma ndío inī-ro, áchí. ⁸ Te jíin ley nī jikin nuu kuáchi jíin-rí, te nī skíi inī-rī nī ndio inī-rī taká tíñu kuní. Chī nú tú ley, te a nī jī'i kuachi nú súan. ⁹ Te ruu, tú ní jiní-rī ley, te nī ichaku-rī sáá. Ko nuu ní chaa tu'un tá'ú tíñu, yúan-na te nī nachaku kuachi, te

ruu ni ji'i-ri. ¹⁰ Te ley chi kuchaku-yo jín núú, ko ni jini-ri ja kuní kuu-ri jín. ¹¹ Te jín tú'un tá'ú tíñu, ni jikin nuu kuáchi jín-rí, te ni xndá'ú ruu, te ni ja'ni rúu. ¹² Ja yúan ío ndoo ndija máá ley. Te tu'un tá'ú tíñu, suni ío ndoo, ío va'a, te ío ndaa.

Ndasa kájatá'an ley yúku jín ley máá-yá

¹³ Te ja ío va'a yúan, ni ja'ni rúu náún. Túu, chi sua máá kuáchi, jín máá ley ja ío va'a ni ja'ni rúu, náva'a ná kuní-yo ja kuáchi ndíso ndija kuáchi, te kaa xaan-gá kuáchi sikí kuáchi sá'a tu'un tá'ú tíñu. ¹⁴ Chi kájini-yo ja ley jíka cuenta Espíritu, ko ruu, chi chaá yúku kúu-ri. Te ni jaan kuáchi ruu, te jándatu-ri nuu. ¹⁵ Chi tíñu sá'a-ri, tú júku'un ini-ri jín, ni tú sá'a-ri ja kuní-ri, chi sasua sá'a-ri ja kití ini-ri jito-ri-ún. ¹⁶ Te nú sá'a-ri ja tú kuní-ri-ún, yúan-na te já tú'ún-rí ja ío va'a ley. ¹⁷ Ja yúan, vina nasu rúu kúu ja sá'a tíñu-ún, chi kuáchi ja ncháá ini-ri kúu ja sá'a. ¹⁸ Te a jini-ri ja ini-ri, ja kuní ka'an ini añú máá-rí, tú ncháá tíñu va'a, chi kúu ini-ri sá'a-ri tíñu va'a, ko tú kúndéé-rí sá'a-ri. ¹⁹ Chi tú sá'a-ri tíñu va'a ja kúu ini-ri sá'a-ri, ko tíñu ñáá ja tú kuní-ri sá'a-ri-ún, sa yúan sá'a-ri. ²⁰ Te nú sá'a-ri tíñu ja tú játa'an ini-ri, nasu rúu sá'a yúan, chi kuáchi ja ncháá ini-ri kúu ja sá'a. ²¹ Jini-ri inga ley yá'a núsáá: Vasa kúu ini-ri sá'a-ri tíñu va'a, sasua ncháá tíñu ñáá ini-ri. ²² Chi kúsii ini-ri jín ley Dios onde jín ini jín añú-ri. ²³ Ko jini-ri nuu inga ley ja jíka ini taká pedazo yiki kúñu-ri, kájatá'an jín ley ja jíka jín ja jini tuní-ri, te ná tu'un preso skívi ruu ini nda'a ley ndíso kuáchi ja ncháá ini pedazo yiki kúñu-ri. ²⁴ Naka ndá'ú chaá kúu-ri. Ndéja náma ruu chi modo máá-rí yá'a ja kúu núsáá. ²⁵ Ná kúta'u-rí nuu Dios sá'a máá Jító'o-yo Jesucristo. Núsáá te já tíñu-ri nuu ley Dios jín ja jini tuní-ri, ko nuu ley kuáchi, chi jín modo máá-rí já tíñu-ri.

8

Modo jíka-yo jín máá Espíritu

¹ Núsáá te vina ma náku xndíi kuti-yá sikí ñayivi káyí'i nda'a Cristo, chi tuká kájika-i ná tu'un kuní modo máá-i, chi sua kájika-i ná tu'un kuní máá Espíritu. ² Chi ley ja ká'an Espíritu, onde jín Cristo Jesús sá'a ja chakú-yo. Yúan ní nama ruu ini nda'a ley ja ndíso kuáchi jín ja ndíso kue'e kuu-yo. ³ Chi tíñu ja tú ní kúu sá'a ley sikí ja vítá ini ñayivi, te ni sá'a Dios, chi ni tájí-yá Se'e-ya ní kii ná tu'un kándaa máá-yó, náva'a kundiso-ya kuáchi. Te ni nakuxndíi-ya sikí kuáchi ja ndíso ñayivi. ⁴ Náva'a ná skíkuu-yo taká tíñu tá'ú ley sá'a-ya, jín yóo ja tú kájika-yo ná tu'un kuní máá modo ñayivi, chi kájika-yo ná tu'un kuní máá Espíritu. ⁵ Chi ñayivi kájika ná tu'un kuní máá modo máá-i, ja kúu modo máá-i kájítú ini-i jín. Ko ñayivi kájika ná tu'un kuní máá Espíritu, ja kúu tíñu Espíritu kájítú ini-i jín. ⁶ Chi nú kájani ini-yo ná tu'un kuní modo ñayivi, te kuu-yo. Ko nú kájani ini-yo ná tu'un kuní máá Espíritu, te kuchaku-yo jín tú'un kuaká'nu ini. ⁷ Ñayivi jáni ini-i sikí modo máá-i, chi jito u'u-i Dios, chi tú jándatu-i nuu ley Dios. Te ni ma kúu kuandatu-i. ⁸ Tú kúu kusii ini Dios sá'a ñayivi kájika jín modo máá-i. ⁹ Ko róo tuká kájika-ró jín modo máá-ró, chi jín Espíritu kájika-ró, te nú ncháá ndija Espíritu Dios ini-ro. Te nú ñayivi tú ndíso-i Espíritu máá Cristo, nasu ini nda'a-yá yí'i-i. ¹⁰ Ko nú ncháá Cristo ini-ro, te vasa sikí kuáchi a ni ji'i yiki kúñu-ró, ko chakú añú-ro sikí tíñu ndaa. ¹¹ Ko nú ini-ro jíná'an-ró ncháá Espíritu máá Dios, l'a ni naschakú Jesús ma'ñú ndíyi, te suni súan jín Espíritu-ya ja ncháá ini-ro te nachaku yiki kúñu-ró ja kúu-ún sá'a Dios ja ní naschakú-ya Cristo Jesús ma'ñú ndíyi. ¹² Náni, chaá káitau kákuu-yo núsáá. Ko nasu núu modo máá-yó, ja káka-yo ná tu'un kúu ini máá-yó. ¹³ Chi nú kájika-ró ná tu'un kuní modo máá-ró, te kuu-ro nú súan. Ko

nú jíin Espíritu xnáa-ro táká tiñu ja sá'a-ró jíin modo máá-ró, te kuchaku-ro. ¹⁴ Chi taká ñayivi já káyoxnúú Espíritu Dios nuu-í, ñayivi yúan kákuu se'e Dios. ¹⁵ Chi nasu nátu'un mozo ni sá'a-ya róo ja yú'ú-ro ingá jínu, chi ni nduu-ró nátu'un se'e-ya. Te ja yúan kákana ndá'ú-yo: Abba, ja kuní ka'an: Aí Táta máni. ¹⁶ Chi suni máá Espíritu ká'an ndaa ta'an jíin añú-yo já kákuu-yó sé'e Dios. ¹⁷ Te nú se'e-ya kákuu-yó, suni chaa ni'in tá'u kákuu-yó, chaa ni'in tá'u núú Dios kákuu-yó. Te ni'in ká'nu-yó tá'u-yo jíin Cristo. Te nú súan kuandéé ini yo ndó'o ta'an-yo jíin-yá, náva'a suni nduñá'nu luu ta'an-yo jíin-yá.

Ja kóo kivi kuanchaa tundó'o ñayivi

¹⁸ Chi jáni ini-ri ja táká tundó'o kándo'o-yó vína, ni ma káni tá'an kuti jíin tú'un nduñá'nu luu-yó já kéndá kuee-ga, te kuní ndijin-yo núú. ¹⁹ Chi taká ja ní sá'a-ya, káñukuu ini onde kenda ndijin taká se'e Dios. ²⁰ Chi taká ja ní sá'a-ya, ni kivi sáni ini nda'a tú'un té'yu, ko nasu já kákuni máá, chi súan ni jata'an ini máá I'a ni sá'a. Te káñukuu ini. ²¹ Chi in kivi, te taká ja ní sá'a-ya-ún, kenda ini nda'a tú'un té'yu, te kaka kuu ndicha-na jíin tú'un luu nátu'un taká se'e Dios. ²² Chi kájiní-yo já táká ja ní sá'a-ya-ún, in ká'nu-ni kátana, te kájito tundó'o onde vína. ²³ Te nasu máá in ja ní sá'a-ya-ún, chi suni onde yóo, ja ní kejá'á sátiñu Espíritu ini-yo, te suni kátana-yó jíin ini máá-yó, káindatu-yó já náki'in sé'é-yá yóo. Yúan kúu ja náma-ya yíki kúñu-yó. ²⁴ Chi káñukuu ini-yo te a ni kakaku-yó. Te nú ndijin kánde'é-yó núú in ja káñukuu ini-yo, nasu já káñukuu ini-yo kúu. Chi nú in ja á kájiní-i nuu kúu, ndé ñayivi kúñukuu-ga ini núsáá. ²⁵ Ko nú ja tú kájiní-yo núú kúu, káñukuu ini-yo. Yúan-na te jíin paciencia káindatu-yó-ún. ²⁶ Suni súan chindéé tá'an Espíritu jíin-yó já vítá ini-yo, chi tú kájiní-yo kakán ta'u-yo nátu'un kánúú kakán ta'u-yo, ko suni máá Espíritu kúu ja jikán ta'u já'a-yo, te tána jíin, te tú ní'in tú'un ka'an jíin. ²⁷ Ko máá I'a jito nchaa vii ini añú-yo, jiní-ya ndasa jáni ini Espíritu. Chi máá Espíritu, jikán ta'u já'a táká ñayivi ndóo nátu'un kuní máá Dios.

Ja má kúu kuanchoa-i yóo ini nda'a Cristo

²⁸ Te a kájiní-yo já táká ja tá'an ñayivi, kendo va'a-ga-i jíin sá'a-ya, nuu ñayivi já kákumani-í jíin-yá, ja ní kana-ya xiní-í nátu'un ni jata'an ini-ya. ²⁹ Chi taká ñayivi, jíin tiempo a ni jiní-ya núú-í. Suni ni teta'an-ya-í ja ná kóo-i nátu'un káa Se'e-ya, náva'a ná kúu Jesús ñani núú vása sáva-ga ñani. ³⁰ Te máá ñayivi ní teta'an-ya-ún, suni ni kana-ya xiní-í, te ñayivi ní kana-ya xiní-ún, suni ni kakendo ndaa-i ni sá'a-ya. Te ñayivi ní kakendo ndaa-ún, suni ni nduñá'nu luu-i ni sá'a-ya. ³¹ Te naún káka'an-yo sikí tú'un yá'a núsáá. Chi nú Dios ká'an-ya já'a-yo, te ndéja kúu ka'an sikí-yo núsáá. ³² Chi máá-yá, tú ní sásá'an-yá Se'e-ya, chi sua ni ja'a-ya-í ja sikí taká-yo. Te naja má ku'a-ya táká ndatíñu nuu-yo ondé jíin Sé'e-ya núsáá. ³³ Ndéja kúu kakan kuachi sikí ñayivi ní kaji Dios núsáá. Máá Dios kúu I'a skéndo ndaa yóo. ³⁴ Ndéja nákuñdii sikí-yo. Máá Cristo kúu I'a ni ji'i, te suni ni nachaku-ya má'ñú ndíyi, te vína kánchoa-ya íchi ndává'a Dios, te suni I'a-ún ká'an-ya já'a-yo. ³⁵ Ndéja kúu kuanchoa yóo nuu tú'un ni kundá'ú ini Cristo yóo núsáá. Á tundó'o, xí já ndúku'á ini-yo, xí já kájika jínu-yó, xí tamá, xí já kájika víchí-yó, xí já káyu'ú-yo, xí yuchí naún. ³⁶ Nátu'un yóso núú tutú: Ja sikí ní kúu ja káji-i-ná ndita'an kivi, te nátu'un ri kiti kúu, kájani ini-i kájito-i náá, áchí. ³⁷ Ko tú súan, chi sua ni kundéé-ga-yo jíin taká tu'un yá'a ni sá'a máá I'a-ún ja ní kundá'ú ini-ya yóo. ³⁸ Chi jáni ndija ini-ri ja ní kue'e kuu-yo, ni tu'un ja chakú-yo, ni ndajá'a máá-ún, ni ja kákuñá'nu, ni ja kátá'ú tíñu, ni ja vína, ni ja yúchaan, ³⁹ ni nuu

súkún, ni nuu kúnú, ni ñn ndatíñu ja ní sá'a-ya, ma kúu kuti kuánchaa yóo nuu tú'un ja máa Dios jíin Jító'o-yo Cristo Jesús, ni kundá'ú iní-ya yóo.

9

Tu'un ñayivi Israel

¹ Ká'an ndaa-ri tu'un Cristo, tú xndá'ú-ri, chī súan ká'an ndaa-ri jiní-ri iní añú-ri jíin Espíritu Santo. ² Chī ndúkuí'a xaan iní-ri, te nene tá'u'u iní añú-ri. ³ Chī suni kuni máa-rí kuxio-ri nuu Cristo, te ná náa-rí núú, ja siki ñaní-ri ja kúu tá'an-ri ja ñn-ni ññi, ñn-ni kuñu, kákuu-ri jíin. ⁴ Te chaa Israel kákuu-de. Máa-de kákuu chaa naki'in sé'é-yá, jíin ja ndúñá'nu-de, jíin ja ní sá'a-ya contrato jíin-de, jíin ja ní ja'a-ya ley nuu-dé, jíin ja chíñú'ún-de máa-yá, jíin tú'un ni keyu'u-yá nuu-dé. ⁵ Te chī tata chaa-ún, ni kakenda ndiyi táa-yo. Te suni chī tata yúan, ni kenda ññi, kuñu Cristo. Te taká ndatíñu yí'i nda'a Dios. Te ná nákana jaa-yó-yá ñí káni ñí kuiá. Amén. ⁶ Ko nasu ja ní tiví tu'un Dios, chī nasu taká ñayivi ja kákuu tata Israel kúu máa chaa Israel. ⁷ Te suni vasa tata Abraham kákuu-i, ko nasu ndí'i-i kákuu se'e-de. Chī sua ká'an: Chī Isaac koo ja kunání-i tata-ro, áchí. ⁸ Yúan kuni ka'an, nasu ja kákuu se'e yiki kuñu kákuu se'e Dios, chī sua se'e ja ní keyu'u-yá-ún. Chī'i-ya cuenta-i ja kákuu ndija-i tata-ún. ⁹ Chī ya'á kúu tu'un ni keyu'u-yá: Suni kivi yá'a jinu kua, te chaa-ri, te koo ñn se'e yí Sara, áchí. ¹⁰ Te suni ío inga tu'un, chī suni ni ñin sé'e Rebeca. Uu se'e yí ni sá'a ñn-ni chaa, ja kúu ndiyi táa-yo Isaac. ¹¹ Te onde ná té kaku-ga-i jíná'an-i, ni té kuni-ga-i sá'a-i ja vá'a ja ú'u, náva'a kendo ni'in tu'un, ni kaji ñúkuún Dios máa-i. Chī nasu jíin tíñu sá'a-i, chī siki ja ní kana-ya xiní-í. ¹² Chī ni ka'an-ya jíin-ña: Ja ñá'nu kuatíñu nuu ja súchí, áchí-ya. ¹³ Natu'un yóso núu tutú: Ni kumani-ri jíin Jacob, te ni kití iní-ri nuu Esaú, áchí. ¹⁴ Ndasa ka'an-yo núsáa. Á sá'a Dios tíñu ja tú ío ndaa náún. Ma kúu kuti. ¹⁵ Chī ni ka'an máa-yá jíin Moisés: Ndéja kuni-ri kundá'ú iní-ri te kundá'ú iní-ri, te ndéja kuni-ri kukuí'a iní-ri jíin te kukuí'a iní-ri jíin, áchí-ya. ¹⁶ Núsáa te tú kée tíñu sá'a ni chaa kuni, ni chaa jíku jíin, chī máa Dios kúu I'a kundá'ú iní-ya. ¹⁷ Chī áchí tutú i jíin rey Faraón: Ja yúan ní jani-ri róo náva'a ná kuichá tu'un sí'ví-rí ki'in ñí ñúyivi, te kuni ndijin-i ndasa kaa fuerza-ri ja kúkuu-ri jíin-ró, áchí. ¹⁸ Núsáa, te nú ndéja kuni-ya, te kundá'ú iní-ya, te nú ndéja kuni-ya, te sándava-yá iní. ¹⁹ Sanaa te ka'an-ro jíin-ri: Naja jikán-ga-ya kuáchi núsáa, chī ndé chaa kuu kasu nuu-yá ndasa jata'an iní-ya, achí-ro. ²⁰ Chī sua ka'an-ri jíin-ró: Te róo, ndé chaa kúu-ró ja státá'an-ró jíin Dios. Á kuu ka'an kisi ñu'un jíin máa chaa ni sá'a-ún: Naja ní sá'a-ró rúu, achí. ²¹ Te chaa sá'a-ún, ío derecho-de ja sá'a-de ñn kisi ku'un ndatíñu luu, te inga kisi ku'un ndatíñu chá'an xí túu. ²² Te nú kuni Dios stá'an-ya núu-í ndasa kaa tu'un kití iní máa-yá, náva'a kuni-i na fuerza ndiso-ya, te nú ja yúan jíin paciencia tú ní xndí'i yachi-ya ñayivi-ún, cuenta kisi ja á yani naa ñúkuún máa, te naja tú játú'ún-ró nú súan. ²³ Te súan sá'a-ya, chī kuni-ya kuichá tu'un ndasa sá'a-ya kuá'a tíñu luu xaan núu ñayivi ja ní sáva'a-ya-í, natu'un jíin kisi, súan ná kendo luu-i jíin-yá. ²⁴ Ñayivi yúan kákuu yóo ja ní kana-ya xiní-yo. Chī nasu máa ñn ñayivi judío ní kana-ya xiní, chī suni ni kana-ya xiní ñayivi sijn nación. ²⁵ Suni súan natu'un ká'an nuu tutú Oseas: Ñayivi ja ná tú ní kúu ñayivi máa-rí-ún núú, skúnání-rí-i ñayivi máa-rí vina. Te ña'an ja tú ní kumani-ri jíin-ña núú, skúnání-rí-ña ña'an ja maní-rí jíin vina. Achí. ²⁶ Yúan-na te nuu ní ka'an-ya: Nasu róo kákuu ñayivi máa-rí, áchí-ya, tu'un ñuu yúan ka'an-i: Ñayivi yúan se'e Dios I'a chakú kákuu-i. ²⁷ Suni súan ni kana jaa Isaías tu'un ñayivi Israel: Vasa

nándeá se'e ñuu Israel nátu'un ñítí káa yu'u mar, ko ñn tíin-ni-i kaku, ²⁸ chi máá Tatá Dios síjínu-ya tíñu sá'a-ya já ndón-da-ya síkí ñúyívi, te yachi sánda-a-ya. ²⁹ Nátu'un ni ka'an Isaías onde sáa: Te nú máá Tatá I'a tíin so'o taká soldado, nú tú ní skéndo-o-ya yakú-ga tata nuu-yo núú, te nátu'un ñayívi ñúu Sodoma jíin ñayívi ñúu Gomorra, súan kuu-yó te súan ta'an-yo núú. Achí. ³⁰ Ndas ka'an-yo núsáa. Ñayívi sín nación, tú ní kándúkú-i tíñu ndaa, ko ni kakendo ndaa-i, chi síkí já ní kakandíja-i, yuán ní kakendo ndaa-i. ³¹ Te ñayívi Israel, ni kándúkú-i ja kendo ndaa-i jíin ley, ko tú ní skíkuu kuti-í jíin máá ley. ³² Te naja. Chi ni kándúkú sáni-i, nasu jíin tú'un kándíja, chi sasua jíin taká tíñu tá'ú ley. Ja yuán ní kajungoyo-i síkí máá yúu xín tíñu skáchi'i xini já'a-í. ³³ Nátu'un yóso núu tutú: Nde'é, chi onde Sion kaitúu-rí máá yúu xín tíñu skáchi'i xini já'a-í, te suni jungoyo-i sá'a yuu-ún. Te ñayívi kándíja nuu yúu-ún, ma kúka nuu-í, chi máá-yá kúu, achí.

10

¹ Ñáni, kúu ndija ini añú-ri, te jikán ta'u-rí nuu Dios ja'a ñayívi Israel, náva'a kaku-i jíná'an-i. ² Chi ruu, a jiní ndaa-ri ja bueno kakuu ini-i kájito-i Dios, ko tú kákuu ini-i jíin. ³ Chi tú kájuku'un ini-i ndasa kendo ndaa-i sá'a Dios, te kándúkú-i ja kendo ndaa-i sá'a máa-i. Te ja yuán tú kájandatú-i nuu íchi ndaa Dios. ⁴ Chi jíin Cristo te ni jukuiñi tu'un ká'an ley, náva'a kendo ndaa taká ñayívi kándíja. ⁵ Chi ni ka'an Moisés ja nú ñn cha skíkuu tíñu ndaa ká'an ley, te kuchaku-de jíin. ⁶ Ko tu'un kendo ndaa, kenda chi tu'un kándíja-yó, te ká'an súan: Ma káni ini añú-ro: Nde cha kaa ki'in andíví núsáa, achí. Yuán kuni ka'an, ja xnúu-de Cristo onde nuu ñú'un. ⁷ Ni ma káni ini-ro: Nde cha kuun-de ki'in-de ini tunchi núsáa, achí. Yuán kuni ka'an, ja xndaa-de Cristo ma'ñú ndíyi. ⁸ Ko ndasa ká'an tu'un-ún: Yani jíin-ró ío tu'un ka'an-ro, ini yu'u-ro te ini añú-ro ío, achí. Yuán kúu tu'un kákandíja-yó, te yuán kúu tu'un kájani-ró. ⁹ Chi nú játú'ún-ró onde jíin yú'u-ro já Jító'o-ro kúu Jesús, te nú onde jíin ini jíin añú-ro kándíja-ró já ní nachaku Jesús ma'ñú ndíyi ni sá'a Dios, yuán-na te kaku-ró.

Kánúu káni-yó tú'un-ya ná kándíja-i

¹⁰ Chi jíin ini jíin añú-yo kándíja-yó-yá náva'a kendo ndaa-yo. Ko jíin yú'u-yo kuátú'ún-yó-yá náva'a kaku-yó. ¹¹ Chi tutu ij ká'an: Taká ñayívi kándíja-i nuu-yá, ma kendo kuti-í tuka nuu, achí. ¹² Chi tú ká'io sín ñayívi griego jíin ñayívi judío, chi suni ñn-ni máá Jító'o-yo tíin so'o taká-i. Te kúndá'ú xaan ini-ya ñayívi káka'an nda'ú jíin-yá. ¹³ Chi taká ñayívi káka'an nda'ú jíin máá Jító'o-yo onde jíin sí'ví-yá, kaku-i. ¹⁴ Ndas ka'an nda'ú-i jíin-yá te nú tú kákandíja-i-ya. Te ndasa kándíja-i-ya te nú tú jini so'o-i tu'un-ya. Te ndasa kuni so'o-i te nú tú naún kani tu'un-ya núu-í. ¹⁵ Te ndasa kani-i tu'un-ya te nú tú táji-yá-i ki'in-i. Nátu'un yóso núu tutú: Xáan luu kánda ja'a ñayívi kájani tu'un kuaká'nu ini, jíin já'a ñayívi kájani tu'un va'a tu'un luu. ¹⁶ Ko nasu taká-i kachu'un ini-i ja ká'an tu'un va'a, chi ni ka'an Isaías: Táta, nde ñayívi kándíja tu'un kájani-ná vii, achí-de. ¹⁷ Núsáa te kuu kándíja-i onde nú kuni so'o-i, te kuu kuni so'o-i onde nú koo ja káni tu'un Dios. ¹⁸ Ko ruu ká'an-ri: Á tú ní kájini so'o-i. Jandaa ni kajini so'o-i, chi ká'an: Ní ñúyívi ní kenda tu'un-i te onde nuu ndí'i-na ñuyívi ní jicha tu'un-i, achí. ¹⁹ Ko ruu ká'an-ri: Á tú ní kájuku'un ini ñayívi Israel tu'un yá'a. Xnáñúu-ga ni ka'an Moisés: Ná kúkuñi-ro sá'a-ri jíin ingá nación ja nasu ñúu máa-rí kúu, te jíin ñn nación ñáa skití ini-ri róo, achí-de. ²⁰ Suni Isaías ni chundéé ini-de ni ka'an-de: Ñayívi já

tú ní kánandúkú rúu, a n̄i jini-i ruu. Te ñayivi já tú ní kájika tu'ún rúu, n̄i stá'an ndijin-ri máá-rí nuu-í, áchí-de. ²¹ Ko siki ñayivi Israel ká'an: Nháka ncháa, n̄i jata ñaa-ri nda'a-rí nuu ñayivi tú jándatu, jín núu ñayivi ní'in ini, áchí-ya.

11

Ja ío ñn t̄in-ga ñayivi Israel

¹ Núsáá te ká'an-ri: A n̄i kiñi'in Dios ñayivi máá-yá náún. Ma kúu kuti. Ch̄i ruu, suni cháa Israel kúu-ri, tata Abraham kúu-ri, tá'an tata Benjamín kúu-ri. ² Tú ní kiñi'in Dios ñayivi máá-yá ja á n̄i jini-ya núu-í jín tiempo xí tú kájin-ro tutú i ndasa ká'an tu'un Elías, ndasa n̄i ka'an nda'ú-de jín Dios siki ñayivi Israel: ³ Táta, n̄i kaja'ni-í cháa kájani tu'un-ní, te n̄i kajacha-i altar-ní. Te náá, máá ñn-na-ná n̄i kendo. Te vina, káchindik̄in-i náá, ka'ni-í náá kákuni-i, áchí-de. ⁴ Ko yúan-na te ndasa ni xndió káni Dios tu'un nuu-dé núsáá: A ñáva'a ná'in-rí vasté usiá mil ñayivi káchiñú'ún rúu, te ñayivi-ún tú kájukuiñi jítí kúti-í nuu ndosó Baal, áchí-ya. ⁵ Te suni súan vina, ch̄i ío ñn t̄in-ga, te jín tú'un luu ío ini-ya ní kaji-ya-ún. ⁶ Te nú siki tú'un luu ío ini-ya kúu, nasu ní ní'in-í jín tíñu n̄i sá'a-i núsáá. Ch̄i nú súan, te n̄i jita tu'un luu ío ini-ya núu. ⁷ Naún káka'an-ri núsáá. Ja ní kándúkú ñayivi Israel, tú ní kákundé-i ní'in-í. Ko n̄i kákundé ñayivi ní kaji-ya-ún, n̄i kani'in-í. Te sava-ga-i n̄i kanduni'in ini-í. ⁸ Nátu'un yóso núu tutú: Nuu-í n̄i ja'a Dios ñn xini já tú júku'un kuti ini, jín ndúchi já tú kuni kuti, jín só'o ja tú kuni so'o kuti onde vina, áchí. ⁹ Te n̄i ka'an David: Viko kásá'a-i, ná kúu nátu'un ñn xeyu, ñn ja t̄in yátá-ún-i, ñn tunchi, ñn nuu ní'in-í ya'u-i. ¹⁰ Te nduchi-í, ná kúñaa náva'a ma kúu nde'é-i jín, te ná kóo tí'i ní káni, áchí-de. ¹¹ Núsáá te ruu ká'an-ri: N̄i kandua-i, te n̄i kajita i-í náún. Ma kúu kuti. Ch̄i sua n̄i kaku ñayivi s̄in nación ja súan n̄i kasáña'mu ñayivi Israel, náva'a ná kúkuíñi máá Israel jín'an. ¹² N̄i kasáña'mu Israel, te ja yúan ní ndukúká ñuyivi. N̄i kajita Israel, te ja yúan ní ndukúká ñayivi s̄in nación. Naga n̄i kuu ja xáan ndatu tíñu koo onde kivi ná náki'in sé'é-ya taká Israel núsáá. ¹³ Ch̄i jín róo ñayivi s̄in nación ká'an-ri, ch̄i ruu suni cháa skáka tu'un nuu cháa s̄in nación kúu-ri, te jínú'ún ká'an-ri siki tíñu sá'a-ri, ¹⁴ náva'a ná kúkuíñi tá'an-ri sá'a-ri, te kaku sava-de sá'a-ri. ¹⁵ Ch̄i nú n̄i kiñi'in-ya Israel, te ja yúan ní kanaketá'an ñayivi ñuyivi jín-ya, núsáá te kivi náki'in sé'é-ya Israel, te nasu nátu'un ja ní nachaku-i ma ñú ndiyi koo yúan náún.

Olivo yúkú xini olivo táta

¹⁶ Te nú ío ndoo nde'e já kúun núu, te suni ññ-ni ío ndoo. Te nú ndu'u ío ndoo, suni súan ío ndoo taká nda'a. ¹⁷ Ko nú sava nda'a-ún, n̄i kajanchaa, te nú róo ja kúu-ró ñn nda'a yúnu olivo yúkú, n̄i nuku'un-ró núu ní kajanchaa nda'a táta-ún, te nú stáa ta'an-ro kájin onde ndu'u númá máá yúnu olivo táta, ¹⁸ ma sátéyí-ró máá-ró já ndóna-ró siki taká nda'a-ún núsáá. Ch̄i nú sátéyí-ró máá-ró, te ná nuku'un ini-ro já tú stáa ndu'u-ún kájin-ro, ch̄i sua stáa-ró kájin máá ndu'u-ún. ¹⁹ Sanaa te ka'an-ro: Sava nda'a ní kajanchaa kua'an náva'a nuku'un-ri yá'a, achi-ro. ²⁰ Bueno, ko siki já tú ní kákandija máá nda'a-ún, yúan ní kajanchaa. Ko róo, ch̄i siki já kándija-ró, yúan nukuiñi ní'in-ró. Ma sáxixi-ro máá-ró núsáá, sua yu'ú-ro. ²¹ Ch̄i nú Dios, tú ní kúndá'ú ini-ya máá nda'a xín tíñu-ún, naga n̄i kuu róo, ja kúndá'ú ini-ya róo. ²² Nde'é vá'a-ró núsáá, ndasa kúndá'ú ini Dios, te suni xa'an ini-ya. Xa'an ini-ya jín cháa n̄i kandua-ún, ko kúndá'ú ini-ya róo, te nú kundij ní'in-ró jín tú'un kúndá'ú ini-ya róo. Te nú túu, te suni kuanchaa-ya róo ki'in-ro. ²³ Suni súan máá ñayivi-ún, nú kandija-i,

suni nuku'un-i, chi máá Dios kuu nachu'un tuku-ya-í. ²⁴ Te nú róó, vai-ró chíi yunu olivo ja á káa yúkú, te ni nuku'un-ró xiní yunu olivo táta, vasa nasu tá'an-ún kúu-ró, naga ni kuu ñayivi-ún ja máá ndá'a xín tíñu kákuu-i, ja má náchu'un-ya-í xiní máá yunu olivo máá-i núsáá. ²⁵ Ñáni, chi tú kuní-ri ja kúñáá xiní-ro ndasa ío siki tú'un sa'í yá'a, náva'a ma sávixi-ro máá-ró te kani ini-ro ja ndíchi xa'an-ro jíná'an-ró, chi sava ñayivi Israel, ni kasáni'in ini-i, te ni kanaa-í, onde ná ndékava taká ñayivi sín nación. ²⁶ Yúan-na te ndí'i ñayivi Israel kaku-i. Natu'un yóso núu tutú: Ichi ñúu Sion kii l'a nama yóó, te kuancha-ya chá'an tá'an Jacob, ja tú káchiñú'ún-i-ya. ²⁷ Te tu'un yá'a kuu contrato sánda-ri jín-i onde ná kuáncha-ri kuachi-i, áchi. ²⁸ Ja'a róó, kájito u'u-i-ya ja siki máá tú'un va'a. Ko ni kaji-ya-í, te kúndá'ú ini-ya-í, ja siki táa-i. ²⁹ Chi Dios tú natu'u ini-ya ja téta'an-ya tá'u-yo jín ja kána-ya xiní-yo. ³⁰ Suni súan róó, ni kasáni'in ini-ro núu Dios onde sáá. Ko vina, chi siki ja ní kasáni'in ini máá ñayivi-ún, te ni kundá'ú ini-ya róó. ³¹ Suni súan máá ñayivi-ún, ni kasáni'in ini-i vina, náva'a suni natu'un ni kundá'ú ini-ya róó jíná'an-ró, suni súan ná kundá'ú ini-ya-í vina. ³² Chi máá Dios, ni jasuy-ya taká ñayivi chíi tu'un sáni'in ini-i, náva'a kundá'ú ini-ya taká-i. ³³ Xáán kúnú káa tu'un kúká, tu'un ndíchi, tu'un tu'a Dios. Ni ma júku'un kuti ini-yo ndasa káa taká tíñu sánda-ya. Te xa'an sá'í iin taká ichi-ya. ³⁴ Chi ndé cha, a ni jini ndasa jáni ini Dios, xí ndé cha ni ja'a consejo nuu yá. ³⁵ Xí ndé cha ni ja'a nuu-yá xna'an-ga náva'a chunáa-yá nuu-dé. ³⁶ Chi onde nuu máá-yá vai taká ndatíñu. Te suni máá-yá ni sá'a. Te suni máá-yá tñn. Te ná nákana jaa-yó-yá ní káni ní kúia. Amén.

12

Ndasa kuatíñu va'a ñayivi ndóo

¹ Ñáni, ja yúan ká'an nda'ú-ri jín-ró jín tú'un ni kundá'ú ini Dios róó, chi vina chakú-ro jín yiki kúñu-ró, te kuní-ri ja ná kóo ndoo te kua'a-ro núu máá-yá. Te ná kúsi iní Dios jín-ró, chi yúan kúu ja chíñú'ún-ró-yá onde jín iní jín añu-ro. ² Te ma kóo in núu ini-ro jín ñuyivi yá'a, chi sua ná násama-ró máá-ró, te ná ndúu jáa xiní-ro, náva'a ná kuní-ro ndasa va'a káa tu'un játa'an ini Dios, jín tú'un ni yija va'a ja kúsi ini-ya sá'a. ³ Chi tu'un luu ja ní ja'a-ya núu-rí sá'a ja ká'an-ri jín in in cha ká'in ma'ñú-ró jián, ja má skákunu-ga-de ku'a máá-de nuu kú'a ja á ká'in-de, chi sua ná káni kuándí'í ini-de natu'un ni ja'a Dios tu'un kándíja nuu in in-de. ⁴ Chi natu'un yóó, jín modo ja kuá'a pedazo ndíso yiki kúñu-yó ko tú in-ni tíñu kásá'a, ⁵ suni súan yóó, vasa kua'a-yo, ko natu'un in-ni ñayivi kákuu-yó núu Cristo. Ko ja in in máá-yó, chi pedazo-ni-yó kánakuni tá'an-yó. ⁶ Chi ni ni'in-yo sín sín ta'u ndasa ku'a ni ja'a-ya tú'un luu ío ini-ya núu-yo. Te nú ta'u ja káni-yó tú'un-ya kúu, ná sá'a-yó jín kú'a kándíja-yó núsáá. ⁷ Xí nú ta'u ja kuatíñu-yó kúu, ná kuatíñu-yó. Te nú ta'u ja stá'an-yo kúu, ná stá'an-yo. ⁸ Ñayivi ká'an ndéé, ná ká'an ndéé-i. Ñayivi já'a, ná táva ini-i kua'a-i. Ñayivi tá'ú tíñu, ñúkúún ná sá'a-i. Ñayivi kundá'ú ini, si ná kóo ini-i. ⁹ Tu'un kundá'ú ini, ma kóo jín tú'un yóso yú'u. Ná kóto u'u-ro tíñu ñáá, te ma sí-a-ro tíñu va'a. ¹⁰ Ná kúnchaka maní tá'an-ró. Te sá'a-ró cuenta ja maní-ro jín ñaní máá-ró. Te kuitú ini-ro ja sá'a jínú'ún-ró jín tá'an-ró. ¹¹ Ma sá'a kúxi-ró nú ío tíñu kásá'a-ró. Te jín iní jín añu-ro ná kuitú ini-ro kuatíñu-ró núu máá Jító'o-yo. ¹² Te a káñukuu ini-ro, te ná kóo si ini-ro. Te nú ío tundó'o, te kuandéé ini-ro. Te nene kakán ta'u-ro. ¹³ Te taká ñayivi ndóo, nú kánandi'i-i yaku najjín, te koto tá'an-ró jín-i. Te koto ndá'ú-ro núu ñayivi jíká. ¹⁴ Kakan ta'u-ro ja'a ñayivi káchindikín róó,

kakan ta'u-ro já'a-í te ma ká'an tásí-ró sikí-í. ¹⁵ Ná kúsi iní-ro jíin ñáyivi ká'io sii iní, te ná ndé'e-ro jíin ñáyivi kánde'e. ¹⁶ In-ni ná koo xini-ro jíná'an-ró. Ma skákuu-ro máá-ró, chi sua ná ndútá'an-ró jíin cháa ká'io súchí iní. Ma sá'a-ró já cháa ndíchí xáan kákuu-ró. ¹⁷ Ma ná sá'a ndiva'a-ró jíin ní in ñáyivi, nú ni sá'a ndiva'a-i jíin-ró. Kuitú iní-ro sá'a jíin'ún-ró tíñu onde jito jíin núu táká-i. ¹⁸ Te nú kuu sá'a-ró, te vindáa vinené kuxiukú-ró jíin táká ñáyivi, onde jíin kú'a kúndéé-ró jíin. ¹⁹ Nani máni, ma cháa iní-ro já nani'in tá'an-ró jíná'an-ró, chi sua nuu máá-yá ná kuá'a-ró tú'un kití iní-ya núu-í, chi súan yóso núu tutú: Nani'in tá'an máá-rí jíin-i, máá-rí kuá'a ya'u-i, áchí máá Tatá Dios. ²⁰ Ja yúan, nú cháa kájito u'u róo, jíi-de soko, kuá'a ja ná kée-dé. Nú jichí-de, kuá'a ja ná kó'o-de. Chi nú súan, te kundéé-ró jíin-de, kuka nuu-de sá'a-ró. ²¹ Ma yují-ro sá'a tíñu ñáá, chi sua ná yují tíñu ñáá sá'a-ró jíin tíñu va'a.

13

Ndasa kaka-yó ichi núu gobierno

¹ Taká ñáyivi, ná kuándatu-i nuu cháa kakuñá'nu-ga, chi túu cháa tá'ú tíñu te nú tú ní já'a Dios tu'un núu. Te taká cháa a kándiso tíñu, Dios ni cháa tíñu sikí-dé. ² Ja yúan, nú ío cháa tú jándatu nuu cháa tá'ú tíñu, te tíñu ni teta'an Dios ské'ichi-de, te cháa káské'ichi, nakuxndí-de sikí máá-de. ³ Chi cháa kátá'ú tíñu, tú ndóna-de sikí cháa sá'a tíñu va'a, chi sua sikí cháa sá'a tíñu ñáá. Te róo, kuni-ro já tú yu'ú-ro sá'a cháa tá'ú tíñu náún. Sá'a tíñu va'a, te ná kuátú'ún-de róo. ⁴ Chi mozo Dios kúu-de, ja koto va'a-de róo. Ko nú sá'a-ró tíñu ñáá, te ná yú'ú-ro, chi nasu já kúsi iní máá-de ndiso-de machete, chi mozo Dios kúu-de, náv'a xndó'o-de ñáyivi sá'a tíñu ñáá. ⁵ Ja yúan kánúu kuándatu-ro núu-dé jíná'an-ró, nasu máá in ja tú kití iní-ya nuu-ro, te suni náv'a ma kána jíin añú-ro núu-ro. ⁶ Chi suni ja sikí yúan kúu ja kaja'a-ró xú'ún yóo, chi mozo kájatíñu nuu Dios kákuu-de, suni ja sikí tíñu yúan. ⁷ Ka'ncha ja kaitau-ro núu táká ñáyivi. Nuú já taú-ro xú'ún yóo, te xu'ún yóo. Nuú ñáyivi já taú-ro xú'ún póniná, te xu'ún póniná. Nú níni kuándatu-ro, te ná kuándatu-ro. Te nú níni koo tu'un jíin'ún, te ná koo jíin'ún-ró. ⁸ Ma kútau kuti-ro núu ní in ñáyivi, chi máá-ni ja kúndá'ú iní-ro tá'an-ró. Chi cháa kúndá'ú iní tá'an, a ni kundéé-de ni skíkuu-de tu'un ká'an ley. ⁹ Chi ká'an nuu tutú: Ma kúsi ncháa tá'an-ró, ma ká'ni-ro ndíyi, ma sakuí'ná-ró, ma sátú'ún-ró, ma ndío iní-ro. Te nú ío sava-ga tu'un tá'ú tíñu, ko in ká'nu-na ká'an: Kundá'ú iní-ro tá'an-ró, natu'un kúndá'ú iní-ro máá-ró, áchí. ¹⁰ Tu'un kúndá'ú iní, tú sá'a ndiva'a jíin tá'an. Ja yúan, tu'un kúndá'ú iní tá'an kúu tu'un skíkuu taká tíñu ká'an ley. ¹¹ Te súan ná sá'a-yó, chi a kájiní-yo já máá hora nata'u núu-yo já kákixi-yo kúu. Chi vina a ni kuyani-ga kivi káku-yó, vásá kivi ní kandíja-yó. ¹² Akuáa a ni ja'a kua'an, te a kuyani cháa ndúu. Núsáa te ná skána-yó tíñu ñuñáa kí'in, te ná sá'a-yó tíñu ndúu. ¹³ Ná káka kuu jíin'ún-yó cuenta ndúu. Ma kée ú'iní-yo, te ma koo ká'vá-yó. Ma káka téné-yó, te ma káka kuáxán-yó. Ma kuátá'an-yó, te ma koo kuásún iní-yo. ¹⁴ Sua ná kúkútu-ro jíin Jító'o-yo Jesucristo, te ma sákútu-ro máá-ró jíin tíñu ndío iní yiki kúñu-ró.

14

Ndasa sá'a-yó jíin ñáyivi vítá iní

¹ Cháa kándíja vítá, ná kuátá'ú-ró-de, ko nasu já státá'an-ró jíin-de sikí táká tu'un. ² Chi ío cháa kándíja ja kúu kee-dé taká-ni nuu, ko cháa vítá iní máá nian-ni yua yée-dé. ³ Róo cháa yée, ma sá'jáa iní-ro núu cháa tú yée. Te róo

chaa tú yée, ma nákuɣndíi-ró sikí cháa yée, chí Dios játá'ú-yá chaa-ún. ⁴ Te róó, ndé chaa kúu-ró já nákuɣndíi-ró sikí cháa kúu mozo tatú núsáá. Te nú kundij nî'in-de, xí káka yátá-de, ko nuu máá patrón-de játíñu-de. Ko nukuiñi nî'in-de, chí máá Jító'o-yo kuu nakani nî'in-ya-dé. ⁵ Hin chaa ká'an ja íi ñin kiví vásá ingá kiví. Te ingá chaa ká'an ja ñin-ni kándaá taká kiví. Ko ná ñin ná ñin-de ná nátava-dé cuenta ndasa jáni ndija inî-de. ⁶ Chaa játú'ún kiví, ndúkú-de ndasa skíkuu-de nuu máá Jító'o-yo. Te chaa tú játú'ún kiví, suni ndúkú-de ndasa skíkuu-de nuu máá Jító'o-yo. Chaa yée, yée-dé te játíñu-de nuu máá Jító'o-yo, chí nákuatá'ú-de nuu Dios. Te chaa tú yée, suni játíñu-de nuu máá Jító'o-yo, vasa tú yée-dé, chí nákuatá'ú-de nuu Dios. ⁷ Chí tú ni ñin-yó káichaku-yo já máá-yó. Ni tú ni ñin-yó kúu-yo já máá-yó. ⁸ Te nú káichaku-yo, káichaku-yo já kuatíñu-yó nú máá Jító'o-yo. Te nú kuu-yo, suni kuu-yo já játíñu-yó nú máá Jító'o-yo. Núsáá te vasa ná kúchaku-yo, xí vasa ná kúu-yo, ko máá Jító'o-yo xín yóó. ⁹ Chi ja sikí yúan kúu ja ní jî'î Cristo, te nî nachaku tuku-ya, náva'a kuu-ya Jító'o nuu ñáyivi ní kaji'î jín nú ñáyivi káichaku. ¹⁰ Te róó, naja nákuɣndíi-ró sikí ñani-ro núsáá. Xí róó, naja sá'á inî-ro nú ñani-ro núsáá. Chi taká-yo, kuiñi-yó yú'u mesa Cristo sándaá-ya tíñu-yó. ¹¹ Chí súan yóso nú tutú: Jándaa ndija nuu máá-rí jukuiñi jítí taká ñáyivi, te nakana jaa taká-i Dios, áchí máá Jító'o-yo. ¹² Núsáá te ná ñin ná ñin-yó, nakua'a-yó cuenta nuu Dios ndasa nî kasá'a máá-yó. ¹³ Ma nákuɣndíi-yó sikí tá'an-yó núsáá, chí sua ná cháa inî-yo já má skívi-yó ñani-yo júngava-de nuu kuáchi. ¹⁴ A jini-ri, te kándija-ri sá'a máá Jító'o-yo Jesús, ja tú ni ñin ndatíñu kúchá'an máá já máá. Nú ñin chaa jáni inî-de ja káchá'an ñin ndatíñu, te sikí máá-de káchá'an. ¹⁵ Ko nú sikí ndéyu-ro tá'u'u inî ñani-ro núsáá te nasu kúnda'ú inî-ro-í. Ma xnáa-ro cháa-ún ja kuáchi ndeyu-ro, chí ja cháa-ún kúu ja ní jî'î Cristo. ¹⁶ Núsáá te ma kuá'a-ró tú'un ka'an-i sikí tíñu sá'a-ró já ío va'a jini máá-ró. ¹⁷ Chí nasu já kée já kó'o kúu inî ñuu nuu tá'ú Dios tíñu, chí tu'un ndaa, jín tú'un kuaká'nu inî, jín tú'un kúsi iní sá'a Espiritu Santo kúu. ¹⁸ Chí chaa ja súan játíñu-de nuu Cristo, kúsi iní Dios sá'a-de. Te suni taká ñáyivi kájatú'ún-i-de. ¹⁹ Núsáá te ná kuítú iní-yo sá'a-yó taká tíñu ndíso tu'un vindáa vinené, náva'a skuá'nu tá'an-yó. ²⁰ Ja kuáchi ndeyu-ro, ma xnáa-ro tíñu nî sá'a Dios. Taká ndatíñu ío ndoo ndija, ko nú ñin chaa skívi-de ingá-i inî kuáchi, sá'a ndeyu yée-dé, te kuáchi ndíso-de nú súan. ²¹ Va'a-ga ma kée-ro kúñu, nî ma kó'o-ró vino, ni ñin ma sá'a-ró te nú kiví ñani-ro kuáchi sá'a, xí tiví-de sá'a. ²² Kándija va'a-ró náún. Núsáá te súan ná káni inî máá-ró jín ondé nuu Dios. Xáan ndatu kendoo chaa ja tú nakuxndíi añú-de sikí máá-de jín tú'un játú'ún-de. ²³ Ko chaa jáni ñin jáni uu inî-de nú yée-dé, kuchá'an-de sá'a, chí tú kándija va'a-de te yée-dé. Chi taká ja sá'a-yó, te nú tú kándija va'a-yó, te máni kuáchi kúu.

15

¹ Núsáá te yóó, nú ñáyivi ká'îin nî'in-ga kákuu-yó, te níni ná kuándéé iní-yo jín já kásáña'mu ñáyivi vitá inî. Te ma ndúkú-yó já kúsi iní máá-yó sá'a-yó. ² Ná ñin ná ñin-yó ná kúsi iní tá'an-yó sá'a-yó, náva'a skuá'nu-yó-i, te kendoo va'a-ga-i. ³ Chí Cristo, nasu ní ndúkú-yá ja kúsi iní máá-yá sá'a-ya, chí sua yóso nú tutú: Taká tu'un ndíva'a ja ní kaka'an ndíva'a-i sikí-ní, nî nduu sikí máá-ná, áchí. ⁴ Chí taká tu'un ja ní jukoso ondé sáá, nî jukoso náva'a skuá'a-ún yóó. Náva'a nú kuiñi nî'in-yó, te koo ndéé iní-yo sá'a tutu íi. Yúan-na te kuñukuu inî-yo. ⁵ Ko máá Dios, ja náva'a-ya paciencia jín tú'un ndéé iní, ná sá'a-ya já ñin-ni xini kúñava'a taká-ro cuenta Cristo Jesús. ⁶ Náva'a ná két'an

tụ'un káka'an-ro, te ìn núú, ná nákana jaa-ró Dios, I'a kúu Táa máá Jító'o-yo Jesucristo.

Tụ'un ñayivi sìn naciòn

⁷ Núsáá te kuatá'ú-ró tá'an-ró nátụ'un ñi jatá'ú Cristo yóó, náva'a nakana jaa-yó Dios. ⁸ Chì ká'an-ri ja Cristo ñi jatíñu-ya núu ñáyivi judío, náva'a stá'an-ya já ío ndaa tụ'un ká'an Dios, te náva'a ná kúkútu táka tụ'un ñi keyu'u-ya nuu ndíyi táa-yo, ⁹ te náva'a suni ñáyivi sìn naciòn ná nákana jaa-i Dios ja ní kundá'ú iní-ya-í. Nátụ'un yóso núu tutú: Núsáá te ná nákana jaa-ná ní ma'ñú ñáyivi sìn naciòn, chì kuatá'ún-ná sí'ví-ní, te kata-ná, áchí. ¹⁰ Te inga ká'an: Róó, ñáyivi sìn naciòn, ná kúsi iní-ro ondé jín ñáyivi máa-yá, áchí. ¹¹ Te inga jínu ká'an: Taká ñáyivi sìn naciòn, ná nákana jaa-ró máa Tata Dios. Te taká ñáyivi sìn ñuu, ná nákana jaa-i-ya, áchí. ¹² Te suni ká'an Isaías: Najaa ìn numa Isai. Te yúan kenda ìn chaa nukuiñi tá'ú tíñu nuu ñáyivi sìn naciòn, te taká ñáyivi sìn naciòn, kundatu-i chaa-ún, áchí. ¹³ Te máa Dios, ñáva'a-ya tú'un kuñukuu iní. Te ná kúsi téyí iní-ro, te kuaká'nu iní-ro sá'a-ya, chì kándija-ró, náva'a ná kuñukuu xaan iní-ro sá'a fuerza Espíritu Santo. ¹⁴ Náni máni, ko ruu, chì jáni ndija iní-ri ja ní kakútú-ró jín tíñu va'a, te kájuku'un ndi'í iní-ro. Te suni kájiní-ro kána jín-ró núu tá'an-ró, ¹⁵ ko ñi chundéé iní-ri chaa-ri tutu yá'a nuu-ro, ñáni jíná'an-ró, náva'a ná xndáku-ri nuu-ro. Chì nuu-ri ñi ja'a-ya tú'un luu ío iní Dios, ¹⁶ náva'a kuu-ri yu'u núu Jesucristo kuatíñu-ri nuu ñáyivi sìn naciòn, te kani-ri tụ'un va'a Dios, náva'a ná kúsi iní-ya jín ñáyivi sìn naciòn ja ní ja'a-ri-i nuu-yá, chì a ñi kandundoo-i ñi sá'a Espíritu Santo. ¹⁷ Chì ruu, ío ndasa sátéyí-ri máa-ri sá'a Cristo Jesús, cuenta tíñu ñi sá'a-ri nuu Dios. ¹⁸ Chì tuká chundéé iní-ri ka'an-ri inga tụ'un, chì máni sikí tú'un ndasa ñi sátíñu Cristo jín-ri. Ja yúan ní jandatu ñáyivi sìn naciòn ñi sá'a-ri jín tú'un ñi ka'an-ri, jín tíñu ñi sá'a-ri. ¹⁹ Jín fuerza taká tíñu ñá'nu, jín tíñu ja kánaa iní-i kánde'é-i, onde jín fuerza Espíritu Dios, chì onde ñuu Jerusalén, jín ñuu ñi kajikó ndúu ní yúan, onde ñuu Ilírico, ñi xndékava ndi'í-ri tụ'un va'a Cristo. ²⁰ Chì súan jítú xaan iní-ri jáni-ri tụ'un va'a, ko tú ní já'an-ri nuu á káka'an-i tụ'un Cristo, chì tú ní kuní-ri skuá'nu-ri sikí cimientu ja á ñi jani inga chaa. ²¹ Chì sua ñi sá'a-ri nátụ'un yóso núu tutú: Ñáyivi já tú ñi ìn-de ní kástu'ún tú'un-ya núu-í, vina te kuni-i, te ñáyivi já tú ní kájiní so'o kuti-í tụ'un-ún, vina te juku'un iní-i, áchí. ²² Suni ja yúan ní kuu kua'a jínu ndasú ichi-ri jaa-ri nuu-ro. ²³ Ko vina chì tuká nuu kí'in-ri ní ndáñúu yá'a, te kuu xaan iní-ri ja jáa-ri nuu-ro, chì súan kuní-ri onde a ío kua'a kuiá. ²⁴ Te nú kí'in-ri España, te kuní-ri kinde'é-ri róó. Te ja'a-ri kí'in-ri, te chu'un íchí-ró rúu kí'in-ri yúan, te nú ñi nda'a iní-ri ìn tí'li ka'an-ri jín-ró xná'an-ga. ²⁵ Ko vina, kí'in-ri ichi ñúu Jerusalén, chì ndíso-ri yaku najín já kuu ñáyivi ndóo ká'io yúan. ²⁶ Chì chaa ñuu Macedonia jín chaa ñuu Acaya, ñi kakusi iní-de ñi kajakin-de yaku najín já kuatíñu ñáyivi káta'an ndá'ú, jín ñáyivi ndóo káxiukú iní ñuu Jerusalén. ²⁷ Te ñi kakusi vá'a iní-de, chì káitau ndija-de nuu ñáyivi-ún, chì nú chaa sìn naciòn ñi kani'in tá'an-de tíñu sá'a Espíritu, te suni súan kánúú kóto ta'an-de ñáyivi-ún jín ndatíñu káñava'a-de iní ñuyivi. ²⁸ Núsáá te nú ñi síjínu-ri tíñu yá'a, te nú ñi ja'a-ri xu'ún yá'a nuu-í, yúan-na te ichi nú-ro ján já'a-ri kí'in-ri España. ²⁹ Te jini-ri ja nú ná jáa-ri, te kendoo va'a-ró sá'a tụ'un va'a Cristo, ja kúndiso ndi'í-ri jaa-ri jín núu-ro. ³⁰ Ko ká'an nda'ú-ri jín-ró ñáni, ja sikí máa Jító'o-yo Jesucristo jín já sikí tú'un ñi kundá'ú iní Espíritu-ya yóó, ná chindéé chítuu-ró rúu kakan ta'u-ro já'a-ri nuu Dios, ³¹ náva'a ná kaku-ri iní

nda'a cháa tú kájandatu káxiukú iní ñuu Judea, te náva'a ñayivi ndóo ká'io iní ñuu Jerusalén, ná kuátá'ú vá'a-i yaku najíin já kúndá'á-rí ki'in-ri jíin. ³² Náva'a nú játa'an iní Dios, te jaa-ri nuu-ro, te ná kúsi iní-ri jíin-ró, te ñin ká'nu-ni nani'in iní-ri jíin-ró. ³³ Te máa Dios ja ndíso-ya tú'un kuaká'nu iní, ná kóo-ya jíin táká-ro jíiná'an-ró. Amén.

16

Tu'un ndée iní ni chaa Pablo nuu-i

¹ Nda'a-ro chí'i-ri kuá'a-yó Febe, chí ña'an-ún, ña'an játiñu nuu tíku'ni kándija iní ñuu Cencrea kúu-ña. ² Te ná kuátá'ú-ró-ña nátu'un níni sá'a va'a taká ñayivi ndóo, chí súan kuní máa Jító'o-yo. Te nani ndatiñu nú jínu nú'ún-ña jíin-ro, kuá'a-ró núu-ña, chí súan ni ja'a-ña núu kuá'a ñayivi, te suni onde ruu. ³ Ka'an-ro jíin Priscila jíin Aquila, ná sándée iní-de, chí káchindée tá'an-de jíin-rí nuu Cristo Jesús. ⁴ Chi ni kajataña-de máa-de ja síki rúu, ná jí'i-ri núu. Te vina nasu máa ñin-ri nákuatá'ú núu cháa-ún jíiná'an-de, chí suni táká tíku'ni ñayivi sñin nación, kánakuatá'ú-i nuu-dé. ⁵ Suni súan ná sándée iní tíku'ni ío ve'e-de. Te Epeneto, chaa maní-rí jíin, násándée iní-de, achi-ro kúni-de, chí xnañúu-gá máa-de kúu chaa ni kándija nuu Cristo iní ñuu Acaya. ⁶ Suni ná sándée iní María, chí ña'an-ún, ni sátiñu xa'an-ña ja róo jíiná'an-ró. ⁷ Ná sándée iní tá'an-ri Andrónico jíin Junias, chí suni chaa kájika ta'an vekaa jíin-rí kákuu-de, te apóstol kákuñá'nu kákuu-de, chí xna'an-ga máa cháa-ún ni káandija-de nuu Cristo vásá rúu. ⁸ Ná sándée iní Amplias, chaa maní-rí jíin-de nuu máa Jító'o-yo. ⁹ Ná sándée iní Urbano, chaa sátiñu ta'an jíin-yó núu Cristo Jesús. Suni súan ka'an-ro jíin Estaquis, chaa maní jíin-rí. ¹⁰ Ná sándée iní Apeles, chaa kándij va'a nuu Cristo. Ná sándée iní tá'an Aristóbulo. ¹¹ Ná sándée iní tá'an-ri Herodión. Ná sándée iní tá'an Narciso ja á káy'i-i nda'a máa Jító'o-yo. ¹² Ná sándée iní Trifena jíin Trifosa, chí ña'an-ún, kásatiñu-ña já kúu máa Jító'o-yo. Ná sándée iní Pérsida, ña'an maní jíin-yó. Chí ña'an-ún, xa'an ní sátiñu-ña já kúu máa Jító'o-yo. ¹³ Ná sándée iní Rufo, chaa ni kaji máa Jító'o-yo, te suni súan ka'an-ro jíin náa-de te náa-ri. ¹⁴ Ná sándée iní Asíncrito, jíin Flegonte, jíin Hermas, jíin Patrobas, jíin Hermes. Suni súan ka'an-ro jíin táká ñani-yo káxiukú jíin-de. ¹⁵ Ná sándée iní Filólogo, jíin Julia, jíin Nereo, jíin kuá'a-de, jíin Olimpas, jíin táká ñayivi ndóo káxiukú jíin-de. ¹⁶ Nú káka'an-ro jíin tá'an-ró, te ndoo titú tá'an-ró. Taká tíku'ni káy'i nda'a Cristo, káka'an ja ná sándée iní-ro jíiná'an-ró. ¹⁷ Te ká'an nda'ú-ri jíin-ró, ñani jíiná'an-ró, ja kóto va'a-ró ñayivi kástatá'an, jíin já kácutuku iní-i síki tú'un ja ní kaskuá'a-ró. Va'a-ga ná kúxio-ró núu-í. ¹⁸ Chi ñayivi yúan tú káatíñu-i nuu máa Jító'o-yo Jesucristo, chí máni chí-i kájitú iní-i jíin. Te xa'an vixí yu'u-í, te káka'an ncha-i, te súan káxndá'ú-i sava-ga ñayivi yachí iní. ¹⁹ Chi taká ñayivi, a kájiní-i ja bueno kájandatu-ro. Te ja yúan kúsi iní-ri ja síki róo. Ko kuní-ri ja ná kúu ndíchi vá'a-ró sá'a-ró tíñu va'a, te ma ndíchi kóo iní-ro jíin tíñu ñáa. ²⁰ Te máa Dios, I'a ndíso tu'un kuaká'nu iní, yachi kaita'nu-ya Satanás, kúxndí ja'a-ro sukún. Tu'un luu ío iní máa Jító'o-yo Jesucristo, ná kóo jíin-ró jíiná'an-ró. ²¹ Sándée iní-ro, áchi Timoteo, chaa sátiñu ta'an jíin-rí. Te suni súan káka'an Lucio, jíin Jasón, jíin Sosípater, chaa kákuu tá'an-ri. ²² Te ruu Tercio, ja cháa-ri carta yá'a, ká'an-ri ja ná sándée iní-ro jíiná'an-ró núu máa Jító'o-yo. ²³ Gayo, chaa já'a núu ve'e nuu-ri jíin núu úndi'i tíku'ni, ká'an-de ja ná sándée iní-ro. Erasto, chaa kúu tesorero iní ñuu yá'a, ká'an-de ja ná sándée iní-ro jíiná'an-ró, te suni súan ká'an ñani-yo Cuarto. ²⁴ Tu'un luu ío iní máa Jító'o-yo Jesucristo, ná kóo jíin táká róo jíiná'an-ró. Amén. ²⁵ Te máa-yá kuu síyija va'a-ya

iní-ro jíná'an-ró, nátu'un ká'an tu'un va'a ká'an-ri, jín tú'un Jesucristo ja jáni-ri nátu'un ni kenda ndijin tu'un sa'í-ún, ja yísa'í ní káni ondé sáá núú. ²⁶ Ko vina a ni kenda ndijin tu'un-ún. Te jín tutú ií ja ní kachaa chaa ni kajani tu'un Dios, ni kenda tu'un-ún nuu táká ñayívi ní ñúyívi, nátu'un ni tá'ú tíñu Dios, I'a chakú ní káni, náva'a ná kuándatu-i te kandíja-i. ²⁷ Ja yúán ní káni ní kuiá, ná nákana jaa-yó máá ín Dios, I'a ndíchí sá'a Jito'o-yo Jesucristo. Súan ná kóo, Amén.

LA PRIMERA EPISTOLA DEL APOSTOL SAN PABLO A LOS CORINTIOS YA'A KUU CARTA HN JA NI CHAA SAN PABLO APOSTOL NUU ÑAYIVI ÑUU CORINTO

Sa'an kúta'u

¹ Máá-rí kúu Pablo, jíin ñaní-yo Sóstenes. Te n̄i jata'an in̄i Dios, n̄i kana-ya xiní-rí kúu-ri apóstol Jesucristo. ² Káchaa-ri tutu yá'a nuu tíku'n̄i kándíja nuu Dios, te káxiukú-i in̄i ñuu Corinto, te a n̄i kandundoo-i n̄i sá'a Jesucristo, te n̄i kana-ya xiní-í, ná ndúu-i ñayivi ndóo. Te suni káchaa-ri nuu táká ñayivi kákakuñi'in sí'ví máá Jító'o-yo Jesucristo, ndéni n̄i kuu, ch̄i Jító'o taká-ni yóo kúu-ya. ³ Tu'un luu ío in̄i jíin tú'un kuaká'nu in̄i ja kí nuu máá Táa-yo Dios, jíin ja kí nuu máá Jító'o-yo Jesucristo, ná kóo jíin-ró jíná'an-ró.

Ja ní nakuatá'ú Pablo nuu Dios

⁴ Nene nákuatá'ú-rí nuu Dios máá-rí ja sikí róo jíná'an-ró, ch̄i tu'un luu ío in̄i Dios n̄i ja'a Jesucristo nuu-ro. ⁵ Te jíin táká tu'un-ya káka'an-ro, te jíin táká tu'un-ya kájuku'un in̄i-ro, n̄i kukúká-ró ní sá'a-ya. ⁶ Suni súan tu'un n̄i jani ndaa-ri nuu-ro, te a n̄i kakukútu vá'a in̄i-ro jíin. ⁷ Núsáa te tuká naún kúmani kúti núu-ro ja kuá'a máá Espíritu nuu-ro, nini káindatu-ró kivi kenda ndijin Jító'o-yo Jesucristo. ⁸ Te máá-yá, sákútu-yá róo onde ná jínu kivi, náva'a ma kóo kuachi-ró kivi kenda Jító'o-yo Jesucristo. ⁹ I'a ndaa kúu Dios, te n̄i kana-ya xiní-ro náva'a kun̄i tá'an-ró jíin Sé'e-ya, I'a kúu Jító'o-yo Jesucristo.

Sikí ja sásin-i máa-i

¹⁰ Ñáni, onde jíin sí'ví máá Jító'o-yo Jesucristo ká'an nda'ú-ri jíin-ró, ja ñn-ni tu'un ná ká'an taká-ro, te ma sásin-ró máá-ró, ch̄i sua jíin ñn-ni xin̄i te jíin ñn-ni ja jiní tuni ná yíja va'a in̄i-ro. ¹¹ Ñáni máni, n̄i kastu'ún tá'an Cloé nuu-rí ja kákanaá-ro. ¹² Súan ká'an-ri, ch̄i káka'an ná ñn ná ñn-ró: Ruu, ch̄i jíin Pablo kándii ndija-ri. Te ruu, ch̄i jíin Apolos. Te ruu, ch̄i jíin Cefas. Te ruu, ch̄i jíin Cristo, áchí-ro. ¹³ Te Cristo, s̄in s̄in ío-ya náún. Xí ní j̄i Pablo j̄ika cruz ja sikí róo náún. Xí jíin sí'ví Pablo n̄i kajanducha-ro náún. ¹⁴ Nákuatá'ú-rí nuu Dios ja tú ni ñn-ró ní skuánducha-rí, ch̄i máá-ni Crispo jíin Gayo. ¹⁵ Náva'a tú ni ñn-ró ká'an ja jíin sí'ví-rí n̄i janducha-ro. ¹⁶ Te suni n̄i skuánducha-rí Estéfanos, jíin ñayivi ká'io ve'e-de. Ko tú ná'an-rí te nú n̄i skuánducha-rí inga-i. ¹⁷ Ch̄i nasu ní táj̄i Cristo ruu ja skuánducha-rí-i, ch̄i sua ja ná kani-ri tu'un va'a nuu-í. Ko nasu jíin tú'un ndíchí, ch̄i nú súan, te n̄i j̄i sáni Cristo j̄ika cruz núú.

Jesús kúu tu'un ndíchí jíin fuerza Dios

¹⁸ Te ñayivi náa, ch̄i kájani in̄i-i ja tú'un katach̄i kúu ndasa n̄i j̄i-ya j̄iká cruz. Ko máá-yó, ja á n̄i kaku-yó, kájani in̄i-yo ja fuerza Dios kúu tu'un-ún. ¹⁹ Ch̄i súan yóso núu tutú: Ná xnáa-rí tu'un ndíchí ñayivi ndíchí, te ná kasú-ri tu'un júku'un in̄i ja ká'an ñayivi kájini va'a, áchí. ²⁰ Ndéchi kuá'an ñayivi ndíchí. Ndéchi kuá'an ñayivi cháa tutu. Ndéchi kuá'an ñayivi kástátá'an kuia yá'a. Nasu ní nduu ñáa tu'un ndíchí ñuyivi yá'a n̄i sá'a Dios náún. ²¹ Ch̄i súan ndíchí ní sá'a Dios, náva'a ñuyivi yá'a jíin tú'un ndíchí jiní máá, ma kúu kun̄i nuu Dios. Te ja yúan ní jata'an in̄i Dios ja jíin tú'un kájani máá-yó, te nama-ya ñayivi kákandíja, va'a kájani in̄i sava-de ja tú'un katach̄i kúu. ²² Te ñayivi judío, ch̄i

máni tunj kájikan-i. Te ñayivi ñúu Grecia, chi tu'un ndíchí kándúkú-i. ²³ Ko máá-rí, chi kájani-ri tu'un ndasa ni ji'i Cristo jiká cruz. Te judío, chi kití ndija ini-i sá'a tu'un-ún, te ñayivi sijn nación, chi kájani ini-i ja tú'un katachi kúu. ²⁴ Ko ñayivi já á ni kana-ya xiní-í, vasa ñayivi judío, xí ñáyivi ñúu Grecia kúu-i, chi kájani ini-i ja Cristo kúu máá fuerza Dios jíin máá tú'un ndíchí Dios. ²⁵ Chi tu'un ñáá Dios, ndíchí-gá vásá táká ñayivi, te tuchi vitá Dios, ni'in-ga káa vásá táká ñayivi. ²⁶ Náni, nde'é ndasa ni kana-ya xiní-ro jíná'an-ró. Tú kua'a-ro ndíchí jíin tú'un ñuyivi, ni tú kua'a-ro yí'i fuerza, ni tú kua'a-ro kákuu se'e chaá kúñá'nu. ²⁷ Chi ni kaji Dios tu'un katachi ío ini ñuyivi, náva'a koo tuka nuu ñáyivi ndíchí sá'a-ya. Te ni kaji-ya ndatíñu vitá ío ini ñuyivi, náva'a koo tuka nuu ñáyivi ní'in. ²⁸ Te ni kaji Dios ndatíñu ja tú kúñá'nu ini ñuyivi, jíin ndatíñu ja kújá'a ini-i jíin, onde jíin ndatíñu ja tú naún ío, náva'a ná kasú-ya núu táká ja á ío, ²⁹ náva'a ni in ñayivi, ma kúu sátéyí-i máá-i koto-i Dios. ³⁰ Te ni kanduu-ró sé'e Dios ni sá'a-ya jíin Cristo Jesús. Te onde nuu máá-ya ni kani'in-yo tú'un ndíchí Dios, te ni kendo ndaa-yo, te ni kandundoo-yó, te ni nakuaan-ya yóo. ³¹ Núsáá te ná kóo natu'un yóso núu tutú: Nú in ñayivi sátéyí-i máá-i, núsáá te ná sátéyí-i máá-i sikí já ní sá'a máá Jító'o-yo, áchí.

2

Ja tú ní játíñu Pablo tu'un ndíchí ñuyivi

¹ Te ruu, nani, ná ni jaa-ri nuu-ro, ni jani ndaa-ri tu'un sa'í Dios. Chi nasu jíin tú'un yíi, ni jíin tú'un ndíchí ní jaa-ri. ² Te ni chaá ini-ri ja má ká'an kuti-rí nuu-ro, chi máni tu'un Jesucristo jíin tú'un ndasa ni ji'i-ya jiká cruz. ³ Te ná ni ncha-ri jíin-ró, te kuítá-ri, te yú'ú-ri, te kisi-i ruu. ⁴ Te nuu ní jani-ri tu'un nuu-ro, tú ní játíñu-ri tu'un ndíchí natu'un skándíja chaá ñuyivi, ko ni stá'an-ri nuu-ro ndasa satíñu máá Espíritu jíin fuerza. ⁵ Náva'a tu'un kándíja-ró ná kúndij sikí fuerza Dios. Ma kúndij sikí tú'un ndíchí káka'an ñayivi. ⁶ Ko káka'an ndíchí-yó jíin táká ñayivi ní kayija, ko nasu tú'un ndíchí já ío ini ñuyivi yá'a, ni nasu tú'un ndíchí já káka'an chaá kátá'ú tíñu kuiá yá'a, chi chaá yúan naa íi-dé. ⁷ Ko káka'an-yo tú'un ndíchí sá'í Dios, chi yísa'í núu, chi tu'un ndíchí-ún, ni teta'an Dios onde ná té jukuiñi-ga ñuyivi, náva'a saña'nu tu'un-ún yóo. ⁸ Chi ni in chaá kátá'ú tíñu ini ñuyivi yá'a, tú ní kájini-de tu'un-ún, chi nú ní kájini-de tu'un-ún, ma ká'ni kúti-dé Jító'o ñá'nu-yó jiká cruz núu. ⁹ Chi natu'un yóso núu tutú: Tu'un ni sátu'a Dios ja ní'in ñayivi maní jíin-yá, ni nduchi tú ní jiní, ni so'o tú ní jini so'o, ni tú ní kivi ini añú ñayivi, áchí.

Jíin máá Espíritu ni ni'in-dé tu'un

¹⁰ Ko yóo, chi jíin Espíritu ni stá'an Dios tu'un-ún nuu-ro, chi ndi'i nandúkú víi máá Espíritu, vasa yíi xa'an káa tu'un Dios. ¹¹ Ndé ñayivi jiní-i ndasa jáni ini inga ñayivi, chi máá añú ñayivi-ún jiní, chi kándeé ini-i. Suni súan, tú ni in ñayivi jiní-i tu'un jáni ini Dios, chi máá Espíritu Dios jiní. ¹² Ko yóo, nasu modo ja ío ini ñuyivi ní kani'in-yo, chi sua máá Espíritu ja vái nuu Dios ni chaá nuu-yo, náva'a juku'un ini-yo jíin tú'un ja ní ja'a Dios nuu-yo. ¹³ Chi suni sikí tú'un-ún káka'an-yo, ko nasu jíin tú'un ja stá'an ñayivi ndíchí, chi sua jíin tú'un ja stá'an máá Espíritu. Te tu'un cuenta Espíritu, stá'an-yo núu ñáyivi ní kani'in máá Espíritu. ¹⁴ Ko ñayivi yúkú, tú játá'ú-i tu'un já'a máá Espíritu Dios nuu-í, chi jáni ini máá-i ja tú'un katachi kúu. Te ma kúu juku'un kuti ini-i jíin, chi jíin máá Espíritu kúu ja kuní. ¹⁵ Chi ñayivi yí'i Espíritu, nándúkú víi-í ndasa káa taká-ni, ko ni in chaá ma kuní ndasa káa máá-i. ¹⁶ Ndé ñayivi jiní-i ndasa

jáni iní máá Jító'o-yo, náva'a kuu stá'an-i nuu-yá. Ko yóó, a kájani iní máá-yó nátu'un jáni iní Cristo.

3

Tu'un cha'u-ya-i

¹ Náni, te ruu, tú ní kúu ka'an-ri jín-ró nátu'un jín ñáyivi yí'i Espíritu, chí sua nì ka'an-ri nátu'un jín ñáyivi jíka jín modo máá-i, xí nátu'un jín ñáyivi sáskuá'a jín Cristo. ² Nì ja'a-ri leche nì jì'i-ró. Tú ní skée-rí róó ndeyu ndáva, chí té kuu-ga kee-ro sáá, suni té kuu-ga kee-ro vína. ³ Chí sáni-ga kákuu-ró ñáyivi jíka jín modo máá-ró. Chí nini kákukuásún iní-ro, kákanaá-ro, kástátá'an-ró, te nasu ñáyivi yúkú, ñáyivi jíka jín modo máá-i kákuu-ró náún. ⁴ Chí ñn-ró ká'an: Ruu, chí jín Pablo kándij ndija-ri. Te inga-ro ká'an: Te ruu, chí jín Apolos. Ja yúan nasu ñáyivi yúkú kákuu-ró náún. ⁵ Naún chaá kúu Pablo, te naún chaá kúu Apolos núsáá. Chí máni chaá játíñu nuu-ro jín já ní skándija róó kákuu-de. Chí ná ñn ná ñn-de nì sá'a-de nátu'un nì chaá Jító'o-yo tíñu sikí-dé. ⁶ Ruu nì chí'i, te Apolos nì jakín nducha, ko Dios nì xndeá. ⁷ Núsáá, te ni chaá chí'i, te ni chaá jakín nducha, tú kánúú, chí máá Dios, I'a nì xndeá kúu. ⁸ Te chaá chí'i, jín cháa jakín nducha, ñn-ni chaá kákuu-de, vasa sín sín nì'in-dé ya'u-de ndasa tíñu nì kasá'a-de. ⁹ Chí ruu, chaá káchindéé tá'an jín Dios kákuu-ri. Te róó, chí itú Dios kákuu-ró, te ve'e nì jani Dios kákuu-ró.

Tu'un skuá'nu-i sikí cimientu ja máá-yá kúu

¹⁰ Chí ná nì chaá máá Dios tíñu sikí-rí, te ruu, chí nátu'un albañil ndíchí ní jani-ri ja'a. Te inga-de skuá'nu-de nuu. Ko ná ñn ná ñn-i ná kóto-i ndasa skuá'nu-ga-i. ¹¹ Nì ñn ñáyivi ma kúu kani-i inga ja'a, chí a kándij ñn-ni, te yúan kúu Jesucristo. ¹² Te nú oro, xí plata, xí yúu lúu, xí yúnu, xí ichá, xí tíku'lu ichá, skuá'nu ñn ñáyivi núú á kándij ja'a-ún, ¹³ chí tíñu sá'a ñn ñn-i natuu. Chí máá kivi te kenda tu'un-ún. Chí jín ñu'un te natuu, chí ñu'un kúu ja kóto ncha ndasa káa tíñu nì sá'a ñn ñn-i. ¹⁴ Te nú tíñu nì skuá'nu-ga ñn-i kendoo nì'in, te nì'in-í ya'u-i. ¹⁵ Te nú kayu tíñu nì sá'a ñn-i, te xnáa-í ya'u-i, ko kaku máá-i, ko nátu'un kaku-i nuu ñu'un. ¹⁶ Tú kájin-ro já vé'e ij Dios kákuu-ró, te suni Espíritu Dios ncháá iní-ro náún. ¹⁷ Te nú ñn chaá xnáa-dé ve'e ij ncháá Dios, Dios xnáa-yá chaá-ún, chí ndoo xaan ío ve'e ij Dios, te ve'e-ún, kákuu máá-ró jíná'an-ró. ¹⁸ Nì ñn ñáyivi, ma xndá'ú-i máá-i. Nú ñn ñáyivi jáni iní-i ja kuiá yá'a ndíchí-i, ná násama-i máá-i ndutachí-i, náva'a kuu-i ñáyivi ndíchí. ¹⁹ Chí tu'un ndíchí ío iní ñuyivi yá'a, tu'un katachí kúu jiní Dios. Chí súan yóso núu tutú: Máá-yá, natiin-ya ñáyivi ndíchí jín táka maña kásá'a-i, áchí. ²⁰ Te inga nuu ká'an: Máá Jító'o-yo jiní-ya ndasa kájani iní ñáyivi ndíchí, ja máni kájani sáni iní-i, áchí. ²¹ Núsáá te ma kuá'a-ró tú'un ja ní ñn ñáyivi sátéyí-i máá-i sikí cháa. Chí ndí'i kúu cuenta máá-ró, ²² vasa Pablo, vasa Apolos, vasa Cefas, vasa ñuyivi, vasa ná kúchaku-yo, vasa kue'e kuu-yo, vasa vina, vasa kuia chaá, ndí'i yí'i nda'a máá-ró, ²³ te róó káyí'i-ró ndá'a Cristo, te Cristo, nda'a Dios.

4

Ndasa nì kajika chaá apóstol jín-i

¹ Súan ná káni iní taká ñáyivi, ja mozo Cristo, jín cháa kándito tu'un sa'í Dios kákuu-ri. ² Te chaá ndíto ndatíñu, chí nini ná kéndoo responsable-de, te skíkuu-de. ³ Te ruu, tú sá'a-ri cuenta nú náku-xndíi-ró rúu, xí nú chaá yúkú kúu ja náku-xndíi ruu. Nì tú náku-xndíi-ri máá-rí. ⁴ Chí vasa tú jiní-ri nì ñn tíñu ñáá nì sá'a-ri, ko nasu já yúan te nì kendoo ndaa-ri, chí máá Jító'o-yo kúu I'a jito

nchaa-ya rúu. ⁵ Núsáá te ma kóto nchaa-ro ní ñn ndatíñu onde jín tiempo, chí onde ná ndii máá Jító'o-yo. Chí máá-ya kiñi'in ndijin-ya táká ja yísa'í iní ñuñáa, te nastúu-ya táká ja kájani iní añú-yo. Yúan-na te kuatú'un Dios ná ñn ná ñn-i. ⁶ Náni, ya'á kúu tu'un yátá ká'an-ri siki-rí jín siki Apolos, te kuni-ro, náva'a jín tú'un-ri ná skuá'a-ró, te ma sjá'a-ga-ro núu já á yóso núu tutú, ni ma sávixi-ro máá-ró jín ná ñn ná ñn cháa stá'an. ⁷ Chí ndé cháa ni sañá'nu-ga róo. Xí naún ñáva'a-ró já tú ní jatá'ú-ró. Te nú ni jatá'ú-ró, te naja kásatéyí-ró máá-ró nátu'un ja tú ní jatá'ú-ró núu. ⁸ A ni kanda'a chíi-ró. A ni kakukúká-ró. Ni tú níni rúu jíná'an-ri te tá'ú máá-ró tíñu jíná'an-ró sa. Te bueno nú ná kúu tá'ú-ró tíñu vii, náva'a suni ñn núu-ni tá'ú-rí tíñu jín-ró jíná'an-ri. ⁹ Chí súan jáni iní-ri, ja nátu'un nuu ndí'i-na comedia, te ni kiñi'in ndijin Dios ruu, cháa kákuu apóstol, nátu'un cháa a ni kunda ja kúu-de, náva'a nde'é ñuyívi, jín ndájá'a ándíví, jín ñáyívi, nuu-ri jíná'an-i. ¹⁰ Chí ja siki Cristo te kákuu-ri cháa kándatachi, te róo cháa ká'io kájí iní nuu Cristo, te ruu cháa tíkuínu, te róo cháa ni'in, róo cháa jínú'ún, te ruu cháa tú káxáan. ¹¹ Onde vina ñú'ni káji'i-ri soko, te kájichi-ri nducha, kájika víchí-rí, te ni katují-ri ja kákuun-de ruu, te kákixi tatú-ni-ri, ¹² te kásatíñu ni'in-ri jín ndá'a-rí. Káka'an ndiva'a-i jín-rí, ko káka'an va'a-ri jín-i. Káchindikín-i ruu, ko tú kásá'a-ri cuenta. ¹³ Káka'an-i siki-rí, ko káka'an maní-rí jín-i. Chí nátu'un kuayo iní ñuyívi kákuu-ri, te onde vina káské'ichi-i ruu. ¹⁴ Nasu cháa-ri tutu yá'a ja kúka nuu-ro sá'a, chí kána jín-rí nuu-ro nátu'un nuu sé'e-ri ja kúndá'ú iní-ri-i. ¹⁵ Chí vasa káñava'a-ró uxí mil cháa ndító róo nuu Cristo, ko tú kua'a táa-ro ío. Chí jín tú'un va'a te ruu kúu táa-ro núu Cristo Jesús. ¹⁶ Ko ká'an nda'ú-ri jín-ró, ja ná ndáku-ró rúu núsáá. ¹⁷ Ja yúan ní táji-rí se'e-ri Timoteo, ja maní-rí jín-i, te jaa-i nuu-ro jíná'an-ró, chí bueno jándatu-i nuu máá Jító'o-yo. Te máá-i naxndáku-i nuu-ro ndasa modo sá'a-ri nuu Cristo, te ndasa stá'an-ri nuu táká tíku'ni taká lado. ¹⁸ Te sava-i, kásávixi-i máá-i nátu'un kájani iní-i ja má jáa kuti-gá-ri nuu-ro. ¹⁹ Ko nú játa'an iní máá Jító'o-yo, te jaa yachi-ri nuu-ro. Yúan-na te ma sá'a-ri cuenta ndasa ká'an cháa vixi-ún, ko kuni-ri ndé fuerza ndíso-de. ²⁰ Chí ñuu nuu tá'ú Dios tíñu, nasu máá tú'un sáni-ni kúu, chí ndíso fuerza. ²¹ Ndéja kuni-ro, ja jáa-ri nuu-ro jín yúnu xí, xí jín tú'un ja kúndá'ú iní-ri róo, xí já ká'an vitá-ri jín-ró.

5

Ja ní kana jín Pablo nuu cháa ni sáténé

¹ Te ni kenda ndija tu'un ja ñn róo jika téné. Te cháa-ún, ví'í-gá jika téné-de nasu já kásá'a ñayívi sñn nación, chí ncháka-de ñasí'í táa-de. ² Te naja kásávixi-ro máá-ró núsáá. Va'a-ga ná ndúkuí'a iní-ro, te nuu-ro ná cháxio-ró cháa ni sá'a falta-ún ki'in-de. ³ Chí ruu, vasa tú kánchaa máá-rí jian, ko nátu'un kánchaa-ri. Chí nátu'un ja á ni sá'a-ri súan, ní kánchaa-ri núu, chí vina náku'ndíi ndija-ri siki cháa ni sá'a súan. ⁴ Vina te nátu'un a ni naketá'an-ró jín-rí. Chí jín sí'ví máá Jító'o-yo Jesús, te jín fuerza Jító'o-yo Jesús, ká'an-ri. ⁵ Te cháa yúan ná chí'i-yó-de nda'a Satanás náva'a ná kúu tu'un yúkú ndíso-de, ko kaku añú-de kivi ndíi máá Jító'o-yo Jesús. ⁶ Tú va'a ja sátéyí-ró máá-ró. Xí tú kájini-ro já ñn tá'ú-ni yujan ía, te jiá ndí'i-ni yujan sá'a náún. ⁷ Núsáá te ná skána-ró yujan ía tú'ú-ún, náva'a ná kúu-ró yujan jáa, nátu'un kákuu ndija-ró já tú yí'i yujan ía róo vina. Chí lélú Pascua, ni jii-ya já siki yóo, te máá-ya kúu Cristo. ⁸ Násá'a-yó víko-ún núsáá, ko nasu jín yujan ía tú'ú, ni nasu jín yujan ía chá'an, xí yujan ía ñáá, chí sua ná kóo kájí, te ná kóo ndaa statilá ja tú yí'i

yujan ía. ⁹ Te jíin carta, a ni kastu'ún-rí nuu-ro já má kivi nduu-ro jíin ñáyivi kájika téné. ¹⁰ Nasu áchí-ri ja má kúu ketá'an-ró jíin ñáyivi kájika téné ío ini ñuyívi yá'a, xí jíin ñáyivi tóo iní, xí jíin ñáyivi kuí'ná, xí jíin ñáyivi káchiñú'ún ndosó, chí nú súan, te jínu ñú'ún já kenda níni-ro ini ñuyívi yá'a núu. ¹¹ Chí sua ni chaa-ri tutu nuu-ro, ja nú in chaa ká'an-de ja ñani-yo kúu-de, te jíka téné-de, xí tóo iní-de, xí chíñú'ún-de ndoso, xí ká'an ndiva'a-de, xí ká'vá-de, xí kuí'ná-de, yúan-na te jíin cháa sá'a súan, ma kivi nduu-ro, ni ma kée kúti-ro staa jíin-de. ¹² Chí ndasa kuu nakuxndíi-ri sikí ñáyivi ká'jin sín inga sikí. Nasu sikí ñáyivi ká'jin jíin-ró kúu cuenta máa-ró já nákuñndíi-ró-i náún. ¹³ Chí máa Dios, nakuxndíi-ya sikí ñáyivi ká'jin sín inga sikí. Núsáa te chaa ñaa ma'ñú-ró jíin, náskúnu-ró-de ki'in-de.

6

Tu'un jikín nuu-í sikí tá'an-i nuu justicia

¹ Te nú in róo jikín nuu-ro sikí inga tá'an-ró, te naja káchundéé iní-ro ndúkú-ró justicia nuu cháa tú ká'io ndaa. Naja tú kásánda-ro núu cháa ndoo. ² Xí tú kájiní-ro já ñáyivi ndóo, koto nchaa-i ñuyívi náún. Te nú koto nchaa máa-ró ñuyívi, naja tú kákanda-ró sá'a-ró justicia sikí in cuestión lúli-ni núsáa. ³ Xí tú kájiní-ro já koto nchaa máa-yó ndájá'a ándívi jíná'an náún. Naga ni kuu taká ja ío ini ñuyívi yá'a núsáa. ⁴ Núsáa te hora ja jínu ñú'ún-ró já koo justicia sikí tínu ká'io ini ñuyívi, naja ndúkú-ró cháa tú kájatú'ún vá'a tiku'ni, ja ndúu-de justicia. ⁵ Súan ká'an-ri náva'a ná kúka nuu-ro. Núsáa te á tú ndíchí kúti ní in-ró, ja kúu koto nchaa-de ndé ñani-ro ío ndaa náún. ⁶ Chí ñani jíin ñani, kivi koyo-de nuu justicia, vasa tú kákandíja justicia-ún náún. ⁷ Súan chí máni kástívi ndíja-ró tínu, ja káskívi tá'an-ró núu justicia. Á tú va'a-ga ná sía-ro-í sá'a ndiva'a-i jíin-ró, jíin já xndá'ú-i róo. ⁸ Chí sasua kásá'a ndiva'a-ró, te káxndá'ú-ro onde ñani-ro.

Ja tú nani'in tá'u ñáyivi ñaa

⁹ Á tú kájiní-ro já ñáyivi tú ío ndaa, ma nani'in tá'u-í ndívi koyo-i ini ñuu nuu tá'ú Dios tínu. Ma xndá'ú-ro máa-ró, chí ni ñáyivi kájika téné, ni ñáyivi káchiñú'ún ndosó, ni ñáyivi káisiiki ncháa tá'an, ni chaa kánda sá'í, ni chaa kákuu xi'ncha, ¹⁰ ni ñáyivi kuí'ná, ni ñáyivi tóo iní, ni ñáyivi ká'vá, ni ñáyivi káka'an ndiva'a, ni ñáyivi chísa'í ndatínu tá'an, ma nani'in tá'u-í ndívi koyo-í ini ñuu nuu tá'ú Dios tínu. ¹¹ Te súan kánda sava-ró núu, ko vina, a ni nakacha-ya róo, a ni nasánda-ya róo, a ni kakendoo ndaa-ro jíin sí'vi máa Jító'o-yo Jesús onde jíin Espíritu Dios máa-yó. ¹² Taká tínu kúu sá'a-ri. Ko tú ndíi kéndoo va'a. Taká tínu kúu sá'a-ri, ko tú kuní-ri ja kúti in in tínu-ún so'o-ri. ¹³ Ío ndeyu já kú'un chíi, te chíi kúu ja kú'un ndeyu, te ndendúu yuán náa sá'a Dios. Ko yiki kúñu-yó, nasu já kuatínu nuu tú'un téné kúu, chí ja kuatínu nuu máa Jító'o-yo kúu, te Jító'o-yo jatínu-ya máa yiki kúñu-ún. ¹⁴ Te Dios, a ni naschakú-ya Jító'o-yo, te suni súan naschakú-ya yoo jíin fuerza máa-yá. ¹⁵ Á tú kájiní-ro já yiki kúñu-ró kúu pedazo Cristo. Núsáa te á kuu ki'in-ri pedazo Cristo te nasá'a-ri pedazo in ña'an kuaxán. Aa, ma kúu kuti. ¹⁶ Á tú kájiní-ro já cháa ketá'an jíin ña'an kuaxán, in-na kúu-de jíin-ña, chí súan ká'an: Ndendúu-ún, in-na kúu, áchí. ¹⁷ Ko chaa ketá'an jíin Jító'o-yo, in-na nuu, kúu-de jíin-yá. ¹⁸ Kunu-ró koto-ró tínu téné. Chí taká kuachi sá'a chaa, fuera yiki kúñu-de kúu. Ko nú sáténé-de, chí sikí yiki kúñu máa-de sá'a-de kuachi. ¹⁹ Á tú kájiní-ro já vé'e i kúu yiki kúñu-ró, te onde nuu Dios ni kenda Espíritu Santo vai ncháa

ini-ro. Chi nasu máá-ró xín máá-ró. ²⁰ Chi ya'u ni nakuaan-ya róó. Núsáá te ná nákana jaa-i Dios sá'a-ró jíin yíki kúñu-ró jíin ini jíin añú-ro. Chi máni Dios xín yúán.

7

Tu'un tanda'a jíin tú'un tú ndúsiin

¹ Ná ká'an-ga-ri sikí táká tu'un ni chaa-ró núu-rí. Va'a-ga kendoo chaa nú tú ké'é-de ñasí'í. ² Ko kuachi ja ío tu'un téné, ja yúán vá'a-ga ná ñn ná ñn-de ná kóo ñasí'í máá-de. Te ná ñn ná ñn-ña ná kóo yii máá-ña. ³ Te chaa kúu yii-ún, ná skíkuu va'a-de jíin ñasí'í-de. Te ñasí'í-ún, suni súan ná skíkuu va'a-ña jíin yíi-ña. ⁴ Ñasí'í, tú kúu tá'ú máá-ña tíñu nuu yíki kúñu-ña, chi yii-ña. Suni súan chaa kúu yii, tú kúu tá'ú máá-de tíñu nuu yíki kúñu-de, chi ñasí'í-de. ⁵ Nú kákuni-ro kakán ta'u ní'in-ró ñn tiempo-ni, te nú ío conforme tá'an-ró, te kuu sásá'an-ró máá-ró, te nú túu te túu. Yúan-na te va'a-ga ná náketá'an tuku-ró, náva'a ma kúu koto nchaá Satanás róó sikí tú'un téné. ⁶ Ko tu'un yá'a ká'an-ri sikí permiso, nasu já tá'ú-rí tíñu nuu-ro. ⁷ Játa'an ini-ri ja táká chaa ná kóo-de nátu'un káa-ri, ko ná ñn ná ñn-de ni ní'in-dé ta'u-dé nuu Dios, chi súan ni teta'an-ya-dé. ⁸ Súan ká'an-ri jíin cháa kákuu soltero, jíin ñá'an kákendoo ndá'ú, ja vá'a-ga kendoo súan-ni jíinán nátu'un ruu. ⁹ Te nú kájini máá, já má kánda jíin, ná tánda'a. Chi va'a-ga ja tánda'a, nasu já ndúkijí. ¹⁰ Ko jíin ñáyivi ní katanda'a, ká'an ni'in-ri, ko nasu rúu chi máá Jító'o-yo ká'an: Ja ñasí'í, ma xndóo-ña yíi-ña. ¹¹ Te nú kenda-ña kuni-ña, ma nátanda'a-ña, xí ná nándikin-ña yíi-ña, Te chaa kúu yii-ún, ma kíñi'in-de-ña kí'in-ña. ¹² Te jíin sáva-ga-de ká'an máá-rí, nasu máá Jító'o-yo: Nú ñn ñani-yo ncháka-de ñn ña'an tú kándija, te játa'an ini máá-ña kúncha-ña jíin-de, ma kíñi'in-de-ña kí'in-ña. ¹³ Te nú ñn ña'an ncháka-ña ñn chaa tú kándija, te játa'an ini máá-de kunchaa-de jíin-ña, ma kíñi'in-ña-dé kí'in-de. ¹⁴ Chi chaa tú kándija, a ni ndundoo-de sá'a ñasí'í-de. Te ña'an tú kándija, a ni ndundoo-ña sá'a yii-ña. Chi nú tú súan, te koo chá'an sé'e-ró núú, ko vina a ni kandundoo-i. ¹⁵ Ko nú kuxio chaa tú kándija-ún kuni-de, ná kúxio-de. Chi ja yúán tú níni xáan sikí cháa xí ña'an. Chi sua vindáa vinené ná kúxiukú-yo kuni Dios ja ní kana-ya xiní-yo. ¹⁶ Chi naún jini róó, ñasí'í, ja sánaa te kundéé-ró kaku yii-ro sá'a-ró, xí róó, chaa kúu yii, ja kaku ñasí'í-ro sá'a-ró. ¹⁷ Ko nátu'un ni ja'a Jító'o-yo núu ñn ñn-de, jíin nátu'un ni kana Dios xini ñn ñn-de, súan ná káka-de, chi suni súan tá'ú-rí tíñu nuu táká tikuni. ¹⁸ Ni kana-ya xiní ñn chaa ja á ni xiti ndúu náún. Núsáá te ná kóo-de súan-ni. Ni kana-ya xiní ñn chaa tú ní xiti ndúu náún. Ma xiti ndúu-de máá-de núsáá. ¹⁹ Tu'un xiti ndúu, jíin tú'un tú xiti ndúu, tú ndé játiñu, chi sua ja ná skíkuu va'a-yó tíñu tá'ú Dios. ²⁰ Ná ñn ná ñn-de ndasa ni jo hora ni kana-ya xiní-dé, jíin yúan ná kúndij-de. ²¹ Mozo kúu-ró, te ni kana-ya xiní-ro náún. Ma yú'ú-ro núsáá vii. Ko nú jini máá-ró já kúu kenda-ró káka kuu ndicha-na-ro, kuu nú kuu. ²² Chi nú mozo kúu-de, te ni kana Jító'o-yo xiní-dé, libre ío-de nuu máá Jító'o-yo. Suni súan jíin cháa jika kuu ndicha-na, nú ni kana-ya xiní-dé, mozo kúu-de nuu Cristo. ²³ Chi ya'u ni nakuaan-ya róó jíinán-ró. Ma kuátíñu sáni-ró núu cháa núsáá. ²⁴ Náni, ná ñn ná ñn chaa ndasa tíñu ni kana-ya xiní-dé, súan ná kúndij-de náva'a ná kuátíñu-de nuu Dios. ²⁵ Ko sikí ñá'an jáá, tú ní tá'ú máá Jító'o-yo tíñu nuu-rí. Ko ná ká'an-ri ndasa jáni ini-ri, nátu'un ñn chaa ja ní kundá'ú ini Jító'o-yo-dé, náva'a kundij ndaa-de. ²⁶ Vai tundó'o sikí-yo vina. Te ja yúán jáni ini-ri ja vá'a-ga kendoo chaa nú kunchaa-ni máá-de súan. ²⁷ Ncháka-ró ñasí'í

náun. Ma sía-ro-ñá núsáá. Tú ñasí'í-ro náun. Ma kúñukuu inji-ro ñasí'í vii. ²⁸ Ko nú tãnda'a-ro, nasu kuáchi sá'a-ró. Te nú ña'an jáá ní tãnda'a-ñá, nasu kuáchi sá'a-ña. Ko ñayivi yúan, ni'in-í tundó'o inji ñuyivi yá'a. Te tú kuni-ri ja tá'an-ro súan. ²⁹ Ñani, tu'un yá'a ká'an-ri chi a ni nduu kúti tiempo. Vina te chaá ká'io ñasí'í, ná sá'a-de cuenta ja túu-ña ío. ³⁰ Te chaá kãnde'e, natu'un tú kãnde'e-de. Te chaá kãkusii ini, natu'un tú kãkusii ini-de, te chaá kãjaan, natu'un tú naun kãnavã'a-de, ³¹ te chaá kútéñu jín tíñu ñuyivi yá'a, natu'un tú kútéñu-de, chi modo ñuyivi yá'a náa-ní. ³² Chi játa'an inji-ri ja má yú'ú-ro. Chaá soltero, jítu ini-de jín táka tíñu máa Jító'o-yo, ndasa ná kúsii ini Jító'o-yo sá'a-de, ³³ ko chaá a ni tãnda'a, jítu ini-de jín táka tíñu ja ío inji ñuyivi, ndasa kusii ini ñasí'í-de sá'a-de. ³⁴ Suni súan sín sín kãjani inji ña'an jáá jín ñá'an á ni tãnda'a. Chi ña'an jáá, jítu ini-ña jín táka tíñu kuni máa Jító'o-yo, návã'a kendo ndoo yiki kúñu-ña jín añú-ña kuni-ña. Ko ña'an á ni tãnda'a, jítu ini-ña jín táka tíñu ío inji ñuyivi, ndasa kusii ini yii-ñá sá'a-ña kuni-ña. ³⁵ Ko tu'un yá'a ká'an-ri návã'a kendo va'a-ró jínã'an-ró. Nasu yó'o chú'un-ri sukun-ro, ko ni ka'an-ri návã'a kaka jínú'un-ró, te návã'a nuña-ró kuatíñu kútu-ro nú máa Jító'o-yo. ³⁶ Te nú ñn chaá jáni inji-de ja tú va'a jika-de jín ñn ña'an jáá, chi nú ni ja'a medida kúu, te nú níni sá'a-de, núsáá te ná sá'a-de ndasa kuni-de, nasu kuáchi kúu ná tãnda'a-dé jín-ña. ³⁷ Te nú ñn chaá kãndii ni'in inji añú-de, te tú nándi'i-de, chi kúu jító-de máa-de, te ni chaá inji añú-de ja má tñn-de ña'an jáá-ún. Suni va'a-ni sá'a-de. ³⁸ Súan ío, te chaá tãnda'a jín-ña, va'a sá'a-de. Te chaá tú tãnda'a jín-ña, va'a-gã sá'a-de. ³⁹ Ña'an ní tãnda'a, nú nini chakú yii-ñá, yí'i-ña ndá'a-dé. Ko nú a ni jii yii-ñá, yúan-na te a ni nuña-ña. Te nú kuni máa-ña, te kuu ná ná tãnda'a-ñá jín ñn chaá kãndija nuu máa Jító'o-yo. ⁴⁰ Ko jáni inji-ri ja síi-gã koo inji-ña nú kunchaa ndá'ú máa-ña súan-ni. Te jáni inji-ri ja súni yí'i Espiritu Dios ruu.

8

Siki ndéyu já kãjani-i nuu ndoso

¹ Bueno. Te siki ndéyu já kãjani-i nuu ndosó, ndaa chi taká-yo kãjini-yo yakú. Te jín tú'un kãjini-i-ún kúu ja kãsãvixi-i máa-i, ko jín tú'un kúnda'ú inji tá'an kúu ja nákuá'nu-gã-i jín. ² Nú ñn chaá jáni inji-de ja tú'a va'a-de, núsáá te kuni-gã te kutu'a va'a-de jín. ³ Te nú ñn chaá kumaní-dé jín Dios, suni jiní-ya núu cháa-ún. ⁴ Siki ndéyu já kãjani-i nuu ndosó, ká'an-ri, chi a kãjini-yo já tú ndé jítíñu kuti ndosó inji ñuyivi. Chi tú ingá Dios ío, chi máa ñn-ni-ya. ⁵ Chi vasa ío kua'a í'a, te ío kua'a jító'o ja kãskúnání máa-i í'a inji andíví xí ini ñuyivi, ⁶ ko máa-yó kãka'an-yo já máa ñn-ni máa Táa-yo Dios ío. Te onde nuu máa-yá vai taká ndatíñu te nuu máa-yá jítíñu-yó. Suni ñn-ni máa Jító'o-yo Jesucristo ío. Te máa-yá ni sá'a taká ndatíñu te ni sá'a-ya yóo. ⁷ Ko tú ndi'i-i kãjini-i tu'un yá'a. Te sava-i a ni kakaan-i jín ndosó onde sáá. Te nú kãyee-í, natu'un ndeyu ndosó kãyee-í, ko vitá inji añú-i, te kúchá'án añú-i sá'a. ⁸ Chi nasu jín ndéyu te kuatú'ún Dios yóo, chi nú tú kee-yo, nasu já yúan te kundá'ú-yo, te nú kee-yo, nasu já yúan te kendo va'a-gã-yo jín-ya. ⁹ Ko vasa ni'in kãndii-ro, koto-ró návã'a tú sũngava-ró tá'an-ró, ja vitá inji añú-ún, nuu kuáchi. ¹⁰ Róo chi chaá jiní kãkuu-ró, te nú ñn chaá kuni-de nuu-ro hora ja yé-ro stãa ini ve'e ndoso, á tú sãnaa te skii-i inji-de, te kivi-de kee túku máa-de ndeyu ndosó-ún sá'a-ró xí túu. ¹¹ A ni jii Cristo ja'a ñaní-ro, chaá vitá inji añú-ún, ko ja siki tú'un tu'a-ró-ún, te ni xnãa-ro-dé. ¹² Súan kãsã'a-ró kuáchi nuu ñaní-ro, chi ja ú'u-ni chĩndee-ró

iní añú-de ja vítá, te suni nuu Cristo kásá'a-ró kuáchi. ¹³ Ja yúán, te nú ndeyu sá'a ja júngava ñn ñani nuu kuáchi, ma kée kúti-gá-ri kuñu ní káni, náva'a ma súngava-ri ñani-ri nuu kuáchi.

9

Siki já ío derecho chaq apostol

¹ Nasu apostol kúu-ri náún. Á tú jika kuu ndicha-na-ri. Á tú ní jiní-ri nuu máá Jító'o-yo Jesús. Nasu róó kákuu tiñu ni sá'a-ri nuu máá Jító'o-yo náún. ² Nú tú kúu-ri apostol nuu sáva-ga chaq, ko nuu-ro chi kúu ndija-ri. Chi róó kákuu tuni-ri ja ndiso-ri tiñu apostol nuu máá Jító'o-yo. ³ Ya'á kúu tu'un ká'an-ri ja náma-ri máá-rí nuu cháa káxndichí ruu: ⁴ Á tú ká'io derecho-ri kee-rí ko'o-ri. ⁵ Á tú ká'io derecho-ri kunchaka-ri ñasí'í kándija, natu'un kanchaka sava-ga apostol, jín Cefas, jín cháa kákuu ñani máá Jító'o-yo. ⁶ Xí máá ñn-ni ruu jín Bernabé, tú ká'io derecho-ri ja tú sátiñu-ga-ri náún. ⁷ Ndé soldado kájatá'an, te yée-dé cuenta máá-de. Ndé chaq jítu uva, te tú yée-dé nde'e-í. Xí ío chaq skée-dé vaca-de, te tú jí'i-de leche-ti. ⁸ Natu'un ká'an chaq yúkú, ká'an-ri náún. Á nasu súni tu'un yá'a ká'an ley. ⁹ Chi nuu ley ja ní chaq Moisés, yóso: Ma chú'un-ró ñunu yú'u xndikí kiti jíkó, áchí. Á siki xndikí ká'an Dios xí túu. ¹⁰ Xí máni siki yóó ká'an tu'un-ún náún. Jandaa ja siki yóó yóso. Chi kuní-ya ja ná kúñukuu ini chaq jítu, ni'in-dé, te chaq jíkó, ná kúñukuu ini-de kee-dé. ¹¹ Nú ni kajakin-ri tu'un Espiritu ini-ro, te stútú-ri ja kúchaku-ri nuu-ro, kuachi xaan kúu náún. ¹² Nú sava chaq ío derecho-de kájukan-de súan nuu-ro, á tú va'a-ga kakan máá-rí. Ko tú ní kákuni-ri kuatiñu-ri derecho-ri, chi sua kándo'o-ri te ní'in-rí náva'a tú u'u kaka tu'un Cristo sá'a-ri. ¹³ Á tú kájiní-ro ja cháa kásatiñu ini ve'e i, ini ve'e i-ún kenda ja káichaku-de. Te chaq kájatíñu onde nuu altar, siki altar-ún káichaku ta'an-de. ¹⁴ Suni súan ni tá'ú tiñu Jító'o-yo ja siki tú'un va'a ná kúchaku chaq kájani tu'un va'a. ¹⁵ Ko ruu, tú naún ní jikán-ri ni ñn súan. Ni nasu cháa-ri tu'un yá'a ja ná kuá'a-ró núu-rí vina. Chi va'a-ga ná kúu-ri, nasu ja kasú ñn chaq nuu-rí ja sátéyí-rí máá-rí jín tiñu yá'a. ¹⁶ Vasa jáni-ri tu'un va'a, ja yúán má kúu sátéyí-rí máá-rí, chi níni skíkuu-ri sá'a-ya. Chi koo tundó'o siki-rí, nú tú kani-ri tu'un va'a. ¹⁷ Te nú jín gusto máá-rí sá'a-ri súan, yuán te ni'in-rí ya'u-ri. Te vasa tú játa'an ini-ri, ko ni chaq-ya tiñu siki-rí, te responsable-ri kúu. ¹⁸ Ndéja kúu ya'u-ri núsáá. Ja ná káka kuu-ri kani-ri tu'un va'a Cristo, ni tú níni yá'u-ri, ni tú jikán-ri derecho-ri siki tú'un va'a. ¹⁹ Ja yúán, vasa tú naún chaq ñn so'o-ri, játiñu-ri nuu táká-ni, náva'a skándija-ga-ri ñayivi. ²⁰ Natu'un judío násá'a-ri máá-rí nuu cháa judío, náva'a kundée-rí skándija-ri chaq judío. Te natu'un chaq yí'i nda'a ley, násá'a-ri máá-rí nuu cháa yí'i nda'a ley, vasa tú yí'i-ri nda'a ley, náva'a skándija-ri chaq yí'i nda'a ley. ²¹ Ko nuu cháa tú káandatu nuu ley, suni súan natu'un tú jándatu-ri nuu ley násá'a-ri máá-rí nuu-dé, náva'a kundée-rí skándija-ri chaq tú káandatu nuu ley, vasa ncháa ley Dios jín-ri chi yí'i-ri nda'a ley Cristo. ²² Te nuu cháa vítá ini, násá'a vítá-ri máá-rí, náva'a skándija-ri chaq vítá ini-ún. Súan taká-ni modo násá'a-ri máá-rí nuu táká chaq, náva'a kundée-rí nama-ri sava-de. ²³ Te ja siki tú'un va'a kúu ja sá'a ndi'i-ri súan, náva'a ruu, suni ná ní'in-rí ta'u-ri ja kenda yuán. ²⁴ Á tú kájiní-ro ja cháa kájinu carrera, chi ndi'i-de kájinu ndija-de, ko ñn-ni-de kundée-de ní'in-dé premio-de. Suni súan ndúkú ndée-ró kúnu-ró, náva'a ni'in-ro premio-ro. ²⁵ Te taká chaq káisiki, jító va'a ná'an-de máá-de. Te chaq-ún, súan kásá'a ndija-de, náva'a ni'in-dé ñn premio ja kútú'ú. Ko yóó chi ni'in-yo premio ja má kútú'ú kúti. ²⁶ Núsáá te modo súan, ndúkú ndée-rí

jínu-ri, tú jínu sáni-ri. Modo súan kájatá'an-ri, tú skée íú-rí. ²⁷ Chì sua tìn nì'in-ri máá-rí, te já'a-ri máá-rí, náva'a ma cháxio-ya rúu, vasa a nì jani-ri tu'un nuu sáva-ga chaa.

10

Sikì já káchiñú'ún-i ndoso

¹ Ñáni, kuní-ri ja ná júku'un inì-ro ndasa nì ka'jin ndiyi táa-yo núu vikó nu'ún, te nì kaja'a taká-de nuu mar. ² Te taká-de, nì kajanducha-dé nuu vikó nu'ún jín núu mar. Chi taká-de, nì ka'ndikìn-de Moisés. ³ Te taká-de, nì kayee-dé ndeyu ní ja'a máá-yá. ⁴ Te taká-de, nì kaji'i-de ñn-ni nducha ní ja'a-ya. Chi nì kaji'i-de nducha ní kenda chíi kava ní sá'a-ya. Te kava-ún, nì ndikìn yata-dé, chí kava-ún kúu nátu'un Cristo. ⁵ Ko tú ní kúshì iní Dios jín kuá'a-dé. Ja sikì yúan kúu ja ní xnáa-yá-de onde nuu ñú'un té'é. ⁶ Taká tu'un yá'a kúu ñn modo náva'a koto nchaa máá-yó, te ma ndío ñáá inì-yo nátu'un nì kandío ñáá inì chaa-ún. ⁷ Ma chíñú'ún-ró ndosó jíná'an-ró nátu'un nì kasá'a sava máá cháa-ún. Chì súan yóso núu tutú: Nì kajungoo ñayivi ní kayee-í nì kaji'i-te nì kandukuiñi-i nì kajita já'a-i, áchí. ⁸ Ni ma káka kuáxán-yó nátu'un nì kajika kuáxán sáva máá cháa-ún, te nì kaji'i oko unì mil-de ja ñn kivi-ní. ⁹ Ni ma kóto nchaa-yo Jító'o-yo Jesucristo nátu'un sava máá cháa-ún ja ní kajito nchaa-de-ya, te nì kaji'i-de nì sá'a ko. ¹⁰ Ni ma kútuku inì-yo nátu'un nì kakutuku inì sava-de, te nì kaji'i-de nì sá'a ñn kue'e xaan já ní ja'a-ya. ¹¹ Te modo-ún, nì kuu náva'a koto nchaa máá-yó. Te ja yúan, yóso-ún núu tutú vai nuu yóo, chaa kunì ndasa kuandi'i ñuyivi. ¹² Nú ñn chaa jáni inì-de ja kúndij nì'in-de, ná kóto va'a-de máá-de, náva'a tú ndua-de núsáa. ¹³ ñn-ni jító nchaa ja'ú róo, onde jín taká ñayivi. Ko bueno skíkuu Dios, te máá hora jító nchaa ja'ú róo, kuña-ya íchi kéndaró, náva'a kundéé-ró kéndaró. Súan te ma kuá'a-ya tú'un ja kóto nchaa-ga róo, ja má kánda-ga-ro. ¹⁴ Ñáni máni. Kunu-ró kóto-ró ndosó núsáa. Ma chíñú'ún-ró. ¹⁵ Nátu'un jín cháa ío káji xini, súan ká'an-ri jín-ró. Kani inì máá-ró naún tu'un ká'an-ri. ¹⁶ Vaso ñi, já ní kasá'a ñi-yo, nasu taká-yo káji'í ká'nu-yó ñíñí Cristo náún. Te staa já ní kasákuáchí-yó, nasu taká-yo káyee ká'nu-yó yíki kúñu Cristo náún. ¹⁷ Chì ñn-ni staa-ún ío. Súan yóo, tini-yo kákuu-yó ñn-ni ñayivi, chí taká-yo káyee ká'nu-yó ñn-ni staa-ún. ¹⁸ Nde'é ndasa kásá'a chaa Israel. Chaa káyee kíti já kásoko-dé nuu-yá, nasu káyee ká'nu-de nuu altar náún. ¹⁹ Naún áchí-ri núsáa. Játíñu ndoso náún, xí játíñu ndeyu ín nuu ndosó náún. ²⁰ Túu, chí ndeyu kásoko cháa sñn naciòn, nuu tachí kásoko-dé, nasu núu Dios. Te tú kuní-ri ja kétá'an ká'nu-ró jín tachí. ²¹ Ma kúu ko'o-ró iní vaso máá Jító'o-yo, te suni ko'o-ró iní vaso tachí. Ma kúu kee ká'nu-ró núu mesa máá Jító'o-yo, te kee-ro núu mesa tachí. ²² Xí kuní-yo kúkuíñi inì Jító'o-yo sá'a-yó náún. Nì'in-ga-yo vasa máá-yá náún. ²³ Taká-ni tiñu kúu sá'a-ri, ko tú ndi'í kéndoo luu. Taká-ni kúu sá'a-ri, ko tú ndi'í skuá'nu tá'an. ²⁴ Ni ñn chaa, ma ndúkú-de sá'a-de ja vá'a máá-de, chí ja vá'a inga ñani tá'an-de ná sá'a-de. ²⁵ Ndi'í-ni ndeyu núyá'u, kee-ro jíná'an-ró. Te nú kiyu'ú inì-ro, ma kaká tu'ún kúti-ro ndé onde vai-ún. ²⁶ Chì máá Jító'o-yo xín ñuyivi jín taká ndatiñu ío inì, áchí. ²⁷ Te nú ñn chaa tú kándija, te kana-de xini-ro kée-ro jín-de, te nú suni kuní-ro kí'in-ro, núsáa te kee-ro taká ja káni-de nuu-ro. Te nú kiyu'ú inì-ro, ma kaká tu'ún kúti-ro ndé onde vai-ún. ²⁸ Ko nú kastu'ún ñn chaa nuu-ro: Kundatu, chí ya'á ja ní kándij nuu ndosó kúu, achí-de. Yúan-na te ma kée-ro, já kuáchi chaa nì kastu'ún-ún jín kuáchi ja kiyu'ú inì-de. ²⁹ Sikì já kiyu'ú inì ká'an-ri. Ko nasu já sikì róo,

chì sikì já ingá chaa. Te nú kíyú'ú inì ingá chaa, naja kóto ncha-de ruu ndasa jíkà kuu ndicha-na-ri núsáá. ³⁰ Te nú ruu xna'an-ga nákuatá'ú-rí te yé-rí, naja káka'an ndiva'a-de sikì-rí sikì ndéyu ja ní jikan ta'u-rí ja'a-ún. ³¹ Núsáá te vasa ná kée-ro, vasa ná kó'o-ró, vasa ná sátiñu-ró, ko modo ja ná nákana jaa-i Dios ná sá'a-ró. ³² Koto-ró náva'a ma skívi-ró cháa judío, ni cháa sñn nación, ni tikunì Dios, nuu kuáchi. ³³ Suni súan ruu jíin táká tiñu sá'a-ri, kuní-ri ja ná kúsii iní taká chaa. Tú jítú iní-ri ja sá'a-ri ja vá'a máá-rí, chí kuní-ri sá'a-ri ja vá'a sava-ga chaa, náva'a kaku-de jíin'an-de.

11

¹ Ná ndáku-ró rúu jíin'an-ró, suni nátu'un ndáku máá-rí Cristo.

Ja ná kúndasu xini ñásíí

² Bueno kánuku'un inì-ro rúu. Te ká'jin nì'in-ró jíin táká tiñu nì tá'ú-rí nuu-ro, jíin modo ja ní stá'an-ri nuu-ro. ³ Ko kuní-ri ja ná kuní-ro jíin'an-ró ja Cristo kúu-ya xini táká chaa. Te cháa kúu-de xini ñásíí. Te Dios kúu-ya xini Cristo. ⁴ Taká chaa ja ndasú xini-dé te jikán ta'u-dé xí jáni-de tu'un, já'a-de tuka nuu xini-dé. ⁵ Ko taká ñásíí, nú tú ndasú xini-ñá te kakan ta'u-ñá xí káni-ña tú'un, já'a-ña tuka nuu xini-ñá, chí ñn-ni kúu nú seté xini-ñá. ⁶ Chí nú ñásíí, tú jasú-ña xini-ñá, ná seté-ña núsáá. Te nú kúka nuu-ñá seté-ña, xí xíti-ñá ixi-ñá, ná kasú-ña núsáá. ⁷ Chí cháa, ma kúu kasu-de xini-dé, chí muestra luu Dios kúu-de. Ko ñásíí, chí stá'an-ña ndasa luu káa inì yii-ñá. ⁸ Chí tú ní sáva'a-ya cháa jíin yíki ñásíí, chí sua ñásíí jíin yíki cháa. ⁹ Chí tú ní kúva'a cháa ja kuatíñu-de nuu ñásíí, chí sua nì kuva'a ñásíí ja sikí cháa. ¹⁰ Ja sikí táká ndajá'a ándívi te níni kundasu xini ñásíí. ¹¹ Chí nuu máá Jító'o-yo tú sá'a-ya cuenta ndéja kúu ja yíi, te ndéja kúu ja síí, chí nú túu ñn, te ma kóo inga. ¹² Chí nátu'un nì sáva'a-ya ñásíí jíin yíki cháa, te vina kúva'a cháa chí ñásíí, ko Dios kúu I'a sáva'a taká-ni. ¹³ Kani inì máá-ró jíin'an-ró, á ío va'a ja tú kundasu xini ñásíí te kakan ta'u-ñá nuu Dios. ¹⁴ Nasu máá ñúyivi stá'an nuu-ro, já tú luu jito cháa jíin íxi-dé, nú ná kée náún. ¹⁵ Ko nú ñásíí, te síá-ña íxi-ñá kee máá, luu jito-ña jíin, chí ixi-ún, nì ja'a-ya núu-ñá kundasu xini-ñá. ¹⁶ Ko nú ñn cháa kuní-de kutixín-de jíin tú'un yá'a, ko yóo tú ká'io costumbre-yo súan, ni tikunì Dios.

Sikì xini máá Jító'o-yo

¹⁷ Tá'ú ní'in-ri inga tiñu yá'a nuu-ro, ja tú kúsii iní-ri jíin-ró, chí tú kándutútú-ró já sá'a va'a-ga-ro, chí sasua ñáá-ga kásá'a-ró. ¹⁸ Ya'á ká'an-ri xna'an-ga. Nì jini tu'un-ri ja kásásñn-ró máá-ró, máá hora kácutútú-ró. Te yaku kándíja-ri. ¹⁹ Chí níni kóo ñayivi sásñn ma'ñú-ró, náva'a kuní-ro ndé ñayivi kándíja va'a ma'ñú-ró. ²⁰ Te nú ñn-ni nuu kándutútú-ró, nasu já kúxini-ró cuenta máá Jító'o-yo kúu-ún núsáá. ²¹ Chí ná ñn ná ñn-ró, máni kandu-ro núu ingá-de xna'an-ga kákuñi-ro. Te ñn-ró jí'i-ro sóko, te inga-ro nájini-ró. ²² Á tú káñava'a-ró vé'e nuu kée-ro kó'o-ró náún. Xí kásájá'a inì-ro núu tikunì Dios. Te cháa tú naún káindá'a-de, kákuka nuu-dé kásá'a-ró xí túu. Ndasa ka'an-ri jíin-ró jíin'an-ró. Kúsii iní-ri jíin-ró xí túu. Jíin tú'un yá'a tú kúsii kúti iní-ri jíin-ró. ²³ Chí tu'un yá'a nì kutu'a-ri nuu máá Jító'o-yo. Te suni ya'á ní stá'an-ri nuu-ro jíin'an-ró. Chí máá ákuáa já ní kanastúu-de Jító'o-yo Jesús, nì ki'in-ya stáa. ²⁴ Te nì jikan ta'u-yá. Te nì sakuáchi-yá. Te nì ka'an-ya: Ki'in te kee-ro jíin'an-ró, chí ya'á kúu yiki kúñu-ri, te ja sikí róo nì kukuáchi. Súan sá'a-ró te ná núku'un inì-ro rúu. Achí-ya. ²⁵ Suni súan nì ki'in-ya vaso, nuu ní ndi'i nì kuxini-ya. Te nì ka'an-ya: Vaso yá'a kúu contrato jáá já ní sá'a-ri

jín ñíí-rí. Te taká vuelta nú káji'i-ró, te súan sá'a-ró nává'a ná núku'un iní-ro rúu. Achí-ya. ²⁶ Chi taká vuelta ja káyee-ro stáa yá'a te káji'i-ró iní vaso yá'a, kivi ní jii máa Jító'o-yo kúu ja kákastu'ún-ró ondé kivi ncháa-ya. ²⁷ Te nú ñn cháa kee-dé staa yá'a, xí kó'o-de iní vaso Jító'o-yo yá'a, te nú tú jínú'ún sá'a-de, te koo kuachi-de nuu yiki kúñu máa Jító'o-yo jín nuu ñíí-yá. ²⁸ Ná ñn ná ñn cháa, ná nándúkú víi-dé siki máa-de núsáá. Yúan-na te kee-dé staa-ún te ko'o-de iní vaso-ún. ²⁹ Te nú ñn cháa tú jiní-de ja kúu yiki kúñu-ya, cháa-ún chi ndonda kuachi siki-dé nú ko'o-de kee-dé. ³⁰ Ja yúan ío kua'a cháa kaku'u, jín cháa vitá iní, ká'jin ma'ñú-ró jíná'an-ró. Te ñi kaji'i yaku-de. ³¹ Ko nú nándúkú víi-yo siki máa-yó, te ma ndóna kuachi siki-yo. ³² Ko nú a ñi ndonda kuachi siki-yo, máa Jító'o-yo xndó'o-ya yóo, nává'a tú ta'nu ndatu-yo jín ñáyivi ñúyivi. ³³ Nání mání, ja yúan nú kándutútú-ró káyee-ro, te kundatu tá'an-ró. ³⁴ Te nú ñn cháa jíi-de soko, ná kée-dé ve'e-de, nává'a tú ndonda kuachi siki-ro hora kándutútú-ró. Te sava-ga tiñu sánda-rí onde ná jáa-rí.

12

Siki tá'u ja vái nuu Espiritu

¹ Nání, siki taká ta'u ja vái nuu Espiritu, kuni-rí ja ná júku'un iní-ro jín. ² A káiná'an-ró ja ná ñi kakuu-ró cháa tú kákandíja, te ñi káindikin-ro yatá ndosó ñí'ín núu, ndasa ñi kakuu iní máa-ró núu. ³ Ja yúan kástu'ún-rí nuu-ro ja tú ni ñn cháa kuu ka'an tásí-de siki Jesús, nú a yí'i-de Espiritu Dios. Te tú ni ñn-de kuu ka'an-de: Jító'o-rí kúu Jesús, nú tú yí'i-de Espiritu Santo. ⁴ Chi sín sín ta'u ní saka-yá, ko suni ñn-ni máa Espiritu kúu. ⁵ Te sín sín tiñu ñi cháa-ya siki-yo, ko ñn-ni máa Jító'o-yo kúu. ⁶ Te sín sín modo kásatiñu-yó, ko suni máa Dios kúu I'a sá'a taká tiñu jín taká-yo. ⁷ Ko ná ñn ná ñn-de, ñi ja'a-ya tú'un Espiritu nuu-dé nává'a ná skuá'nu tá'an-de. ⁸ Chi onde jín máa Espiritu ñi ja'a ndija-ya tú'un ka'an ndíchí ñn-de. Te suni onde jín máa Espiritu ñi ja'a-ya tú'un ja júku'un iní inga-de. ⁹ Te nuu ingá-de, suni jín máa Espiritu ñi ja'a-ya ja ná kándíja va'a-de. Te suni jín máa Espiritu nuu ingá-de ja ná sá'a-de tana. ¹⁰ Te nuu ingá-de ja ná sá'a-de taká tiñu ñá'nu. Te nuu ingá-de, ja ná káni-de tu'un. Te nuu ingá-de, ja ná nándúkú víi-dé siki taká ja vá'a ja ú'u. Te nuu ingá-de ja ná ká'an-de tiní yu'u. Te nuu ingá-de ja ná násama-de tu'un sín yu'u. ¹¹ Ko taká tiñu yá'a sá'a suni máa ñn-ni máa Espiritu. Sín sín sáka-yá nuu ñn ñn-de, ndasa játa'an iní máa-yá. ¹² Chi nátu'un yiki kúñu ñn-ni kúu, te nává'a kua'a pedazo, te taká pedazo-ún, vasa kua'a, ko ñn-ni yiki kúñu kúu, suni súan kúu Cristo. ¹³ Chi jín ñn-ni máa Espiritu ñi kajanducha taká-yo, nává'a nduu-yó ñn-na ñáyivi, vasa judío xí ñáyivi ñuu Grecia, vasa cháa kúu mozo xí cháa jika kuu ndicha-na. Ko taká-ni-de, ñi kani'in-dé ñn-ni máa Espiritu ñi sá'a-ya. ¹⁴ Ko yiki kúñu, nasu ñn pedazo-ni kúu, chi sua ndíso kua'a. ¹⁵ Chi nú ja'a ká'an: Nasu yiki kúñu xín rúu, chi tú kúu-rí nda'a, achí. Te vasa súan ká'an, ko máa yiki kúñu xín ná'ín. ¹⁶ Te nú so'o ká'an: Nasu yiki kúñu xín rúu, chi tú kúu-rí nduchi, achí. Te vasa súan ká'an, ko máa yiki kúñu xín ná'ín. ¹⁷ Nú ndí'i yiki kúñu ní kuu nduchi, ndasa kuni so'o núu. Nú ndí'i ní kuu so'o, ndasa kuaan xiko núu. ¹⁸ Vina te ñi jiní-yo ndasa ñi jata'an iní máa Dios te ñi cháa-ya taká pedazo-ún ná ñn ná ñn jika yiki kúñu. ¹⁹ Chi nú taká-ni ní kakuu ñn-ni pedazo-ún, ndasa koo máa yiki kúñu núu. ²⁰ Ko vina chi kua'a ndíja pedazo ío, ko máa ñn-ni yiki kúñu núu. ²¹ Ni ma kúu ka'an nduchi jín ndá'a: Tú jínu ñú'ún-rí róo. Suni súan ni ma kúu ka'an xini jín já'a: Tú jínu ñú'ún-rí róo. ²² Chi sua kánúú taká pedazo ndí'in ta'an jín yiki kúñu,

vasa vitá-ga jito. ²³ Te taká pedazo yiki kúñu ja jáni iní-yo já tú jíñú'ún jito, suu yuán ñúkuún xaán-gá jasú-yo núu. Te ja tú luu kájito-ún jiní-yo, luu-ga kájasu-yo núu. ²⁴ Te pedazo ja lúu kájito-ún jiní-yo, tú níni kúndasu nuu. Chi máá Dios, súan ni chutá'an-ya yiki kúñu-ún, te jíñú'ún-gá ni skéndooyá já tú luu jito-ún, ²⁵ náva'a tú sásin pedazo yiki kúñu-ún máá, chi taká pedazo-ún, sua in núu ná kóto va'a tá'an. ²⁶ Chi nú in-ni pedazo jatú, taká-ni pedazo in jínu-ni kájatú. Te nú in-ni pedazo jito luu, taká-ni pedazo in ká'nu-ni kákusi iní. ²⁷ Te róo, modo súan kákuu-ró yiki kúñu Cristo. Te pedazo-ya-ún kákuu in in-ró. ²⁸ Te súan ni jani máá Dios chaá kuañu nuu tíku'ni: Ja in, apóstol, ja úu, chaá kájani tu'un, ja uní, chaá kástá'an tu'un, yúan-na te chaá kásá'a tiñu ñá'nu, yúan-na te chaá kásá'a tana, te vásá cháa chindéé tá'an, jíin cháa kátá'ú tiñu, jíin cháa ká'an tini yu'u. ²⁹ Taká-de kákuu apóstol náún. Taká-de kájani tu'un náún. Taká-de kástá'an náún. Taká-de kásá'a tiñu ñá'nu náún. ³⁰ Taká-de kájiní-de sá'a-de tana sá'a-ya náún. Taká-de káka'an-de tini yu'u náún. Taká-de kánasama-de tu'un sin yu'u náún. ³¹ Ko ná kuítú iní-ro ndúkú-ró tá'u vá'a-ga kua'a-ya núu-ro jíná'an-ró. Ko ío inga modo va'a xaán-gá, ná stá'an-ri nuu-ro jíná'an-ró.

13

Tu'un kúndá'ú iní tá'an

¹ Te nú ruu, vasa ká'an-ri nátu'un káka'an chaá xí ndájá'a ándivi, te nú tú kúndá'ú iní-ri-i, te kúu-ri nátu'un in kaa ja ndáxin káxin xí in platillo ja sáña. ² Te vasa jáni-ri tu'un sá'a-ya, te júku'un ndi'i iní-ri taká tu'un sa'í jíin taká tu'un ndíchi, te vasa kándija téyí-ri ja kúu skuío káni-ri yuku, te nú tú kúndá'ú iní-ri-i, tú na tiñu-ri. ³ Te vasa ná sáka ndi'i-ri taká ndatiñu-ri kee ñáyivi ndá'ú, te vasa ná kuá'a-ri yiki kúñu-ri kayu, te nú tú kúndá'ú iní-ri-i, tú na ya'u-ri ío. ⁴ Tu'un kúndá'ú iní, ndíso paciencia, te ndíso tu'un kúmani iní. Tu'un kúndá'ú iní, tú ndíso tu'un kuásún iní. Tu'un kúndá'ú iní, tú sávixi máá, ni tú sátéyí máá. ⁵ Tú ká'an ndíva'a. Tú ndúkú já kúu máá. Tú kití iní. Tú chú'un iní. ⁶ Tú ndúvatú iní, chi sua kúsi iní jíin tiñu ká'io ndaa. ⁷ Ndi'i jándéé iní. Ndi'i kándija. Ndi'i ñúkuu iní. Ndi'i kánda. ⁸ Taká tu'un kájani-yó, chi naa, te taká yu'u chi ndi'i, te tu'un ndíchi, chi taká kuxio, ko tu'un kúndá'ú iní, ma náa kúti. ⁹ Chi yaku-ni tu'un kájiní-yo, te yaku-ni tu'un kájani-yó, ¹⁰ ko onde ná cháa máá tú'un ni yija va'a, yúan-na te kuxio yaku-ni ja kájiní-yo-ún ki'in. ¹¹ Ná ni kuu-ri suchí yíkin, te ni ka'an yíkin-rí núu, te ni jani iní-ri nátu'un suchí yíkin. Ko nuu ní kuu-ri chaá ñá'nu, te ni chaxio-ri taká ja ní sá'a-ri ná lúlí-ri-ún kua'an. ¹² Te vina kánde'é-yó nátu'un jíin espejo ja káxkí'vi, ko kúkuéé-ga te kuni ndijin-yo nátu'un jíin núu tá'an-yó. Te vina chi yaku-ni jiní-ri, ko kúkuéé-ga te kuni ndi'i-ri nátu'un jiní káji-yá ruu. ¹³ Te vina ío uní tu'un jatíñu ni'in, tu'un kándija va'a, tu'un káñukuu iní, jíin tú'un kúndá'ú iní. Ko máá tú'un kúndá'ú iní, kánúu xaán-ga vásá úu-ga-ún.

14

Siki já káka'an-i sin yu'u

¹ Ndúkú ndéé-ró jíin tú'un kúndá'ú iní tá'an, te kuítú iní-ro ndúkú-ró taká ta'u já'a Espíritu, ko kánúu-gá ja káni-ró tú'un. ² Chi chaá ká'an-de sin yu'u, jíin Dios ká'an-de, nasu jíin ñáyivi, chi tú ní in chaá júku'un iní naún ká'an-de, chi jíin Espíritu ká'an-de tu'un sa'í. ³ Ko chaá jáni tu'un, jíin ñáyivi ká'an-de, chi skuá'nu-de ñáyivi-ún, te ká'an ká'nu-de, te ká'an ndéé-de jíin-i. ⁴ Chaá ká'an

sín yu'u, skuá'nu-de máá-de, ko cháa jáni tu'un, chí tikuní skuá'nu-ga-de. ⁵ Játa'an iní-ri ja taká-ro ná kúu ka'an-ro sín yu'u, ko kánúú-gá ja káni-ró tú'un, chí ñá'nu-ga cháa jáni tu'un vásá cháa ká'an sín yu'u, te nú tú násama-de tu'un-ún, náva'a kua'nu-ga tikuní sá'a-de jíin. ⁶ Ñáni, vina te nú ja-ri nuu-ro te ka'an-ri sín yu'u jíin-ró, naún tiñu ní'in já kúu róó, nú tú ka'an-ri in tu'un ní kenda ndijin, xí in tu'un ndíhí, xí in tu'un stá'an-ri. ⁷ Ío ndija ndatíñu kándaa tí'ú já kás'a ndusu, nátu'un xkuili xí guitarra. Te nú tú sín sín nota ndé'e, ndasa kuní-yo ndé yaa júku-de jíin xkuili, xí jíin guitarra-ún. ⁸ Te nú corneta tú ndé'e kájí, te ndé cháa sátu'a-de máá-de ja kuátá'an-de núsáa. ⁹ Suni súan róó jíná'an-ró, nú ká'an-ro sín yu'u, te nú tú kájí ká'an tu'un-ún, te ndasa júku'un iní-i naún tu'un ká'an-ro núsáa, chí kuachi tisí'ví-ró stí'ví-ró. ¹⁰ Kua'a núu yú'u ío iní ñuyívi ná sá'a-yó cuenta, te taká júku'un iní cháa jiní. ¹¹ Nú ruu tú júku'un iní-ri yu'u ká'an in cháa, te kúu-ri cháa jíká núu cháa ká'an-ún. Te cháa ká'an-ún, suni kúu-de cháa jíká núu-ri. ¹² Suni súan róó ja á kájítú iní-ro ní'in-ro tá'u Espíritu, ná ndúkú ndéé-ró náva'a skuá'nu va'a-ró tikuní jíin. ¹³ Ja yúan nú ká'an in cháa sín yu'u, ná kakán ta'u-dé nuu-yá náva'a kuu nasama-de tu'un. ¹⁴ Chí nú ruu kakan ta'u-ri jíin tú'un sín yu'u, iní añú-ri kúu ja jikán ta'u, ko nú tú júku'un kuti iní-ri, tú na tiñu. ¹⁵ Ndasá sá'a-ri núsáa. Ná kakán ta'u-ri iní añú-ri, ko suni ná kakán ta'u-ri jíin tú'un júku'un iní. Ná káta-ri iní añú-ri, ko suni ná káta-ri jíin tú'un júku'un iní. ¹⁶ Chí nú máni tu'un jiní máá-ró jíin añú-ro nákuatá'ú-ró jíin, te in cháa tú tu'a, ndasa kuní-de ka'an-de amén nuu tú'un nákuatá'ú-ró-ún, chí tú jiní kuti-dé naún tu'un ká'an-ro. ¹⁷ Chí róó, bueno nákuatá'ú ndíja-ró, ko inga cháa-ún, tú já'nu tu'un iní-de sá'a. ¹⁸ Nákuatá'ú-ri nuu Dios, ja tiní-ga yu'u ká'an-ri vásá taká róó. ¹⁹ Ko nuu tikuní, chí máá ú'un-ni tu'un ja júku'un iní-ri jíin, játa'an iní-ri ka'an-ri, náva'a suni stá'an-ri nuu sáva-ga cháa, vásá já ká'an-ri uxi mil tu'un sín yu'u. ²⁰ Ñáni, ma kóo-ró nátu'un suchí lúlí jíin tú'un júku'un iní-ro. Chí sua koo-ró nátu'un suchí lúlí jíin tú'un ñáá, ko ná yíja va'a-ró jíin já jiní tuní-ro. ²¹ Súan yóso núu ley: Jíin cháa ká'an sín yu'u, te jíin sáva-ga cháa ká'an tu'un jíká, súan ka'an-ri jíin ñáyivi yá'a, ko vasa súan te ni ma kúni so'o-i tu'un ká'an-ri, áhí máá Jíto'o-yo, áhí. ²² Ja yúan taká yu'u, máni tuní-ni kákuu nuu cháa tú kákandíja, nasu núu cháa kákandíja. Ko tu'un jáni-yó, tuní nuu cháa kákandíja kúu-ún, nasu núu cháa tú kákandíja. ²³ Núsáa te nú taká tikuní ndutútú iní-ni lugar, te taká súan ka'an sín sín yu'u, te yúan jakoyo cháa tú tu'a xí cháa tú kákandíja, á tú ka'an-de ja kándaa tachi-ro. ²⁴ Ko nú taká-ro kájani-ró tú'un, te kivi in cháa tú kándíja xí in cháa tú tu'a, te kuní-de kuachi máá-de, sá'a taká-ro, te ndandúkú víi-dé sikí máá-de, sá'a taká-ro. ²⁵ Te tu'un jáni sa'í iní añú-de kenda ndijin. Yúan-na te jukuiñi jíití-de te chiñú'ún-de Dios. Te kani ndaa-de tu'un ja ncháa ndija Dios jíin-ró. ²⁶ Ñáni, ja yúan nú kándutútú-ró, te ná in ná in-ró ío in yaa kata-ró, ío tu'un stá'an-ro, ío sín yu'u ká'an-ro, ío tu'un sa'í ká'an ndijin-ro, ío ja násama-ró tú'un sín yu'u. Ndi'i ná sá'a-ró jíná'an-ró náva'a skuá'nu tá'an-ró. ²⁷ Te nú ío cháa káka'an sín yu'u, ná kóo tu'un-ún ja jíin úu-de xí jíin uní-de. Ko in-ni-de in-ni-de ná ká'an. Te in-de ná násama-de tu'un sín yu'u. ²⁸ Te nú túu cháa nasama tu'un ío, ná kasú-de yu'u-dé nuu kándutútú-ró-ún núsáa. Te ná ká'an máá-de ja máá-de jíin Dios. ²⁹ Suni súan cháa kájani tu'un, ná ká'an uu xí uní-de, te sáva-ga-de ná nándúkú víi-dé-ún. ³⁰ Te nú inga cháa kánchaa-ún, a ní jiní ndijin-de yakú tu'un sa'í, te cháa ní kejá'a ná kasú-de yu'u-dé. ³¹ Chí taká-ro kuu kani-ró tú'un in-ni-ró

in-ni-ró, náva'a ná kútu'a taká-ro, te ndundéé iní taká-ro. ³² Te iní añú taká cháa kájani tu'un, kájandatú nuu máá cháa kájani tu'un-ún. ³³ Chí Dios, nasu Dios sávaá kúu-ya, chí sua vindaá vinené sá'a-ya. Te natu'un kásá'a-i nuu taká tiku'ni cháa ndoo, ³⁴ súan ná kasú taká ñasí'í yu'u-ñá nuu kándutútú-ró. Chí tú permiso ka'an-ña, chí nasu ñá'nu-ga kúu-ña natu'un ká'an ley. ³⁵ Te nú kutu'a-ña in tu'un kákuni-ña, te onde ve'e ná kaká tu'un-ña máá yí-ñá, chí tuka nuu kúu nú ka'an in ñasí'í núu kándutútú-i. ³⁶ Á nuu-ro jíná'an-ró ní kenda tu'un Dios, xí níni nuu máá-ni-ró ní jaá tu'un-ya náún. ³⁷ Te nú in cháa jáni iní-de ja in cháa jáni tu'un kúu-de, xí jika Espíritu jín-de, ná chú'un va'a iní-de, chí tiñu ni tá'ú máá Jító'o-yo kúu tu'un cháa-ri nuu-ro. ³⁸ Ko cháa tú játú'ún tú'un yá'a, suni tú játú'ún-yó-de. ³⁹ Ñáni, ja yúan ná kuítú iní-ro káni-ró tú'un jíná'an-ró, te ma kasú-ro núu cháa ká'an sín sín yu'u. ⁴⁰ Ko ñúkúún ná sá'a kájí-ró taká tiñu jíná'an-ró.

15

Tu'un nachaku ndiyi

¹ Ñáni, vina te kástu'ún-rí tu'un va'a nuu-ro já ní jani-ri nuu-ro sáá. Chí tu'un yúan, suni a ni kajatá'ú-ró, te suni jín tú'un yúan ká'in ni'in-ró, ² chí suni jín tú'un-ún ni kakaku-ró, te nú kátin ni'in-ró tú'un ni jani-ri nuu-ro, nú tú ní kákandija sáni-ró. ³ Chí suni tu'un kánúú já ní ni'in-rí-ún, ni nastá'an-ri nuu-ro: Ja ní jii Cristo ja sikí kuáchi-yó, natu'un ká'an tutu. ⁴ Te ni yuji-ya. Te ni nachaku-ya núu uní kivi natu'un ká'an tutu. ⁵ Te ni ndenda ndijin-ya núu Cefas. Te vásá ní ndenda-ya núu máá uxí uu-de. ⁶ Te vásá ní ndenda-ya núu ví'i-gá u'un ciento ñani-yo ká'in tútú-de. Te sava cháa-ún, sáni-ga káichaku-de. Te sava-de, a ni kaji'i-de. ⁷ Te vásá ní ndenda-ya núu Jacobo. Te vásá núu taká apóstol. ⁸ Te onde sandí'í-na, te suni ni kenda-ya núu-rí, natu'un nuu in suchí xánú. ⁹ Chí ruu kúu cháa lúli-ga nuu taká apóstol, ja kúka nuu-rí kunání-rí apóstol, kuáchi ja ní chindikín-ri tiku'ni Dios. ¹⁰ Te káa-ri natu'un ío-ri, chí súan ni jika tu'un luu ío iní Dios jín-rí. Te tu'un luu ío iní-ya, tú ní jika sáni jín-rí, chí sua ni sátíñu-ga-ri vásá taká máá cháa-ún. Ko nasu ruu, chí tu'un luu ío iní Dios ja jika jín-rí-ún, ni sá'a. ¹¹ Núsáá te vasa ruu xí vasa cháa-ún, súan kájani-ri tu'un, te súan kákandija-ró. ¹² Te nú kájani-yó tú'un Cristo ja ní nachaku-ya má'ñú ndiyi, te naja káka'an sava tá'an-ró já tú naún ndiyi nachaku núsáá. ¹³ Chí nú tú naún ndiyi nachaku, suni tú ní nachaku Cristo núsáá. ¹⁴ Te nú tú ní nachaku Cristo, kájani sáni-ri tu'un-ya, te suni kákandija sáni-ró-yá núsáá. ¹⁵ Cháa tú káka'an ndaa tu'un Dios kákuu-ri nú súan, chí ni kaka'an-ri ja ní naschakú Dios Cristo, te nú ma nachaku ndija taká ndiyi, tú ní náschakú-ya Cristo núsáá. ¹⁶ Chí nú ma nachaku taká ndiyi, suni tú ní nachaku Cristo núsáá. ¹⁷ Te nú Cristo, tú ní nachaku-ya, kákandija sáni-ró-yá núsáá, te kándiso-ga-ro kuáchi-ró nú súan. ¹⁸ Nú súan ío, te a ni kanaa taká cháa ja ní kaji'i nuu ndá'a Cristo núsáá. ¹⁹ Te nú nini máá vina-ni ja káichaku-yo, káñukuu iní-yo Cristo, cháa ndá'ú ii kákuu-yó vásá sáva-ga cháa núsáá. ²⁰ Ko vina a ni nachaku Cristo ma'ñú ndiyi. Máá-yá ni nachaku xna'an-ga vásá taká ja ní kaji'i. ²¹ Chí ja sikí in cháa, te ni cháa kue'e kuu-yo. Suni súan ja sikí in cháa, te nachaku ndiyi. ²² Chí natu'un kaji'i taká-i ni sá'a Adán, suni súan nachaku taká-i sá'a Cristo. ²³ Ko ná in ná in-de ndasa kándita koyo tá'an máá-de: Cristo xna'an-ga, te onde nchaá Cristo, te nachaku cháa káy'i nda'a-yá. ²⁴ Yúan-na te onde sandí'í-na te xnáa ndí'i-ya já kátá'ú tiñu, jín taká ja kákuñá'nu, jín taká ja kátin so'o. Yúan-na te nuu máá Táa-yo Dios te naku'a-ya núu nuu tá'ú-yá

tiñu. ²⁵ Chi tá'ú nini máa-yá tiñu onde ná kúxiukú taká ja kájito u'u-ya chí ja'a-yá sá'a-ya. ²⁶ Te máa kué'e kuu-yo, já jito u'u yóo, chí onde sandí'i-na te xnáa-yá-ún. ²⁷ Chi taká ndatíñu ni ki'in Dios, ni chúkú-yá chí ja'a Cristo, te sikí já ká'an súan, ja yúan jiní kají-yó já tú yí'i Dios nda'a Cristo, chí a ni chí'i Dios taká-ga ndatíñu nda'a Cristo. ²⁸ Ko nú a ni ndí'i taká ndatíñu yí'i nda'a Cristo, yúan-na te suni máa Sé'e-ún kivi-ya ndá'a máa I'a ja ní chí'i-ya taká ndatíñu-ún nda'a-yá, náva'a máa Dios kutiin ndí'i-ya taká ndatíñu. ²⁹ Chi nú túu, te ndasa sá'a cháa kájanducha sikí ndíyi. Te nú tú nachaku kuti ndíyi núsáá, naja kájanducha-dé sikí ndíyi núsáá. ³⁰ Te ruu, naja ndíta'an hora káindee ini-ri koto-ri tundó'o núsáá. ³¹ Náni, ká'an ndaa-ri, chí ja sikí róo jíná'an-ró kúu ja sátéyí-ri máa-ri nuu Jító'o-yo Cristo Jesús, ndíta'an kivi jí'i-ri. ³² Natu'un cháa yúkú ká'an-ri. Ni kajatá'an-ri ini ñuu Éfeso jín kiti xáan, te nú tú nachaku taká ndíyi, naún ya'u-ri ni'in-ri núsáá. Ná kée-yo ná kó'o-yó chí yuchaan kuu-yo nú súan. ³³ Ma xndá'ú-ro máa-ró, chí nú kájika-ró jín cháa ñáá, te sáchá'an-de róo, vaša va'a tiñu kásá'a-ró núu. ³⁴ Ná kóo kájí ini-ro jín tiñu ndaa. Ma sá'a-ga-ro kuáchi jíná'an-ró. Chí sava-de, tú kájiní-de nuu Dios. Súan ká'an-ri náva'a ná kúka nuu-ro. ³⁵ Ko sanaa te ka'an in cháa: Ndasá nachaku taká ndíyi, ndasa koo yiki kúñu-ún nchaá jín, achí-de. ³⁶ Ja xini ñáá kakuu-ró. Tata jakín-ro, ma náchaku kuti, onde nú tú kuu xna'an-ga. ³⁷ Te nú tata jakín-ro, nú trigo xí ingá nuni, nasu jakín-ro yukú ja kóo kúkuéé-ga, chí máa nuni víchí kúu ja jakín-ro. ³⁸ Ko Dios, já'a-ya yukú nuni-ún, ndasa ni jata'an ini máa-yá, te ná in ná in tata jín yukú máa. ³⁹ Taká kuñu, nasu in-ni kuñu kúu. Ko in kuñu kúu ndija kuñu cháa. Te inga kuñu kúu kuñu kiti, te inga kúu kuñu tiyáká, te inga kúu kuñu tisaa. ⁴⁰ Te ío yiki kúñu andíví, te ío yiki kúñu nuu ñú'un. Ko sijn luu káa ja ío andíví, te sijn luu káa ja ío nuu ñú'un. ⁴¹ Te sijn luu káa ndikandii. Te sijn luu káa yoo. Te sijn luu káa tiñuú xini, chí tú in nuu lúu kándaá tiñuú xini-ún. ⁴² Suni súan kúu ja náchaku taká ndíyi. Jakín-ya te te'yu, naschakú-ya te ma té'yu-ga. ⁴³ Jakín-ya te kuka nuu, naschakú-ya te nduu luu. Jakín-ya te koo vitá, naschakú-ya te nduu fuerza. ⁴⁴ Jakín-ya te ja káa yúkú, te naschakú-ya já kivi ndee andíví. Ío yiki kúñu yukú, te ío yiki kúñu yí'i ndee andíví. ⁴⁵ Suni súan yóso núu tutú: Adán xnáñúu, ni kuu-de in cháa ni kuva'a jín vida cuenta ñayivi, áchí. Te Adán sandí'i-na kúu máa-yá, te náschakú-ya-í jín Espiritu-ya. ⁴⁶ Ko cháa xnáñúu, nasu cháa yí'i ndee andíví kúu-de, chí cháa yukú kúu-de. Yúan-na te vása ní cháa cháa yí'i ndee andíví. ⁴⁷ Cháa xnáñúu kúu cháa nuu ñú'un, chí jín tikacha ní kuva'a-de. Te cháa uu, onde andíví vái-ya. ⁴⁸ Taká cháa nuu ñú'un káa natu'un máa cháa tikacha-ún. Te taká cháa onde andíví káa natu'un máa cháa andíví-ún. ⁴⁹ Te natu'un kájito-yó ndasa ni ka cháa tikacha-ún, suni súan koto-yó ndasa káa cháa andíví-ún. ⁵⁰ Náni, tu'un yá'a ká'an-ri, chí kuñu jín niñí, ma kúu ni'in tá'u ini ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. Ni ja te'yú, ma ní'in tá'u já má té'yu. ⁵¹ Kuni so'o-ró ná ká'an-ri in tu'un sa'í jín-ró. Nasu taká-yo kusú-yo, ko taká-yo, nasama-yo. ⁵² Ja in nú nuu-ni, natu'un in nakuaní-ni-yó, nuu ndí'i-na nde'e clarín. Chí nde'e clarín, te nachaku taká ndíyi, te ma té'yu-ga. Te yóo, chí nasama-yo. ⁵³ Chí ja te'yú yá'a, kánúu nukú'un ja tuká te'yu. Te ja kúu yá'a, kánúu nukú'un ja tuká kuu kuti. ⁵⁴ Te nú ja te'yú yá'a, nukú'un ja tuká te'yu, te ja kúu yá'a, nukú'un ja tuká kuu, yúan-na te skíkuu ja ká'an tu'un yóso núu tutú: Ni kundéé-yá ni ja'ni-yá kue'e kuu-yo. ⁵⁵ Róo kue'e kuu-yo, ndasa kundéé-ró jín-ri. Róo kue'e kuu-yo, ndasa tuu-ró rúu. Achí. ⁵⁶ Chí iñu kué'e kuu-yo kúu kuáchi. Te fuerza kuáchi kúu ley.

⁵⁷ Ko ná kúta'u-yo núu Dios ja já'a-ya fuerza kúndéé-yó sá'a Jito'o-yo Jesucristo.
⁵⁸ Ñáni máni, ja yúan ná kuíni ni'in-ró, ma náyu'ú-ro. Nene ná xndeá-ga-ro jíin tíñu kuní máá Jíto'o-yo. Chì a kájinì-ro já tú kásatiñu sáni-ró núu máá Jíto'o-yo.

16

Sikì já kakín-i xu'ún kuátíñu

¹ Sikì xú'ún kájakìn-ro já kuátíñu ñayivi ndóo, suni ná sá'a-ró nátu'un ni tá'ú-rí tíñu nuu tíku'ni ndañúu Galacia. ² Ndita'an kivi ñn semana, ná ñn ná ñn-ró vé'e-ró chíva'a sñn-ró yakú najíin, ndasa ni jatú'un-ya ní'in-ro, náva'a nú ni jaá-ri te tú níni kakín-ro. ³ Te nú ni jaá-ri, te koo chaá kaji máá-ró kuá'a-ró credencial nuu-dé, te tájí-rí-de onde ñuu Jerusalén kinchaka-de yakú ja kakín-ro-ún. ⁴ Te nú kee cuenta ja súni ki'in-ri, te kinyoyo-de jíin-rí.

Consejo jíin sá'an kúta'u

⁵ Te jaá-ri nuu-ro, te nú ni ja'an-ri ñuu Macedonia chì ichi ñúu Macedonia ja'a-ri jaá-ri. ⁶ Chì sanaa te kendo-ro jíin-ró, xí sjá'a-ri viko víjin, náva'a chu'un íchí-ró rúu nú ndénu kuní-ri ki'in-ri. ⁷ Chì vina tú kuní-ri ja ká'an-ri jíin-ró te ja'a-ni-ri ki'in-ri, chì ñúkuu ini-ri kendo-ro jíin-ró yakú kivi, te nú kuá'a máá Jíto'o-yo tú'un. ⁸ Ko kendo-ro ini ñuu Éfeso, onde jaá kivi Pentecostés. ⁹ Chì bueno ni nuña ñn yuxé'é kivi-ri sátiñu va'a-ri. Ko kua'a cháa kájasu ichi ío. ¹⁰ Te nú ni jaá Timoteo, te koto va'a-ró-de, ma síyú'ú-ro-dé, chì tíñu máá Jíto'o-yo sá'a-de nátu'un sá'a-ri. ¹¹ Ni ñn-ró ma sájá'a ini-ro núu-dé núsáa, chì sua vindáa vinené ná náchu'un íchí-ró-de náva'a ná ncháa-de nuu-rí, chì kundatu-ri-de jíin ñani-yo. ¹² Te cuenta ñani-yo Apolos, xaan ní ka'an ni'in-ri jíin-de ja ná jáa-de nuu-ro jíin ñani-yo. Ko ni ñn modo tú ní jata'an ini-ya jáa-de vina. Ko jaá ná'in-de, nú ná núña-de. ¹³ Koo ndito ini-ro jíná'an-ró. Kuiñi ni'in-ró jíin tú'un kákandíja-ró. Cuenta chaá téyíi sátiñu-ró, te ná kóo fuerza ini-ro. ¹⁴ Jíin tú'un kúndá'ú ini tá'an sá'a-ró táká tíñu. ¹⁵ Ñáni, a kájinì-ro já vé'e Estéfanos ni kákandíja xna'an-ga ini ñuu Acaya, te bueno kákutéñu-i kájatíñu-i nuu ñayivi ndóo. ¹⁶ Te ká'an ni'in-ri jíin-ró já ná kivi-ró chíi nda'a ñayivi kásá'a súan, jíin núu táká ñayivi káchindéé tá'an jíin-ró, jíin ñayivi kásatiñu jíin-ró. ¹⁷ Kúsiñi ini-ri ja ní chaá Estéfanos jíin Fortunato jíin Acaico, chì chaá-ún kákuu yunú-ro já tú ní ká'jin presente-ro. ¹⁸ Chì ni ndundéé ini añú-ri jíin ini añú-ro ní kasá'a-de. Ná kuátú'ún-ró cháa káa súan. ¹⁹ Sándéé ini-ro, áchí tíku'ni ká'io ndañúu Asia. Aquila, jíin Priscila, jíin tíku'ni náta'ka ini ve'e-de, onde jíin máá Jíto'o-yo káka'an ni'in-de ja ná sándéé ini-ro. ²⁰ Sándéé ini-ro, áchí taká ñani-yo. Te titú ndoo tá'an-ró nú káka'an jítá'an-ró. ²¹ Ya'á kúu tu'un ndéé ini, ni chaá máá-rí Pablo jíin ndá'a-rí. ²² Nú ío ñn chaá ja ná tú kúmanì-dé jíin Jíto'o-yo Jesucristo, ná náa-dé. Ña'an-ní Táta. ²³ Tu'un luu ío ini máá Jíto'o-yo Jesucristo, ná kóo jíin-ró jíná'an-ró. ²⁴ Kúndá'ú ini-ri taká-ro sá'a Cristo Jesús. Súan ná kóo. Amén.

LA SEGUNDA EPISTOLA DEL APOSTOL SAN PABLO A LOS CORINTIOS YA'A KUU CARTA UU JA NI CHAA SAN PABLO APOSTOL NUU ÑAYIVI ÑUU CORINTO

Sa'an kúta'u

¹ Máa-rí Pablo kúu-ri apóstol nuu Jesucristo, chi súan ni jata'an ini Dios. Te jín ñaní-yo Timoteo káchaa-ri tutu yá'a nuu tíku'ni Dios kánchaa ini ñuu Corinto, onde jín núu táká ñayivi ndoo káxiukú ní ñuu Acaya. ² Tu'un luu ío ini, jín tú'un kuaká'nu ini, ja kí nuu máa Táa-yo Dios, jín ja kí nuu máa Jito'o-yo Jesucristo, ná koo jín-ró jíná'an-ró.

Ndasa ni sándéé ini Pablo jín túndó'o

³ Ná kúta'u-yo núu Dios, Táa Jito'o-yo Jesucristo, chi Táa tu'un kúndá'ú ini yóo kúu-ya. Te suni Dios taká tu'un ndúndéé ini-yo kúu-ya. ⁴ Te máa-yá, chi já'a-ya tú'un ndéé ini-yo núu táká túndó'o káta'an-yo, náva'a yóo, suni kuu kua'a-yo tú'un ndéé ini nuu cháa kájito túndó'o. Te jín tú'un ndúndéé ini-yo sá'a Dios ja ká'an máa-yo máa tú'un ndéé ini. ⁵ Chi nátu'un jito ta'an-yo kuá'a túndó'o jín Cristo, suni súan bueno ní'in-yo tú'un ndéé ini-yo sá'a máa Cristo. ⁶ Ko nú kájito máa-rí túndó'o, yuán kúu ja ná kaku máa-ró te koo ndéé ini-ro. Xí nú kándundéé ini-ri, yuán kúu ja ná ndúndéé ini-ro. Chi ní'in-ro tú'un-ún, te nú jín paciencia ná ndó'o-ró túndó'o ni kando'o-ri. ⁷ Te tú násama ini-ri ja káñukuu ini-ri sikí roó, chi a kájini-ri ja nátu'un kájito ta'an-ro túndó'o jín-rí, suni súan kándundéé tá'an ini-ro jín-rí. ⁸ Kákuni-ri, ñáni, ja ná júku'un ini-ro sikí túndó'o ni kata'an-ri ini ñuu Asia. Chi ni kukuí'a ini añú-ri ja á yani ma kánda-ri, te káinda tu ká'nu-na-ri ja kúu-ri núu. ⁹ Ko máa-rí, a ni kaja'ncha ini-ri ja kúu-ri. Súan sá'a-ya náva'a ma kándíja-ri ja kúu nama-ri máa-rí, chi sua nuu Dios ja náschakú-ya ndíyi, kándíja-ri. ¹⁰ Chi máa-yá, ni nama-ya rúu jíná'an-ri onde nuu á yani kuu-ri, te náma-ya rúu. Te káñukuu ini-ri, ja súni nama-ga-ya rúu. ¹¹ Suni ná chéndéé-ró rúu ja kakán ta'u-ro já'a-rí, náva'a suni kua'a-í, ná nákuatá'ú-i ja sikí rúu, ná ni kani'in-rí ta'u-rí ni sá'a kua'a-í ja ní kajikan ta'u-í.

Naja tú ní jáa yachi Pablo

¹² Chi jín yá'a kúu ja kásatéyí-rí máa-rí. Chi ini añú-ri kúu testigo ja ní kajika kuu va'a ñúkúun-rí ini ñuyívi, jín tú'un ndoo ini, jín tú'un kájí ini cuenta Dios, nasu jín tú'un ndíchí cuenta ñuyívi, chi sua jín tú'un luu ío ini Dios. ¹³ Chi tuká káchaa-ri tu'un jáa núu-ro, chi ja á káka'u-ró-ún kúu, te a kájuku'un ini-ro. Te ñúkuu ini-ri ja ná júku'un va'a va'a ini-ro, ¹⁴ chi ndaa, kájuku'un ini-ro ñn tá'ú, ja onde kivi ncháa máa Jito'o-yo Jesús, te koo si ini-ro ja sikí rúu, te suni súan koo si ini-ri ja sikí roó jíná'an-ró. ¹⁵ Te súan ni jani ndija ini-ri. Te yuán jáa-ri nuu-ro xná'an-ga núu, náva'a kusí ini-ro úu jínu. ¹⁶ Chi ichi núu-ro jáa-ri, yuán-na te ja'a-ri ki'in-ri ñuu Macedonia núu, te ndenda-ri ñuu Macedonia, te nchaa-ri nuu-ro ingá jínu, te roó nachu'un íchí-ró rúu ki'in-ri ñuu Judea núu. ¹⁷ Te ja súan ni kuu ini-ri ja-ri, te cha nátu'u ini kúu-ri náún. Xí tú'un ja jáni ini-ri sá'a-ri-ún, tu'un jáni yúkú-ni ini máa-rí kúu náún. Yachi ká'an-ri: Kuu, kuu, yuán-na te: Túu, túu, náún. ¹⁸ Chi skíkuu va'a Dios, te jini-ya ja tú'un káka'an-ri jín-ró, nasu ká'an-ri: kuu, yuán-na te: Túu-ni. ¹⁹ Jesucristo kúu Se'e Dios. Te Silvano jín Timoteo jín rúu, ni kajani-ri

tu'un-ya núu-ro. Te jíin-yá, nasu tú'un kuu, jíin tú'un túu ío, chi nuu máa-yá, ío máni tu'un kuu. ²⁰ Chi taká tu'un ni keyu'u Dios, ni ka'an: Kuu, ja cuenta máa-yá. Te máa-yó, káka'an-yo: Amén, nuu-yá, chi kánakana jaa-yó Dios. ²¹ Te Dios kúu I'a skétá'an ni'in ruu jíin róo jíin Cristo. Te ni chaa-ya tíñu siki-yo. ²² Te suni máa-yá, ni chaa-ya tuni siki-yo, te ni ja'a-ya Espiritu-ya iní añú-yo já kúu seña-yo. ²³ Té jaa-ga-ri Corinto, chi tú kuní-ri kana jíin-rí nuu-ro. Te ná kúu Dios testigo, ndasa jáni iní añú-ri. ²⁴ Nasu kákuni-ri kutiin ni'in-ri so'o-ró ndasa kákandija-ró, chi sua káchindéé tá'an-ri jíin-ró já ná kúsi-gá iní-ro. Chi ká'in ni'in-ró jíin tú'un kákandija-ró.

2

¹ Ko súan ni chaa iní-ri ja má jaa-ri inga jínu nuu-ro jíin tú'un ndúkuí'a iní-ro sá'a-ri. ² Chi nú ndúkuí'a iní-ro sá'a-ri, te ndé chaa kúu ja násási iní ruu, chi suni máa cháa ja ndúkuí'a iní sá'a-ri-ún. ³ Te suni tu'un yá'a ni chaa-ri nuu-ro, náva'a nú ni jaa-ri, te ma kúkuí'a iní-ri sá'a cháa ja násási nini iní ruu jian. Te jáni ndija iní-ri ja nátu'un kúsi iní-ri, suni koo si iní taká-ro. ⁴ Chi siki já jíto xa'an-rí tundó'o, te tá'u'u iní añú-ri, te xa'an ndé'e nducha núu-rí, kúu ja ní chaa-ri tutu yá'a nuu-ro, náva'a ná kuní-ro já maní xa'an-rí jíin-ró, nasu já ndúkuí'a iní-ro sá'a-ri.

Siki tú'un kuña ká'nu iní

⁵ Ko nú in chaa sákuí'a iní-de ruu, nasu nini ruu sá'a-de jíin-rí, chi suni onde siki taká-ro sá'a-de. Súan ká'an-ri, náva'a tú ka'an xa'an-gá-ri nuu-ro. ⁶ Te sava-ró, ni kakana jíin-ró núu-dé, te su súan-ni a ni kuu castigo yá'a siki in chaa súan. ⁷ Ja yúan súa ná sá'a-ró tóká'nu iní-ro núu-dé jíná'an-ró, te ka'an-ro tú'un ndéé iní jíin-de, náva'a má ndáki'vi tu'un kuí'a iní-ún xiní-dé. ⁸ Te ká'an ni'in-ri jíin-ró, ja ná náka'an maní-ro jíin-de jíná'an-ró. ⁹ Chi suni ja siki tíñu yá'a kúu ja ní chaa-ri nuu-ro, náva'a koto nchaa-ri róo, te kuní-ri nú kájandatu va'a-ró taká tíñu. ¹⁰ Te nú sá'a-ró tóká'nu iní-ro núu in chaa, suni ruu. Te nú ni sá'a-ri tóká'nu iní-ri nuu in-de, siki já maní-rí jíin-ró núu Cristo, yúan ní sá'a-ri tóká'nu iní-ri nuu-dé, ¹¹ náva'a ma kúndéé Satanás xndá'ú yóo, chi a kájiní va'a-yó modo tñn yátá-ún yóo. ¹² Ná ni ja'an-ri ñuu Troas ja káni-ri tu'un va'a Cristo, ni nuña ichi já ká'an-ri ni sá'a máa Jító'o-yo. ¹³ Ko tú ní kúsi iní añú-ri chi tú ní nani'in-rí ñani-ri Títo. Yúan-na te ni nakuatá'ú-ni-ri nuu taká cháa-ún, te ni ki'in-ni-ri ichi kuá'an-ri ñuu Macedonia. ¹⁴ Ko ná kúta'u-yo núu Dios, chi bueno kúndéé-yó skáka-yó tíñu Cristo sá'a-ya, chi taká lugar jichá nuu tu'un-ya kuá'an kásá'a-yó, te kájiní tu'un-i-ya. ¹⁵ Chi tu'un Cristo, bueno skáka-yó já'an sá'a Dios, te jaa tu'un-ún nuu cháa kákaku jíin núu cháa kánaa. ¹⁶ In chaa-ún, vasa jini so'o-de tu'un-ún, ná kúu ii-de. Te inga chaa jini so'o va'a, ná kúchaku-ni-de. Te ja siki taká tu'un yá'a, ndé chaa kanda jíin. ¹⁷ Chi nasu cháa káxikó tú'un Dios cuenta mercancia kákuu-ri, vasa kásá'a sava cháa súan, chi sua cháa ndaa kákuu-ri. Nátu'un cháa ni táji Dios vai kákuu-ri, chi Dios, jiní-ya ndasa káka'an-ri tu'un Cristo.

3

Siki tú'un contrato jáa

¹ A ni ndejá'a-yó inga jínu ká'an-yo já'a máa-yó náún, xí kánandi-i-ri tutu ka'an ja'a-rí ja kúu róo, xí tutu ka'an-ro já'a-rí nátu'un sava-de náún. ² Róo kákuu tutu-ri yóso-ro iní añú-ri, te kájiní taká cháa nuu, te káka'u-de. ³ A kájiní ndijin-i ja róo kákuu tutu ni chaa Cristo, ja ní kaskáka-ri, ko nasu jíin tinta, chi jíin Espiritu Dios, I'a chakú, ni chaa-ya, ni nasu núu yúu tabla, chi ichi iní

añú. ⁴ Yuán kúu tu'un kájani ndija iní añú-ri jíin núu Dios sá'a máa Cristo. ⁵ Nasu kájani iní-ri ja kákundéé máa-rí ja máa-rí sikí tíñu-ún, ja kákuu iní-ri. Chí súan já'a máa Dios tu'un ja kúndéé-yó. ⁶ Chí sikí in contrato jáa, játiñu va'a-ri sá'a-ya, ko nasu já ká'an letra, chí ja ká'an máa Espiritu kúu. Chí letra já'ni, ko Espiritu náschakú. ⁷ Te tu'un-ún ja kúu-yo jíin núu, chí ní yoso núu yúu. Te xaan ní ndii ncháa kivi ní cháa-ún. Te ní ndii ncháa nuu Moisés ní sá'a. Te ja yúan tú ní kákuu nde'é sé'e Israel nuu-dé, vása kuéni kuéni ní nda'va ja ndii ncháa-ún. ⁸ Te nú súan ío yúan, naga ní kuu tu'un Espiritu. Á tú ví'í-gá ndii ncháa nuu. ⁹ Chí nú tu'un ja tá'nu ndatu-yo jíin, ní ndii ncháa, ví'í-gá ndii ncháa xaan tú'un nasánda yóo. ¹⁰ Chí ja ní ndii ncháa-ún, tuká ndii ncháa jíin yá'a, chí ní in-ga ndii ncháa ya'a. ¹¹ Chí nú ja ní nda'va-ún ní ndii ncháa, ví'í-gá ndii ncháa ja koo ní káni. ¹² Nú súan káñukuu iní-ri, te ná chúndéé iní-ri ka'an-ri núsáa, ¹³ te tú kásá'a-ri nátu'un ní sá'a Moisés, ja ní jasú-de in sa'ma núu-dé, náva'a tú kuu nde'é sé'e Israel nuu-dé ndasa kuanda'va ja ní ndii ncháa-ún. ¹⁴ Ko iní añú máa cháa-ún ní ndasu, chí onde vina nú káka'u-de tutu contrato aná'an, te suni nátu'un ndasú-ni sa'ma-ún nuu-dé, tú núña, chí onde nú kándija-yo Cristo, yúan-na te kuxio sa'ma-ún ki'in. ¹⁵ Suni sáni onde vina, nú káka'u-de tutu ní cháa Moisés, te ndasú-ni sa'ma-ún nuu añú-de. ¹⁶ Ko nú naxío káva iní-de nuu máa Jító'o-yo, te sa'ma-ún kuxio-ni ki'in. ¹⁷ Chí máa Jító'o-yo kúu-ya Espiritu. Te nuu ío Espiritu máa Jító'o-yo, yúan ío nuu káka kuu ndicha-na-yo. ¹⁸ Núsáa te taká máa-yó, tú ndasú nuu-yo, te kánde'é-yo núu máa Jító'o-yo, nátu'un nuu in espejo, ndasa ndii ncháa nuu-yá. Te suni súan ndii ncháa kánasama-yo nátu'un káa máa-yá. Súan sá'a Espiritu Jító'o-yo jíin-yó.

4

¹ Ja yúan ní cháa-ya tíñu yá'a sikí-rí nátu'un ní kundá'ú iní-ya rúu. Te tú kákuitá-ri, te tú káyú'ú-ri. ² Chí sua ní kachaxio-ri tu'un yísa'í ja kúka nuu-yo sá'a-ún kua'an. Tú xndá'ú-ri kájika kuu-ri, ní tú kánasama-ri tu'un Dios, chí sua káka'an ndijin-ri tu'un ndaa. Te taká ñayivi kájiní iní añú-i ja káka'an va'a-yo onde nuu Dios. ³ Te nú sáni-ga ndasú sikí tú'un va'a káka'an-ri, nuu cháa naa ndasú sikí. ⁴ Chí ja tñn so'o ñuyivi yá'a, ní jasú xini cháa tú káandija, náva'a tú tuun ndua tú'un va'a nuu já jini tuni cháa-ún, te kuni-de ndasa luu kánchaa Cristo, chí muestra Dios kúu-ya. ⁵ Chí nasu tú'un máa-rí kájani-ri, chí tu'un máa Jító'o-yo Jesucristo kúu. Te ruu kákuu-ri mozo-ro já sikí Jesús. ⁶ Chí Dios kúu I'a ní tá'ú-yá tíñu ja ná kúndijin ñuñáa. Te ní stúun-ya iní añú-ri, náva'a ná kuni-ri nuu Jesucristo ndasa ndii ncháa Dios.

Ndasa ndo'o ñayivi kándija

⁷ Ko tu'un yá'a ñú'un iní yiki kúñu vitá xaan-rí, náva'a ná kuni-ri ja onde nuu Dios kúu nuu kii fuerza ní in xaan, nasu núu máa-rí kenda. ⁸ Kájito-ri tundó'o taká lado, ko kákanda-ri jíin. Tú kákutuní iní-ri ndasa sá'a-ri, ko káñukuu ná in iní-ri. ⁹ Káchindikín-i ruu, ko tú xndóo-ya rúu. Kástují-í ruu, ko tú káxnáa-í ruu. ¹⁰ Te taká lado kájika kuu-ri, te nene a yani kuu yiki kúñu-ri, ná ní jii Jesús, náva'a jíin yiki kúñu-ri te ná kuni ndijin-i tu'un ní nachaku Jesús. ¹¹ Chí ruu, nini káichaku-ri, nene kája'a-ri máa-rí, te ná kúu-ri nú kuu-ri sikí Jesús, náva'a jíin yiki kúñu ndá'ú-ri yá'a, ná kuni ndijin-i tu'un ní nachaku Jesús. ¹² Ja yúan jika kue'e kuu-ri jíin-rí, te jíin-ró jika tu'un kuchaku-ro. ¹³ Ko in-ni modo káandija-ri, nátu'un cháa ní cháa nuu tutú: Ní kándija-ri te ja yúan ní ka'an-ri, áchí. Suni súan káandija-ri, te ja yúan káka'an-ri. ¹⁴ A kájiní-ri ja máa I'a ní naschakú Jesús, suni naschakú-ya rúu jíná'an-ri ja jíin Jesús, te kani-ya

rúu nuu-yá onde jíin róo jíná'an-ró. ¹⁵ Chi taká tundó'o yá'a kándo'o-ri ja sikí róo jíná'an-ró, náva'a nándeá-ga tu'un luu-ya kí'in nuu kuá'a-gá-i, te ná káa-ga ná nákuatá'ú-i, te ná nákana jaa-i Dios. ¹⁶ Ja yúán tú káyu'ú-ri, chi sua ndújáá añú-ri ñn ñn kivi, vasa kuakujtá yiki kúñu-ri. ¹⁷ Chi tundó'o kájito-ri vina, tú ká'ú kúu, chi núnúu-ni kúu, te ná ní'in-ri ta'u ñá'nu, luu xaan, kúu-ri ní káni sá'a-ún. ¹⁸ Tú kánde'é-ri nuu ndátíñu ja jiní ndijin-yo núu, chi sua kánde'é-ri nuu ndátíñu ja tú jiní ndijin-yo núu. Chi ndatíñu ja jiní ndijin-yo núu, ja'a-ni ki'in. Ko ndatíñu ja tú jiní ndijin-yo núu-ún, kundito ní káni.

5

Ve'e ja tú ní kuvá'a jíin ndá'a

¹ Chi a kájini-ri ja vé'e kuii ncháa-ri nuu ñú'un yá'a, nú ná náa, te a káñava'a-ri ñn ve'e ká'nu nuu Dios, ko ñn ve'e ja násu jíin ndá'a ní kuvá'a, chi ní káni súan-ni ío máá ondé andíví. ² Te ja sikí yá'a kúu ja kájaka nuu ini-ri, chi kákuni-ri kundasu ve'e-ri andíví-ún sikí-ri. ³ Chi nú ná nándasu sikí-ri, te ma kóo víchí líi-gá-ri. ⁴ Chi suni súan ruu ja ká'in-ri ini ve'e kuii yá'a, ndá'ú xaan kájaka nuu ini-ri, chi tú kákuni-ri kúvíchí líi-ri, chi sua kákuni-ri koso tá'an ku'un-ri, náva'a kunuu ja kúu-ún ki'in, te kendo ja kúchaku-ún ní káni. ⁵ Ko l'a ni sáva'a ruu ja súan nduu-ri, Dios kúu-ya. Te máá-yá ni ja'a-ya Espiritu ini-ri ja kúu seña nuu-ri. ⁶ Ja yúán nené ká'io ndéé ini-ri. Te kájini-ri ja níni ká'in-ri chi yiki kúñu yá'a, kájika kuu jíká-ri nuu máá Jító'o-yo. ⁷ Chi sikí ja kákandíja-ri te kájika-ri, nasu ja kánde'é-ri nuu. ⁸ Ko tú yú'ú-ri, vasa ví'i-gá kákuni-ri kenda-ri chi yiki kúñu yá'a, ja nájaa-ri kuxiukú-ri jíin máá Jító'o-yo. ⁹ Nándúkú ndéé vá'a-ri núsáa, vasa ká'in jíká-ri, xí káxiukú-ri ve'e ká'in yani-ri, ko ná kúsi ini-ya sá'a-ri. ¹⁰ Chi níni kuíni ndijin taká-yo yú'u mesa Cristo sánda-ya tíñu-yó, náva'a ki'in ñn ñn-yó yá'u-yó nú ndasa tíñu ni kasá'a-yó jíin yiki kúñu-yó, vasa va'a xí vasa ñáa.

Ndasa naketá'an-i jíin Dios sá'a-yó

¹¹ Kájini-ri kuandatu-ri nuu máá Jító'o-yo, te káskándíja-ri ñayivi. Ko a jiní ndijin Dios ruu jíná'an-ri, te suni káñukuu ini-ri ja kájini ndijin-ro rúu jíin ini añú-ro. ¹² Nasu núu-ro káka'an tuku máá-ri ja máá-ri, chi kákastu'ún-ri modo ndasa sátéyí-ro máá-ro sikí rúu, náva'a ná ní'in-ro tú'un xndió káni-ro núu cháa ja kásatéyí-de máá-de ja kánde'é-de ndasa kánda nuu-dé, tú kánde'é-de ndasa kánda ini añú-de. ¹³ Chi nú cháa kánda-tachi kákuu-ri, sikí ja játíñu-ri nuu Dios kúu. Te nú cháa ká'io káji ini kákuu-ri, sikí ja játíñu-ri nuu róo kúu. ¹⁴ Chi tu'un kúnda'ú ini Cristo, stétuu ruu sá'a-ri tíñu yá'a. Chi súan kájani ini-ri ja nú ñn-ya ní j'i ja'a taká ñayivi, te nátu'un ni kaji taká-i núsáa. ¹⁵ Te ni j'i-ya ja'a taká ñayivi. Ja yúán ñayivi káichaku, tuká kuchaku-i ja máá-i, chi kuchaku-i ja sikí máá-yá, l'a ni j'i te ni nachaku ja sikí máá-i. ¹⁶ Ja yúán ondé vina te ní-gá kua'an-yo, ma káni yúkú ini-ri koto-ri ni ñn ñayivi, vasa súan ni kájani yúkú ini-ri sikí Cristo sáa, ko vina tuká jani ini-ri súan. ¹⁷ Chi nú ñn ñayivi yí'i-i nda'a Cristo, a ni nduu jáa-i, te tu'un tú'ú, a ni kaja'a kua'an. Te vina a ni ndi'i ni kandujáa. ¹⁸ Te ndi'i ya'a ní sá'a Dios. Chi máá-yá a ni naskétá'an-ya rúu jíin máá-yá ni sá'a Cristo. Te ni cháa-ya tíñu sikí-ri ja kástu'ún-ri ndasa naketá'an-i jíin-yá. ¹⁹ Te jándaa, chi jíin Cristo ni jiku Dios, náskétá'an máá-yá ñuyivi jíin máá-yá, te taká kuachi kásá'a cháa tú ní chí'i-ya cuenta sikí-dé. Te ni cháa-ya tíñu sikí-ri ja ná káni-ri tu'un ndasa naketá'an-i jíin-yá. ²⁰ Ja yúán vái koyo-ri jíin sí'ví máá Cristo. Te ná sá'a-yó cuenta ja

yú'u núu Dios kákuu-ri. Te káka'an nda'ú-ri jíin-ró jíin sí'ví máá Cristo, ja ná náketá'an-ró jíin Dios. ²¹ Te Jesús, tú ní sá'a-ya kuáchi. Te ni nduu-ya kuáchi ni sá'a Dios ja yóó, náva'a kendo ndaa-yo modo Dios sá'a Cristo.

6

¹ Suni súan ruu, káchindéé tá'an-ri jíin-ya. Te káka'an ni'in-ri jíin-ró ja má kuatá'ú sáni-ró tú'un luu ío ini Dios. ² Chi áchí-ya: Máá kivi vá'a ni jini so'o-ri tu'un ká'an-ro, te kivi ní kaku-ró ní nama-ri róó. Vina-ni kúu máá kivi vá'a, vina-ni kúu máá kivi náma-ri róó, áchí-ya. ³ Ni ñn chaá, tú káskivi-ri-de nuu ní ñn kuáchi, náva'a ma ká'an-i siki tíñu kándiso-ri. ⁴ Chi sua káskíkuu va'a-ri jíin táká tíñu, nátu'un kájatíñu-ri nuu Dios. Te ni kakanda-ri vasa kájito-ri tundó'o, vasa kánandi'i-ri, vasa kándukuí'a ini-ri, ⁵ vasa káskúun-i yunu xii sukun-ri, vasa táan-í ruu vekaa, vasa kándonda vaa-i siki-ri, vasa kána tajin-ri, vasa kája'ni-ri máá-ri ja núma'ná, vasa ká'io ndicha ini-ri. ⁶ Ko kájika-ri jíin tú'un ndoo, jíin tú'un júku'un ini, jíin paciencia, jíin tú'un maní iní, jíin Espiritu Santo, jíin tú'un kúndá'ú ndija ini, ⁷ jíin tú'un ká'an káji, jíin fuerza Dios, jíin tú'un jika ndaa nuu tú'ma-yó, kúu ichi ndávésé-ri, te kúu ichi ndává'a-ri, ⁸ vasa jíñú'ún káka'an-i jíin-ri xii túu, vasa kájatú'ún-i ruu xii túu. Káka'an-i ja cháa xndá'ú kákuu-ri, vasa chaá ndaa kákuu-ri. ⁹ Káka'an-i ja tú kánakuni-i ruu ko a kájiní va'a-i ruu, xii já káji-i-ri, ko káichaku ná'ín-ri, xii já káxndó'o-i ruu, ko tú ní kája'ni-í ruu. ¹⁰ Káka'an-i ja kándukuí'a ini-ri, ko nene ká'io sii iní-ri, xii já cháa ndá'ú kákuu-ri, ko kásá'a kúká-ri kua'a ñáyivi, xii já tú naún káñava'a kuti-ri, ko máá-ri xii ndí'i. ¹¹ Róó chaá ñuu Corinto. ni kaka'an káji-ri jíin-ró, te onde jíin ini jíin añú-ri ni kundá'ú ini-ri róó. ¹² Ruu, chi ío lugar ini añú-ri ja kúu róó, ko róó, tú kásá'a-ró lugar ini añú-ro ja kóto ndá'ú-ro núu-ri. ¹³ Nátu'un jíin sé'e-ri ká'an-ri. Ná kúndá'ú tuku ini máá-ró ruu, náva'a ñn núu ná xndíó káni-ró tú'un-ún.

Siki tú'un tú kivi nduu-yo jíin tíñu ñáá

¹⁴ Ma kivi koyo nduu-ro jíin ñáyivi tú kákandíja, chi naún tíñu ketá'an sá'a tu'un ndaa jíin tú'un ñáá. Te ndasa ketá'an ñundijin jíin ñúñáa. ¹⁵ Ndasá ka'an ñn núu tú'un Cristo jíin tú'un Belial, xii ndasa kuiñi ká'nu chaá kándíja jíin cháa tú kándíja. ¹⁶ Ndasá kani tá'an tu'un ve'e ii Dios jíin tú'un ndoso. Chi yóó kákuu-yó vé'e ii Dios, I'a chakú, nátu'un ni ka'an Dios: Kunchaa-ri te kaka kuu-ri ma'ñú-i, te kuu-ri Dios máá-i, te kuu-i ñáyivi máá-ri. ¹⁷ Chi máá Tatá Dios ká'an-ya: Ja yúan ná kenda koyo-ró má'ñú máá-de, te ná sásin-ró máá-ró, te ma ké'é-ró tíñu chá'an, te naki'in sé'é-ri róó, ¹⁸ te ruu kuu-ri Táa-ro jíná'an-ró, te róó jíná'an-ró kúu-ró sé'e yíi-ri jíin sésí'i-ri, áchí máá Tatá Dios, I'a kúñá'nu tá'ú tíñu.

7

¹ Ñáni, káñava'a-yó tú'un yá'a ja ní keyu'u-ya, te ná nákachá ndi'i-yó táká cha'an ndiso yiki kúñu-yó jíin añú-yo núsáá. Te ná kuándatu-yo núu Dios, te ná síyija-yó máá-yó jíin tú'un ni nasándoo-ya yóó.

Ja ní nakani ini tikuni kándíja

² Ná kani va'a ini-ro ja kúu ruu. Tú ní ñn chaá ní kásá'a ndiva'a-ri jíin-de. Tú ní ñn chaá ní kásijita-ri. Tú ní ñn chaá ní káxndá'ú-ri. ³ Nasu ká'an-ri tu'un yá'a ja náku-xndíi-ri siki-ro, chi a ni ka'an-ri jíin-ró ja kákuu-ri ini-ri róó, te ñn ká'nu-ni kuu-yo, te ñn ká'nu-ni kuchaku-yo. ⁴ Xaan chúndéé ini-ri ká'an-ri tu'un-ró. Xaan sátéyí-ri máá-ri ja siki róó jíná'an-ró. Xaan ío ndéé ini-ri. Xaan kúsi ini-ri, vasa taká tundó'o yá'a kájito-ri. ⁵ Chi ná ni jakoyo-ri

ñuu Macedonia tú ní kúu kuti ndétatú-ri, chi sua ni kajito-ri tundó'o taká lado. Ichi fuera kájatá'an, ichi iní kayu'ú-ri. ⁶ Ko chaa ndúkuí'a iní, ndundéé iní-de sá'a Dios, te ni nasándéé-yá iní-ri jíná'an-ri ja ní nchaa Tito. ⁷ Ko nasu máá iní siki já ní nchaa-de, chi suni ni kakusi iní-ri jín tú'un ndéé iní ja ní ndundéé iní-de ni kasá'a-ró. Chi ni nakani-de tu'un nuu-rí ndasa kájítú iní-ro, ndasa kánde'e-ro, ja káñukuu iní-ro rúu. Te ja yúan ní kusii-gá iní-ri. ⁸ Chi vasa ni kukuí'a iní-ro ní sá'a carta-ri, tuká nákaní iní-ri vasa a ni nakani iní-ri, chi a ni jini-ri ja ní kandukuí'a iní-ro yakú-ni kivi ní sá'a carta-ri. ⁹ Te vina kúsi iní-ri. Ko nasu siki já ní kandukuí'a iní-ro, chi sua ja ní kanakani iní-ro ní sá'a ja ní kandukuí'a iní-ro. Chi súan ni kuni máá Dios ja ní kandukuí'a iní-ro, te tú ní xnáa-ro ní in ta'u-ro sá'a-ri. ¹⁰ Chi nú kandukuí'a iní-yo nátu'un kuni Dios, yúan-na te ná nákaní iní-yo te kaku-yó. Nú sá'a-yó súan, te ma yú'ú-yo. Ko nú cuenta siki ñuyivi yá'a kándukuí'a iní-yo, te kuu-yo sá'a. ¹¹ Ni kandukuí'a iní-ro nátu'un kuni Dios. Vina te ndéé ndasa xaán ní kájítú iní-ro ní sá'a, te xaán ní kaka'an-ro já'a máá-ró, te xaán ní kakiti iní-ro, te xaán ní kayu'ú-ro, te xaán ní kañukuu iní-ro, te xaán ní kanandúkú víi-ro, te xaán ní kakana jín-ró núu kuáchi. Te bueno ndoo ni kakenda-ró, tú naún kuáchi ní kenda siki-ro. ¹² Ja yúan vasa ni chaa-ri tutu-ún nuu-ro, ko nasu siki cháa ni sá'a kuáchi-ún kúu, te ni nasu siki cháa ni ndo'o-ún kúu, chi sua náva'a ná kuni ndijin-ro jíná'an-ró ndasa káñukuu iní-ri siki róo nuu Dios. ¹³ Ja yúan ní káundéé iní-ri ni sá'a tu'un ndéé-ró. Ko ví'i-gá ni kakusi iní-ri ni sá'a tu'un ni ndusi iní Tito, chi ni nani'in iní añú-de ni kasá'a-ró. ¹⁴ Chi ni nduteyí iní tí'li iní-ri nákaní-ri tu'un nuu-dé ndasa kásá'a-ró. Te tú ní kúka nuu-rí jín, chi nátu'un ni kaka'an ndaa-ri taká tu'un jín-ró, suni súan ni kee ndaa taká tu'un ni kaka'an téyí-rí cuenta róo nuu Tito. ¹⁵ Te káa-ga kúndá'ú iní-de róo, hora núku'un iní-de ndasa káandatu taká-ro, jín ndasa káyú'ú-ro te kákisi-i róo ná ni kajatá'ú-ró-de. ¹⁶ Kúsi iní-ri, chi tú yú'ú-ri ndasa kásá'a-ró jín ní in tiñu.

8

Siki já jakín-i xu'ún kuátíñu ñayivi ndá'ú kándija

¹ Ñáni, suni súan kákastu'ún-rí nuu-ro, ndasa ni ja'a Dios tu'un luu ío iní-ya núu tíku'ni káandija ká'io iní ñuu Macedonia. ² Chi kua'a túndó'o ni ja'a-ya núu-í, ja ní jito nchaa-ya-í. Te vasa ndá'ú xaán káta'an-i, ko ni kakusi xaán iní-i. Te bueno ká'io iní-i ni kaja'a-i najín. ³ Te a jini máá-rí ja taká ja á kúu sá'a-i, ni kaja'a-i. Te sobra-ga ni kaja'a-i, nátu'un kákana kuu iní máá-i. ⁴ Te ni'in xaán ní kajikan-i permiso nuu-rí ja ná chindéé chítuu-i sava-ga chaa ndoo. ⁵ Ko nasu iní súan káñukuu iní-ri núu, chi sua xna'an-ga ni kaja'a-i máá-i nuu máá Jító'o-yo jín núu-rí, chi súan ni jata'an iní Dios. ⁶ Te ja yúan ní kaka'an ni'in-ri jín Tito ja ná síjnu ndi'i-de tiñu luu yá'a jín-ró jíná'an-ró, nátu'un ni kejá'á-de sá'a-de núu. ⁷ Bueno kásá'a-ró taká-ni. Bueno káandija-ró. Bueno káka'an-ro. Bueno kájuku'un iní-ro. Bueno kájítú iní-ro. Bueno káundá'ú iní-ro rúu. Suni súan ná ndeá-ga tiñu luu yá'a sá'a-ró núsáa. ⁸ Na tú ká'an-ri nátu'un ká'an chaa tá'ú tiñu, chi sua ndé'é-rí nú káundá'ú ndija iní-ro-í. Te jín modo kájítú iní sava-ga-i ná chikua'a-ri róo. ⁹ Chi a kájini-ro tú'un luu ío iní Jesucristo, ja ní kundá'ú iní-ya róo. Te ja yúan ní nasándá'ú-ya máá-yá, vasa kúká-yá núu, náva'a koo kúká-ró jíná'an-ró sá'a tu'un ni kundá'ú-ya. ¹⁰ Te já'a-ri consejo yá'a nuu-ro. Andujin ni ka'io iní-ro sá'a-ró, te ni kejá'á-ró sá'a-ró. ¹¹ Núsáa te vina ío va'a ja ná síjnu ndi'i tuku-ró sá'a-ró. Te nátu'un ni kájítú iní-ro kejá'á-ró, vina te nú ndasa já'a tundó'o, suni súan kua'a-ró. ¹² Chi nú kúu iní-yo kuá'a-yó, kuu kua'a-yó ndasa náva'a-yó, nasu já nú tú naún

ñáva'a-yó. ¹³ Chi nasu ká'an-ri tu'un yá'a ja ná kuiñi jinu sava-i jíin túndó'o, te róo kuiñi ni'in-ró jíin túndó'o, ¹⁴ chi sua kuni-ri ja ná kóo ñn nuu. Te vina kua'a ká'ava'a-ró te kua'a-ró núu-í, chi kánandi'i-ga-i, náva'a suni súan nú kua'a ñáva'a-i te kua'a-i nuu-ro, nú kánandi'i-ga-ro, náva'a ketá'an ñn nuu sá'a-ró. ¹⁵ Nátu'un yóso núu tutú: Chaa ni kanastútú kuá'a, tuká ñaún ní kéndoo, te chaa ni kanastútú yakú-ni, tuká ñaún ní kánandi'i-de, áchí. ¹⁶ Ko ná kúta'u-rí nuu Dios ja iní añú Tito ni ja'a-ya súni tu'un kájítú iní-ri ja kúu róo. ¹⁷ Chi ni jatá'ú ndija-de tu'un ni kaka'an-ri jíin-de, ko suni súan jítú iní-de ki'in-de ichi jáa-de nuu-ro jíná'an-ró, chi súan kána kuu iní máa-de. ¹⁸ Te jíin-de kátájí-rí ñn ñani ja-de nuu-ro. Te tiku'ni taká lado, kájatú'ún-i chaa-ún, chi bueno jáni-de tu'un va'a. ¹⁹ Te nasu máa ñn ya'a, chi suni taká tiku'ni ni chaa tiñu siki-dé, ja kúu-de chaa chindéé tá'an jíin-rí jíin tiñu luu yá'a. Te kástútú-rí náva'a nakana jaa-i máa Jító'o-yo sá'a, te náva'a kuni-i ndasa kájito ndá'ú-ri nuu-í. ²⁰ Súan kásá'a-ri, náva'a ma ká'an ndiva'a ni ñn chaa siki-rí, ndasa kinchaka-ri xu'ún kuá'a yá'a ja ní kaja'a-ró. ²¹ Kájítú iní-ri sá'a-ri tiñu jíin'ún, ko nasu máa ñn nuu máa Jító'o-yo, chi suni súan jíin núu taká chaa. ²² Suni kátájí-rí ñani-ri ja jíin-de jíná'an-de, chi tiñu jítú iní chaa yá'a, tñi jinu ni kajito nchaa va'a-ri-de. Te ví'í-gá vina jítú-ga iní-de, chi tuká yú'ú-de ja kúu róo. ²³ Chi Tito, máa-de kúu chaa chindéé tá'an sátiñu jíin-rí ja siki róo. Te sava-ga ñani-yo-ún, máa-de kákuu ndajá'a tiku'ni kákandija, te kánakana jaa-i Cristo sá'a-de. ²⁴ Te ná stá'an ndijin-ro núu-dé jíin núu taká tiku'ni ndasa kákundá'ú ndija iní-ro rúu, te ndasa tú ní kásatéyí sáni-ri máa-rí nuu-dé ja siki róo.

9

¹ Chi cuenta siki xu'ún kájakin-ro ja kuatíñu ñayivi ndóo, tú níni cháa-ga-ri tutu nuu-ro. ² Chi a jiní-ri ja kúu iní-ro sá'a-ró. Ja yúan satéyí-rí máa-rí nuu ñayivi ñúu Macedonia, chi ká'an-ri ja ñúu Acaya, a ká'io tu'a-de onde kuia andujin. Te modo ja ní kasá'a-ró, ni ndukanda iní sava-de ni sá'a. ³ Ko tájí-rí ñani-yo núu-ro náva'a tú satéyí sáni-ri máa-rí siki tiñu yá'a ja siki róo, náva'a ná kóo tu'a-ró jíná'an-ró nátu'un ni ka'an-ri. ⁴ Chi sanaa te jaa yaku chaa ñuu Macedonia jíin-rí. Te nú kuni-de róo, ja tú ká'io tu'a-ró, yúan-na te koo tuká nuu-rí jíná'an-ri jíin-ró, ja súan ni kaka'an-ri ja ká'io tu'a ndija-ró núu. ⁵ Ja yúan kánúú-gá ni ka'an ndá'ú-ri jíin ñani-yo, ja ná kúxnúú-de ja-de nuu-ro, te ná sátu'a-de xu'ún ja ní kakeyu'u-ro, náva'a koo tu'a nátu'un ñn ndatíñu ja kákuu iní-ro ní ja'a-ró, nasu ja ní kastétuu-ri róo kúu. ⁶ Ko tu'un yá'a ká'an-ri: Chaa kakin táma, suni táma nástútú-de. Te chaa kakin kua'a, suni kua'a nástútú-de. ⁷ Ná ñn ná ñn-de ná kakín-de ndasa táva iní-de. Ma kúxí iní-de kuá'a-de, chi nasu fuerza kúu. Chi Dios, kúmani iní-ya jíin ñayivi kúsi iní já'a. ⁸ Te máa Dios kuu sá'a-ya ja ná ndeá ndi'i tiñu luu nuu-ro, náva'a ná kayá-ro taká ndatíñu, náva'a nene kanda va'a-ró, te kuu kuá'a núu-ró ndá'a núu taká tiñu va'a. ⁹ Nátu'un yóso núu tutú: Onde jichá ni ja'a-ya núu ñayivi káta'an ndá'ú. Te tiñu ndaa sá'a-ya, nene kéndoo ní káni. Achí. ¹⁰ Te I'a já'a tata nuu cháa sáka, suni kuá'a-ya stáa kée-dé. Nakoko-ga itu-ro sá'a-ya. Te xndeá-ga-ya, te skuá'nu-ga-ya, tiñu ndaa sá'a-ró. ¹¹ Te ná kúkúká-ró jíin taká, náva'a kuu kuá'a kua'a-ro, te skáka-ri nuu-í. Te yúan sá'a ja kánakuatá'ú-i nuu Dios. ¹² Chi xu'ún kájakin-ro ja kúu siki tiñu yá'a, nasu níni nuu taká ñayivi ndóo chindéé tá'an jíin-i, chi suni kua'a-í kánakuatá'ú núu Dios sá'a. ¹³ Te tiñu yá'a kúu ja jito nchaa róo. Te ja yúan kánakana jaa-i Dios siki ja káandatu-ro jíin ja kájatú'ún-ró tú'un va'a Cristo. Chi va'a kákuu iní-ro kájakin-ro náva'a kuatíñu máa-i jíin sáva-ga-i. ¹⁴ Suni súan kájukan ta'u máa-i ja'a-ro jíná'an-ró.

Chì káñukuu xaan iní máá-i róó, sikì já ní sjá'a Dios tu'un luu ío inì-ya ní ja'a-ya núu-ro. ¹⁵ Ná kúta'u-yo núu Dios, chi nì kiin ndìva'a-na-ya tá'u-yá nì ja'a-ya núu-yo.

10

Ja ní ka'an Pablo ja'a tíñu ndíso-de

¹ Ko ruu, Pablo, chì jíin tú'un vjtá inì, jíin tú'un manì iní ío inì Cristo, ká'an nda'ú-ri jíin-ró. Ruu, nú kánchaa-ri jíin-ró, chì sá'a súchí ndíja-ri inì-ri nuu-ro, ko nú kánchaa jíká-ri, chì a chúndéé-ni inì-ri ká'an nì'in-ri jíin-ró. ² Yuán ká'an nda'ú-ri jíin-ró vína, náva'a nú nì jaa-ri nuu-ro, te tú níni chúndéé inì-ri ka'an xaan-ri, vasa jáni ndija inì-ri ja ká'an-ri súan nuu sáva-ga-de ja kájani inì-de ja kájika kuu yúkú-ni-ri. ³ Chi vasa kájika kuu-ri inì ñuyívi, ko tú kájatá'an-ri nátu'un kájatá'an-i inì ñuyívi. ⁴ Chi ja kájatá'an-ri jíin, nasu já kájatíñu-i inì ñuyívi kákuu, chi ja yí'i fuerza Dios kákuu. Te kuu xnáa-ún táká ndatíñu nì'in. ⁵ Káxnáa-rí taká tu'un kástátá'an-i, jíin tú'un ja ndúkú sávixi máá, kuní kasu ichi náva'a ma kuní sava-ga-i nuu Dios núú. Ko tíin-ri so'o taká tu'un kájani inì-i, náva'a kuu kuandatu-i nuu Cristo. ⁶ Te ká'io tu'a-ri ja xndó'o-ri chaa tú káandatu, onde nú ná skíkuu máá-ró kuandatu va'a-ró. ⁷ Nde'é-ró núu táká ndatíñu ndasa kájito. Nú ñn chaa jáni ndija inì-de ja yí'i-de nda'a Cristo, ná sá'a-de cuenta ja nátu'un yí'i máá-de nda'a Cristo, suni súan ruu. ⁸ Chi vasa sátéyí-ga-ri máá-rí sikì tíñu nì chaa-ya sikí-rí jíná'an-ri, te ma kúka nuu-rí sá'a, chì tíñu-ún nì chaa máá Jító'o-yo sikí-rí ja skuá'nu-ga-ri róó jíná'an-ró, nasu já xnáa-rí róó. ⁹ Chì tú kuní-ri ja káni inì-ro ja ndúkú-rí síyú'ú-ri róó jíin carta-ri. ¹⁰ Chì ío chaa káka'an ndija: Carta-de xaan ndái, te nì'in ká'an, ko nú nì chaa-de, tú ndáján jító-de, te tu'un ká'an-de chì tú kaxáan, áchí-de. ¹¹ Te chaa-ún, ná sá'a-de cuenta ja nátu'un káka'an-ri jíin carta nú ká'jin jíká-rí, suni súan kákuu-ri jíin tíñu nú ká'jin-ri nuu-ro. ¹² Chì tú kákuu-ri kivi nduu-ri jíin-de, ni ja skétá'an-ri máá-rí jíin sáva chaa ja kájatú'ún-de máá-de. Máá cháa-ún, káchikua'á-de máá-de ja máá-de, te káskétá'an-de máá-de jíin tá'an-de, ko tú ká'io kájí inì-de ja súan. ¹³ Ko ruu, ma sjá'a-ri punto ja sátéyí-rí máá-rí, chì náni káa máá kú'a nì ja'a Dios nuu-rí, te jaa ku'a-ún onde nuu máá-ró jíná'an-ró. ¹⁴ Nasu kásjá'a-ri punto káskáa-ri ku'a-ri nátu'un tú ní jakoyo-ri nuu-ro núú, chì sua ruu kákuu ja xnáñúú ní jakoyo-ri onde nuu róó kájani-ri tu'un va'a Cristo. ¹⁵ Tú sjá'a-ri punto ja sátéyí-rí máá-rí sikì tíñu kásá'a inga chaa, ko káñukuu inì-ri ja ná yíja-ga modo káandíja-ró, te súan ná ndeá xaan-gá tíñu sá'a-ri jíin róó jíná'an-ró, ¹⁶ náva'a kani-ri tu'un va'a ní-gá ñuu ío onde yata ñuu-ro. Súan te tú níni sátéyí-rí máá-rí sikì tíñu ja á ká'io tu'a nì sá'a inga chaa. ¹⁷ Ko chaa ja sátéyí-de máá-de, ná sátéyí-de máá-de sikì máá Jító'o-yo. ¹⁸ Chì nasu cháa ja játú'ún máá kúu ja kéndoo jíñú'ún, chì sua chaa ja máá Dios játú'ún-yá-de.

11

¹ Kuña ká'nu inì-ro ná ká'an-ri ñn tí'li tu'un katachì jíin-ró. Kuña ká'nu inì-ro núsáa vij. ² Chì kúkuíñi-ri ja'a-ro jíin tú'un kuíñi Dios, chi nì ja'ncha-ri tu'un ja stánda'a-rí róó jíin ñn-ni yii, kúu máá Cristo, te stá'an-ri róó nuu-yá nátu'un ñn ña'an jáá íi. ³ Ko nátu'un koo, nì xnda'ú-tí Eva jíin tú'un ndíchí-tí, súan yú'ú-ri jíin-ró ja sánaa te sana nuu já jiní tuní-ro, te sanaa te sía-ro modo kájí, modo ndoo, ja káchiñú'ún-ró Cristo. ⁴ Chì nú inga chaa chaa, te kani-de tu'un inga Jesús nuu já á nì kajani-ri nuu-ro, xí nú kuatá'ú-ró inga espíritu nuu já á nì kájatá'ú-ró, xí ingá tu'un nuu já á nì kachu'un inì-ro, a jiní-ri ja bueno

kájandéé iní-ro jíin. ⁵ Chi apóstol yúan, vasa kúñá'nu xaan-dé ká'an-de, ko tú kánúú kúti-dé kanduu-de ruu, jáni iní-ri. ⁶ Chi vasa tú jákuta'an ka'an-ri, ko ndíchí-rí, te ndivii táká ya'á, a nì kastá'an kájí-rí nuu-ro jíná'an-ró. ⁷ Te ruu, nì nasásúchí-rí máá-rí náva'a kendoo jíñú'ún-ró, te tú ní xíkó-rí tu'un Dios nuu-ro. Te kuachi nì kivi-ri ja ní sá'a-ri súan náún. ⁸ Nì tevíchí-rí sava-ga tikuní ja ní ñin-ri xu'ún-i, náva'a jaa-ri kuatíñu-ri nuu-ro. ⁹ Chi ná kánchaa-ri jíin-ró núú, te nì nandi'i-ri yaku najíin, ko tú ní stáa-ri sikí ní ñin-ró. Chi vasa nì nandi'i-ri, ko ñani-yo já ní kikoyo-de ichi ñúú Macedonia, nì kaja'a kua'a-dé nuu-rí. Te tú ní stá'an kuti-rí róo jíná'an-ró, te nì ma sá'a-ri. ¹⁰ Te jíin tíñu yá'a ná sátyíí-rí máá-rí. Ma kasú-de nuu-rí ja súan ka'an-ri ñí ndáñúú Acaya núsáá, chi tu'un ndija Cristo ká'an-ri. ¹¹ Te naja. Tú kúndá'ú iní-ri róo náún. Máá Dios, a jiní-ya. ¹² Ko sá'a-ga-ri tíñu sá'a-ri yá'a, chi chaa-ún, kásatáyíí-de máá-de, kándúkú-de cuestión, káka'an-de ja ñin núú-ni kásatíñu-de jíin-rí, ko ma kúndéé-de, chi kasu-ri nuu-dé. ¹³ Chi chaa yúan, apóstol falso kákuu-de. Te máni káxndá'ú-de jíin tíñu kásá'a-de. Ko kásá'a-de máá-de ja apóstol Cristo kákuu-de. ¹⁴ Nasu tíñu naa iní-yo ndé'é-yó kúu, chi suni máá Satanás, násama máá, te ndúu ndajá'a ndíi ncháa. ¹⁵ Ja yúan, nasu tíñu káxaan kúu, chi chaa kájatíñu nuu já'ú, kánasá'a-de máá-de, te kásá'a-de ja cháa kájatíñu ndaa kákuu-de. Te jíin yá'u tíñu kásá'a máá-de, súan naa-dé. ¹⁶ Ná ká'an-ri inga jínu. Nì ñin chaa, ma káni iní-de ja cháa katachí kúu-ri. Te nú súan, ná kuatá'ú-ró rúu vasté nátu'un ñin chaa katachí, náva'a kuu sátyíí-rí máá-rí ñin tí'li-ga núsáá. ¹⁷ Tu'un ká'an-ri yá'a, nasu ní tá'ú tíñu máá Jító'o-yo, chi sua ká'an-ri nátu'un ká'an chaa katachí. ¹⁸ Chi tini-de, kásatáyíí-de máá-de ndasa kákuni-de jíin modo kásá'a ñayivi. Te ruu, suni ná sátyíí-ga-ri máá-rí núsáá. ¹⁹ Chi kákuu va'a iní-ro kájandatu-ro núu cháa káñáá xini, chi chaa ká'io kájí iní kákuu-ró. ²⁰ Chi nú ñin chaa taan-dé róo, sátiñu sáni-ró, xí nú ñin chaa kee-dé sikí-ro, xí nú ñin chaa kuanchaa-de ndatíñu-ró, xí nú ñin chaa sáñá'nu-de máá-de, xí nú ñin chaa stují-dé yikí núu-ro, bueno kájandéé iní-ro jíin-de jiní-ri. ²¹ Kúka nuu-rí, chi vitá máá-rí te ja yúan tú ní kásá'a xaan-rí súan, áchí-ri vii. Chi nátu'un chúndéé iní inga chaa sátyíí-de máá-de, suni súan ruu chúndéé iní-ri ká'an-ri tu'un katachí. ²² Chaa hebreo kákuu-de náún. Suni ruu. Chaa Israel kákuu-de náún. Suni ruu. Tatá Abraham kákuu-de náún. Suni ruu.

Tundó'o nì jito Pablo sikí tú'un-ya

²³ Chaa kájatíñu nuu Cristo kákuu-de náún. (Ká'an-ri nátu'un chaa kátachí.) Ko ruu ví'í-gá. Kua'a-gá tíñu sá'a-ri. Nasaa vuelta kákuun-de yunu xii sukun-rí. Xaan-gá já'an-ri vekaa. Nì kuu kua'a jínu káku-ri kuu-ri. ²⁴ Chaa judío, ñin-na te jínu uu xiko cuarta nì kaja'a-de ruu u'un vuelta. ²⁵ Uní jínu nì ki'in-ri yunu xii. ñin jínu nì ki'in-ri yuu. Uní jínu nì ta'u barco-ri. ñin ñúú te ñin ndúú nì kaxndéé ñinu-ri nuu kúnú ndúcha mar. ²⁶ Kua'a jínu nì ja'an jíká-rí ichi. Nì kuu káku-ri nuu yúcha. Nì kuu káku-ri nuu ñákuí'ná. Nì kuu káku-ri nuu ñáyivi ñúu-ri. Nì kuu káku-ri nuu ñáyivi sñin nación. Nì kuu káku-ri iní ñuu. Nì kuu káku-ri máá iní ñu'un té'é. Nì kuu káku-ri nuu mar. Nì kuu káku-ri ma'ñú ñaní tú ká'jin ndaa. ²⁷ Nì kuítá-ri. Nì kana tajin-rí. Nì sátiñu-ri. Kua'a jínu nì kuu já'ni-rí máá-rí numá'ná. Nì kuu jí'i-ri soko, te jichí-ri nducha. Ió kua'a kivi tú ní'in-rí kee-rí. Nì kuu tá'an vijin-ri te jika kuu víchí-ni-ri. ²⁸ Te sikí táká tundó'o tá'an-ri-ún, ío inga. Chi taká kivi nákaní xaan iní-ri te jítú iní-ri ja kúu taká tikuní kákandíja. ²⁹ Ndé ñayivi vitá iní-i, te ruu tú vitá iní-ri náún. Ndéja kánangava nuu kuáchi sá'a inga chaa, te ruu tú ndúkijí xini-rí náún. ³⁰ Te nú kánúú sátyíí-rí máá-rí, te ná sátyíí-rí máá-rí sikí já vitá iní-ri. ³¹ Máá Dios, Táa Jító'o-yo Jesucristo, ja kánakana jaa-i-ya ñí káni ñí kuiá, a jiní-ya

ja tú xndá'ú-ri. ³² Iní ñuu Damasco nī sá'a gobernador jíin-rí, chaá tá'ú tíñu ndañúu tíin rey Aretas, ja ní kainsasú-de yuñúu cháa Damasco, ja tíin-de ruu kákuni-de núu. ³³ Ko iní ñin jika nī kandee-ri. Te nī kakañi'in-i ruu yau ventana. Te nī kaskúun-i ruu jiká vé'e nama ñúu Damasco. Te súan nī kaku-ri iní nda'a cháa-ún.

12

¹ Níni sátéyí-rí máá-rí ja máá-rí vasa tú ní'in tíñu. Ka'an-ri sikí tú'un nī stá'an ndijin máá Jító'o-yo núu-rí jíin ja ní skóto-ya rúu. ² Jiní-ri nuu ñin chaá yí'i-de nda'a Cristo, ja ío uxi kuun kuiá nī ndéché cháa-ún nī ja'an-de onde andívi uní. Te nú jíin yíki kúñu-de, xí naún, tú jiní-ri, xí ní xndóo-de yiki kúñu-de, tú jiní-ri. Dios kúu I'a jiní. ³ Te jiní-ri chaá-ún. Te nú jíin yíki kúñu-de, xí ní xndóo-de yiki kúñu-de, tú jiní-ri. Dios kúu I'a jiní. ⁴ Ja ní ndéché-de nī ja'an-de onde nuu jardín andívi. Te yúan nī jini so'o chaá-ún tu'un sa'í, ja má kúu kastu'ún ní ñin chaá. ⁵ Sikí cháa-ún, ná sátéyí-rí máá-rí, ko ja jíin máá-rí, ja máá-rí, ma sátéyí-rí máá-rí, chí sua nú jíin tú'un vitá iní-ri te kuu. ⁶ Nú kuní-ri sátéyí-rí máá-rí, tú káñáá xiní-rí. Chí ka'an ndaa-ri. Ko ma sá'a-ri. Ko ma ká'an-ri súan, chí sanaa te ñin chaá kani-ga iní-de ja súkún-ga ku'a-ri vasa ja jiní-de ruu, xí ja jini so'o-de tu'un-ri. ⁷ Chí sikí ja ní stá'an ndijin kua'a-ya nuu-rí, tú kuní-ya ja ja'a ku'a sáñá'nu-ga-ri máá-rí. Ja yúan ní chaá ñin kue'e nuu-rí. Te ñin yuchi Satanás kúu-ún, nī stují núu-rí, náva'a tú ja'a ku'a kusí iní añú-ri jíin máá-rí. ⁸ Ja yúan ní kuu uní jínu ká'an nda'ú-ri jíin máá Jító'o-yo, ja ná cháxio-ya-ún kí'in. ⁹ Te nī ka'an-ya jíin-rí: Tú níni, chí tu'un luu ío iní-ri kúu ja kánúu núu-ro, chí nú ká'io vitá iní ñayivi, yúan-na te fuerza-ri ná yija iní-i, áchí-ya. Ja yúan kúsí xáan iní-ri sátéyí-rí máá-rí sikí ja vitá iní-ri, náva'a ná kúnchaa fuerza máá Cristo jíin-rí. ¹⁰ Ja sikí yúan kúu ja xáan kúsí iní-ri jíin tú'un vitá iní, jíin tú'un kástá'an-i ruu, jíin tú'un nándi'i-ri najíin, jíin tú'un káchindikín-i ruu, jíin tú'un tá'an-ri tundó'o ja sikí Cristo. Chí hora ío vitá-ri, máá hora-ún ío ndáján-rí. ¹¹ Chaá káñáá xiní sá'a-ri máá-rí ja súan sátéyí-rí máá-rí. Ko máá-ró, nī kastétuu-ró rúu, chí sua ka'an-ro ja'a-rí jiná'an-ró núu. Chí ní tú kuí'a kuti cháa kúu-ri nuu apóstol kákuu ví'í-gá-ún, vasa tú na tíñu-ri. ¹² Te ma'ñú táká-ro ní io ndija taká tuni nī sá'a-ri cuenta apóstol, jíin táka paciencia jíin tuní, jíin tíñu ñá'nu, jíin tíñu náa iní-yo ndé'é-yó. ¹³ Naún ta'u kuí'a nī ní'in-ro vasa sáva-ga tikuní kákandíja, chí máni ja tú ní stáa kuti-rí sikí-ro. Sá'a tuká'nu iní nuu-rí ja súan nī sá'a ndiva'a-ri jíin-ró.

Ja kuní Pablo kí'in-de vuelta uní sándaq-de tíñu-i

¹⁴ Te vina a ío tu'a-ri ja jáa-ri nuu-ro vuelta uní. Ko nasu ja stáa-ri sikí-ro jiná'an-ró, chí nasu ndatíñu-ró kuní-ri, chí róo kuní-ri. Chí se'e, tú modo kaya-i ja kúu táa-i, chí sua kaya táa ja kúu se'e-de. ¹⁵ Ko ruu chí kúsí iní-ri kanu-ri cuenta máá-rí, te vasa onde máá-rí ná síjita ndi'i-ri máá-rí sikí añú-ro. Sikí ja kúndá'ú xaan-ga iní-ri róo, ja yúan nú ku'a kákundá'ú iní-ro rúu, náún. ¹⁶ Ja jáan, ko ruu, vasa tú ní stáa kuti-rí sikí-ro, chí sua nī tíin yátá-rí róo, chí chaá maña kúu-ri káka'an-ro. ¹⁷ Jaán, jíin ñin tá'an chaá nī tájí-rí nī jaá nuu-ro, ní xndá'ú-ri róo, náún. ¹⁸ Nī ka'an nda'ú-ri jíin Tito jaá-de, te nī tájí-rí ñin ñani kujaa jíin-de. Te xí sanaa ní xndá'ú Tito róo. Nasu jíin ñin-ni xiní kájika kuu-ri náún. Te nasu ñin-ni ichi kájika-ri náún. ¹⁹ Kájani iní-ro ja kándúkú-rí ka'an-ri ja'a máá-rí nuu-ro náún. Máá Dios jiní-ya ja káka'an-ri tu'un Cristo. Náni máni, taká yúan kásá'a-ri náva'a ná yija-ga iní-ro. ²⁰ Chí yú'ú-ri ja sanaa nú ná jáa-ri, te ma ní'in-rí róo nátu'un játa'an iní máá-rí. Ní róo, ma játa'an iní-ro

rúu. Chì sánaa kákanaá-ro, kákukuásún iní-ro, kákiti iní-ro, kásásin-ró máá-ró, káka'an tú'ún sikí tá'an-ró, kákutuku iní-ro kájito tá'an-ró, kásávi-ro máá-ró, tú kétá'an kásá'a-ró. ²¹ Chì nú sanaa jáa tuku-ri, yúan-na te kuka nuu-ri sá'a Dios kuní-ro jíná'an-ró. Te ndukuí'a iní-ri sá'a kua'a cháa kásá'a kuachi ichi yatá, chí tú kákuni-de nakani iní-de sikí táká tiñu chá'an kásá'a-de, ja kásá'a téné-de, ja kásá'a kuáxán-de.

13

¹ Yá'á kúu vuelta uní ja jáa-ri nuu-ro jíná'an-ró. Te jín tú'un ka'an uu xí uní testigo te kunda taká tiñu. ² A nì kana jín-ri nuu ñáyivi ní kasá'a kuachi-ún, te suni nuu sáva-ga-i. Te vina vasa jíká kánchaa-ri, ko kána jín tuku-ri nuu-í, ná nì ka'an-ri kiví ní ja-ri vuelta uu nì kánchaa-ri jín-ró chí nú ja-ri inga jínu, te ma ká'an vitá-ri jín-i. ³ Chì kájikan-ro prueba ja nú ndaa ká'an Cristo ja ká'an-ri yu'u núu-yá. Te l'a-ún, tú vitá-ni jiku-ya já'a róó, chí sua jiku-ya jín fuerza ja'a róó jíná'an-ró. ⁴ Chì vitá-ya te nì j'i-ya jíká cruz, ko chakú-ya sá'a fuerza Dios. Te suni súan yóó, vitá iní-yo jín-yá, ko kúkuéé-ga te kuchaku-yo jín-yá sá'a fuerza Dios ja'a yóó jíná'an-yó. ⁵ Ná nándúkú víi máá-ró sikí máá-ró, te kuní-ro nú kákandíja va'a-ró xí túu, chí sanaa te ká'in-ga-ro núu kuachi. Xí tú kájini-ro máá-ró já ncháá Jesucristo iní-ro náún, te nú ma kéndoo kuí'a-ro. ⁶ Ko ñúkuu iní-ri ja ná kuní-ro jíná'an-ró já rúu tú kákendoo kuí'a-ri. ⁷ Te kájikan ta'u-ri nuu Dios, náva'a ma sá'a-ró ní in tiñu ñáá jíná'an-ró, ko nasu sikí já ná kúndéé-ri kéndoo va'a-ri. Chì kuní-ri ja ná kúndéé-ró sá'a-ró tiñu va'a, vasa ruu ná kóo-ri nátu'un cháa kéndoo kuí'a, nì jini-ro. ⁸ Chì ma kúu kasu-ri ichi tú'un ndaa, chí máni sua skáka-ri tu'un ndaa. ⁹ Ja yúan kákusi iní-ri nú vitá iní-ri, te róó, nú ká'io fuerza iní-ro. Te kájikan ta'u-ri ja ná yíja va'a-ga iní-ro. ¹⁰ Ja yúan vasa kánchaa jíká-ri, te cháa-ri taká tu'un yá'a nuu-ro, náva'a tú kundí-ri nuu-ro te ka'an xa'an-ri jín-ró. Chì nì ja'a máá Jító'o-yo fuerza-ya núu-ri ja skuá'nu-ri róó, nasu já xnáa-ri róó. ¹¹ A nì ka'an-yo núsáá, ñáni. Ko ío in máá tú'ún-na tu'un ka'an-ri jín-ró. Ná kóo sù iní-ro. Ná síyija-ga-ro máá-ró. Ná sándéé iní-ro jíná'an-ró. Vindáa vinené ná kúxiukú-ró. Te máá Dios, l'a ndíso tu'un kuaká'nu iní, jín tú'un kúndá'ú iní, ná kúnchaa-ya jín-ró jíná'an-ró. ¹² Nú káka'an-ro jín tá'an-ró te ndoo titú tá'an-ró. Taká ñáyivi ndóo, káka'an-i ja ná sándéé iní-ro jíná'an-ró. ¹³ Tu'un luu ío iní máá Jító'o-yo Jesucristo jín tú'un kúndá'ú iní Dios yóó, jín tú'un kétá'an ká'nu-yó jín Espíritu Santo, ná kóo jín taká-ro jíná'an-ró. Súan ná kóo. Amén.

LA EPISTOLA DEL APOSTOL SAN PABLO A LOS GALATAS YA'A KUU CARTA JA NI CHAA SAN PABLO APOSTOL NUU ÑAYIVI ÑUU GALACIA

Sa'an kúta'u

¹ Máá-rí Pablo kúu apóstol. Ko nasu ñáyivi ní kásá'a, ni nasu ñin ñáyivi ní káchaa tiñu sikí-rí, chí máá Jesucristo jín máá Táa-yo Dios, I'a nì naschakú-ya Jesús ma'ñú ndíyi. ² Te onde jín táká ñani káxiukú jín-rí yá'a, káchaa-rí tutu nuu táká tiku'nì kákandíja ní ndáñúu Galacia. ³ Tu'un luu ío inì, jín tú'un kuaká'nu inì, ja kí nuu máá Táa-yo Dios, jín ja kí nuu máá Jító'o-yo Jesucristo, ná kóo jín-ró jíná'an-ró. ⁴ Chí I'a-ún nì soko-yá máá-yá ja sikí kuáchi yóo, náva'a tava-yá yóo inì ñuyivi ñáá yá'a, nátu'un jata'an inì máá Táa-yo Dios. ⁵ Ja yúan ná nákana jaa-yó-yá ní káni ní kuiá. Amén.

Sikí ja tuká inga tu'un ndaa ío

⁶ A nì kana-ya xiní-ro sikí tú'un luu ío inì Cristo. Te náa iní-rí ndé'é-rí naja xaan yachí nì kaskéndo-ro-yá, te nì kakivi nduu-ro sikí inga tu'un. ⁷ Ko tú kuti inga tu'un va'a ío, vasa ío ñáyivi kaská'an róo, te kákuni-i nasama-i tu'un va'a Cristo. ⁸ Ko sanaa te ruu jíná'an-rí, xí ñin ndajá'a ándívi, káni sñin inga tu'un nuu-ro jíná'an-ró, te nú tú kétá'an jín tú'un nì kajani-rí nuu-ro-ún, ná náa cháa-ún. ⁹ Nátu'un a nì kaka'an-rí jín-ró, suni súan ká'an tuku-rí vina: Nú ndé cháa jáni sñin inga tu'un nuu-ro, te nú tú kétá'an jín tú'un nì kajatá'ú-ró-ún, ná náa cháa-ún. ¹⁰ Te á ñáyivi xí Dios kuatú'ún rúu kuní-rí, xí ndúkú-rí ja kúsi iní ñáyivi sá'a-rí náún. Ko jandáa ká'an-rí jín-ró ja násu mozo Cristo kúu-rí nú súan ná ndúkú-rí sá'a-rí ja kúsi iní ñáyivi núú.

Onde nuu Dios vai tu'un ká'an Pablo

¹¹ Ko kástu'ún-rí nuu-ro jíná'an-ró, ñani, ja tú'un va'a ja ní jicha nuu kua'an nì sá'a-rí, nasu tú'un ñáyivi kúu. ¹² Chí nasu ñin ñáyivi ní stá'an tu'un yá'a nuu-rí, ni tú ní kútu'a-rí sá'a ñáyivi, chí Jesucristo nì stá'an ndijin-ya núu-rí. ¹³ Chí a nì kajini tu'un-ró rúu, ndasa nì sá'a-rí sáa, ná nì chiñú'ún-rí tu'un judío, te nì chindikín téyí-rí tiku'nì Dios, te xndí'i-rí-i kuní-rí núú. ¹⁴ Te nì kutu'a-ga-rí jín sá'an judío vása sáva ñáyivi kája'nu jín-rí. Te nì jítu-ga iní-rí jín táninu vuelú-rí. ¹⁵ Te nì teta'an-ya rúu onde ná ñú'un-rí chí náa-rí. Te jín tú'un luu ío inì-ya ní kana-ya xiní-rí. ¹⁶ Te nuu ní kúsi iní Dios ja jín rúu te stá'an ndijin-ya Sé'e-ya, náva'a kani-rí tu'un-ya núu ñáyivi sñin nación, yúan-na te tú ní jiká tu'un kúti-rí ni ñin ñáyivi. ¹⁷ Ni tú ní ja'an-rí ñuu Jerusalén nuu cháa ja á kákuu apóstol vása rúu. Chí nì ja'an-rí ñuu Arabia. Yúan-na te nì no'on tuku-rí ñuu Damasco. ¹⁸ Yúan-na te onde nuu uní kuia, te nì ja'an-rí ñuu Jerusalén, nì jandé'é-rí Pedro. Te nì kanchaa-rí xia'un kivi jín-de. ¹⁹ Ko tú ní jini-rí nuu inga apóstol, chí ñin-ni nuu Jacobo ñani máá Jító'o-yo ní jini-rí. ²⁰ Tu'un yá'a cháa-rí nuu-ro, te a jini Dios ja tú xndá'ú-rí. ²¹ Yúan-na te nì ja'an-rí ní ndáñúu Siria jín Cilicia. ²² Ko tiku'nì kákandíja nuu Cristo inì ñuu Judea, tú ní kánakuni kuti-í ruu. ²³ Máá ní kajini tu'un-ni-i káka'an: Chaa-ún nì chindikín-de yóo sáa. Te xndí'i-de tu'un kákandíja-yó kuní-de núú, ko a jani-de tu'un yá'a vina. Achí-i. ²⁴ Te nì kanakana jaa-i Dios ja súan nì sá'a-ya jín-rí.

2

¹ Yúan-na te onde nuu uxí kuun kuíá, te nì ja'an tuku-rì ñuu Jerusalén jíin Bernabé, te suni nì jaka-rì Tito nì ja'an jíin-rí. ² Te nì ja'an-rì, chì súan nì tá'ú ndijín-ya tíñu nuu-rí. Te nuu cháa ñá'nu nì kastu'ún sá'í-rì naún tu'un jáni-rì nuu ñáyiví sìn naciòn, chì sanaa ní jika kuu sáni-rì, xí káka kuu sáni-ga-rì jáni inì-rì. ³ Ko Tito, ja jíka-de jíin-rí, vasa cháa ñuu Grecia kúu-de, tú ní kástétuu-de cháa xitì ndúu-de. ⁴ Te nì io ñani kándañáá, nì kivi koyo sa'í-de, náva'a koto yu'u-dé ndasa kájika kuu ndicha-na-yo ní sá'a Jesucristo, chì kákuni-de nduu tuku-yó mozo. ⁵ Ko ni ñn hora tú ní kájandatu-rì nuu cháa-ún, chì kuni-rì ja ná kéndoo tu'un ndaa tu'un va'a jíin-ró jíná'an-ró. ⁶ Te cháa ja káka'an-i ja kúñá'nu-de, ko tú ní sá'a-rì cuenta ndasa káa-de, chì Dios, tú ncháá nuu-yá ñáyiví. Tuká naún ní stá'an cháa ñá'nu-ún nuu-rí. ⁷ Chì sasua nì kajini-de ja ndíso-rì tíñu ja jáni-rì tu'un va'a nuu ñáyiví sìn naciòn, nátu'un Pedro jíin ñáyiví judío, ⁸ chì I'a sátiñu jíin Pedro ja jáni-de tu'un nuu ñáyiví judío, suni I'a-ún sátiñu jíin-rí jíin ñáyiví sìn naciòn. ⁹ Te káka'an-i ja Jacobo jíin Cefas jíin Juan kákuu cháa kándituu tiku'nì. Te nuu ní kajini-de ndasa ku'a nì ja'a-ya tú'un luu máa-yá inì-rì, yúan-na te nì káka'an manì-dé jíin-rí jíin Bernabé. Te nì kasánda-rì ja kingoyo máa-rí nuu ñáyiví sìn naciòn. Te kingoyo máa-de nuu ñáyiví judío. ¹⁰ Mání kákuni-de ja ná núku'un inì-rì koto-rì ñáyiví káta'an ndá'ú, ko suni yuán ñúkuu inì máa-rí sá'a-rì núú.

Modo kendo ndaa-yo núu Dios

¹¹ Ko nuu ní jaá Pedro ñuu Antioquía, te nì kana jíin-rí nuu-dé, chì kuachi nì sá'a-de. ¹² Chì onde ná té chakoyo-ga yaku cháa nì tájí Jacobo, te nì yee Pedro staa jíin ñáyiví sìn naciòn. Yúan-na te nì chakoyo cháa-ún, te nì kuxio-ni-de nì sásín-de máa-de, chì nì yu'ú-de nì jito-de cháa judío. ¹³ Te sava judío kákandíja, nì kasá'a uu xini jíin-de. Te jíin uu xini-dé nì kaxndá'ú-de onde máa Bernabé. ¹⁴ Yúan-na te nì jini-rì ja tú kájika ndóo-de nátu'un ká'an ndaa máa tú'un va'a, te nì kachi-rì jíin Pedro jito nuu táka-de: Róo kúu-ró cháa judío, te sá'a-ró nátu'un sá'a ñáyiví sìn naciòn, te tú sá'a-ró nátu'un sá'a ñáyiví judío, te naja stétuu-ró ñáyiví sìn naciòn nduu-i ñáyiví judío núsáa. ¹⁵ Chì yóo, cháa nì kakaku ñuu judío kákuu-yó, nasu ñáyiví sìn naciòn kándiso kuachi kákuu-yó. ¹⁶ Chì a kájini-yo já tú ni ñn ñáyiví kéndoo ndaa-i jíin tíñu skíkuu-i ja tá'ú ley, chì onde nú kándíja-yó Jesucristo. Te máa-yó, a kákandíja-yó Jesucristo, náva'a kendo ndaa-yo jíin tú'un kándíja-yó Cristo, chì jíin tíñu tá'ú ley, ni ñn ñáyiví ma kéndoo ndaa kuti-í. ¹⁷ Te nini kuni-yo kéndoo ndaa-yo jíin tú'un Cristo, te nì kajini-yo já ío kuachi-yó, Núsáa te Cristo sá'a-ya kuachi náún. Túu. ¹⁸ Chì nú naki'in tuku-rì ja ní skána-rì-ún, te kuachi sá'a-rì núsáa. ¹⁹ Chì ruu, a nì kenda-rì chii ley, chì nì j'i-rì nì sá'a máa ley. Te vina, a chakú-rì nuu Dios. ²⁰ Nì j'i-rì jiká cruz jíin Cristo, te chakú-rì. Ko nasu rúu kúu ja chakú, chì Cristo kúu I'a chakú inì añú-rì. Te modo ja chakú-rì inì ñuyiví yá'a vina, kúu ja kándíja-rì nuu Sé'e Dios, chì nì kundá'ú inì-ya rúu, te nì soko-yá máa-yá ja rúu. ²¹ Nasu jasú-rì nuu tú'un luu ío inì Dios, chì nú kéndoo ndaa ñáyiví jíin tú'un tá'ú ley, yúan-na te nì j'i sáni-ni Cristo núú.

3

¹ Te róo ñáyiví Galacia ja xíní ñáá, ndé cháa nì tñn yátá róo. Naja tú kájandatu-ro núu tú'un ndaa. Chì a nì stá'an ndijín-rì nuu-ro ndasa nì j'i Jesucristo jika cruz. ² Máa ñn tu'un jiká tu'un-rí róo: Ndasa nì kani'in-ro Espíritu, á ja ní skíkuu-ró tíñu tá'ú ley, xí já ní kándíja-ró tú'un nì kajini so'o-ró.

³ Súan kákuñáá xini-ro náún. Ni kakejá'á-ró jíin máá Espíritu, te vina jíin modo yúkú máá-ró kuáyija-ró náún. ⁴ Te taká tundó'o ni ndo'o sáni-ró náún. Ko jáni ini máá-rí ja tú ní kúu sáni. ⁵ Te máá-yá, chi ni ja'a-ya Espíritu-ya núu-ro, te sá'a-ya tíñu ñá'nu ma'ñú-ró. Te á sá'a-ya jíin já ní skíkuu-ró tú'un tá'ú ley, xí sá'a-ya jíin já ní kandíja-ró tú'un ni kajini so'o-ró.

Tu'un ni keyu'u-ya nuu Abraham

⁶ Nátu'un Abraham, chi ni kandíja-de nuu Dios, te ni chi'i-ya cuenta-de nátu'un ja á ni kendo ndaa-de. ⁷ Vina te kuni-ro núsáá, chi taká chaá ja kákandíja, yuán kákuu se'e Abraham. ⁸ Onde ná té chá'an-ga kuu, te ni jini tutu i ja in kivi te skéndo ndaa Dios ñayivi sijn nación nú kandíja-i. Ja yuán, jíin kivi ní ja'an tu'un va'a nuu Abraham: Onde jíin róó, ná kendo ndatu taká ñuu, áchí-ya. ⁹ Núsáá te ñayivi kákandíja vina, ká'io ndatu-i jíin Abraham, chaá ni kandíja. ¹⁰ Yí'i tasi siki taká ñayivi já kákandíja-i kaku-i nú ná skíkuu-i tu'un tá'ú ley, chi súan yóso núu tutú: Yí'i tasi siki taká ñayivi tú skíkuu taká tu'un ja yóso nuu tutú tá'ú tíñu, áchí. ¹¹ Te a jini kaji-yó já tú ni in ñayivi kendo ndaa-i ichi núu Dios sá'a ley jíin-i. Te ñayivi ndaa, chi siki já kándíja-i te kuchaku-i. ¹² Chi nasu chíi tu'un kándíja vai ley. Chi ká'an ley: Ñayivi skíkuu ya'á te kaku-i kuchaku-i jíin, áchí. ¹³ Te Cristo ni nakuaan-ya yóó chi tasi já ní sá'a ley. Te ni ndiso-ya tasi-yo. Chi yóso núu tutú: Yí'i tasi taká ñayivi ndíta kaa jika yunu, áchí. ¹⁴ Nava'a tu'un i, já ní keyu'u-ya nuu Abraham, ná jáa nuu ñayivi sijn nación sá'a Cristo Jesús, nava'a ná kándíja-yó-yá, te ni'in-yo Espíritu ja ní keyu'u yá sáá. ¹⁵ Ñani, ná kani-ri in tu'un nuu-ro nátu'un ká'an-yo ndikivi. Nú ío in acta, te vasa ñayivi ní sá'a, te nú a ni kukútu, ni ma kúu nda'va-ga, te ni ma kúu jukoso-ga. ¹⁶ Nuu Abraham jíin núu já kúu tata-de, ni keyu'u-yá. Tú ká'an: Nuú já kákuu tata-de, na tú ká'an siki já kuá'a, chi ká'an siki já in-ni: Nuú já kúu tata-ro, áchí. Yuán kúu Cristo. ¹⁷ Súan kuni ka'an-ri: Tú kúu nda'va ley máá acta ja ní sákútu Dios onde jíin kivi. Ni tú kúu sijita ley tu'un ja ní keyu'u-yá, chi onde ná kuun ciento oko uxi kuia já ní keyu'u-yá-ún, yuán-na te ni chaá ley. ¹⁸ Chi nú jíin siki ley kii ta'u-yo, núsáá te tuká jatiñu tu'un ni keyu'u-yá. Ko siki tú'un ja ní keyu'u-yá-ún kúu ja ní ja'a-ya tá'u núu Abraham.

Náun ní'in tíñu máá ley

¹⁹ Te ndenu jatiñu ley núsáá. Chi ni kuva'a ley ja kúu siki ñayivi ní kasáña'mu, te vasa ní chaá tata ja ní keyu'u-yá sáá, te ndaja'a ándivi ní súngeo tu'un-ún jíin in ja ní kuu yu'u núu. ²⁰ Te nú ío ja kúu yu'u núu, ko nasu jíin máá in-ni kándi, ko Dios, chi máá in-ni-ya. ²¹ Núsáá te ley, jito u'u tu'un ni keyu'u Dios náún. Túu, chi nú ley kuu naschakú yóó núu, yuán-na te kuu kendo ndaa ndija-yó sá'a ley núu. ²² Sáá te ni keyu'u-yá siki ñayivi kándíja nuu Jesucristo. Te tutu i ley ni jasú taká-i chi kuachi, nava'a ni'in-i tu'un-ún nú kandíja-i-ya. ²³ Ko onde ná té chaá-ga tu'un-ún ja kándíja-yó, te ni kayi'i-yó ndá'a ley. Chi ley ni ndito yóó, onde kivi kándíja-yó tú'un ja ní kenda ndijin kuéé-ga. ²⁴ Núsáá te ley kúu máá já ní chi'i yóó nda'a Cristo, nava'a kandíja-yó-yá te kendo ndaa-yo. ²⁵ Ko vina ni chaá tu'un-ún ja kándíja-yó-yá, te tuká yí'i-yó ingá nda'a. ²⁶ Chi siki já kákandíja-ró Cristo Jesús, te ni kanduu-ró sé'e Dios. ²⁷ Chi taká róó, ja nátu'un skuánducha Cristo ini-ro, suni nátu'un Cristo kándi-ró. ²⁸ Tú judío ío, ni ñayivi griego. Tú mozo ío, ni ñayivi jika kuu ndicha-na. Tú chaá ío, ni ña'an. Chi taká róó, in-ni kayi'i-ró ndá'a Cristo Jesús. ²⁹ Te nú Cristo kúu ja xín róó, núsáá te tata Abraham kákuu-ró, te ni'in-ro tá'u-ro já ní keyu'u-yá-ún nuu máá-de.

4

1 Te ná ká'an-ri jíin-ró: ñin suchí já xín tá'u, te vasa tñn-i so'o taká-ni, ko nú nini lúli-i, ñin-ni kúu-i jíin mozo. 2 Chì sua kánde-e chíi cháa tñn so'o-i jíin chíi cháa ndíto ndatíñu-i, onde ná jínu kivi ní jani táa-i. 3 Suni súan yóo, ná lúli-yó núu, te ñi kajandatu sáni-yó núu táninu ñuyivi. 4 Ko nuu ní jinu ndaa kivi, te Dios ñi táji-yá se'e yíi-ya ní kii-ya ní kaku-ya chíi ñin ñasíí, te suni ñi kaku-ya chíi ley. 5 Náva'a ndiñi'in-ya ñáyivi yí'i chíi ley, náva'a naki'in sé'é-yá yóo. 6 Te sikí já sé'e-ya kakuu-ró, yuán ní táji Dios Espíritu se'e-ya ní kivi ini añú-ro. Te Espíritu yuán kúu ja kána jaa: Abba, áchí, kuní ka'an, Táa. 7 Núsáá te tuká kúu-ró mozo, chí se'e-ya kúu-ró. Te nú se'e-ya kúu-ró, suni cháa xín tá'u núu Dios kúu-ró sá'a Jesucristo. 8 Chì onde kivi sáa, tú ní kájiní-ro núu Dios, te ñi kajatíñu sáni-ró núu já nasu ndíja i'a kakuu.

Sikí já káchiñú'ún táninu sáni

9 Ko vina, a kájiní-ro já kúu Dios, xí vá'a-ga ní ká'an-ri ja á jiní Dios róo. Núsáá te naja kákuni-ro náxió káva-ró náchiñú'ún tuku-ró núu táninu ja tú ní'in tíñu kuti. 10 Chì máni kivi, máni yoo, máni viko, máni kua káchiñú'ún-ró. 11 Yuán yú'u-ri, chí sanaa ní ndo'o sáni-ri ja sikí róo. 12 Náni jíná'an-ró, ká'an nda'ú-ri jíin-ró ja ná sá'a-ró natu'un sá'a-ri, chí ruu, a ñi sá'a-ri natu'un kásá'a-ró. Te tú ní kásá'a ndiva'a-ró jíin-rí. 13 Ko a kájiní va'a-ró ndasa ñi kuu onde ná xnáñúu, chí vitá yiki kúñu-ri, te ja yuán ní jani-ri tu'un va'a nuu-ro sáa. 14 Te vasa ñi kukuí'a ini-ro ní sá'a-ri jíin kué'e tá'an-ri, ko tú ní káské'ichi-ro rúu, ni tú ní kásájá'a ini-ro núu-rí, chí sua ñi kajatá'ú-ró rúu natu'un ñin ndajá'a Dios, xí natu'un máa Cristo Jesús. 15 Núsáá te naja tuká kákusi iní-ro. Chí jandaa ká'an-ri jíin-ró, já nú ní kúu sá'a-ró, te tava-ro ndúchi-ro te kua'a-ró núu-rí núu. 16 Ja yuán, te cháa jito u'u róo kúu-ri ja ní kastu'ún ndaa-ri tu'un nuu-ro náun. 17 Ní'in kánandúkú-de róo, ko tú va'a, chí kákuni-de kasu-de nuu-ro, náva'a kundíkin ñi'in-ró máa-de. 18 Chì ío va'a ja ndúkú ní'in-de róo taká kivi nú tíñu va'a kúu, te nasu onde níni máa kivi ncháa-ri jíin-ró. 19 Hijo máni, ja sikí róo kúu ja tá'u'u xaan túku ini-ri, onde ná yíja va'a Cristo ini-ro jíná'an-ró. 20 Chì kuní-ri jaa-ri kunchaa-ri jíin-ró vina, te naxnúu-ri tachí-rí ka'an-ri jíin-ró. Kúñáá xini-rí, tú jiní-ri ndasa sá'a-ri jíin-ró. 21 Róo, ja kákuni-ro kuíñi-ró chí ley, kastu'ún núu-rí: Á tú kájiní so'o-ró ndasa ká'an ley: 22 Chì súan yóso núu tutú, ja Abraham ñi ñava'a-de uu se'e yíi-de, ñin-i kúu se'e ña'an ndikín nchaa, te inga-i kúu se'e ña'an kúu nuu. 23 Ko se'e ña'an ndikín nchaa, ñi kaku-i natu'un taká ñayivi, ko se'e ña'an kúu nuu, a ñi kaku-i natu'un ñi keyu'u máa-yá. 24 Taká tu'un yá'a kúu ñin tu'un yátá. Chì ña'an yá'a kakuu-ña uu tu'un. Chì ñin-ña nání-ña Agar, te vai-ña onde yuku Sinaí, te máa-ña skáku-ña sé'e sátiñu sáni. 25 Chì Agar kúu natu'un máa yúku Sinaí, onde ñuu Arabia. Te ná ñi kuu-ún, suni súan kúu ñuu ja nání Jerusalén vina, chí suni máa jíin taká se'e kajatíñu sáni. 26 Ko máa Jerusalén ja vai onde andívi, chí tú jatíñu sáni nuu ní ñin. Te náa-yo kúu-ún. 27 Chì súan yóso núu tutú: Róo ña'an numá, ja tú skáku-ró sé'e, ná kóo si iní-ro. Róo ja tú jiní-ro jatú-ro kaku se'e-ró, ná kána jaa-ró, te ná kána kó'ó-ró. Chì ío kua'a-ga se'e ña'an máa ñin, nasu sé'e ña'an ío yii, áchí. 28 Núsáá, te yóo, ñáni, natu'un Isaac, súan kakuu-yó sé'e-ya já ní keyu'u-yá. 29 Te cháa ñi kaku natu'un taká ñayivi, chí ñi chindikín-de cháa ñi kaku jíin máa Espíritu. Te ná ñi kuu sáa, suni súan kúu, onde vina. 30 Ko ndasa ká'an tutu ij: Kiñi'in ña'an ndikín nchaa, ná kí'in-ña jíin sé'e-ña, chí se'e ña'an ndikín nchaa, ma kúu ní'in-í ta'u-í jíin sé'e ña'an kúu nuu, áchí. 31 Náni, tú kakuu-yó sé'e ña'an ndikín nchaa, chí se'e ña'an kúu nuu kakuu-yó.

5

Ná kuiñi ñi'in-yó jín tú'un ñi nduu libre-yo

¹ Chi ñi ndájí-yá yóo náva'a koo libre-yo. Núsáá te kuiñi ñi'in-ró, te ma ndívi nduu tuku-ró jín tú'un ja jasú sáni róo. ² Nde'é te kuní-ro, ruu Pablo ká'an-ri jín-ró, ja nú xiti ndúu-ro máá-ró, yúan-na te tú ní'in tíñu Cristo sikí róo. ³ Te inga jínu ká'an ndaa-ri nuu táka cháa ja nú xiti ndúu-de máá-de, te fuerza ná skíkuu-de ndivii tú'un ká'an ley núsáá. ⁴ Taká ñayivi já ndúkú-i kendo ndaa-i jín máá ley, a ñi kasía-i Cristo, te tu'un luu ío ñi-ya tuká yí'i ñi-i. ⁵ Chi yóo, jín máá Espíritu ndátu-yó kivi kendo ndaa-yo, chi kákandíja-yó. ⁶ Chi jín tú'un Cristo Jesús, ni tú jítíñu nú xiti ndúu, te ni tú jítíñu nú tú xiti ndúu, chi máni jín tú'un kákandíja-yó kúu ja ní'in tíñu jín tú'un kúndá'ú ñi-ya yóo. ⁷ Va'a-ni kásá'a-ró núú, ko ndé cháa ñi jasú nuu-ro já tú kájandatu-ro núú tú'un ndaa núsáá. ⁸ Chi máá-yá kúu I'a ñi kana-ya xiní-ro, ko nasú máá-yá kúu ja ská'an róo vina. ⁹ Chi ñn tá'ú-ni yujan ía, te jiá ndí'i-ni yujan sá'a. ¹⁰ Te jáni ndija ñi-ri sá'a máá Jító'o-yo, ja má nákani ñi-ro inga tu'un. Ko cháa sáká núu ñi-ro, nakuxndí-ya sikí-dé, ñani cháa kúu-de. ¹¹ Náni, chi ruu, nú sáni-ga jáni-ri tu'un xiti ndúu núú, te naja káchindikín-ga-i ruu núsáá. Chi nú súan, te ma kití-ga ñi-i nuu cruz-ya sá'a-ri núú. ¹² Te cháa ja sáká núu ñi-ro, va'a-ga nú ná xiti-ga-de máá-de, jáni ñi-ri. ¹³ Náni, ñi kana-ya xiní máá-ró jíná'an-ró náva'a koo libre-ro. Te vasa tuká tñn ley so'o-ró, ko ma kivi-ró jín táka modo játa'an ñi máá-ró, chi sua ná kúndá'ú ñi-ro tá'an-ró, te kuatíñu nuu tá'an-ró. ¹⁴ Te nú ñi skíkuu-ró jín máá ñn-ni tu'un yá'a, te a ñi kundéé-ró jín ní ley: Kundá'ú ñi-ro tá'an-ró nátu'un kúndá'ú ñi-ro máá-ró, áchí. ¹⁵ Ko nú káyaji yí'í tá'an-ró, te kájichi sikí tá'an-ró, yúan-na te koto-ró máá-ró, chi sanaa te xndí'i tá'an-ró.

Modo kásá'a ñayivi

¹⁶ Súan ká'an-ri, ja ná káka-ró nátu'un kuní máá Espíritu. Yuán te ma sá'a-ga-ro já kuní modo máá-ró. ¹⁷ Chi modo ja kuní ñayivi jító u'u sikí máá Espíritu, te ja kuní máá Espíritu jító u'u sikí modo máá-i, te uu tu'un yá'a kájasu nuu tá'an. Ja yúan tú kúu sá'a-ró já kuní máá-ró jíná'an-ró. ¹⁸ Ko nú máá Espíritu stá'an ichi núu-ro, núsáá te tuká ká'jin-ró chí ley. ¹⁹ Ío ndijin taká tíñu sá'a ñayivi, te ya'á kákuu: Tu'un ísiki ncháa tá'an, tu'un jika téné, tu'un sá'a chá'an, tu'un sá'a kuaxán, ²⁰ tu'un chíñú'ún ndosó, tu'un sá'a tásí, tu'un jító u'u tá'an, tu'un kájatá'an, tu'un kúkuásún iní, tu'un kití ñi, tu'un kánaá, tu'un kástátá'an, tu'un sásín máá, ²¹ tu'un ndío ñi, tu'un já'ni ndíyi, tu'un ká'vá, tu'un sá'a viko kuaxán, jín sikí táka tu'un sá'a súan. Te ya'á kúu tu'un kástu'ún-ri nuu-ro, nátu'un ñi ka'an-ri jín-ró sáá, ja ñayivi kásá'a súan, ma náni'in tá'u kúti-í najaa-i ñi ñuu nuu tá'ú Dios tíñu.

Modo sá'a máá Espíritu

²² Ko tíñu sá'a máá Espíritu kákuu: Tu'un kúndá'ú ñi, tu'un kúsí iní, tu'un kuaká'nu ñi, tu'un paciencia, tu'un maní iní, tu'un va'a ñi, tu'un skíkuu va'a, ²³ tu'un súchí iní, jín tú'un ñúkúún iní. Sikí táka tu'un yá'a tú ndóna ley. ²⁴ Ko ñayivi káy'i chíi Cristo, a ñi kaja'ni-í yiki kúñu-i jika cruz, onde jín táka ja kúu ñi máá, jín táka tíñu kuní máá. ²⁵ Chi nú jín máá Espíritu káichaku-yo, te suni jín máá Espíritu ná káka-yó núsáá. ²⁶ Ma sávixi sáni-yó máá-yó, ma skití ñi-yo tá'an-yó, ni ma kúkuásún iní-yo sikí tá'an-yó.

6

Ja náchu'un íchí-yó cháa sáña'mu

¹ Ñáñi, sanaa te kuni-ro sáña'mu ñn ñayivi. Te róó ja jíin máá Espíritu kájika kuu-ró, te ná náchu'un íchí-ró-i jíin tú'un súchí iní. Ko koto-ró máá-ró náva'a suni súan tú súngava-ró máá-ró. ² Ná kúndiso-ró carga vee tá'an-ró, chí súan kúu ja skíkúu-ró jíin ley Cristo. ³ Te nú ñn ñayivi jáni iní-i ja ñáyivi téyíí kúu-i, ko tú ndija-i, yuán máni xndá'ú-i máá-i. ⁴ Ná ñn ná ñn ñayivi, ná kóto nchaa-i ndasa káa tíñu kásá'a-i, yúan-na te ni tú níni jíin ingá ñayivi te kuu sátéyíí-i máá-i. ⁵ Chí ná ñn ná ñn-i ná kúndiso-i responsable máá-i. ⁶ Ñayivi ní kutu'a jíin tú'un máá-yá, na ndi'i ja vá'a ñáva'a-i, ná chéndéé tá'an-i jíin cháa stá'an nuu-í. ⁷ Ma xndá'ú-ro máá-ró, chí ma kúu sákátá-yó núu Dios, chí taká ja jakín ñayivi, suni yuán nani'in-í. ⁸ Chí ñayivi jakín-i ja kuní yiki kúñu-i, ya'u yiki kúñu-i ni'in-í ja té'yu-i. Ko ñayivi jakín-i ja kuní máá Espíritu, nuu máá Espíritu ni'in-í ja kúchaku-i ní káni. ⁹ Ma kuítá-yo sá'a-yó tíñu va'a núsáa, chí nú ná jáa kiví, te ni'in-yo, te nú ma kuítá iní-yo. ¹⁰ Núsáa te hora ja núña-yó, te ná sá'a va'a-yó jíin taká ñayivi, ko xnañúú-gá jíin tá'an-yó já kákandíja.

Tu'un cruz máá Jíto'o-yo

¹¹ Nde'é jíná'an-ró ná xaan ná'nu letra cháa-ri nuu-ro jíin ndá'a-rí. ¹² Te ío chaá kásáña'mu-de máá-de kákuni-de. Te chaá-ún kástétuu-de róó ja xití ndúu-ro, náva'a ma chéndikin-i-de siki cruz Cristo. ¹³ Ko ni máá cháa ni kaxití ndúu-ún, suni tú káskíkúu-de jíin ley, chí kákuni-de ja ná xití ndúu-ro, náva'a sá'a téyíí-de máá-de ja súan kásá'a-ró. ¹⁴ Ko ruu, tú játa'an iní-ri sá'a téyíí-rí máá-rí, chí máni jíin cruz Jíto'o-yo Jesucristo kúsi iní-ri. Chí jíin tú'un cruz ni sía-ri ñuyívi, te máá ñuyívi suni ni sía ruu. ¹⁵ Chí nuu Jesucristo, ni ja xití ndúu, te ni ja tú xití ndúu, tú ní'in tíñu kuti, chí ja ná ndúu jáa iní-yo. ¹⁶ Te taká ñayivi káka modo yá'a, tu'un kuaká'nu iní-ya jíin tú'un kúndá'ú iní-ya-í, ná kóo siki-í jíná'an-i, jíin siki ñáyivi Israel, se'e Dios. ¹⁷ Onde vina te ní-gá kua'an-yo, ma kuá'a-ri tu'un ja stá'an ni ñn chaá ruu, chí nuu yiki kúñu-ri ndíso-ri tuni Jíto'o-yo Jesús. ¹⁸ Ñani jíná'an-ró, tu'un luu ío iní máá Jíto'o-yo Jesucristo, ná kóo iní añú-ro. Súan ná kóo. Amén.

LA EPISTOLA DEL APOSTOL SAN PABLO A LOS EFESIOS YA'A KUU CARTA JA NI CHAA SAN PABLO APOSTOL NUU ÑAYIVI ÑUU EFESO

Sa'an kúta'u

¹ Máá-rí kúu Pablo, apóstol Jesucristo, chí súan nì jata'an inì Dios. Te cháa-ri tutu yá'a nuu ñáyivi ndóo, ja káskíkuu va'a-i nuu Cristo Jesús, ja káxiukú-i inì ñuu Éfeso. ² Tu'un luu jíin tú'un kuaká'nu ío inì máá Táa-yo Dios jíin iní máá Jító'o-yo Jesucristo, ná kóo jíin-ró jíná'an-ró.

Na sikí ní teta'an-ya-yó

³ Ná nákana jaa-yó Dios, I'a kúu Táa Jító'o-yo Jesucristo. Luu nì sá'a-ya jíin-yó jíin táká tíñu sá'a Espíritu. Te ichi ándívi sá'a-ya-ún jíin Cristo. ⁴ Nátu'un nì kaji Dios yóo nuu Jesús onde ná té jukuiñi-ga ñuyívi, náva'a koo ndoo-yó, te tú koo chá'an-yó núu-yá, te kundá'ú inì-ya yóo. ⁵ Te nì teta'an-ya yóo náva'a naki'in sé'é máá-yá-yó sá'a Jesucristo, ndasa nì jata'an ya'a inì-ya sá'a-ya, ⁶ náva'a ná nákana jaa-yó-yá jíin tú'un luu tu'un va'a ío inì máá-yá. Te jíin tú'un-ún nì ki'in sé'é-yá-yó ndúu jíin-yó jíin Cristo, I'a kundá'ú inì-ya. ⁷ Te I'a-ún, nì nakuaan-ya yóo jíin niñi-yá. Te nì chaxio-ya kuáchi-yó jíin tú'un luu xa'an ío inì-ya. ⁸ Te jíin tú'un-ún nì chítú ndíi añú-yo onde jíin táká tú'un ndíchí, tu'un júku'un inì. ⁹ Te tíñu ja ní chaa inì máá-yá sáa, ja kúsi iní máá-yá sá'a-ya kuni-ya, chí tu'un sa'í-ún nì stá'an-ya núu-yo. ¹⁰ Chí onde ná jínu va'a kivi te kuni Dios ja iní ká'nu-na nduu ndíi-ni inì nda'a Cristo, va'a ja ká'io inì andívi xí va'a ja ká'io inì ñuyívi. ¹¹ Te jíin Cristo nì kani'in-yo tá'u-yo. Te nì teta'an Dios yóo, nátu'un nì chaa inì máá-yá, I'a sá'a taká-ni ndasa jata'an inì máá-yá, ndasa kúsi iní máá-yá. ¹² Súan nì sá'a-ya, náva'a máá-yó, ja xná'an-ga nì kañukuu inì-yo Cristo, ná nákana jaa-yó-yá jíin tú'un luu máá-yá. ¹³ Te suni róo, nì kajini so'o-ró tú'un ndaa. Te jíin tú'un va'a-ún nì kakaku-ró. Te nuu máá Cristo nì kakandíja-ró. Te suni máá Espíritu Santo ja ní chísó tú'un-ya, nì chaa sello inì añú-ro. ¹⁴ Yuán kúu seña ja ní'in-yo tá'u-yo, onde ná tñn-yó máá. Yuán-na te nakana jaa-yó tú'un luu-ya já sikí-ún.

Tu'un nì jikan ta'u Pablo ja'a yóo

¹⁵ Te suni ruu, nì jini tu'un-ri ndasa kákandíja-ró núu máá Jító'o-yo Jesús, jíin ndasa kundá'ú inì-ro táká ñáyivi ndóo. ¹⁶ Te ja yuán tú júkuiñi-ri ja nákuatá'ú-rí ja róo jíná'an-ró, te núku'un inì-ri róo nú jikán ta'u-rí, ¹⁷ náva'a kuni-ro núu máá Dios, I'a xíin máá Jító'o-yo Jesucristo, máá Táa-yo, I'a ndíso tu'un luu, te náva'a ná kuá'a-ya modo ndíchí, te stá'an ndijin-ya tú'un nuu-ro. ¹⁸ Te stúun-ya iní añú-ro, náva'a kuni-ro ndéja kúu tu'un ñúkuu inì-ro sikí já ní kana-ya xiní-ro, te ndéja kúu ta'u lúu xa'an ní'in-yá sikí ñáyivi ndóo. ¹⁹ Te kuni-ro ndasa nì'in xa'an sátiñu-ya já'a róo, ñáyivi kákandíja, chí fuerza téyíi ndíso-ya. ²⁰ Te fuerza-ún, nì jatíñu Dios kivi ní naschakú-ya Cristo ma'ñú ndíyi, jíin já ní súnqoo-ya Cristo ichi ndává'a-ya ondé andívi. ²¹ Te nì jani-ya Cristo sikí táká ja kátá'ú tíñu, jíin já kándiso tíñu, jíin já kátñn so'o, jíin já kakuñá'nu, jíin sikí táká sí'ví já káskúnání-i, nasu níni kuia yá'a, chí suni taká kuia chaa. ²² Te taká-ni nì jañu Cristo sukun ní sá'a Dios. Te nì nduu Cristo xiní núu máá tíku'nì kákandíja,

ni sá'a-ya sikí táká-ni. ²³ Te tiku'ni-ún kúu nátu'un yiki kúñu Cristo, te chítú máá-i jíin máá-yá, chi I'a schítú ñí ká'nu-ni kúu-ya.

2

Ndasa ni nama-ya-yó

¹ Te máá-yá, ni naschakú-ya róo, ja á ni kaji'i-ro ní sá'a kuachi-ró jíin já ní kasáña'mu-ró. ² Chi ni kajika-ró jíin máá yuán sáá, nátu'un kásá'a-i ini ñuyívi yá'a, nátu'un kuni máá já tá'ú tíñu nuu tachí. Yuán kúu tachí já sátiñu jíin ñáyivi ní'in ini ío vina. ³ Te suni taká máá-yó ní kajika-yó jíin ñáyivi-ún sáá, ni kasá'a-yó tíñu ni kakani ini-yo, ni kaskikuu-yó tíñu ni kuni yiki kúñu-yó jíin tíñu ni kajani ini-yo, te ni kakuu-yó ñáyivi ní kití ini-ya núu, nátu'un nuu sáva-ga-i. ⁴ Ko ini Dios yí'i kua'a tú'un kúndá'ú ini, te ni kundá'ú xaan ini-ya yóo. ⁵ Te nini ni kakuu-yó ndíyi ni sá'a kuachi-ún, te ni naschakú-ya yóo jíin Cristo. Te jíin tú'un luu ío ini-ya te ni kakaku-ró. ⁶ Te ñin núu-ni ni ndukani-ya yóo jíin Cristo. Te suni súan ni súnqoo-ya yóo onde andívi jíin Cristo Jesús, ⁷ náva'a ñí-gá kua ja cháa-ga, stá'an-ya ndasa kua'a xaan já lúu ío ini-ya jíin tú'un kumaní-ya jíin-yó jíin Cristo Jesús. ⁸ Ni kakandíja-ró, te ja yuán ní kakaku-ró ní sá'a tu'un luu ío ini-ya. Te nasu máá-ró ní kíñi'in, chi ta'u já ní ja'a Dios nuu-yo kúu. ⁹ Nasu sikí tíñu sá'a-yó ní kakaku-yó, te ja yuán tú ni ñin-i kuu sátéyíi máá-i. ¹⁰ Chi máá-yá ni sá'a yóo. Te ni sáva'a-ya yóo nuu Cristo Jesús, náva'a sá'a-yó táká tíñu va'a. Chi jíin kivi, ni sátu'a Dios tíñu-ún ja kaka kuu-yó jíin. ¹¹ Núsáá te ná núku'un ini-ro já chí ñáyivi sñin nación ni kakaku-ró sáá. Onde sáá, chi nání-de cháa ni kaxiti ndúu kuñu-de ja ní sá'a nda'a. Te cháa-ún, ni kaskúnání-de róo: Ñáyivi tú ní kaxiti ndúu. ¹² Te suni ná núku'un ini-ro já onde kivi sáá, tú ní ká'jin-ro jíin Cristo. Jíká ní ká'jin-ro jíin ñáyivi ñuu Israel. Te jíká xaan ní ka'io-ró jíin tú'un ni keyu'u-ya, ni tú ní káñukuu ini-ro, ni Dios, tú ní jík-ya jíin-ró ini ñuyívi yá'a. ¹³ Ko vina jíin Cristo Jesús, te róo ja ní ká'jin jíká-ró onde kivi sáá, chi a ni kakuyani-ró ní sá'a ñíni Cristo. ¹⁴ Chi máá-yá kúu paz nuu-yo, te ja ndéndúu ñuu-ún ni nasá'a-ya ñin-na, chi ni stúincháa-ya máá xé'ñú já ní sásñin yóo ni kandij sava ma'ñú-yó. ¹⁵ Te xé'ñú-ún ja ní skánaá yóo kúu taká tu'un tá'ú tíñu jíin táninu ndíso máá. Te jíin yiki kúñu-ya ní xnáa-yá taká yuán, náva'a naskétá'an-ya ndéndúu-ún núu máá-yá, te nduu ñin-na ñáyivi jáá, te ja yuán sá'a-ya paz, ¹⁶ te suni náva'a jíin máá cruz te naskétá'an-ya ndéndúu yuán jíin Dios, chi ñin-na ñáyivi ní nduu-ún, te jíin cruz ni xnáa-yá máá já ní kajito u'u tá'an. ¹⁷ Te ni kii-ya, te ni jani-ya tú'un paz nuu-ro, já ní ká'jin jíká-ró núu-yá, jíin núu ñáyivi já ní ká'jin yani. ¹⁸ Chi ja máá-yá kúu ja núña ichi kivi koyo ndéndúu-yo núu máá Táa-yo, sá'a suni ñin-ni máá Espíritu. ¹⁹ Núsáá te tuká kakuu-ró ñáyivi jíká, ni ñáyivi tatú, chi ñin-na ni kanduu-ró jíin ñáyivi ndóo, te suni tá'an se'e Dios kakuu-ró. ²⁰ Te ni kaja'nu máá-ró sikí cimientu ja kakuu apóstol jíin cháa ni káani tu'un. Te máá Jesucristo kúu yuu ndíso jiki. ²¹ Te ñí vé'e jákutá'an jíin máá-yá, te já'nu kua'an náva'a nduu ñin ve'e i sá'a máá Jító'o-yo. ²² Te suni ni kanduu-ró ñin ve'e ni sá'a-ya, náva'a kunchaa Dios ini jíin máá Espíritu.

3

Tu'un yí tu'un sa'í ndíso Pablo

¹ Te ruu Pablo, ja yuán kánde-rí vekaa ja sikí Cristo Jesús ja'a róo, ñáyivi sñin nación jíná'an-ró. ² Te ni kajini tu'un-ró ndasa ni ja'a Dios tu'un luu ío ini-ya

núu-rí ja'a róó, jáni iní-ri. ³ Chi nī stá'an ndijin-ya tú'un sa'í-ún nuu-rí, nátu'un nī chaa-ri yakú tu'un nuu-ro ká'an ichi yatá. ⁴ Te nú ka'u-ró, te a kuu juku'un iní-ro ndéja kúu tu'un sa'í Cristo ja jini-ri. ⁵ Te tu'un-ún tú ní stá'an-ya núu ní ñn se'e chaa ní kúia nī kii ichi yatá. Ko vina nī stá'an ndijin Espiritu-ya núu táká apóstol ndoo-ya, jín núu cháa kájani tu'un-ya. ⁶ Te tu'un-ún ká'an ja ñáyivi sín nación, suni ná ní'in tá'an-i ta'u-í, te ñn-na ñáyivi ná ndúu-i jín-yó, te ja ní keyu-u-yá ná ní'in tá'an-i sá'a Cristo jín máá tú'un va'a. ⁷ Te sikí tú'un-ún játiñu máá-rí. Te ta'u-ún nī ja'a tu'un luu ío iní Dios nuu-rí, te jín fuerza-ya ní sá'a-ya-ún. ⁸ Ruu kúu chaa súchí-ga vásá ñáyivi ndóo súchí xáan, te nuu máá-rí nī ja'a-ya tá'u lúu yá'a ja jáni-ri tu'un va'a nuu ñáyivi sín nación, ndasa va'a xaan káa tu'un Cristo, ⁹ jín já stá'an ndijin-ri nuu táká-i ndasa koo máá tú'un sa'í ja ní yisa'í onde sáá iní máá Dios, I'a nī sá'a taká-ni. ¹⁰ Náva'a taká ja kátá'ú tíñu jín já kakuñá'nu ichi ándívi, ná kuní jíná'an ndasa kua'a xaan tú'un ndíchí Dios ío, sá'a tikuní. ¹¹ Nátu'un nī chaa iní-ya ní káni, te nī skíkuu-ya ní sá'a-ya-un jín Jító'o-yo Cristo Jesús. ¹² Te kákandíja-yó-yá. Te ja yúan máá-yá sá'a ja káchundéé iní-yo, tú yú'ú-yo, kivi koyo-yó núu Dios. ¹³ Ja yúan ká'an nda'ú-ri jín-ró, ja má kúkuí'a iní-ro sá'a tundó'o jító-ri ja sikí róó, chí sua ndeá-ga tu'un luu iní máá-ró sá'a. ¹⁴ Ja yúan kúu ja júkuiñi jítí-rí núu máá I'a kúu Táa Jító'o-yo Jesucristo. ¹⁵ Te nuu máá-yá kenda sí'ví táká tata ká'io andívi jín já ká'io iní ñáyivi, ¹⁶ chí tu'un luu xaan ío iní-ya, te jikán ta'u-rí nuu-yá ja súan ná yíja va'a iní añú-ro sá'a-ya jín fuerza ndíso máá Espiritu. ¹⁷ Te suni jikán-ri ja ná kúnchaa Cristo iní añú-ro jíná'an-ró sá'a ja kákandíja-ró, náva'a ná kuikín va'a tu'un kúndá'ú iní tá'an iní-ro, ¹⁸ te suni náva'a kuu juku'un va'a iní-ro, jín táká ñáyivi ndóo, ndasa káa tu'un jichá, tu'un káni, tu'un kúnú, tu'un súkún, cuenta máá-yá, ¹⁹ te suni náva'a ná kuní-ro ndasa kúndá'ú iní Cristo yóo, vasa tú kúu juku'un iní-yo tú'un-ún, te náva'a ku'un chítú ndí-ro jín kú'a ñú'un chítú Dios. Achí-ri. ²⁰ Máá-yá, kúu I'a sá'a va'a xaan-gá vásá já kájani iní-yo xí já kájkán-yo, chí jiku fuerza-ya iní-yo. ²¹ Te nuu máá-yá, ná nákana jaa tikuní kákandíja sá'a Cristo Jesús. Te súan ná kóo ní káni ní kúia, onde taká kúia chaa. Súan ná kóo. Amén.

4

Ñn-ni kákuu-yó sá'a Espiritu

¹ Ruu, chí kánde-ri vekaa sikí máá Jító'o-yo. Te ká'añ nda'ú-ri jín-ró ja ná káa kuu-ró nátu'un ío jínú'ún sikí já ní kana-ya xiní-ro. ² Te ná kóo súchí vá'a iní-ro. Te ná kóo vitá iní-ro. Te jín tú'un kúndá'ú iní, te jín paciencia, ná kuándéé iní-ro jín tá'an-ró. ³ Ná kúitú iní-ro já ñn-na naketá'an-ró jíná'an-ró iní máá Espiritu sá'a tu'un kuaká'nu iní. ⁴ Chí ñn-na ñáyivi ío, te suni ñn-ni Espiritu, suni nátu'un nī kana-ya xiní-ro já ñn-ni tu'un kuñukuu iní-ro, chí yúan kúu ja ní kana-ya xiní-ro, ⁵ te suni ñn-ni máá Jító'o-yo ío, jín ñn-ni tu'un kándíja, jín ñn-ni tu'un jánducha, ⁶ jín ñn-ni máá Dios Táa xiní táká-yo, chí máá-yá ndíto taká-ni, te máá-yá nī sá'a taká-ni, te jín ndí'i-ni ncháa-ya. ⁷ Ko ná ñn ná ñn-yó, kúta'u-yo tú'un luu ío iní máá-yá ndasa ku'a já'a máá Cristo nuu-yo. ⁸ Ja yúan ká'an tutu: Nuú ní ndaa-ya kuá'an-ya ándívi, nī stútú-yá kua'a já ní yindasu te kua'an-ya jín. Te nī jacha nuu-ya tá'u núu táká ñáyivi, áchí. ⁹ Te ja súan ká'an: Nī ndaa-ya kuá'an-ya, suni kuní ka'an ja ní kuun-ya ní ja'an-ya onde nuu kúnú-ga chí ñu'un. ¹⁰ I'a nī kuun, suni máá-yá kúu I'a nī ndaa kua'an onde nuu súkún-ga ándívi, náva'a skíkuu-ya jín táká tíñu. ¹¹ Te

suní máá-yá, nì teta'an-ya sáva ñayivi kí'in apóstol, te sava-ga kani tu'un-ya, te sava-ga skuikín tu'un va'a, te sava-ga kundito tiku'ni, te sava-ga stá'an. ¹² Súan nì teta'an-ya, náva'a ná yíja va'a ñayivi ndóo, jín já kuátíñu nuu-í, náva'a ná kuá'nu tiku'ni Cristo sá'a. ¹³ Súan te ná náketá'an ñin núú-yó jín tú'un kándíja, jín tú'un kuní-yo núu Sé'e Dios. Te suní ná yíja va'a-yó nátu'un ñin-na-yo, onde chítú kú'a Cristo iní-yo. ¹⁴ Yuán-na te ma nátu'u iní-yo cuenta suchí lúlí, ni ma kivi nduu-yo yá'a yúan jín sín sín sa'an, ndasa kuní cha xndá'ú ja kándúkú-de tñn yátá-de yóo, sana iní-yo sá'a-de. ¹⁵ Chì sua ná kútñn-ró tú'un ndaa jín tú'un kúndá'ú iní, te ná kuá'nu-ró jín táká tiñu kuní máá l'a kúu xiní, te l'a-ún kúu Cristo. ¹⁶ Te iní máá-yá, ñin-na káñutá'an nñ tiku'ni, te ndítñn tá'an taká nátu'un taká va, te ná ñin ná ñin játiñu ndasa xín tiñu. Te xndeá tá'an te skuá'nu tá'an jín tú'un kúndá'ú iní.

Ñayivi ñúndijin

¹⁷ Tu'un yá'a ká'an-rí, chí ká'an nì'in-rí jín-ró cuenta máá Jító'o-yo, ja má kaka-ga-ro nátu'un kájika sava-ga ñayivi sñn nación, chí kájika kuu-i jín tú'un kájani sáni iní máá-i. ¹⁸ Nì kakuñaa nú jiní tuní-i. Te tú ñú'un kuti vida Dios iní-i, chí tú kájini-i nuu máá-yá, chí nì'in iní añú-i. ¹⁹ Te ñayivi-ún, nì kayija-i jín máá tú'un nì'in iní. Te nì kivi koyo-i jín tú'un kuaxán ja ná kuítú iní-i sá'a-i taká tiñu chá'an. ²⁰ Ko róo jíná'an-ró, nasu súan ní kaskuá'a-ró íchi Cristo. ²¹ Te súan nì kajini so'o-ró tú'un-ya, te nì kakutu'a-ró ní sá'a-ya, nátu'un ío ndaa tu'un jín Jesús. ²² Ná chaxio-ró máá cháa tú'ú kí'in-de jín táká tiñu nì jika-ró jín-de ichi yatá, chí máni kuchá'an-de jín táká tiñu ñáá sá'a-de kuní-de. ²³ Te ná ndújáá modo kájani iní-ro. ²⁴ Te ná núku'un-ró cháa jáá, ja ní kuva'a-de nátu'un káa máá Dios jín tú'un ndaa, jín tú'un ndoo ndija. ²⁵ Núsáá te ná sía-ro tú'un xndá'ú, te ná ká'an ndaa-ro jín táká tá'an-ró, chí pedazo-yo kánakuni tá'an-yó. ²⁶ Nú kití iní-ro te ma sá'a-ró kuáchi. Ni ma kuá'a-ró tú'un ja kití iní-ro onde kee ndikandii. ²⁷ Ma kuá'a-ró tú'un kukuu ja'ú jín-ró. ²⁸ Ñayivi ní sakuí'ná, ma sakuí'ná-ga-i, chí sua ná sátiñu-i. Ná tñn-i taká tiñu va'a jín ndá'a-i, náva'a ná nì'in-í najjín kuá'a-i nuu ñayivi kánandi'i. ²⁹ Ni ñin tu'un chá'an ma kenda yu'u-ro, chí sua ná ká'an-ro tú'un va'a ja skuá'nu tá'an, náva'a ñayivi jini so'o-ún ná kendo luu iní-i sá'a. ³⁰ Nde'é-ró náva'a ma kukuí'a iní Espíritu Santo Dios sá'a-ró, chí jín Espíritu nì jaxin-ya sello róo, onde jinu kivi nákuuan-ya yóo. ³¹ Taká tu'un ua, jín tú'un xaan iní, jín tú'un kití iní, jín tú'un kákanaá, jín tú'un ká'an ndiva'a, ná chaxio-ró jín táká tiñu jító u'u tá'an. ³² Chì sua ná kúmani-ro jín tá'an-ró. Ná kúndá'ú iní-ro tá'an-ró. Ná sá'a-ró táká'nu iní-ro núu tá'an-ró, nátu'un nì sá'a Dios tuká'nu iní-ya núu-ro sikí Cristo.

5

¹ Te róo, ná ndáku-ró Dios nátu'un se'e máá-yá ja maní jín-yá. ² Te kaka kuu-ró jín tú'un kúndá'ú iní, nátu'un nì kundá'ú iní Cristo róo, te nì soko-yá máá-yá ja sikí róo, te nì ja'an asun-yá nì soko-yá máá-yá ja ní ja'a-ya máá-yá nuu Dios. ³ Ko tu'un téné, jín táká tu'un chá'an, xí tú'un tóo iní, ni ma ndátu'ún-ró súan jíná'an-ró, chí tú súan kásá'a ñayivi ndóo. ⁴ Ni ma koo tu'un chá'an, ni tu'un ñáá, ni tu'un ndiyi, chí túu sá'a luu. Chì sua ná nákuatá'ú-ró. ⁵ Chì a kájini-ro já ío ndaa tu'un yá'a, ja ní ñin ñayivi kájika téné, xí já kásá'a chá'an, xí já tóo iní (chì ñin-ni kúu-ún jín já kájatíñu nuu ndosó), tú nani'in tá'u kúti-í ndivi-i iní ñuu nuu tá'ú Cristo tiñu jín Dios. ⁶ Koto-ró, ma xndá'ú ni ñin-i róo jín tú'un sáni, chí ja sikí táká tu'un yá'a te cháa tu'un kití iní Dios sikí táká-i ja tú kájandatu-i. ⁷ Ma kivi nduu-ro jín-i núsáá. ⁸ Chì kivi sáá, nì

kaichaku-ro sikí ñuñáa, ko vina, a kaichaku-ro sikí ñúndijin nuu máá Jító'o-yo. Ná káka kuu-ró nátu'un kájika kuu ñayivi ñúndijin núsáa. ⁹ Chì tiñu sá'a Espíritu kúu taká ja vá'a, taká ja ío ndaa, taká ja ío ndija. ¹⁰ Ná ndúkú ví-ro taká ja kúsi iní máá Jító'o-yo sá'a-ró. ¹¹ Te ma kivi nduu-ro jíin tíñu ñuñáa ja tú ní'in tíñu, chí sua ná kána jíin-ró núu. ¹² Chì kúka nuu-yo ká'an-yo tíñu kásá'a sa'í-i. ¹³ Ko taká tu'un ja á ni tuun nuu, jiní ndijin-yo núu sá'a luz, chí luz kúu ja kíñi'in ndijin taká-ni. ¹⁴ Ja yúan ká'an: Róo ja kákixi, natá'ú núu-ro, ná ndúko-ro má'ñú ndíyi, te Cristo ná stúun-ya núu-ro, áchí. ¹⁵ Núsáa te nde'é vá'a-ró ndasa kájika ñúkúún-ró, nasu nátu'un chaa káñáa, chí nátu'un chaa ndíchí. ¹⁶ Ma stíví-ró tiempo, chí kándañáa kivi yá'a. ¹⁷ Núsáa te ma ndúñáa xini-ro, chí sua ná júku'un va'a iní-ro ñaún tíñu játa'an iní máá Jító'o-yo. ¹⁸ Ma kóo ká'vá-ró sikí vino, chí jíin yúan te jita sáni-ró. Chí sua ná kútú Espíritu iní-ro. ¹⁹ Te ka'an jíin tá'an-ró jíin salmo, jíin yáa máa-yá, jíin yáa Espíritu. Te ichi iní añú-ro ná káta-ró te ná chíñú'ún-ró máá Jító'o-yo. ²⁰ Te nene nakuatá'ú-ró núu máá Táa-yo Dios sikí taká-ni, jíin sí'ví máá Jító'o-yo Jesucristo.

Tu'un kuandatu-yo núu tá'an-yó

²¹ Te kuandatu-ro núu tá'an-ró, chí káchiñú'ún-ró Dios. ²² Te ñasí'í, ná kuandatu-ña núu yíi máa-ña, nátu'un nuu máá Jító'o-yo. ²³ Chì yíi kúu xini ñasí'í, nátu'un Cristo kúu-ya xini tiku'ni. Te máa-yá kúu I'a náma-ún. ²⁴ Chì nátu'un tiku'ni káandatu-i nuu Cristo, suni súan ñasí'í ná kuandatu ndi'i-ña núu yíi máa-ña. ²⁵ Te róo yíi jíná'an-ró, ná kúndá'ú iní-ro ñasí'í-ro, nátu'un ni kúndá'ú iní Cristo tiku'ni-ya. Te ni ja'a-ya máa-yá ja tiku'ni-ún, ²⁶ náva'a nasándoo-ya, te nakacha-ya-ún jíin máa tú'un, nátu'un iní nuu ndúndoo jíin ndúcha, ²⁷ náva'a koo ñn tiku'ni luu kundij nuu máa-yá, ja tú kundiso cha'an, ni tú ti'yi, ni ñn ja súan, chí sua ná kóo ndoo, ma kúnchaa cha'an. ²⁸ Suni súan taká yíi, níni ná kúndá'ú iní-de ñasí'í máa-de, nátu'un jíin máa-de. Chí chaa kúndá'ú iní-de ñasí'í-de, máa-de kúndá'ú iní-de. ²⁹ Chì tú ni ñn chaa jító u'u-de máa-de, chí sua skée-dé te jító ñúkúún-de máa-de. Suni súan sá'a Cristo jíin tiku'ni-ya. ³⁰ Chì nátu'un pedazo máa-yá kákuu-yó, yiki-yá, kuñu-ya. ³¹ Ja yúan skéndo chaa táa-de náa-de, te kétá'an-de jíin ñasí'í-de, te ñn-na kákuu ndendúú-de. ³² Yíi xa'an káa tu'un sa'í yá'a. Ko ruu, chí cuenta sikí Cristo jíin sikí tiku'ni ká'an-ri. ³³ Ko ná ñn ná ñn róo, ná kúndá'ú iní-ro ñasí'í máa-ró, nátu'un kúndá'ú iní-ro máa-ró. Te suni ñasí'í, ná kóo ja jíñú'ún-ña núu yíi-ña.

6

¹ Hijo, kuandatu-ro núu táa-ro, nuu náa-ro sikí máá Jító'o-yo, chí yúan kúu ja vá'a sá'a-ró. ² Chì ya'á kúu xna'an-ga tu'un ja ndíso ta'u, ni tá'ú-yá tíñu: Koo ja jíñú'ún-ró núu táa-ro núu náa-ro, ³ náva'a ná kéndoo va'a-ró, te ná'an kúchaku-ro iní ñuyivi yá'a. Achí. ⁴ Te róo, táa jíná'an-ró, ma skiti-ro iní se'e-ró jíná'an-i, chí sua ka'nu-ro-í, te stá'an-ro núu-í sikí máá Jító'o-yo. ⁵ Róo mozo jíná'an-ró, kuandatu-ro núu patrón-ro ñuyivi yá'a, jíin tú'un jíñú'ún, jíin tú'un yú'ú, jíin tú'un koo kájí iní añú-ro, nátu'un nuu Cristo. ⁶ Ma sá'a-ró tíñu ja kúsi iní ñayivi ndé'é-i nuu, chí sua sá'a-ró nátu'un mozo Cristo. Te kuu iní-ro sá'a-ró já játa'an iní Dios. ⁷ Te jíin iní jíin añú-ro kuatíñu-ró. Te kani iní-ro já núu máá Jító'o-yo jatíñu-ró, nasu núu ñayivi. ⁸ Chì a kájiní-ro já núu tíñu va'a sá'a ñn ñn-ró, jíin ya'á te nani'in-ro ya'u-ró núu máá Jító'o-yo, vasa mozo xí cháa jika kuu ndicha-na. ⁹ Te róo patrón jíná'an-ró, suni súan sá'a-ró jíin-i, te

ma sáyú'ú-ro-í, chí a kájini-ro já ío Jito'ò máá-i jín máá-ró ondé andívi, te ìn núu-ni ndíto-ya táká ñayívi.

Ná kúkútu-yo jín táká tu'un Dios

¹⁰Te ìn-na tu'un ío, ñáni máni: Ná kuiñi nì'in-ró jíná'an-ró sá'a máá Jító'ò-yo jín fuerza sátiñu máá-ya. ¹¹Ná kúkútu-ro jín táká tu'un Dios náva'a ma káka yátá-ró sá'a ja'ú ja ndúkú tìn yátá róó. ¹²Chí nasu kájatá'an-yó jín cháa yí'i niñi jín kúñu, chí sua jín já kakuñá'nu, jín já kátìn so'ò, jín táká jito'ò ñuyívi yá'a, ja kátá'ú tíñu ñuñáa yá'a, jín táká tachí ñáá kájika nuu tachí. ¹³Núsáa te ná kúkútu ndí'i-ró jín táká tu'un Dios, náva'a ma káka yátá-ró kivi ío tundó'ò. Te kundij nì'in-ró ondé nú nì ndí'i nì jinu nì sá'a-ró. ¹⁴Núsáa te kuiñi nì'in-ró jíná'an-ró. Te chiva'a-ró tú'un ndaa, nátu'un ná kúnu'nì sánchì-ró. Te ná kú'un-ró tú'un skéndo ndaa-ya róó, nátu'un ìn su'nu káa. ¹⁵Te ná kí'vi-ró tú'un va'a tu'un vindáa vinené, nátu'un ndijan iní ja'a-ro. ¹⁶Te ío ìn-na tu'un kánúú: Jín tú'un kándija te kasu-ro máá-ró, nátu'un ìn nuu tú'ma-ró, chí jín yúan te kuu nda'va ndí'i-ró yáa ñú'un ja skée ja'ú nátu'un ndua. ¹⁷Te ná kú'un-ró tú'un nama róó, nátu'un kachíní káa. Te nátu'un machete, kuation-ro tú'un Espíritu, chí yúan kúu tu'un Dios. ¹⁸Te nene kakan ta'u-ro te ka'an nda'ú-ro jín-ya, te ná kakán ta'u-ro sá'a máá Espíritu. Te ja yúan ná kóo ndito iní-ro, te ja'a táká ñayívi ndóo ná kakán ta'u-ro, te ná ka'an nda'ú-ro. ¹⁹Te suni ka'an-ro já'a-rí, náva'a ná chundéé iní-ri ndika-ri yu'u-rí kani-ri tu'un va'a tu'un sa'í-ya, ²⁰te ka'an vatu máá-rí ndasa kánúú ka'an-ri, chí ja sikí tú'un-ún jika kuu-ri, te nú'ni-ri. ²¹Tíquico kúu cháa jatiñu te skíkuu va'a-de tíñu máá Jító'ò-yo, te maní-yo jín-de. Te suni kastu'un-de nuu-ro ndasa kua'an tíñu jiku-ri jín, náva'a kuni ndí'i-ni-ró. ²²Máá já yúan-ni tájí-rí-de kujaa-de nuu-ro, náva'a kuni-ro ndasa kaku-ri, te ndundéé iní añú-ro sá'a-de. ²³Tu'un kuaká'nu iní, jín tú'un kúndá'ú iní, jín tú'un kándija, ja kí nuu máá Táa-yo Dios jín núu máá Jító'ò-yo Jesucristo, ná kóo jín táká ñani-yo. ²⁴Tu'un luu ío iní-ya ná kóo jín táká ñayívi maní ndija-i jín Jító'ò-yo Jesucristo. Súan ná kóo. Amén.

LA EPISTOLA DEL APOSTOL SAN PABLO A LOS FILIPENSES YA'A KUU CARTA JA NI CHAA SAN PABLO APOSTOL NUU ÑAYIVI ÑUU FILIPOS

¹ Máa-rí kákuu Pablo jíin Timoteo, mozo Jesucristo, te káchaa-ri tutu yá'a nuu táká ñayivi ndóo kákandíja nuu Cristo Jesús, ja káxiukú-i ini ñuu Filipos, jíin núu cháa ja kándito-de-i, jíin núu cháa kájatíñu nuu-í. ² Tu'un luu ío ini, jíin tú'un kuaká'nu ini, ja kí nuu máa Táa-yo Dios jíin núu máa Jító'o-yo Jesucristo, ná kóo jíin-ró jíná'an-ró.

Ja ní nakuatá'ú Pablo nuu Dios

³ Nakuatá'ú-rí nuu Dios máa-rí ndita'an jínu ja núku'un ini-ri róo jíná'an-ró. ⁴ Nú jikán ta'u-rí, te nene kúsi ini-ri jikán ta'u-rí ja'a róo jíná'an-ró. ⁵ Chi ni chindéé tá'an-ró jíin-rí skáka-yó tú'un va'a onde kivi xnáñúu, te onde vina. ⁶ Te jáni ndija ini-ri ja síjínu ná'in-yá tiñu va'a ja ní skéjá'á-yá jíin-ró, te súan kuu-ga-ya jíin onde kivi ndii Jesucristo. ⁷ Te suni ío va'a ja súan nákanini ini-ri ja kuu taká róo, chi ñú'un ini añú-ri ja kuu róo, chi ni kani'in taká-ni yóo tu'un luu ío ini-ya, te káchindéé tá'an-ró jíin-rí kivi kánde-ri vekaa jíin ja káka'an-yo ja'a tú'un va'a jíin ja káxndeá-ga-yo. ⁸ Chi Dios kuu testigo-ri ja jiní-ya ná ku'a kuu ini-ri ja kuu taká róo, jíin ja maní-rí jíin-ró, nátu'un maní Jesucristo jíin-ró. ⁹ Te jikán ta'u-rí ya'á. Kuní-ri ja ná kúndá'ú-ga ini-ro tá'an-ró, te ná skuá'a-ga-ro júku'un-ga ini-ro tú'un-ya, te nde'é-ró ndéja ío va'a, ¹⁰ nává'a kuu kuatú'un-ró máa ja vá'a, te suni nává'a ná kóo káji ini-ro, te tú nakuxndii-ya sikí-ro kivi ndii Cristo, ¹¹ te suni nává'a ná kúkútu-ro jíin tiñu ndaa sá'a Jesucristo. Jíin kuu ja nákana jaa-yó Dios, jíin ja ká'an jíinú'un-yó jíin-yá.

Modo ni jika máa tú'un va'a

¹² Ñáni, kuní-ri ja ná kuní-ro ná tundó'o ni ta'an-ri, chi ni jicha-ga tu'un va'a ni sá'a. ¹³ Te taká ñayivi ká'io ini palacio, jíin sáva-ga-i, ni kajini tu'un-i ruu ndasa kánde-ri vekaa ja sikí Cristo. ¹⁴ Te kuachi ja nú'ni-ri kánde-ri vekaa, yuán ní kayija ini sava ñani-yo ja káchiñú'un-de máa Jító'o-yo. Te ni kachundéé téyí-ga ini-de kájani-de tu'un va'a, te tuká káyu'ú-de. ¹⁵ Ndaa, chi sava ñayivi, kájani-i tu'un Cristo sikí tú'un kuásún ini, jíin ja kástátá'an-i. Ko sava-i, suni kájani-i tu'un sikí ja ká'io va'a ini-i. ¹⁶ Te sava-i kájani-i tu'un Cristo ja skuikín-ni-i tixin, te tú ndija-i, chi kákuni-i ja xndeá-ga-i tundó'o vekaa sikí-rí. ¹⁷ Ko sava-i kájani-i tu'un va'a chi kúndá'ú ini-i ruu, te a kájini-i ja ndúkú ichi-rí ka'an-ri ja'a tú'un va'a. ¹⁸ Tú naún sá'a núsáa, chi taká-ni modo jichá tu'un Cristo, vasa káka'an sikí-i, xí ká'an ndaa-i. Te ya'á kuu ja kúsi ini-ri sá'a, te ni ma ndí'i kuti ja kúsi ini-ri. ¹⁹ Chi jiní-ri ja ya'á kuu ja náma ruu, jíin ja kájikán ta'u-ro, jíin ja chindéé chítuu Espiritu Jesucristo ruu. ²⁰ Chi ñúkuu ini-ri, te kuní ndásí ini-ri, ja má kúka nuu kúti ini-ri, chi sua ná chundéé téyí ini-ri, nává'a ná ndúñá'nu Cristo sá'a máa-rí vina, nátu'un ní ní kii-ri, te vasa ná kúu-ri xí kúchaku-ri. ²¹ Chi ja chakú-ri kuu ja jáka-ri jíin máa Cristo, te ja kúu-ri kuu ja ní'in-gá-ri. ²² Ko nú kuchaku-ga-ri, te súan ní'in-rí sikí taká tiñu ni sá'a-ri tú jiní-ri ndé ichi tñn-ri vii. ²³ Chi ma'ñú ndéndúu tu'un yá'a kánde-ri ini-ri. Te kuu ini-ri no'on-ri kunchaa-ri jíin Cristo. Yuán kuu máa ja vá'a xaan-gá. ²⁴ Ko ja ná kúchaku núu-ga-ri kuu ja kánúú-gá ja sikí róo

jíná'an-ró. ²⁵ Súan jáni ndija iní-ri. Yuán kúu ja jíní-ri ja kúkuu-ga-ri jín-ró jíná'an-ró, náva'a ná kándíja va'a-ga-ro, te kusii-gá iní-ro. ²⁶ Náva'a kusii-gá iní-ro jíná'an-ró jín Cristo Jesús ja sikí rúu, chí jaa tuku-ri nuu-ro. ²⁷ Máni ná káka kuu va'a-ró jíná'an-ró, nátu'un kánúú máá sikí tú'un va'a Cristo, náva'a vasa ná jáa-ri te kuni-ri nuu-ro, xí vasa ná kúnchaa jiká-rí, ko kuni tu'un-ri róo ja ká'jin ni'in-ró jín in-ni xini, te jín já in ká'nu-ni kásatiñu ni'in-ró sikí tú'un va'a ja kákandíja-yó. ²⁸ Te ma yú'ú kuti-ro sá'a ja kájito u'u róo, chí yuán kúu tu'un ja náa íi máá jíná'an, ko róo, a kaku-ró jíná'an-ró, chí ya'á sá'a Dios. ²⁹ Chí ja'a Cristo uu tu'un nuu-ro jíná'an-ró. Nasu máá in ja ná kándíja-ró núu-yá, chí suni ja ná ndó'o-ró ja sikí máá-yá. ³⁰ Te suni kándo'o-ró nátu'un ni kajini-ro ja ndó'o-ri, te vina a ni kajini tu'un-ró ja jku jín-rí.

2

Ja ní sásúchí-yá máá-yá

¹ Núsáa te jín tú'un ndéé ío iní Cristo, jín tú'un kúndá'ú iní-ya yóo skandá-ya róo, jín tú'un ja ká'io in núu-ró iní máá Espíritu, jín tú'un maní iní-ro jín-i, jín já jito ndá'ú-ro núu-í. ² Jín táka tu'un yá'a ná kúkuu-ró, náva'a kusii xa'an iní-ri. Te in-ni ná káa xini-ro. Te in-ni ná kúndá'ú iní-ro tá'an-ró. Te in-ni ná kóo iní-ro jín in-ni ná káni iní-ro. ³ Tú ni in ndatiñu sá'a-ró ja kuátá'an-ró, xí ja sávixi-ro máá-ró, chí sua ná kóo súchí iní-ro jíná'an-ró, te ná táva-ro cuenta ja vá'a-ga kúu tá'an-ró vásá máá-ró. ⁴ Te ma kóto-ró tíñu ja kúu máá-ró jíná'an-ró, chí suni ná kóto-ró tíñu ja kúu tá'an-ró. ⁵ Ná káni iní-ro jíná'an-ró nátu'un ni jani iní Cristo Jesús. ⁶ Te máá-yá ni kaa-ya nátu'un Dios, ko tú ní ndío iní-ya ja jín fuerza nduu in núu-yá jín Dios. ⁷ Ko ni sía-ya máá-yá, te ni nduu-ya nátu'un kánda mozo, ni kaku-ya nátu'un jito cha. ⁸ Te nuu ní kenda-ya nátu'un jika cha, te ni sásúchí-yá máá-yá. Te ni jandatu-ya onde ni ji'i-ya, vasa ni ji'i-ya jiká cruz. ⁹ Ja yuán ní nduñá'nu luu xa'an-yá ni sá'a Dios, te nuu Jesús ni ja'a Dios in sí'ví kánúú núu táka-ga sí'ví. ¹⁰ Náva'a jín sí'ví Jesús ná júkuiñi jítí táka ja ká'jin iní andíví, jín já ká'jin nuu ñú'un, jín já ká'jin chí ñu'un, ¹¹ te taká yu'u ka'an ndaa ja Jesucristo kúu máá Jító'o. Yuán kánakana jaa-ún máá Táa-yo Dios. ¹² Nani máni, nene nátu'un ni kajandatu-ro núu-rí kivi ní kandii-ri nuu-ro, te suni súan va'a-ga ni kasá'a-ró vina vasa jiká ní kanchaa-ri, núsáa te vina ná sátiñu va'a-ró náva'a ná kée va'a ja náma-ró máá-ró. Te jín tú'un yú'ú, tu'un kisi-i róo, ná sá'a-ró. ¹³ Chí Dios kúu I'a sátiñu jín-ró náva'a ná sá'a-ró ndasa kuni maá-yá, jín ndása kúsi iní máá-yá. ¹⁴ Ma kútuku iní-ro jín tíñu kásá'a-ró, ni ma kánaa-ro jín tá'an-ró. ¹⁵ Náva'a tú naun náku-xndí-ya sikí-ro. Te ma kivi nduu-ro jín tíñu ñáá. Te kuu-ró sé'e Dios, ñayivi tú cha'an, vasa kájika kuu-ró má'ñú ñayivi yákua yo'o iní, jín má'ñú ñayivi ní'in iní. Te ma'ñú ñayivi-ún kástúun-ro nátu'un lámpara iní ñuyívi. ¹⁶ Kutii ni'in-ró tú'un ja kúchaku-ro jín, náva'a kusii iní-ri kivi ndí Cristo. Yuán-na te kuni-ri ja ná tú ní jika kuu sáni-ri, ni tú ní kána sáni tajn-rí. ¹⁷ Te nú ni jati niñi-rí ja ndúkú-rí skándíja-ga-ri róo, yuán kúu nátu'un ni soko-rí máá-rí nuu-yá. Yuán kúsi iní máá-rí, te suni kúsi iní-ri onde jín táka róo jíná'an-ró. ¹⁸ Te suni súan ná kúsi iní máá-ró jíná'an-ró, te ná kúsi iní-ro onde jín rúu.

Tu'un Timoteo jín Epafrodito

¹⁹ Ko ñúkuu iní-ri ja ná kuá'a máá Jító'o-yo Jesús tu'un, te táji yachí-ri Timoteo jaa-de nuu-ro, náva'a ná ndúndéé iní-ri nú ni jini-ri ndasa ká'io-ro. ²⁰ Chí tú kuti ingá cha ío yá'a ja in-ni xini kúñava'a jín-rí nátu'un máá-de, ja kuítú iní koto ñúkuún róo. ²¹ Chí taká-de kándúkú-de ja kúu máá-de, ko

nasu já kúu Cristo Jesús. ²² Ko a ni kajini-ro já bueno sá'a Timoteo. Nátu'un se'e jíin táa-i, suni súan ni kuu játiñu-de jíin-rí jáni-de tu'un va'a. ²³ Núsáá te ñúkuu ini-ri táji-rí chaá yá'a jaa-de nuu-ro, te nú ni jini-ri ndasa kua'an tiñu jíku-ri jíin. ²⁴ Te jáni ndija ini-ri ja kuá'a máá Jító'o-yo tú'un, ja súni máá-rí jaa yachi-ri nuu-ro. ²⁵ Ko ni jani ini-ri ja kánúú táji-rí ñani-ri Epafrodito jaa-de, chi chaá sátiñu jíin-rí kúu-de, te chindéé tá'an-de jíin-rí. Te suni ndajá'a máá-ró ní kuu-de sáá. Te suni játiñu-de nuu-rí taká nuu nándi'i-ri-de. ²⁶ Chi ni kuu xa'an iní-de ja kuní-de nuu-ro jíná'an-ró núú. Te ni kukuí'a ini-de, chi a ni kajini tu'un-ró já ní ku'u-de. ²⁷ Chi jandáa ni ku'u-de ja á yani kuu-de núú, ko Dios, ni kundá'ú ini-ya-dé, ko nasu máá ñn-de, chi onde ruu, náva'a tú kaa-ga kukuí'a ini-ri núú. ²⁸ Núsáá te jítú iní-ri ni táji-rí-de kujaa-de nuu-ro, náva'a ná kuní-ro núu-dé jíná'an-ró. Te ndusií túku ini-ro, te ruu tuká ndukuí'a ndásí iní-ri. ²⁹ Núsáá te kuatá'ú-ró-de, chi kándija-de nuu máá Jító'o-yo, te ná kóo sñ iní-ro, te ka'an jíñú'ún-ró jíin cháa ja kándaa nátu'un kaa-de. ³⁰ Chi a yani kuu-de núú, ja sikí tiñu máá Cristo. Te vasa ní jíi-de ko a ni skíkuu-de tiñu ja tú ní síjínu máá-ró já kúu ruu.

3

Na sikí ndúkú ndéé-yó

¹ Te ñn-na tu'un ío ñani. Ná kúsñ iní-ro jíin máá Jító'o-yo. Chi ruu, jandáa, tú kúnini iní-ri chaa-ri suni suni-ni tu'un-ún nuu-ro, ko súan ío seguro-ga ja kúu róó. ² Ma kóto-ró núu tí'ina. Ma kóto-ró núu ñáyivi kásá'a tiñu ñáá. Ma kóto-ró núu cháa ni kaxiti ndúu. ³ Chi yóó kákuu chaá ni kaxiti ndúu ndija. Te jíin iní jíin añú-yo káchiñú'ún-yó Dios. Te kákusií iní-yo jíin Cristo Jesús. Chi tú káchiñú'ún-yó máá-yó. ⁴ Te nú ndé chaá jáni ini-de ja kúu chiñú'ún-de máá-de, te suni ruu ví'í-gá sá'a-ri núú, chi suni ruu chiñú'ún-rí máá-rí nú súan ío núú. ⁵ Chi ni xiti ndúu ruu nuu uná kivi. Te suni tata Israel kúu-ri. Te suni tá'an tata Benjamín kúu-ri. Te suni hebreo se'e hebreo kúu-ri. Te suni ni chiñú'ún-rí ley ja káchiñú'ún fariseo. ⁶ Te ni jítú iní-ri ni chindikín-ri tiku'ni ni sá'a ndiva'a-ri jíin-i. Te tú ní náku'ndí ni ñn ley sikí-rí, chi ni skíkuu ndaa-ri. ⁷ Ko taká tiñu ja kundéé-rí jíin núú, tú sá'a-ri cuenta jíin-ún vína, chi va'a-ga ná náa-ún, te ná chíñú'ún-rí Cristo jáni ini-ri. ⁸ Te jandáa, chi jáni ini-ri ja vá'a-ga ná náa taká tiñu-ún, náva'a ná kuní va'a-ri ja kúu tu'un Jító'o-ri Cristo Jesús, chi jian kúu ja kánúú-gá. Te ja sikí máá-yá ni xnáa-rí taká tiñu, te jáni ini-ri ja máni kuayo kúu. Súan sá'a-ri náva'a kundéé-rí najaa-ri nuu Cristo, ⁹ te náva'a ñn kivi te a jini-ri ja kánde-ri chi Cristo. Ko nasu já sánda-ri máá-rí jíin ley, chi sua ja kéndoo ndaa-ri sá'a Dios jíin tú'un kándija-ri, chi kándija-ri nuu Cristo, ¹⁰ náva'a kuní va'a-ri nuu-yá, te kuní-ri ndasa kaa fuerza naschakú-ya yóó, te suni ndo'o ta'an-ri jíin-yá, te suni nduu-ri nátu'un kaa máá-yá jíin tú'un ja ní jíi-ya. ¹¹ Chi sanaa te súan kundéé-rí nachaku-ri ma'ñú ndíyi. ¹² Te chá'an-ga kundéé-rí, ni té chá'an-ga yija-ri. Ko ndúkú ndéé-rí kua'an-ri náva'a ná ní'in-rí tu'un-ún, chi ja yúan kúu ja ní ní'in Cristo Jesús ruu. ¹³ Náni jíná'an-ró, ruu na tú sá'a-ri cuenta ja á ni kundéé-rí jíin. Ko máni xnáa-rí ini-ri taká ja ní kuu ichi yatá, te skáa-ga-ri ichi núu-rí kua'an-ri jíin. ¹⁴ Te ndúkú ndéé-rí kua'an-ri ná jaa-ri onde nuu ío ku'a, náva'a kundéé-rí ní'in-rí premio ja kuá'a Dios, chi kana-ya xiní-rí kí'in-ri ichi nínu onde jíin Cristo Jesús. ¹⁵ Te ndé yóó ni yija-yó, te súan ná kóo xini-yo núsáá. Te nú ndé róó sñ xini káñava'a-ró, suni ya'á ná stá'an Dios nuu-ro. ¹⁶ Ko nú ndasa ni kundéé-yó ní skuá'a-yó, súan ná káka-yó, te suni ñn-ni ná kóo xini-yo. ¹⁷ Náni, ná ndáku-ró rúu jíná'an-ró, te kunchaa nuu-ro ñáyivi kájika súan nátu'un ichi ní stá'an-ri nuu-ro. ¹⁸ Chi kua'a

ñáyivi kájika kuu-i ichi ñáá, te tini jínu ni jani-ri tu'un ñáyivi yúan nuu-ro. Te suni ká'an ndé'e-ri jín-ró vina, ja máa-i kákuu ñáyivi kájito u'u-i tu'un ja ní j'i'i Cristo jika cruz. ¹⁹ Te ñn kiví te naa íi ñáyivi-ún, te ndi'i-i. Chi máni chíñú'ún-i toko-í. Te kúsi iní-i jín tú'un ja kúka nuu iní-i sá'a núú. Te kaní iní-i ndé'é-i nuu ndátíñu ío iní ñuyívi. ²⁰ Ko ñuu máa-yó kúu onde andíví. Te suni onde yúan káindatu-yó ndíi máa Jító'o-yo Jesucristo, I'a nama yóo. ²¹ Te máa I'a-ún, nasama-ya yíki kúñu ndá'ú-yo, náva'a nduu nátu'un káa yiki kúñu ndíi ncháa máa-yá. Chi Dios kúu ka'nu-ya táka ja ío, te suni jín fuerza-ya sá'a-ya-ún.

4

Nene ná kúsi iní-yo

¹ Ñáni máni jíná'an-ró, súan ná kuíñi ni'in-ró jín máa Jító'o-yo, chi kúu iní-ri róo, te kúsi iní-ri jín-ró, te róo kúu nátu'un premio-ri. ² Te ká'an nda'ú-ri jín Evodia, te ká'an nda'ú-ri jín Síntique ja ná kóo ñn-ni xini-ña jíná'an-ña, nátu'un kuní máa Jító'o-yo. ³ Te nuu róo Timoteo, suni ká'an nda'ú-ri jín-ró, chi chaa ni chindéé tá'an va'a jín-rí kúu-ró, te ná kuá'a núu-ró ndá'a núu ñá'an yá'a, chi ni kasátiñu ni'in-ña jín-rí ni jani-ri tu'un va'a sáa, te suni onde jín Clemente jín sáva-ga ñáyivi kasátiñu jín-rí, chi sí'ví ñáyivi yúan a káyoso núu lista ñáyivi kúchaku ñí káni. ⁴ Nene ná kúsi iní-ro jíná'an-ró núu máa Jító'o-yo. Inga jínu ká'an-ri jín-ró: Ná kúsi iní-ro. ⁵ Ka'an maní-ro jíná'an-ró náva'a ná kuichá tu'un ki'in nuu táka ñáyivi ja súan káa máa-ró. Máa Jító'o-yo a ni kuyani-ya. ⁶ Ma nándi'i iní-ro sikí ní ñn. Ko ná ká'an-ro jín Dios onde jín tú'un kánakuatá'ú-ró, jín tú'un kájikan ta'u-ro, jín tú'un káka'an nda'ú-ro, náva'a ná kuní-ya ndéja kuní máa-ró. ⁷ Yúan-na te Dios kuá'a-ya tú'un vindáa vinené iní añu-ro jín xini-ro. Vasa tú kájuku'un iní-ro ndasa sá'a-ya-ún, te koto-ya róo onde jín Cristo Jesús. ⁸ Ñáni, máa ñn-na tu'un ío. Tu'un yá'a ná kúndee xini-ro: Taká tu'un ndija, taká tu'un jíñú'ún, taká tu'un ndaa, taká tu'un ndoo, taká tu'un maní iní, taká tu'un ja játú'ún-i, taká nuu ío ja vá'a, jín táka ja kúu nakana jaa-yó-yá sá'a, yúan ná núku'un iní-ro. ⁹ Taká tu'un ja ní kakutu'a-ró, jín tú'un ni kani'in-ro, jín tú'un ni kajini so'o-ró, jín tíñu ni kajini-ro sá'a máa-rí, taká yúan ná sá'a máa-ró. Yúan-na te máa Dios, I'a já'a tu'un vindáa vinené, koo-ya jín-ró. ¹⁰ Ko kúsi xaan iní-ri jín máa Jító'o-yo, chi vina, vasa kuéé, ko ni kanuku'un iní-ro, te ni kachindéé-ró rúu. Chi súan sá'a-ró kuní-ro núú, ko tú ní ío modo. ¹¹ Nasu ja ndá'ú tá'an-ri ká'an-ri, chi ruu, a ni skuá'a-ri kaan-ri jín nú ndasa-ni tá'an-ri. ¹² Jiní-ri kuchaku ndá'ú-ri, te jiní-ri kuchaku kúká-rí. Ndi'i ni skuá'a-ri, te a ni kaan-ri jín táka, nú ja ndá'a chi-ri, nú ja yíta'an nuu-rí, nú ja kúñava'a kua'a-rí, xí ja tá'an ndá'ú-ri. ¹³ Ndi'i-ni kúu sá'a-ri, chi máa Cristo já'a-ya fuerza iní-ri. ¹⁴ Ko bueno ni sá'a-ró já ní jito ta'an-ro túndó'o jín-rí. ¹⁵ Te róo, ñáyivi ñuu Filipos, suni a kajini-ro já ní ñn tikuní tú ní kájito tá'an jín-rí ja kuá'a yaku najín kúta'u-rí, chi máni róo jíná'an-ró onde kiví ní kejá'á-rí jani-ri tu'un va'a ná ni kenda-ri vai-ri ñuu Macedonia. ¹⁶ Chi onde ná kánde-ga-ri ñuu Tesalónica ni katáji-ró yakú ja jínu ñú'ún-rí, ni ja ñn uu jínu. ¹⁷ Nasu ndúkú-rí ja kuá'a-ró núu-rí núú, chi ndúkú-rí ja ná ndeá-ga ta'u-ro núu-yá. ¹⁸ Te a ñáva'a-ri taká ja jínu ñú'ún-rí, te sobra-ga ío. Te a ñú'un chítú iní nda'a-rí, chi ni ni'in-rí ja ní katáji-ró vai jín Epafrodito. Te kúsi iní Dios sá'a, chi nátu'un ni kasoko vá'a-ró núu-yá, te asun já'an. ¹⁹ Te Dios máa-rí, ná nákuá'a-ya núu-ro táka ja nándi'i-ró, chi kúká máa-yá jín tú'un ja vá'a ja lúu ío iní Cristo Jesús. ²⁰ Te nuu máa Táa-yo Dios ná nákana jaa-yó-yá ñí káni ñí kuíá. Súan ná kóo. Amén. ²¹ Ná sándéé iní taká ñáyivi ká'io ndoo ni sá'a Cristo Jesús, achi-ro kúni-i. Te ñani-yo já káxiukú jín-rí

yá'a káka'an ja ná sándéé iní-ro jíná'an-ró. ²² Te taká ñayivi ndóo káka'an-i ja ná sándéé iní-ro jíná'an-ró. Te ni kaa-ga káka'an ñayivi káxiukú vé'e César. ²³ Tu'un luu ío iní máá Jító'o-yo Jesucristo, ná kóo jín táká róo jíná'an-ró. Amén.

LA EPISTOLA DEL APOSTOL SAN PABLO A LOS COLOSENSES YA'A KUU CARTA JA NI CHAA SAN PABLO APOSTOL NUU ÑAYIVI ÑUU COLOSAS

¹ Máa-rí Pablo kúu apóstol Jesucristo, chí súan ni jata'an iní Dios. Te jíin ñaní-yo Timoteo, ² káchaa-ri tutu yá'a nuu ñáyivi ndóo, jíin núu ñaní-yo kákandíja nuu Cristo ja káxiukú-i iní ñuu Colosas. Tu'un luu jíin tú'un kuaká'nu iní ío iní máa Táa-yo Dios, jíin iní máa Jító'o-yo Jesucristo, ná kóo jíin-ró jíiná'an-ró.

Tu'un ni jikan ta'u Pablo nuu Dios ja'a máa-i

³ Nene kájikan ta'u-rí ja'a róo jíiná'an-ró. Te kánakuatá'ú-rí nuu Dios Táa Jító'o-yo Jesucristo. ⁴ Chí ni kajini tu'un-ri róo ja kákandíja va'a-ró núu Cristo Jesús, jíin ndasa kájito ndá'ú-ro núu táká ñáyivi ndóo, ⁵ chí káñukuu iní-ro ní'in-ro ja yíva'a onde andívi. Tu'un yúan a ni kajini tu'un-ró, chí súan ká'an ndaa tu'un va'a. ⁶ Chí tu'un-ún, a ni ja nuu-ro jíiná'an-ró, nátu'un nuu ní ñúyivi, chí ní'in tíñu te ndeá kua'an, suni nátu'un ni sá'a jíin-ró onde kívi ní kajini so'o-ró. Te ni kajuku'un ndija iní-ro tú'un luu ío iní Dios, ⁷ nátu'un ni kutu'a-ró ní sá'a Epafras. Mozo ta'an jíin-yó kúu-de. Te kúmani-yo jíin-de. Te cha-ún játíñu va'a-de nuu Cristo ja síkí róo jíiná'an-ró. ⁸ Cha-ún, ni kastu'ún-de tu'un-ró núu-rí ndasa kákundá'ú iní tá'an-ró sá'a Espíritu. ⁹ Ja yúan rúu jíiná'an-ri, suni tú kájukuiñi-ri ja kájikan ta'u-rí ja'a-ro núu-yá onde kívi ní kajini tu'un-ri tu'un-ún. Te kájikan-ri nuu-yá ja ná kuní ndí-i-ró ndasa jata'an iní máa-yá, te ná kuní-ro táká tu'un ndíchí jíin tú'un júku'un va'a iní-ro sá'a Espíritu, ¹⁰ náva'a ná káka kuu luu-ró, nátu'un kuní máa Jító'o-yo, te ná kúsi vá'a iní-ya sá'a-ró jíin táká-ni, te nani tíñu va'a júku-ró jíin, ná ní'in tíñu, te ná júku'un-ga iní-ro síkí Dios. ¹¹ Te va'a téyí ná yíja taká fuerza-ya iní-ro, nátu'un káa fuerza luu máa-yá, náva'a ná kóo sí iní-ro, te ká'nu koo iní-ro, te kuandéé iní-ro. ¹² Ná nákuatá'ú-ró núu máa Táa-yo Dios ja ní chí-i-ya fuerza yóo náva'a ní'in tá'an-yo tá'u-yo jíin ñáyivi ndóo ja ká'in-i nuu ndíi ncháa. ¹³ Chí ni ndíin iní máa-yá yóo iní nda'a fuerza ñuñáa, te ni xndívi-ya yóo iní ñuu nuu tá'ú tíñu Se'e-ya, I'a maní-yá jíin. ¹⁴ Te Se'e-ya-ún, chí ni nakuaan-ya yóo jíin niñi-yá. Te ni sá'a-ya tóká'nu iní-ya núu-yo jíin kuáchi-yó.

Muestra Dios kúu Jesús

¹⁵ Te Se'e-ya-ún kúu muestra Dios, I'a tú jiní ndijin-yo núu. Te xñañúú-gá Se'e-ún, vásá táká ndatíñu ja ní sá'a-ya. ¹⁶ Chí jíin máa Sé'e-ya-ún kúu ja ní kuvá'a taká ndatíñu ja ká'io andívi, jíin ja ká'io iní ñuyívi ja jiní-yo núu jíin ja tú jiní-yo núu, kúu nuu tá'ú tíñu, kúu nuu kúñá'nu, kúu ja kátin xini, kúu ja kándiso tíñu. Ndí'i ni kuvá'a ni sá'a Dios jíin máa-yá, te kúu cuenta máa-yá. ¹⁷ Máa-yá ío xna'an-ga vásá ní kuvá'a taká ndatíñu, te taká ndatíñu tñ iní iní máa-yá. ¹⁸ Te máa-yá kúu xini tíku'ni, te nátu'un yiki kúñu-ya kúu-ún. Máa-yá kúu nuu kéjá'á, te máa-yá ni nachaku xna'an-ga ma'ñú ndíyi, náva'a kuñá'nu-ga-ya núu táká-ni. ¹⁹ Chí ni kusí iní máa Dios ja ní'un tá'an ká'nu-ni-ya jíin máa Sé'e-ya, ²⁰ náva'a naketá'an taká-ni jíin Dios sá'a-ya jíin máa Sé'e-ya. Te jíin niñi Sé'e-ya, I'a ni ndo'o jiká cruz, te ná kóo paz sá'a-ya síkí máa ja ká'io iní ñuyívi jíin ja ká'io andívi. ²¹ Te suni súan ni sá'a Se'e-ya

jín-ró, chí sìn síkí ní ka'iin-ró sáá, chí nì kajito u'u-ro-yá, te máni tíñu ñáá nì kasá'a-ró núú. Ko vina a nì naskétá'an-ya róó jín Dios. ²² Ya'á ní sá'a-ya jín yíkí kúñu-ya já ní jì'ì, náva'a nasándoo-ya róó, te ma kúnchaa cha'an róó, ni ma kána jín Dios nuu-ro hora stá'an-ya róó nuu Dios. ²³ Súan sá'a-ya nú kuiñi nì'in-ró, te kandíja ndija-ró, te ni ma násama inì-ro jín tú'un va'a káñukuu inì-ro já ní kajini so'o-ró. Chí tu'un-ún a nì jichá ñí ñúyivi chí andívi. Te ruu Pablo kúu cháa játíñu síkí tú'un-ún.

Sátíñu Pablo ja'a ñáyivi sìn naciòn

²⁴ Te kúsi inì-rì vina, chí ndó'o-rì ja síkí róó jíná'an-ró. Te skíkuu yíkí kúñu-rì ja kúmani-gá ndo'o Cristo inì tikunì máa-yá, ja kúu yíkí kúñu-ya, ²⁵ te suni játíñu-rì nuu-ún, chí súan nì chaa Dios tíñu síkí-rì ja'a róó, náva'a ná ká'an ndi'i-rì tu'un Dios jín-ró. ²⁶ Yuán kúu máa tú'un sa'í ja ní yisa'í onde ná nì kejá'á kuiá aná'an jín ñáyivi. Ko vina a nì stá'an ndijin-ya tú'un-ún nuu táká ñáyivi ndóo máa-yá. ²⁷ Chí máa Dios súan nì kunì-ya stá'an-ya núu ñáyivi-ún, ndasa kúká káa tu'un luu ja ndiso tu'un sa'í yá'a, kua'an nuu ñáyivi sìn naciòn. Te tu'un-ún kúu máa Cristo kánde inì-ro, jín já káñukuu inì-ro núu lúu kánchaa-ya. ²⁸ Te tu'un I'a-ún kúu ja kájani-rì, te kákana jín-rì nuu táká ñáyivi. Te jín tú'un ndíchí kástá'an ñúkúun-rì nuu-í náva'a ná yíja va'a taká-i kuiñi-i nuu Cristo Jesús sá'a-rì. ²⁹ Te ja síkí yúan sátíñu-rì. Te nì'in sátíñu-rì jín fuerza máa-yá. Te máa fuerza-ya-ún kúu ja sátíñu téyí jín-rì.

2

¹ Chí kunì-rì ja ná kunì-ro ndasa ndí'i xaan inì-rì ja síkí róó jín síkí táká ñáyivi ká'io inì ñuu Laodicea, jín síkí táká ñáyivi tú kájinì kuti núu-rì ndasa káa-rì, ² náva'a ná ndúndéé inì añú-i, te ñn nuu kúnchaka manì tá'an-i, te ná júku'un ndi'i inì-i taká tu'un luu-ya, náva'a kunì-i tu'un sa'í máa Táa-yo Dios te yúan kúu cuenta Cristo. ³ Chí inì nda'a máa-yá yisa'í taká yaka tu'un ndíchí, jín tú'un ja júku'un inì-yo sá'a. ⁴ Te tu'un yá'a ká'an-rì jín-ró jíná'an-ró, náva'a tú ni ñn cháa xndá'ú-de róó, ja kándíja-ró ingá tu'un tñn yátá. ⁵ Chí vasa kánde jíká máa-rì, ko nátu'un kánde-rì jín-ró, te kúsi inì-rì te ndé'é-rì tíñu va'a kásá'a-ró, chí nì'in kákandíja-ró núu Cristo. ⁶ Chí nátu'un nì kajatá'ú-ró máa Jító'o-yo Jesucristo, súan ná káka-ró jín-yá núsáa. ⁷ Ná nákuikin yo'o-ro inì-ya. Te ná skuá'nu tá'an-ró síkí-yá. Te ná yíja va'a-ró jín tú'un kándíja, nátu'un nì kutu'a-ró. Te ná ndeá-ga-ro jín tú'un-ún, onde jín tú'un nakuatá'ú-ró núu-yá.

Inì nda'a Cristo ncháa taká-ni

⁸ Koto va'a-ró máa-ró, náva'a tú xndá'ú ni ñn ñáyivi róó, jín síkí tú'un ndíchí ñáá, jín tú'un vixì sáni, nátu'un ío taninu cháa, modo kásá'a-de inì ñuyivi yá'a te tú kásá'a-de ja kunì Cristo. ⁹ Chí jín máa-yá, te inì yíkí kúñu máa-yá, ncháa ndi'i taká-ni ndasa káa Dios. ¹⁰ Te ká'io chítú-ró jín Cristo. Te máa-yá tñn xinì táká ja tá'ú tíñu, jín táká ja kándiso tíñu. ¹¹ Te suni jín máa-yá nì kaxitì ndúu-ro, ko nasu jín ndá'a ní kaxitì ndúu-ro. Te nì chaxio-ya táká kuachi ndiso máa-ró, chí Cristo nátu'un nì xitì ndúu-ya róó. ¹² Chí ñn núu-ni nì kayuji-ró jín-yá nuu ní kajanducha-ro, te suni yúan nì kanachaku-ro jín-yá, chí nì kákandíja-ró tíñu sá'a Dios ja ní naschakú-ya Jesús ma'ñú ndíyi. ¹³ Ko róó, tú kaxitì ndúu-ro núú, te a nì kajì-rò ní sá'a taká kuachi-ró. Ko ñn ká'nu-ni nì kanachaku-ro jín Cristo nì sá'a Dios. Te nì sá'a-ya tóká'nu inì nuu táká ja ní kasáña'mu-ró. ¹⁴ Te nì nda'va-ya acta ja tñn sukun-yo te jító u'u yóo núú. Te nì skána-ya, chí nátu'un nì stñn-ya-ún jín ndúyu kaa jiká cruz. ¹⁵ Te nì

tevíchí-yá taká ja kátá'ú tíñu jíin já kándiso tíñu, te n̄i kiñi'in ndijin-ya, te n̄i kakuka nuu. Chi n̄i kundée-yá jíin, n̄i sá'a máá cruz. ¹⁶ Ja yúan ma kuá'a-ró tú'un ja náku-xndíi ni ñn-i sikí-ro, cuenta sikí já yee, xí já jí'i, xí cuenta kivi ío viko, xí já nukoso yoo, xí sikí kivi ndetatú. ¹⁷ Chi yúan kúu natu'un ñn kuanda'u taká ndatíñu chaá kuee-ga, ko máá jándáa kúu ja cuenta máá Cristo. ¹⁸ Ma kuá'a-ró tú'un ja ní ñn ñayivi kasú-i nuu tá'u-ro. Chi kásá'a-i ja súchí iní máá-i, te káchiñú'ún-i taká ndajá'a-yá. Te kákivi nduu-i jíin tú'un ja tú ní kájiní ndijin-i, te máni kásá'vixi sáni-i máá-i. Chi yúkú xiní máá-i. ¹⁹ Te tú ká'jin n̄i'in-i jíin máá I'a kúu xiní. Chi máá-yá kúu ja skuá'nu yiki kúñu, chi skée máá-ún túchi, te ñútá'an sá'a máá túchi, te já'nu máá sá'a Dios. ²⁰ Chi nú n̄i kají'i-ro jíin Cristo sikí taká taninu iní ñuyivi, te naja kajika-ga-ro natu'un kájika ñayivi ñuyivi. Te naja kájanatu-ro núu tú'un yá'a: ²¹ Ma ñn-ró, ni ma kée-ró, ni ma kée-ro, áchí. ²² Chi taká tu'un-ún nini kájatíñu máá, te ndi'i-ni naa. Chi máni tu'un, máni taninu ja ní jani sáni iní ñayivi kúu-ún. ²³ Kájani ndija iní-i ja tú'un ndichí kúu-ún, chi stétuu-ún-i ja ní'in chiñú'ún-i, te sá'a ja sásúchí iní, te n̄i'in ndónnda máá sikí yiki kúñu, ko tú ní'in tíñu kuti já kasú nuu já kuní máá-i.

3

¹ Núsáa te nú n̄i kanachaku-ro jíin Cristo, te va'a-ga ná ndúkú-ró tú'un andí'vi, nuu kánchaa Cristo ichi ndává'a Dios. ² Ná káni iní-ro sikí tú'un ká'io ichi andí'vi, nasu sikí tú'un ká'io iní ñuyivi. ³ Chi a n̄i kají'i-ro, te vida-ro, a yísa'í, jíin Cristo iní Dios. ⁴ Te Cristo, I'a kúu vida-ro-ún, te nú kenda ndijin-ya, yúan-na te suni luu kenda koyo ndijin-ro jíin-yá.

Chaa tú'ú jíin cháa jáa

⁵ Ná kasú-ro iní yiki kúñu-ró já kaa yúkú, náva'a ma sá'a téné, ma koo chá'an, ma káni ñáa iní, ma ndío iní, chi ñn-ni kúu-ún jíin já chíñú'ún ndosó. ⁶ Chi ja sikí taká tíñu yúan kúu ja kití iní Dios, te ndonda-ya sikí ñáyivi ní'in iní. ⁷ Te suni jíin tíñu-ún n̄i kajika-ró núu, ná n̄i kasá'a-ró súan. ⁸ Ko vina ná sía-ro taká tu'un yá'a núsáa: Tu'un kití iní, tu'un xaan iní, tu'un kañáa, tú'un ká'an sikí tá'an, jíin tú'un chá'an kenda yu'u-ro. ⁹ Ma xndá'ú tá'an-ró, chi a n̄i chaxio-ró cháa tú'ú-ún kua'an-de jíin taká tíñu n̄i sá'a-de. ¹⁰ Te n̄i nuku'un-ró cháa jáa. Chi chaá-ún kuajuku'un iní-de, kuandujáa-de, natu'un kaa máá-yá ja ní sá'a-ya-dé. ¹¹ Te yúan tú ío s̄in ñayivi ñúu Grecia jíin ñáyivi judío, ni ja ní xití ndúu, te ni ja tú ní xití ndúu, ni ja s̄in yu'u, te ni ja kúu ñayivi escita, ni ja sátiñu sáni, te ni ja jika kuu ndicha-na, chi Cristo kúu ndi'i-ni, te yí'i-ya iní taká-yo. ¹² Chi n̄i kají Dios róo. Te ñayivi ndoo ja maní-yá jíin kakuu-ró. Núsáa te nini kúndá'ú iní-ro tá'an-ró, te kumaní-ro jíin tá'an-ró, te koo súchí iní-ro, koo paciencia-ro. ¹³ Kuandée iní-ro jíin tá'an-ró, te sá'a-ró tóká'nu iní nú jikín nuu-ro sikí tá'an-ró. Chi natu'un n̄i sá'a Cristo tuká'nu iní-ya núu-ro, te suni súan sá'a-ró jíná'an-ró. ¹⁴ Te ja kánúú xaan-gá nuu taká tu'un yá'a kúu tu'un kundá'ú iní tá'an. Chi tu'un yúan kúu ja skétá'an taká-ni jíin já síyija va'a. ¹⁵ Te tu'un vindáa vinené ja ndiso máá Dios, ná kútñ añu-ro. Chi ja yúan ní kana-ya xiní-ro ndúu-ró ñn-na ñayivi. Te suni ná nákuatá'ú-ró jíná'an-ró. ¹⁶ Te tu'un Cristo ná kútú ndi'i iní-ro, jíin ndi'i tu'un ndichí. Te stá'an-ro núu tá'an-ró. Te ka'an nda'ú-ro jíin-i jíin salmo, jíin yaa máá-yá, jíin yaa Espiritu. Te ichi iní añu-ro ná káta luu-ró núu máá Jító'o-yo. ¹⁷ Te taká tíñu kásá'a-ró, nú ja ká'an-ro, xí já sá'a-ró kúu, taká ná sá'a-ró jíin sí'ví máá Jító'o-yo Jesús. Te ná nákuatá'ú-ró núu máá Táa-yo Dios sá'a Jesús.

Tiñu kánúú skíkuu chaa jáá

¹⁸ Róó ñásí'í, kuandatu-ro núu yíi máá-ró jíná'an-ró, chí súan játa'an iní máá Jító'o-yo. ¹⁹ Róó yíi jíná'an-ró, ná kundá'ú iní-ro ñásí'í-ro. Te ma ndúu ua-ro jíin-ña. ²⁰ Róó se'e jíná'an-ró, taká tiñu kuandatu-ro núu táa-ro, nuu náa-ro. Chí súan kúsii iní máá Jító'o-yo sá'a. ²¹ Róó táa jíná'an-ró, ma skití iní-ro sé'e-ró jíná'an-i, náva'a tú kukuí'a iní-i. ²² Róó mozo jíná'an-ró, taká tiñu kuandatu-ro núu patrón-ro ñáyivi yá'a. Ma sá'a-ró tíñu ja kúsii iní ñáyivi ndé'é-i nuu, chí sua koo ndaa añú-ro sá'a-ró, te kuandatu-ro núu Dios. ²³ Te taká tiñu kásá'a-ró, koo iní koo añú-ro sá'a-ró. Kani iní-ro já núu máá Jító'o-yo kájatíñu-ró, nasu núu ñáyivi. ²⁴ Chí a jiní-ro já máá Jító'o-yo kuá'a va'a-ya tá'u-ro já kúu ya'u-ró. Chí nuu máá Jító'o-yo Jesucristo kájatíñu-ró. ²⁵ Ko ñáyivi sá'a tiñu ñáá nduta'ú túku-i ja ní sá'a-i-ún, chí tú ncháa nuu-yá-i.

4

¹ Róó patrón jíná'an-ró, sá'a va'a-ró jíin mozo-ro. Te in nuu koto-ró núu-í. Chí a kájiní-ro já súni káñava'a-ró máá patrón-ro ándíví. ² Ma júkuiñi-ro já jikán ta'u-ro. Te ná nákuatá'ú-ró, te koo ndito iní-ro jíin tú'un-ún. ³ Te suni hora-ún kakan ta'u-ro já'a-rí jíná'an-ri, náva'a ná kúña Dios ichi káni-ri tu'un, náva'a kuu ka'an-ri tu'un sa'í Cristo, chí ja siki tú'un-ún kúu ja kánde-ri vekaa, ⁴ chí kuní-ri ká'an ndijin-ri nátu'un kánúú ká'an-ri. ⁵ Kaka kuu ñúkúún-ró jíin ñáyivi ká'jin sijn siki, te ma stíví-ró tiempo. ⁶ Te nene ka'an asun-ro, ná já'an ñii tú'un ká'an-ro, náva'a kuní-ro ndasa kánúú xndió káni-ró tú'un nuu in in-i.

Tu'un ndéé ni chaa Pablo nuu-í

⁷ Taká tiñu sá'a-ri ná kástu'ún Tíquico nuu-ro jíná'an-ró, chí in ñani sátiñu jíin-rí nuu máá Jító'o-yo kúu-de, te bueno jítíñu-de nuu-yá, te maní-yo jíin-de. ⁸ Te ja yúan tájí-rí chaa yá'a ja-de nuu-ro, náva'a ná kuní-ro ndasa kua'an tiñu kákuu-ri jíin, te ndundéé iní añú-ro sá'a-de. ⁹ Suni tájí-rí Onésimo, te maní-rí jíin-de, chí ñani kándíja va'a kúu-de, te tá'an máá-ró kúu-de. Te taká ja kúu ichi yá'a, ná kástu'ún-de nuu-ro jíná'an-ró, ndasa ío. ¹⁰ Aristarco, chaa kánde ta'an jíin-rí vekaa yá'a, sándéé iní-ro áchí-de. Te suni súan ká'an Marcos, sajín Bernabé, te siki cháa-ún, a ni tá'ú-rí tiñu nuu-ro. Te nú kujaa-de nuu-ro, te kuatá'ú-ró-de. ¹¹ Te suni súan ká'an Jesús, chaa nání Justo. Chaa ni kaxiti ndúu kákuu chaa-ún. Mání chaa yá'a kákuu chaa káchindéé tá'an-de jíin-rí siki ñúu nuu tá'ú Dios tiñu, te ío ndéé iní-ri kásá'a-de. ¹² Suni sándéé iní-ro áchí Epafra, chaa kúu tá'an máá-ró, te mozo Cristo kúu-de, te nene jítu iní-de jikán ta'u-dé ja'a-ro jíná'an-ró, náva'a ná yíja-ró kuiñi-ró, te náva'a ná skíkuu ndí'i-ró tíñu kuní máá Dios. ¹³ Chí ná ká'an ndaa-ri tu'un-de nuu-ro, ja xaan jítu iní-de ja kúu róo jíná'an-ró, jíin já kúu ñáyivi ñúu Laodicea, jíin já kúu ñáyivi ñúu Hierápolis. ¹⁴ Lucas, chaa táná, ja maní-yo jíin-de, jíin Demas, káka'an-de ja ná sándéé iní-ro. ¹⁵ Ná sándéé iní ñani-yo, chaa káxiukú iní ñuu Laodicea, kachí-ro kúni-de. Suni súan ka'an-ro jíin Ninfas, jíin tíku'ni ío ve'e-de. ¹⁶ Te nú ni kuu ni kaka'u-ró carta yá'a, te suni ná ká'u tiku'ni ñuu Laodicea sá'a-ró. Te róo, suni ná ká'u-ró ingá ja ndíi ichi ñúu Laodicea. ¹⁷ Te kastu'ún-ró núu Arquipo: Ná ndúkú ndéé-de skíkuu-de tiñu ni chaa máá Jító'o-yo siki-dé, achí-ro kúni-de. ¹⁸ Nda'a máá rúu Pablo, ni chaa-ri tu'un yá'a ja ná sándéé iní-ro. Te nuku'un iní-ro jíná'an-ró já kánde-ri vekaa. Te tu'un luu ío iní máá-yá, ná kóo jíin-ró jíná'an-ró. Súan ná kóo. Amén.

LA PRIMERA EPISTOLA DEL APOSTOL SAN PABLO A LOS TESALONICENSES YA'A KUU CARTA HN JA NI CHAA PABLO APOSTOL NUU ÑAYIVI ÑUU TESALONICA

¹ Máá-rí kákuu Pablo jíin Silvano jíin Timoteo, te káchaa-ri tutu yá'a nuu tíku'ni kákandíja ñuu Tesalónica, ja ká'lin-i nuu máá Táa-yo Dios, jíin núu máá Jíto'o-yo Jesucristo: Tu'un luu ío iní-ya jíin tú'un kuaká'nu iní ja kíi nuu máá Táa-yo Dios, jíin núu máá Jíto'o-yo Jesucristo, ná kóo jíin-ró jíná'an-ró.

Ja ní kandíja va'a-i

² Nene kánakuatá'ú-ri nuu Dios sikí táká róo. Te kánuku'un iní-ri róo, hora kájikan ta'u-ri. ³ Nene káxndáku-ri róo nuu máá Táa-yo Dios ndasa kásatiñu-ró jíin tú'un kándíja, jíin ndása kákundá'ú iní-ro-í kásatiñu-ró já'a-í, jíin ndása káñukuu nín iní-ro, sá'a máá Jíto'o-yo Jesucristo. ⁴ A kájini-ri, ñáni, ja Dios kúndá'ú iní-ya róo, te ní kaji-ya róo jíná'an-ró. ⁵ Ko nasu jíin máá tú'un ní jáa tu'un va'a-ri nuu-ro, chí suni ní ja jíin fuerza, jíin Espíritu Santo, te ní kayija iní-ro jíin. Te kájini-ro ndasa clase ñayivi ní kakuu-ri jíin-ró, chí ní kundá'ú iní-ri róo. ⁶ Te ruu jíná'an-ri, jíin máá Jíto'o-yo ní kandaku-ró. Te jíin túndó'o xaan ní kajatá'ú-ró tú'un, te ní kakuu iní-ro ní sá'a Espíritu Santo. ⁷ Te ní kanduu-ró ñayivi stá'an ichi núu táká ñayivi kákandíja ío iní ñuu Macedonia jíin ñuu Acaya. ⁸ Chí máá-ró, ní kaskáka-ró tú'un máá Jíto'o-yo. Ko nasu máá hn ñuu Macedonia jíin ñuu Acaya, chí ní ká'nu-ni ní jicha tu'un kua'an ja kákandíja-ró núu Dios, te tú ní ní ja ká'an kuti-gá-ni-ri. ⁹ Chí máá-i kájani-i tu'un-ri ndasa ní kivi koyo-ri nuu-ro jíná'an-ró, jíin ja ní kaxndóo-ró ndosó, te ní ndivi-ró núu Dios ndija, náva'a kuatíñu-ró núu-yá, chí chakú-ya, ¹⁰ te náva'a kundatu-ró ncháa Se'e-ya ichi ándívi, I'a ní naschakú-ya-ún. Te máá Jesús kúu-ya. Te a ní nama-ya yóo nuu tú'un kití iní ja cháa sá'a Dios núu.

2

Ndasa ní sá'a Pablo iní ñuu Tesalónica

¹ Chí a kájini máá-ró, ñáni, ja tú ní jákoyo sáni-ri nuu-ro. ² Chí a kájini-ro já súa ní kando'o-ri xna'an-ga iní ñuu Filipos, te yúan ní kaja'a-de tuka nuu rúu. Te Dios máá-yó, ní nasá'a téyí-yá ruu náva'a kani-ri tu'un va'a-ya núu-ro, vasa ní kajito-ri túndó'o. ³ Chí tu'un káka'an nda'ú-ri jíin-ró, tú ndiso tu'un tú'ún, ní tú káchá'an, ní tú xndá'ú. ⁴ Chí nátu'un ní jatú'ún Dios ruu jíná'an-ri, te ní chaa tiñu-ya rúu ja kani-ri tu'un va'a, suni súan káka'an-ri. Ko na tú kásá'a-ri nátu'un kásá'a ñayivi já kúsi iní tá'an-i sá'a-i, chí sua kúsi iní Dios sá'a-ri, chí máá-yá jito nchaa-ya añu-yo. ⁵ Chí a kájini-ro já tú ní káka'an nchaa kuti-rí róo, ní tú ní kákutóo iní-ri sikí-ro. Te máá Dios kúu-ya testigo-ri. ⁶ Ní tú ní kándúkú-ri ja kuatú'ún ñayivi rúu, vasa róo xí sáva-ga-i, vasa kuu tá'ú ní'in-ri tiñu nuu-ro núu, chí kájí ja apóstol Cristo kákuu-ri. ⁷ Chí sua ní kaka'an vitá-ri jíin-ró nátu'un hn ña'an ncháka yíkin, ja ñúkúún iní-ña jíin sé'e-ña. ⁸ Te ní kákundá'ú xaan iní-ri róo, te yúan ní kakuni-ri ja nasu máá hn tu'un va'a Dios ku'a-ri nuu-ro, chí suni onde jíin añu-ri núu, chí maní xaan-ri jíin-ró. ⁹ Chí a kánuku'un iní-ro, ñáni, ndasa ní kando'o-ri jíin tiñu. Te ní kásatiñu-ri ndúú ñúu-ni, náva'a tú stáa-ri sikí ní hn-ró, nini ní kajani-ri tu'un va'a Dios nuu-ro. ¹⁰ Máá-ró, a kájini-ro, te suni jiní Dios, ndasa ndoo, ndasa ndaa ní kajika-ri jíin-ró, te tú kuachi ní kásá'a-ri nuu máá-ró ñayivi kákandíja. ¹¹ Te suni a

kájini-ro ndasa ni kaka'an nda'ú-ri jíin ná ñn ná ñn-ró, te ndasa ni kaka'an-ri tu'un ndéé iní jíin-ró, nátu'un ñn chaá jíin sé'e-de, ¹² te ni kaka'an ni'in-ri jíin-ró já ná káka jíin'ún-ró núu Dios, chi ni kana-ya xiní-ro kí'in-ro núu ñúu luu tá'ú-yá tiñu. ¹³ Ja yúán, suni tú kájukuiñi-ri ja kánakuatá'ú-rí nuu Dios ja ní kajatá'ú-ró tú'un Dios ni kaka'an-ri. Te ni jini-ro já nasu tú'un chaá kúu, chi jandáa máa tú'un Dios kúu, te máa tú'un-ún sátiñu ini róo ñayivi kákandíja. ¹⁴ Te máa-ró jíná'an-ró ñáni, ñn-ni káta'an-ro jíin tíku ni ñuu Judea ja kákandíja-i nuu Dios jíin núu Cristo Jesús, chi nátu'un ni kando'o máa-i ni kasá'a chaá judío, te suni súan ni kando'o máa-ró ní kasá'a ñayivi ñúu-ro. ¹⁵ Chi judío-ún ni kaja'ni-dé máa Jító'o-yo Jesús jíin cháa ni kajani tu'un-ya ondé sáa. Te ni kachindikín-de ruu ni kakenda-ri, te tú kúsi iní Dios kasá'a-de, te kándonda-de sikí táká ñayivi. ¹⁶ Te kájasu-de ja ká'an-ri jíin ñayivi sñn nación náva'a kaku-i. Te súan káskútú ná'in-de ku'a kuachi kándiso-de. Te sikí-dé ni chaá ndi'i-ni tu'un kití ini Dios.

Ja ní kuxio núu Pablo

¹⁷ Ko ruu jíná'an-ri, ñáni, a ni kakuxio núu-ri nuu-ro, ko máa-ni-ri, nasu jíin añú-ri. Te ví'í-gá kándúkú ndéé-rí kájítú iní-ri ja kuní-ri nuu-ro. ¹⁸ Te ja yúán ní kakuni-ri jaa-ri nuu-ro núu, chi ruu Pablo, ñn uu jínu ni kuni ndija-ri, ko Satanás ni jasú nuu-rí jíná'an-ri. ¹⁹ Chi naún sikí káñukuu ini-ri, xí já kákusi iní-ri, xí já kúu premio ja sáñá'nu-ri máa-rí. Nasu máa-ró kákuu jian náún, hora kuiñi-yó núu máa Jító'o-yo Jesucristo kivi ndii-ya. ²⁰ Suu ja sikí róo te nduñá'nu-ri te kusii iní-ri jíná'an-ri.

3

Sikí tíñu ni sá'a Timoteo

¹ Ja yúán tú ní kándá-ri kundatu-ga-ri, te ni kasánda-ri ja kéndoo máa-na-ri ñuu Atenas jíná'an-ri, ² te ni katáji-ri ñani-ri Timoteo, chaá jatiñu nuu Dios sikí tú'un va'a Cristo, chi sátiñu ta'an-de jíin-rí, kujaa-de nuu-ro náva'a síyja-de ini-ro jíná'an-ró, te ka'an nda'ú-de jíin-ró sikí tú'un kákandíja-ró. ³ Náva'a ni ñn-ró ma náyu'ú-ro sá'a tundó'o yá'a, chi róo a kájini-ro já sikí tú'un yá'a ni jani-ya yóo. ⁴ Chi onde ná káxiukú-rí jíin-ró núu, ni kakastu'ún-rí nuu-ro já kóto ná'in-yó tundó'o, nátu'un ni kata'an-ro te a kájini-ro. ⁵ Ja yúán suni máa-rí tú ní kándá-ri kundatu-ga-ri, te ni táji-rí-de kujaa-de ja ná kuní-ri ndasa kákandíja-ró, chi sanaa te ni jito nchaá máa-ún róo, te naa sáni tiñu ni kasá'a-ri. ⁶ Ko vina, a ni nchaá Timoteo nuu-rí ja ní jaa-de nuu-ro. Te ni nakani-de tu'un-ró núu-rí jíná'an-ri ndasa kákandíja-ró, te kákundá'ú ini-ro tá'an-ró, te nene kánuku'un va'a ini-ro ruu, te kákuu ini-ro kuní-ro núu-rí, te suni súan kákuu ini-ri kuni-ri nuu-ro. ⁷ Ja yúán, te ni kándundéé iní-ri, ñáni, ni sá'a tu'un ja kákandíja-ró, vasa kájito-ri tundó'o, te kánandi'i-ri. ⁸ Te vina a ni kanani'in ini-ri te nú ká'in ni'in-ró jíin máa Jító'o-yo. ⁹ Te ndasa nákuatá'ú-rí nuu Dios ja sikí róo jíná'an-ró, sikí táká tu'un kúsi iní-ri nuu Dios máa-yó ní kasá'a-ró. ¹⁰ Chi ndúu ñúu-ni kájikan ta'u téyí-rí ja ná kuní-ri nuu-ro, te stá'an ndi'i-ga-ri ndéja kúmani kándíja-ga-ro. ¹¹ Ko máa Táa-yo Dios jíin máa Jító'o-yo Jesucristo, ná chú'un íchi-yá ruu jakoyo-ri nuu-ro, kuní-ri. ¹² Te máa Jító'o-yo ná skuá'nu-ya róo te ná xndeá-ya tú'un ja kúndá'ú ini-ro tá'an-ró, jíin táká-ga-i, suni nátu'un kákundá'ú ini-ri róo. ¹³ Náva'a násíyja-ya añú-ro, te ná kóo ndoo ini, náva'a tú kenda ni ñn kuachi sikí-ro núu máa Táa-yo Dios kivi ncháa Jító'o-yo Jesucristo jíin táká ñayivi ndóo-ya.

4

Ndasa sá'a-yó te kusii iní Dios

¹ ñin-na tu'un ío, ñáni. Ná ká'an nì'in-rì te ná ká'an nda'ú-rì jín-ró sikì máá Jító'o-yo Jesús, chì nátu'un nì kakutu'a-ró já ní kastá'an-rì nuu-ro, ndasa kánúú káka-ró, te kusii iní Dios sá'a-ró, súan ná kúkuu-ga-ro jín. ² Chì a kájini-ro naún tiñu nì katá'ú-rì nuu-ro sikì máá Jító'o-yo Jesús. ³ Chì kuní Dios ja ná koo ndoo-ró, te ma káka téné-ró. ⁴ Te ná ñin ná ñin-ró ná kuní-ro ndasa koo jín'ú-un-ró jín ñási'í-ro, te koo ndoo-ña. ⁵ Te ma kaní xaan iní-ro jási'í, nátu'un kásá'a ñayivi sìn naciòn ja tú kájini-i nuu Dios, ⁶ náva'a tú ni ñin-ró sáña'mu-ró, ni tú xndá'ú-ro ñaní-ro sikì tú'un yá'a, chì máá Jító'o-yo kúu I'a nani'in tá'an-ya jín táka yuán, nátu'un nì kakachì kají-rì nuu-ro. ⁷ Chì tú ní kána Dios xinì-yo já koo chá'an-yó, chì ja ná koo ndoo-yó. ⁸ Núsáa te cha ské'ichi tu'un yá'a, tú ské'ichi-de nuu cháa, chì sua nuu Dios, I'a nì ja'a-ya Espiritu Santo-ya núu-yo. ⁹ Ko tú nini já cháa-rì tutu nuu-ro sikì já kunchaka manì tá'an-ró, chì a nì stá'an Dios nuu-ro já koo manì-ro jíná'an-ró. ¹⁰ Te suni súan kásá'a-ró jín táka ñani-yo já kaxiukú-de ñí ñuu Macedonia. Ko káka'an nda'ú-rì jín-ró, ñáni, ja ví'í-gá nándeá-ga tu'un manì-ún inì-ro. ¹¹ Te ná cháa inì-ro kúxiukú ná'in-ró. Te ma kivi nduu-ro ingá tiñu. Te ñin-ró tiñu jín ndá'a-ro nátu'un nì katá'ú-rì tiñu nuu-ro. ¹² Súan sá'a-ró náva'a ná káka jín'ú-un-ró jín ñayivi ká'in sìn sikì, náva'a suni tú nandi'í-ró.

Kivi ncháa-ya jín já náchaku-i

¹³ Suni kákuni-rì, ñáni, ja ná júku'un inì-ro sikì ñayivi kákixi, náva'a ma ndúku'á inì-ro nátu'un kásá'a sava ñayivi tú kañukuu inì-i. ¹⁴ Chì nú kákandija-yó já ní jì'í Jesús te nì nachaku-ya, suni súan kinaki'in Dios ñayivi kákixi nuu ndá'a Jesús. ¹⁵ Chì ya'á kákastu'ún-rì nuu-ro jín tú'un máá Jító'o-yo, ja yóo ja káichaku-yo, ja ní kakendoo-yó ondé kivi ncháa máá Jító'o-yo, ma kúxnúú-yó xná'an-ga nuu ñayivi kákixi-ún. ¹⁶ Chì máá Jító'o-yo, nuu-ya kí-ya íchi andíví, te kana jaa-ya, te ka'an jaa ndajá'a ñá'nu andíví, te nde'e clarín máá Dios. Te nachaku xna'an-ga taká ndiyi nuu ndá'a Cristo. ¹⁷ Yúan-na te yóo ja káichaku-yo, ja ní kakendoo-yó, ñin ká'nu-ni kaña-ya yóo k'in-yo jín-yá ma ñú vikó nu'ún. Te kita'an-yo máá Jító'o-yo sáva andíví. Te súan kunchaa-yo ñí káni jín máá Jító'o-yo. ¹⁸ Te jín tú'un yá'a ná ká'an ká'nu-ró jín tá'an-ró núsáa.

5

¹ Ko sikì kuiá jín kivi, tú nini cháa-rì tutu nuu-ro, ñáni. ² Chì a kájini va'a-ró já kivi ncháa máá Jító'o-yo, koo nátu'un cháa ñaku'í'ná ákuáa. ³ Te nú káka'an-i: Vina te ná'in-ni ío, te ma kí tundó'o. Yúan-na te ñin sanaa-ni te cha tundó'o sikì-í ja náa-í, nátu'un sikì ñá'an já já'ncha skáku-ña, te súan ma kúu kaku kuti-í jíná'an-i. ⁴ Ko máa-ró ñáni, nasu ká'in-ró ñúñáa. Te ja yúan ma jinú-ya nátu'un ñaku'í'ná sikì-ro kivi-ún. ⁵ Chì taká róo kákuu-ró sé'e ñundijín jín sé'e ndúú, nasu sé'e ákuáa ni nasu sé'e ñúñáa kákuu-yó. ⁶ Núsáa te ma kusú-yo nátu'un sava-ga-i. Chì sua ná kúndito-yó, te ná koo kuándí'í-yo. ⁷ Te ñayivi kákixi, chì ákuáa kákixi-i, te ñayivi kánajini, chì ákuáa kánajini-i. ⁸ Te máa-yó, chì se'e ndúú kákuu-yó, te ná koo kuándí'í-yo. Te ná kú'un-yó tú'un kándija jín tú'un kúndá'ú inì tá'an, nátu'un ñin su'nu káa. Te ná kú'un-yó tú'un kuñukuu inì-yo káku-yó, nátu'un kachíní káa. ⁹ Chì Dios, tú ní téta'an-ya yóo ja kóto u'u-ya yóo, chì sua ja ná káku-yó sá'a máá Jító'o-yo Jesucristo. ¹⁰ Te I'a-ún nì jì'í-ya já yóo, náva'a kunchaa ká'nu-yó jín-yá, vasa kusu-yo xí kúndito-yó. ¹¹ Ja yúan ná ká'an ndéé-ró jín tá'an-ró. Te ná síyija-ró tá'an-ró, nátu'un kákuu-ró jín.

Consejo Pablo

¹² Te káka'an nda'ú-ri jíin-ró ñáni, ja kuándatu-ro núu cháa kásatiñu jíin-ró, te kátá'ú-de tíñu nuu-ro ja cuenta máa Jító'o-yo te kákana jíin-de nuu-ro. ¹³ Te ná kóo ja jíin'ún xáan-ro núu-dé, te koo man-ro jíin-de sikí tíñu kásá'a-de. Te vindáa vinené ná kúxiuku-ró jíin tá'an-ró. ¹⁴ Te káka'an nda'ú-ri jíin-ró ñáni, ja kána jíin-ró núu cháa kájika ñáá, te ka'an ká'nu-ró jíin cháa tú kua'a iní, te kutuu-ró cháa vitá iní, te koo paciencia iní-ro jíin táká-i. ¹⁵ Te nde'é-ró, ma násá'a ndiva'a-ró jíin ní ññayivi, nú nī sá'a ndiva'a-i jíin-ró, chí sua nene ná ndúkú-ró tíñu ja kée va'a jíin tá'an-ró, jíin táká-i. ¹⁶ Te nene ná kóo sí iní-ro jíná'an-ró. ¹⁷ Ma júkuiñi-ro ja jikán ta'u-ro. ¹⁸ Ná nákuatá'ú-ró nú naún ndi'i kúu, chí súan kuní Dios ja sá'a-ró núu Cristo Jesús. ¹⁹ Ma kasú-ro núu máa Espíritu. ²⁰ Ma sájá'a iní-ro núu tú'un kájani-i tu'un-ya. ²¹ Ná kóto nchaa vii-ro táká-ni, te nú ja vá'a kúu, te kutiñ nī'in-ró, ²² te nú ja ú'u kúu, ma kivi nduu-ro jíin. ²³ Te máa Dios, I'a ndiso tu'un kuaká'nu iní, nasándoo ndi'i-ya iní-ro jíná'an-ró. Te kundito kútu-yá iní-ro, añú-ro, jíin yíki kúñu-ró, nává'a tú nakuxndíi-ya sikí-ro kivi ncháa máa Jító'o-yo Jesucristo. ²⁴ Te bueno skíkuu máa-yá, I'a nī kana xini-ro, te súan sá'a-ya. ²⁵ Ñáni jíná'an-ró, kakan ta'u-ro já'a-rí jíná'an-ri. ²⁶ Nú káka'an-ro jíin ñani-yo, te ndoo titú-ro-í. ²⁷ Káka'an nī'in-ri jíin-ró jíná'an-ró sikí máa Jító'o-yo, ja ká'u-ró tutú yá'a nuu táká ñani-yo, cháa ká'io ndoo. ²⁸ Tu'un luu ío iní máa Jító'o-yo Jesucristo ná kóo jíin-ró jíná'an-ró. Súan ná kóo. Amén.

LA SEGUNDA EPISTOLA DEL APOSTOL SAN PABLO A LOS TESALONICENSES YA'A KUU CARTA UU JA NI CHAA SAN PABLO APOSTOL NUU ÑAYIVI ÑUU TESALONICA

¹ Máa-rí kákuu Pablo jíin Silas jíin Timoteo, te káchaari tutu yá'a nuu tíku'ni kákandíja ñuu Tesalónica, ja ká'jin-i nuu máa Táa-yo Dios, jíin núu máa Jító'o-yo Jesucristo. ² Tu'un luu ío ini-ya jíin tú'un kuaká'nu ini ja kí nuu máa Táa-yo Dios jíin núu máa Jító'o-yo Jesucristo, ná koo jíin-ró jíná'an-ró.

Dios kúu I'a sándaq va'a tiñu-yó

³ Kánakuatá'ú níni-rí nuu Dios ja sikí róo ñáni. Súan ío va'a, chi kuakukútu-gá-ro jíin tú'un kákandíja-ró, te bueno kákundá'ú ini-ro tá'an-ró. ⁴ Ja yúan kákusii ini-ri ja sikí róo jíná'an-ró, hora kánakani-ri tu'un-ró núu tíku'ni máa Dios, ndasa kákandíja-ró, jíin ja ká'jin ni'in-ró, vasa káchindikín-i róo, vasa káta'an-ro túndó'o. ⁵ Yuán kúu ñin tuni ja sándaq ndaa-ya-í, náva'a nani'in tá'u-ro nájaa-ro ini ñuu nuu tá'ú Dios tiñu, chi ja sikí yúan kándo'o-ró. ⁶ Chi ío va'a ja súni jíin túndó'o nachunaa Dios nuu ñáyivi káxndó'o róo. ⁷ Te róo, ñáyivi kándo'o, ñin ká'nu-ni ndetátú-ro jíin-rí jíná'an-ri sá'a-ya kivi ja ndii ndijin Jító'o-yo Jesús ichi ándiví, jíin táka ndajá'a-ya ja ká'io ni'in téyí. ⁸ Te jíin yáa ñú'un kii-ya, te xndó'o-ya ñáyivi tú kájito nuu Dios, jíin ñáyivi tú kájandatú nuu tú'un va'a máa Jító'o-yo Jesucristo. ⁹ Te máa ñáyivi-ún ndo'o-i ja náa-í ñii káni sá'a-ya, jíin ja má kúu kivi koyo-i nuu kánchaa máa Jító'o-yo jíin núu lúu ndii ncháa fuerza-ya. ¹⁰ Súan sá'a-ya kivi ncháa-ya ja ndúñá'nu luu-ya sá'a taká ñáyivi ndóo-ya, te náva'a naa ini sava ñáyivi ndé'é-i nuu-ya kivi-ún sá'a taká ñáyivi kákandíja nuu-ya, chi ni kákandíja-ró tú'un ndaa ni káastu'ún-rí nuu-ro. ¹¹ Ja sikí yá'a, te nene kájikan ta'u-rí ja'a róo, náva'a Dios máa-yó kuva'a ini-ya jíin-ró ja ní kana-ya róo. Te taká tiñu va'a kákuni-ro ná skíkuu-ya jíin-ró, jíin fuerza-ya, te suni jíin tiñu kásá'a-ró, jíin tú'un kákandíja-ró. ¹² Náva'a ná nákana jaa-i sí'ví máa Jító'o-yo Jesucristo sá'a-ró jíná'an-ró, te suni kuatú'ún-i róo sá'a-ya, chi súan sá'a tu'un luu ío ini Dios máa-yó jíin ja ío ini Jító'o-yo Jesucristo.

2

Sikí ñáyivi ñaa kivi ndii Jesús

¹ Te vina káka'an nda'ú-ri jíin-ró, ñáni, sikí ja ndii máa Jító'o-yo Jesucristo jíin ja ndútútú-yó núu-ya, ² ja má nátu'u yachi ini-ro, ni ma kúkuí'a ini-ro sá'a ñin ja jika kuu, xí tú'un, xí tutú ja sá'a sikí-i ja rúu tájí, cuenta sikí ja á ni kuyani ndaa kivi máa Jító'o-yo. ³ Ma kuá'a-ró tú'un ja xndá'ú kuti ní ñin-i róo. Chi ma cháa kivi-ún onde nú túu ndu'ichi ini kua'a-í-ya, te suni onde ná kenda ndijin máa cháa ja xín kuáchi, chi máa cháa ta'nu ndatu kúu-de. ⁴ Te ndonda-de kasu-de nuu táka ja káskúnání-i Dios, jíin núu ja káchiñú'ún-i. Ja yúan te nungoo-de ini ve'e ii Dios, te ka'an-de ja Dios kúu máa-de. ⁵ Á tú kánuku'un ini-ro ja onde ná kánchaa-ga-ri jíin-ró, ni ka'an-ri tu'un yá'a jíin-ró jíná'an-ró. ⁶ Te vina a kájin-ro ndéja kúu ja jasú nuu-dé, náva'a onde ná jaa kivi máa-de te kenda ndijin-de. ⁷ Chi máa tú'un sa'í xín kuáchi, a yáji ní'ni kua'an, ko ío ja jasú nuu vina, onde ná kúxio-ún. ⁸ Yuán-na te kenda ndijin máa cháa xín kuáchi-ún. Te

máa Jító'o-yo ká'ni-yá-de nini jíin máa já tiví tachi-ní-ya, te nini ja ndíi ncháa kenda ndijin-ya, te xnáa-yá-de. ⁹ Te chaa-ún kii-de sá'a Satanás, te jíin fuerza ni'in xaan, jíin tuní, jíin tíñu ñá'nu sá'a síkí-ni-de. ¹⁰ Te jíin táká tíñu tú jíka ndaa, te ñin yátá-de ñayivi náa, kuachi ja tú ní kájatú'ún-i kumani-í jíin tú'un ndaa, náva'a kaku-i sá'a-ya núu. ¹¹ Ja yúan te skíi Dios ini-i, te kuñáa xini-í, ja kándija-i ñin tu'un xndá'ú, ¹² náva'a nakuxndí-ya síkí táká-i ja tú kákandija-i tu'un ndaa, chi sasua kákusiñ iní-i jíin tíñu tú jíka ndaa.

Máa-yá kúu I'a skíkuu

¹³ Nene kánakuatá'ú níni-rí nuu Dios ja'a róo, ñáni, ja kúndá'ú ini Jito'o-yo róo. Chi máa Dios ni kaji-ya róo onde ná xnáñúú náva'a kaku-ró, te suni jíin Espiritu-ya ndúndoo ini-ro te kandija-ró tú'un ndaa. ¹⁴ Ja yúan ní kana-ya xini-ro jíná'an-ró ní sá'a tu'un va'a káka'an-ri, náva'a jaa-ro nú ndíi ncháa kánchaa Jito'o-yo Jesucristo. ¹⁵ Núsáa te kuiñi ni'in-ró ñáni, te kutin ni'in-ró tú'un ni kakutu'a-ró, kúu jíin tú'un xí jíin tutú-ri. ¹⁶ Máa Táa-yo Dios kúu I'a ni kúndá'ú ini yóo, jíin já ní ja'a-ya tú'un koo ndéé ini-yo ní káni, jíin já kúñukuu va'a ini-yo sá'a tu'un luu ío ini-ya. Te máa-yá, onde jíin máa Jító'o-yo Jesucristo, ¹⁷ ná násándéé-yá ini añú-ro jíná'an-ró, te ná síyíja-ya róo síkí tú'un jíin síkí tíñu va'a.

3

¹ ñin-na tu'un ío, ñáni. Ná kakán ta'u-ro jíná'an-ró já'a-rí jíná'an-ri, náva'a yachi ná kuichá nuu tu'un máa Jító'o-yo kí'in, te ná kuátú'ún-i, natu'un nuu máa-ró jíná'an-ró, ² te suni náva'a ná kaku-ri ini nda'a cháa ñáa jíin cháa kástá'an ruu jíná'an-ri, chi nasu ndí'i-de kákandija. ³ Ko bueno skíkuu máa Jító'o-yo. Te ná síyíja-ya ini-ro, te koto-ya róo nuu káni nuu kuí'a. ⁴ Te kájani ndija ini-ri, sá'a máa Jító'o-yo, já kákuu-ró jíin tíñu ni katá'ú-rí nuu-ro te kukuu-ga-ro jíin. ⁵ Te máa Jító'o-yo, ná stá'an-ya núu añú-ro ndasa koo maní-ro jíin Dios, te ndasa kundiso-ró paciencia Cristo.

Síkí cháa kúxí

⁶ Ko katá'ú-rí tíñu nuu-ro, ñáni, jíin sí'ví máa Jító'o-yo Jesucristo, ja kúxio-ró núu táká ñani-yo já kájika kuu katá-ni-de, chi nasu súan ní kástá'an-ri nuu-ro. ⁷ Chi a kájiní máa-ró ndasa kánúú ndáku-ró rúu, chi tú súan ní kájika kuu katá-ni-ri nuu-ro jíná'an-ró. ⁸ Ni tú ní káyee sáni-ri staa síkí ní ñin-ró, chi sua ni kaja'ni-rí máa-rí jíin tíñu, te ndúú ñúú-ni ni kasátiñu-ri, te tú ní kúnini iní ni ñin-ró ní kasá'a-ri. ⁹ Nasu já túu derecho-ri kakan-ri núu. Chi sua kuní-ri kuu-ri ñin ejemplo nuu-ro ndasa ndaku-ró rúu. ¹⁰ Chi onde ná káxiukú-ga-ri jíin-ró, te ni katá'ú-rí tíñu yá'a nuu-ro, ja nú ndé ñin ñayivi tú kuní-i sátiñu-i, te ma kée-í núsáa. ¹¹ Chi ni kájiní tu'un-ri ja kájika kuu katá-ni sava-i jíin-ró, tú kásatiñu kuti-í, chi sasua kájika kuu-i kándúkú tú'un-ni-i tá'an-i. ¹² Te nuu ñayivi-ún katá'ú-rí tíñu, te káka'an nda'ú-ri jíin-i síkí máa Jító'o-yo Jesucristo, ja ná'ín-ni ná koo-i, te ná sátiñu-i, te ni'in-í kee-í síkí máa-i. ¹³ Te róo jíná'an-ró ñáni, ma kuítá-ro já kásá'a-ró tíñu va'a. ¹⁴ Te nú ndé ñin-i tú kuní-i kuandatu-i nuu tú'un-ri ja ká'an carta yá'a, kunchaa nuu-ro-í te ma kétá'an-ró jíin-i jíná'an-ró, náva'a ná kúka nuu-í. ¹⁵ Ko ma koto u'u-ro-í, chi sua kana jíin-ró núu-í natu'un nuu ñin ñani-ro. ¹⁶ Te máa Jító'o-yo, I'a ndíso tu'un kuaká'nu ini, nene ná kuá'a-ya tú'un vindáa vinené ini-ro jíná'an-ró jíin táká-ni modo. Te máa Jító'o-yo ná kúnchaa-ya jíin táká-ro jíná'an-ró. ¹⁷ Ruu, Pablo, áchi-ri ja ná sándéé ini-ro te cháa nda'a máa-rí, chi ya'a-ni kúu ñin tuni ja chísó-rí nuu

táká-ni carta-ri. Chì súan cháa-ri. ¹⁸ Tu'un luu ío inì máá Jító'ò-yò Jesucristo ná kóo jíín táká róó jíiná'an-ró. Súan ná kóo. Amén.

LA PRIMERA EPISTOLA DEL APOSTOL SAN PABLO A TIMOTEO YA'A KUU CARTA HN JA NI CHAA SAN PABLO APOSTOL NUU TIMOTEO

¹ Máá-rí Pablo kúu apóstol Jesucristo, chī súan nī tá'ú tíñu Dios, I'a náma yóó, jíin Jító'o-yo Jesucristo, ja káñukuu inī-yo-yá. ² Cháa-rī tutu yá'a nuu Timoteo, se'e ndija-rī ja ní skándija-rī: Tu'un luu ío inī-ya, jíin tú'un kúndá'ú inī-ya, jíin tú'un kuaká'nu inī ja kúu máá Táa-yo Dios, jíin núu máá Jító'o-yo Cristo Jesús, ná kóo jíin-ró.

Sikí ñáyivi s̄in s̄in sa'an

³ Nátu'un nī ka'an nda'ú-rī jíin-ró ja ná kéndoo-ró ñúu Éfeso ná nī ki'in-rī ichi kuá'an-rī ñúu Macedonia, ja ná ká'an nī'in-ró jíin sáva-i, te suni ká'an tuku-rī ja má stá'an-i s̄in s̄in nuu sá'an, ⁴ ni ma kuá'a-i tu'un ja ná ndúkú kuáchí-i sikí cuento, jíin sikí jíchi tu'un tá'an. Chī sua nákaa-ga kua'an, te skuikín tixin, lugar ja yíja-ga tu'un kándija-yó núu Dios sá'a. Achí-rī. ⁵ Ya'á kúu ja kuní-rī tá'ú-rí tíñu nuu-ro, ja ná kúndá'ú inī-ro-í jíin tú'un koo ndoo inī-ro, jíin tú'un koo va'a inī añú-ro, jíin tú'un kándija ja tú yóso yú'u. ⁶ Ja sikí yúan kájika yátá sáva-i, te kákus̄in inī-i kájukuiñi-i sikí tú'un ja tú ní'in tíñu. ⁷ Kákuni-i kuu-i maestro ley, ko ni tú kájuku'un inī-i naún tu'un káka'an-i, ni naún tu'un kájani nī'in-i. ⁸ A kájinī-yo ja ío va'a ley, ko nú koo kájí inī-ro jíin. ⁹ Chī a jiní-yo ja ley, tú ní kúva'a ja ndóna sikí ñáyivi vá'a, chī sua ndóna sikí ñáyivi ñáá, sikí ñáyivi tú kájandatu, sikí ñáyivi tú káchiñú'ún-i-ya, sikí ñáyivi kásá'a kuachi, sikí ñáyivi kándaa ndiva'a jíin ñáyivi chá'an, sikí ñáyivi kája'ni táa náa, jíin sikí ñáyivi kája'ni ndíyi, ¹⁰ sikí ñáyivi kájika téné, sikí xí'ncha, sikí ñáyivi sáku'ná ñáyivi, sikí ñáyivi káxndá'ú, sikí ñáyivi kásátú'ún, jíin sikí sáva-ga tu'un ja tú káni tá'an jíin tú'un máa-yá ja ío ndéé ndánu. ¹¹ Chī tu'un-ún kúu máa tú'un va'a luu xaan ja vái nuu máa Dios, I'a ii. Te sikí tú'un-ún nī chaa tíñu-ya rúu.

Tíñu nī chaa-ya sikí Pablo

¹² Te nákuatá'ú-rí nuu máa I'a nī ja'a fuerza inī-rī, kúu Cristo Jesús Jító'o-yo, te nī nakani inī-ya ja chaa skíkuu va'a kúu-rī, te nī chaa tíñu-ya rúu. ¹³ Ko onde sáá núu, chī nī ka'an ndiva'a-rī, te nī chindikín-rī-i, te nī stují-rí-i. Ko nī kundá'ú inī-ya rúu, chī tú jiní-rī te nī sá'a-rī, te ní tú ní kándija-rī sáa. ¹⁴ Ko tu'un luu ío inī máa Jító'o-yo, nī ndea-ga inī-rī jíin tú'un kándija, jíin tú'un kúndá'ú inī Cristo Jesús ruu. ¹⁵ Chī ío va'a ja ná kuatá'ú taká-i tu'un ndaa yá'a, ja Cristo Jesús nī kii-ya iní ñuyívi, náva'a nama-ya ñáyivi kándiso kuachi, te ruu kúu máa ja ní kaa-ga nī sá'a. ¹⁶ Ko nī kundá'ú inī-ya rúu, náva'a jíin rúu ja ní kaa-ga nī sá'a-rī, te kuní-i ndasa ío xaan paciencia inī Jesucristo, náva'a kuu-rī ñn muestra nuu ñáyivi kúkuéé-ga kándija-i nuu-yá, te nani'in tá'u-í kuchaku-i ní káni. ¹⁷ Núsáa te ní káni ní kúu ná ká'an jíñú'ún-yo te ná nákana jaa-yó máa Rey, I'a ndíto chakú ní káni, ja tú jí-i-ya, ja tú kúu nde'é ndijín-yo núu-yá, ja máa ñn-ni-ya kúu Dios ndíchí. Amén. ¹⁸ Hijo, súan tá'ú-rí tíñu nuu róo Timoteo. Chī jíin kivi ní kaka'an-i ja kúndij máa-ró. Te jíin tú'un nī kaka'an-i-ún, te ná skíkuu va'a-ró jíin tíñu jíku-ró. ¹⁹ Te kándija nī'in-ró, te ná káni va'a inī añú-ro, chī tu'un yá'a nī kaské'ichi sava-i, te nī kasíjita-i máa-i

nuu tú'un kándija. ²⁰ Te chaa yúan, Himeneo jíin Alejandro kákuu-de, ko n̄i chi'i-ri-de nda'a Satanás, náva'a ná skuá'a-de inga jíinu ma ká'an ndiva'a-ga-de.

2

Ndé cuenta kakan ta'u-yo

¹ Te ví'í-gá ká'an nda'ú-ri jíin-ró núsáá, ja ná kakan ta'u-ro já'a táká ñayivi. Ka'an nda'ú-ro jíin-yá ja kúu máá-i, te kakan-ro nú naún jíinu ñú'ún-i, ko nene ná nákuatá'ú-ró já kúu máá-i. ² Suni ná ká'an-ro já'a táká rey jíin já'a táká chaa kakuñá'nu, náva'a ná kúxiukú ná'ín-yó, te ná kóo paz nuu-yo, te chiñú'ún-yó-yá, te koo ja jíñú'ún-yó núu táká-ni. ³ Chi ya'á kúu ja ío va'a te sá'a ja játa'an in̄i Dios, I'a náma yóo. ⁴ Te máá-yá kuní-ya já táká ñayivi ná kaku-i, te ná kuní-i ndasa káa máá tú'un ndaa. ⁵ Ch̄i ío ñn-ni Dios, suni súan ío ñn-ni I'a ká'an ja'a táká ñayivi onde nuu Dios, te I'a-ún, máá cháa Jesucristo kúu-ya. ⁶ Te I'a-ún n̄i soko-yá máá-yá ja ní nakuaan-ya táká yóo, te onde máá kivi-ún, n̄i kenda testigo siki I'a-ún. ⁷ Te ja siki yúan ní jani-ya rúu ja kúu-ri apóstol náva'a kani-ri tu'un. Chaa jiní stá'an va'a nuu ñayivi s̄in nación kúu-ri. Te jandáa ká'an-ri, te a jiní máá Cristo tú xndá'ú-ri. ⁸ Te kuní-ri ja ndéni n̄i kuu, te ná kakan ta'u táká chaa jíiná'an-de. Te ná kóo ndoo nda'a-dé ndukani-de. Te ma kití in̄i-de, te ni ma kánaa-de. ⁹ Suni súan taká ñasí'í, ná kasú va'a-ña máá-ña jíin sá'ma jíñú'ún, ja tú kuka nuu in̄i-yo sá'a. Te nasu sáluu-ña máá-ña jíin lazo, xí oro, xí perla, xí sá'ma ncháa ya'u, ¹⁰ ch̄i sua ná sáluu-ña máá-ña jíin tíñu jíñú'ún sá'a-ña, nátu'un kánúú sá'a taká ña'an já kaka'an-ña já kachiñú'ún-ña máá-yá. ¹¹ Te ñasí'í, náskuá'a-ña kasú-ña yú'u-ña, te ma ndúkú-ña tá'ú-ña tíñu. ¹² Ch̄i tú já'a-ri tu'un ja kánduu ñasí'í stá'an-ña, ni tú tá'ú-ña tíñu nuu cháa, ch̄i ná'ín-ni ná kóo-ña. ¹³ Ch̄i Adán n̄i sáva'a-ya xná'an-ga, te vásá ní sáva'a-ya Eva. ¹⁴ Ch̄i tú ní xndá'ú ja'ú Adán, ch̄i sua ñasí'í-de n̄i kándija-ña, te n̄i sáña'mu-ña. ¹⁵ Ko kaku-ña sá'a ja júku'un se'e-ña, te nú túu síq-ña tú'un kándija-ña jíin tú'un kúndá'ú in̄i-ña, jíin tú'un koo ndoo in̄i-ña, jíin tú'un ja tú kuka nuu-ña sá'a.

3

Ndasa koo chaa ndito tiku'ni

¹ Tu'un ndaa kúu ya'á: Nú ñn chaa kuní-de kuu-de chaa kundito tiku'ni, bueno tíñu ndúkú-de. ² Núsáá te n̄ini ná kóo jíñú'ún cháa kundito-ún, náva'a tú ndenda kuachi siki-dé. Te ñn máá tú'ún-ni ñasí'í-de ná kóo, te koo ndito in̄i-de, koo kuándí'í-de, koo kájí in̄i-de, kundá'ú in̄i-de ñayivi jíká, te koo ñama in̄i-de stá'an-de. ³ Ma kóo ká'vá-de, ma stují-dé ñayivi. Ma ndío xaan in̄i-de siki xú'ún. Ch̄i sua ná kóo paciencia in̄i-de. Ma kútixín-de. Ma kútóo in̄i-de. ⁴ Te jíñú'ún ná tá'ú-de tíñu in̄i ve'e-de, te ná kúñava'a-de se'e ja skíkuu-i tíñu tá'u núu-í jíin já kóo jíñú'ún-i. ⁵ Ch̄i chaa ja tú jiní-de tá'ú jíñú'ún-de tíñu in̄i ve'e-de, ndasa koto-de tiku'ni Dios núsáá. ⁶ Ko ma kúu kivi ñn chaa jáá. Te nú túu, ch̄i sanaa te sávixi-de máá-de te ndonda ja'ú siki-dé. ⁷ Suni kánúú já kúu-de ñn chaa ja kuátú'ún ñayivi-dé, vasa ká'lin-i s̄in inga siki, náva'a ma kuakú nchaq-i-de, ni ma t̄in yátá já'ú-de.

Ndasa koo chaa jatíñu nuu tiku'ni

⁸ Suni súan chaa kajatíñu nuu tiku'ni kákandija, ná kóo jíñú'ún-de, ma kóo tilakuá-de, ma kóo ká'vá-de, ni ma ndío xaan in̄i-de siki xú'ún. ⁹ Ko ná kóo ndoo in̄i añú-de, te ná kundii n̄i in̄i-de jíin tú'un sa'í kákandija-yó. ¹⁰ Te chaa yá'a, suni kuní ja kóto nchaq-yo-dé xna'an-ga, náva'a kuní-yo nú túu kuachi

yí'i siki-dé. Yúan-na te kuu kuatíñu-de. ¹¹ Suni súan ná kóo va'a iní taká ñasíí, ma ndúkú tú'un-ña tá'an-ña, te ná kóo kuándí'í-ña, te ná skíkuu-ña táká ñaún tiñu kúu. ¹² Chaa kájatíñu nuu tiku'ni, suni ñn-ni ñasíí-de ná kóo, te ná tá'ú vá'a-de tiñu nuu sé'e-de jíin núu taká iní ve'e-de. ¹³ Chi chaa kájatíñu va'a, sua skákunu-ga-de máa-de kua'an-de, te káchundéé-gá iní-de sá'a-de siki tú'un kákandija-yó núu Cristo Jesús. ¹⁴ Tu'un yá'a cháa-ri kujaa nuu-ro. Te ñúkuu iní máa-rí jaa yachi-ri nuu-ro. ¹⁵ Ko sanaa te kúkuéé-ga te jaa-ri nuu-ro. Te ja yúan cháa-ri ya'á, náva'a kuní-ro ndasa kánúú káka-ró jíin ñáyivi káchiñú'ún Dios. Chi yúan kúu tiku'ni Dios, I'a chakú. Te yúan kándituu te kásákutu-gá máa tú'un ndaa. ¹⁶ Ndaa ká'an-ri, ja yíi xaan káa máa tú'un sa'í káchiñú'ún-yó: Ni kenda ndijin Dios jíin yíki kúñu-ya. Te ni kendoo ndaa-ya ní sá'a máa Espiritu. Ni kajini ndajá'a-yá nuu-yá. Ni jicha nuu tu'un-ya núu ñáyivi sijn nación. Ñáyivi ñáyivi ní kákandija-i nuu-yá. Ni ndaa-ya kuá'an-ya núu lúu ndíi ncháa ni sá'a Dios.

4

Siki tú'un ndu'ichi iní

¹ Ko máa Espiritu, a kástu'ún kájí núu-yo, nú ná kúyani ndi'i kivi te ndu'ichi iní sava-i jíin tú'un kákandija-i. Te kuatú'ún-i máa ja ká'an tu'un xndá'ú jíin sá'an tachi. ² Kundiso-i uu xini, te ka'an-i tu'un tú'ún, chi ndukava iní añú-i. ³ Ma kuá'a-i tu'un tanda'a-yo, ni ma kuá'a-i tu'un kee-yo sava ndeyu ní sá'a Dios ja kuní máa-yá ja ná ní'in cháa kákandija jíin cháa kajini ichi ndaa, chi kánakuatá'ú-de nuu-yá te káyee-dé. ⁴ Chi taká ja ní sá'a Dios ío va'a, te ma kúu ské'ichi-yo, te nú ná nákuatá'ú-yó núu-yá te ná kée-yo. ⁵ Chi jíin tú'un Dios, te jíin tú'un kakan ta'u-yo núu-yá, te a ni ndundoo-ni ndeyu-ún.

Chaa jatíñu va'a nuu Jesucristo

⁶ Ko nú tu'un yá'a kastu'ún-ró núu taká ñani-yo, chaa jatíñu va'a nuu Jesucristo kúu-ró nú súan, chi a ni tjin tu'un kándija-ró-ún iní-ro, onde jíin sá'an va'a ja bueno skíkuu-ró. ⁷ Ko taká tu'un yúkú, jíin taká tu'un aná'an, ná skána-ró kí'in, te ná skuá'a-ró máni tu'un ja chíñú'ún-yó máa-yá. ⁸ Tiñu ja skuá'a-yó ndúndéé yíki kúñu, chi yaku-ni ní'in tíñu. Ko tu'un chíñú'ún-yó máa-yá, chi taká-ni modo ní'in tíñu, chi vida yá'a jíin vida chaa, bueno kee sá'a. ⁹ Tu'un ndaa kúu tu'un yá'a, te ío va'a ja ná kuatá'ú taká-i. ¹⁰ Chi siki yá'a kúu ja kásatiñu ni'in-yó, te kándo'o-yó, chi káñukuu iní-yo ja kúu máa Dios, I'a chakú, chi máa-yá kúu I'a náma taká ñáyivi, ko ví'í-gá náma-ya ñáyivi kákandija nuu-yá. ¹¹ Tu'un yá'a ná stá'an-ro, te tá'ú-ró tíñu. ¹² Ma kuá'a-ró tú'un ja kújá'a iní ni ñn-i koto-i róo vasa súchí-ró. Te ná kóo va'a-ró, náva'a ñáyivi kákandija kuu ndaku-i róo jíin tú'un ká'an-ro, jíin modo jika kuu-ró, jíin tú'un kúndá'ú iní-ro-í, jíin tú'un kándija-ró, jíin tú'un ndoo iní-ro. ¹³ Nini kúkuéé-ga-ri te jaa-ri, te ná kuítú iní-ro ká'u-ró tutú nuu-í, ná kána jíin-ró núu-í, ná stá'an-ro tú'un nuu-í. ¹⁴ Ma kúkúxí-ró jíin tá'u ní ni'in-ro, chi chaa kákuu nuu, ni chaa-de nda'a-dé xini-ro, te ni kuta'u-ro yúan, nátu'un ni kaka'an-de onde kivi ní kuu-ún. ¹⁵ Ná kúndee tu'un yá'a xini-ro. Te kukuu ni'in-ró jíin, náva'a ná kuní taká-i ndasa bueno kuayija-ró jíin. ¹⁶ Te koto va'a-ró máa-ró jíin tú'un stá'an-ro. Ma sía-ro. Chi nú súan ná sá'a-ró, te bueno nama-ró máa-ró jíin taká ñáyivi chú'un iní tu'un ka'an-ro.

5

¹ Ma kána jíin-ró núu cháa ñá'nu, chi sua ka'an nda'ú-ro jíin-de nátu'un jíin táa-ro. Te nuu cháa súchí, ka'an-ro jíin-de nátu'un jíin ñani-ro, ² te nuu ñá'an ñá'nu, nátu'un jíin náa-ro, te nuu ñá'an súchí, nátu'un jíin kuá'a-ró. Te tu'un

ndoo ndatu'ún-ró. ³ Te ná ká'an jíñú'ún-ró jíín ñá'an kákendoo ndá'ú, te nú nī kakendoo ndá'ú ndija-ña. ⁴ Ko nú ñin ña'an kéndoo ndá'ú ío se'e-ña, xí sé'e tíjání-ña, ná kútu'a suchí yá'a xna'an-ga kundiso jíñú'ún-i responsable máa-i inī ve'e-i, te ná nákoto-i táa-i náa-i, chí súan játa'an inī Dios. ⁵ Te nú ña'an já ní kendoo ndá'ú ndija kúu-ña, te máa ñin-ña, te ñúkuu inī-ña Dios, te nene ká'an ndá'ú-ña jíín-yá te jikán ta'u-ña ndúú ñúú-ni nuu-yá. ⁶ Ko nú ña'an jíka sikí tú'un sī inī kúu-ña, vasa chakú-ña, ko nátu'un a nī jí'i-ña. ⁷ Tu'un yá'a ná tá'ú-ró tíñu nuu-í, náva'a tú ndenda kuachi sikí-í. ⁸ Te nú ñin cháa tú ndíto-de tá'an-de, te ví'í-gá nú jíín tá'an máa-de inī ve'e-de, te a nī ské'ichi-de tu'un kándija-de nú súan, te cháa ñáa-ga kúu-de vasa ñin cháa tú kándija. ⁹ Ma sá'a-ró cuenta ja ñá'an ní kendoo ndá'ú kúu-ña, te nú té jinu-ga-ña uní xiko uxī kuia-ña, jíín já máa ñin-ni yíi-ña nī nchaka-ña, ¹⁰ jíín já kájatú'ún vá'a-i ja bueno tíñu nī sá'a-ña, jíín já ní skuá'nu-ña sé'e, jíín já ní kundá'ú inī-ña ñáyivi jíka, jíín já ní nakacha-ña já'a ñáyivi kákandija, jíín já ní chindéé-ña ñáyivi káta'an tundó'o, jíín já ní'in nī jika-ña jíín táka tíñu va'a. ¹¹ Ko ña'an súchí ja kéndoo ndá'ú-ña, ma kuátá'ú-ró-ña, chí nú a nī kaisíki ncháa-ña sikí Cristo, yúan-na te kákuni-ña já nátanda'a túku-ña. ¹² Nú súan, te ta'nu ndatu-ña sá'a máa-ña, chí tú ní skíkuu-ña tú'un nī keyu'u-ña xnáñúú. ¹³ Te suni káskuá'a-ña kée kúxí-ña, kájika-ña ndíta'an ve'e, te nasu máa ñin ja kée kúxí-ña, chí suni sikí cuentú-ni kájika kuu-ña, te kivi nduu-ña ká'an-ña tú'un ja tú ío va'a. ¹⁴ Núsáa, te taká ñasí'í súchí kákendoo ndá'ú, kuní-ri ja ná nátanda'a-ña, náskuá'nu-ña sé'e-ña, ná kóto va'a-ña vé'e-ña, te ma kuá'a-ña lugar ja ká'an ndiva'a ja'ú sikí-yo. ¹⁵ Chí sava-ña a nī kajika yátá-ña, te nī kandikin-ña yatá Satanás kája'an-ña jíín. ¹⁶ Ko nú ñin cháa kándija, xí ñin ña'an kándija, káñava'a tá'an ja kákuu ña'an ní kendoo ndá'ú, ná kóto-de-ña, te ma cháa-de carga sikí tíku'nī kákandija, náva'a ní'in tíku'nī najíin kúu ña'an kákendoo ndá'ú ndija. ¹⁷ Ná kóo jíñú'ún xáan-ro núu cháa kákuu nuu, te nú kátá'ú vá'a-de tíñu, ko ví'í-gá jíñú'ún ná kóo-ró núu-dé nú kájani ní'in-de tu'un jíín já kástá'an-de. ¹⁸ Chí áchí máa tutú ij: Ma chú'un-ró ñúnu yú'u xndikí jíkó, áchí. Te: Cháa sátiñu kivi, chí ío derecho-de ja kí'in-de ya'u-de, áchí. ¹⁹ Ma kuátú'ún-ró ní ñin kuachi sikí cháa kúu nuu, chí onde nú ío uu xí uní testigo. ²⁰ Te ñáyivi kúkuu jíín kuáchi, kana jíín-ró núu-í, ko ná kuní jíín núu táka-i, náva'a suni ná yú'ú sava-ga-i. ²¹ Ko onde jíín Dios, jíín máa Jító'o-yo Jesucristo, jíín táka ndajá'a-yá ja ní kaji-ya, ká'an ní'in-ri tu'un yá'a jíín-ró, ja ná skíkuu va'a-ró, te ma kúnchaa nuu-ro-í, ma ñin-i kaa ñin-i kuun koto-ró núu-í. ²² Ma xndéé yachi-ro ndá'a-ro xiní ní ñin-i, te ma kivi nduu-ro kuáchi jíín ingá ñáyivi. Koto va'a-ró máa-ró náva'a ná kéndoo ndoo-ró. ²³ Vina te ní-gá kua'an-yo, ma kó'o-ga-ro máni máa ndúcha, ná kó'o-ró ñin tí'li vino sikí já sá'a kue'e chí-ro, jíín já núu-ni núu-ni kú'u-ro. ²⁴ Taká kuachi kásá'a sava-i, a nī natuu, te jiní-yo já náku-xndí-ya sikí yúan, ko kuachi kásá'a sava-ga-i, chí kuéé-ga te natuu. ²⁵ Suni súan kúu taká tíñu va'a, chí a nī natuu, te ja ná té tuká-ún, ma kúu kundee sa'í.

6

¹ Taká ñáyivi kákuu mozo kásatiñu sáni-i, ná kóo jíñú'ún vá'a-i nuu patrón-i, náva'a tú koo ndiva'a tu'un sikí sí'ví máa Jító'o-yo jíín sikí sá'an-ya. ² Te ñáyivi káñava'a-i patrón kákandija, ma sájá'a inī-i nuu-dé sikí já ñaní-i kákuu cháa-ún, chí sua ná kuátíñu va'a-ga-i nuu-dé, chí kákandija cháa-ún ja kájatíñu-i nuu-dé, te maní-dé jíín-i. Súan ká'an ní'in tu'un yá'a, te suni stá'an.

Sikí tú'un xndá'ú

³ Te nú ndé ñn cháa stá'an-de inga tu'un, te nú tú játú'ún-de ja ío ndaa tu'un máá Jító'o-yo Jesucristo, te nú tú játú'ún-de sa'an ja káchiñú'ún-yó máá-yá, ⁴ máni sávixi-de máá-de. Te ni ñn tu'un tú júku'un iní-de, chí tíxín jáni iní-de, te kánaa-de jíin tú'un ká'an sáni. Te yúan kákuu tu'un kuásún iní, tu'un tíxín, tu'un ká'an ndiva'a, tu'un jáni ñáá iní xini, ⁵ jíin já kákanaa cháa kándakú'u xini, cháa tú káñu'un tu'un ndaa iní-de, te kájani iní-de ja ná chíñú'ún-de máá-yá náva'a ni'in-dé xu'ún. Ná kúxio-ró ma kétá'an-ró jíin cháa kándaa súan. ⁶ Ko ja á ni kaan-yó jíin-yá, te káchiñú'ún-yó máá-yá, jíin yúan, chí nátu'un a kua'a ní kani'in-yo. ⁷ Tú naún ní cháa jíin-yó iní ñuyívi yá'a, suni ma kúu kiñi'in-yó ní ñn ki'in-yo jíin. ⁸ Nú ío ja kée-yo, ío ja kú'un-yó, te si-í ní ná kóo iní-yo jíin. ⁹ Te ñayívi já kákuu-i kuu kúká-i, chí jíto nchaa ja'ú-i, te tñn yátá-ún-i. Te yachí kivi-i jíin tú'un ndío ñáá iní-i te sá'a ndiva'a ndituní-i, te náa ñayívi-ún, te síjita-i máá-i sá'a tu'un-ún. ¹⁰ Chí nú xu'ún kúmani-yo jíin, te sikí yúan káku taká tiñu ñáá. Yúan ní kandio iní sava-i, te ni kasía-i ichi kákandíja-i. Te ni kivi tundó'o xaan iní ańú-i.

Tu'un ndúkú ndée kándíja va'a

¹¹ Ko róo, cháa játíñu nuu Dios kúu-ró, te ná kúnu-ró kóto-ró taká tiñu yá'a. Te ná ndúkú-ró já skíkuu-ró tiñu ndaa, tu'un káchiñú'ún-yó máá-yá, tu'un kándíja, tu'un kúndá'ú iní tá'an, tu'un paciencia, tu'un súchí iní. ¹² Ná ndúkú ndée-ró kándíja va'a-ró, te suni ná sá'a-ró fuerza ni'in tá'u-ro kúchaku-ro ní káni, chí ja yúan kúu ja ní kana-ya xini-ro, te ni ka'an ndaa-ro tú'un-ya ní kajini kua'a ñayívi. ¹³ Te onde jíin Dios tá'ú-rí tiñu yá'a nuu-ro, chí ja máá-yá, te chakú taká ndatíñu, te suni jíin Jesucristo, I'a ni ka'an ndaa taká tu'un nuu Poncio Pilato, ká'an-ri. ¹⁴ Ná skíkuu va'a-ró jíin tiñu tá'u núu-ro, náva'a ma kúchá'an, ni ma kuakú nchaa-i, onde kivi ndí máá Jító'o-yo Jesucristo. ¹⁵ Chí ñn kivi te kuni ndijin-yo kí-ya, sá'a máá I'a kúsi iní-yo jíin. Te I'a-ún, máá ñn-ya kúñá'nu, te kúu-ya Rey nuu taká rey, te Jító'o nuu taká jító'o. ¹⁶ Te máá ñn-ya kúu I'a ndíto chakú ní káni. Te ncháa-ya ñn lugar nuu ndí ncháa, te ma kúu ja ni ñn-i yúan. Te ñayívi tú ní jini ndijin nuu-yá, ni ma kúu kuti. Nuú máá-yá ná kóo tu'un jíñú'ún, te ná tá'ú máá-yá tiñu ní káni. Amén.

Sikí tú'un kúká

¹⁷ Nuú taká ñayívi kúká ká'io iní ñuyívi yá'a, ná tá'ú-ró tiñu ja má sávixi-i máá-i. Ni ma kúñukuu iní-i kaku-i jíin xu'ún, chí yachí náa-ún. Chí sua ná kúñukuu iní-i kaku-i sá'a Dios, I'a chakú, chí máá-yá já'a kua'a-yá taká-ni ndatíñu nuu-yo já kúsi iní-yo sá'a. ¹⁸ Ná sá'a va'a-i jíná'an-i. Ná kúu kúká-i jíin taká tiñu va'a sá'a-i. Yachí ná kóto tá'an-i, te yachí ná chindée tá'an-i. ¹⁹ Súan te kaya-i taká tiñu va'a sikí máá-i ja kúu-i kua cháa, chí súan te kutin-i ichi kúchaku ndija-i. ²⁰ Ko róo Timoteo, ma sía-ro taká tu'un ni chí-i-ri nda'a-ro. Te ma kivi nduu-ro jíin taká tu'un yúkú tu'un sáni, jíin taká tu'un ndíchí ñáá, ja jasú nuu máá tú'un júku'un ndaa iní. ²¹ Chí súan ni kajatú'ún sava-i tu'un yúkú-ún. Te ni kaxnáa-i ichi ndíso tu'un kákandíja-yó. Tu'un luu ío iní máá-yá ná kóo jíin-ró. Súan ná kóo. Amén.

LA SEGUNDA EPISTOLA DEL APOSTOL SAN PABLO A TIMOTEO YA'A KUU CARTA UU JA NI CHAA SAN PABLO APOSTOL NUU TIMOTEO

¹ Máá-rí kúu Pablo apóstol Jesucristo, chī súan nī jata'an inī Dios, chī a nī keyu'u-yá kua'a-ya tú'un kuchaku-yo sá'a Cristo Jesús. ² Cháa-rī tutu yá'a nuu Timoteo, se'e-rī ja maní-rí jíin: Tu'un luu ío inī-ya, jíin tú'un kúndá'ú inī-ya yóo, jíin tú'un kuaká'nu inī ja kī nuu máá Táa-yo Dios, jíin já kī nuu máá Jító'o-yo Jesucristo, ná kóo jíin-ró. ³ Nákuatá'ú-rí nuu Dios, te játíñu-rī nuu-yá nátu'un nī kasá'a vuelú-rī, te tú náku-xndíi añú-rī sikí-rí. Te tú júkuiñi kuti-rí ja núku'un inī-rī róo, hora jikán ta'u-rí ndúú ñúú-ni. ⁴ Kúu inī-rī kuni-rī nuu-ro, náva'a kusii xáan iní-rī, chī núku'un inī-rī ndasa nī nda'i-ro. ⁵ Chī a nī nuku'un inī-rī ndasa kájí kándija-ró, te suni súan nī kándija naná ñúu-ro Loida xna'an-ga, jíin náa-ro Eunice. Te jáni ndija inī-rī ja súni súan ncháá tu'un kándija-ún inī máa-ró vína. ⁶ Ja yúán xndáku-rī nuu-ro, ja ná náskandá jáa-ró máá tá'u ní ja'a Dios nuu-ro, ja ní ní'in-ro ná nī chaa-rī nda'a-rí xini-ro. ⁷ Chī tú ní já'a Dios ñn modo ío nuu-yo, chī sua ja ná kuíni nī'in-yó, jíin já ná kúndá'ú inī-yo-í, jíin já ná kóo kuándí'í-yo.

Mā kúka nuu-yo sikí tú'un máa-yá

⁸ Núsáa te mā kúka nuu-ro káni ndaa-ro tú'un máá Jító'o-yo, nī tu'un ruu chaa kándeé vekaa ja sikí máa-yá. Chī sua ná kóto ta'an-ro túndó'o sikí ja jáni-ró tú'un va'a, chī ja sikí yúán ní ja'a Dios fuerza inī-yo. ⁹ Chī nī nama-ya yóo, te nī kana-ya xini-yo ndúndoo-yó, ko nasu sikí tíñu kásá'a-yó, chī sua ñúkuún máa-yá nī sá'a-ya jíin tú'un luu ío inī-ya, chī onde ná té chá'an-ga kéjá'á táká kuia, te nī ja'a-ya tú'un-ún nuu-yo ní sá'a Cristo Jesús. ¹⁰ Ko vina a nī kenda ndijin tu'un-ún nī sá'a ja ní kenda Jesucristo, I'a náma yóo. Te máa-yá nī janchaa-ya kué'e kuu-yo. Te jíin máá tú'un va'a nī stá'an-ya núu-yo ndasa kuchaku-yo te mā kúu-ga-yo. ¹¹ Te nī chaa-ya tíñu sikí-rí kúu-rī apóstol kani-rī tu'un-ún, te stá'an-rī nuu ñáyivi sijn nación. ¹² Te ja sikí yúán jító-rī túndó'o yá'a. Ko tú kúka nuu-rí, chī a jiní-rī ndé nuu kándija-rī. Te jáni ndija inī-rī ja kúu kundito-ya já ní chí'i-rī nda'a-yá, onde ná jáa máá kivi. ¹³ Ná kúkuu nī'in-ró jíin íchi tú'un va'a ndasa nī jini so'o-ró ní ka'an-rī. Te ná kúndii-ro jíin-ún modo kándija-ró jíin já kúndá'ú inī-ro-í sá'a Cristo Jesús. ¹⁴ Ná kóto-ró tú'un ndaa ja ní ja'a Espíritu Santo nuu-ro, chī ncháa-ya iní-yo. ¹⁵ A jiní-ro já táká ñáyivi káxiukú ñúu Asia, nī kaskéndo-o-i ruu, te uu-i kákuu Figelo jíin Hermógenes. ¹⁶ Ná kúndá'ú inī máá Jító'o-yo ñáyivi káxiukú vé'e Onesíforo, chī kua'a vuelta nī nani'in iní-rī nī sá'a-de, te tú ní kúka nuu-dé vasa nú'ni-rī kándeé-rī vekaa. ¹⁷ Chī sasua nī nandúkú víi-dé ruu, te nī ndenda-rī nī sá'a-de, ná nī kándeé-de Roma. ¹⁸ Ná kuá'a máá Jító'o-yo tú'un ja máá I'a kúu Tatá, ná kúndá'ú inī-ya-dé máá kivi-ún. Te a jiní va'a máa-ró ndasa xaán ní jatíñu-de nuu-rí inī ñuu Éfeso.

2

Máa-yó nátu'un soldado va'a Jesucristo

¹ Ko róo, hijo máni, ná ndúndáján iní-ro jíin tú'un luu ío inī Cristo Jesús. ² Te tu'un nī jini so'o-ró ní ka'an-rī onde jíin kuá'a ñáyivi ní kajini, tu'un yá'a ná chí'i-ró iní nda'a sáva chaa skíkuu va'a, náva'a suni kuu stá'an tuku máa-de

nuu sáva-ga-i. ³ Ko róó, ma yú'ú-ro kóto-ró túndó'o, natu'un in soldado va'a Jesucristo. ⁴ Ni in chaá kájatá'an, tú sáteñu-de máa-de jín tiñu ñayivi, náva'a kusii iní máa cháa ni chaá tiñu soldado sikí-dé. ⁵ Suni súan chaá ísíki, tú ní'in-dé premio-de te nú tú kusíki ndáa-de. ⁶ Suni súan chaá jítu, ma ní'in-dé kee-dé te nú tú sátiñu-de xna'an-ga. ⁷ Ná káni iní máa-ró naún tu'un ká'an-ri, te máa Jító'o-yo ná kúña-ga-ya xiní-ro jín taká-ni. ⁸ Ná núku'un iní-ro já Jesucristo, se'e tata David ni kuu-ya, te ni nachaku-ya má'ñú ndiyi. Natu'un ká'an tu'un va'a jáni-ri. ⁹ Te ja sikí-ún jító-ri tundó'o, te kánde-ri vekaa natu'un chaá ni sá'a kuachi xaan. Ko máa tú'un va'a Dios, ma kúu kunu'ni. ¹⁰ Núsáa te sikí já kúndá'ú iní-ri ñayivi ní kaji máa-yá kúu ja kánda-ga-ri koto-ri tundó'o. Náva'a suni kaku máa-i jíná'an-i, te ja-i nuu lúu kunchaa-i ní káni sá'a Cristo Jesús. ¹¹ Ká'an ndaa tu'un yá'a: Nú ni kaji'i-yo jín máa-yá, te suni kuchaku-yo jín máa-yá. ¹² Nú kanda-yó kóto-yó túndó'o, te suni tá'ú-yó tiñu jín-yá. Nú tú kuatú'un-yó-yá, te suni ma kuatú'un-ya yóó. ¹³ Vasa tú káskíkuu va'a máa-yó, ko a skíkuu va'a máa-yá. Ma kúu ské'ichi-ya máa-yá. Achí.

Tu'un xndáku nuu tá'an

¹⁴ Tu'un yá'a ná xndáku-ró núu ñayivi, te ka'an ni'in-ró jín-i, te ná kuní jín núu máa Jító'o-yo, ja má státá'an-i sikí tú'un, chi tú ní'in tiñu kuti-ún, chi sua sáká núu iní ñayivi jini so'o. ¹⁵ Ni'in ná ndúkú-ró náva'a kuatú'ún Dios róó, te náva'a kuu-ró cháa sátiñu va'a ja tú níni kúka nuu-ro, jín já bueno jáni ndaa-ro máa tú'un va'a. ¹⁶ Ma kivi nduu-ro jín tú'un yúkú, tu'un sáni, chi ví'í-gá nákaa jín tú'un ñáa. ¹⁷ Chi tu'un-ún, kaji kí'in natu'un kue'e gangrena. Te uu chaá súan kákuu Himeneo jín Fileto. ¹⁸ Te chaá-ún, a ni skuíta-de ichi tú'un ndaa, chi káka'an-de ja á ni ja'a máa kivi náchaku taká-i, te súan sáká núu-de jín tú'un kákandija sava-i. ¹⁹ Te ni'in kándij ja'a já ní jani Dios. Te a ni kukútu jín tú'un yá'a: A jini máa Jító'o-yo taká ñayivi yí'i nda'a máa-yá. Te suni ká'an: Taká ñayivi já ndáku ñi'in-i sí'vi máa-yá, ná kúxio-i nuu taká tiñu ñáa, achí. ²⁰ Iní in ve'e ká'nu, nasu máni máa kó'o oro, ko'o plata ío, chi suni ío ko'o yúnu, ko'o ñú'un, te suni ío ja kú'un ja jínú'ún iní te suni ja kú'un ja tú jínú'ún. ²¹ Te nú in ñayivi skána-i tiñu ja tú jínú'ún ío iní-i, yúan-na te nduu-i natu'un in ko'o ja kú'un ja jínú'ún iní. Te koo ndoo-i. Te ní'in tiñu-i ndasa játa'an iní máa Jító'o. Te koo tu'a-i ja kúu taká tiñu va'a. ²² Kunu-ró kóto-ró taká ja ndío iní chaá súchí. Kundikin-ro tú'un ndaa, tu'un kándija, tu'un kúndá'ú iní, tu'un vindaa vinené. Súan sá'a-ró ondé jín ñayivi kándaku ñi'in-i máa Jító'o-yo jín já ndóo ío iní añú-i. ²³ Ma kivi nduu-ro jín tixín ñaa, ja tú ío káji iní, chi a jini-ro já máni tixín skuikín-ún. ²⁴ Chi mozo máa Jító'o-yo, ma kúu koo tixín-de, chi sua kumani-dé jín taká-i, te koo ñama iní-de stá'an-de, te ná kuándéé iní-de jín-i. ²⁵ Te jín tú'un súchí iní-de ná náka'nu-de ñayivi kájasu, chi sanaa te nakani iní-i sá'a Dios, náva'a kuni-i ichi tú'un ndaa, ²⁶ te náva'a kaku-i nuu já'ú ja kuni-ún tñn yátá-i, chi ni kundéé jín-i jika ná'in-i natu'un játa'an iní máa.

3

Ñayivi chá'an kivi sándi'í-na

¹ Tu'un yá'a ná júku'un iní-ro, ja ondé nuu kuájinu-na kivi, te chaá kivi koo tundó'o. ² Te koo ñayivi já máni chíñú'ún-i máa-i, chíñú'ún-i xu'ún, sáxixi sáni-i máa-i, sája'a iní-i, ka'an ndiva'a-i sikí tá'an-i, ma kuándatu-i nuu táa-i nuu náa-i, koo nde'é-i, ma kéndoo ndoo-i, ³ ma kumani-i jín tá'an-i, ma júkuiñi-i ja kájatá'an-i, sátú'ún-i, síjita-i máa-i, tí'iná koo-i, koto u'u-i taká tiñu va'a, ⁴ nastúu tá'an-i, ka'ncha ndaa-ni-i, sándúxí-i máa-i, te chíñú'ún-ga-i tu'un kúsi

iní-i nasu já chíñú'ún-i Dios. ⁵ Sá'a-i ja káchiñú'ún-i máá-yá, ko káské'ichi-i fuerza yúan. Ma kivi nduu-ro jín ñáyivi kásá'a súan. ⁶ Chì sava chaá yá'a kákuu chaá kivi koyo tini ve'e, te káñin-de taká ña'an xini ñáá ja kándiso xaan-ña kuachi, te sin sin kásá'a-ña jín tú'un kakanì inì máá-ña. ⁷ Te nene káskuá'a-ña, te tú kúu kuti kúndéé-ña júku'un inì-ña tú'un ndaa. ⁸ Te nátu'un nì kasá'a Janes jín Jambres, ja ní kandúkú-de kasu-de nuu Moisés, suni súan kásá'a chaá yá'a chì kandúkú-de kasu-de nuu tú'un ndaa. Chaá nì te'yu ja jiní tuni kákuu-de, te a nì ské'ichi-ya-dé siki já tú káandíja-de. ⁹ Ko ma kúndéé-ga máá-de, chì koto ndijin taká-i tiñu káñáá nì kasá'a-de, nátu'un nì ta'an uu chaá-ún. ¹⁰ Ko róó, a nì skuá'a-ró ndasa stá'an-ri, ndasa jika-ri, ndasa kúu inì-ri, ndasa kándíja-ri, ndasa paciencia inì-ri, ndasa kúndá'ú inì-ri-i, ndasa kándij nì'in-ri, ¹¹ ndasa nì kachindikìn-i ruu, ndasa nì ta'an-ri tundó'o. Taká yúan ní kii siki-rí inì ñuu Antioquia, ñuu Iconio, ñuu Listra. Súan nì kachindikìn-i ruu. Ko máá Jító'o-yo nì nama-ya ruu nuu taká-ni-ún. ¹² Te suni taká ñáyivi já kákuu-i kaka kuu-i jín-yá chíñú'ún-i Cristo Jesús, chindikìn-de-i. ¹³ Ko chaá ñáá, chaá xndá'ú, ví'i-gá kivi-de jín. Chì xndá'ú-de ñáyivi, te ñáyivi-ún naxndá'ú tuku-i-de. ¹⁴ Ko róó, ná kúkuu-ga-ro jín já ní skuá'a-ró, ja ní kandíja nì'in-ró jín, chì a jiní-ro ndé ñáyivi ní stá'an nuu-ro. ¹⁵ Chì onde ná lúli-ró ní jini-ro núu máá tutú ii, te kuu koo ndíchi-ró sá'a náva'a kaku-ró chì kándíja-ró núu Cristo Jesús. ¹⁶ Taká tutú ii, nì kachaa-de nì sá'a máá-yá, te bueno nì'in tíñu ja stá'an, ja kána jín núu-í, ja náchu'un íchi-ún-i, ja stá'an ichi ndaa nuu-í, ¹⁷ náva'a ná yija va'a ñáyivi jika jín Dios, náva'a ná kúndiso-i taká tu'un kánúu ja kée va'a tíñu-i sá'a.

4

Siki já ná kani ná'in-yó tú'un

¹ Ká'an nì'in-ri jín-ró jito nuu Dios jín núu máá Jító'o-yo Jesucristo, I'a sándaá tíñu ñáyivi chakú, jín ñáyivi ní jì, kivi ndí-ya, kivi tá'ú-yá tíñu inì ñuu-ya. ² Ná kani-ró tú'un. Nì'in ná ká'an-ro. Kuítú iní-ro ká'an-ro vaša tú núña-ró. Te jín paciencia jín sá'an, ná stétuu-ró-i, ná kána jín-ró núu-í, ná ká'an ndá'ú-ro jín-i. ³ Chì chaá kivi já má kuátú'ún kúti-í kuni so'o-i sa'an va'a, chì sua kókon ná sá'a-i so'o-i. Te ndúkú-i maestro ja ká'an ndasa kúu inì máá-i. ⁴ Te kuxio-i ma kúni so'o-i tu'un ndaa, te kivi-i ichi cuento sáni. ⁵ Ko róó, ná kóo ndito inì-ro. Ná kuándéé iní-ro jín tundó'o. Ná káka-ró kani-ró tú'un va'a. Ná skíkuu-ró tíñu ndíso-ró. ⁶ Chì ruu, a sokó-rí máá-rí nuu-yá ja kúu-ri, te a kuakuyani kivi kí'in-ri. ⁷ Bueno a nì kundéé-rí jín tíñu jíku-ri. A nì síjín-ri máá kú'a carrera. Tú ní sí-ri tu'un káandíja-yó. ⁸ Ja yúan, a ndátu tu'a premio-ri, siki já kéndoo ndaa-ri, te yúan kuá'a máá Jító'o-yo núu-rí máá kivi-ún. Te máá-yá kúu juez ndaa. Te nasu núu máá in-ri kuá'a-ya, chì suni kuá'a-ya núu taká ñáyivi káñukuu xaan iní-i kivi ndí-ya.

Tundó'o nì jito Pablo

⁹ Kuítú iní-ro te chaá yachi-ro núu-rí. ¹⁰ Chì Demas, a nì sí-ri de ruu, te kua'an-de ñuu Tesalónica, chì chíñú'ún-de ñuyivi yá'a. Crescente, a kua'an-de ñuu Galacia, te Tito, a kua'an-de ñuu Dalmacia. ¹¹ Máá in-na Lucas kánchaá jín-rí. Kuaka-ró Marcos kii-ró jín-de. Chì bueno kuatíñu-de jín-rí nuu-yá. ¹² Tíquico, nì táji-rí-de kua'an-de ñuu Éfeso. ¹³ Te nú vaji-ró, te kundá'á-ró kútóo-ri kii-ró jín, ja ní skéndoo-ri ve'e Carpo ñuu Troas, te suni jín taká libro. Ko tutú ñii kúu ja kánúu-ga. ¹⁴ Alejandro, chaá xndúcha kaa, xaan ndíva'a nì sá'a-de jín-rí, ko máá Jító'o-yo kuá'a-ya yá'u-de ná tíñu nì sá'a-de. ¹⁵ Ná kóto va'a-ró máá-ró, ma kivi nduu-ro jín-de, chì xaan ní jíku-de nì jasú-de nuu

tú'un káka'an-yo. ¹⁶ Kiví ní kundaa núú já ní ka'an máá-rí ja'a máá-rí, tú ni ññayivi ní chíndéé tá'an jíin-rí, chí taká-ni-i ni kaskéndo-o-i ruu. Ná kakán ta'u-rí ja'a máá-i náva'a ma chísó-yá kuachi-i. ¹⁷ Ko máá Jító'o-yo, ni kandii-ya xíin-rí, te ni ja'a-ya fuerza ini-ri náva'a síjínu-ri kani ndi'i-ri tu'un, náva'a kuu kuni so'o taká ññayivi sñn nación. Te súan ni kaku-ri ini yu'u ndíka'a. ¹⁸ Te suni máá Jító'o-yo, ná náma-ya ruu nuu taká tiñu ñáá. Te kanda-ni-ri sá'a-ya onde kivi-ri ñuu andívi núu tá'ú-yá tiñu. Te ná nákana jaa-yó-yá ní káni ní kúia. Súan ná kóo. Amén. ¹⁹ Ná sándéé ini Prisca jíin Aquila, achí-ro kúni-i, jíin ññayivi káxiukú vé'e Onesíforo. ²⁰ Erasto, ni kendo-de ñuu Corinto. Te Trófimo, ni skéndo-ri-de ñuu Mileto, kú'u-de. ²¹ Ndúkú ndéé-ró chá-ro vásá kéjá'á víko víjin. Sándéé ini-ro áchí Eubulo, jíin Pudente, jíin Lino, jíin Claudia, jíin taká ñani-yo. ²² Máá Jító'o-yo Jesucristo ná kóo-ya jíin añú-ro. Te tu'un luu ío ini-ya ná kóo jíin-ró jíná'an-ró. Amén.

LA EPISTOLA DEL APOSTOL SAN PABLO A TITO YA'A KUU CARTA JA NI CHAA SAN PABLO APOSTOL NUU TITO

¹ Máá-rí kúu Pablo, mozo Dios te suni apóstol Jesucristo kúu-ri ni sá'a-ya, náva'a skándija-ga-ri ñayivi ní kaji Dios, jíin já ná júku'un-ga iní-i tu'un ndaa ndasa chiñú'un-i-ya. ² Te ja yúan káñukuu iní-i kuchaku-i ní káni, chí súan ni keyu'u Dios onde aná'an xáan, te ma kúu kuti xndá'ú-ya-í. ³ Te onde ni jinu va'a máá kivi, te ni stá'an ndijin-ya tú'un-ya jíin tú'un kájani-ri, ja ní chí'i-ya-ún ndá'a-rí, nátu'un ni tá'ú tíñu Dios, I'a náma yóo. ⁴ Cháa-ri tutu yá'a nuu-ro Tito, chí se'e ndija-ri kúu-ró sikí tú'un kákandija ká'nu-yó. Tu'un luu ío iní-ya, jíin tú'un kúndá'ú iní-ya yóo, jíin tú'un kuaká'nu iní, ja kí nuu máá Táa-yo Dios, jíin já kí nuu máá Jíto'o-yo Jesucristo, I'a náma yóo, ná kóo jíin-ró.

Ndasá koo cháa kákuu nuu

⁵ Ja sikí yúan ní skéndo-ri róo onde ñuu Creta, náva'a ná sánda-ri nú tú kuní jinu va'a tíñu, te náva'a kani-ró cháa kuu nuu ná ñn ná ñn ñuu, nátu'un ni tá'ú-rí tíñu nuu-ro. ⁶ Kani-ró cháa tú yí'i kuachi sikí, jíin nú ñn-ni ñasí'i-de ío, jíin nú kákandija va'a se'e-de, te nú tú kájaku ncha ñayivi-í ja síjita-i máa-i xí já ní'in iní-i. ⁷ Te cháa ndíto tikuni, níni ná kúu-de cháa tú yí'i kuachi sikí, chí nchátíñu-de tíñu Dios. Ma kújá'a iní-de, ma yachí kití iní-de, ma kóo ká'vá-de, ma stují-dé ñayivi, ma ndío xaan iní-de sikí xú'ún. ⁸ Chí sua ná kóto ndá'ú-de nuu ñayivi jíká, ná chíñú'un-de tíñu va'a, ná kóo kuándí'i-de, ná kóo ndaa iní-de, ná kóo ndoo-de, ná kútiñ iní-de máa-de. ⁹ Te ná kúndij iní-de jíin tú'un ndaa kákandija-yó jíin já kúu sa'an-ya, náva'a kuu stá'an-de taká sa'an va'a, te náva'a kuu kundé-de jíin ñayivi sáká núu.

Ja xndá'ú ñayivi

¹⁰ Chí ío kua'a cháa ja tú kákuni-de kuandatu-de, te káka'an sáni-de, te káxndá'ú-de ñayivi. Te cháa ni kaxiti nduu, ví'í-gá kásá'a-de súan. ¹¹ Níni ná kasú-ro yú'u cháa-ún, chí kásáká núu-de iní ñayivi ní níni-ve'e-i. Te kástá'an-de tu'un ja tú ká'io va'a, te kándúkú-de ní'in-dé xú'ún sikí tíñu ñáá-ún. ¹² ñn tá'an máa-de, cháa jáni tu'un ñuu máa-de, ni ka'an súan: Ñayivi ñuu Creta, chí máni ñayivi xndá'ú kákuu, máni kití sána kákuu, máni káyee kúxí, áchí-de. ¹³ Ká'an ndaa tu'un ni ka'an cháa-ún. Núsáa te kana jíin téyíí-ró núu-í, náva'a ná kándija iní-in-í. ¹⁴ Ma chú'un iní-i cuento káka'an cháa judío, ni tíñu kátá'ú cháa ja á ni kaské'ichi-de tu'un ndaa. ¹⁵ Ñayivi ká'io ndoo, jáni iní-i ja ío ndoo-ni taká ndatíñu, ko ñayivi chá'an jíin ñayivi tú kákandija, ni ñn ndatíñu tú ío ndoo jiní-i, chí sua ni te'yu añú-i jíin já jiní tuní-i. ¹⁶ Káka'an-i ja á kájini-i nuu Dios, ko jíin tíñu kásá'a-i, te kájasu-i nuu-yá, chí ñayivi chá'an, ñayivi ní'in iní kákuu-i, te tú ní'in tíñu kuti-í nuu ní ñn tíñu va'a.

2

Sa'an ja ío va'a

¹ Ko róo, ná ká'an-ro sá'an ja ío va'a. ² Kachi-ro núu cháa ñá'nu ja ná kóo kuándí'i-de, ná kóo kájí xini-dé, ná kóo jíñú'un-de, ná kándija iní-in-de, ná kúndá'ú iní-de-i, ná kóo paciencia-de. ³ Suni súan ña'an ñá'nu. Ná káka jíñú'un-ña, ma sátú'un-ña, ma kóo ká'vá-ña, ná stá'an-ña núu-í ndéja kúu ja vá'a, ⁴ te ná stá'an-ña núu ñá'an súchí já ná kóo jíñú'un-i, ja ná kúvixi-i jíin yí-í,

ná kúndá'ú iní-i se'e-i, ⁵ te ná kóo kuándí'í-i, mā káka téné-i, ná kóto va'a-i ve'e-i, ná kóo tu'un maní iní-i, ná kuándatu-i nuu yí-í, náva'a tú ka'an ndiva'a ñayivi sikí tú'un Dios sá'a-i. ⁶ Suni súan ka'an nda'ú-ro jíin cháa súchí, ja ná kútiin nì'in-i máa-i. ⁷ Te róó, ná sá'a-ró táká tiñu va'a, náva'a kuu-ró ñn ejemplo va'a nuu-í. Te jíin tú'un ká'an-ro, ná ká'an ndaa, te ná ká'an ñukají iní-ro. ⁸ Tu'un va'a ka'an-ro, náva'a mā kuakú ncha-i yóó, náva'a kuka nuu cháa jasú nuu-yo, chí tú kúu ndiñi'in-de ni ñn tiñu ñáá ká'an-de sikí-yo. ⁹ Ka'an nda'ú-ro jíin mozo ja ná kuándatu-i nuu patrón-i, ja ná kúsi iní patrón-i sá'a-i jíin táká tiñu-i, te mā ná chíso-i tu'un nuu-dé. ¹⁰ Mā sakuí'ná-i ndatiñu-de, chí sua ndaa ná skíkuu va'a-i nuu-dé, náva'a jíin táká tiñu sá'a-i, te skéndo luu-i sa'an Dios máa-yó, I'a náma yóó, sá'a-i. ¹¹ Chi tu'un luu ío iní Dios, ja kúu kaku taká ñayivi sá'a, a nì kenda ndijin. ¹² Te tu'un-ún stá'an nuu-yo ndasa skána-yó táká tu'un ja tú chíñú'ún-yó-yá sá'a, jíin já ndío iní-yo sikí ñúyivi sá'a, te stá'an nuu-yo ndasa koo kají iní-yo káka kuu-yó jíin já kóo ndaa iní-yo, jíin já ná chíñú'ún-yó-yá kuia yá'a. ¹³ Káindatu-yó, chí káñukuu iní-yo kéndoo ndatu-yo kivi ndíi ncháa kenda ndijin Jesucristo ja kúu-ya Dios ñá'nu máa-yó, I'a náma yóó. ¹⁴ Te nì ja'a-ya máa-yá ja sikí yóó, náva'a chunaa-yá taká ja ní kastívi-yó, suni náva'a sándo-ya ñayivi kuíni nuu máa-yá, jíin já ná kuítu iní-i sá'a-i tiñu va'a. ¹⁵ Súan ka'an-ro, te ka'an nda'ú-ro, te kana jíin-ró nú-í jíin tiñu ndíso-ró. Mā kuá'a-ró tú'un ja sáa'á iní ni ñn-i nuu-ro.

3

¹ Xndáku-ró nú-í ja ná kuá'a-i so'o-i nuu cháa kakuñá'nu, jíin núu cháa kándiso tiñu. Ná kuándatu-i, te yachi ná ñn-i taká tiñu va'a. ² Mā ká'an-i sikí ní ñn ñayivi, mā kútiin-i, ná kóo jíñú'ún-i, te ná kóo súchí iní-i jíin táká ñayivi. ³ Chí sáa, suni ñayivi ñáá nì kakuu-yó núu, tú ní káandatu-yo, nì kasana-yó íchi, nì kachiñú'ún-yó táká ja ní ndío ñáá iní-yo jíin sñn sñn tiñu nì kakuñi iní-yo jíin, te nì kajika kuu-yó jíin tú'un ñáá tu'un kuásún iní, nì kakiti iní-i nuu-yo, te nì kajito u'u tá'an-yó. ⁴ Te Dios kúu I'a náma yóó. Te nì kenda ndijin tu'un kumaní iní-ya jíin-yó jíin tú'un kúndá'ú iní-ya táká ñayivi. ⁵ Yúan-na te nì nama-ya yóó, ko nasu jíin tiñu ndaa nì kasá'a-yó, chí jíin tú'un nì kundá'ú iní-ya yóó. Te jíin tú'un nì nakacha-ya yóó nì nakaku-yó, te nì ndujáa-yó ní sá'a máa Espíritu Santo. ⁶ Te Espíritu-ún nì jicha nuu kua'a iní añu-yo ní sá'a Jesucristo I'a náma yóó, ⁷ náva'a kuu kendo ndaa-yo sá'a tu'un luu ío iní-ya, suni náva'a ni'in-yo tá'u-yo já kúñukuu iní-yo kúchaku-yo ní káni. ⁸ Ká'an ndaa tu'un yúan. Te kuni-rí ja ná ká'an nì'in-ró táká tu'un yá'a, náva'a ñayivi ní káandíja-i nuu Dios ná kuítu iní-i kukuu-i jíin tiñu va'a. Ío va'a taká tu'un yá'a, te ní'in tiñu ja kúu taká ñayivi. ⁹ Ko mā kivi nduu-ro jíin táká tixín káñáa, ni sikí tú'un jichi tu'un tá'an, ni tu'un kanaá, ni jíin tú'un kástátá'an sikí ley. Chí máni tu'un sáni kakuu-ún te tú ní'in tiñu. ¹⁰ Nú ío ñn cha tu'ú-játú'ún, te nú a nì kana jíin-ró nú-dé ñn u'u jínu, yúan-na te mā kivi nduu-ga-ro jíin-de. ¹¹ A jiní ndija-yó já ñn ñayivi sá'a súan, a nì skuíta-i ichi, te máni kuachi sá'a-i, te kuachi máa-i kúu ja nákuñdii-ya sikí-í.

Tu'un sándéé iní

¹² Nú nì tájí-rí Artemas xí Tíquico ja nuu-ro, yúan-na te ndúkú ndéé-ró kíi-ró nú-rí ñnu Nicópolis, chí cháa iní-rí kunchaa-rí yúan viko vjin. ¹³ Te ná ndúkú ndéé-ró chú'un íchí-ró Zenas, cha kúu maestro ley, onde jíin Apolos. Te koto-ró-de náva'a tú kuu falta ni ñn nuu-dé. ¹⁴ Te ñayivi ká'ín jíin-yó, ná skuá'a-i ñn nì'in-i tiñu va'a, náva'a ni'in-í ndasa ja'a tundó'o sava-ga-i, náva'a

tú kundij sáni-i. ¹⁵Taká ñayivi káxiukú jíin-rí yá'a, káka'an-i ja ná sándéé iní-ro. Ná sándéé iní taká ñayivi kákumani jíin-yó sikí tú'un kákandíja-yó, kachi-ro kúni-i. Tu'un luu ío iní-ya, ná kóo jíin-ró jíná'an-ró. Súan ná kóo. Amén.

LA EPISTOLA DEL APOSTOL SAN PABLO A FILEMON YA'A KUU CARTA JA NI CHAA SAN PABLO APOSTOL NUU FILEMON

¹ Máá-rí kúu Pablo, te kándeeri vekaa ja sikí Jesucristo te jín ñaní-yo Timoteo katáji-rí tutu yá'a nuu-ro Filemón, chaa mani jín-rí kúu-ró, te chindéé tá'an-ró jín-rí. ² Suni káchaari tutu yá'a nuu Apia, ñ'an mani jín-ró, jín nuu Arquipo, chaa chindéé tá'an jín-rí sikí tíñu kándúkú ndéé-rí yá'a, jín nuu tíku'ni kákandíja ío iní ve'e-ró jián. ³ Tu'un luu ío iní-ya jín tú'un kuaká'nu iní ja kí nuu máá Táa-yo Dios jín ja kí nuu máá Jító'o-yo Jesucristo ná kóo jín-ró jíná'an-ró. ⁴ Nákuatá'ú-rí nuu Dios máá-rí, te nene núku'un iní-ri róó, nú jikán ta'u-rí nuu-yá. ⁵ Chí a jini so'o-ri ja bueno kákundá'ú iní-ro táká ñayivi ndóo, te kándíja va'a-ró nuu máá Jító'o-yo Jesús. ⁶ Te jikán-ri nuu-yá náva'a nú kájani-ró tú'un te ná skándíja va'a-ró-i, te kuní káji-i taká tíñu va'a káñava'a-yó jín Cristo Jesús. ⁷ Chí kákusi xáan iní-ri, te ká'io ndéé iní-ri, ja súan kákundá'ú iní-ro-í, chí ja róó ñáni, te ni nani'in-gá iní añú ñayivi ndóo.

Ja ní ka'an Pablo ja'a Onésimo

⁸ Núsáa te vasa kuu chundéé iní-ri, sá'a Cristo, ja tá'ú-rí tíñu nuu-ro núú, ja ná skíkuu-ró tíñu va'a, ⁹ chí sua va'a-ga ná ká'an nda'ú-ri jín-ró ja jín sikí ja maní-ro jín-rí, jín sikí ja rúu kúu Pablo, chaa ni yii jín ja kándeeri vekaa ja sikí Jesucristo. ¹⁰ Núsáa te ká'an nda'ú-ri jín-ró ja ná sá'a-ró tóká'nu iní-ro núu sé'e-ri Onésimo, chí a ni skándíja-ri-i nini kándeeri vekaa. ¹¹ Te suchí yá'a, tú ní ní'in tíñu-i nuu-ro sáa, ko vina, chí bueno ní'in tíñu-i nuu-ro jín núu-rí. ¹² Te ná natáji-rí-i najaa-i nuu-ro. Te kuatá'ú-ró-i, natu'un ruu, chí ñn-ni kákuu-ri jín-i. ¹³ Te kúsi iní-ri ja kúnchaa-i jín-rí te kuu-i yu'u núu-ro kuatíñu-i nuu-rí núú, nini kándeeri vekaa ja sikí máá tú'un va'a. ¹⁴ Ko tú ní kuní-ri sá'a-ri súan, onde nú tú kuatu'un máá-ró, chí nasu stétuu-ri róó sá'a va'a-ró, chí sua sikí ja jata'an iní-ro. ¹⁵ Chí sanaa te ja sikí yúan kúu ja ní jinu-i ni jito-i róo yaku tiempo ni sá'a-ya, náva'a kuu naki'in-ró-i te ma sía tá'an-ró jín-i ní káni. ¹⁶ Te ma káni-ga iní-ro ja mozo kúu-i, chí va'a-ga koo-ró jín-i vása jín mozo natu'un maní-ro jín ñn ñani-ro, chí súan jani iní-ri jító-ri-i. Ko ví'í-gá kúu máa-i nuu máá-ró ja sikí tá'an-ró kúu-i jín ja sikí máá Jító'o-yo. ¹⁷ Núsáa te nú jini máá-ró ja cháa chindéé tá'an jín-ró kúu-ri, te ná kuatá'ú-ró-i, natu'un ruu núsáa. ¹⁸ Te nú ñún falta ni sá'a-i jín-ró, xí taú-i nuu-ro, te sikí máá-rí ná chí'i-ró cuenta. ¹⁹ Máá-rí kúu Pablo, cháa-ri tutu yá'a jín ndá'a máá-rí, te máá-rí chunaa. Súan ká'an-ri lugar ja ká'an-ri ja súni onde jín máá-ró jín añú-ro taú-ro núu-rí. ²⁰ Jándaa ñáni, kuní-ri ja ná kúsi iní-ri sá'a-ró sikí tíñu máá Jító'o-yo. Te ná nani'in-gá iní-ri sá'a-ró jín máá Jító'o-yo. ²¹ Cháa-ri tutu yá'a nuu-ro, chí kúva'a iní-ri ja kuándatu va'a-ró, te jini-ri ja skíkuu-ga-ro vása ja ní ka'an-ri jín-ró. ²² Te suni kuní-ri ja sátu'a-ró nú kúnchaa-ri, chí núkuu iní-ri kenda-ri yá'a te ja-ri nuu-ro, sá'a-ya jín tú'un jikán ta'u-ro ja'a-rí. ²³ Te Epafras, chaa kándeeri ta'an jín-rí vekaa yá'a ja sikí Cristo Jesús, ká'an-de ja násándéé iní-ro. ²⁴ Te Marcos, Aristarco, Demas, jín Lucas, chaa kásatíñu ta'an jín-rí, suni súan káka'an-de. ²⁵ Tu'un luu ío iní máá Jító'o-yo Jesucristo ná kóo iní-ro. Súan ná kóo. Amén.

LA EPISTOLA A LOS HEBREOS YA'A KUU CARTA KUA'AN NUU ÑAYIVI HEBREO

Ja ní ka'an Dios jíin yú'u Sé'e-ya

¹ Tiní jínu te tiní modo nì ka'an Dios jíin ndíyi táa-yo ondé aná'an, nì ka'an-ya jíin yú'u cháa nì kajani tu'un-ya. ² Te vina kúu kiví sándí'í-na. Te nì ka'an-ya jíin-yó jíin yú'u Sé'e-ya. Te nuu Sé'e-ya-ún nì ja'a ndí'i-ya taká ndatíñu. Te suni jíin Sé'e-ya-ún nì sá'a-ya ñúyívi. ³ Te ndíi ncháa Se'e-ya-ún nátu'un ndíi ncháa máa-yá. Te ñn núu-ni káa-i nátu'un káa máa-yá. Te tin-i taká ndatíñu jíin fuerza tu'un ká'an-i. Te nì nasándoo-i yóo taká kuachi-yó. Yúan-na te nì nungoo-i ichi ndává'a máa I'a ñá'nu onde andívi. ⁴ Te ñá'nu xaan-gá nì nduu Se'e-ya-ún vásá taká ndajá'a-yá, chí kánúú-gá sí'ví-i vásá sí'ví taká ndajá'a.

Ñá'nu-ga Se'e-ya vásá ndájá'a ándívi

⁵ Xí ndé jíin ndájá'a ní ka'an Dios sa: Róo kúu Se'e-ri, te ruu kúu Táa-ro vina, nì kachi-ya náún. Xí, ruu kuu táa-i, te máa-i kuu se'e-ri, nì kachi-ya náún. ⁶ Te suni ká'an-ya tú'un yá'a kiví ja ndíi Se'e núu-yá iní ñuyívi: Taká ndajá'a Dios ná chíñú'ún-yá-i. ⁷ Te tu'un ndajá'a-yá ká'an ndija-ya: Nátu'un kée tachí súan jíka ndajá'a-yá sá'a-ya, te máa ja káatíñu nuu-yá ndúu yáá ñú'ún sá'a-ya, áchí-ya. ⁸ Ko tu'un yá'a ká'an Dios jíin Sé'e-ya: Máa-ró kúu Dios, te mesa tá'ú-ró tíñu koo ní káni ní kuiá, te bastón ndaa kúu bastón tin-ro tá'ú-ró tíñu iní nuu-ro. ⁹ Kúsi iní-ro jíin tíñu va'a te jito u'u-ro tíñu káñáa. Ja yúan I'a, kúu Dios máa-ró, nì jí'i-gá-ya róo jíin aceite ja kúsi iní-ro sá'a vásá taká-ga tá'an-ró, áchí Dios jíin Sé'e-ya. ¹⁰ Te suni ká'añ-ya: Máa-ró kúu Jito'o, te onde xnáñúú ní sá'a-ró ñúyívi. Te andívi chí tíñu nì sá'a nda'a-ro kúu. ¹¹ Tíñu nì sá'a-ró-ún, chí naa, ko máa-ró, chí ío-ro ní káni. Te taká ndatíñu nì sá'a-ró-ún, chí kutú'ú nátu'un ñn sa'ma, ¹² te nátu'un ñn tikachí súan natuu-ro te nasama jíná'an, ko máa-ró, ma násama kuti-ro, te kua-ro ma ndí'i kuti, áchí Dios jíin Sé'e-ya. ¹³ Xí ndé jíin ndájá'a ní ka'an Dios sa: Jungoo-ró ichi ndává'a-ri nini ná chúkú-rí taká ñayívi kájito u'u róo, kuu-i teyu kuxndíi ja'a-ro, nì kachi-ya náún. ¹⁴ Á nasu ní xndéché-yá ndajá'a-yá te nátu'un mozo nì tájí-yá kuangoyo náva'a kuatíñu nuu ñayívi ná ní'in tá'u-í kaku-i saa.

2

Tu'un kánúú ja náma-ya yóo

¹ Jínu ñú'ún ja chú'un va'a iní-yo taká tu'un nì kajini so'o-yó-ún núsáa, chí nú túu te sanaa te sía-yo tú'un-ún. ² Chí tu'un nì kaka'an ndajá'a-yá nì kendo ndaa. Te taká ñayívi ní'in iní jíin ñayívi tú ní káandatu, vatu-ni nì ní'in-í ya'u-i. ³ Te yóo, ndasa kaku-yó nú sío-ni-yó koto-yó tú'un kánúú-ún ja náma-ya yóo núsáa. Chí xnáñúú-gá nì jani ndijin máa Jito'o-yo tú'un-ún. Yúan-na te cháa nì kajini so'o tu'un nì ka'an-ya, nì sákutu-dé tu'un-ún iní-yo. ⁴ Te Dios, nì chindéé ní chituu-ya-dé ja ní kajani ndaa-de tu'un-ún, te nì kasá'a-de tuni jíin tíñu ñá'nu jíin sñn sñn tíñu ja nánaa iní-yo sá'a. Te nì ja'a-ya Espíritu Santo nuu ná ñn ná ñn-de ndasa nì jata'an iní máa-yá.

Ni jito nchaa Jesús tundó'o kii nuu máa-yó

⁵ Chí tú ní ja'a-ya tú'un tá'ú taká ndajá'a tíñu nuu ñúyívi ja cháa-ún ja káka'an-yo tú'un-ún. ⁶ Ko ío ñn tutu nuu ká'an ndaa ñn cháa: Naja núku'un

iní-ní ja kúu chaa, chí tú káxáan-dé. Te naún kúu máá Sé'e chaa ja ndíto-ní-ya. ⁷ Ní nasásúchí núu-ní-ya vásá taká ndajá'a. Yúan-na te ní sáñá'nu-ní-ya. Te ní kaka'an jíñú'ún ñáyivi jíin-ya ní sá'a-ní. Te ní jani-ní-ya tá'ú-ya tiñu nuu taká tiñu ní sá'a nda'a-ní. ⁸ Ní chúkú-ní taká ndatíñu chí ja'a-ya kájandatu nuu-ya. Achí tutu. Chí taká ndatíñu kájandatu nuu-ya, ní sá'a Dios. Te tú ní ñin ja tú jándatu nuu-ya ío. Ko té chá'an-ga kuní-yo já kuándatu taká ndatíñu nuu-ya. ⁹ Ko vina a kájini-yo núu Jesús, I'a ní ndusúchí núu, vásá taká ndajá'a. Te ní ndo'o-ya te ní jí'i-ya. Te ja yúan ní nduñá'nu-ya te ní kaka'an jíñú'ún-i jíin-ya. Te ja síkí tú'un luu ío iní Dios, te ní jí'i-ya já'a taká ñáyivi. ¹⁰ Te Dios, ní sá'a-ya taká ndatíñu, te tñin-ya taká ndatíñu, te ncháka-ya kuá'a sé'e kinglyo-i nuu ndí ncháa. Ja yúan ní io va'a ja ndó'o máá Jesús, I'a náma-ya-í, sá'a Dios, náva'a yija va'a Jesús jíin túndó'o-ún. ¹¹ Chí Jesús, máá I'a sándoo, jíin ñáyivi ní káundoo, onde ñin-ni nuu Dios vaikoyo. Ja yúan tú kúka nuu Jesús skúnání-ya-í ñani-ya. ¹² Chí ní ka'an-ya: Kastu'ún-ná sí'ví-ní nuu taká ñani-ná, te ma'ñú tíku'ní nakana jaa-ná ní, áchí-ya. ¹³ Te suni ká'an-ya: Ruu kandíja-ri nuu-ya. Te inga jínu ká'an-ya: Yá'a ndé'é-ró kánchaa-ri jíin taká se'e ní ja'a Dios nuu-ri, áchí-ya. ¹⁴ Te nátu'un ní kakaku taká se'e modo ñáyivi, suni súan ní kaku máá Jesús, náva'a kuu kuu-ya te yúan xnáa-ya kui'na já tñin kue'e kuu-yo. ¹⁵ Te suni náva'a kuu nama-ya taká ñáyivi kájatíñu sáni ní vida-i nuu kuí'na, kuachi ja ní kayu'ú-i kuu-i. ¹⁶ Chí tú ní tñin-ya ndá'a máá ndajá'a, chí sua ní tñin ndija-ya ndá'a taká tata Abraham. ¹⁷ Te yúan níni ní nasama-ya nátu'un kándaá taká ñani-ya, náva'a kuu-ya ñin sutu ñá'nu ja kúnda'ú iní-ya yóo, te skíkuu-ya taká tiñu kuní Dios, náva'a kuanchaa-ya taká kuachi ñáyivi. ¹⁸ Chí ní ndo'o máá-ya ja ní jito nchaa tá'an yúan jíin-ya. Te ja yúan kúu chindéé chítuu-ya ñáyivi nú jito nchaa tá'an-ún jíin-i.

3

Ñá'nu-ga Jesús vásá Moisés

¹ Níni máni, ká'io ndoo-ró. Ja yúan ní kana ká'nu-ni-ya xiní-ro jíin máá-rí ja nó'on-yo ándívi. Ná ndé'é-ró ndasa ní sá'a Jesús, I'a kúu apóstol, I'a kúu sutu ñá'nu, ja káandíja-yó-ya. ² Chí ní skíkuu va'a-ya jíin Dios, I'a ní chaa tiñu síkí-ya, nátu'un ní skíkuu va'a Moisés jíin vé'e-ya. ³ Ko Jesús, ví'í-gá ní nduñá'nu-ya vásá Moisés, nátu'un chaa jáni ve'e, ví'í-gá kúñá'nu-de vásá vé'e-ún. ⁴ Chí taká ve'e, kúva'a sá'a chaa. Ko I'a sá'a taká ndatíñu kúu máá Dios. ⁵ Chí Moisés, nátu'un mozo ní skíkuu ndija-de jíin vé'e Dios. Te ní ka'an ndaa-de taká tu'un ja kuní-ya já kué-ga ka'an-de. ⁶ Ko ní skíkuu Cristo nátu'un ñin se'e jíin vé'e Dios. Te ve'e-ún kákuu yóo, nú kuiñi ní'in-yo te kákusí iní-yo jíin tú'un káñukuu iní-yo onde kívi ndí'i-na.

Tu'un ndetatú-yo

⁷ Ja yúan ní kuu nátu'un ká'an Espíritu Santo: Vina te ná kúni ná'ín-ró tú'un ká'an-ya, ⁸ te ma ndúndava iní añú-ro, nátu'un ní kasáni'in iní-ro kívi ní jito nchaa-ri róo onde nuu ñú'un té'é. ⁹ Te yúan ní kajito nchaa ndiyi táa-ro rúu. Te ní kajini-de tiñu ní sá'a-ri jíin-de uu xiko kuia. ¹⁰ Ja yúan ní kití iní-ri nuu ñáyivi-ún. Te ní ka'an-ri: Nene kásana-i iní añú-i, te tú ní kájini-i ichí-rí. ¹¹ Yúan ní kití iní-ri, te ní ka'an ní'in-ri ja má kívi koyo kuti-í nuu ndetatú-ri, áchí-ya. ¹² Níni, núsáa te koto va'a-ró máá-ró jíná'an-ró, náva'a ma kóo ní ñin-ró jíin añú ñáa ja tú kándíja kuti, te kuxio-ró núu Dios, I'a chakú sá'a. ¹³ Te ndíta'an kívi ná ká'an nda'ú-ro jíin tá'an-ró, níni káka'an-yo já vína kúu vina, náva'a ma sáni'in

iní ni ñn-ró sá'a kuachi jíin tú'un xndá'ú. ¹⁴ Te nú kuiñi ñi'in-yó jíin tú'un ñi kejá'á-yó jíin onde kivi ndí'i-na, yúan-na te ñn-na kákuu-yó jíin Cristo. ¹⁵ Chi súan ká'an: Vina te ná kúni ná'ín-ró tú'un ká'an-ya, te ma ndúndava iní añú-ro, nátu'un ñi kasáni'in iní ndiyi táa-ro sáa. ¹⁶ Chi ñayivi ní kenda koyo jíin Moisés iní ñuu Egipto, ñi kajini so'o-i tu'un ñi ka'an-ya, te ñi kasáni'in iní-i, vasa tú ndí'i-i. ¹⁷ Te ndé nuu ní kití iní-ya úu xiko kuia-ún núsáa. Á nasu núu ñayivi ní kasá'a kuachi-ún náún. Te ñi kanaa máa-i onde nuu ñú'un té'é. ¹⁸ Te ndé jíin ní ka'an téyí-yá ja má kivi koyo kuti-í nuu ndetatú-ya. Á nasu jíin ñayivi tú ní kajandatú nuu-yá-ún náún. ¹⁹ Te kajini-yo já tú ní kúu kivi koyo kuti-í, kuachi ja tú ní kákandja-i.

4

¹ Ná yú'ú-yo núsáa, chi vasa ío ná'ín-ga tu'un ñi keyu'u-yá ja kivi koyo-yó ndetatú-yo jíin-yá, ko sanaa te ñn-ró ma kundéé-ró ní'in-ro tú'un-ún. ² Chi suni ñi kajini so'o-yó tú'un va'a-ya, nátu'un máa ñayivi-ún. Ko tú ní ní'in tíñu tu'un ñi kajini so'o máa-i, kuachi ja tú ní kákandja-i. ³ Ko yóo, ja kákandja-yó, kivi koyo-yó núu ndetatú-ya, nátu'un ñi ka'an-ya: Ñi ka'an téyí-rí kivi ní kití iní-ri, ma kivi koyo kuti-í nuu ndetatú-ri, áchí-ya, vasa a ñi jinu ndí'i tíñu ñi sá'a-ya onde kivi ní jukuiñi ñuyivi. ⁴ Chi ío ñn tutu nuu yóso tú'un ñi ka'an-ya sikí kivi usiá: Ñi ndí'i ñi sá'a Dios taká tíñu-ya, te ñi ndetatú-ya kivi usiá, áchí. ⁵ Te inga tu'un ká'an yá'a: Ma ndívi koyo kuti-í nuu ndetatú-ri, áchí. ⁶ Te ñayivi ní kajini so'o tu'un-ya xná'an-ga, tú ní kivi koyo-i, kuachi ja tú ní kajandatú-i nuu-yá. Ko kivi ná'ín yakú ñayivi. ⁷ Te ja yúan ní jani tuku-ya ingá kivi. Chi ñi kuu kua'a tiempo te jíin yú'u David ñi ka'an-ya já vina kúu kivi-ún, nátu'un a ñi ka'an-ri ndivi'a: Vina te ná kúni ná'ín-ró tú'un ká'an-ya, te ma ndúndava iní añú-ro, áchí. ⁸ Chi nú ní já'a Josué ñn nuu ndetatú-i jíná'an-i, yúan-na te ma ká'an-ga Dios sikí ingá kivi cháa núu. ⁹ Ja yúan kéndoo ná'ín ñn nuu ndetatú ñayivi Dios. ¹⁰ Chi cháa kivi nuu ndetatú-ya, ndetatú-de taká tíñu sá'a-de, nátu'un ndetatú máa Dios taká tíñu ñi sá'a-ya. ¹¹ Ná ndúkú ndéé-yó kivi-yó núu ndetatú-ya yúan núsáa, náva'a tú jungava ni ñn-yó, nátu'un máa-i, ja tú ní kajandatú-i sáa. ¹² Chi tu'un Dios, tu'un chakú, tu'un ñi'in kúu, te xa'an-gá vása machete uu yu'u. Te kundéé káan onde kúñin iní jíin añú-yo, te suni sásin onde nuu káñutá'an yiki jíin méke, te nándúkú víi ndasa jáni iní-yo jíin ndasa cháa iní añú-yo sá'a-yó. ¹³ Te tú ni ñn ndatíñu yísa'í nuu-yá. Chi taká-ni núña sikí, te ká'jin ndijin nuu I'a naki'in cuenta.

Jesús kúu sutu ñá'nu-ga ká'an-ya já'a-yo

¹⁴ Núsáa te káñava'a-yó ñn sutu ñá'nu. Máa Jesús Se'e Dios kúu-ya já ní ndívi-ya ándívi. Ja yúan ná kuiñi ñi'in-yó jíin tú'un káka'an-yo. ¹⁵ Chi tú káñava'a-yó ñn sutu ñá'nu ja má kúu ta'u'u iní-ya yóo sikí já vítá iní-yo, chi sua ñn núu-ni ñi jito ncha-i-ya nátu'un yóo, ko tú kuachi ní sá'a-ya. ¹⁶ Núsáa te ná chúndéé iní-yo jáa-yo núu mesa-ya, nuu kúnda'ú iní-ya yóo, náva'a sá'a-ya táká'nu iní nuu kuáchi-yó, te ní'in-yo tú'un luu ío iní-ya hora ja kánandí-i-yó-ún.

5

¹ Chi taká sutu ñá'nu ja ní kaji-ya má'ñú ñayivi, ñi jani-ya sutú-ún ja ká'an-de ja'a ñayivi núu Dios, te soko-dé ndatíñu te ka'ni-dé kití núu-yá ja sikí kuáchi-i. ² Te sutu-ún, kuu ka'an vítá-de jíin ñayivi tú tu'a jíin ñayivi kájika sana, chi suni máa-de, vítá xa'an iní-de. ³ Te ja yúan jinu ñú'ún já súni ka'ni-dé kití núu-yá ja sikí kuáchi máa-de, nasu máa ñn ja sikí kuáchi ñayivi. ⁴ Te ni ñn cháa, ma kúu

sáñá'nu-de máá-de ja kúu-de sutu, ch̄i sua Dios kúu I'a kaji chaá-ún, nátu'un n̄i kaji-ya Aarón. ⁵ Suni súan Cristo, tú ní sáñá'nu-ya máá-yá ja ní nduu-ya sutú ñá'nu, ch̄i sua máá Dios, n̄i jani-ya I'a-ún, te n̄i ka'an-ya tú'un yá'a jíin-yá: Róo kúu Se'e-ri, te ruu kúu Táa-ro vína, áchí-ya. ⁶ Te suni ká'an-ga Dios inga tu'un: Ní káni kúu-ró sutú cuenta Melquisedec. ⁷ Te Cristo, nini chakú-ya ñáyivi yá'a, onde jíin ndúcha núu-yá n̄i nde'e kó'ó-yá ja ní jikan ta'u-yá. Te n̄i ka'an nda'ú-ya jíin máá Dios, I'a kuu nama-ya náva'a ma kúu-ya núú. Te ja súan n̄i chiñú'ún-ya Dios, te n̄i jini so'o Dios. ⁸ Te vasa Se'e Dios kúu-ya, ko jíin túndó'o n̄i kii siki-yá n̄i kutu'a-ya ndasa kuandatu-ya. ⁹ Te nuu ní yija va'a-ya, te n̄i nduu-ya I'a nama taká ñáyivi káandatu nuu-yá, te kuchaku-i ní káni. ¹⁰ Te n̄i chaá Dios tiñu siki-yá ja ní nduu-ya sutú ñá'nu cuenta Melquisedec. ¹¹ Te ío kua'a tú'un ndatu'ún-yó siki-yá. Ko yíi káa ja káni káji-rí tu'un nuu-ro, kuachi ja kókon so'o-ró. ¹² Vina ní kákuu-ró maestro núú, ch̄i ío kua'a tiempo kákandija-ró, ko jíinu ñú'ún já ingá jíinu stá'an ñn chaá nuu-ro ndasa kéjá'á tú'un Dios. Núsáá te kájinu ñú'ún-ró leche, nasu ndéyu ndáva. ¹³ Ch̄i nú máá-ni leche káji-i-i, tú kájuku'un va'a in̄i-jíin tú'un ndaa, kuachi ja súchí yíkin kákuu-i. ¹⁴ Ko ndeyu ndáva kúu ja kée ñáyivi ní kayija, ch̄i a n̄i kakutu'a-i te kájiní va'a-i ndéja kúu ja vá'a ja ú'u.

6

Ná kúxnúú-yó te ná kuñi n̄i'in-yó

¹ Núsáá te ná skéndo-yó tú'un núú Cristo, te ná kánduu-yó náva'a yija va'a-ga in̄i-yo. Te ma náki'in jáá tuku-yó onde ja'a ja nákani in̄i-yo ndasa n̄i kasá'a-yó tíñu ñáá, ndasa n̄i kandija-yó núú Dios, ² jíin tú'un jánducha, jíin tú'un xndée-yó ndá'a-yo xiní ñáyivi, jíin tú'un ja náchaku-i ma'ñú ndíyi, xí jíin tú'un ja tá'nu ndatu-i ní káni. ³ Te tíñu yá'a sá'a ndija-yó te nú ná kuá'a máá Dios tu'un. ⁴ Ch̄i nú ío ñáyivi já á n̄i kájuku'un in̄i-i ñn jíinu, te nú n̄i kata'ni-i ta'u ándívi, te nú suni n̄i kani'in-í tá'an-i Espiritu Santo, ⁵ te nú suni súan n̄i kata'ni-i tu'un va'a Dios jíin taká fuerza kua chaá, ⁶ yúan-na te nú ndu'ich̄i in̄i-i-ya, te ma kúu kuti ndéjá'á jáá-i ja nákani in̄i-i sá'a-yó, ch̄i sua kája'ni túku-i Se'e Dios jika cruz, te kája'a-i tuka nuu-yá nú súan. ⁷ Ch̄i nú kua'a jíinu kúun sau núú ñn ñu'un te ndí'i-ni-cha jí'i, te já'a yua kuatíñu máá cháa kájitu-ún, yúan-na te kúsi iní Dios jíin ñú'un-ún. ⁸ Ko nú máni iñu jíin ncháu kána nuu ñú'un-ún, yúan-na te jita ñi ñú'un-ún. Te yachi naa, ch̄i kit̄i in̄i jito'o jíin, te ñn kiv̄i te kayu. ⁹ Ko ja siki róo jíná'an-ró, ñáni máni, vasa káka'an-ri tu'un yá'a, ko kañukuu in̄i-ri ja ná sá'a-ga-ro tíñu va'a ja kánúú sá'a chaá a n̄i kaku. ¹⁰ Ch̄i nasu I'a ñáá kúu Dios ja náa in̄i-ya tíñu kásá'a-ró, ch̄i ja siki sí'ví-yá te n̄i kakundá'ú in̄i-ro taká ñáyivi ndóo, te suni kákuu-ró jíin onde vina. ¹¹ Te kákuni-ri ja ná ñn ná ñn-ró ná kúkuu-ró jíin súni tíñu-ún onde kiv̄i ndí'i, náva'a skíkuu va'a-ró ndasa kuní tu'un kañukuu in̄i-ro. ¹² Te ma kóo uun in̄i-ro jíná'an-ró, ch̄i sua ná ndáku-ró ñáyivi já ní'in-í tu'un n̄i keyu-u-yá, sá'a tu'un kákandija-i jíin já ká'io paciencia in̄i-i. ¹³ Ch̄i kiv̄i ní keyu'u Dios nuu Abraham, n̄i ka'an téyíi-yá jito jíin núu máá-yá, ch̄i tú ní kúu ka'an téyíi-yá ja ingá i'a kúñá'nu-ga kuu testigo-ya. ¹⁴ Te n̄i ka'an-ya: Jandáa ja chindéé chítuu ndija-ri róo, te ndea xaan-ro sá'a-ri, áchí-ya. ¹⁵ Te ja yúan súan jíin paciencia n̄i jandéé iní Abraham, n̄i ndatu-de, te vásá ní ní'in-dé tu'un n̄i keyu-u-yá. ¹⁶ Ch̄i taká chaá, káka'an téyíi-de nuu ñn ja kúñá'nu-ga vásá máá-de, te jíin tú'un téyíi-ún kúndaá ñi in̄i-de siki tú'un kástátá'an-de. ¹⁷ Te kuní Dios stá'an ndijin-ya núu ñáyivi xín tá'u, ja má nátu'u kuti in̄i-ya tú'un n̄i keyu-u-yá nuu-í. Te ja yúan ní ka'an téyíi-yá, ¹⁸ náva'a

yóo, ja ní kanatu'ma-yó-yá, ná ndúndéé xáan iní-yo, te kundikin-yo tú'un kañukuu iní-yo, chí jíin úu tu'un yúan ma kúu kuti xndá'ú Dios, ja nátu'u iní-ya. ¹⁹ Kañukuu iní-yo tú'un-ya-ún, te ja yúan kéndoo nì'in kéndoo kútu añú-yo, te yuán sá'a ja nátu'un kivi-yó iní cuarto ij xáan íchi yatá sá'ma ndíta kaa. ²⁰ Te iní yúan nì kivi Jesús xna'an-ga vásá máá-yó. Te ní káni ní nduu-ya ñn sutu ñá'nu cuenta Melquisedec.

7

Cuenta Melquisedec

¹ Chi cháa Melquisedec, rey ñuu Salem jíin sutú nuu máá Dios ñá'nu, nì kuu-de. Te nì kenda-de nì janata'an-de Abraham kivi ní naxió káva cháa-ún ja ní jaka'ni-dé kua'a rey. Te nì jikan ta'u-dé ja'a Abraham. ² Te suni nì ja'a Abraham ñn sikí uxí ja táká ndatíñu nuu-dé. Te sí'ví núu-de kúu Melquisedec, ja kuní ka'an: Rey sá'a tiñu ndaa. Yúan-na te suni nání-de rey Salem, ja kuní ka'an; Rey ndiso tu'un vindáa vinené. ³ Tú táa-de, tú náa-de, ní tata-de. Te suni tú kivi ní kaku-de, ní tú kivi kúu-de, chí nì nduu-de nátu'un máá Sé'e Dios. Chi cháa-ún, ñn sutu ní káni kúu-de. ⁴ Nde'é ndasa nì kuñá'nu-de, chí tata ñúu-yo Abraham, sikí táká ndatíñu nì janchaa-de nuu rey, nì ja'a-de ñn sikí uxí nuu cháa-ún. ⁵ Te cháa kákuu se'e Leví ja kákuu sutu, nì ta'u tiñu nuu-dé ja kí'in-de ñn ja sikí uxí nuu ñáyivi nátu'un ká'an ley. Te kí'in-de nuu ñaní-de vasa suni chíi Abraham nì kenda koyo-de. ⁶ Te Melquisedec, vasa tú ní kenda tata-de chíi ñáyivi-ún, ko nì kí'in-de ñn ja sikí uxí nuu Abraham, te nì jikan ta'u-dé ja'a Abraham, cháa xíin tú'un nì keyu'u-yá. ⁷ Te a kájiní va'a-yó já jikán ta'u cháa ñá'nu-ga ja'a cháa lúli. ⁸ Te ichi yá'a, ñn ja sikí uxí káki'in ndija cháa ja jí'i níni. Ko cháa yúan, suni nì kí'in-de, te kájani ndaa-i tu'un-de ja chakú-de. ⁹ Te Leví, cháa nì kí'in ñn ja sikí uxí nuu ñáyivi, suni nátu'un jíin Abraham nì ja'a-de ñn ja sikí uxí nuu Melquisedec, ¹⁰ chí ñú'un-ga Leví chíi Abraham, tata ñúu súká-de, kivi ní naketá'an cháa-ún jíin Melquisedec.

Ja ní naa táninu sutu aná'an

¹¹ Sutú nì kekoyo chíi tata Leví kákuu ja ní kaja'a ley nuu ñáyivi ondé sáa. Te nú ní káyija va'a-i sá'a máá-de núu, te naún níni júkuiñi inga sutu cuenta Melquisedec, ja násu cuenta Aarón kúu núsáa. ¹² Chí nú nì nasama taká sutu, yúan-na te jínu ñú'ún násama ley. ¹³ Tu'un máá Jesús ká'an-yo, te chíi inga tata nì kaku-ya. Te ní ñn tá'an-ya, tú ní jatiñu kuti núu altar. ¹⁴ Chí a kájiní ndaa-yo já chíi tata Judá nì kaku máá Jító'o-yo. Te cuenta tata yúan, tú naún tu'un ní ká'an Moisés ja kúndiso-i tiñu sutu. ¹⁵ Te ndijin-ga kúu tu'un yá'a, chí nì nukuiñi inga sutu cuenta Melquisedec. ¹⁶ Te I'a-ún, nì nukuiñi-ya kúu-ya sutú, ko násu já ní kaku-ya chíi tata sutu nátu'un ká'an ley, chí sua sikí já ndiso-ya fuerza ja má kúu kuti-yá. ¹⁷ Chí súan yóso ndaa tu'un máá-yá: Máá-ró kúu ñn sutu ní káni, cuenta Melquisedec, áchí. ¹⁸ Te tiñu nì ta'u núu-yo xná'an-ga, nì jasú ndija-ya, kuachi ja vítá máá, jíin já tú ní'in tiñu, ¹⁹ chí ley, tú ní síyija kuti ní ñn. Yúan-na te nì ní'in-yo ñn tu'un va'a-ga ja kañukuu iní-yo jíin, te jíin tú'un yúan kandita-yó núu Dios. ²⁰ Te súan nì ka'an téyí-yá kivi ní kenda máá. ²¹ Chí sava-ga cháa-ún nì kani'in-dé tiñu sutu, ko tú ní kúu jíin tú'un téyí. Ko jíin Jesús, chí nì ka'an téyí Dios súan: Nì ka'an téyí máá Tatá Dios te ma nátu'u iní-ya, máá-ró kúu ñn sutu ní káni cuenta Melquisedec, áchí-ya. ²² Te jíin Jesús nì kukútu contrato va'a-ga, nátu'un nì ka'an Dios yuán. ²³ Te sava-ga sutu-ún tú ní kúu kuatíñu-de ní káni, chí káji'i káji'i-ni-de núu, te ja yúan ní

ka'io kua'a-dé. ²⁴ Ko I'a yá'a kúu-ya sutú ja tú sama kuti-yá, ch̄i chakú-ya n̄í káni. ²⁵ Ja yúán súni kúu nama-ya taká ñayivi n̄í káni-ní nú kándita-i nuu Dios jíin-yá, ch̄i n̄í káni chakú-ya náva'a ka'an-ya já'a-í jíná'an-i. ²⁶ Chi n̄i kajinu ñú'un-yó ñn sutu ñá'nu nátu'un máa-yá. Ch̄i sutu ij kúu-ya, túu kuachi-ya, ío ndoo-ya, te s̄in kúu-ya núu ñayivi kásá'a kuachi, te ñá'nu luu xaan-gá n̄i nduu-ya vása andívi. ²⁷ Te tú n̄ini já ndíta'an kivi sokó-yá kiti já sikí kuáchi máa-yá xna'an-ga, te vása sikí kuáchi ñayivi, nátu'un n̄i kasá'a sutu ñá'nu onde sáa, ch̄i ñn jínu-ni n̄i sá'a-ya súan ja ní soko-yá máa-yá. ²⁸ Ch̄i máa ley, jáni chaá vitá in̄i kákuu-de sutu ñá'nu. Ko tu'un n̄i ka'an téyí Dios, n̄i chaá kuee-ga vása ley. Te jíin tú'un-ún n̄i jani Dios máa Sé'e-ya. Te I'a-ún, n̄i yija va'a-ya já kúu n̄í káni.

8

En sutu ñá'nu in̄i andívi

¹ Núsáa te tu'un kánúu-ga nuu taká tu'un káka'an-yo-ún kúu tu'un yá'a: Kánava'a-yó ñn sutu ñá'nu súan, te kánchaa-ya íchi lado vá'a mesa nuu tá'ú tíñu Dios ñá'nu in̄i andívi. ² Te játíñu-ya in̄i cuarto ij, jíin in̄i ve'e ñii ij ndíja ja ní jani máa Tatá Dios, nasu cháa ní jáni-ún. ³ Te taká sutu ñá'nu, ká'jin-de ja kásoko-dé ndatíñu jíin kiti núu Dios. Ja yúán súni súan jínu ñú'un já koo ja sokó I'a sutu yá'a nuu Dios. ⁴ Ko nú kánde-ya in̄i ñuyivi, ma kúu kuti-yá sutu núu, ch̄i a ká'io sutu ja kásoko ndatíñu nuu Dios nátu'un ká'an ley. ⁵ Ch̄i tíñu kásá'a-de, máni ñn copia ñn muestra tíñu andívi kúu, nátu'un n̄i ka'an Dios jíin Moisés kivi ní kejá'a-de sá'a-de ve'e ñii ij: Nde'é vá'a-ró, te sá'a-ró taká ndatíñu nátu'un káa muestra n̄i jini-ro já ní stá'an-ri nuu-ro onde yuku-ún, áchi Dios jíin-de. ⁶ Te contrato jáa kúu ja vá'a-ga nasu já tu'ú, ch̄i ndíso tu'un ja ní kaa-ga n̄i keyu'u Dios. Te nátu'un va'a-ga ku'a ja jáa-ún, suni súan ku'a kúu vina ja vá'a-ga tíñu ndíso Cristo, ja kúu-ya yú'u núu máa contrato jáa. ⁷ Ch̄i nú ní kée va'a va'a contrato xnáñúu, te tú n̄ini koo inga contrato uu núu. ⁸ Suni n̄i jini Dios ja tú ní kée va'a va'a tu'un-ún, te n̄i ka'an-ya: Chaá ñn kivi já násá'a-ri ñn contrato jáa jíin ñayivi Israel jíin ñayivi Judá, áchi máa Tatá Dios. ⁹ Ko nasu nátu'un contrato n̄i sá'a-ri jíin ndíyi táa-i, kivi ní tin-ri nda'a-dé ja ní kiñi'in-ri-de in̄i ñuu Egipto. Chi kuachi máa-de kúu ja tú ní ká'jin n̄i'in-de sikí contrato-ri. Ja yúán tú ní játú'un-ri ja ká'an-de, áchi máa Tatá Dios. ¹⁰ Te ya'a kúu máa contrato násá'a-ri jíin ñayivi Israel onde ná já'a taká kivi-ún. Chu'un-ri ley máa-ri xini-í, te suni chaá-ri ley-ún in̄i añú-i. Te kuu-ri Dios máa-i. Te máa-i jíná'an-i kuu-i ñayivi máa-ri. Achí máa Tatá Dios. ¹¹ Te tú n̄ini kástu'ún ná ñn ná ñn-i nuu tá'an-i, nuu ñaní-i: Ná kuní-ro núu máa Tatá Dios. Chi taká-i kuní-i ruu, onde ñayivi lúli-ga te onde ñayivi ñá'nu-ga. ¹² Ch̄i kundá'ú in̄i-ri-i vasa tíñu ñáa n̄i kasá'a-i, te ni ma kúná'an kúti-gá-ri kuachi n̄i kasá'a-i, áchi máa Tatá Dios. ¹³ Te ja súan ká'an-ya tú'un contrato jáa-ún, te sá'a-ya cuenta ja á kuajita ja xnáñúu. Te ja á kuajita te a kuakutú'ú, a yani naa ij.

9

Ja ní'in tíñu ñiñi-yá jíin contrato jáa

¹ Ko contrato xnáñúu suni n̄i tá'ú tíñu ndasa chiñú'ún-i-ya, te ndíso ñn cuarto ij in̄i ñuyivi yá'a. ² Chi n̄i kajani-i ñn ve'e ñii. Te ichi fuera n̄i io ñn cuarto ja ní nání cuarto ij. Te in̄i yúan n̄i io candelero, jíin mesa, jíin státilá káxiukú ndijín. ³ Te yata sá'ma uu ndíta kaa ichi in̄i ve'e ij, n̄i io inga cuarto, n̄i nání cuarto ij xaán. ⁴ Te in̄i yúan n̄i io ñn ko'o kúu oro, jíin janú tú'un

contrato, ja ndasú oro níí tú'ụ siki. Te iní janụ-ún kándeé ìn tija'an oro ja ñú'un staa ándíví, jíín yúnu xí Aarón ja ní nana numa, jíín yúu tabla nuu yóso tú'un contrato. ⁵ Te siki janú-ún ká'íin figura querubín luu, kásá'a-i kati, kájasu-i siki tapa janụ-ún nuu ñú'un yúyú ñíí. Ko siki táká tú'un yúan, tú núña-yó vína ja ká'an kájí-yó. ⁶ Te nuu ní jinu tú'a taká tíñu yá'a, te núu-ni núu-ni kivi koyo sutu iní cuarto ìn, kásá'a-de tíñu cuenta sutu. ⁷ Ko iní cuarto uu-ún, chí máá ìn-ni sutu ñá'nu-ga kúu kivi-de, te suni máá tú'ún-ni vuelta ja kuiá. Te tú kivi-de te nú túu ñíí ja sokó-dé nuu Dios siki máá-de jíín siki ja kásáña'mu ñayivi. ⁸ Te súan stá'an Espiritu Santo nuu-yo, ja té nuña-ga ichi kivi koyo-yó iní cuarto ij ándíví, níni kándij ve'e ñii ìn iní ñuyivi. ⁹ Te yúan kúu ìn tú'un siki tiempo vina, te jíín modo-ún kásoko-dé ndatíñu, te kája'mu-de kiti núu Dios. Ko vasa kachiñú'ún-i-ya súan, ma yíja va'a ini añú-i sá'a. ¹⁰ Chí máni ley yúkú kúu-ún, ndasa kee-yo, ndasa ko'o-yó, ndasa ndundoo-yó. Te ñi ndiso tíñu onde ñi chaa máá ja vá'a-ga. Te ñi nasama. ¹¹ Ko ñi chaa Cristo, te sutu ñá'nu nuu táká tú'un va'a-ga-ún kúu-ya. Te ñi kivi-ya iní ve'e ij ándíví, ja tú ní kuvá'a jíín ndá'a, ni nasu cuenta ñuyivi kúu, te kánúú-ga te va'a-ga kúu vásá ja áva-ún. ¹² Ko nasu jíín ñíí ndíxí'ú, xí ñíí chélu, chí jíín ñíí máá-yá ñi kivi-ya iní cuarto ij ándíví ja ìn máá tú'ún-ni jinu ja níí káni. Te ñi kundéé-yá ñi nakuaan-ya yóo ja níí káni. ¹³ Chí onde sáa te ñíí xndiki jíín ñíí ndíxí'ú, jíín yáa núu kayú chelu, ñi joso yúyú-de siki ñáyivi chá'an, te ñi kandundoo-i onde jíín yiki kúñu-i, ñi sá'a. Te nú súan ní'in tíñu ñíí kiti-ún, ¹⁴ núsáa te naga ñi kuu ñíí Cristo ja má náka cha iní añú-ro núu tíñu ñáá kásá'a-ró, nává'a kuu kuatíñu-ró núu Dios, l'a chakú. Chí Cristo, tú chá'an kúti-yá, te ñi soko-yá máá-yá nuu Dios, ñi sá'a Espiritu ja ío níí káni. ¹⁵ Ja yúan kúu-ya yú'u núu siki ìn contrato jáá, nává'a ñayivi jáá ñi kana Dios xini-í, ní'in-í ta'ụ ja kéndoo níí káni nátu'un ñi keyu-u-yá. Chí ñi jíí Jesús, te ja yúan ní janchaa-ya kuáchi ñi kásá'a-í ná ñi kaxiukú-i chíi contrato xnáñúú. ¹⁶ Chí nuu ío ìn testamento, te kánúú ja kúu chaa ñi sá'a contrato-ún. ¹⁷ Chí ìn testamento, onde nú kuu chaa ñi sá'a, yúan-na te ní'in tíñu. Ko nú nini chakú chaa ñi sá'a, tú ní'in tíñu kuti. ¹⁸ Ja yúan, vasa contrato xnáñúú, tú ní kúkútu, onde nú túu ñíí. ¹⁹ Chí nú a ñi ka'u ndi'i Moisés taká tú'un tá'ú tíñu yóso núu ley nuu ndívii ñáyivi, yúan-na te ñi ki'in-de ñíí chélu, jíín ñíí ndíxí'ú, jíín ndúcha, jíín íxi kuá'á, jíín ìn yokón, te ñi joso yúyú-de siki máá tutú-ún jíín siki ndívii ñáyivi. ²⁰ Te ká'an-de: Ya'á kúu ñíí cuenta contrato ja ní tá'ú tíñu Dios nuu-ro, áchí-de. ²¹ Suni súan jíín ñíí-ún ñi joso yúyú-de máá vé'e ñii jíín táká ko'o kájatíñu nuu kachiñú'ún-de-ún. ²² Te jandáa, ja á yani taká ndatíñu ndundoo jíín ñíí cuenta ley, chí nú tú kati ñíí te ma kóo kuti tóká'nu iní-ya núu kuáchi-i núú. ²³ Chí fuerza ja jíín modo yúan ñi ndundoo taká copia ndatíñu ío ándíví, ko máá ndatíñu ándíví-ún, níni ní soko ja vá'a-ga cuenta máá vásá yúan. ²⁴ Chí tú ní kivi Cristo iní ìn cuarto ij ja ní kuvá'a nda'a, nátu'un ìn muestra ndija, chí sua iní máá ándíví ní ndivi-ya nává'a kundij-ya vína ka'an-ya já'a-yo ndé'é jíín núu Dios. ²⁵ Te nasu ní kivi-ya yúan ja núu-ni núu-ni soko-yá máá-yá, nátu'un kivi sutu ñá'nu ndita'an kua iní cuarto ij jíín ñíí tatú. ²⁶ Chí nú súan, te kánúú ja ndó'o-ya kuá'a jínu onde kivi ní jukuiñi ñuyivi núú. Ko sasua, onde kivi jínu ñuyivi ñi kenda ndijin-ya ìn máá tú'ún-ni jinu ja níí káni, te ñi soko-yá máá-yá nává'a kanchaa-ya kuáchi. ²⁷ Te nátu'un ñi kunda ja kúu taká chaa ìn jínu-ni, yúan-na te kivi koyo-de nuu sánda Dios tíñu-de. ²⁸ Suni súan Cristo, ñi soko-yá máá-yá ìn máá tú'ún-ni jínu nává'a kundiso-ya kuáchi kua'a ñáyivi, yúan-na te kenda

ndijin-ya vuelta uḡ, ko nasu ja kuánchaa-ya kuáchi, chí sua ja náma-ya táka ñayivi káindatu-i-ya.

10

¹ Te máa ley, chí máni ñn kuanda'u kúu sikí táka ndatíñu va'a ja cháa kuee-ga. Ko nasu forma ndija máa ndatíñu-ún kúu. Te ja sikí kítí kája'ni-í-ún, núu-ni núu-ni kásoko-í ndita'an kuia. Te ni ma kúu kuti síyija ñayivi kuní jakoyo nuu-yá. ² Te nú kúu sá'a núú, te naja tú ní júkuiñi-i ja kásoko-í-ti núsáa. Chi ñayivi káchiñú'ún-ún, nú a ñi kendoo ndoo ij-í ñn jínu-ni sá'a yúan núú, te ma kakán-ga añú-i kuáchi sikí-í núú. ³ Ko sikí ja kásoko-í-ti-ún, te a jiní-yo ja kánuku'un iní-i kuáchi-i ndita'an kuia. ⁴ Chí ñiñi xndiki, jíin ñiñi ndíxí'ú, ma kúu kuti kuánchaa kuáchi. ⁵ Ja yúan kivi ní kii Cristo iní ñuyivi, ñi ka'an-ya jíin Dios: Ja kája'ni-í-ti jíin ja kásoko-í ndatíñu nuu-ní, tú jata'an iní-ní, ko ñi sátu'a-ní ñn yiki kúñu máa-ná. ⁶ Ja kája'mu-i-ti kásoko-í-ti núu-ní sikí ja kúxio kuáchi-i, tú ní kúsi iní-ní jíin, áchi-ya. ⁷ Yúan-na te ñi ka'an-ná: Súan yóso tú'un-ná nuu tutú: Aí Táta Dios, yá'a kándij-ná náva'a skíkuu-ná ja jata'an iní máa-ní, áchi-ya. ⁸ Súan ká'an tu'un vai ichi yatá: Ja kája'ni-í-ti jíin ja kásoko-í ndatíñu nuu-ní, jíin ja kája'mu-i-ti kásoko-í-ti núu-ní sikí ja kúxio kuáchi-i, tú jata'an iní-ní, ni tú kúsi iní-ní jíin, áchi-ya. Ndatíñu-ún kásoko-í natu'un ká'an ley. ⁹ Yúan-na te ñi ka'an-ya: Aí Táta Dios, yá'a kándij-ná náva'a sá'a-ná tiñu jata'an iní máa-ní, áchi-ya. Ja súan ñi ka'an-ya, te ñi janchaa-ya tú'un ñn náva'a nakani-ya tú'un uu-ún. ¹⁰ Te jíin tú'un ñi jata'an iní máa Dios, te ñi kandundoo-yó ní sá'a-ya sikí ja ní soko Jesucristo yiki kúñu-ya, ko ñn máa tú'un-ni jínu ñi sá'a-ya súan ja ñi káni. ¹¹ Núsáa te taká sutu, vasá kája'an-de ndita'an kivi kájatíñu-de, te kua'a jínu kásoko-dé suni suni-ni modo ja kája'ni-dé-ti, ko yúan ma kúu kuti kuánchaa kuáchi-i. ¹² Ko Cristo, ñn máa tú'un-ni jínu ñi soko-yá máa-yá ja sikí kuáchi-yó onde ñi káni, yúan-na te ñi nungoo-ya ichi ndává'a Dios, ¹³ ndátu-ya tiempo onde ná kúxiukú ñayivi kájito u'u tá'an jíin-yá, kuu-i teyu kuxndí ja'a-yá. ¹⁴ Chí jíin ñn máa tú'un-ni jínu ja ní soko-yá máa-yá, te ñi káni ní kayija ñayivi ndoo ñi sá'a-ya. ¹⁵ Te máa Espíritu Santo kúu-ya testigo nuu-yo sikí tú'un yúan, chí xna'an-ga ká'an-ya: ¹⁶ Ya'á kúu máa contrato nasá'a-ri jíin-i jíná'an-i, onde ná ndí'i taká kivi yá'a. Te chu'un-ri ley-ri iní añú-i. Te suni chísó-rí tu'un-ri-ún iní xini-í jíná'an-i, áchi máa Tatá Dios. ¹⁷ Yúan-na te ká'an-ga-ya: Ma núku'un kuti-gá iní-ri kuáchi ñi kasá'a-i jíin tiñu chá'an ní kasá'a-i, áchi-ya. ¹⁸ Núsáa te nú a ñi sá'a-ya tóká'nu iní-ya sikí táka-ún, tuká ñaún ío ja sokó-gá sikí kuáchi.

Ja núña ichi kivi-yó iní cuarto ij

¹⁹ Ja yúan, ñani, a chundéé iní-yo kivi-yó iní cuarto ij ándiví sá'a ñiñi máa Jesucristo. ²⁰ Chi ñi juña-ya ñn ichi jáa chakú, náva'a kivi-yó ichi yatá máa sá'ma ndita kaa, te yúan kuní ka'an ja máa yiki kúñu-ya kúu. ²¹ Te káñava'a-yó ñn sutu ñá'nu xaan ndíto ve'e Dios. ²² Núsáa te ná kándita-yó núu-yá, jíin añú-yo ja ío ndaa ja sikí tú'un kákandija va'a-yó, jíin añú ja ní ndundoo sikí táka tiñu jáni ñáa iní, chí ñi joso yuyú-yá ñiñi-yá sikí, jíin yiki kúñu-yó ja ní nakacha-yó jíin ndúcha ndoo. ²³ Ná kuiñi ñi'in-yó jíin tú'un ñi kaka'an-yo kákandija-yó te káñukuu iní-yo. Te ma káka yátá-yó núsáa, chí skíkuu va'a I'a ñi keyu'u tú'un-ún. ²⁴ Ná ndé'é vá'a-yó ndasa skandá-yo tá'an-yó, ja ná kúndá'ú-ga iní-i tá'an-i, jíin ja ná sá'a-i taká tiñu va'a. ²⁵ Ná nátaqa ná'in-yó, ma sía-yo natu'un kásá'a sava-i, chí sua ná ká'an ndéé-yó jíin tá'an-yó. Ko

ná kuítú-gá iní-ro sá'a-ró, chí kájini-ro já kuákuyani máá kivi-ún. ²⁶ Chí nú kusii iní-yó sá'a-yó kuáchi ja súan a ni jatá'ú-yó tú'un ndaa, tuká kéndoo kuti já kúu kuu-ga ja sikí kuáchi-ún. ²⁷ Chí sua in nuu yú'ú xaan-yó já ndón-da-ya sikí-yó íó, jín in nuu kánda yáá ñú'un íó, náva'a kókó ñáyivi kájito u'u tá'an jín-yá. ²⁸ Ñáyivi ní ské'ichí ley Moisés, jí'i ná'in-i, tú naún tu'un kúndá'ú iní íó, te nú ni kaka'an ndaa uu xí uní testigo. ²⁹ Tava-ro cuenta núsáá, chí naga ni kuu ja má ndó'o xaan-gá ñáyivi kuañú ja'a sikí Sé'e Dios jín já jáni iní-i ja káchá'an niñi contrato, vasa jín niñi-ún ni ndundoo-i, jín já sákátá-i nuu máá Espiritu ndiso tu'un luu. ³⁰ A kájini-yó núu I'a ni ka'an: Nani'in tá'an máá-rí jín-i, máá-rí kuá'a ya'u-i, áchí máá Tatá Dios. Te inga jínu ká'an: Máá Tatá Dios koto ncha-ya ndasa káa ñáyivi máá-yá, áchí. ³¹ In tiñu yú'ú xaan-yó sá'a, kúu ja júngava in ñáyivi iní nda'a Dios, I'a chakú. ³² Ko ná núku'un iní-ro sikí táká kivi ní kéndoo ichi yatá, chí ni nastúun-ya iní ja jiní tuní-ro. Yúan-na te nasaa ja sín sín tundó'o ni xndón-da-i sikí-ro. ³³ Chí in modo ni kaka'an ndijin-i sikí-ro, te ni kaxndó'o ndijin-i róó. Te inga modo suni ni kanduu-ró tá'an ñáyivi ní kando'o súan. ³⁴ Chí suni ni kundá'ú xaan iní-ro já kándeé vekaa. Te ni kakusii-ní iní-ro, vasa ni kasakuí'ná ñúkuún-i ndatíñu-ró, chí a kájini-ro já ondé andívi káñava'a-ró in ta'u vá'a xaan-gá, te koo ní káni. ³⁵ Ma sí-ro modo ja káchundéé iní-ro, chí kua'a xaan tá'u ndiso tu'un-ún. ³⁶ Chí kánúú koo paciencia iní-ro, náva'a ni'in-ro já ní keyu'u-yá, onde nú ni sá'a-ró tíñu játa'an iní Dios. ³⁷ Chí in núnúu-na te chaá máá I'a kii, te ma kúkuéé-ya, áchí. ³⁸ Ko máá ñáyivi ndaa-ri, chí sikí já kákandija-i te kuchaku-i. Ko nú ni jika yátá-i, ma kúsii iní añú-ri sá'a-i, áchí-ya. ³⁹ Ko yóó, nasu tá'an ñáyivi kásá'a súan kákuu-yó já káka yátá-yó te xnáa-yo máá-yó, chí sua kákuu-yó tá'an ñáyivi kákaku jín tú'un kákandija va'a-i.

11

Sikí tú'un kándija

¹ Te tu'un kándija-yó kúu modo ja jiní-yó já íó seguro taká ndatíñu káñukuu iní-yo, chí yúan kúu tuni ja íó ndija taká ndatíñu ja tú jiní-yó núu. ² Chí ni kákandija chaá aná'an, te ja yúan ní jatú'ún-yá-de. ³ Kákandija-yó, te yúan kájuku'un iní-yó já ní sáva'a Dios ñuyivi jín tú'un ni ka'an-ni-ya. Te chí ndatíñu ja tú jiní-yó núu, ni kuva'a ndatíñu ja á jiní-yó núu. ⁴ Ni kándija Abel, te yúan ní ja'mu-de ndatíñu ja vá'a-ga ni soko-dé nuu Dios vásá Caín. Súan ni kándija-de, te ni jatú'ún Dios ja íó ndaa-de, chí súan ni sá'a-ya já ní jatá'ú-yá ndatíñu ni soko-dé nuu-yá. Te vasa a ni jí'i-de, ko ká'an-ni-de jín tú'un ni kándija-de. ⁵ Ni kándija Enoc, te yúan ní naki'in-ya-dé kua'an-ya jín-de, te tú ní jí'i-de. Te tú ní ndénda kuti-dé ni kasá'a-i, chí ni naki'in Dios-de. Te onde ná té naki'in-ga-ya-dé, te ni jatú'ún Dios-de ja ní kusii iní-ya ní sá'a-de. ⁶ Ko nú tú kándija-yó, te ma kúsii iní Dios sá'a-yó, chí chaá kuni ja nuu Dios, kánúú kándija-de ja ndíto chakú-ya jín já kuá'a-ya yá'u nuu táká ñáyivi kánandúkú-i-ya. ⁷ Ni kándija Noé, te yúan ní ka'an ni'in Dios jín-de sikí sáva tíñu ja té kuni-ga-de nuu. Te ja ní chu'un iní-de, te yúan ní sáva'a-de in barco náva'a kaku-de onde jín ní vé'e-de. Ja súan kándija-de, te ni nakuxndíi-de sikí ñuyivi. Te ni nduu-de in chaá ní'in tá'u sikí já kéndoo ndaa-i ja kákandija-i. ⁸ Ni kándija Abraham, te yúan ní jandatu-de ni kenda-de kua'an-de kivi ní kana-ya xini-dé, náva'a ja-de in lugar nuu kuá'a-ya núu-dé kuu ta'u-dé. Te ni kenda-de kua'an-de, vasa tú jiní-de ndénu kí'in-de. ⁹ Ni kándija-de, te yúan ní ncha-de natu'un chaá jiká núu ñú'un ní keyu'u-yá ja kuá'a-ya núu-dé. Yúan

n̄i ncha-de in̄i ve'e kuii j̄ín Isaac j̄ín Jacob, ch̄i suni s̄uchí ní'in tá'an ta'u n̄ú ní keyu'u-yá-ún kákuu s̄uchí-ún. ¹⁰ Chi n̄i ñukuu in̄i-de koo ñn ñuu j̄ín cimientu, ja máa Dios kúu I'a chutá'an-ya te sá'a-ya-ún. ¹¹ Suni n̄i kandíja máa Sara, te yuán ní ní'in-ñá fuerza n̄i nuku'un se'e-ña, vasa ña'an numá n̄i kuu-ña. Te n̄i skáku-ña ñn se'e onde tiempo n̄i ja'a xaan kuiá-ña, chi n̄i kandíja-ña já skíkuu va'a máa Dios tu'un n̄i keyu'u-yá. ¹² Ja yuán súni súan n̄i kakaku kua'a-í n̄i sá'a ñn-ni cha, vasa a n̄i yii xaan-dé. Ko tata-de n̄i ndea xaan, natu'un tiñúú xíní ándíví, j̄ín natu'un ñití káa yu'u mar, ja má kúu ka'u-yó. ¹³ Nini kákandíja-de te n̄i kaji'i taká cha-ún, vasa tú ní káni'in-dé ja ní keyu'u-yá. Ko n̄i kande'é jíká-ni-de nuu, te n̄i kaka'an-de sa'an kúta'u j̄ín. Te n̄i kaka'an ndaa-de ja cháa jíká, j̄ín cháa káxiukú núu-ni, kákuu-de. ¹⁴ Chi cha kaka'an súan, a kástá'an ndijin-de ja kándúkú-de ñn ñuu máa-de ja kúxiukú máa-de. ¹⁵ Ch̄i nú ní nákan in̄i-de ñuu nuu ní kenda koyo-de-ún núú, ío modo ja náxío káva-de, nú ní kákuu-de núú. ¹⁶ Ko n̄i kakuni-de inga ñuu va'a xaan-gá ja ío onde ándíví. Ja yuán tú kúka nuu Dios nuu-dé kunání-yá Dios máa-de, ch̄i a n̄i sátu'a-ya ñn ñuu kuxiukú-de. ¹⁷ N̄i kandíja Abraham, te yuán ní soko-dé Isaac kivi ní jito ncha-ya-dé. Te máa tú'ún sé'e ñava'a-de, te sikí s̄uchí-ún n̄i ní'in-dé taká tu'un ja ní keyu'u-yá nuu-dé, ko n̄i io tu'a-de soko-dé-i ja kúu-i, ¹⁸ vasa n̄i ka'an-ya tú'un-i j̄ín-de: Onde ch̄i Isaac te kana-ri tata-ro te súan kunání, áchí-ya. ¹⁹ Chi n̄i tava máa-de cuenta ja á kuu naschakú Dios ñayivi má'ñú ndívi. Te suni natu'un j̄ín ñn tu'un yátá, te súan n̄i nani'in Abraham máa-i n̄i nachaku-i, natu'un súan. ²⁰ N̄i kandíja Isaac, te yuán ní jikan ta'u-dé ja'a Jacob, j̄ín Esaú, sikí taká tiñu cha kuee-ga. ²¹ N̄i kandíja Jacob, te yuán kivi já á yani kuu-de n̄i jikan ta'u-dé ja'a ndéndúú se'e yí José. Te n̄i chiñú'ún-de-ya vasa ndítuu-na-de xini vara t̄in-de. ²² N̄i kandíja José, te yuán kivi á kuyani kuu-de, te n̄i ka'an-de ja koo kivi ndénda ñayivi Israel, Te n̄i tá'ú-de tiñu nuu-í ndasa sá'a-i j̄ín yíki-dé. ²³ Kivi ní kaku Moisés n̄i kakandíja táa-i náa-i, te yuán ní chisa'í-de-i un̄i yoo, chi n̄i kajini-de ja lúu káa-i. Te tú ní káyu'ú-de acta ja ní sá'a rey. ²⁴ N̄i kandíja Moisés, onde kivi ní ja'nu-de. Yuán tuká ní já'a-de tu'un ja kúnání-de se'e sesí'í Faraón. ²⁵ Sua n̄i kuni-de ja koto-de tundó'o j̄ín ñayivi Dios, nasu já núnúu-ni kusii iní-de j̄ín tú'un s̄i iní ja ndíso kuachi. ²⁶ Ch̄i a n̄i tava-dé cuenta ja nú ka'an-i sikí-dé ja sikí Cristo, te kúka xaan-gá kuu-de sá'a, vasa já kúu taká yaka xu'ún ío in̄i ñuu Egipto, ch̄i a n̄i nde'é-de ja kuá'a-ya yá'u-de. ²⁷ N̄i kandíja-de, te yuán ní kenda-de ñuu Egipto. Te tú ní yú'ú-de, vasa kití in̄i rey. Te n̄i kanda-de, chi n̄i sá'a-de cuenta ja á nde'é-de nuu máa I'a tú jini ndijin-yo núu. ²⁸ N̄i kandíja-de, te yuán ní ja'ni-dé lélú Pascua, te n̄i joso yúyú-de niñi-tí, náva'a nú vai ndajá'a ká'ni-yá taká se'e núú, te ma ké'é-yá-i jíná'an-i. ²⁹ N̄i kakandíja-de, te yuán ní kuu n̄i kaja'a-ni-de sava sava ma'ñú mar kuá'á, natu'un nuu ñú'un íchí-ni. Te súan kándúkú cháa ñuu Egipto sá'a-de j̄ín ndúcha-ún kákuu-de núú, ko n̄i kókó-ni-cha-dé. ³⁰ N̄i kakandíja-i, te yuán ní jungoyo corral nama yúu ñúu Jericó, onde n̄i jinu n̄i kajikó ndúu-i ñuu-ún nuu usiá kivi. ³¹ N̄i kandíja Rahab, ña'an tiní in̄i, te yuán tú ní náa-ña ñn jinu-ni j̄ín ñayivi ní'in in̄i, ch̄i sua n̄i ka'an-ña tú'un ndéé iní j̄ín cháa n̄i kajito yu'u, te n̄i jatá'ú-ña-dé. ³² Naún ká'an-ga-ri núsáa. Ch̄i tuká tiempo ja káni-ga-ri tu'un Gedeón, tu'un Barac, tu'un Sansón, tu'un Jefe, tu'un David, tu'un Samuel, j̄ín tú'un taká cha n̄i kajani tu'un Dios onde sáa. ³³ N̄i kakandíja-de, te yuán ní kakundéé-de n̄i kat̄in-de so'o ñuu ná'nu, n̄i kasá'a-de tiñu ndaa, n̄i kani'in-dé tu'un n̄i keyu'u-yá, n̄i kajasu-de yu'u ndika'a jíná'an-ti, ³⁴ n̄i kanda'va-de ñu'un kayú yáa, n̄i kakaku-de yu'u machete, n̄i kanani'in iní-de ja ní kaku'u-de,

bueno ni'in ni kanduu-de ni sá'a-ya kivi ní kajatá'an-de nuu guerra, te ni kaskúnu-de soldado inga ñuu jíká já kajatá'an jín-de-ún kája'an. ³⁵ Ió ñasi'í ja ní kanani'in-ña se'e-ña já á ni kaji'i-i te ni kanachaku-i. Sava-de ni kando'o xa'an-dé ni kasá'a-i, ko tú ní kája'a-de tu'un ja kúu kaku-de, náva'a kundé-de nachaku va'a-ga-de. ³⁶ Sava-de ni kasákátá-i nuu-dé, te ni kaxndó'o-i-de jín cuarta, te suni ni kaju'ni-i cadena-de, te ni ka'in-de vekaa. ³⁷ Ni kaja'a-i yuu xiní-dé. Ni kaxiti-í-de jín sierra. Ni kaja'ni-í-de jín machete. Ni kajika-de ichi yá'a ichi yúan. Te ni kañu'un-de ñii ríi jín ñii ndíxí'ú. Ndá'ú-ni ni kata'an-de, ni kajito-de tundó'o, te ni kastá'an-i-de. ³⁸ Ni kajinu-de onde nuu ñú'un té'é. Te suni chii yuku ní kivi koyo-de. Te ni ka'in-de yau kava jín yau chii ñu'un. Te va'a xa'an-gá kúu taká cha-a-ún, nasu ñáyivi iní ñuyívi. ³⁹ Te taká cha yá'a, vasa ni jatú'ún-yá-de siki já ní kakandíja-de, ko tú ní kani'in-dé tu'un ni keyu-u-yá. ⁴⁰ Chi ni sátu'a Dios in tiñu va'a xa'an-gá ja kúu yóo jíná'an-yó, náva'a ma yija máa chá-a-ún, onde nú túu yóo.

12

I'a yóxnúu jín tú'un kándíja

¹ Kua'a xa'an testigo kájíko ndúu ñí núu-yo nátu'un viko nu'ún. Núsáa te ná cháxio-yó taká kuachi ncháa ve siki-yo, jín já jíkó ndúu ñí xín-yo, te jín paciencia ná kúnu-yó carrera máa-yó ja ní jani-ya núu-yo. ² Te ná ndé'é-yó núu Jesús, I'a yóxnúu jín tú'un kándíja-yó, te síyija-ya yóo jín. Te máa-yá, ni kanda-ya jín tundó'o cruz, chi ni ndatu-ya cháa kivi já kúsi iní-ya, te tú ní sá'a-ya cuenta ja kúka nuu-yá, te ni nungoo-ya ichi ndává'a Dios nuu mesa-ya.

Ja kuandéé iní-yo jín túndó'o

³ Ná kani iní máa-ró ndasa ni jandéé iní-ya jín ñáyivi kándiso kuachi, vasa ni kaka'an ndiva'a-i siki-yá, yúan ni'in-ro modo ja má kuítá-ro, ni ma kúu xa'an iní añú-ro. ⁴ Ko vasa kajatá'an-ró siki kuáchi, ko té chá'an-ga kaka ñíni já kasú-ro núu-ún. ⁵ Chi a ni kanaa iní-ro tú'un ká'an ndá'ú jín-ro nátu'un jín sé'e, te súan ká'an: Hijo máni, ma káva já'a iní-ro nú xndó'o máa Tatá Dios róó, ni ma kuítá iní-ro nú kána jín-yá nuu-ro. ⁶ Chi máa Tatá Dios xndó'o-ya ñáyivi kúndá'ú iní-ya, te skúun-ya yúnu xí sukun taká se'e ja játá'ú-yá, áchi. ⁷ Chi nú kuandéé iní-ro jín castigo jito-ró, te jika Dios jín-ro nátu'un jín sé'e-ya, xí ío se'e ja tú ndó'o-i sá'a táa-i náun. ⁸ Ko nú tú castigo jito-ró, nátu'un ni kando'o ta'an taká se'e, se'e kándikin ncha-ni kakuu-ró nú súan, nasu máa sé'e. ⁹ Ió inga tu'un. Yóo, ni kañava'a-yó táa máa-yó núu ní kakaku-yó, ni kaxndó'o-de yóo, te ni ka'io ja jínú'ún-yó núu-dé. Te naga ni kuu ja má kuándatu jínú'ún-ga-yo núu máa Táa nuu vái añú-yo, te kuchaku-yo núsáa. ¹⁰ Te cha-a-ún, jandaa ni kaxndó'o-de yóo, ko yaku-ni kivi ndasa ni kakuu iní máa-de. Ko I'a yá'a, chi ja ná kendo va'a-yó kuni-ya, náva'a ndundoo ta'an-yo jín-yá nátu'un máa-yá. ¹¹ Jandaa kúu ja ní in castigo jito-yó, tú kúsi iní-yo sá'a vina, chi sua kúkuí'a iní-yo sá'a. Ko kúkué-ga te jín tú'un vindaa vinené kendo ndaa suchí ní kaskuá'a jín. ¹² Núsáa te ná katin xa'an-ro jín ndá'a tívítá-ró, te nakani ni'in-ró sí'in-ró já kani yá'a kani yúan-ró. ¹³ Te sá'a-ró ichi ndóo kaka ja'a-ro, náva'a ma sana ñáyivi rengo, chi sua nduva'a-i. ¹⁴ Skuá'a-ró náva'a ná koo tu'un vindaa vinené iní-ro jín taká ñáyivi, jín já ná koo ndoo-ró jíná'an-ró, chi nú tú tu'un ndoo iní, te ma kúu kuni ni in ñáyivi núu máa Jito'o-yo. ¹⁵ Nde'é ví-ro jíná'an-ró, náva'a ma kaka yátá ní in-ró núu tú'un luu ío iní Dios, te suni náva'a ma ndú'u'a tuku iní ni in-ró. Te nú túu, chi ndukuí'a iní-ro sá'a, te nduchá'an kuá'a-í sá'a. ¹⁶ Te koto-ró náva'a ni in-ró ma kaka

téné, ni ma kújá'a iní-ro jíin-yá, nátu'un Esau, suchí já sikí ñin ko'o ndéyu ní xikó-i derecho-i ja kúu-i suchí núu. ¹⁷ Chí a jiní-ro já kúkuéé-ga te nī kuni-i ní'in-í ta'u-í sikí já kakán ta'u táa-i ja'a-í. Ko nī kendo ichi-i nī sá'a táa-i, chí tú ní ní'in-í modo nakani iní-i, vasa ndé'e nducha núu-í ndúkú-i. ¹⁸ Chí nasu ní jákoyo-ró núu ñin yuku já kúu tñn-yó, nuu kánda yáá ñú'un, nuu túún, nuu ñáa, jíin núu kée tachí xaán, ¹⁹ nuu jini so'o-ró ndé'e clarín, nuu ní'in ká'an-ya, chí ñayivi ní kajini so'o ní'in tu'un-ún, nī kaka'an ndá'ú-i ja má ká'an-ga-ya jíin-i. ²⁰ Chí tú ní kákanda-i jíin tíñu nī tá'ú-yá nuu-í: Nú ñin kiti ná kaku'un-ti yúku-ún, ná skée-ró yúu sikí-ti kuu-ti, xí túu-ró machete-ti, áchí. ²¹ Te jo xaán káa tíñu-ún nī kajini-i. Te ja yúan ní ka'an Moisés: Yú'ú xaán-rí, te kisi-i ruu sá'a, áchí-de. ²² Chí sua nī jákoyo-ró núu máa yúku Sion, te suni iní ñuu máa Dios, I'a chakú. Te ñuu-ún kúu ñuu Jerusalén cuenta andívi. Te suni nī jaq-ro núu kaxiukú kuá'a xaán mil ndajá'a-yá, ²³ te suni nuu tíku'nī ñayivi ní kanakaku xna'an-ga ja káyoso lista-i andívi, te suni nuu Dios, I'a kúu juez xini táká-i, te suni nuu ío añú taká ñayivi ndáa ja á nī kayija va'a, ²⁴ te suni nuu Jesús, I'a kúu yu'u núu sikí contrato jáa, te suni nuu máa ñíni ní joso yúyú já vá'a-ga ní'in tíñu vása ñíni Abel. ²⁵ Koto va'a-ró náva'a tú ské'ichi-ro I'a ká'an. Chí nú tú ní kákaku ñayivi já tú ní játá'ú-i chaá nī ka'an iní ñuyivi, naga nī kuu yóo nú tú kuatá'ú-yó máa I'a ká'an onde andívi. ²⁶ Chí jíin já ní ní'in nī ka'an-ya sáa, te nī kisi-ya ñuyivi. Ko vina a nī keyu'u-yá: Vasté ñin jínu-na kisi-ri, ko nasu máa ñin ñuyivi, chí suni onde andívi, áchí-ya. ²⁷ Te tu'un yá'a ja ká'an: Vasté ñin jínu-na, áchí, kuní ka'an ja chaxio-ya táká ndatíñu nī kakanda-ún, ndatíñu ja á nī kakuvá'a, náva'a ná kendo máa táká ndatíñu ja ní kakaku níi. ²⁸ Núsáa te a ní'in-yo ñin ñuu ja ní kaku níi, te ja yúan ná nákuatá'ú-yó núu Dios, te ná kuatíñu-yó núu-yá, te ná chíñú'ún-yó máa-yá, te ná kóo ja jíñú'ún-yó núu-yá, náva'a kusí iní-ya sá'a-yó. ²⁹ Chí Dios máa-yó, ñin ñu'un ja xndí'i já'mu kúu-ya.

13

Modo kuatíñu-yó núu-yá

¹ Ma júkuiñi-ro jíiná'an-ró já kúndá'ú iní-ro ñani-ro. ² Ma náa iní-ro já kóto ndá'ú-ro núu ñayivi jíká, chí súan nī kasá'a sava-de, ko naún kajini-de ja máa núu ndajá'a andívi ní kaja'a núu-de ve'e. ³ Ná núku'un iní-ro ñayivi ká'jin vekaa. Sá'a-ró cuenta ja súni ká'jin-ró vékaa jíin-i. Te suni súan sá'a-ró jíin cháa ja kánda-i sikí-dé, chí suni máa-ró kajini-ro tá'u-u-ro máa-ró. ⁴ Ma kasú-ro já tánda'a-í, te ná kóo jíñú'ún táká-ro jíin-i, te ma sáchá'an-ró jito-i. Chí ñayivi kájika téné, jíin ñayivi káisiki ncháa tá'an, máa Dios nakuxndí-ya sikí-í. ⁵ Ná káa kuu-ró, te ma chíñú'ún-ró xú'ún. Ná kúsí iní-ro jíin já tñn-ró víta ñú'ni. Chí máa-yá nī ka'an: Ná skíkuu ná'in-rí jíin-ró, te ma sía kuti-rí róo, áchí-ya. ⁶ Núsáa te kuu chundéé iní-yo ká'an-yo: Máa Jító'o-yo kúu I'a chindéé chítuu-ya rúu, te ma yú'ú-ri nú naún kuní ñayivi sá'a ndíva'a-i jíin-rí, achí-yo. ⁷ Ná núku'un iní-ro cháa nī kastá'an ichi núu-ro, chí nī kaka'an-de tu'un Dios jíin-ró. Ná ndáku-ró modo ndasa nī kakandíja-de, te ná ndé'é vá'a-ró ndasa nī kee tíñu nī kasá'a-de. ⁸ Jesucristo, chí ñin-ni káa-ya íku, jíin vína, jíin níi káni. ⁹ Ma nátu'u iní-ro yá'a, yúan, jíin síin síin sa'an jáa. Chí ío va'a ja ná kendo nī'in iní añú-yo sá'a tu'un luu ío iní-ya, ko nasu jíin ndéyu já tú ní'in tíñu kuti núu ñayivi chíñú'ún yúan. ¹⁰ Káñava'a-yó ñin-ni altar. Te chaá káatíñu iní ve'e ñii-ún, tú ká'io derecho-de ja kée-dé ja ío nuu altar-ún. ¹¹ Chí yiki jíin kúñu kiti kája'ni-dé-ún kayú, kája'mu-de ichi fuera yuñúu. Te níni kiti-ún, skívi sutu

ñá'nu iní cuarto ij, yúan sokó-dé nuu-yá cuenta sikí kuáchi. ¹² Suni súan Jesús, ni ndo'o-ya íchi fuera yuxé'é, náva'a jíin niñí-yá te sándoo-ya ñáyivi. ¹³ Núsáá te ná kéndá-yó kí'in-yo núu-yá ichi fuera yuñúu, te ná ndó'o ta'an-yo jíin-yá ja káka'an ndíva'a-i sikí-yá. ¹⁴ Chí yá'a tú káñava'a-yó ñin ñuu ja kéndoo ñí káni, chí sua kándúkú-yó ñin ñuu ja cháa kuee-ga. ¹⁵ Núsáá te jíin íchi ní juña Jesús, te nene ná nákana jaa-yó máá Dios, chí nátu'un ñin ja sokó-yo núu-yá kúu. Chí yá'á kúu máá tú'un xíin tíñu ja sá'a yu'u kándaku ñi'in sí'ví-yá. ¹⁶ Ma náa iní-ro sá'a va'a-ró, jíin ja kóto tá'an-ro, jíin sáva-ga-i, chí kúsii iní Dios sá'a yá'á, nátu'un ja á ni kasoko-ro ñin nuu-yá. ¹⁷ Ná chú'un iní-ro tú'un ká'an cháa kástá'an ichi núu-ro, te kuandatu-ro núu-dé, chí kándito-de añú-ro nátu'un kásá'a cháa ja níni náku'a-a-de cuenta. Nde'é náva'a kusii iní-de sá'a-de, te nasu ja nákuaka nuu iní-de, chí nú súan te tú ní'in tíñu ja kúu róo. ¹⁸ Ná kakán ta'u-ro já'a-rí jíná'an-ri, chí a kájani ndija iní-ri ja kájani va'a iní añú-ri, chí kákuni-ri kaka jíñú'ún-ri jíin táká-ni tíñu. ¹⁹ Te ká'an nda'ú téyí-ga-ri jíin-ró ja ná sá'a-ró súan, náva'a ná nájaa yachi-ga-ri nuu-ro. ²⁰ Te máá Dios kúu I'a ndíso tu'un kuaká'nu iní, te ni naschakú-ya máá Jító'o-yo Jesucristo ma'ñú ndíyi. Te Jesús kúu pastor ñá'nu ndíto yóo nátu'un ri. Te onde jíin máá niñí contrato ñí káni, ²¹ ná síyíja Dios róo, náva'a kuu sá'a-ró táká tíñu va'a, ndasa játa'an iní-ya. Te iní añú-ro ná sá'a-ya táká ja kúsii iní máá-yá nde'é-yá nuu, te onde jíin Jesucristo ná sá'a-ya-ún. Te nuu máá-yá ná nákana jaa-yó-yá ñí káni ñí kuiá. Amén. ²² Ko ká'an nda'ú-ri jíin-ró jíná'an-ró ñáni, ja má kití iní-ro sá'a tu'un ká'an nda'ú-ri jíin-ró yá'a, chí ni cháa-ri ñin tutu lúli yá'a nuu-ro. ²³ Kuni-ri ja ná júku'un iní-ro ja á ni kenda ñani-yo Timoteo vekaa, te jíin cháa-ún jande'é-rí róo te nú ncháa yachi-de. ²⁴ Ná sándéé iní táká cháa stá'an ichi núu-ro, achi-ro kúni-de, jíin táká ñáyivi ndóo. Te ñáyivi ñuu Italia káka'an-i ja ná sándéé iní-ro. ²⁵ Tu'un luu ío iní-ya ná kóo jíin táká róo jíná'an-ró. Súan ná kóo. Amén.

LA EPISTOLA UNIVERSAL DE SANTIAGO YA'A KUU CARTA SANTIAGO JA NI CHAA-DE NUU TAKA ÑAYIVI KAKANDIJA

¹ Máá-rí kúu Santiago, mozo Dios jíin Jító'ᵒ-yᵒ Jesucristo. Te cháa-ri tutu yá'a nuu ñayivi ndí'uxí uu tata Israel ja ní kajicha nuu-i. Ta'u-ro kúu.

Onde nuu Dios vai tu'un ndíchi

² Ñáni jíná'an-ró, ná kúsi xáan iní-ro te nú ni chaá tini nuu túndó'o siki-ro. ³ Chi a kájiní-ro ja nú koto nchaá-i róó ndasa kákandíja-ró, yúan-na te kuiñi ni'in-ró sá'a. ⁴ Te ná kuiñi ni'in-ró ndíta'an kivi, náva'a yija va'a téyíí-ró. Te ni ma kúu falta ni in nuu-ro. ⁵ Te nú ndé in róó kúu falta ja kóo ndíchi-ró, te kakan-ro núu Dios, te kua'a-ya núu-ro, chi máá-yá, ja'a kua'a-ya nuu táka ñayivi, te tú kána jíin-yá nuu-í. ⁶ Ko nú kakan-ro, te ná kándíja-ró, te ma káni siki iní-ro. Chi chaá ja jáni siki iní-de, natu'un su'ma mar ja ndóna sá'a tachi, te yá'a yúan ndéché-chá kua'an-cha, súan kúu-de. ⁷ Chaá yúan, ma káni iní-de ja ní'in-dé in ndatíñu nuu Jító'ᵒ-yᵒ, ⁸ chi máni natu'u iní-de, te ya'a yúan jáni iní-de. ⁹ In ñani yínúu, ná kúsi iní-de, chi kúñá'nu-de jíin-yá. ¹⁰ Ko ñani kúka, ná kúsi iní-de ja ní ndusúchi-de nuu máá-yá. Chi natu'un ita yuku, súan-ni naa-dé. ¹¹ Chi nú ni kana-ni ndikandii te ni kuní'ni-ni, te ichi-ni yuku. Te jungava-ni ita, te naa-ni ja lúu káa. Suni súan-ni nda'va chaá kúka jíin táka tíñu sá'a-de.

Siki ja jito nchaá-i yóó

¹² Xáan ndatu koo chaá kéndoo ni'in vasa ni jito nchaá-i-de. Chi nú a ni jatú'un-yá-de, te ni'in-dé premio ja kúchaku-de, chi a ni keyu'u Dios ja kuá'a-ya premio nuu ñayivi maní jíin-yá. ¹³ Te nú náké'é-i in chaá, te ma ká'an chaá-ún ja Dios náké'é-yá-de. Chi ma kúu naké'é-i Dios ja sá'a-ya tíñu ñáá, ni tú náké'é-yá ni in ñayivi. ¹⁴ Chi in chaá, nú kuáxán iní-de, yúan kúu ja skaní-ún iní-de te ñú'un-ún-de, súan náké'é-i-de jíin máá-de. ¹⁵ Te tu'un kuáxán iní-de, nú a ni yija, skáku kuachi. Te kuachi-ún, nú a ni ja'nu, kuu chaá-ún sá'a. ¹⁶ Ñáni máni, ma xndá'ú-ro máá-ró jíná'an-ró. ¹⁷ Taká ja kúta'u-yᵒ, ja lúu ja vá'a kúu, chi kii ichi ándívi te kúun vai onde nuu máá Táa-yᵒ, I'a xín táka ndua luz. Te máá-yá, in-ni ku'a stúun-ya, ni tú natu'u kuti iní-ya.

Kájiní so'o-i te tú káskíkuu-i

¹⁸ Chi ni kuu iní máá-yá, te ni nakaku-yó ní sá'a-ya jíin tú'un ndaa, náva'a kuu-yó natu'un se'e núu núu táka ñayivi-yá. ¹⁹ Ñáni máni, ja yúan táka róó, yachi ná kúni so'o-ró, ko kuéé ka'an-ro, te kuéé kití iní-ro. ²⁰ Chi tu'un kití iní in chaá, tú jika tíñu ndaa Dios sá'a. ²¹ Núsáa te ná síá-ro táka tíñu chá'an jíin táka tu'un ñáa ja ní kukútu-ro jíin. Te ná kóo vitá iní-ro, te kuatá'ú-ró tú'un ni tin iní-ro, chi tu'un yúan kúu ja kúu nama róó jíná'an-ró. ²² Skíkuu-ró jíin tú'un máá-yá, náva'a ma kúni so'o sáni-ró. Chi nú túu, te xndá'ú-ro máá-ró. ²³ Chi nú in chaá, jini so'o-de tu'un-ún, te tú skíkuu-de, chaá yúan kúu-de natu'un in chaá ndé'é-de nuu-dé nuu espejo ndasa yúkú jito-de. ²⁴ Chi ndé'é-de nuu-dé, te nú kua'an-de, te náa-ni iní-de ndasa jito-de. ²⁵ Ko nú ndé chaá nándúkú víi-dé máá ley va'a, ley ja káka kuu ndicha-na-yᵒ sá'a, te nú kuuu-de jíin, na tú jini so'o sáni-de, ni ja náa iní-de, chi skíkuu-de tu'un ká'an, yúan-na te chindéé chítuu Dios tíñu sá'a-de. ²⁶ Nú kándeé in chaá ma'ñú-ró, te jáni iní-de ja bueno chíñú'ún-de Dios, te túu ja jíñú'ún yáa-dé, chi sua xndá'ú-ún añú-de,

chaa-ún chíñú'ún sáni-de-ya. ²⁷ ñin chaa ja chíñú'ún níña-de chíñú'ún ndíja-de máá Táa-yo Dios, chaa-ún sá'a-de tiñu yá'a: Koto va'a-de suchi lá'ú jíin ñá'an viuda nú ío tundó'o káta'an-i. Te koto va'a-de máá-de, náva'a tú kuchá'an-de sá'a ñuyívi.

2

Siki tú'un tú kunchaa nuu

¹ Ñani máá-rí, ma kunchaa nuu-ro ní ñin ñayívi, chi kákandíja-ró núu máá Jíto'o-yo Jesucristo ja ndii ncháa-ya. ² Chi nú ja ñin chaa ini ve'e nuu kándutútu-ró, te ñú'un xe'e oro nda'a-dé, te ñú'un-de sa'ma lúu, te nú suni ja ñin chaa ndá'ú ñú'un-de sa'ma ndá'ú, ³ te nú koo jíñú'ún-ró núu cháa ñú'un sa'ma lúu-ún, te nú ka'an-ro jíin-de: Yá'a jungoo-ní chi ío va'a, achi-ro, te nú ka'an-ro jíin cháa ndá'ú-ún: Jían-ní kundii-ro, xí yá'a-ni jungoo-ró chí silla-ri, achi-ro, ⁴ á nasu cháa kájani ñáá ini ni kanduu-ró já súan kanchaa nuu-ro ñayívi náun. ⁵ Ñani máni, chu'un ini-ro tú'un ká'an-ri: Nasu ní kaji Dios chaa ndá'ú ini ñuyívi yá'a, ja ná kúkúká-de jíin tú'un kándíja, te ni'in-dé ta'u-dé ini ñuu nuu tá'ú-yá tiñu. Nasu súan ni keyu'u-yá ja kuá'a-ya núu ñayívi maní-yá jíin xí túu. ⁶ Ko róó, chi ni ja'a-ró túka nuu cháa ndá'ú. Á nasu kátin chaa kúká-ún so'o-ró, te á nasu súni chaa-ún káñu'un-de róó ki'in-ro núu justicia, xí túu. ⁷ Te nasu máá-de kakuu chaa káka'an ndiva'a siki sí'ví vá'a ja káinání-ró náun. ⁸ Chi nú kaskíkuu ndíja-ró tú'un kánúú-gá ká'an ley, natu'un yóso núu tutú ii: Kundá'ú ini-ro tá'an-ró, natu'un kúndá'ú ini-ro máá-ró, áchí. Va'a sá'a-ró nú súan. ⁹ Ko nú ncháa nuu-ro ñayívi, a ni sá'a-ró kuáchi nú súan, te a ni nakuxndíi ley siki-ro já súan kástívi-ro. ¹⁰ Chi chaa stívi ñin-ni tu'un ley, vasa a ni skíkuu ndi'i-de, te ndonda níi ley siki-dé. Chi natu'un ni stívi ndi'i-de. ¹¹ Chi ni ka'an Dios: Ma kúsiki ncháa tá'an-ró. Te suni máá-yá ni ka'an: Ma ká'ni-ro ndíyi. Bueno, vasa tú ní ísiki ncháa tá'an-ró, ko nú ni ja'ni-ro ndíyi, a ni kuu-ró cháa ni stívi níi ley nú súan. ¹² Súan ka'an-ro, te súan sá'a-ró jíná'an-ró, te sá'a-ró cuenta ja máá-ró kakuu chaa ja kúnda tiñu-ró sá'a ley ja skáka kuu ndicha-na róó. ¹³ Chi ñin chaa, nú tú ní kúndá'ú ini-de tá'an-de, te máá ley juicio, ma kúndá'ú ini-ún-de. Ko tu'un kúndá'ú ini, ni'in-ga kúu vása ley juicio.

Tu'un kándíja jíin tú'un skíkuu

¹⁴ Ñani máá-rí jíná'an-ró, nú ká'an ñin chaa ja kándíja-de, te nú tú tiñu skíkuu-de jíin, te ndénu ní'in tíñu tu'un kándíja-de-ún. Á kuu kaku-de sá'a máá tú'un kándíja-ni-de-ún. ¹⁵ Te nú ñin ñani-yo xí ñin kuá'a-yó jika té'ndé-i, te nándi'i-i ja kúchaku-i taká kivi, ¹⁶ te nú ñin róó ka'an-ro kúni-i: Ma yú'ú-ro, chi ni'in-ro kú'un-ró te kuvixi-ro, te ni'in ná'in-ró kée-ro, achi-ro, te nú tú ní já'a-ró já kánandi'i-i kuchaku-i, te ndénu ní'in tíñu tu'un-ún. ¹⁷ Suni súan kúu ñin ñayívi kándíja, chi nú tú jíku-i jíin máá tíñu, te a ni jí'i ii máá tú'un kándíja-i-ún. ¹⁸ Ko sanaa te ka'an ñin-ró: Róó kándíja-ró, te ruu jíku-ri jíin tíñu va'a, achi-ro. Núsáa te ná stá'an máá-ró núu-rí ndasa kándíja-ró vasa tú jíku-ró jíin tíñu, te ruu, onde jíin tíñu jíku-ri, te ná stá'an-ri nuu-ro ndasa kándíja-ri. ¹⁹ A kándíja-ró já ñin-ni Dios ío. Bueno sá'a-ró. Suni súan kákandíja ja'ú te kákisi-i ja yú'ú. ²⁰ Róó, chaa xini ñáá, stá'an-ri nuu-ro kúni-ro náun. Ñayívi kándíja, te nú tú jíku-i jíin tíñu, máni kándíja sáni-i. ²¹ Táa-yo Abraham, tú ní kéndo ndaa-de jíin tíñu ni sá'a-de, ná ni soko-dé se'e-de Isaac nuu altar náun. ²² Á tú jini-ro já tú'un ni kándíja-de-ún, ni chindéé tá'an jíin tíñu ni sá'a-de. Te tu'un ni kándíja-de-ún ni skíkuu va'a-de onde jíin tíñu ni sá'a-de. ²³ Te súan ni skíkuu tu'un ká'an tutu

ij: Abraham n̄i kandíja-de nuu Dios, te ja yúan ní chi'i-ya cuenta-de ja á n̄i kendo ndaa-de, áchí, te n̄i nakunání-de amigo Dios. ²⁴ Núsáá te a n̄i kajini-ro ja kendo ndaa ñn ñayivi jíin tíñu sá'a-i, nasu má ñn-ni ja kándija-i nuu-yá. ²⁵ Suni súan jíin Rahab, ña'an tiní in̄i-ún, ná n̄i jatá'ú-ña ndájá'a Josué, te n̄i chu'un-ña-dé inga ichi kája'an-de, á tú ní kendo ndaa-ña jíin tíñu n̄i sá'a-ña-ún. ²⁶ Ch̄i nátu'un a n̄i ji'i yiki kúñu ja tú ñú'un tach̄i iní, suni súan a n̄i ji'i tu'un kándija, te nú tú jíku jíin máá tíñu.

3

Tu'un sikiyáa-yo

¹ Ñáni máá-rí jíná'an-ró, ma cháa in̄i kua'a-ro kúu-ró maestro, ch̄i a kájin-ro ja yóo, ja kástá'an-yo tú'un, n̄i'in-ga nandakan-ya cuenta nuu-yo kivi cháa juicio. ² Chi taká-yo, ío tin̄i tíñu kástivi-yó. Ko nú ñn cháa nú tú stívi-de tíñu jíin tu'un ká'an-de, cháa a n̄i ta'u vá'a in̄i kúu-de. Te suni kúndé-de jíin ní máá-de já'nu-de. ³ Ch̄i a kájin-ro ja káchu'un-yó freno yu'u caballo náva'a kuandatu-ti núu-yo, te súan já'nu-yo-ti jíin ní máá-ti. ⁴ Suni súan barco vasa ná'nu xaan, te chundá'a tach̄i xaan kuá'an, ko vatu-ni tá'nu nuu jíin ñn su'ma lúli sá'a cháa skáka, ndé onde n̄i kuu in̄i-de ki'in-de jíin. ⁵ Suni súan yáa-yo, chi vasa ja lúli-ni kúu, ko xaan sátéyí máá. Ch̄i nátu'un kayú ñn yuku ká'nu xaan sá'a ñn ñu'un lúli, súan kúu ya'á. ⁶ Te yáa-yo kúu nátu'un ñn ñu'un. Suni nátu'un ñn ñuyivi ñáá kúu yáa kánde ma'ñú taká-ga kuñu-yó, te kúchá'an ní-yó sá'a. Ch̄i infierno n̄i tuu ñu'un yáa, te yáa-ún túu ñu'un ní ñuyivi yúkú. ⁷ Chi taká kiti jíin tisaá, ko jíin kiti ñú'un ch̄i mar, tá'nu-ti te ndúu manso-ti sá'a ñayivi. ⁸ Ko ni ñn cháa ma kúu ka'nu-de yáa-dé. Ch̄i ñn kuñu ñáá ja má kúu ka'nu-de kúu. Te ñú'un chítú nátu'un nducha kuñi-ti ja já'ni ndíyi. ⁹ Ch̄i jíin yáa-ún nákana jaa-yó máá Táa-yo Dios, te suni jíin yáa-ún ká'an ndiva'a-yó sikí ñayivi, vasa muestra ch̄i Dios n̄i kuva'a-i. ¹⁰ In̄i ñn-ni yu'u kenda tu'un va'a jíin tú'un ndiva'a. Ñáni máá-rí, tú ío va'a ja súan koo. ¹¹ Á kana nducha vixí jíin ndúcha uá in̄i ñn-ni nuu sókó náún. ¹² Ñáni máá-rí, á kuu kuun nde'e oliva xin̄i yúnu mékexe, xí ndé'e mékexe xin̄i yúnu uva. Núsáá te suni súan ma kúu kana nducha ú'a jíin ndúcha vixí in̄i ñn-ni sókó.

Tu'un ndíchi já vái ichi ándívi

¹³ Ja máá-ró jíná'an-ró, ndé ñn-de ndíchi te ndito xin̄i-dé. Ná káka kuu va'a-de jíin tíñu sá'a-de, ná kuní jíin núu máá-ró, te ná koo súchí iní-de vasa ndíchi-de. ¹⁴ Ma stívi-ró tú'un ndaa máá-yá jíin tú'un tú'ún ká'an-ro. Ch̄i nú tu'un kuásún téyí iní jíin tú'un tixín iní ñú'un in̄i añú-ro, nasu ja sávixi-ro máá-ró kúu-ún. ¹⁵ Te tu'un ndíchi modo jian, nasu ja kí ichi ándívi kúu, chi tu'un ñuyivi, tu'un yúkú, tu'un kui'na kúu. ¹⁶ Chi nuu ío tu'un kuásún iní jíin tixín, yúan ío tu'un sáká núu jíin taká tíñu káñáá. ¹⁷ Ko tu'un ndíchi kí ichi ándívi xnáñúú-ga ndiso tu'un ndoo, yúan-na te júkuiñi tixín sá'a, te suni ndiso tu'un vitá in̄i, tu'un juku'un yach̄i in̄i, tu'un kúndá'ú in̄i tá'an, tu'un sá'a tíñu va'a, tú náku'ndíi sikí tá'an, tú ndiso tu'un yóso yú'u. ¹⁸ Te máá tíñu ja kenda ch̄i tu'un ndaa kúu tu'un vindáa vinené kásá'a ñayivi kánasámaní tá'an.

4

Ma koo maní-yo jíin ñuyivi

¹ Ndénu káku pleito jíin tixín kásá'a-ró. Á nasu sikí já ndío iní-ro kúu. Te tu'un yúan kájatá'an iní-ro. ² Kándio iní-ro, ko tú káñava'a-ró. Já yúan kája'ni-ro ndíyi. Te kákukuásún iní-ro, ko tú káni'in-ro. Já yúan kájatá'an-ró te kákutixín-ró. Tú káñava'a-ró chī tú kájikan-ro. ³ Kájikan-ro ko tú káni'in-ro, chī ñáá-ni kájikan-ro náva'a síjita sáni-ró jíin tú'un kúsii iní-ro. ⁴ Ñayivi káisiki ncháa Dios kákuu-ró. Á tú kájiní-ro já tú'un kúmani jíin ñúyivi kúu tu'un jíto u'u tá'an jíin Dios. Chi cháa maní jíin ñúyivi, cháa jíto u'u tá'an jíin Dios kúu-de. ⁵ Te tu'un ká'an tutu ii, máa Espíritu já ncháa iní-yo, já ní ja'a-ya núu-yo, kúkuíni iní-ya ndasa jíkayó, áchí. Á kájani iní-ro já ká'an sáni tu'un-ún náún. ⁶ Ko já'a-ga-ya tú'un luu ío iní-ya núu-yo. Yuán ká'an: Dios, jasú-ya núu cháa vixi, te já'a-ya tú'un luu ío iní-ya núu cháa vitá iní, áchí. ⁷ Kuandatu nuu Dios jíná'an-ró núsáa, kasu nuu kuí'na te kunu koto róó. ⁸ Kandita nuu Dios, te máa-yá ná kándita-ya núu-ro núsáa. Róo cháa kásá'a kuachi, nasándoo nda'a-ro, te róo cháa kájani in kájani uu iní-ro, nasándoo añú-ro. ⁹ Ná tá'u'u iní-ro. Ná kúkuí'a iní-ro. Te ná ndé'e-ro. Vasa kájaku-ro ko ná ndé'e kó'ó-ró. Vasa kákusi iní-ro ko ná ndúkuí'a iní-ro. ¹⁰ Sá'a súchí iní-ro núu Dios, te máa-yá sáñá'nu-ya róó. ¹¹ Ñáni, ma kútuku iní-ro kóto-ró tá'an-ró. Chi cháa kútuku iní-de jíto-de ñani-de, xí nákuwndí-de sikí ñani-de, cháa-ún kútuku iní-de jíto-de ley, te nákuwndí-de sikí ley. Ko róó, nú nákuwndí-ró sikí ley, nasu cháa skíkuu ley kúu-ró, chī in juez kúu-ró nú súan. ¹² Máa in-ni I'a kúu já já'a ley. Te máa-yá kuu nama-ya yóo xí xnáa-yá yóo. Te róó, ndé cháa kúu-ró já nákuwndí-ró sikí tá'an-ró núsáa. ¹³ Róo ñayivi já káka'an: Vina xí yúchaan te kinglyo-yo ñúu yúan, te yúan kuxiukú-yo in kua, te kuaan-yo xikó-yo, te ni'in-yo sikí, áchí-ro. Ná kúni ná'in-ró, ¹⁴ chī tú kájiní-ro ndasa kuu kivi yúchaan, chī naún já kaxáan kúu vida-ro. Jandáa já máa yokó-ni kúu, já in núnúu-ni vai. Yúan-na te nducha-ni ki'in. ¹⁵ Ko va'a-ga ná ká'an-ro: Nú kuní máa Jító'o-yo, te kuchaku-yo te sá'a-yo yá'a xí sá'a-yo yúan, achí-ro. ¹⁶ Ko vina, chī máni kásavixi-ro máa-ró, já kásatéyí-ró máa-ró. Te tiñu ñáa kúu nú suán sávixi-yo máa-yo. ¹⁷ Te nú ndé ñayivi jiní-i modo sá'a-i tiñu va'a, te nú tú skíkuu-i, te kuachi-i kúu nú súan.

5

Sikí cháa kúka

¹ Ko róo cháa kúka jíná'an-ró, ná ndé'e-ro te ná kána jikó'ó-ró, chī kii tundó'o sikí-ro. ² Chī ndatiñu kúka ñáva'a-ró, a ni kate'yu. Te a ni yaji tixixin sá'ma-ro. ³ Te oro jíin plata káñava'a-ró, a ni jita ni kana si'in yóo. Te si'in yóo-ún, nátu'un kani ndaa tu'un sikí-ro, te kaji kúñu-ró nátu'un sá'a ñu'un. Chī a ni kaya máa-ró yají-ro ndasa kuu-ró kivi ndí'i-na. ⁴ Ni ka'io sava cháa kája'nu trigo-ro, te tú ní kácha'u-ró-de. Vina te nátu'un kána kó'ó máa yá'u-de-ún. Te máa Tatá Dios, I'a xíin táka ndajá'a, suni jini so'o-ya já kákana jaa máa cháa kája'nu-ún. ⁵ A ni kaichaku kúka-ró iní ñuyivi yá'a. Te ni kasá'a-ró táka tiñu ni kakaní iní-ro, te ni jito ñúkuún-ró máa-ró vasa kivi-ún ní ji'i kua'a ñayivi. ⁶ Ni kanakuxndí-ró sikí cháa va'a, te ni kaja'ni-ro-dé. Ko máa-de tú jasú-de nuu-ro.

Jíin paciencia kundatu-yo ncháa-ya

⁷ Ñáni, núsáa te ná kúndatu-ró jíin paciencia onde kivi ncháa máa Jító'o-yo. Nde'e-ró ndasa jíin paciencia ndatu cháa jíto onde ná cháa sau ñá'an jíin sau kué, te ni'in-dé nuní lúu já'a ñu'un. ⁸ Suni súan koo-ró paciencia jíná'an-ró, te ná kuíni ni'in-ró jíin iní jíin añú-ro, chī kuakuyani ncháa máa Jító'o-yo. ⁹ Ñáni jíná'an-ró, ma kútuku iní-ro kóto-ró tá'an-ró, náva'a ma nákuwndí-ya sikí-ro.

Ch̄i máá I'a sándaḡ kuachi-yó, nátu'un a kándij-ya yúxé'é. ¹⁰ Ñáni máá-rí jíná'an-ró, ná skuá'a-ró ndasa n̄i kasá'a cháa n̄i kajani tu'un máá Tatá Dios onde sáá, chi vasa n̄i kando'o-de ko n̄i ka'io paciencia-de. ¹¹ Vina káka'an-yo já xáán ndatu ñayivi káandéé iní. A n̄i kajini tu'un-ró ndasa n̄i jandéé iní Job, te suni a kájin̄i-ro ndasa kenda taká tiñu kuní máá Jító'o-yo, ch̄i xaḡan ndá'ú in̄i-ya yóo te va'a in̄i-ya jín-yó. ¹² Ñáni máá-rí, kánúú-gá ja má chísó tú'un téyíí-ró, ni tu'un andíví, ni tu'un ñuyivi, ni inga tu'un ma ká'an téyíí-ró. Ch̄i nú ka'an-ro tú'un kuu, te máni tu'un kuu-ún ka'an-ro. Te nú ka'an-ro tú'un túu, te máni tú'un túu-ún ka'an-ro, náva'a tú nakuxndíi-ya sikí-ro.

Tu'un kakan ta'u já'a tá'an

¹³ Á ío ñin róo ja ndó'o. Ná kakán ta'u-ro núsáá. Á ío ñin róo ja kúsi iní. Ná káta-ró ñin yaa ñi núsáá. ¹⁴ Á ío ñin róo ja kú'u. Va'a-ga ná kána-ró xiní cháa kákuu nuu iní tiku'ni. Te ná kakán ta'u-dé ja'a cháa kú'u-ún. Te jín s'í'ví máá Jító'o-yo, ná chí'i-de aceite cháa-ún. ¹⁵ Te nú kákandíja-de hora kájikán ta'u-dé, te nduva'a cháa kú'u-ún, ch̄i máá Jító'o-yo, nasáva'a-ya-dé. Te nú kuachi ndíso-de, te koo tuká'nu in̄i nuu kuáchi-de. ¹⁶ Ja yúan ná nákan̄i ndaa-ro kuáchi-ró núu tá'an-ró, te kakan ta'u-ro já'a tá'an-ró náva'a ná nduva'a-ró. Ch̄i ñin cháa va'a nú kakan ta'u-dé, te kuu sá'a-de kua'a tiñu ñá'nu jín tú'un jikán ta'u-dé. ¹⁷ Ch̄i Elías, suni nátu'un ká'io-yó vina súan n̄i kaa-de onde sáá. Te n̄i jikan ta'u-dé ja má kúun sau, te tú ní kúun-cha núu ñú'un yá'a un̄i kuia iñu yoo. ¹⁸ Te inga jínu n̄i jikan ta'u-dé. Te n̄i ndii sau íchi ándíví. Te n̄i nana tuku taká ndatíñu nuu ñú'un yá'a. ¹⁹ Ñáni jíná'an-ró, te nú ñin róo n̄i kenda-ró íchi ndáa, te inga-ro ná náchu'un íchí tá'an-ró, ²⁰ yúan-na te kun̄i-ro já nú ñin róo n̄i nachu'un íchí-ró cháa n̄i kivi kuachi, a n̄i nama-ró ñin cháa kuu, te suni kasu-ro núu kuá'a kuáchi nú súan.

LA PRIMERA EPISTOLA UNIVERSAL DE SAN PEDRO APOSTOL YA'A KUU CARTA HN JA NI CHAA SAN PEDRO APOSTOL NUU TAKA ÑAYIVI KAKANDIJA

¹ Máa-rí kúu Pedro apóstol nuu Jesucristo. Te cháa-ri tutu yá'a nuu róo ñayivi jíká, ja ní kajicha nuu-ró káxiukú-ró ní ñúu Ponto, Galacia, Capadocia, Asia, jín Bitinia. ² Chi máa Táa-yo Dios, ni jini-ya róo onde jín tiempo, te ni kaji-ya róo jíná'an-ró. Te a ni kandundoo-ró ní sá'a máa Espíritu, náva'a kuandatu-ro núu Jesucristo, te koso yúyú-yá niñi-ya siki-ro. Tu'un luu ío ini-ya jín tú'un kuaká'nu ini ná ndeá ini-ro jíná'an-ró.

Tu'un ñúkuu ini

³ Ná nákana jaa-yó máa Dios, Táa Jito'o-yo Jesucristo. Chi ni kundá'ú xaan ini-ya yóo. Te ni nakaku-yó já kúchaku-yo, te kañukuu ini-vo ní sá'a-ya jín tú'un ja ní nachaku Jesucristo ma'ñú ndiyi, ⁴ náva'a ni'in-yo hn ta'u já má té'yu kuti, ni ma kúchá'an kúti, ni ma xí kuti, chi yíva'a ini andíví já siki yóo. ⁵ Chi yóo kúu ñayivi kákandíja, te ja yúan ndíto Dios yóo jín fuerza-ya náva'a nama-ya yóo kivi sándí'i-na, natu'un a ni sánda-ya. ⁶ Ja yúan kákusi ini-ro, vasa tini tundó'o kájito níni-ro yakú-ni kivi. ⁷ Chi tundó'o-ún, kájito nchaa róo nú kákandíja va'a-ró. Te tu'un kákandíja-ró, luu-ga kaa vasa oro, chi vasa kájito nchaa-i oro jín ñú'un, ko hn kivi te naa. Te tu'un kákandíja va'a-ró, nakana jaa-i Jesucristo sá'a, te jín tú'un jínú'ún ká'an-i nduñá'nu-ya sá'a kivi kenda ndijin-ya. ⁸ Te máa-yá, vasa té kuni-ga-ro núu-yá, te mani-ro jín-yá, te kákandíja-ró-yá. Vasa tú kánde'é-ró núu-yá vina, te kákusi xaan ini-ro te kánkana jaa-ró-yá. ⁹ Chi ja ní kákandíja-ró te ní'in-ro tá'u-ro já kaku añú-ro. ¹⁰ Chaa ni kajani tu'un Dios onde sáa, ni kaka'an-de ndasa chaa tu'un luu ío ini-ya núu-ro. Te suni ni kánde'é vá'a-de, ni kándúkú víi-dé tu'un ndasa kaku-yó. ¹¹ Te ni kanandúkú ñúkúun-de ja ná júku'un ini-de ndé kivi jín ndé tiempo kuu tu'un ni ka'an Espíritu Cristo jín-de, chi onde jín tiempo ni jani-ya tú'un nuu-dé ndasa kii tundó'o siki Cristo jín ndasa nduñá'nu tuku-ya nú ná já'a tundó'o-ún. ¹² Te ni stá'an-ya núu cháa-ún ja násu já kuu máa-de, chi sua ja kuu máa-yó kuu tu'un ni kajani-de. Te vina a ni kajini so'o-ró tú'un-ún chi chaa ni kajani tu'un va'a nuu-ro ní sá'a Espíritu Santo ja ní kii ichi ándíví, suni ni kajani-de tu'un-ún nuu-ro. Te taká ndajá'a Dios kájítú ini-ya ndúkú víi-yá taká tu'un-ún.

Siki tú'un koo ndoo-yó

¹³ Ja yúan ná koo ndito ini ja jiní tuni-ro, te koo kuándí'i-ro. Te kuñukuu téyí ini-ro já ní'in-ro tú'un luu ío ini-ya já kuá'a-ya núu-ro kivi kenda ndijin Jesucristo. ¹⁴ Te natu'un se'e káandatu va'a, súan ná koo-ró. Te ma sá'a-ró tíñu ni kakaní ini-ro sáa, ná tú ní kájuku'un kuti ini-ro. ¹⁵ Chi natu'un ío ndoo máa I'a ni kana xini-ro, suni súan ná koo ndoo-ró jín taká tíñu kásá'a-ró. ¹⁶ Chi súan yoso núu tutú: Ná koo ndoo-ró jíná'an-ró, chi ruu ío ndoo-ri, áchí. ¹⁷ Te máa-yá, tú ncháa nuu-yá ñayivi, ko sánda-ya taká tíñu-i ndasa kásá'a hn hn-i. Te nú ká'an nda'ú-ro jín-yá natu'un jín Táa-ro, núsáa te ná chíñú'ún-ró-yá taká kivi já kájika tatú-ro yá'a. ¹⁸ Chi a kájiní-ro ndasa ni kájika sáni-ró jín táninu ni kaja'a táa-ro núu-ro sáa. Ko ni nakuaan-ya róo nuu táninu-ún. Ko nasu jín ndátíñu ja té'yu, natu'un oro jín plata, ¹⁹ chi sua jín niñí Cristo ja yá'u xaan ncháa ni nakuaan-ya róo. Chi máa-yá kuu natu'un hn lélú vá'a kiti

tú káchá'án, ²⁰ ch̄i súan a n̄i teta'an Dios máá Cristo onde ná té jukuiñi-ga ñuyivi, te n̄i kenda ndijin Cristo kivi kuandi'i-na, siki já ní kundá'ú in̄i-ya róo. ²¹ Te kákandija-ró núu Dios sá'a Jesús. Chi n̄i nachaku-ya má'ñú ndiyi, te n̄i nduñá'nu-ya ní sá'a Dios. Ja yúan kákandija-ró núu Dios, te káñukuu in̄i-ro-yá. ²² A n̄i ndundoo añú-ro, chi n̄i kajandatu-ro núu tú'un ndaa n̄i sá'a Espiritu jín-ró, náva'a kundá'ú ndija in̄i-ro ñaní-ro. Núsáá te ná kundá'ú xaan in̄i-ro tá'an-ró onde jín iní jín añú-ro. ²³ Ch̄i a n̄i kanakaku jáá-ró. Ko nasu chí tata té'yú, chi chí tata já má té'yú kuti. Te tu'un Dios n̄i sá'a súan, ch̄i ndító chakú n̄i káni. ²⁴ Ch̄i natu'un yuku, súan kúu taká ñayivi. Te modo nduñá'nu-i kúu natu'un ita yuku. Ch̄i yuku-ún, ichi-ni, te ita-ún, júngava-ni, ²⁵ ko tu'un ká'an máá Tatá Dios, ch̄i kéndoo n̄i káni n̄i kuiá. Achí. Te tu'un yúan kúu máá tú'un va'a n̄i kani'in-ro.

2

Cristo, natu'un yuu chakú

¹ Núsáá te ná sía-ro taká tu'un ñáá, taká tu'un xndá'ú, tu'un yóso yú'u, tu'un kuásún iní, jín taká tu'un kaka'an ndiva'a siki tá'an. ² Te ná kaní in̄i-ro leche máá Espiritu kaxin-ro natu'un suchí yikín sáá ní kaku-i, náva'a kaku-ró te kua'nu-ró jín. Ch̄i leche-ún, tú xndá'ú kuti. ³ Ch̄i a n̄i kajini-ro já vá'a xaan iní máá Jító'o-yo. ⁴ Kandita nuu-ya jín'an-ró, ch̄i natu'un yuu chakú kúu-ya. Te taká ñayivi, vasa n̄i kaské'ichi-i-ya, ko n̄i kaji Dios-ya, natu'un ñn yuu lúu. ⁵ Suni róo, natu'un yuu chakú kakuu-ró. Te ná kuá'nu-ró kuu-ró ñn ve'e ij máá-yá, te kuu-ró sutú ndoo, te nuu Dios soko-ro tú'un cuenta Espiritu, chí ja siki Jesucristo te kúsi iní Dios nú súan. ⁶ Ch̄i súan ká'an tutu ij: Vina te onde ñuu Sion kaitúu-rí ñn yuu kánúú kundiso jiki, ch̄i natu'un yuu lúu n̄i kaji-ri-ya, te chaá kándija nuu-ya, ma kúka nuu-dé, áchí. ⁷ Luu káa máá-yá nuu róo ja kákandija-ró-yá. Ko siki ñayivi tú kákandija ká'an: Chaá káchutá'an ve'e vasa n̄i kaské'ichi-de yuu, ko yuu-ún n̄i ni'in tíñu kundiso jiki. ⁸ Te suni yuu skáchi'i ja'a-í nání-yá, te kava júngoyo-i sá'a kúu-ya, áchí. Ch̄i kájungoyo-i kuachi siki já tú káandatu-i tu'un-ya. Te n̄i jani-ya-í ja súan sá'a-i.

Modo kuandatu ñayivi xín máá-yá

⁹ Ko róo, tata ja ní kaji máá-yá kakuu-ró, te suni sutu kúñá'nu xaan, te suni ñayivi ndoo, jín ñayivi ní ni'in-yá kakuu-ró. Súan n̄i sá'a-ya róo náva'a kani-ró tú'un ndasa xaan vá'a in̄i máá l'a n̄i kana xini-ro ná n̄i kaxiukú-ró ñuñáa. Te n̄i kivi koyo-ró núu lúu nuu ndíi ncháa máá-yá. ¹⁰ Ch̄i róo, onde sáá nasu ñayivi Dios kakuu-ró núu. Ko vina a n̄i kanduu-ró ñayivi máá-yá. Suni onde sáá té ni'in-gá-ro tú'un kundá'ú in̄i-ya róo, ko vina, a kundá'ú in̄i-ya róo. ¹¹ Náni máni, ká'an nda'ú-ri jín-ró natu'un ká'an-ri jín cháa jíká jín cháa kájika kuu tatú, ma sá'a-ró taká tíñu kákani in̄i máá-ró, chí yúan káatá'an siki añú-ro. ¹² Te ná káka jíñú'ún-ró má'ñú ñayivi s̄in nación. Náva'a vasa kákaji-i róo natu'un siki cháa kás'a tíñu ñáá, ko nú ná kuní-i nuu tíñu va'a kás'a-ró te nakana jaa-i Dios kivi kí-ya. ¹³ Ja siki máá Dios, te kuandatu-ro núu taká chaá ndiso tíñu, vasa nuu rey, chí chaá kúñá'nu-ga kúu-de, ¹⁴ xí núu taká gobernador ja ní táji-de vaikoyo, náva'a xndó'o-de taká ñayivi kás'a tíñu ñáá, te ka'an-de tu'un jíñú'ún jín ñayivi kás'a tíñu va'a. ¹⁵ Ch̄i kuní Dios ja sá'a-ró tíñu va'a. Te jín tíñu va'a-ún kundéé-ró kasú-ro núu tú'un ñayivi yúkú já tú kájuku'un in̄i-i. ¹⁶ Ná káka kuu ndicha-na-ro. Ko nasu já núña ichi já máni sá'a-ró tíñu ñáá, chí sua ja ná kuátíñu-ró núu Dios. ¹⁷ Koo ja jíñú'ún-ró jín taká ñayivi. Kundá'ú in̄i-ro ñaní kákandija. Kuandatu-ro núu Dios. Koo ja jíñú'ún-ró jín

máa rey. ¹⁸ Róo mozo, ná kuándatu-ro núu cháa kákuu patrón-ro. Te koo ja jíñú-ún-ro jíñ-de. Ko nasu máa ñn nuu cháa va'a ini, jíñ núu cháa maní jíñ-ro, chí suni súan sá'a-ró jíñ cháa xaan ini. ¹⁹ Chí ñn cháa vasa tú sá'a-de tiñu ñáá, nú jíto-de tundó'o sikí já skíkuu va'a-de jíñ Dios, yuán kúu ja kúsí ini-ya jíñ-de sá'a-ún. ²⁰ Ko nú kásá'a ndija-ró kuáchi, te kája'a-i róó, te naún ja vá'a kúu nú kájandéé ini-ro jíñ. Ko nú kásá'a-ró tíñu va'a, te káxndó'o-i róó, te kájandéé ini-ro jíñ, tiñu yá'a kúu ja kúsí ndija ini Dios sá'a. ²¹ Chí ja yuán ní kana-ya xiní-ro jíná'an-ró. Chí máa Cristo, suni nī ndo'o-ya já sikí yóó. Te nī skéndo-o-ya ñn ejemplo nuu-yo náva'a ná kúndikín-ro sūni ichi ní sá'a-ya. ²² Te máa-yá, tú ní sá'a-ya kuáchi. Ní tú ní kenda tu'un xndá'ú yu'u-ya. ²³ Ní kaka'an ndiva'a-i jíñ-yá, ko tú ní náka'an ndiva'a-ya. Ní ndo'o-ya, ko tú ní stá'an-ya-í, chí sua nī chí-i-ya máa-yá nda'a Dios, I'a sándaá va'a taká tiñu. ²⁴ Suni máa-yá, nī jí-i-ya jiká cruz, te nī ndiso-ya kuáchi-yó jíñ yíki kúñu-ya. Chí a nī kaku-yó chí kuáchi náva'a kaka ndaa-yo. Chí nī tuji-yá, te ja yuán ní kanduva'a-ró. ²⁵ Chí nī kajicha nuu-ró natu'un ri, ko vina a káno'on-ro núu I'a ndíto róó, te ini nda'a máa-yá yí'i añú-ro.

3

Tu'un kuandatu ñasí'í nuu yí-ñá

¹ Suni súan róó ñasí'í jíná'an-ró, kuandatu-ro núu máa yí-ro náva'a kundéé-ró skándija-ró yí tú kándija tu'un-ya. Chí vasa tú ká'an-ro jíñ-de, ko kuní-de ndasa sá'a róó, ñasí'í-de, ² te kuní-de ndasa jíká jíñú-ún-ro jíñ já ñúkúún ini-ro jíñ-de, te kándija-de. ³ Te ja sáluu-ró máa-ró, nasu íchi sikí-ro kúu ja nátiin-ró xiní-ro, xí já chí-i-ró sikí oro máa-ró, xí já kú'un-ró sá'ma lúu, ⁴ chí sua ná sáluu-ró ini añú-ro já kándeé sa'í ini-ro. Te ná sákútu-ro jíñ tú'un ja má té'yu kuti. Yuán kúu tu'un vitá ini jíñ tú'un vindáa vinené ini añú-ro, te sá'a ja kúsí xaan ini Dios. ⁵ Chí ña'an ndóo aná'an já ní kañukuu ini-ña Dios, suni súan nī kasáluu-ña máa-ña. Te nī kajandatu-ña núu máa yí-ñá. ⁶ Natu'un Sara, nī jandatu-ña núu Abraham, nī skúnání-ña-dé jito'o-ña. Te sesí'í-ña kákuu-ró nú súan va'a ná sá'a-ró te nú tú yu'ú-ro.

Yii ná kúndá'ú ini-de ñasí'í-de

⁷ Te róó yii jíná'an-ró, suni súan kuxiukú vá'a-ró jíñ-ña. Te koo ja jíñú-ún-ro jíñ-ña, chí tá'in-ga máa-ña vásá róó, chí ñn núu-ni nī ni'in tá'u-ñá jíñ-ro tú'un luu kúchaku-yo. Te súan ná sá'a-ró náva'a tú ndasú nuu tú'un kájikan ta'u-ro. ⁸ Te tu'un sandí'í-na kúu ya'á: ñn-ni tu'un ná káni ini taká-ro, ná ndúkuí'a ini-ro jíñ tá'an-ró, ná kúndá'ú ini-ro ñaní-ro, te sá'a-ró túká'nu ini nuu tá'an-ró, te koo vitá ini-ro jíná'an-ró.

Tu'un kuandéé ini jíñ túndó'o

⁹ Nú sá'a ndiva'a ñayivi jíñ-ro, ma násá'a ndiva'a-ró jíñ-i. Te nú ká'an tásí-i jíñ-ro, ma náka'an tásí-ró jíñ-i. Chí sua ná ká'an-ro já'a-í nuu Dios. Chí ja yuán ní kana-ya xiní-ro náva'a ni'in-ro tá'u-ro sá'a-ya. ¹⁰ Chí cháa kuní kuchaku te koo va'a-ni-de taká kivi, cháa-ún, ná kasú-de nuu yáa-dé náva'a tú ka'an ndiva'a, te suni súan jíñ yú'u-dé náva'a tú kenda tu'un xndá'ú. ¹¹ Ná kúxio-de nuu tíñu ñáá, te ná sá'a-de tiñu va'a. Ná ndúkú-de tu'un vindáa vinené te ná kuítú ini-de kukuu-de jíñ. ¹² Chí máa Jíto'o-yo, ndé'é-yá nuu cháa ndaa, te jini ná'in-ya tu'un kájikan ta'u-dé. Ko jíto u'u-ya cháa kásá'a tiñu ñáá. ¹³ Te ndé cháa sá'a ndiva'a jíñ-ro te nú máni tiñu va'a jítú ini-ro kásá'a-ró. ¹⁴ Xáan ndatu-ro te nú koto-ró túndó'o sikí já ní kasá'a-ró tíñu va'a. Núsáá te ma

yú'ú-ro kóto-ró-i ni ma kúku'á iní-ro. ¹⁵ Chì sua ná chíñú'ún-ró máa Tatá Dios iní añú-ro. Te koo tu'a-ró ndasa xndíó káni vitá-ro tú'un, te ka'an jíñú'ún-ró jíñ ñáyivi káxndichí róó sikí tú'un káñukuu iní-ro. ¹⁶ Va'a ná kóo iní-ro náva'a va'a káka'an ñáyivi já cháa ñáá kákuu-ró, yúan-na te kuka nuu-í ja ní kakaji-i róó sikí já kájika va'a-ró jíñ Cristo. ¹⁷ Chì nú kuní Dios, te va'a-ga ja kájito-ró túndó'o sikí tíñu va'a kásá'a-ró, nasu sikí já kásá'a-ró tíñu ñáá. ¹⁸ Chì Cristo, suni ni ndo'o-ya ñin jíñu-ni ja sikí kuáchi-yó. Chaa ndaa ni jí'i ja sikí cháa ñáá. Náva'a no'on-yo núu Dios sá'a-ya. Chi ni jí'i yiki kúñu-ya, ko tú ní jí'i añú-ya. ¹⁹ Chì suni ni ja'an máa añú-ya te ni jani-ya tú'un nuu añú ja káinu'ni. ²⁰ Chì onde sáá tú ní kájandatu. Te kivi Noé, jíñ paciencia ni ndatu Dios nini jíku-de jíñ barco ká'nu. Te jíñ barco ni kakaku yaku-ni ñáyivi núu ndúcha. Máa uná-ni-i ni kakaku. ²¹ Suni súan káku-yó vína jíñ tú'un jánducha, ja tú jánchaa ja chá'an kándiso-yó, chì sua sá'a ja ná kóo ndaa nuu jiní tuni-yo núu Dios, chì ja yúan ní nachaku Jesucristo. ²² Chì máa-yá ni ndaa-ya kuáno'on-yá andívi. Te kánchaa-ya íchi ndává'a Dios. Te tñn-ya só'o taká ndajá'a andívi, jíñ taká ja kátá'ú tíñu, jíñ taká ja ká'io fuerza.

4

Modo Cristo ná káni iní-yo

¹ A ni ndo'o Cristo ja yóo jíñ yiki kúñu-ya. Núsáa te suni súan ná káni iní-ro. Chi chaa ni ndo'o jíñ yiki kúñu, tuká kánde-de chíi kuáchi, ² náva'a ja ní-gá kua'an-de, te tuká sá'a-de tíñu kákaní iní ñáyivi, chì sua ja kuní Dios. ³ Chì onde ní vaji-yó, te bueno ni kasá'a-yó taká tíñu kákaní ñáyivi sñin naciòn. Ni kajika kuáxan-yó ni kakutóo iní-yo, ni kandaa ká'vá-yó, ni kayee téyí-yó, ni kasá'a-yó víko, ni kachiñú'ún-yó ndosó chá'an. ⁴ Te kákuñáa iní-i sikí já tuká kájika-ró jíñ-i ja ñin núu-ni síjita i-ro máa-ró jíñ-i. Te ja yúan kakaji-i róó. ⁵ Ko ñáyivi yúan, nakua'a-i cuenta nuu máa I'a ja ío tu'a-ya sánda-ya tíñu ñáyivi káichaku jíñ ñáyivi ní kaji'i. ⁶ Chi ja yúan súni ni kenda tu'un va'a-ya núu taká ndíyi, náva'a ná kúndaa tíñu-i nátu'un chaa yí'i yiki kúñu, ko kuchaku añú-i cuenta Dios. ⁷ Ko kuakuyani kivi náa taká ndatíñu. Núsáa te ná kóo kuándí'í-ro, te koo ndito iní-ro kakán ta'u-ro. ⁸ Te ja kánúú kúu ja kúndá'ú ndija iní-ro tá'an-ró, chi tu'un kúndá'ú iní tá'an, jasú nuu kuá'a kuáchi. ⁹ Koto ndá'ú-ro núu tá'an-ró, te ma kútuku iní-ro jíñ-i. ¹⁰ Ná ñin ná ñin-ró ná kuatíñu-ró núu tá'an-ró nú ndasa káa máa tá'u ní ja'a-ya núu-ro. Te bueno skíkuu-ró jíñ sñin sñin tu'un luu ío iní-ya já ní ja'a-ya núu-ro. ¹¹ Te nú ká'an ñin chaa, ná ká'an-de nátu'un káa máa tú'un Dios. Te nú ñin chaa jíto ndá'ú-de nuu tá'an-de, ná kóto ndá'ú-de nátu'un káa máa fuerza ni ja'a Dios nuu-dé, náva'a ná nákana jaa-i Dios sá'a Jesucristo, chì máa-yá kúñá'nu-ya te tá'ú-yá tíñu ní káni ní kúia. Amén.

Tu'un ndo'o tá'an-yo jíñ Cristo

¹² Nání mání jíná'an-ró, nú koto nchaa-i róó nátu'un jíñ ñú'un, te ma nánaa iní-ro, nátu'un káta'an-ro ñin túndó'o sanaa. ¹³ Chì sua ná kúsi iní-ro já kándo'o ta'an-ro jíñ Cristo, náva'a suni súan kusí xáan iní-ro kivi kuní-yo núu-yá ndasa ndíi ncháa-ya. ¹⁴ Xáan ndatu-ro, nú kakaji-i róó ja sikí sí'vi Cristo, chi tu'un luu tu'un ñá'nu Dios jíñ Espíritu-ya ncháa sikí-ro jíná'an-ró. Chì máa-i jandaa káka'an-i sikí-yá, ko máa-ró, chì kánkana jaa-ró-yá. ¹⁵ Núsáa te ma ndó'o ní ñin-ró cuenta chaa já'ni ndíyi, xí cháa kú'ná, xí cháa sá'a tíñu ñáá, xí cháa kivi nduu nuu tíñu tatú. ¹⁶ Ko nú ñin chaa ndó'o-de sikí já nání-de chaa kándija

Cristo, ma kúka nuu-dé, chi sua ná nákana jaa-de Dios ja súan nání-de. ¹⁷ Chi a ni jaa kivi kéjá'á kúndaá tiñu ñayivi kákuu se'e Dios. Te nú xna'an-ga kejá'á-yá jíin-yó, ndasa koo siki ñayivi tú ní káandatu nuu tú'un va'a Dios núsáá. ¹⁸ Te nú xaan ú'u kaku ñayivi ndáa, naga ni kuu ja kaku ñayivi tú kákandíja, jíin ñayivi sá'a kuachi núsáá. ¹⁹ Núsáá te taká ñayivi ndó'o siki modo jata'an ini Dios, ná sá'a-i tiñu va'a, te ná kuá'a-i máa-i ini nda'a máa I'a ni sá'a taká ndatiñu, chi skíkuu-ya jíin-i.

5

Tu'un tiku'ni Dios

¹ Ká'an nda'ú-ri jíin taká chaá kákuu nuu ká'jin jíin-ró, te suni nuu kúu máa-rí. Te ni jini-ri taká tundó'o ni jito Cristo. Te suni nduñá'nu ta'an-ri jíin-yá kivi kenda ndijin-ya. ² Koto-ró tiku'ni Dios ja ká'jin jíin-ró jíná'an-ró. Te koto ñúkúun-ró-i. Nasu ja fuerza sá'a-ró, chi sua ná kúsi iní-ro sá'a-ró, nasu ja ndútóo iní-ro ní'in-ro xú'ún, chi sua ja ná kuítu iní-ro sá'a-ró. ³ Ni nasu ja tá'ú ní'in-ró tiñu siki ñayivi máa Jító'o-yo, chi ná kúu-ró in ejemplo nuu tiku'ni-ya. ⁴ Te kivi kenda ndijin máa I'a ñá'nu ndíto yóo, te kuá'a-ya premio luu nuu-ro ja má té'yu kuti. ⁵ Suni súan róo chaá káyinúu, kuandatu-ro núu taká chaá kákuu nuu. Te ndí'i-ró, kuandatu nuu tá'an-ró. Te ná kóo súchí iní-ro. Chi Dios, jasú-ya núu cháa vixi, ko kúsi iní-ya jíin cháa súchí iní.

Ja má yú'ú-yo

⁶ Núsáá te ná sásúchí-ró máa-ró kí'vi-ró chíi nda'a ní'in Dios, náva'a ná nduñá'nu-ró sá'a-ya nú ni jaa máa kivi. ⁷ Ma nándi'i xaan iní-ro jíin ní in, va'a-ga ná sía-ro kúndito máa-yá, chi kúnda'ú ini-ya róo. ⁸ Ná kóo kuándí'í-ro te koo ndito ini-ro. Chi kui'na ja jito u'u róo, cuenta ndika'a kiti ndé'e súan jíkó ndúu ndúkú ñayivi kókó kuní. ⁹ Te ná kuíni ní'in-ró jíin tú'un kákandíja-ró, te jíin yúan te kasu-ro núu kui'na-ún. Chi kájiní-ro ja súni súan kándo'o ta'an-ro jíin taká ñani-ro ja káxiukú iní ñuyivi. ¹⁰ Ko Dios ja ío taká tu'un luu ini-ya, ni kana-ya xiní-yo nó'on-yo núu ndíi ncháa-ya ní káni jíin Jesucristo, ko onde ná ndó'o núu-ró xna'an-ga. Te máa-yá ná sáva'a-ya róo, ná síyija-ya iní-ro, te ná kuá'a-ya fuerza ini-ro náva'a kuiñi ní'in-ró. ¹¹ Ná nákana jaa-yó-yá, te ná tá'ú máa-yá tiñu ní káni ní kuiá. Súan ná kóo. Amén. ¹² Silvano kúu in ñani skíkuu va'a jáni ini-ri. Te jíin máa-de tájí-rí tutu lúli yá'a ja ní chaa-ri kujaa. Te ká'an nda'ú-ri jíin-ró, te ká'an ndaa-ri ja yá'á kúu ndija tu'un luu ío ini Dios. Ná kuíni ní'in-ró jíin tú'un yá'a. ¹³ Tiku'ni kándeé ini ñuu Babilonia, ja in-ni ni kaji-ya-í jíin-ró, ká'an ja ná sándéé iní-ro. Te se'e-ri Marcos, suni ká'an-i ja ná sándéé iní-ro jíná'an-ró. ¹⁴ Ka'an tu'un ndéé iní jíin tá'an-ró, te titú mani-ro tá'an-ró. Te tu'un kuaká'nu ini ná kóo jíin taká róo ja ká'jin-ró jíin Jesucristo. Amén.

LA SEGUNDA EPISTOLA UNIVERSAL DE SAN PEDRO APOSTOL YA'A KUU CARTA UU JA NI CHAA SAN PEDRO APOSTOL NUU TAKA ÑAYIVI KAKANDIJA

¹ Máá-rí kúu Simón Pedro. Te mozo jíin apóstol Jesucristo kúu-ri. Te cháa-ri tutu yá'a nuu róó ja ñin ká'nu kákandíja-yó tú'un luu-ya, te káyí'i-yó chíi tíñu ndaa Dios máá-yó jíin Jesucristo, I'a nama yóó. ² Tu'un luu íó iní jíin tú'un kuaká'nu iní ná ndeá iní-ro jíiná'an-ró, chí kájini-ro núu Dios jíin núu Jíto'o-yo Jesús.

Siki já kuítú iní kandíja va'a

³ Chí I'a ñá'nu I'a va'a kúu-ya, te ja yúan ní kana-ya xiní-yo. Te kájini-yo núu-yá, te jíin fuerza ii-yá, te ni ja'a-ya táká ndatíñu kánandí'i-yó já kúchaku-yo jíin já chíñú'ún-yó-yá. ⁴ Ja yúan te tu'un luu tu'un kánúú xáan ní keyu'u-yá nuu-yo, náva'a jíin tú'un-ún te kaku-ró iní ñuyívi, te ma stíví-ró máá-ró jíin tíñu kákaní iní-i sá'a-i, chí sua ná ndúndoo ta'an-ro jíin-yá. ⁵ Te róó, suni ná ndúkú ndeé-ró jíin tú'un yá'a. Nú kákandíja-ró, te siki-ún ná chíso-ró tíñu va'a. Te nú kásá'a-ró tíñu va'a, te siki-ún ná chíso-ró tú'un ndíchí. ⁶ Te nú ndíchí-ró, te siki-ún ná káka ñúkúún-ró. Te nú kájika ñúkúún-ró, siki-ún ná kuíñi nì'in-ró. Te nú ká'jin nì'in-ró, siki-ún te ná chíñú'ún-vá'a-ró Dios. ⁷ Te nú káchíñú'ún vá'a-ró Dios, siki-ún ná kóo maní-ro jíin tá'an-ró. Te nú maní-ro jíin tá'an-ró, te siki-ún ná kúndá'ú iní-ro tá'an-ró. ⁸ Chí nú ndeá tu'un yá'a iní-ro, yúan-na te ma káka kuu kúxí-ró, chí sua kee va'a tíñu sá'a-ró, jíin tú'un júku'un iní-ro cuenta Jíto'o-yo Jesucristo. ⁹ Ko ñayívi tú sá'a súan, kakuáá-i, te kakuáá ndí-i, te a ni naa iní-i ja ní nakacha-ya-í taká kuachi ni sá'a-i onde sáá. ¹⁰ Ñáni, ja yúan ná kuítú xáan iní-ro náva'a koo seguro ja ní kana-ya xiní-ro jíin já ní kaji-ya róó. Chí nú súan sá'a-ró táká tíñu yá'a, te ma júngava kuti-ro. ¹¹ Yúan-na te kundéé-ró kivi-ró iní ñuu máá Jíto'o-yo Jesucristo, I'a náma yóó, te yúan tá'ú-yá tíñu ní káni. ¹² Ja yúan tú júkuiñi-ri ja xndáku-ri tu'un yá'a nuu-ro, vasa a kájini-ro, te vasa a ká'jin nì'in-ró jíin tú'un ndaa kákandíja-ró vína. ¹³ Chí jáni iní-ri ja ío va'a ja xndáku-ri nuu-ro nini chakú-ga-ri vína, náva'a ndukanda iní-ro, ¹⁴ chí jini-ri ja á yani sía-ri yiki kúñu-ri yá'a, nátu'un nì kastu'ún máá Jíto'o-yo Jesucristo nuu-ri. ¹⁵ Te jíku nì'in-rí xndáku-ri nuu-ro, náva'a nú a nì jì'i-ri, te nì'in-ro modo ja nené ná nukú'un iní-ro táká tu'un yá'a.

Tu'un ñayívi ní kajini jíin núu

¹⁶ Chí tú ní káka'an-ri cuento ja ní katava ñúkúún máá-i, ná nì kakastu'ún-rí tu'un máá Jíto'o-yo Jesucristo nuu-ro, ndasa ndii-ya jíin fuerza. Chí nì kajini jíin núu-rí ndasa I'a ñá'nu kúu-ya. ¹⁷ Chí máá Táa-ya Dios, nì ka'an jíñú'ún-yá jíin-yá, te nì sáñá'nu-ya Jesús. Chí ichi ándíví ní ka'an ñin tu'un jíin-yá: Ya'á kúu Se'e-ri ja kúndá'ú iní-ri, te kúsí iní-ri jíin-i. Achí. ¹⁸ Te ruu, ná nì ka'jin tútu-rí jíin-yá xiní máá yúku íj, te nì kajini so'o-ri tu'un yá'a ja ní kii ichi ándíví. ¹⁹ Te suni kájini-yo tú'un nì kaka'an cháa nì kajani tu'un Dios onde sáá, te vína a nì kukútu vá'a-ga tu'un. Te tu'un-ún kúu nátu'un ñin luz ja stúun ñuñáa. Núsáa te ná chú'un iní-ro tú'un-ún onde kundijin te stúun lucero iní añú-ro. ²⁰ Ko xna'an-ga ná kuní-ro já ñin ñayívi ma kúu júku'un iní-i ni ñin tu'un ká'an tutu íj jíin fuerza máá-i. ²¹ Chí cháa nì kajani tu'un Dios, tú ní kajani-de tu'un ja kúu iní máá-de, chí sua nì kajani-de tu'un Dios nì sá'a Espíritu jíin-de.

2

Sikí cháa stá'an tu'un xndá'ú

¹ Ko ma'ñú ñáyivi-ún n̄i ka'jo cháa n̄i kajani tu'un xndá'ú. Te suni súan jukuiñi cháa stá'an tu'un xndá'ú ma'ñú-ró. Te skívi sa'í-de sa'an ja náa-ro sá'a. Te ma kuátú'ún-de ja ní nakuaan Jito'o-yo-dé, chí sua xnáa yachí-de máa-de.

² Te kua'a cháa kúndikin-de ichi kuáxán kája'an-de. Te ja sikí cháa-ún te kuaku nchaa-i koto-i ichi ndáa. ³ Te ja tóo iní-de jíná'an-de te xndá'ú-de róó, náva'a sanaa te ni'in-dé xu'ún sikí-ro. Ko ma kúkuéé kivi tá'nu ndatu-de, ni tú kixi tundó'o naa-dé. ⁴ Chí Dios, tú ní kúndá'ú iní-ya ndájá'a-yá ja ní kasá'a kuachi, chí sua n̄i ju'ni-ya-í jín cadena ñuñáa, te n̄i súnogoyo-ya-í onde iní infierno. Yúan n̄i taan tú'a-ya-í onde cháa juicio. ⁵ Te ni tú ní kúndá'ú iní-ya ñuyívi áná'an, chí sua n̄i skúun-ya saú xa'an sikí ñáyivi káñáa. Ko Noé, cháa n̄i jani tu'un ndaa, n̄i ndito va'a-ya-dé jín usiá-ga ñáyivi. ⁶ Te n̄i nakuxndíi-ya sikí ñu Sodomá jín ñu Gomorra ja ní naa-í. Te n̄i nduu máa nían-na ya ní sá'a-ya. Te súan n̄i kuu-i in ejemplo nuu táka-ga ñáyivi ja tú kákuñi chíñú'ún Dios. ⁷ Ko Lot, n̄i kuu-de cháa ndaa te n̄i ndukuí'a iní-de ja ní jini-de nuu tíñu kuáxán ní kasá'a ñáyivi ñáa-ún. Te n̄i nama-ya-dé. ⁸ Chí cháa ndaa yúan, n̄i nchaa-de ma'ñú ñáyivi-ún, te n̄i jini-de te n̄i jini so'o-de tíñu ñáa n̄i kasá'a-i. Te ndita'an kivi ní ndukuí'a iní-de ja súan n̄i kasá'a-i, chí n̄i jo ndaa iní añú-de. ⁹ Te nú súan n̄i jo, núsáa te nú vai tundó'o sikí ñáyivi káchiñú'ún-i máa Tatá Dios, te jini-ya náma-ya-í, te chíndasu-ya ñáyivi ñáa, náva'a ndo'o-i kivi cháa juicio. ¹⁰ V'í-gá ndo'o ñáyivi kásá'a tíñu ja kaní iní máa-i, chí chá'an xa'an kájika kuáxán-i, te káské'ichi-i ñáyivi kátá'ú tíñu. Ñáyivi ní'in iní kákuu-i, te kásá'a-i ja kúu iní máa-i, te tú káyu'ú-i ká'an ndiva'a-i sikí ja kákuñá'nu. ¹¹ Ni máa ndájá'a-yá, va'a ñá'nu-ga-ya jín fuerza jín tíñu kándiso-ya, ko tú káka'an ndiva'a-ya sikí yúan núu máa Tatá Dios. ¹² Ko ñáyivi yá'a, káka'an ndiva'a-i sikí ja tú kájuku'un iní-i, te kákuu-i nátu'un kiti yúkú ja ní kakaku-ti náva'a kunu'ni-ti te kuu-ti. Te súan naa ñáyivi-ún sá'a yaku-i, ¹³ chí kii tundó'o sikí-í kuachi tíñu ñáa kásá'a-i. Chí máni sikí tú'un si iní kájata'an iní-i ndita'an kivi. Ñáyivi káni ñáyivi chá'an kákuu-i. Te nini káye-í jín-ró jíná'an-ró, te kákusi xa'an iní-i káxndá'ú-i róó. ¹⁴ Te jí'vá-i sikí tú'un ísiki ncháa tá'an. Te tíndi-i sikí kuachi. Te skaní-i iní ñáyivi tá'ya iní. Te bueno tóo iní añú-i, te se'e tasi kákuu-i. ¹⁵ N̄i kasía-i ichi ndóo. Te n̄i kasana-i. Te n̄i kandikin-i ichi Balaam, se'e Beor. Chí cháa-ún n̄i kusii iní-de jín yá'u tíñu ñáa n̄i sá'a-de. ¹⁶ Ko in burro, va'a kiti ndiso kiti ñí'in kúu-ti, ko n̄i ka'an-ti nátu'un in ñáyivi. Te n̄i kana jín-ti nuu-dé. Te súan n̄i jasú-ti núu tíñu kátachi ndúkú sá'a cháa jáni tu'un-ún. ¹⁷ Ñáyivi-ún kákuu-i nátu'un sókó íchi. Te suni kákuu-i nátu'un viko ja ndéché-ni jín tachí. Ko ío tu'a ñuñáa lúchi túun nuu kúxiukú-i ní káni. ¹⁸ Chí kásavixi-i máa-i jín tú'un sáni kákana-i. Te jín tíñu kaní iní máa-i te káñu'un-i sava-ga cháa ja ná káka kuáxán-de, va'a a n̄i kajinu ndija cháa-ún n̄i kajito-de ñáyivi kásá'a tíñu ñáa. ¹⁹ Te máa-i, va'a kákeyu'u-í ja ndúu libre cháa-ún, ko kájatíñu máa-i nuu tíñu ñáa. Chí nú n̄i yuji in cháa n̄i sá'a inga cháa, yúan-na te kuatíñu-de nuu cháa n̄i kundéé jín-de-ún. ²⁰ Chí n̄i kajini-de nuu máa Jito'o-yo Jesucristo, te n̄i nama-ya-dé, te n̄i kakuxio-de nuu tíñu chá'an ío iní ñuyívi. Te nú ndivi tuku-de inga jinu nuu tíñu chá'an-ún, te a n̄i kayuji-ni-de nú súan. Te ñáa xa'an-gá kendo-de ja sándi'í-na vásá ja xnáñú. ²¹ Chí va'a-ga kendo-de nú tú ní kajini-de ichi ndáa, nasu ja á n̄i kajini-de, te káské'ichi-de tíñu in ja ní tá'ú-ya nuu-dé. ²² Te

ni kata'an-de nátu'un ká'an ndija ñn tu'un aná'an: Ti'ina, ni nakaji-ti ja ní nduxian-ti. Te kuchí, vasa a ni ndundoo-ti, ko ni nakñn-tí máa-tí nuu ndé'yu.

3

Tu'un ni keyu'u-yá ncháa-ya

¹ Ñáni máni, ya'á kúu carta uu cháa-ri nuu-ro vna, te jín ndéndúú xndáku-ri nuu-ro náva'a ná ndúkandá ini-ro, chi ío káji xiní-ro. ² Náva'a ná núku'un ini-ro táká tu'un ni kaka'an cháa ni kajani tu'un Dios onde sáá, jín tíñu ni tá'ú Jító'o-yo, I'a náma yóó, ja ní ka'an-ya jín yú'u cháa kákuu apóstol nuu-ro. ³ Tu'un yá'a ná kuní-ro xná'an-ga, ja onde sandí'i-na te cháa cháa sákátá jín tú'un kátá-de. Te sá'a-de taká ja kákani ini máa-de. ⁴ Te kachi-de: Naja tú ncháa-ya nátu'un ni keyu'u-yá. Chi onde kiví ní kaji'i ndiyi táa-yo, te taká ndatíñu yá'a tú ní sáma kuti onde kiví ní kejá'á-yá ni sá'a-ya ñúyivi, achi-de. ⁵ Chi kájasu-de nuu jiní tuní-de, náva'a tú kuní-de ja ío andíví onde aná'an, te jín tú'un Dios ni kuva'a ñuyivi jín ndúcha má'ñú máa ndúcha-ún. ⁶ Te suni jín ndúcha-ún ni naa ñúyivi aná'an, chi ni sa'u chi nducha-ún. ⁷ Ko andíví jín ñúyivi ío vna, suni súan jín tú'un máa-yá te yíndasu tu'a náva'a kayu jín ñú'un kiví cháa juicio. Te suni kiví-ún naa táká ñayivi tú káchiñú'ún Dios. ⁸ Ko róó ñáni máni, ma náa ini-ro tú'un yá'a jíná'an-ró. Chi ñn kiví jín máa Jító'o-yo, nátu'un mil-ni kua kúu. Te mil kua nátu'un ñn kiví-ní kúu. ⁹ Tú kú'uun ini máa Jító'o-yo sikí tú'un ni keyu'u-yá-ún, nátu'un káani ini sava ñayivi. Chi sua ío paciencia ini-ya nú-yo, tú kuní-ya já náa ní ñn-yó, chi sua ndí'i-yó ná náani ini-yo kuní-ya. ¹⁰ Ko kiví máa I'a kúu Tatá Dios cháa nátu'un ñaku'í ná ákuáa. Te kiví-ún ni'in xaan, te naa andíví, te taká ndatíñu andíví ndí'i kayu te nducha. Te ñuyivi jín táká ndatíñu ío, ndí'i kayu. ¹¹ Te nú súan nduxia taká ndatíñu yá'a, núsáa te jínu ñú'ún já káka ndoo-ró te chiñú'ún-ró-yá. ¹² Nini káindatu-ró, te kásatiñu-ró náva'a yachi cháa máa kiví Dios. Te kiví-ún kayu andíví te nducha-ni. Te taká ndatíñu andíví nducha jín ñú'un. ¹³ Ko máa-yó, káindatu-yó andíví jáa jín ñúyivi jáa, nátu'un ni keyu'u-yá. Te yúan koo máni tíñu ndaa. ¹⁴ Ñáni máni, a káindatu-ró cháa tu'un yá'a. Ja yúan ná ndúkú ndéé vá'a-ró já ní'in-yá róó, ja tú káchá'an ini-ro, ni ja tú na kuachi-ró koo. Ni ja tú kánaá-ro. ¹⁵ Te ná kuní-ro já nú-yo ío paciencia ini máa Jító'o-yo, te ja yúan káku-yó. Chi ñani-yo Pablo ja maní-yo jín-de, suni súan ni cháa-de tutu nuu-ro. Chi ni stá'an-ya tú'un ndíchi nú-dé. ¹⁶ Suni súan yóso tú'un yá'a nuu táká carta ni cháa-de. Te nuu carta-de-ún ío yaku tu'un yí ja tú kájuku'un yachi ini-yo jín. Te ñayivi tú tu'a jín ñayivi tá'ya ini, kásama-i tu'un yí yúan. Nátu'un kásama-i sava-ga tutu i. Te ja yúan káxnáa-í máa-i. ¹⁷ Ko róó ñáni máni, onde jín tiempo te a káini-ro tú'un yá'a. Núsáa te koto-ró máa-ró, náva'a tú kukuu-ró jín kuáchi kásá'a ñayivi ñáa, chi sanaa te jungava-ró já tuká ká'in ni'in-ró. ¹⁸ Chi sua ná ndéa tu'un luu-ya ini-ro. Te ná júku'un-ga ini-ro tú'un máa Jító'o-yo Jesucristo, I'a náma yóó. Te ná nákana jaa-yó-yá vna, te suni súan ní káni ní kua. Súan ná koo. Amén.

LA PRIMERA EPISTOLA UNIVERSAL DE SAN JUAN APOSTOL YA'A KUU CARTA ÆN JA NI CHAA SAN JUAN APOSTOL NUU TAKA ÑAYIVI KAKANDIJA

Tu'un máá-yá ni jini Juan

¹ Tu'un kájani-ri kúu tu'un máá I'a ni io onde xnáñúú. Te ni kajini so'o-ri ni ka'an-ya. Te ni kajini-ri nuu-yá jín ndúchi-rí. Te ni kaké'é-rí-ya jín ndá'a-rí. Te máá-yá kúu tu'un kuchaku-yo. ² Te I'a-ún chakú-yo sá'a-ya, ni kenda ndijin-ya. Te ni kajini-ri nuu-yá. Te kájani ndaa-ri tu'un-ya. Te kákastu'ún-rí nuu-ro ndasa kuchaku-ro ñí káni jíná'an-ró sá'a-ya. Chi ni kanchaa-ya jín máá Táa-yo Dios. Te ni kenda ndijin-ya nuu-yo. ³ Ja ní kajini-ri jín já ní kajini so'o-ri-ún, yúan kákastu'ún-rí nuu-ro, náva'a suni máá-ró, Æn núú-ni koo iní-ro jín-rí. Te máá-rí, Æn núú-ni ká'io iní-ri jín máá Táa-yo Dios jín Sé'e-ya Jesucristo. ⁴ Te tu'un yá'a káchaa-ri nuu-ro náva'a kusí xáan iní-ro jíná'an-ró.

Ja ndí ncháa Dios jín já jánchaa-ya kuáchi-yó

⁵ Te ya'á kúu tu'un ni kajini so'o-ri ni ka'an-ya. Te tu'un-ún kájani-ri nuu-ro: Máa Dios kúu luz. Te nuu ncháa máá-yá, tú kuti na ñuñáa ío. ⁶ Nú káka'an-yo já Æn núú-ni ká'io iní-yo jín-yá, te kájika kuu-yó íchi ñuñáa. Yúan-na te káxndá'ú-yo, te tú káka'an ndaa-yo. ⁷ Ko nú kájika-yó íchi ñúndijin nátu'un máá-yá kánchaa-ya ñúndijin, yúan-na te Æn núú-ni ká'io iní-yo jín-yá. Te ñíni máá Sé'e-ya Jesucristo nda'va taká kuáchi-yó. ⁸ Nú káka'an-yo já tú na kuáchi kándiso-yó, te káxndá'ú-yo máá-yó já súan, te tú ñú'un tu'un ndaa iní-yo. ⁹ Te máá-yá, I'a skíkuu, I'a va'a kúu-ya. Ja yúan nú nakani ndaa-yo kuáchi-yó, te sá'a-ya táká'nu iní nuu kuáchi-yó, te sándoo-ya yóo kuanchaa-ya taká ja ñáa ñú'un iní-yo. ¹⁰ Te nú ka'an-yo já tú na kuáchi ní kásá'a-yó, te nátu'un kánasá'a-yó-yá Æn I'a ká'an tu'un tú'ún, te tu'un máá-yá na tú ñú'un iní-yo.

2

¹ Súchi, taká tu'un yá'a cháa-ri nuu-ro, náva'a ma sá'a-ró kuáchi jíná'an-ró. Ko nú ndé Æn-ró sá'a kuáchi, te ío Æn I'a ká'an ja'a-yo nú máá Táa-yo Dios. Jesucristo, I'a ndaa kúu-ya. ² Te onde jín ñíni máá-yá jánchaa taká kuáchi-yó jíná'an-yó. Te nasu máá Æn kuáchi máá-yó, chi suni jánchaa kuáchi ñí ñuyivi. ³ Nú skíkuu-yó tíñu tá'ú-yá nuu-yo, yúan-na te jini ndaa-yo já kájini-yo-yá. ⁴ Te nú Æn cháa ka'an-de: Ruu, chi jini-ri-ya. Te nú tú skíkuu-de tíñu tá'ú-yá, cháa yúan, cháa xndá'ú kúu-de, te tú ñú'un tu'un ndaa iní-de. ⁵ Ko cháa skíkuu tu'un-ya, jandaa ja iní máá-de ni yija va'a tu'un kúndá'ú iní Dios. Ja yúan kájini-yo nú kánchaa-yo jín-yá xí túu. ⁶ Nú ká'an Æn cháa ja ncháa-de jín-yá, kánúú káka-de nátu'un ni jika máá-yá.

Tu'un jáa tá'ú tíñu nuu-yo

⁷ Ñani máni, nasu tíñu jáa tá'ú-rí nuu-ro, chi tíñu ja á káñava'a-ró ondé ni kejá'a kúu. Te tíñu-ún ja tá'ú-rí nuu-ro kúu tu'un ni kajini so'o-ró ondé kivi ní kejá'a. ⁸ Ko suni tá'ú-rí Æn tíñu jáa núu-ro, ja kúu tu'un ndaa ío iní máá-yá jín iní máá-ró. Chi ñuñáa, a já'a kua'an. Te stúun máa luz ndija nuu-yo vína. ⁹ Nú Æn cháa jíto u'u-de ñani-de, cháa-ún kánde-de ñuñáa, vasa a ká'an-de ja kánchaa-de ñúndijin. ¹⁰ Cháa ja kúndá'ú iní-de ñani-de, kánde-de ñúndijin. Te tú náyu'ú ni Æn ñayivi sá'a-de. ¹¹ Ko cháa jíto u'u-de ñani-de, kánde-de

ñuñáa. Te ñuñáa jíka-de, te tú jiní-de ndé nuu kí'in-de. Chi ñi kukuáa-de ñi sá'a ñuñáa-ún. ¹² Súchi jíná'an-ró, cháa-ri tutu yá'a nuu-ro chi ja siki Jesucristo te ñi sá'a Dios tuká'nu iní-ya núu taká kuachi-ró. ¹³ Róo táa jíná'an-ró, cháa-ri tutu nuu-ro, chi kájiní-ro I'a kúu onde xnañúú. Róo cháa súchi jíná'an-ró, cháa-ri tutu nuu-ro, chi a ñi kundée-ró jín kuí'na. Súchi, cháa-ri tutu nuu-ro, chi kájiní-ro núu máa Táa-yo Dios. ¹⁴ Róo táa jíná'an-ró, cháa-ri tutu nuu-ro, chi kájiní-ro I'a kúu onde xnañúú. Róo cháa súchi jíná'an-ró, cháa-ri tutu nuu-ro, chi ká'io ñi'in-ró, te tu'un Dios ñú'un iní-ro, te a ñi kakundée-ró jín kuí'na. ¹⁵ Ma koo maní-ro jín ñúyívi, ni taká ndatíñu ja ío iní ñúyívi. Chi nú ndé ñn cháa maní-dé jín ñúyívi, te tú kúu koo maní-dé jín máa Táa-yo Dios. ¹⁶ Chi taká ja ío iní ñúyívi kúu modo yúkú ja kaní iní máa-yó, jín ja kaní iní nduchi-yo, jín ja sávi-xi-yo máa-yó. Yuán násu onde nuu máa Táa-yo Dios vai, chi cuenta ñúyívi kákuu. ¹⁷ Te naa ñúyívi jín taká ja kakaní iní-yo. Ko cháa sá'a ja kúu iní máa Dios, kundii-de ñí káni.

Chaa jito u'u Cristo

¹⁸ Súchi, a kuandi'i kivi. Te a ñi kajini tu'un-ró ja kí máa ja xín tíñu jito u'u Cristo. Te onde vina, a ñi kenda tñi ñayívi kájito u'u-ya. Te ja yuán kájiní-yo ja á kuandi'i kivi. ¹⁹ Nuú máa-yó ní kenda-i kája'an-i. Ko nasu tá'an-yó kákuu-i. Chi nú tá'an-yó kákuu-i, kendo ndija-i jín-yó núú. Ko ñi kenda-i kája'an-i náva'a kuní ndijin-yo núu-í ja násu tá'an-yó kákuu-i. ²⁰ Ko máa I'a ñi, ñi ji'i-yá róo jín Espíritu Santo. Te kájiní-ro taká tu'un. ²¹ Nasu cháa-ri tutu yá'a nuu-ro ja nátu'un tú kájuku'un iní-ro jín tú'un ndaa, chi sua kájuku'un iní-ro jín, jiní-ri, chi tú kuti ní ñn tu'un tú'un ío nuu tú'un ndaa. ²² Ndé ja xín tú'un xndá'ú, suu ja tú játu'un ja Jesús kúu máa Cristo. Yuán kúu ja jito u'u Cristo, chi tú játu'un ja kúu máa Táa-yo Dios jín Sé'e-ya. ²³ Taká cháa tú játu'un-de máa Sé'e, suni tú ká'jin-de jín máa I'a kúu Táa. Te cháa játu'un-de máa Sé'e, suni ká'jin-de jín máa I'a kúu Táa. ²⁴ Núsáa te tu'un ñi kajini so'o-ró onde xnañúú, ná kendo tu'un-ún iní-ro jíná'an-ró. Te nú jín-ró kánchaa tu'un ñi kajini so'o-ró onde xnañúú-ún, yúan-na te suni kuxiukú máa-ró jín máa Táa-yo jín Sé'e-ya. ²⁵ Te ya'á kúu tu'un ñi keyu-u-yá nuu-yo: Ja kúchaku-yo ñí káni. ²⁶ Tu'un yá'a cháa-ri tutu nuu-ro ja kástu'ún-rí cuenta siki ñayívi kándúkú xndá'ú róo jíná'an-ró. ²⁷ Ko ñi ji'i-yá róo jín Espíritu Santo, te kánchaa máa Espíritu iní-ro jíná'an-ró. Te tú kájinu ñú'ún-ró ja stá'an ni ñn ñayívi núu-ro, chi máa Espíritu kúu ja stá'an taká tu'un nuu-ro, te stá'an tu'un ndaa, tú xndá'ú kuti. Núsáa te kuxiukú-ró jín-yá, nátu'un ñi stá'an máa Espíritu nuu-ro. ²⁸ Te vina súchi, ná kúxiukú ní'in-ró jín-yá, náva'a nú ñi kenda ndijin-ya, te ma yú'ú-yo, ni ma kúka nuu-yo núu-yá kivi ncháa-ya. ²⁹ Te nú kájiní-ro ja I'a ndaa kúu-ya, te suni ná kuní-ro ja taká ñayívi kásatíñu ndaa, onde nuu máa-yá ñi kakaku-i.

3

Tu'un se'e Dios

¹ Ná kúná'an-ró siki máa Táa-yo, ndasa ñi kundá'ú xaan iní-ya yóo, ja ná kúnání-yó sé'e Dios. Te yuán kákuu ndija-yó. Ja yuán tú jiní ñayívi ñúyívi núu-yo, chi tú ní jiní-i nuu máa-yá. ² Ñáni máni, vina a kákuu-yó sé'e Dios, te té cha'an-ga kuní-yo ndasa koo-yó. Ko a kájiní-yo ja nú ñi kenda ndijin-ya, te nduu-yó nátu'un káa máa-yá. Chi kuní-yo núu-yá ndasa káa-ya. ³ Te taká cháa ja súan káñukuu iní-de-ya, sándoo-de máa-de nátu'un ío ndoo máa-yá. ⁴ Chaa sá'a kuachi, suni stívi-de ley, chi kuachi-ún kúu ja síjita ley. ⁵ Te kájiní-ro ja ní

kenda ndijin-ya náva'a nda'va-ya kuáchi-yó. Te tú na kuáchi ndíso-ya. ⁶ Ñayivi kánchaa jíin-yá, tú sá'a-i kuáchi. Te ñayivi sá'a kuáchi, tú ní ndé'é-i nuu-ya, ni tú ní jiní-i nuu-ya. ⁷ Súchi jíiná'an-ró, ni ñn-de ma xndá'ú-de róó. Chaa sá'a tiñu ndaa, chaa ndaa kúu-de, nátu'un I'a ndaa kúu máa-ya. ⁸ Te chaa sá'a kuáchi, se'e kui'na kúu-de. Chi kui'na, sá'a kuáchi vai onde xnañúú. Ja yúan ní kii Se'e Dios ja xnaa-ya taká tiñu sá'a kui'na. ⁹ Chaa kúu se'e Dios, na tú sá'a-de kuáchi, chi tata-ya kánchaa ini-de. Te ma kúu sá'a-de kuáchi, chi se'e Dios kúu-de.

Tu'un se'e kui'na

¹⁰ Súan ná kuni-yo ndéja kúu se'e Dios jíin sé'e kui'na. Taká chaa ja tú sá'a-de tiñu ndaa, jíin ja tú kundá'ú ini-de ñani-de, nasu sé'e Dios kúu-de. ¹¹ Chi ya'á kúu tu'un ja ní kajini tu'un-ró onde xnañúú: Ja ná kundá'ú ini-yo tá'an-yó. ¹² Te ma sá'a-yó nátu'un ni sá'a Caín, ja ní kuu-de se'e kui'na, te ni ja'ni-dé ñani-de. Te naja ní ja'ni-dé ñani-de. Kuáchi ja máni tiñu ñáa ni sá'a-de, te ñani-de ni sá'a tiñu ndaa. ¹³ Ma nánaa iní-ro ñáni, te nú ñayivi ñuyivi jito u'u-i róó jíiná'an-ró. ¹⁴ A kajini-yo ja á ni kaku-yó ja kúu-yo, te ni naja'a-yó núu kúchaku-yo, chi ká kundá'ú ini-yo ñani-yo. Te chaa ja tú kundá'ú ini-de ñani-de, chaa-ún kánde-de nuu kúu-de. ¹⁵ Chaa jito u'u ñani, chaa ja'ni ndíyi kúu-de. Te a kajini-ro ja ní ñn chaa ja'ni ndíyi, ma náni'in tá'u kúti-dé kuchaku-de ní káni. ¹⁶ Ja yúan jiní-yo ndasa sá'a tu'un kundá'ú ini. Chi Cristo, ni ji'i-ya ja yóó. Te máa-yó, suni súan jinu ñú'un kúu-yo ja tá'an-yó. ¹⁷ Ko chaa ja kúka-de jíin ndatíñu ja ío ini ñuyivi, nú jiní-de tá'an ñani-de tundó'o, te nú sáxi-de onde jíin ini añú-de, núsáa te á ncháa tu'un kundá'ú ini Dios ini-de xí túu. ¹⁸ Súchi, ma kundá'ú ini-yo jíin tú'un ká'an-ni-yó, ni jíin yú'u-yo, chi sua ná kundá'ú ndija ini-yo onde jíin tiñu kásá'a-yó. ¹⁹ Ja yúan te kuni-yo ja kaku-yó sé'e tu'un ndaa, te kunda ini añú-yo núu-ya, ²⁰ nú añú-yo kána jíin núu-yo. Chi Dios, ná'nu-ga kúu-ya vásá añú-yo, te jiní ndi'i-ya taká naún kúu. ²¹ Súchi máni, nú añú-yo tú náku xndí siki-yo, yúan-na te tuká yú'u-yo núu Dios, ²² te taká naún kájan-yo núu-ya, te kua'a-ya núu-yo, chi kájan-yo taká tiñu tá'u-ya nuu-yo. Te kásá'a-yó taká tiñu ja kúsi iní-ya jíin. ²³ Te ya'á kúu tiñu tá'u-ya: Ja ná kándija-yó núu Sé'e-ya Jesucristo, te ná kundá'ú ini-yo tá'an-yó nátu'un ni tá'u-ya tiñu nuu-yo. ²⁴ Te taká ñayivi skíkuu tiñu tá'u-ya, káxiukú-i jíin Dios, te Dios kánchaa-ya jíin-i. Te jíin tú'un yá'a kajini-yo ja ncháa máa-ya jíin-yó jíin máa Espiritu ja ní ja'a-ya núu-yo.

4

Modo kuni-yo sñn sñn tu'un

¹ Ñáni máni, ma kándija-ró taká tu'un. Chi ná koto nchaa-ro taká tu'un te nú onde nuu Dios vai xí túu. Chi kua'a ñayivi kajani tu'un tú'un, ni kenda koyo-i ini ñuyivi. ² Jíin tú'un yá'a ná kuni-ro ndéja kúu máa Espiritu Dios: Taká tu'un ja ká'an ndaa ja ní kii Jesucristo jíin yíki kúñu-ya, te suu onde nuu Dios vai. ³ Te taká tu'un ja tú ká'an ndaa ja ní kii Jesucristo jíin yíki kúñu-ya, nasu núu Dios vai. Te yúan kúu tu'un jito u'u Cristo, ja ní kajini tu'un-ró ja kii, te vina a kánde ini ñuyivi. ⁴ Súchi jíiná'an-ró, se'e Dios kaku-ró. Te ni kundéé-ró jíin yúan. Chi ná'nu-ga kúu I'a kánchaa ini máa-ró nasu yúan ja kánchaa ini ñayivi ñuyivi. ⁵ Máa-i kaku se'e ñuyivi. Ja yúan káka'an-i tu'un ñuyivi. Te ñayivi ñuyivi jini so'o tu'un káka'an-i. ⁶ Máa-yó kaku se'e Dios. Te chaa jiní nuu Dios, jiní ná'in-de tu'un ká'an-yo. Ko ñayivi ja násu sé'e Dios kúu-i, tú jiní ná'in-i tu'un ká'an-yo. Ja yúan kajini-yo ndasa kaa tu'un ndaa jíin tú'un ñáa.

Dios kúu máa tú'un kundá'ú ini

⁷ Ñáñi máñi, ná kúndá'ú inì-yo tá'an-yó, chi tu'un kúndá'ú inì, onde nuu Dios vaì. Te taká ñayivi kúndá'ú inì tá'an, se'e Dios kúu-i, te jiní-i nuu Dios. ⁸ Te chaa ja tú kúndá'ú inì-de tá'an-de, tú jiní-de nuu Dios, chi Dios kúu máá tú'un kúndá'ú inì. ⁹ Súan nì kenda ndijin ndasa kúndá'ú inì Dios yóó. Chi nì tájí-yá Se'e-ya, vasa máá tú'un-ni-i ío. Te nì kii Se'e-ya-ún inì ñuyivi yá'a, náva'a jíin máá-yá te kuchaku-yo. ¹⁰ Súan ío tu'un kúndá'ú inì, chi vasa tú ní kákumani-yo jíin Dios, ko nì kúndá'ú inì-ya yóó. Te nì tájí-yá Se'e-ya ní kii, náva'a kuanchaa-ya taká kuachi-yó jíin ñíñi-yá. ¹¹ Ñáñi máñi, nú súan kúndá'ú inì Dios yóó, te suni súan níni ná kúndá'ú inì-yo tá'an-yó núsáá. ¹² Ni ñin chaa, tú ní jiní kuti-dé nuu Dios. Ko nú kúndá'ú inì-yo tá'an-yó, te Dios ncháa-ya jíin-yó, te tu'un kúndá'ú inì-ya, a nì yija va'a inì-yo. ¹³ Ja yúan kájinì-yo já ncháa-yo jíin-yá. Te ncháa-ya jíin-yó. Chi nì ja'a-ya Espiritu-ya núu-yo. ¹⁴ Te a nì kajinì-yo, te káka'an ndaa-yo, já máá Táa-yo Dios nì tájí-yá Se'e-ya ní kii ja náma-ya ñayivi ñúyivi. ¹⁵ Nú ndé ñayivi ká'an ndaa ja Sé'e Dios kúu Jesús, yúan-na te ncháa Dios jíin máá-i, te máá-i jíin Dios. ¹⁶ Te yóó, a nì kajinì-yo, te nì kákandíja-yó já Dios kúndá'ú inì-ya yóó. Chi Dios kúu tu'un kúndá'ú inì. Te chaa kúndá'ú inì tá'an, ncháa-de jíin Dios. Te Dios ncháa-ya jíin-de. ¹⁷ Súan yíja va'a tu'un kúndá'ú inì-yo, náva'a ma yú'ú-yo kivi kii juicio, chi natu'un káa máá-yá, suni súan kánda máá-yó inì ñuyivi yá'a. ¹⁸ Tu'un kúndá'ú inì, tú ndíso tu'un yú'ú. Chi nú kúndá'ú ndíja inì-yo, te a nì jinu tu'un yú'ú kua'an. Chi tu'un yú'ú ndíso tundó'o. Chi nú yú'ú ñin ñayivi, chá'an-ga yija va'a-i jíin tú'un kúndá'ú inì. ¹⁹ Te yóó, manì-yo jíin-yá, chi nì kúndá'ú inì-ya yóó xna'an-ga. ²⁰ Nú ñin chaa ká'an-de: Ruu, chi manì-rí jíin Dios. Te nú jíto u'u-de ñani-de, chaa xndá'ú kúu-de nú súan. Chi chaa ja tú kúndá'ú inì-de ñani-de ja á nì jiní-de nuu, ndasa kuu kumani-dé jíin Dios ja tú jiní-de nuu-yá núsáá. ²¹ Te nì tá'ú-yá tiñu yá'a nuu-yo: Chaa manì jíin Dios, suni ná kúndá'ú inì-de ñani-de.

5

Jíin tú'un kándíja te kundéé-yó

¹ Nú ndé ñayivi kándíja-i ja Jesús kúu Cristo, Se'e Dios kúu-i, núsáá te ñayivi kúmani jíin máá I'a kúu Táa, suni kúmani-i jíin Sé'e-ya. ² Nú manì-yo jíin Dios te jándatu-yo taká tiñu tá'ú-yá, yúan kájinì-yo já manì-yo jíin taká se'e Dios. ³ Chi ja manì-yo jíin Dios kúu ja ná kuándatu-yo tiñu tá'ú-yá, chi tiñu tá'ú-yá tú vee. ⁴ Chi taká ñayivi kákuu se'e Dios, kundéé-i jíin ñúyivi, chi tu'un kándíja-yó kúu fuerza ja kúndéé-yó jíin ñúyivi. ⁵ Ndéja kúu ja kúndéé jíin ñúyivi, suu ñayivi kándíja ja Jesús kúu Se'e Dios, ñayivi-ún kúu-i. ⁶ I'a yá'a kúu Jesucristo, nì kii-ya jíin ndúcha jíin ñíñi. Nasu máá ñin jíin ndúcha, chi jíin ndúcha jíin ñíñi. Te máá Espiritu ká'an ndaa ya'á, chi Espiritu kúu tu'un ndaa. ⁷ Chi ío unì ja ká'an ndaa inì andívi. Máá I'a kúu Táa, máá Sé'e, jíin máá Espiritu Santo kákuu-ya. Te ndenúni I'a yá'a, ñin-ni-ya kúu. ⁸ Te ío unì ja ká'an ndaa inì ñuyivi. Espiritu, jíin ndúcha, jíin ñíñi kákuu, te ndenúni ya'á, ñin-ni káka'an. ⁹ Nú játa'ú-yó tú'un káka'an ndaa chaa, naga nì kuu jíin tú'un ká'an ndaa Dios, ja ñá'nu-ga kúu, chi tu'un ká'an ndaa Dios kúu tu'un Se'e-ya. ¹⁰ Chaa kándíja nuu Sé'e Dios, a jiní ndaa máá-de. Te chaa tú kándíja nuu Dios, natu'un násá'a-de-ya ñin I'a xndá'ú, chi tú kándíja-de tu'un nì ka'an ndaa Dios ja ní jani-ya tú'un Se'e-ya. ¹¹ Te ya'á kúu tu'un ndaa-ún: Nì ja'a Dios tu'un ja kúchaku-yo ní káni, te Se'e-ya kúu I'a ndíso tu'un kuchaku-yo. ¹² Chaa kándíja nuu Sé'e-ya, a nì ní'in tá'u-dé kuchaku-de. Ko chaa tú kándíja nuu Sé'e-ya, tú ní ní'in tá'u-dé kuchaku-de. ¹³ Tu'un yá'a cháa-ri nuu róo, ñayivi kákandíja nuu Sé'e Dios, náva'a ná kuní-ro

já á nī kani'in tá'u-ro kúchaku-ro ní káni, náva'a kandíja va'a-ró núu Sé'e Dios.
 14 Já yá'á chundéé iní-yo ká'an-yo jíin-yá, chí nú jikán-yo ñn ndatíñu nuu-yá
 nátu'un kuní máá-yá, te jíni ná'in-yá tu'un ká'an-yo. 15 Te nú kájiní-yo já
 jíni ná'in-yá tu'un ká'an-yo ñún ndatíñu kájikán-yo. Núsáá te a kájiní-yo já
 ní'in-yo já ní kajikán-yo-ún. 16 Nú ñn ñayivi jíni-i sá'a ñani-i kuachi ja násu
 kuáchi kuu-de kúu, te ná ká'an nda'ú-i jíin-yá, te kuá'a-ya tú'un kuchaku-de.
 Ko máni nuu cháa ja násu kuáchi kuu-de kásá'a-de, áchí-ri. Ió kuachi ja kúu-de,
 ko nasu já'a yúan ká'an-ri ja ká'an nda'ú-yo jíin-yá. 17 Taká tiñu káñáá kúu
 kuachi. Ko ío kuachi ja násu kuáchi kuu-i kúu. 18 Kájiní-yo já ñayivi kákuu
 se'e Dios, tú sá'a-i kuachi. Chí ñn se'e Dios ndíto va'a-i máá-i. Te kui'na, ma
 kúu ké'é-ún-i. 19 Te kájiní-yo já sé'e Dios kákuu-yó. Te kui'na kúu ja ñn so'o ní
 ñúyivi. 20 Ko a kájiní-yo já ní kii Se'e Dios. Te kájuku'un iní-yo ní sá'a-ya, náva'a
 kuni-yo núu máá I'a ndaa. Te a káxiukú-yó jíin máá I'a ndaa, máá Sé'e-ya
 Jesucristo kúu-ya. Máá-yá kúu ndija Dios ndaa, te máá-yá kúu I'a kuchaku-yo
 ní káni sá'a-ya. 21 Súchi, ná kúxio-ró núu ndosó. Súan ná kóo. Amén.

LA SEGUNDA EPISTOLA DE SAN JUAN APOSTOL YA'A KUU CARTA UU JA NI CHAA SAN JUAN APOSTOL NUU TAKA ÑAYIVI KAKANDIJA

Siki ichi ndaa jín tú'un kúndá'ú iní tá'an

¹ Máá-ná kúu máá cháa ñá'nu-ga. Te cháa-ná tutu yá'a nuu ní, ña'an ní kaji-ya. Te kúndá'ú ndija iní-ná ní. Te nasu máá ñn-ná, chi suni taká ñayivi kajini tu'un ndaa. ² Chi ñú'un tu'un ndaa iní-yo. Te kunchaa jín-yó taká kivi. ³ Tu'un luu ío iní, jín tú'un sá'a tuká'nu iní, jín tú'un kuaká'nu iní, ja vái onde nuu máá Táa-yo Dios jín núu Sé'e-ya Jesucristo, ná koo ndija iní-ní jín tú'un kúndá'ú iní. ⁴ Xaan kúsi iní-ná, chi ni ni'in-ná tu'un ja kájika ndaa se'e-ní jíná'an-i, natu'un ni tá'ú tiñu máá Táa-yo Dios nuu-yo. ⁵ Te vina nána, tú cháa-ná tutu yá'a ja tá'ú-ná ñn tiñu jáá núu-ní. Chi sua ká'an nda'ú-ná jín-ní siki tú'un ni ni'in-yo onde xnáñúu, ja ná kúndá'ú iní-yo tá'an-yo. ⁶ Te ya'á kúu tu'un kúndá'ú iní, ja ná káka-yó natu'un ni tá'ú-yá tiñu nuu-yo. Ya'á kúu tiñu ni ta'u núu-ní: Ja ná káka-ní jín tú'un-ún, natu'un ni kajini so'o-ní onde xnáñúu.

Siki já xndá'ú

⁷ Chi kua'a ñayivi káxndá'ú ñá'an, vai koyo-i iní ñuyivi. Te ñayivi-ún, tú kaja'a-i tu'un ja ní kii Jesucristo jín yiki kúñu-ya. ñn ñayivi súan kúu ñayivi xndá'ú ñá'an. Te ñayivi jito u'u Cristo kúu-i. ⁸ Koto va'a-ní máá-ní jíná'an-ní, náva'a tú xnáa-ní tiñu ni kasá'a-ní. Chi sua ná ni'in vá'a-ní ya'u-ní. ⁹ Nú ndé ñayivi sáni'in iní-i, te tú jíku-i jín tú'un Cristo, tú ncháa Dios jín-i. Te nú ndé ñayivi jíku jín tú'un Cristo, ncháa máá Táa-yo jín Sé'e-ya jín-i. ¹⁰ Te nú ñn ñayivi jáa-i nuu-ní, te tú ndíso-i tu'un yá'a, ma kuatá'ú-ní-i kunchaa-i iní ve'e-ní, ni ma ká'an-ní sa'an kúta'u jín-i. ¹¹ Chi ñayivi ká'an jín-i, chindéé tá'an jín-i siki tiñu ñáá sá'a-i-ún. ¹² Vasa ío kua'a tú'un chaa-ná nuu-ní, ko tú kuni-ná ka'an-ná jín-ní jín tutú jín tinta, chi ñúkuu iní-ná ja-ná nuu-ní jíná'an-ní. Te ndatu'ún jín yú'u-yo, náva'a ná kúsi xaan iní-yo. ¹³ Taká se'e ku'u-ní, ja ní kaji-ya, káka'an-i ja ná sándéé iní-ní. Súan ná koo. Amén.

LA TERCERA EPISTOLA DE SAN JUAN APOSTOL YA'A KUU CARTA UNI JA NI CHAA SAN JUAN APOSTOL NUU TAKA ÑAYIVĪ KAKANDIJA

Chaa kájika jíin tú'un ndaa

¹ Máá-rí kúu máá cháa ñá'nu-ga. Te cháa-ri tutu yá'a nuu-ro Gayo máni, chi kúndá'ú ndija ini-ri róó. ² Ñáni máni, kuní-ri ja bueno ná kí'in taká tiñu sá'a-ró, jíin já ná kéndoo ndéé ndánu-ro, nátu'un ni kéndoo va'a añú-ro. ³ Jandaa ni kusii xáan ini-ri kivi ní chakoyo ñani-yo, chi ni kanakani-de tu'un-ró núu-ri, ndasa bueno ío ndaa tu'un ñú'un ini-ro, nátu'un jika ndaa-ro. ⁴ Tuká inga tu'un kúsi ini-ri sá'a ná nuu yá'á, ja kúni tu'un-ri ja kájika ndaa se'e-ri jíiná'an-i. ⁵ Ñáni máni, bueno sá'a-ró taká tiñu jíku-ró jíin jíin taká ñani-yo, vasa chaa jiká kákuu-de. ⁶ Chi chaa-ún, ni kajani-de tu'un-ró nuu tíku'ni, ja vá'a kúndá'ú ini-ro. Te va'a sá'a-ró te nú chindéé chítuu-ró-de chu'un íchí-ró-de, nátu'un kuní Dios. ⁷ Chi chaa-ún, maní-dé jíin-yá, te ja yúan ní káki'in-de ichi kája'an-de, te tú káki'in-de ni ñin ndatíñu nuu ñáyivi sijn nación. ⁸ Núsáá te yóó, níni ná kuatá'ú-yó cháa-ún, nává'a chindéé tá'an-yó jíin-de sikí tú'un ndaa.

Ja kájasu nuu tú'un va'a

⁹ A ni chaa-ri tutu nuu máá tíku'ni. Ko Diótrefes, tú játá'ú-de tu'un ká'an-ri, kuachi ja kúñá'nu máá-de nuu-í kuní-de. ¹⁰ Núsáá te nú ja-ri te naxndáku-ri nuu-ro tiñu sá'a-de ja kátíakuá yu'u-dé, ndasa sátú'ún-de sikí-ri. Te vasa a ká'an-de súan, ko tú kúva'a ini-de. Chi tú játá'ú-de ñani-yo kátájí-yó núu-dé, te jasú-de nuu ñáyivi kákuni-i kuatá'ú-i-de. Te skúnu-de-i ini tíku'ni. ¹¹ Ñáni máni, ma sá'a-ró nátu'un kásá'a chaa ñáá, chi sua nátu'un kásá'a chaa va'a. Chaa sá'a tiñu va'a, se'e Dios kúu-de. Ko chaa sá'a tiñu ñáá, tú jiní kuti-dé nuu Dios. ¹² Taká ñáyivi kájani ndaa-i tu'un sikí Demetrio, te suni máá tú'un ndaa ká'an sikí-dé, te suni súan ká'an máá-ri. Te a kájini-ro já tú'un ká'an-ri ío ndaa. ¹³ Ío kua'a tú'un chaa-ri nuu-ro kuní-ri, ko tú kuní-ri chaa-ri jíin tinta jíin pluma. ¹⁴ Chi ñúkuu ini-ri ja yakú-na kivi te ja-ri nuu-ro. Yúan-na te ndatu'ún jíin yú'u-yo. ¹⁵ Ná kóo tu'un vindáa vinené jíin-ró. Sándéé ini-ro, áchí taká amigo yá'a. Te suni ka'an-ro jíin taká amigo jian, ná sándéé ini-i.

LA EPISTOLA UNIVERSAL DE SAN JUDAS APOSTOL YA'A KUU CARTA JA NI CHAA SAN JUDAS APOSTOL NUU TAKA ÑAYIVI KAKANDIJA

¹ Máá-rí kúu Judas ñani Jacobo, te mozo Jesucristo kúu-ri. Te cháa-ri tutu yá'a nuu róo, ñayivi ní kana-ya xiní, ja ní ndundoo-ró ní sá'a Táa-yo Dios. Te Jesucristo, ndíto va'a-ya róo. ² Tu'un kuaká'nu ini, jín tú'un vindáa vinené, jín tú'un kúndá'ú ini tá'an ná ndeá-ga nuu-ro sá'a-ya.

Ná kuñi ni'in-yó jín tú'un kándija

³ Ñani máni jíná'an-ró, xaan jítu iní-ri chaa-ri tu'un nuu-ro ndasa ni nama-ya yóo jíná'an-yó. Ko ni jini-ri ja jínu ñú'ún ja cháa-ri tutu nuu-ro ja má kuá'a-ró tú'un stíví-i tu'un kákandija-yó, ja ñn jínu-ni ni ja'a-ya tú'un-ún nuu ñayivi ndóo. ⁴ Chi yaku ñayivi, ni kivi koyo sa'í-i. Te tú káchiñú'ún-i Dios. Te ni kanasama-i tu'un luu ío ini Dios máa-yó, ni kanasá'a-i tu'un kuáxán. Te suni tú kájatá'ú-i máa Jító'o-yo Jesucristo, ni Dios ja máa ñn-ni-ya tá'ú tíñu. Ko ñayivi yá'a, onde aná'an a ni kúnda ja tá'nu ndatu-i.

Dios kúu I'a sándaq tiñu siki cháa ñáa i

⁵ Te vina, vasa a ni kajini va'a-ró, ko ná náxndáku-ri nuu-ro ndasa ni sá'a máa-yá. Chi vasa a ni nama-ya ñayivi ini ñuu Egipto, ko kúkuéé-ga, te ni xnáa-yá sava-i ja tú ní kákandija-i. ⁶ Te ndajá'a-yá ja ní kaskéndoq tiñu kándiso, te suni ni kaskéndoq ve'e káxiukú, ni ju'ni-ya ndájá'a-ún jín cadena ní káni, káxiukú chí ñuñáa onde kivi ká'nu ja cháa juicio. ⁷ Suni ni ndo'o ñuu Sodoma jín ñuu Gomorra jín sáva-ga ñuu ni ka'jin yani. Chi ñayivi ñú'ún, suni súan ni kajika téné-i, te ñn kuñu kuáxán ní kándúkú-i. Te ñuu-ún kúu ñn ja ná kóto nchaq-yo, chi ni kando'o-i juicio nuu ñú'ún ní káni. ⁸ Te suni modo súan kásá'a ñayivi yá'a, chi jín tú'un ká'an jani jín-i, te kásáchá'an-i yiki kúñu-i, kásákátá-i nuu cháa ndiso tíñu, te káka'an ndiva'a-i siki ja kákuñá'nu. ⁹ Te Miguel, ndajá'a ñá'nu-ga, hora ja ní státá'an-ya jín ku'na siki yiki kúñu Moisés, tú ní chúndéé ini-ya nákuñdii-ya siki ku'na-ún, ja ká'an ndiva'a-ya, chi sua ni ka'an-ya: Máa Tatá Dios, ná kána jín-yá nuu-ro, áchí-ya. ¹⁰ Ko ñayivi yá'a káka'an ndiva'a-i siki táka ja tú kájuku'un ini-i. Te tu'un kajini máa-i ja máa-i, nátu'un kiti yúkú-ni, jín tú'un yúan te naa-í. ¹¹ Naká ndá'ú koo máa-i, chi a kája'an-i ichi ní kandij Caín. Te ni katau-i kája'an-i yata sá'an ñáa Balaam náva'a ni'in-í najjín siki-ún. Te suni kánaa-í jín tú'un já'a ini Coré. ¹² Ñayivi yá'a, nuu káyee-í jín-ró, te kákuu-i ñn cha'an núu káyee maní-ro. Te tú káyu'ú-i koto va'a-i máa-i ja skée-í máa-i. Viko ja tú ndiso saú kákuu-i, ja ndéché-ni sá'a tachí. Yunu ja tú kúun nde'e viko saú kákuu-i, uu jínu ni kají'i ja ní tu'un onde yo'o. ¹³ Su'ma mar ja ndóna kákuu-i. Te ti'ñu mar kúu tu'un kuka nuu ini-i. Nátu'un tíñuú xiní ja kájika kuu sáni kákuu-i, te ni sátu'a-ya lugar ñuñáa lúchi túun nuu kúxiukú-i ní káni. ¹⁴ Te Enoc, chi tata usia Adán, ni jani-de tu'un siki ñayivi yá'a: A ni chaa máa Tatá Dios jín kuá'a xaan ñayivi ndóo-ya, ¹⁵ náva'a sándaq-ya tíñu taká ñayivi, te nakuxndii-ya siki táka ñayivi ja tú káchiñú'ún-i-ya, chi ni kasá'a-i tíñu ñáa, kuachi ja tú ní káchiñú'ún-i-ya. Te suni kua'a tú'un ndiva'a ni kaka'an-i siki-yá, áchí-de. ¹⁶ Ñayivi yá'a, kácutuku ini-i, te káka'an ndiva'a-i nani ja káta'an-i, te kásá'a-i ndéni kaní ini máa-i. Káka'an ni'in-i ja kándaq téyí-i, te vixi káka'an-i náva'a ni'in-í najjín. ¹⁷ Ko

máá-ró, ñáni máni, ná nándaku iní-ro tú'un nī kaka'an cháa nī kakuu apóstol máá Jító'o-yo Jesucristo. ¹⁸ Chi nī kaka'an-de: Onde kivi ndí-i-na te koo ñayivi sákátá núu-ro. Te ñayivi-ún, kaka kuu-i ja ndúkú-i sá'a-i tiñu ñáá ja kákani iní máá-i, áchí-de. ¹⁹ Ñayivi yá'a kakuu ja sásin ñayivi. Ñayivi yúkú kakuu-i, chí tú ncháá máá Espíritu-ya iní-i. ²⁰ Ko máá-ró, ñáni máni, ná skuá'nu-ró máá-ró jíin tú'un ij kákandíja-ró. Te kakan ta'u-ro jíin Espíritu Santo. ²¹ Ma kúxio-ró núu tú'un kúndá'ú iní Dios róó, te ná ndúkú-ró ja máá Jító'o-yo Jesucristo, ná kúndá'ú iní-ya róó ja kúchaku-ro ní káni sá'a-ya. ²² Te kundá'ú iní-ro sáva-i, vasa kájani siki iní-i. ²³ Te nama-ró yakú-ga-i vasa yú'ú-ro, te nátú'un stáa-ró-i nuu ñú'un. Te sava-ga-i kundá'ú iní-ro-í, vasa jító u'u-ro sá'ma chá'an ja ní kukini nī sá'a kuñu-i. ²⁴ Te vina ío in-ni I'a ja kúu koto róó, náva'a tú kanangava-ró kuáchi, te kuu sá'a-ya ja kuíñi-ró núu ndíi ncháa máá-yá, jíin ja má kóo chá'an-ró, jíin ja kúsi xáan iní-ro. ²⁵ Te nuu máá in-ni Dios, I'a náma yóó, ná nákana jaa-yó-yá, te ná kóo ja jíñú'un-yó núu-yá. Te ná tá'ú máá-yá tiñu jíin fuerza ndíso-ya, vina te onde ní káni ní kuiá. Súan ná kóo. Amén.

EL APOCALIPSIS O REVELACION DE SAN JUAN, EL TEOLOGO TU'UN NI JINI NDIJIN SAN JUAN CHAA SKUA'A TU'UN-YA

Ndasa ni kenda tutu yá'a

¹ Yá'á kúu tu'un Jesucristo ja ní kenda ndijin, ja ní ja'a Dios nuu-yá, náva'a stá'an-ya núu mozo-ya ná taká tiñu ja kánúú kí yachi. Te ni táji-yá in ndajá'a-yá ni kii. Te ni kastu'un-yá tu'un yá'a nuu mozo-ya Juan. ² Te chaa-ún kúu testigo. Te ni jani ndaa-de tu'un Dios jín tú'un ndaa Jesucristo, jín já ní jini-de. ³ Xáán ndatu chaa káka'u, jín ñáyivi kájiní so'o tu'un ká'an tutu yá'a. Te suni xáán ndatu ñáyivi skíkuu tu'un yóso núu tutu yá'a, chi a ni kuyani kivi. ⁴ Máa-rí Juan, táji-rí tu'un nuu ndí'usiá tikuní kákandíja ja káxiukú ndáñúu Asia. Jín-ró ná kóo tu'un luu ío ini-ya jín tú'un kuaká'nu ini ja kí onde nuu máa Dios, I'a ío, I'a ni io, I'a kii, jín onde nuu usiá Espíritu, I'a ká'in yu'u mesa nuu tá'ú-yá tiñu, ⁵ jín onde nuu Jesucristo, I'a kúu testigo ndaa. Te máa-yá ni nachaku xna'an-ga vásá taká-ga ñáyivi ní kaji'i. Te tin-ya só'o taká rey ñuyivi. Te máa-yá kúndá'ú ini-ya yóo, te ni nakacha-ya kuáchi-yó jín niñi-yá. ⁶ Te ni nduu-yó rey jín sutu nuu Táa-ya Dios ni sá'a-ya. Núsáa te ná nákana jaa-yó-yá. Te ná tá'ú-yá tiñu nuu-yo ní káni ní kúia. Amén. ⁷ Kuni so'o, chi kii-ya jín vikó nu'un. Te ndivii ñáyivi jín taká-i ja ní kakaan-i-ya, kuni-i nuu-yá. Te taká tata ini ñuyivi, nde'e kó'o-i ja'a-yá. Súan ná kóo. Amén. ⁸ Máa-rí kúu natu'un letra Alfa jín Omega, nuu kéj'á jín núu ndí'i, áchi máa Tatá Dios, I'a ío, I'a ni io, I'a kii, I'a kúñá'nu xa'an. ⁹ Máa-rí kúu ñani-ro Juan, te jito ta'an-ri tundó'o jín-ró. Te ká'in ta'an-yo núu tá'ú-yá tiñu. Te ká'in ni'in-yó sá'a Jesucristo. Ni kanchaa-ri isla Patmos sikí tú'un Dios jín sikí já kúu-ri testigo nuu tú'un ni ka'an ndaa Jesucristo. ¹⁰ Te máa Espíritu, ni jaka-ya rúu in kivi íi máa Jito'o-yo. Te ni jini so'o-ri ichi yata-rí in tu'un jaa natu'un corneta. ¹¹ Te ni ka'an: Máa-rí kúu natu'un letra Alfa jín Omega, ja xnáñúú jín já sándi'i-na. Chaa nuu in tutu taká ja kuní-ro núu, te táji-ró ná kí'in nuu ndí'usiá tikuní kákandíja káxiukú ini ndáñúu Asia: ñuu Éfeso, ñuu Esmirna, ñuu Pérgamo, ñuu Tiatira, ñuu Sardis, ñuu Filadelfia, jín ñuu Laodicea. Achí.

Ja ní jini Juan nuu-yá

¹² Te ni jó koto-ri ja kuní-ri ndéja ká'an jín-rí. Te nuu ní jó káva-ri, te ni jini-ri usiá candelero oro. ¹³ Te sava ma'ñú taká candelero-ún kánde in I'a ja ná kuní koo máa Sé'e chaa. Te ñu'un ní-yá in sa'ma ní jinú onde nuu já'a-yá. Te nú'ni jika-yá jín in sanchii oro. ¹⁴ Te xini-yá jín íxi-yá kánda kuíjin natu'un íxi kuíjin ri, natu'un yu'a volcán, te nduchi-yá natu'un yáa ñu'un, ¹⁵ te ja'a-yá natu'un latón fino, ja ní nandu'a ini jinú súan kuní koo. Te ní'in ká'an-ya natu'un nuu kuá'a ndúcha. ¹⁶ Te ini ndavá'a-ya tin-ya usiá tiñuú xini. Te ini yu'u-yá kenda in machete xa'an já úu yu'u. Te nuu-yá káa natu'un ndikandii hora nándii ndáxin xa'an. ¹⁷ Te nuu ní jini-ri nuu-yá, te ni ndua-ri nuu já'a-yá natu'un ni ji-ri. Te ni chaa-ya ndavá'a-ya sikí-rí. Te ni ka'an-ya jín-rí: Ma yú'ú-ro. Máa-rí kúu ja xnáñúú jín já sándi'i-na. ¹⁸ Te I'a chakú kúu-ri. A ni ji-ri núu, ko vina chi kuchaku-ri ní káni ní kúia. Amén. Te tin-ri ndakaa nuu ká'in ndiyi, jín kué'e já'ni yóo. ¹⁹ Chaa nuu tutu taká ja ní jini-ro, jín taká

ja ío, jíin táká ja kóo nú ná já'a ya'á. ²⁰ Ya'á kúu tu'un sa'í ndí'usiá tiñuú xíní ja ní jini-ro tíin ndavá'a-ri, jíin ndí'usiá candelero oro. Usia tiñuú xíní-ún kákuu ndajá'a núu ndí'usiá tikuní. Te usia candelero ja ní jini-ro-ún kákuu ndí'usiá tikuní.

2

Tu'un nuu tikuní ñuu Éfeso

¹ Chaa-ró tutú nuu ndajá'a tikuní ñuu Éfeso: Súan ká'an máa I'a tíin usia tiñuú xíní jíin ndavá'a-ya, te jika kuu-ya má'ñú usia candelero oro: ² A jini-ri tíin sá'a-ró, ja ní'in sátiñu-ró jíin ja ní'in kándij-ro, jíin ja tú kúsi iní-ro kivi nduu-ro jíin cháa ñáá. Te ní jito ncha-ro cháa káka'an ja apóstol kákuu-de. Te ní kajini-ro ja máni káxndá'ú ñá'an-de. ³ Te suni jini-ri ja kándij ní'in-ro vasa ní ndo'o-ró, te tú ní kuítá-ro ja ní sátiñu-ró já'a-rí. ⁴ Ko ná kíni'in-ri ñin siki-ro, chi ní xnúu-ró kú'a ja maní-ro jíin-ri xnáñúú núu. ⁵ Núsáa te ná núku'un iní-ro ndé onde ní jungava-ró. Ná nákani iní-ro, te ná sá'a-ró ná ní sá'a-ró xnáñúú. Chi nú túu, te chaá yachi-ri nuu-ro, te kuancha-ri candelero máa-ró nuu kándij, te nú tú nakani iní-ro. ⁶ Ko ío ñin ja ní kee va'a, chi kití iní-ro jíto-ró tíin kás'a chaá nicolaítas. Te suni máa-rí kití iní-ri jíto-ri tíin-ún. ⁷ Chaá ío so'o, ná kúni so'o-de tu'un ká'an Espíritu nuu tikuní kákandija. Chaá kundéé, kuá'a-ri nde'e yúnu chakú kee-dé. Te yunu-ún kándij nuu jardín Dios.

Tu'un nuu tikuní ñuu Esmirna

⁸ Te suni chaa-ró tutú nuu ndajá'a tikuní ñuu Esmirna: Súan ká'an máa I'a xnáñúú jíin sándi'í-na, I'a ní jii te ní nachaku-ya. ⁹ A jini-ri tíin sá'a-ró jíin túndó'o tá'an-ro. Te ndá'ú tá'an-ro, ko kúká-ró. Te ío sava chaá káka'an-de ja judío kákuu-de. Ko nasuú kákuu-de. Chi onde ve'e sinagoga Satanás vai koyo-de. Te káka'an ndiva'a-de jíin-ró. ¹⁰ Ma yú'ú-ro ja á yani ndo'o-ró, chi kui'na, taan yakú róo vekaa, náva'a koto nchaá róo. Te ta'an-ro túndó'o uxí kivi. Ko ná skíkuu va'a-ró vasa ná kúu-ro. Nú súan te kuá'a-ri premio chakú nuu-ro. ¹¹ Chaá ío so'o, ná kúni so'o-de tu'un ká'an Espíritu jíin tikuní kákandija. Chaá kundéé, ma tá'an-de túndó'o ja kúu-de vuelta uu.

Tu'un nuu tikuní ñuu Pérgamo

¹² Te suni chaa-ró tutú nuu ndajá'a tikuní ñuu Pérgamo: Súan ká'an máa I'a tíin machete xa'an úu yu'u. ¹³ A jini-ri tíin sá'a-ró, chi ncháa-ró núu kánchaá mesa Satanás. Te suni jini-ri ja kándija ní'in-ró rúu, te tú ní ské'ichi-ro tú'un kándija-ró siki-rí vasa kivi-ún ní jii testigo va'a-ri Antipas ma'ñú-ró jíná'an-ró núu ncháa Satanás. ¹⁴ Ná kíni'in-ri yaku tu'un siki-ro. Chi jíin-ró jián káxiukú sáva ñayivi káchiñú'ún sá'an Balaam. Chi chaá-ún, ní stá'an-de sa'an-ún nuu Balac. Te ní jungoyo se'e Israel kuachi, chi ní kayee-í ndeyu ní soko núu ndosó, te ní kasáténé-i, ní sá'a-de. ¹⁵ Suni súan káxiukú sáva ñayivi káchiñú'ún sá'an chaá Nicolaítas jíin-ró, te kití iní-ri jíto-ri sa'an-ún. ¹⁶ Nakani iní núsáa, chi nú túu, te chaá yachi-ri nuu-ro, te kuatá'an-ri jíin-i jíin machete ja kenda yu'u-rí. ¹⁷ Chaá ío so'o, ná kúni so'o-de tu'un ká'an Espíritu jíin tikuní kákandija. Chaá kundéé, nuu-dé kuá'a-ri staa ándivi já yisa'í. Te suni kuá'a-ri ñin yuu kuijín lúli núu-dé. Te nuu yúu-ún koso ñin sí'ví jáá ja tú ní ñin-i kuní, chi máa cháa ní'in-ún.

Tu'un nuu tikuní ñuu Tiatira

18 Te suni chaa-ró tutú nuu ndájá'a tiku'ni nuu Tiatira: Súan ká'an máá Sé'e Dios, I'a ñáva'a nduchi nátu'un yáá ñú'un, jín já'a nátu'un latón fino. 19 A jiní-ri tiñu sá'a-ró, ja kúndá'ú iní-ro tá'an-ró, jín já kándíja va'a-ró, jín já játíñu-ró, jín já kándij iní-ro. Te suni jiní-ri ja ví'i-gá sátiñu-ró vína vásá xnáñúú. 20 Ko ná kíñi'in-ri yakú tu'un siki-ro. Chi tú skúnu-ró ñá'an nání Jezabel. Te áchí-ña já ñá'an jáni tu'un Dios kúu-ña. Te stá'an-ña tú'un, te xndá'ú-ña ñáyivi kájatíñu nuu-ri, ja ná kóo tñi iní-i jín já ná kée-í ndeyu sokó núu ndosó. 21 Te ni ja'a-ri tiempo nuu-ña ja ná nákaní iní-ña já jíka téné-ña. Ko tú kuní-ña nákaní iní-ña. 22 Vina te ndo'o-ña ñn kue'e sá'a-ri. Te taká ñáyivi kásáténé jín-ña, suni kua'a-ri tundó'o xaan núu-í, te nú tú nakani iní-i tiñu kásá'a-i. 23 Te ka'ni-rí se'e-ña ná kúu-i. Te kuní taká tiku'ni ja máá-rí kúu I'a nándúkú ví iní ja jiní tuní jín iní añú. Te kua'a-ri ya'u nuu ñn ñn-ró ndasa tiñu kásá'a-ró. 24 Ko nuu sáva-ga-ro já káxiukú-ró iní nuu Tiatira, ja tú kákandíja-ró sá'an jian, jín já tú ní kájiní-ro tú'un yí Satanás, chi súan káskúnání sáva-i sa'an-ún, nuu máá-ró ká'an-ri ja má cháa-ri inga carga siki-ro. 25 Ko ja á kátiñ-ro, kutiñ iní-ro ondé kivi cháa-ri. 26 Te cháa kundéé cháa jándatu taká tiñu tá'ú-rí onde sandí'í-na, kua'a-ri fuerza nuu-dé ja tñn-de so'o taká nación. 27 Te suni nátu'un ni ni'ín máá-rí fuerza nuu Táa-ri, súan tá'ú cháa-ún tiñu nuu-í jín bastón kaa, te ka'nu-de-i nátu'un nuu tá'u kisi. 28 Te kua'a-ri tiñuú xíní jáñá'an nuu-dé. 29 Chaa ío so'o; ná kúni so'o-de tu'un ká'an máá Espiritu nuu tiku'ni kákandíja.

3

Tu'un nuu tiku'ni nuu Sardis

1 Te suni chaa-ró tutú nuu ndájá'a tiku'ni iní nuu Sardis: Súan ká'an máá I'a ja ñáva'a usia Espiritu Dios, jín usia tiñuú xíní: Máá-rí jiní-ri tiñu sá'a-ró, ja káka'an-i ja chakú-ro, ko a ni j'i-ro. 2 Ná náta'u núu-ro. Te nakani iní-ro yakú-ga ja ndúkú kúu. Chi ni jiní-ri ja tiñu sá'a-ró tú ío va'a va'a nuu Dios. 3 Núsáa te ná núku'un iní-ro naún ní ni'ín-ro jín já ní jini so'o-ró. Kuandatu, te nakani iní-ro. Chi nú tú kundito-ró, te cháa-ri nátu'un ñaku'í-ná. Te ma kuní-ro na hora cháa-ri nuu-ro. 4 Ko ío yakú-ni ñáyivi jín-ró iní nuu Sardis, ja tú ní kásáchá'an-i sa'ma káñu'un-i. Te máá-i, ku'un-i sa'ma ku'jín te kaka-í jín-rí. Chi ñáyivi vá'a kákuu-i. 5 Chaa kundéé, súan-ni ku'un-de sa'ma ku'jín chú'un-ri-de. Te ma ndá'va-ri sí'ví-de nuu libro chakú. Te kani ndaa-ri tu'un-de nuu Táa-ri, jín núu táka ndájá'a-yá. 6 Chaa ío so'o, ná kuní so'o-de tu'un ká'an máá Espiritu nuu tiku'ni kákandíja.

Tu'un nuu tiku'ni nuu Filadelfia

7 Te suni chaa-ró tutú nuu ndájá'a tiku'ni iní nuu Filadelfia: Máá I'a ndoo, I'a ndaa, I'a tñn ndakáa David, I'a júña te tú ni ñn kúu nakasu, I'a jasú te tú ni ñn kúu nakuña, súan ká'an máá-yá: 8 Jiní-ri tiñu sá'a-ró. Vina te nuu-ro ní juña-ri ñn yuxé'é, te ma kúu kasu ni ñn ñáyivi, chi vasa ñn tí'li-ni fuerza ñáva'a-ró, ko ni jandatu-ro tú'un-ri, te tú ní ské'ichi-ro rúu. 9 Te ñáyivi káxiukú iní ve'e sinagoga Satanás, ja káka'an-i ja ñáyivi judío kákuu-i, ko káxndá'ú-i chi nasuú kákuu-i, vina te chakoyo-i te jukuñi jítí-i nuu já'a-ro sá'a-ri. Yúan-na te kuní-i ndasa kúndá'ú iní-ri róó. 10 A ni jandatu-ro tú'un ni ka'an-ri ja ná kundij iní-ro. Ja yúan náma-ri róó nuu tundó'o kii ñí ñúyivi, ja kóto ncháa-ri ñáyivi káxiukú iní ñuyivi. 11 A yani cháa-ri. Núsáa te kutiñ ja á tñn-ró, náva'a tú ni ñn ñáyivi kuánchaa premio-ro núu-ro. 12 Chaa kundéé, ná sá'a-ri-de nátu'un ñn pilar iní ve'e ij Dios máá-rí. Te ma kenda kuti-dé yata vé'e. Te chísó-rí sí'ví

Dios máá-rí nuu-dé, jíin sí'ví jáá máá-rí, jíin sí'ví ñúu Dios máá-rí ja kúu ñuu Jerusalén jáá ja kúun kii ichi ándíví ondé nuu Dios máá-rí. ¹³ Chaa ío so'o ná kúni so'o-de tu'un ká'an máá Espíritu jíin tíku'ní kákandíja.

Tu'un nuu tíku'ní ñuu Laodicea

¹⁴ Te suni chaa-ró tutú nuu ndájá'a tíku'ní iní ñuu Laodicea: Súan ká'an máá I'a kúu Amén, I'a kúu testigo skíkuu ndaa, I'a xnañúú-gá vásá taká ndatíñu ja ní sá'a Dios. ¹⁵ A jiní-rí tiñu sá'a-ró, ja ná tú vijin-ró ni tú ní'ní-ró. Va'a-ga ní ío vijin-ró xí ní ío ní'ní-ró núu. ¹⁶ Ko vixin-ní-ró, tú vijin-ró ni tú ní'ní-ró. Ja yúan nátava-rí róo iní yu'u-rí. ¹⁷ Chí áchí-ro: Chaa kúka kúu-rí, te ja bueno ni ndukúká-rí, tú naún nándí'i-rí, áchí-ro. Te tú jiní-ro já cháa kákini, chaa ñáá, chaa ndá'ú, chaa kuáá, chaa víchí líi kúu-ró. ¹⁸ Núsáá te ká'an ni'in-rí jíin-ró: Nuurí ná kuáan-ró oro ni nandu'a ni sá'a ñu'un, náva'a ndukúká ndíja-ró. Te ku'un-ró sá'ma kujín, náva'a tuká kuka nuu-ro já víchí líi-ro. Te chu'un-ró taná nduchi-ro náva'a kuu nde'é-ró. ¹⁹ Máá-rí ká'an xaan-rí te xndó'o-rí taká ñayivi já kúndá'ú iní-rí. Núsáá te kuítu iní-ro te nakani iní-ro. ²⁰ Kuni so'o-ró, chí kándij-rí yuxé'é te ká'an-rí. Te nú ndé in ñayivi kúni so'o tu'un ká'an-rí, te kuña-i yuxé'é, yúan-na te kivi-rí ve'e-i, te kuxíni-rí jíin-i, te máá-i jíin-rí. ²¹ Chaa kundéé, ku'a-rí tu'un ja kúnchaa-de jíin-rí mesa nuu tá'ú-rí tiñu, nátu'un ni kundéé máá-rí, te ni nungoo-rí jíin Táa-rí mesa nuu tá'ú-yá tiñu. ²² Chaa ío so'o, ná kúni so'o-de tu'un ká'an máá Espíritu jíin tíku'ní kákandíja. Achí-ya.

4

Ja kánakuatá'ú-i nuu I'a kánchaa mesa

¹ Yuán-na, te ni nde'é-rí, te ichi ándíví ní jiní-rí núña in yuxé'é. Te tu'un ni ka'an núu jíin-rí, nátu'un in corneta, ni ka'an tuku: Ichi yá'a kaa-ró, te stá'an-rí nuu-ro taká tiñu koo kúkuéé-ga, áchí. ² Te máá Espíritu, ni jaka-ya rúu. Yúan te ni jiní-rí in mesa, kándij andíví, te nuu mesa-ún kánchaa in I'a. ³ Te I'a kánchaa-ún, kaa-ya nátu'un kuni koo in yuu kuí ndí'í jíin yúu ku'a'á. Te in tikoye'ndé jíkó ndúu xiin mesa-ún, kuni koo ná luu kaa yuu kuí kuáan. ⁴ Te xiin mesa-ún ío oko kuun mesa. Te ni jiní-rí nuu oko kuun cháa ñá'nu káxiukú núu mesa-ún, káñu'un-de sa'ma kujín. Te xiní-dé suni káñu'un corona oro. ⁵ Te onde nuu mesa-ún ndeyú. Te ká'an taja. Te ní'in. Te nuu mesa-ún kayú usia linterna ñu'un, ja kakuu ndí'usiá Espíritu Dios. ⁶ Te nuu mesa-ún ío in nátu'un mar nátu'un vidrio ja ndí ní'ni. Te ma'ñú mesa jíin xín mesa ío kuun kítí. Te ío kua'a ndúchi-tí ichi núu-tí jíin íchi yatá-tí. ⁷ Te kítí in jíto-tí nátu'un in ndíka'a, te kítí úu, nátu'un in chelu. Te kítí uní, ñáa-tí núu cháa, te kítí kúun, nátu'un in yachókó ndéché. ⁸ Te ndíkúun kítí-ún, ío inu ndijin-tí, ná in ná in-tí. Te ichi iní-tí jíin ní xín-tí ío kua'a ndúchi-tí. Te ndúú ñúú tú kájukuiñi-tí jíta-tí yáa yá'a: I'a ii, I'a ii, I'a ii, kúu máá Tatá Dios, I'a kúñá'nu xaan, I'a ni io, I'a ío, I'a kii, áchí-tí. ⁹ Te hora ja kánakana jaa kítí-ún, káka'an-tí tu'un jíñú'ún, kánakuatá'ú-tí nuu I'a kánchaa mesa, I'a chakú ní káni ní kúí, ¹⁰ te máá hora yúan kájukuiñi jíti okó kuun cháa ñá'nu-ún nuu I'a kánchaa mesa. Te káchiñú'ún-de-ya já chakú-ya ní káni ní kúí. Te káchúkú-de corona-de nuu mesa te káka'an-de: ¹¹ Táta Dios máá-ná. Xáan va'a I'a kúu-ní ja nákana jaa-i ní, ja ká'an-i tu'un jíñú'ún jíin-ní, jíin já ndíso-ní taká fuerza. Chí máá-ní, ni sá'a-ní taká ndatíñu. Ja kúu iní máá-ní ni sá'a-ní, te ni kuva'a, áchí-de.

5

Tu'un tutu t̄in Lélú Dios

¹ Te n̄i jini-ri ja I'a kánchaa mesa-ún, t̄in-ya ñin tutu in̄i ndavá'a-ya. Te tutu-ún, yóso tú'un ichi núu jíin íchi yatá. Te ndasú jíin usiá sello. ² Te n̄i jini-ri ñin ndajá'a ní'in ja ká'an jaa-ya ñin tu'un: Ndeja vá'a kuu kuña tutu yá'a, te xndónnda sello, áchí-ya. ³ Te ni ñin ja ío andíví, ni in̄i ñuyívi, ni ichi chíi ñu'un, tú ní kúu kuña tutu-ún, ni tú kúu nde'é núu. ⁴ Te xaan ni nde'e-ri, chí tú ní kenda ni ñin ja vá'a ja kuña tutu-ún, ni ja ká'u, ni ja nde'é núu. ⁵ Te ñin chaa ñá'nu-ún, ni ka'an-de jíin-rí: Ma nde'e-ro. Yá'a nde'é-ró, máa ndíka'a tata Judá, tata David, a n̄i kundéé-yá, te ja yúan kúu kuña-ya tutu-ún, te xndónnda-ya usiá sello-ún. ⁶ Te sava ma'ñú mesa jíin ndíkúun kiti-ún ni jini-ri ja kándii ñin lélú má'ñú cháa ñá'nu. Te jíto-ti nátu'un ja á n̄i kaja'ni-í-ti. Te ío usiá ndiki-ti jíin usiá nduchi-ti. Ya'á kákuu ndí'usiá Espiritu Dios ja ní táji-yá kaja'an ní ñuyívi. ⁷ Te n̄i jaa-ya. Te n̄i ki'in-ya tutu-ún in̄i ndavá'a I'a kánchaa mesa. ⁸ Te ja ní ki'in-ya tutu-ún, te ndíkúun kiti jíin ndí'okó kuun cháa ñá'nu, n̄i kajukuiñi jíti-de nuu máa Lélú. Te taká-de t̄in-de ñin yaa nání arpa, jíin ñin ko'o kúu ja ñú'un susia kutú, yúan kákuu tu'un kájukan ta'u ñáyivi ndóo. ⁹ Te n̄i kajita-de ñin yaa jáa: Xáan va'a I'a kúu-ní. Te kuu ki'in-ní tutu-ún te xndónnda-ní sello, chí n̄i kaja'ni-í ní, te jíin niñi-ní n̄i nakuaan-ní ñáyivi taká tata, taká yu'u, taká ñuu, taká nación, ja ná nó'on-i nuu Dios. ¹⁰ Te n̄i nduu-i rey jíin sutú nuu Dios, n̄i sá'a-ní, te tá'u-i tiñu in̄i ñuyívi, áchí-de kájita-de. ¹¹ Te máa-rí Juan, n̄i nde'é-rí, te n̄i jini so'o-ri káka'an kua'a ndajá'a-yá, ká'iin xiin mesa jíin kiti-ún, jíin cháa ñá'nu. Te n̄i ka'io kua'a xaan-yá, nátu'un millón ja millón. ¹² Te n̄i kaka'an jaa-ya: Xáan va'a I'a kúu Lélú ja ní kaja'ni-í. Ja yúan ná kúndiso tíñu-ya, jíin tú'un kúká, jíin tú'un ndíchí, jíin tú'un ndíso fuerza, te taká ñáyivi, ka'an jíñú'ún-i jíin-yá, te nakana jaa-i-ya, nává'a súan nduñá'nu-ya, áchí ndajá'a-yá. ¹³ Te n̄i jini so'o-ri ja ndívii ja ío in̄i andíví, jíin in̄i ñuyívi, jíin chíi ñuyívi, jíin in̄i mar, taká yúan n̄i kaka'an: Tu'un nduñá'nu jíin tú'un ndíso fuerza ná kóo nuu I'a kánchaa mesa, te ná nákana jaa-yó-yá te ka'an jíñú'ún-yó jíin-yá ní káni ní kúia, áchí. ¹⁴ Te n̄i kaka'an ndíkúun kiti-ún: Súan ná kóo, áchí-ti. Te ndí'okó kuun cháa ñá'nu-ún, n̄i kajukuiñi jíti-de nuu I'a chakú ní káni ní kúia, te n̄i kachiñú'ún-de-ya.

6

Ndi'usiá sello

¹ Te n̄i jini-ri Lélú ja ní xndónnda-ya ñin tá'an usiá sello-ún. Yúan-na te n̄i jini so'o-ri ká'an ñin ja kúun kiti chakú-ún, nátu'un ñin taja: Ña'an te kuni-ro, áchí-ti. ² Te n̄i nde'é-rí. Te n̄i jini-ri ñin caballo kuíjin. Te chaa yóso-ti-ún, n̄i t̄in-de ñin ndua. Te n̄i ni'in-dé ñin corona xini-dé. Te ja á n̄i kundéé-de sava te n̄i kenda-de nává'a kundéé-ga-de. ³ Te n̄i xndónnda-ya sello uu-ún. Yúan-na te n̄i jini so'o-ri ká'an kiti uu: Ña'an te kuni-ro, áchí-ti. ⁴ Te n̄i kenda tuku ñin caballo kuá'á. Te chaa yóso-ti-ún, ndíso tíñu-de ja kuánchaa-de paz nuu ñuyívi, nává'a ka'ni tá'an ñáyivi jíná'an-i. Te suni n̄i ni'in-dé ñin machete káni. ⁵ Te nuu ní xndónnda-ya sello un̄i, te n̄i jini so'o-ri ká'an kiti un̄i: Ña'an te kuni-ro, áchí-ti. Te n̄i nde'é-rí. Te n̄i jini-ri ñin caballo túún. Te chaa yóso-ti-ún, t̄in-de ñin balanza. ⁶ Te n̄i jini so'o-ri ñin tu'un ma'ñú ndíkúun kiti-ún, ká'an: ñin kilo trigo ja ñin peso, te un̄i kilo cebada ja ñin peso, ko ma stíví-ró aceite jíin vino, áchí. ⁷ Te n̄i xndónnda-ya sello kuun. Te n̄i jini so'o-ri ká'an kiti kúun: Ña'an, te

kun̄i-ro, áchí-t̄i. ⁸ Te n̄i nde'é-rí. Te n̄i jini-r̄i ñn caballo kuáán. Te ja yóso-tí-ún, nání Muerte, te infierno ndikín yata-ún, te ndiso tíñu ja ndóna siki ñn cuarta parte ñuyívi, te kuu-i sá'a jíin machete, jíin tamá, jíin kué'e, jíin kítí xáan já ío in̄i ñuyívi. ⁹ Te n̄i xndóna-ya sello u'un. Te chíi altar n̄i jini-r̄i taká añú n̄i kaji'i siki tú'un Dios jíin siki tú'un n̄i kajani ndaa-i. ¹⁰ Te n̄i kakana jaa-i: Táta, I'a ñá'nu, I'a ndaa, I'a ndoo kúu-ní. Nasaa-ga kivi te sánda-ní tíñu ñayivi káxiukú in̄i ñuyívi, te nani'in tá'an-ní jíin-i siki ñíñí-ná ja ní kaja'ni-í náá, áchí-i. ¹¹ Yuán-na te n̄i ja'a-ya sá'ma kuíjín núu-í ná kú'un-i. Te n̄i ka'an-ya jíin-i ja ná ndéatú núu-ga-i onde ná jínu taká tá'an-i jíin ñaní-i, chíi suni kuu yúan nátu'un n̄i kaji'i máá-i. ¹² Te n̄i xndóna-ya sello iñu. Te n̄i jini-r̄i ñn ñutáan xaan. Te ndikandii ní kutúún nátu'un sa'ma túún, te yoo n̄i nduu nátu'un ñíñi. ¹³ Te tíñuú xíní ándiví, n̄i jungoyo-t̄i núu ñú'un, nátu'un júngoyo nde'e yúnu mékexe sá'a tach̄i xáan. ¹⁴ Te ándiví n̄i kuxio kua'an, nátu'un nátuu-yó tutú. Te ndivii yúku jíin isla n̄i kuxio nuu ká'jin. ¹⁵ Te taká rey ñuyívi, jíin cháa kakuñá'nu, jíin cháa kúká, jíin cháa capitán, jíin cháa ñi'in, jíin ndívii mozo, jíin ndívii ñáyivi kájika kuu ndicha-na, n̄i kachisa'í-i máá-i in̄i yaú kava jíin má'ñú káva já ío yuku. ¹⁶ Te n̄i kaka'an-i jíin yúku jíin káva-ún: Jungava siki-rí jíná'an-r̄i, te ná jákusa'í-r̄i nuu I'a kánchaa mesa, chíi máá Lélú kití in̄i-ya núu-rí. ¹⁷ Chíi a n̄i jaa kivi já kití in̄i-ya núu-yo. Te ndé cháa kanda-ga kundij. Achí-i.

7

¹ Yuán-na te máá-rí, Juan, n̄i jini-r̄i kuun ndájá'a-ya ká'jin ndíkúun lado ñuyívi, te kajasu-ya núu kée ndíkúun tachí nuu ñú'un, náva'a tuká kee tach̄i núu ñú'un, ni nuu mar, ni nuu ñn yunu. ² Te n̄i jini-r̄i inga ndajá'a-ya n̄i kaa-ya vái-ya íchi núu kána ndikandii. Te t̄in-ya sello Dios, I'a chakú. Te n̄i kana jaa-ya xíní ndíkúun ndájá'a já kándiso tíñu ja stíví-ya ñuyívi jíin mar. ³ Te n̄i ka'an-ga-ya: Ma stíví-ró ñuyívi, ni mar, ni taká yunu, onde ná cháa-yó tuní chaan taká mozo Dios máá-yó, áchí-ya. ⁴ Te n̄i jini tu'un-r̄i ja ío ciento uu xiko kuun mil ñayivi kánchaa tuni. Te ja ká'io tuni-ún kákuu tata taká se'e Israel. ⁵ Te ux̄i uu mil tata Judá, jíin ux̄i uu mil tata Rubén, jíin ux̄i uu mil tata Gad kánchaa tuni. ⁶ Te ux̄i uu mil tata Aser, jíin ux̄i uu mil tata Neftalí, jíin ux̄i uu mil tata Manasés kánchaa tuni. ⁷ Te ux̄i uu mil tata Simeón, jíin ux̄i uu mil tata Leví, jíin ux̄i uu mil tata Isacar kánchaa tuni. ⁸ Te ux̄i uu mil tata Zabulón, jíin ux̄i uu mil tata José, jíin ux̄i uu mil tata Benjamín kánchaa tuni. ⁹ Yuán-na te n̄i nde'é-rí. Te n̄i jini-r̄i kua'a xáan ñáyivi, ja ní ñn cháa, ma kúu ka'u-de. Taká nación, jíin taká tata, jíin taká ñuu, jíin taká yu'u, ká'jin-i nuu mesa jíin núu máá Lélú. Te káñu'un-i sa'ma kuíjín, te kát̄in-i yuku ñuu. ¹⁰ Te n̄i kakana jaa-i: Dios máá-yó, ja kánchaa-ya mesa máá-yá, jíin máá Lélú, kúu I'a náma yóo. ¹¹ Te taká ndajá'a ká'jin xiin mesa jíin xín cháa ñá'nu-ún, jíin xín ndíkúun kítí, n̄i kajukuiñi jíití-ya nuu mesa, te n̄i kachiñú'ún-ya Dios. ¹² Te n̄i kaka'an: Amén. Ná nákana jaa-yó Dios máá-yó. Ná kúta'u-yo núu-yá. Ná ká'an jíñú'ún-yó jíin-yá. Xáan ndíchí-yá. Te ndiso-ya taká tíñu jíin taká fuerza. Súan ná ndúñá'nu-ya ñí káni ñí kúia. Amén. Achí. ¹³ Te ñn cháa ñá'nu-ún n̄i ka'an-de jíin-rí: Ndé ñayivi kákuu ja káñu'un sa'ma kuíjín yá'a, te ndéchi vái koyo-i, áchí-de. ¹⁴ Te n̄i ka'an-r̄i jíin-de: Máá-ní jini, táta, áchí-r̄i. Te n̄i ka'an-de jíin-rí: Ya'á kákuu ñayivi ní kenda koyo nuu túndó'o xaan. Te n̄i kanakacha-i sa'ma-í, te n̄i kanasák̄iyi-i jíin ñíñí Lélú. ¹⁵ Ja yúan ká'jin-i nuu mesa nuu tá'ú Dios tíñu. Te kájatíñu-i nuu-yá ndúú ñúú-ni in̄i ve'e ij-yá. Te I'a kánchaa mesa, koto va'a-ya-í, chíi tu'ma-i-ya. ¹⁶ Te tuká kuu-i soko, ni tuká

kuchí-i nducha, te tuká ndo'o-i ja ní'ní sá'a ndikandii, ¹⁷ chí Lélú já kánchaa ma'ñú mesa, kundito-ya-í. Te kuxnúú-ya nuu-í ki'in-ya jíin-i nuu kána nducha chakú. Te Dios nakua'a-ya ndúcha núu-í jíin'an-i. Achí-de.

8

Ndi'usiq corneta

¹ Te Lélú, ni xndón-da-ya sello usia. Yúan-na te ni kuná'in-ni ini andíví nátu'un sava hora. ² Te ni jini-ri ndí'usía ndajá'a já ká'in-ya núu Dios. Te ni kani'in-ya usia corneta. ³ Te ni chaa inga ndajá'a kándá'á-ya in ko'o kúu oro. Te ni jukuiñi-ya núu altar. Te ni ni'in-ya kua'a súsia kutú náva'a sáká núu-ya jíin tú'un kájikan ta'u ñáyivi ndoo nuu altar oro ja kándii nuu mesa-ya. ⁴ Te ñu'ma susia kutú-ún jíin tú'un kájikan ta'u ñáyivi ndoo, ni kenda ini nda'a ndájá'a-ya-ún, te ni kaa kua'an onde nuu Dios. ⁵ Yúan-na te ni ki'in ndajá'a-ya-ún ko'o kúu. Te ni skútú-ya ñu'un altar. Te ni jacha-ya sikí ñúyivi. Te ni ka'an taja. Te ni ni'in. Te ni ndeyu. Te ni taan. ⁶ Te ndí'usía ndajá'a já ní kani'in-ya usia corneta, ni kasátu'a-ya máa-ya ja xndé'e-ya. ⁷ Te ndajá'a in, ni xndé'e-ya corneta-ya. Te ñíñi jíin ñú'un ja ní saka nuu jíin niñi, ni kuun sikí ñúyivi. Te ni kayu in tercera parte ñuyivi jíin yunu, te ndivii ichá kuí ní kayu. ⁸ Te ndajá'a úu, ni xndé'e-ya corneta-ya. Te in nátu'un yuku ká'nu ja kayú ni jungava kua'an nuu mar. Te in tercera parte mar ni nduu niñi. ⁹ Te ni kaji'i sava kití ká'in chíi nducha-ún ja káichaku-ti núu, te suni in tercera parte barco ni naa. ¹⁰ Te ndajá'a uní, ni xndé'e-ya corneta-ya. Te ichi andíví ní jungava in tiñúú xíní ká'nu. Te kayú nátu'un in ñu'un yiti. Te ni jungava sikí in tercera parte yucha, jíin sikí sókó ndúcha. ¹¹ Te tiñúú xíní-ún, nání-ti ja uá. Te in tercera parte nducha ní nduu ua. Te ni kaji'i kua'a ñáyivi já sikí ndúcha-ún, chi ni nduu ua-cha. ¹² Te ndajá'a kúun, ni xndé'e-ya corneta-ya. Te in tercera parte ndikandii jíin yoo, jíin tiñúú xíní, ni nda'va. Te ni kutúun sava-ún jíin'an. Te tuká ní túun sava ndúú jíin sáva ñúú.

Sikí uní tundó'o

¹³ Te ni nde'é-ri. Te ni jini so'o-ri ká'an jaa in ndajá'a ndéché-ya ini sava andíví: Naka ndá'ú kuu ñáyivi káxiukú ini ñuyivi, chí a yani koo yaku-ga corneta ja xndé'e uni-ga ndajá'a-ya, achí-ya.

9

¹ Te ndajá'a ú'un, ni xndé'e-ya corneta-ya. Te ni jini-ri in tiñúú xíní já ní jungava ichi andíví ondé sikí ñúyivi. Te ni ni'in-ya ndakaa tunchi kúnú xaan. ² Te ni juña-ya tunchi. Te ni kaa ñu'ma tunchi-ún nátu'un ñu'ma in jinú ká'nu. Te ni kuñaa núu ndikandii ní sá'a ñu'ma tunchi-ún. ³ Te chíi ñu'ma-ún ni kenda koyo ndikuá'yú ní jicha-ti ini ñuyivi. Te ni kani'in-ti fuerza, nátu'un kúrsiuku ñuyivi. ⁴ Te ni ta'u tiñu nuu-ti ja má stívi-ti icha nuu ñú'un, ni yuku kuí, ni in yunu, chí máni ñáyivi já tú ncháa tuni Dios chaan-í. ⁵ Te ni ni'in-ti tu'un ja má ká'ni-ti, chí ná xndó'o-ti-í u'un yoo. Te ni kando'o-i nátu'un sá'a in kúrsiuku ní ni stují-ti yoo. ⁶ Te kivi-ún, ndúkú táká ñáyivi modo kuu-i, ko ma ní'in-í. Te vasa kákuñi-i kuu-i, ko ma kúu kuu-i. ⁷ Te ndikuá'yú-ún kuní koo-ti nátu'un caballo ja ká'io tu'a kuatá'an. Te xini-ti ñú'un nátu'un corona oro, te ñaa-ti núu cháa. ⁸ Te ío ixi-ti nátu'un ixi xíní ñásí'í. Te ío nu'un-ti nátu'un nu'un ndika'a. ⁹ Te kaa kúu soo-ti nátu'un ñú'un cha kajatá'an. Te ní'in ndijin-ti, nátu'un káni'in carreta jíin caballo nuu kájinu kua'a-ti ja kikuatá'an-ti. ¹⁰ Te ío su'ma-ti ja ná

kuní koo su'ma kúrsiuku. Te nuu sú'ma-tí ío ñn iñu kuáñú. Te kándiso tíñu-ti já ú'un yoo xndó'o-ti táká ñayivi. ¹¹ Te iní tunchi-ún ío ñn ndajá'a kúu rey ja tá'ú tíñu nuu-tí. Te ndajá'a-ún nuu yú'u hebreo nání Abadón, te nuu griego nání Apolión. ¹² Te tundó'o ñn-ún, ni ja'a kua'an. Ko chaa ná'ín úu-ga tundó'o. ¹³ Te ndajá'a iñú, ni xndé'e-ya corneta-ya. Te ni jini so'o-ri ñn tu'un ni kenda onde ndíkúun punta altar oro ja kándii nuu Dios. ¹⁴ Te ni ka'an jíin ndajá'a tñn corneta iñu: Ndají ndíkúun ndajá'a káinu'ni iní yucha ká'nu Eufrates, áchí. ¹⁵ Te ni kandaji ndíkúun ndajá'a. Te ká'io tu'a-ya, chi a ni jaa máa hora jíin kivi jíin yoo jíin kuiá, náva'a ka'ni-yá sava ñayivi. ¹⁶ Te ni jini so'o-ri ja ío uu ciento millón soldado káyoso caballo. ¹⁷ Te súan ni jini-ri caballo nátu'un jíin jáni. Te chaa káyoso-ti-ún, káñu'un-de su'nu nátu'un jito ñu'un, jíin yuu kuaán, jíin azufre. Te xini caballo-ún kándaa nátu'un xini ndíka'a, te yu'u-ti ni kenda koyo ñu'un, jíin ñú'ma, jíin azufre. ¹⁸ Te jíin uní kue'e yá'a ni kaji'i ñn tercera parte ñayivi. Súan ni sá'a ñu'un, jíin ñú'ma, jíin azufre, ja ní kenda yu'u-tí. ¹⁹ Te fuerza caballo-ún kánde iní yu'u-tí, jíin núu sú'ma-tí. Te su'ma-ti-ún kándaa nátu'un koo, te ká'io xini, te jíin yúan stují-ti-i. ²⁰ Ko sava-ga ñayivi já tú ní kaji'i jíin kue'e yá'a, tú ní kánakani iní-i tíñu kásá'a-i, ni tú ní kási-a-i ja kachiñú'ún-i tachí káni jíin ndosó oro, plata, kaa, yuu, yunu, vasa tú ndé'é, ni tú jini so'o, ni tú jíka. ²¹ Ni tú ní kánakani iní-i ja kaja'ni-i ndiyi, ni ja kásá'a-i tíñu ñavá'a, ni ja tñi iní-i, ni ja kásakuí'ná-i.

10

Tutu lúli

¹ Te ni jini-ri inga ndajá'a ní'in, ni kuun-ya ichi ándivi, yísukun-yá viko nu'ún. Te ñn tikoye'ndé káxndée xini-yá. Te nuu-yá kaa nátu'un ndikandii, te si'in-ya nátu'un pilar ñu'un. ² Te núña ñn tutu tñn-ya iní nda'a-yá. Te ni jani-ya já'a vá'a-ya núu mar. Te ja'a vésé-yá nuu ñu'un. ³ Te ni kana jaa-ya nátu'un nuu ndé'e ñn ndíka'a. Te nuu ní kana jaa-ya, te ni kaka'an ndí'usiá taja. ⁴ Te nuu ní kaka'an ndí'usiá taja, te chaa-ri tutu núu, ko ichi ándivi ní jini so'o-ri ñn tu'un ni ka'an jíin-ri: Kasu va'a taká tu'un ni kaka'an ndí'usiá taja-ún, te ma cháa-ró, áchí. ⁵ Te ndajá'a já ní jini-ri kándii nuu mar jíin núu ñu'un, ni ndukani-ya ndává'a-ya ichi ándivi. ⁶ Te jíin sí'vi I'a chakú ní káni ní kuiá, I'a ni sá'a ándivi jíin taká ja ío iní, jíin ñuyivi jíin taká ja ío iní, jíin mar jíin taká ja ío chii, jíin sí'vi máa-yá, ni ka'an téyí-yá ja má kúkuéé-ga kivi. ⁷ Ko kivi já ká'an ndajá'a usiá, nú ná xndé'e-ya corneta, yúan-na te skíkuu tu'un sa'í Dios nátu'un ni kastu'ún-yá nuu mozo-ya, chaa ni kajani tu'un-ya. ⁸ Te tu'un ni jini so'o-ri ichi ándivi, ni ka'an tuku jíin-ri: Kuá'an, te ki'in-ró tutu núña iní nda'a ndajá'a-yá ja kándii nuu mar jíin núu ñu'un, áchí. ⁹ Te ni ja'an-ri nuu ndajá'a-yá-ún, te ni ka'an-ri jíin-yá ja ná kuá'a-ya tutu-ún nuu-ri. Te ni ka'an-ya jíin-ri: Ki'in te kee-ro, te ku'ua chii-ró sá'a, ko yu'u-ro, chi kuvixi nátu'un sá'a nduxi, áchí-ya. ¹⁰ Te ni ki'in-ri tutu iní nda'a ndajá'a-yá. Te ni yee-ri. Te ni kuvixi iní yu'u-ri nátu'un sá'a nduxi, ko nuu ní kókó-ri, te ni ku'ua chii-ri ni sá'a. ¹¹ Te ni ka'an-ya jíin-ri: Jínu ñu'ún já ingá jínu kani-ró tú'un nuu kuá'a núu, jíin núu kuá'a ñayivi, jíin núu kuá'a yú'u, jíin núu kuá'a rey, áchí-ya.

11

Ndi'uu testigo-ya

1 Te *nj* *ni'in*-rí *in* *nuñíí* *nátu'*un *káa* *in* *vara*. Te *nj* *kachi* *jín*-rí: *Ndukuiñi*, te *chikua'*á-ro *vé'e* *ii* *Dios*, *jín* *altar*, *jín* *táká* *ja* *kachiñú'*ún-i-ya *yúan*. 2 *Ko* *skéndo*-ró *ndú'a* *yata* *vé'e* *ii*, *ma* *chikua'*á-ro. *Chí* *a* *nj* *ja'a*-ya *núu* *ñáyivi* *sín* *nación*, te *uu* *xiko* *uu* *yoo* *kuañú*-i *siki* *ñúu* *ii*. 3 Te *kua'*a-ri *tu'*un *nuu* *ndí'uu* *testigo*-ri *ja* *káni*-de *tu'*un *ja* *mil* *uu* *ciento* *uní* *xiko* *kivi*, te *ku'*un-de *sa'ma* *costal*. 4 *Chaa* *yá'a* *kákuu* *uu* *yunu* *olivo* *jín* *úu* *candelerero* *ja* *ká'jin* *nuu* *Dios*, *I'a* *xín* *ñúyivi*. 5 Te *nú* *ndé* *in* *kuní* *sá'a* *ndiva'*a *jín*-de, te *kenda* *ñu'*un *yu'u*-dé, te *naa* *íi* *ja* *kájito* *u'u* *tá'an* *jín*-de. Te *nú* *ndé* *in* *kuní* *sá'a* *ndiva'*a *jín*-de, te *níni* *kúu* *súan*. 6 *Chaa* *yá'a* *kuu* *kasu*-de *andívi* *náva'*a *ma* *kúun*-ga *sau* *ñíi* *kivi* *káni*-de *tu'*un. Te *suní* *kándiso* *tíñu*-de *ja* *táká* *nducha* *nduu* *niñi* *sá'a*-de. Te *kuu* *stívi*-de *ñuyivi* *jín* *táká* *kue'e*, *nasaa* *jínu* *kákuu* *iní* *máa*-de. 7 Te *onde* *nú* *nj* *jínu* *nj* *jani* *nda*-de *tu'*un, *yúan*-na te *nana* *kiti* *kánde* *iní* *tunchi*-ún. Te *ndonda*-ti *siki*-dé. Te *kuatá'*an-ti *jín*-de. Te *kundé*-tí *jín*-de te *ka'*ni-tí-de. 8 Te *ndiyi*-ún *kundaa*-i *iní* *nuyá'u* *ñuu* *ká'nu*-ún, *ja* *skúnání* *yátá*-yó *ñuu* *Sodoma* *jín* *ñuu* *Egipto*, te *ñuu*-ún, *nj* *ji'i* *Jito'o*-yo *jiká* *cruz*. 9 Te *ñayivi* *táká* *tata*, *taká* *ñuu*, *taká* *yu'u*, *taká* *nación*, *nde'*e *ndíi*-í *ja* *káva* *ndiyi*-ún *uní* *kivi* *yósáva*. Te *ma* *kuá'*a-i *tu'*un *yuji*-de. 10 Te *ñayivi* *káxiukú* *iní* *ñuyivi*, *kusi* *iní*-i *kuní*-i-de. Te *sá'a*-i *in* *viko*. Te *kua'*a-i *regalo* *nuu* *tá'an*-i. *Chí* *uu* *chaa* *nj* *kajani* *tu'*un *Dios* *xaan* *ní* *xndó'o*-de *ñayivi* *káxiukú* *iní* *ñuyivi*. 11 Te *onde* *nuu* *ní* *jínu* *uní* *kivi* *yósáva*, te *Dios*, *nj* *nachu*'un *táchí*-yá-de, te *nj* *nachaku* *tuku*-de. Te *nj* *kanduko*-de. Te *nj* *kayu'*ú *xaan* *ñáyivi* *ní* *kajini* *nuu*-dé. 12 *Yúan*-na te *ichi* *ándívi* *ní* *kajini* *so'o*-de *in* *tu'*un *jaa* *ja* *ní* *ka'an* *jín*-de: *Kaa* *kikoyo*-ró *íchi* *yá'a*, *áchí*. Te *ñayivi*, *ja* *kájito* *u'u*-i-de, *nj* *kajini*-i *ja* *ní* *ka'koyo*-de *kája'an*-de *andívi* *jín* *má'ñú* *vikó*. 13 Te *máa* *hora*-ún *nj* *taan* *xaan*. Te *sava* *ñuu*-ún *nj* *jungoyo*. Te *jín* *ñútáan* *nj* *kaji'i* *usiá* *mil* *ñayivi*. Te *sava*-ga-i *nj* *kayu'*ú-i. Te *nj* *kanakana* *jaa*-i *Dios* *andívi*. 14 Te *tundó'o* *uu*, *a* *nj* *ja'a* *kua'an*. Te *a* *yani* *kii* *tundó'o* *uní*.

Corneta sandí'ina

15 Te *ndajá'a* *usiá*, *nj* *xndé'e*-ya *corneta*-ya. Te *nj* *io* *tu'*un *jaa* *iní* *andívi* *ní* *kaka'an*: *Taká* *ñuu* *iní* *ñuyivi*, *a* *nj* *nduu* *ñuu* *máa* *Tatá*-yo *Dios* *jín* *Cristo*-ya, te *tá'ú*-yá *tiñu* *ñíi* *káni* *ñíi* *kuiá*, *áchí*. 16 Te *ndí'okó* *kuun* *cháa* *ñá'nu* *ja* *káxiukú* *mesa*-de *nuu* *Dios*, *nj* *kajukuiñi* *jítí*-de. Te *nj* *kachiñú'*ún-de *Dios*: 17 *Tátá* *Dios*, *I'a* *ñin* *taká* *poder*. *A* *íó*-ní *vina*, te *nj* *io*-ní *sáa*, te *koo*-ní. Te *ná* *kúta'u*-ná *nuu*-ní *ja* *ní* *kejá'a*-ní *tá'ú*-ní *tiñu* *nuu*-í *jín* *fuerza* *nj*'in *máa*-ní. 18 *Nj* *kandonda* *vaa* *taká* *ñayivi*, *kákiti* *iní*-i. *Ko* *nj* *kiti* *iní* *máa*-ní, te *nj* *jaa* *kivi* *ja* *kúnda* *tiñu* *taká* *ndiyi*, *jín* *ja* *kuá'a*-ní *ja* *kúta'u* *mozo*-ní, *chaa* *nj* *kajani* *tu'*un-ní, *jín* *núu* *ñáyivi* *ndóo*, *jín* *núu* *ñáyivi* *kájanatu* *nuu*-ní, *kúu* *nuu* *ñáyivi* *lulí* te *kúu* *nuu* *ñáyivi* *ñá'nu*, te *xnáa*-ní *ñayivi* *kástívi* *ñúyivi*, *áchí*-de. 19 *Yúan*-na te *nj* *nuña* *ve'e* *ii* *Dios* *onde* *andívi*. Te *nj* *jini*-ri *janu* *ja* *ñú'*un *tutu* *contrato* *iní*, te *ndeyú*, te *ká'an* *taja*, te *táan*, te *xaan* *kúun* *ñíñí*.

12

Tu'un ña'an jín kóo

1 Te *ichi* *ándívi* *ní* *kenda* *in* *tuní* *ñá'nu*. *In* *ñasí'í* *ñú'*un-ña *ndíkandii* *nátu'*un *sa'ma*, te *yúxndíi* *ja'a*-ña *siki* *yóo*, te *xini*-ña *ñú'*un *in* *corona* *ja* *uxí* *uu* *tiñu* *xíní*. 2 Te *ñú'*un *se'e*-ña. Te *nj* *nde'e* *kó'o*-ña *ja* *ja'ncha* *káku* *se'e*-ña, *jatú*-ña *ja* *skáku*-ña-í. 3 Te *nj* *kenda* *inga* *tuní* *ichi* *ándívi*. Te *nj* *jini*-ri *in* *ko* *kua'*á *ká'nu*. Te *íó* *usiá* *xini*-tí *jín* *uxí* *ndiki*-tí. Te *ndí'usiá* *xini*-tí *ñú'*un *corona*. 4 Te

jín sú'ma-tí n̄i stáa-ti ñin tercera parte tiñuú xíní ní kajungoyo in̄i ñuyívi. Te koḡ ká'nu-ún, n̄i jukuiñi-ti núu ñá'an skáku se'e-ún, náva'a kókó-ti se'e-ña nú ná káku-i. ⁵ Te n̄i skáku-ña ñin se'e yíi ja tá'ú-i tiñu nuu ndívii nación jín bastón kaa. Te se'e yíi-ña-ún n̄i ndaa-i kua'an-i nuu kánchaa Dios mesa-ya ní sá'a-ya. ⁶ Te n̄i jinu ñasí'í-ún kua'an-ña núu ñú'un té'é, nuu íó ñin lugar n̄i sátu'a Dios. Yúan kunchaa-ña ñin mil uu ciento un̄i xiko kivi, kundito-ya-ña. ⁷ Te n̄i io guerra in̄i andíví. Miguel jín ndájá'a-yá, n̄i kajatá'an-i sikí koo, te koḡ-ún jín ndájá'a máa-tí n̄i kajatá'an-ti jín-yá. ⁸ Te tú ní kákundéé-tí, ni tuká ní ní'in-tí lugar kuxiukú-ti in̄i andíví. ⁹ Te n̄i kiñi'in-ya koo ká'nu-ún kua'an-ti. Koḡ onde aná'an kúu-ti, ja nání-tí kui'na jín Satanás, ja xndá'ú-ti ndívii ñáyivi. N̄i súnghava-ya-tí kua'an-ti sikí ñuyívi, te suni n̄i súnghoyo-ya táká ndájá'a-tí jín-tí. ¹⁰ Te n̄i jini so'o-ri ñin tu'un jaa in̄i andíví ní ka'an: Vina te Dios, náma-ya yóo. Te jín poder tá'ú-yá tiñu in̄i ñuu-ya. Te Cristo-ya, ndíso tiñu-ya. Chi a n̄i kini'in-ya máa já sátu'ún sikí táká ñani-yo kuá'an, ja ndúú ñúú-ni jikán kuachi sikí-dé nuu Dios máa-yó. ¹¹ Te jín ñíñí Lélú-ún n̄i kákundéé-de jín-tí, jín tú'un n̄i kajani ndaa-de, chi tú ní kúndá'ú in̄i-de máa-de vasa ná kúu-de. ¹² Ja yúan ná koo si in̄i-ro, róo andíví jín táká ja káxiukú jián. Ko naka ndá'ú kuu róo ja káxiukú in̄i ñuyívi jín mar. Chi n̄i kuun kui'na kujaa nuu-ro, te kití xaan iní, chi jini ja yakú-ni kivi kúuu. ¹³ Te nuu ní jini koḡ-ún ja ní súnghava-ya-tí sikí ñuyívi, te n̄i chindikin-ti ñá'an ní skáku se'e yíi-ún. ¹⁴ Te n̄i ní'in-ña uu ndijin ná'nu yachókó, náva'a ndéché-ña káku-ña núu koo-ún, te ki'in-ña onde nuu ñú'un té'é, nuu kunchaa-ña ñin tiempo, jín yakú-ga tiempo yósava. ¹⁵ Te in̄i yu'u koo-ún n̄i jicha nducha nátu'un yucha, kua'an yata ñá'an-ún, náva'a tene-ña sá'a-cha. ¹⁶ Ko ñu'un, n̄i chindéé ní chituu ñá'an-ún. Chi ñu'un-ún n̄i ndika yu'u, te n̄i ji'i-ni yucha ja ní kana in̄i yu'u koo-ún. ¹⁷ Yúan-na te n̄i kití xaan iní koḡ-ún sikí ñá'an-ún. Te n̄i kee-ti kuákuatá'an-ti jín sáva-ga se'e-ña já káskíkuu-i tiñu tá'ú Dios, jín já kájani ndaa-i tu'un Jesucristo.

13

Uu kití xaan

¹ Te n̄i kandij-ri nuu ñítí yú'u mar. Te n̄i jini-ri ja chíi mar n̄i kenda ñin kití já ío usia xini-tí jín uxí ndiki-tí. Te ndiki-tí ñú'un uxí corona. Te xini-tí yóso ñin sí'ví tú'un ñáa. ² Te kití ní jini-ri-ún kaa-ti nátu'un ñin kuiñi, te ja'a-tí nátu'un ja'a yíi, te yu'u-tí nátu'un yu'u ndíka'a. Te nuu-tí, n̄i ja'a koḡ ká'nu-ún poder máa, jín mesa máa, jín tiñu ñá'nu ndíso. ³ Te n̄i jini-ri ja ní tuji ñin xini-tí nátu'un a yani kuu-ti jín. Ko nuu ní tuji xaan-ún n̄i nduva'a. Te n̄i kanaa iní ndívii ñáyivi ní kajini-i, te n̄i káindikin-i yata kiti-ún. ⁴ Te n̄i kachiñú'ún-i koḡ ká'nu-ún, chi n̄i ja'a-ti poder-ti núu kiti-ún. Te suni n̄i kachiñú'ún-i kiti-ún te n̄i kaka'an-i: Ndéja kétá'an jín kiti yá'a, te ndéja kánda kuatá'an jín-tí, áchí-i. ⁵ Te n̄i ní'in-tí tu'un ja ká'an-ti tú'un téyíi jín tú'un ndíva'a. Te n̄i ní'in tiñu-ti já tá'ú tiñu-ti uu xiko uu yoo. ⁶ Te n̄i ndika-ti yú'u-tí. Te n̄i ka'an ndíva'a-ti sikí Dios. Te n̄i kaji-ti sí'ví-yá, jín vé'e-ya, jín ja káxiukú iní andíví. ⁷ Te suni n̄i ní'in-tí tu'un ja kuatá'an-ti jín ñáyivi ndoo, te kundéé-tí. Te suni n̄i ní'in tiñu-ti já ndonda-ti sikí táká tata, jín táká ñuu, jín táká yu'u, jín táká nación. ⁸ Te táká ñáyivi káxiukú iní ñuyívi, chiñú'ún-i-ti, yúan kúu ñáyivi já tú káyoso sí'ví-i nuu tutú chakú máa Lélú, I'a ni ji'i. Te onde té jukuiñi-ga ñuyívi káyoso-í. ⁹ Chaa ío so'o, ná kúni so'o-de. ¹⁰ Nú ndé chaa kasu-de tá'an-de, suni nandasu máa-de. Te nú ndé

chaa ka'ni ndíyi jíin yuchí, suni jíin yuchí kuu máa-de. Jíin tú'un yá'a níni ná kuíñi nì'in ñayivi ndóo, te ná kándíja va'a-i. ¹¹ Yúan-na te nì jini-ri nuu ingá kiti já ní kana-tì chíi ñu'un. Te ío uu ndiki-tí nátu'un ndiki lélú, te ká'an-tì nátu'un ñn koq ká'nu. ¹² Te nuu kiti ñn, suni ñn núu-ni nì ndiso tíñu-tì. Te sá'a-tì já táká ñayivi káxiukú iní ñuyívi, ná chíñú'ún-i kiti xnáñúú, kiti ní nduva'a nuu ní tuji xáan-tí-ún. ¹³ Suni sá'a-tì tìni tuni ñá'nu. Te nì kajini ñayivi já ní skúun-tì ñú'un ichi ándívi ní chaa nuu ñú'un. ¹⁴ Te xndá'ú-tì táká ñayivi káxiukú iní ñuyívi, jíin tuni ja sá'a-tì núu ingá kiti-ún. Te tá'ú-tí tiñu nuu táká ñayivi káxiukú iní ñuyívi, ja ná sá'a-i ndoso kiti ní tuji jíin yuchí te nì nachaku. ¹⁵ Te suni nì ja'a-ya tú'un ja chú'un-tì tachí iní ndoso kiti, náva'a kuu ka'an ndoso-ún, te ka'ni-tí taká ñayivi já tú kákuni-i chíñú'ún ndoso kiti. ¹⁶ Te taká ñayivi, ja lúli jíin já ñá'nu, ja kúká jíin já ndá'ú, mozo jíin já kájika ndicha-na, ná kóso ñn-ni tuni ndavá'a-i xí cháan-í, sá'a-tì. ¹⁷ Te nì ñn ñayivi, ma kúu kuaan-i, ni ma kúu xikó-i nú tú ncháa tuni-ún-i, ja kúu sí'ví kiti-ún xí número sí'ví-tí. ¹⁸ Yá'a ío tu'un ndíchi. Ja júku'un iní, ná ká'u-i número kiti-ún, chí número ñn chaa kúu. Te número kiti-ún kúu ññu ciento uní xiko ññu.

14

Máa Lélú Dios jíin ñayivi ní nakuaan-ya

¹ Te nì nde'é-rí, te nì jini-ri kándii máa Lélú xiní yúku Sion. Te ío ciento uu xiko kuun mil ñayivi ká'jin jíin-yá. Te chaan-í ncháa sí'ví Táa-ya. ² Te ichi ándívi ní jini so'o-ri nì ka'an ñn tu'un nátu'un ní'in nducha kuá'a, xí nátu'un ká'an taja ní'in. Te nì jini so'o-ri ndusu yaa nání arpa ja káchaa chaa. ³ Te kájita-de ñn yaa jáa núu mesa tá'ú-yá tiñu, jíin núu ndikúun kiti, jíin núu cháa ñá'nu. Te tú ni ñn-i kuu kutu'a-i yaa-ún, chí máni máa ciento uu xiko kuun mil chaa nì nakuaan-ya iní ñuyívi. ⁴ Chaa yá'a kákuu ja tú ní kásáchá'an-de máa-de jíin ñásíí. Chí chaa jáa chaa kútu kákuu-de. Chaa yá'a káindikín-de yata máa Lélú, nú ndéni nì kuu iní-ya kí'in-ya. Te ma'ñú sáva-ga-i nì nakuaan-ya cháa yá'a jíná'an-de, nátu'un se'e núu kákuu-de nuu Dios jíin núu máa Lélú. ⁵ Te yu'u-dé tú ní kenda tu'un tú'ún, chí chaa tú káchá'an kákuu-de nuu Dios.

Tundó'o kivi kiti juicio

⁶ Te nì jini-ri inga ndajá'a já ndéché-yá sava ma'ñú ándívi. Te ndiso-ya tú'un va'a ja má náa kúti. Te kani-ya tú'un-ún nuu táká ñayivi káxiukú iní ñuyívi, nuu táká nación, jíin núu táká tata, jíin núu táká yu'u, jíin núu táká ñayivi. ⁷ Te nì ka'an jaa-ya: Kuandatu nuu Dios, te nakana jaa-ró-yá. Chí hora ja sánda-ya, a nì kuyani chaa. Te ná chíñú'ún-ró I'a nì sá'a andívi, jíin ñuyívi, jíin mar, jíin táká sókó ndúcha. Achí-ya. ⁸ Yúan-na te nì chaa inga ndajá'a, te nì ka'an-ya: Nì naa ná'in Babilonia, ñuu ká'nu, chí nátu'un nì ja'a vino ja tìni xaan iní nì kaji'i taká nación. ⁹ Te ndajá'a uní, nì ndikín-ya úu-ga. Te nì ka'an jaa-ya: Nú ndé ñayivi chíñú'ún kiti-ún jíin ndosó-tì, xí kúnchaa tuni-tì cháan-í, xí iní nda'a-í, ¹⁰ te jíin ñn tu'un yátá kúu ja ñayivi-ún ko'o-i vino ja kiti iní Dios, ja ní jati-ya iní ko'o kiti iní-ya. Te kayu-i jíin ñú'un, jíin azufre, kuni jíin núu táká ndajá'a ndóo, jíin máa Lélú. ¹¹ Te ñu'ma ja kákayu-i-ún, kana ní káni ní kúu. Te ñayivi káchiñú'ún kiti-ún jíin ndosó-tì, jíin ñayivi kí'in tuni sí'ví-tí-ún, ma ndetátú kuti-í ndúú ñúú. ¹² Jíin tú'un yá'a níni ná kuíñi nì'in ñayivi ndóo, ja kájandatu-i tiñu nì tá'ú Dios, te kákandíja-i nuu Jesús. ¹³ Te nì jini so'o-ri ñn tu'un ja ní ka'an jíin-rí ichi ándívi. Chaa tu'un yá'a: Xáan ndatu taká ndíyi ja kúu iní nda'a máa Tata

Dios onde vina te ñí-gá kua'an-yo. Jandáa, chí ndetátú-i ja ní kasátíñu-i. Te tíñu-i-ún kí'in-ni jíin-i, áchí Espíritu. ¹⁴Te ñi nde'é-rí. Te ñi jini-ri ñn viko kuíjín. Te nuu vikó-ún kánchaa ñn I'a ja á kuní koo máa Sé'e cháa. Te ñú'un ñn corona oro xini-yá. Te tíin-ya ñn jóso. ¹⁵Te ñi kenda inga ndajá'a-yá ini ve'e ii, te kána jaa-ya xini I'a kánchaa nuu vikó: Kachi'i-ni jóso-ní, te ka'nu-ní. A ñi jaa hora ka'nu-ní, chí ja káa nuu ñú'un, a ñi kuaan, áchí-ya. ¹⁶Te I'a kánchaa nuu vikó, ñi kachi'i-ni-ya jóso-ya ini ñuyívi. Te ñi ndí'i ja káa nuu ñú'un ñi ta'nu. ¹⁷Te ñi kenda tuku inga ndajá'a-yá ini ve'e ii ja kánchaa ini andívi. Te suni kándá'a-yá ñn jóso xaan. ¹⁸Te ñi kenda inga ndajá'a-yá nuu altar. Te ndíso tíñu-ya siki ñú'un. Te ñi kana jaa-ya xini ndajá'a tíin jóso xaan: Kachi'i jóso xaan-ro, te nastútú-ró tikukú uva káa nuu ñú'un, chí a ñi kajichi, áchí-ya. ¹⁹Te ndajá'a-ún, ñi kachi'i-ya jóso xaan-ún ini ñuyívi. Te ñi nastútú-ya tikukú káa nuu ñú'un. Te ñi chúkú-ya tikukú-ún nuu taxín uva. Yuán kúu ñn tu'un yátá ndasa kití ini Dios. ²⁰Te ñi taxín uva-ún ichi yátá ñúu. Te ini nuu taxín-ún ñi jika ñn yucha ñíñi ní jaa onde nuu ñú'un freno yu'u caballo. Te ñi jika nátu'un uní ciento kilómetro.

15

Usia kue'e sandí'i-na

¹ Yuan-na te ñi naa iní-ri ñi nde'é-rí inga tuni ñá'nu ichi ándívi, kúu usia ndajá'a-yá kándiso usia kue'e sandí'i-na. Chí nú ñi jinu kue'e yá'a, te ma kití-ga ini Dios. ²Te suni ñi jini-ri ñn nátu'un mar nátu'un vidrio ja ní saka nuu jíin ñú'un. Te ñayívi ní kakundéé jíin kítí-ún, jíin ndosó-ti, jíin tuni-ti, jíin número sí'ví-tí, ká'jin-i yu'u mar vidrio-ún. Te kátin-i yaa nání arpa Dios. ³Te kájita-i yaa Moisés mozo Dios, jíin yáa máa Lélú. Tíñu ñá'nu jíin tíñu luu sá'a-ní, Táta Dios. Máa-ní tíin taká poder. Ichi ndáa ichi ndóo kákuu ichi-ní. Te máa-ní kúu rey taká ñayívi ndóo. ⁴Ndéja tú yú'ú ní te tú nákana jaa sí'ví-ní núsáa Táta. Chí máa ñn ní kúu I'a ii. Taká nación, cháa-i te chiñú'ún-i ní, chí ñi ndenda ndijin modo sánda-ní. Achí-i. ⁵Yuán-na te ñi nde'é-rí. Te ichi ándívi ní jini-ri ja núña cuarto ii xaan ichi iní ve'e ii, máa nú kenda tu'un ndaa. ⁶Te ini ve'e ii yúan, ñi kenda usia ndajá'a kándiso-ya usia kue'e xaan, te káñu'un-ya sá'ma kuíjín kiyí, jíin sánchijí oro káinu'ni jika-ya. ⁷Te ñn ja kúun kítí ñi ja'a-ti usia ko'o oro nuu ndí'usia ndajá'a. Te ko'o-ún ñú'un chítú nátu'un jíin tú'un kití ini Dios, I'a chakú ñí káni ñí kuiá. ⁸Te ñi ndii ncháa Dios jíin fuerza-ya. Te ñu'ma-ún, ñi chítú ndí iní ve'e ii. Te tú ní kúu kivi ñi ñn ñayívi iní ve'e ii-ún, chí onde ná ndí'i usia kue'e ja kándiso ndí'usia ndajá'a-yá.

16

Usia ko'o ñú'un tu'un kití ini Dios

¹ Te ini ve'e ii-ún ñi kenda ñn tu'un jaa, ñi jini so'o-ri ñi ka'an jíin ndí'usia ndajá'a-yá: Kuángoyo, te kacha nuu-ró ndí'usia ko'o ja káñu'un tu'un kití ini Dios ná júngoyo siki ñúyívi, áchí. ²Te kua'an ndajá'a ñn, te ñi koyo-ya kó'o-yá siki ñúyívi. Te ñayívi ja ncháa tuni kiti xaan-ún nuu, jíin ja kachiñú'ún ndosó-ti, ñi kata'an-i ñn kue'e ini xaan. ³Te ndajá'a uu, ñi koyo-ya kó'o-yá nuu mar. Te ñi nduu-cha nátu'un ñíñi ndíyi. Te taká kiti káyí'i chí mar, ñi kaji'i-ti. ⁴Te ndajá'a uní, ñi koyo-ya kó'o-yá siki yúcha, jíin siki taká sókó ndúcha, te ñi nduu-ni ñíñi. ⁵Te ñi jini so'o-ri ñi ka'an ndajá'a ndúcha-ún: Táta, I'a ii kúu-ní,

I'a ío vina, I'a ni jo sáa. Te I'a ndaa kúu-ní, chi ni sánda ndaa-ní taká tiñu yá'a, ⁶ chi ñayivi yá'a, ni kajacha-i niñi cháa ndoo, jín niñi cháa kájani tu'un-ní, te vina já'a-ní niñi ná kó'o-i. Te súan ná náko'o-i. Achí-ya. ⁷ Te ni jini so'o-ri ni ka'an inga tu'un onde altar. Jandaa, Táta Dios, máa-ní tñn taká fuerza, máa-ní sánda ndaa-ní, sánda ndija-ní taká tiñu. ⁸ Te ndajá'a kúun, ni koyo-ya kó'o-yá siki ndikandii. Te ni ni'in tíñu ndikandii-ún ja jín ñú'un te ka'mu taká ñayivi. ⁹ Te taká ñayivi, vasa súan ni kakayu-i ja ní'ni xaan, ko tú ní kánakani iní-i, ni tú ní kánakana jaa-i Dios, chi sasua ni kaka'an ndiva'a-i siki-yá ja ní ja'a-ya kué'e yá'a siki-í. ¹⁰ Te ndajá'a ú'un, ni koyo-ya kó'o-yá nuu mesa nuu tá'u tíñu kiti xaan-ún, te nuu tá'u-tí tiñu ni kuña. Te taká ñayivi, ni kanakaji yí'í-i yáa-í ja kájatú-i. ¹¹ Te ni kaka'an ndiva'a-i siki Dios andiví, ja kájatú-i jín ja káta'an-i kue'e, ko na tú ní kánakani iní-i tiñu ni kasá'a-i. ¹² Te ndajá'a iñú, ni koyo-ya kó'o-yá siki yúcha ká'nu Eufrates. Te ni ichi yucha-ún, náva'a koo tu'a ichi kíkoyo rey, ichi núu kána ndikandii. ¹³ Te ni jini-ri ja iní yu'u koo ká'nu, jín yú'u kiti xaan, jín yú'u cháa jáni tu'un tú'ún, ni kenda uní tachí kini nátu'un sa'va. ¹⁴ Chi tachí kini kákuu, te kasá'a tuni. Te kenda nuu taká rey ñuyivi, te stútú-ni-de ja koo guerra kivi ká'nu máa Dios, I'a tñn taká poder. ¹⁵ Kuni so'o chi ncha-ri nátu'un ñakuiná. Xaan ndatu koo ñayivi ndíto, jín ja ndíto-i sa'ma-í, náva'a tú kaka vichí lí-í, te tú kuka nuu-í nuu sáva-ga-i, achí-ya. ¹⁶ Te ni kasá'a tachí kini ja ní kakutútú-de in ndu'a ja núu yú'u hebreo naní Armagedón. ¹⁷ Te ndajá'a usiá, ni koyo-ya kó'o-yá ichi núu tachí. Te iní ve'e ij ándiví jín núu mesa tá'u-yá tiñu ni kenda in tu'un ni ka'an jaa: A ni kuu, achí. ¹⁸ Yúan-na te ni ndeyu. Te ni ni'in. Te ni ka'an taja. Te ni taan xaan ñú'un ja ná té koo-ga onde kivi ní tuu nuu cháa iní ñuyivi. ¹⁹ Te ñuu ká'nu-ún ni ndata sáva uní pedazo. Te ni ndua taká ñuu iní taká nación. Te ni nuku'un iní Dios ñuu ká'nu Babilonia ja kuá'a-ya kó'o já ñú'un tu'un kiti xaan iní-ya ná kó'o ndí'í-i. ²⁰ Te taká isla ni kajinu kája'an. Te taká yuku, tuká ndijin in. ²¹ Te ichi ándiví ní jungoyo ñíñi ná'nu nátu'un uu xiko kilo ná in ná in. Te taká ñayivi, ni kaka'an ndiva'a-i siki Dios ja siki túndó'o ñíñi-ún, chi in túndó'o xaan ní kuu.

17

Kivi xnáa-yá ñuu Babilonia

¹ Yúan-na te ni cha in ja usiá ndajá'a-yá ja ní kandá'a usiá ko'o. Te ni ka'an-ya: Ña'an te ná stá'an-ri nuu-ro ndasa kunda tiñu siki ñá'an kuaxán ja káncha-ña núu ndúcha kuá'a, ² chi taká rey ñuyivi ni kasáténé-de jín ñá'an-ún. Te taká ja kaxiukú iní ñuyivi ni kanajini jín tú'un kuaxán máa-ña, achí-ya. ³ Te jín Espiritu ni jaka-ya rúu ni ja'an-ri onde nuu ñú'un té'é. Te ni jini-ri in ña'an yoso-ña in kiti kuá'a. Te kiti-ún, ndiso-ti kuá'a sí'ví tú'un ndiva'a. Te ío usiá xini-tí te uxí ndiki-tí. ⁴ Te ña'an-ún, ñú'un-ña sá'ma kuá'a jín sá'ma kuá'a tindi'í. Te suni ñú'un-ña oro, jín yúu lúu, jín perla. Te tñn-ña in ko'o oro ñú'un chítú jín tú'un ñáa, jín tú'un chá'an ja tñn iní-ña. ⁵ Te chaan-ña ncháa in sí'ví, in tu'un sa'í: Ñuu ká'nu Babilonia, ná ja kasáténé jín ja kasá'a tiñu ñáa iní ñuyivi yá'a, achí. ⁶ Te ni jini-ri ña'an-ún ja najini-ña jín niñi ñayivi ndoo jín niñi ñayivi ní kají'i ja siki tú'un Jesús. Te ni naa xaan iní-ri ni nde'é-ri nuu-ña. ⁷ Yúan-na te ni ka'an ndajá'a-yá-ún: Naja náa iní-ro. Máa-ri kachi-ri nuu-ro tú'un sa'í ñá'an-ún, jín kiti yoso-ña, kiti já ío usiá xini-tí te uxí ndiki-tí. ⁸ Te kiti ní jini-ro, ni jo-ti núu. Ko tú ío-ti vína. Te nana-ti kú-ti iní tunchi kúnú. Te ki'in-ti núu tá'nu ndatu-ti. Te taká ñayivi kaxiukú iní ñuyivi, ja tú káyoso sí'ví-i nuu tutú

chakú onde kiví ní jukuiñi ñuyívi, naa iní-i nde'é-i nuu kítí já ní jo-tí núú, te tú ío-tí vína, te koo-tí. ⁹ Te nú túu ndíchi ñn cháa, ma kúu juku'un iní-de tu'un yá'a. Usia xini-tí kákuu usia yuku, te sikí yúku-ún kánchaa ña'an-ún. ¹⁰ Te suni kákuu usia rey. Te u'un-de a ni kánaa-dé. ñn-de ío. Te té cháa-ga inga-de. Te nú ni cháa-de, jínu ñú'ún já yakú-ni kiví kunchaa-de. ¹¹ Te kítí já ní jo núú te tú ío-tí vína, máa-tí kúu rey uná. Te ñn tá'an ja ndí'usiá-de kúu-tí. Te kí'in-tí núú tá'nu ndatu-tí. ¹² Te ndí'uxí ndikí ní jini-ro, kákuu uxí rey ja té tá'ú-ga-de tiñu. Ko máa-de jíin kítí-ún, tá'ú-de tiñu ñn hora-ni. ¹³ Te rey-ún, ñn núú-ni tu'un kájani iní-de. Te nakua'a-de poder jíin tíñu kándiso-de nuu kítí. ¹⁴ Te kuatá'an-de jíin máa Lélú. Te Lélú-ún, kundéé-yá jíin-de jíná'an-de, chí Jito'o nuu táká jito'o kúu-ya, te Rey nuu táká rey kúu-ya. Te ñayívi ká'íin jíin-yá kákuu ja á ni kana-ya xini-í, te a ni kaji-ya-í, te ñayívi kákandíja va'a kákuu-i, áchí-ya jíin-rí. ¹⁵ Te ni ka'an-ga-ya: Ni jini-ro já kánchaa ña'an kuaxán-ún sikí kuá'a ndúcha. Te nducha kuá'a-ún kákuu ñayívi tiní ñuu, tiní nación, tiní yu'u. ¹⁶ Te ndí'uxí ndikí kítí ní jini-ro-ún, máa-de jíin kítí, chí koto u'u-de ña'an kuaxán-ún, te xnáa-dé-ña, te sávichí líi-dé-ña, te kaji-dé kuñu-ña, te ka'mu-de-ña jíin ñú'ún. ¹⁷ Chí Dios, súan ni ská'an-ya-dé ja ñn núú-ni kájani iní-de, te nakua'a-de tiñu kándiso máa-de nuu kítí-ún. Te súan ná sá'a-de ja kúu iní máa-yá onde kiví skíkuu taká tu'un Dios. ¹⁸ Te ña'an ní jini-ro-ún kúu ñuu ká'nu ja tá'ú tíñu nuu táká rey ñuyívi.

18

¹ Yuán-na te ni jini-ri ni kuun inga ndajá'a ní kii-ya íchi ándíví, ndíso téyíí-yá poder. Te ni ndii ncháa nuu ñú'un jíin ndúa-yá. ² Te ni ka'an jaa-ya: Ni naa ndíja Babilonia ñuu ká'nu. Te ni nduu ve'e kui'na. Yuán káxiukú táká tachí káni. Suni yúan káxiukú ndívii tísaa chá'an já kájito u'u-yo-tí. ³ Chí taká ñayívi, nátu'un vino ni kaji'i-i ko'o já tiní xaan iní ñuu-ún. Te taká rey ñuyívi, ni kasáténé-de jíin-ña. Te cháa kájaan káxiukó iní ñuyívi, ni sákúká-ña-dé jíin táká ndatíñu luu kaní iní máa-ña, áchí-ya. ⁴ Te ni jini so'o-ri inga tu'un ichi ándíví, ja ní ka'an: Kuxio nuu-ñá jíná'an-ró, chí ñayívi máa-rí kákuu-ró, te ma kiví nduu-ro jíin kuáchi-ña, náva'a tú ta'an-ro kué'e ta'an-ña. ⁵ Chí kuáchi-ña a ni jaa xiko onde ándíví, te ni nuku'un iní Dios ja sá'a-ña tíñu ñáa. ⁶ Chá'u nuu-ñá, nátu'un ni ja'a-ña núu sáva-ga-i. Te kaa-ga kuá'a-ró núu-ñá nú ndasa kaa tíñu ni sá'a máa-ña. Te iní ko'o já ní ja'a-ña ní kaji'i-i, suni iní-ún ná kaa nuku'un ko'o-ña. ⁷ Nátu'un ni sátéyíí-ña máa-ña, te ni sá'a-ña tiní kuáchi, suni súan ku'a xndó'o-ró-ña já ndé'e-ña. Chí áchí-ña jíin máa-ña: Máa-rí kúu ña'an tá'ú tíñu, nasu ñá'an viuda kúu-ri, te ma ndé'e kuti-rí, áchí-ña. ⁸ Ja yúan nú ñn kiví te kii tundó'o sikí-ña. Kuu ndíyi, nde'e kó'ó-ña, kii tama, te nduxia-ña jíin ñú'ún. Chí ni'in téyíí kaa máa Tatá Dios, I'a sándaá tíñu-ña. Achí. ⁹ Te taká rey ñuyívi já ní kajika téné-de jíin-ña te ni kaichaku kúká-de jíin-ña, nde'e-de te kana jíkó'ó-de ja'a-ña kiví kuní-de ja kána ñu'ma kayu-ña. ¹⁰ Te kuiñi jíká-na-de ja yú'ú-de sikí já kayú-ña. Te ka'an-de: Xáan ndá'ú ni kuu ñuu Babilonia, vasa ñuu ká'nu kúu-ró núú. Ko nuu ñn hora te ni cháa juicio sikí-ro. ¹¹ Te taká cháa kájaan káxiukó iní ñuyívi, nde'e-de te kana jíkó'ó-de ja'a-ña. Chí tuká ni ñn ja kuáan tíñu xíkó-de. ¹² Ndatíñu kúya'u kákuu oro, plata, yuu lúu, perla, sa'ma fino jíin sá'ma kuá'á tándí'í, sa'ma tándu'á jíin sá'ma kuá'á, taká yunu vixí, ndatíñu marfil jíin ndatíñu yunu lúu, cobre jíin kaa jíin yuu ndáva. ¹³ Canela, jíin jí'o, susiá já'an xiko asun jíin susiá uá jíin susiá kutú, vino, aceite, yuchi fino, trigo,

xndiki, rii, caballo, jín carreta, jín mozo sátiñu sáni, jín ñáyivi. ¹⁴ Ndatíñu ja ní ndio ini-ro, a ni kuxio kua'an, te taká ndatíñu fino máá-ro jín ndatíñu luu-ro, a ni naa, te ma nani'in kúti-gá-ro, áchí. ¹⁵ Te taká chaa kajaan káxikó ndatíñu yá'a, ja ní kakuu kúká-de siki-ña, kuiñi jiká-na-de nuu-ña ja káyú-ú-de tundó'o ta'an-ña. Te nde'e-de te kana jíkó'ó-de. ¹⁶ Te ka'an-de: Xáán ndá'ú ni kuu ñuu ká'nu yá'a. Ni ñu'un-ña sá'ma fino jín ja kua'á, jín ja ndí'í. Te ni ñu'un-ña oro jín yúu lúu, jín perla. ¹⁷ Ko nuu ñn hora te ni naa íi taká ndatíñu kúká yá'a. Achí-de. Te taká chaa xín barco, jín taká chaa jíká jín barco, jín cháa jíká nuu mar, jín taká ja kásatiñu nuu mar, ni ka'jin jiká-na-de. ¹⁸ Te ni kajini-de ñu'ma ja kayú-ña. Te ni kakana jaa-de: Ndé inga ñuu kúu ja kétá'an jín ñúu ká'nu yá'a, áchí-de. ¹⁹ Te ni kachu'un-de tikacha ñu'un xiní-dé. Te ni kande'e-de ni kakana jíkó'ó-de: Xáán ndá'ú ni kuu ñuu ká'nu yá'a. Chi taká chaa ni kañava'a barco, ni kakuu kúká-de jín taká ndatíñu ya'u ñava'a-ña. Te nuu ñn hora te ni tuchá ii. ²⁰ Ná ndúvatu ini-ro ja ní ta'an-ña, róo andíví, jín taká róo ñayivi ndóo, chaa apóstol, jín cháa kájani tu'un Dios. Chi Dios ni nani'in tá'an-ya jín-ña ja siki róo. Achí-de. ²¹ Yúan-na te ñn ndajá'a ní'in, ni tin-ya ñn yuu nátu'un ñn yosó ká'nu. Te ni skána-ya núu mar. Te ni ka'an-ya: Súan ni'in tunchaa Babilonia ñuu ká'nu, te ma nukuiñi kuti-gá. ²² Te ma kúni so'o-ga-ro ndusú yaa chaa káchaa, ni chaa jíta, ni chaa kátivi xkuili jín corneta. Te ma ní'in-gá-ro ní ñn chaa sá'a taká ndatíñu, ni ja ní'in molino ma kúni so'o kuti-gá-ro. ²³ Te ma ndíi ncháa-ga nuu-ro jín ndúa linterna. Te ma kúni so'o-ga-ro ka'an yii jín ñásí'í. Chi chaa kajaan káxikó núu-ro, chaa kakuñá'nu ini ñuyivi ní kakuu-de, te jín tíñu ñava'a ni xndá'ú-ro ndívii ñáyivi. ²⁴ Te nuu-ña ni ndenda niñi cháa ni kajani tu'un Dios, jín niñi ñáyivi ndóo, jín niñi taká ñayivi ní kaja'ni-í ini ñuyivi yá'a. Achí-ya.

19

Kivi nákana jaa-i Dios ini andíví

¹ Yúan-na te ni jini so'o-ri ni kuvaá ñn ñayivi kuá'a íchi andíví, ja ní kaka'an-i: Xáán va'a Dios. Ná nákana jaa-yó-yá. Ná ká'an jínú'un-yó jín-yá, chi ni nama-ya yóo jín fuerza-ya. ² Chi sándaá va'a-ya jín tú'un ndaa. Ni nakuxndíi-ya siki ñá'an kuáxán-ún, ja ní stíví-ña ñuyivi jín tú'un tiní ini-ña. Te ni nani'in tá'an-ya jín-ña ja ní jacha-ña niñi mozo-ya, áchí-i. ³ Te inga jínu ni kaka'an-i: Xáán va'a Dios, chi ñu'ma kayú-ña-ún, kána-ni ní káni ní kuiá, áchí-i. ⁴ Te ndí'okó kuun cháa ñá'nu jín ndíkúun kiti ni kajukuiñi jítí-de nuu ñu'un. Te ni kachiñú'un-de Dios ja kánchaa-ya mesa tá'ú-yá tíñu. Te ni kaka'an-de: Amén, xáán va'a Dios, áchí-de. ⁵ Te onde nuu mesa-ún ni ka'an ñn tu'un: Taká róo mozo Dios máá-yó, jín róo ja kájandatu nuu-yá, kúu lúlí kúu ñá'nu-ró, ná nákana jaa-ró-yá, áchí. ⁶ Te ni jini so'o-ri nátu'un kaka'an ñayivi kuá'a, nátu'un ní'in kua'a ndúcha, xí nátu'un ká'an taja: Xáán va'a Dios máá-yó, chi tá'ú-yá tíñu te tin-ya taká poder. ⁷ Ná kúsi xáan iní-yo. Te ná nákana jaa-yó-yá. Chi a ni jaa kivi tánda'a máá Lélú. Te ñási'í-ya, a ío tu'a-ña. ⁸ Te ni ní'in-ña tu'un ja kú'un-ña sá'ma fino ja ndóo ío te ndíi ncháa. Chi sa'ma fino-ún kakuu tíñu ndaa ni kasá'a ñayivi ndóo, áchí. ⁹ Te ni ka'an ndajá'a-yá-ún jín-rí: Chaa tu'un yá'a: Xáán ndatu kakuu ñayivi ní kana-ya xiní-í ja ná kingoyo-i nuu ío xini tánda'a máá Lélú, áchí-ya. Te ni ka'an-ga-ya jín-rí: Yá'á kúu tu'un ndaa ni ka'an Dios, áchí-ya. ¹⁰ Te ni jukuiñi jítí-rí nuu já'a-yá ja chíñú'un-rí-ya núu. Te ni ka'an-ya jín-rí: Ma sá'a-ró súan. Chi suni mozo-ya kúu-ri jín-ró jín

ñani-ro já kájani ndaa tu'un Jesús. Ná chíñú'ún-ro máa Dios, áchí-ya. Chi tu'un ni ka'an ndaa Jesús kúu modo jáni-yó tú'un-ya.

I'a skíkuu tu'un jíin I'a ká'an ndaa

¹¹ Te ni jini-ri ja núña andíví. Te ni kenda-ni ñn caballo kuíjín. Te I'a yóso-tí, nání-ya I'a ndaa, I'a skíkuu. Te jíin tú'un ndaa sándaq ndaa-ya te kuatá'an-ya. ¹² Te nduchi-ya kaa nátu'un yáa ñú'un. Te xini-ya ñú'un kua'a corona. Te yóso ñn sí'ví já ní ñn tú júku'un ini, chi máa-ni máa-ya jini. ¹³ Te yúsúkun-ya ñn tikachí niñí. Te nání-ya tu'un Dios. ¹⁴ Te ñn tikuní andíví, ni kandikin-de-ya kaja'an-de jíin-ya káyoso-dé caballo kuíjín. Te káñu'un-de sa'ma fino xaan ja ío ndoo te kiyi. ¹⁵ Te yu'u-ya kenda ñn machete xaan, náva'a jíin machete-ún stují-ya taká ñayivi. Te tá'ú-ya tiñu nuu-í jíin bastón kaa. Te kuañu-ya sikí uva kaxin-ya. Yuán kúu ja kití ini Dios, I'a tñn taká poder. ¹⁶ Te nuu tikachí-ya jíin núu sá'nda-ya yóso sí'ví yá'a: Rey nuu taká rey, te Jito'o nuu taká jito'o, áchí. ¹⁷ Te ni jini-ri ñn ndajá'a já kándii-ya núu ndíkandii, te ni kana jaa-ya jíin taká tisaq kándéché sáva andíví: Ña'an te ndutútú-ro núu kúxini-ro sá'a Dios ñá'nu, ¹⁸ náva'a kee-ro kúñu rey jíin capitán, jíin kúñu chaq ni'in, jíin kúñu caballo jíin cháa káyoso-tí, jíin kúñu taká-ga ñayivi já kájika ndicha-na jíin já kakuu mozo, ja lúli jíin já ñá'nu, áchí-ya. ¹⁹ Te ni jini-ri nuu máa kití xaan-ún jíin núu taká rey ñuyivi, ni kakutútú-de jíin soldado-de ja kuatá'an-de jíin I'a yóso caballo kuíjín jíin taká soldado-ya. ²⁰ Te kití xaan-ún kua'an-ti preso jíin cháa ni jani tu'un tú'ún ja ní sá'a kua'a-dé tuni nuu-tí, te jíin tuni-ún ni xndá'ú-de ñayivi ní káki'in tuni kití-ún jíin já ní kachiñú'ún ndosó-ti. Ndúu chaq yá'a, ni kenda-de kua'an chakú-de nuu laguna ñu'un ja kayú jíin azufre. ²¹ Te sava-ga chaq-ún ni kaji'i-de jíin machete ja kenda yu'u I'a yóso caballo kuíjín. Te taká tisaq, ni kanda'a chi-ti ní kayee-ti kuñu-de jíná'an-de.

20

Tu'un sikí mil kuia jíin juicio sikí ku'na

¹ Te ni jini-ri ja íchi andíví ní kuun ñn ndajá'a tñn-ya ndákáa tunchi kúnú xaan, jíin ñn cadena ká'nu. ² Te ni katñn-ya kóo ká'nu, koq áná'an, kití kúu kui'na Satanás. Te ni ju'ni-ya-tí ja ná kúnun-ti mil kuia. ³ Te ni skivi-ya-tí kua'an-ti tunchi kúnú. Te ni jasú-ya-tí. Te ni sákutu-ya sikí-tí, jíin sello, náva'a tuká xndá'ú-ga-ti taká nación. Chi onde ná jínu mil kuia, yúan-na te jínu ñú'ún já ndají núndaq-ga-ti. ⁴ Te ni jini-ri tñn mesa. Te chaq káxiukú mesa-ún kakuu ja sándaq tiñu. Te suni ni jini-ri añú ñayivi ní kaxiti xini-í, sikí já ní kajani ndaa-i tu'un Jesús jíin tú'un Dios, ni tú ní kachiñú'ún-i kití-ún ni ndoso-ti, ni tú ní kájatá'ú-i tuni-ti kúnchaq chaan-í, ni ini nda'a-í. Te ni kanachaku-i. Te ni katá'ú-i tiñu jíin Cristo ñn mil kuia. ⁵ Ñayivi yá'a kakuu ja náchaku xna'an-ga. Ko sava-ga ndiyi-ún, tú ní kánachaku-i onde ná jínu mil kuia. ⁶ Xáan ndatu koo ñayivi ndóo ja náchaku-i xna'an-ga. Ma kúu-i vuelta uu, chi sua nduu-i sutu nuu Dios jíin núu Cristo, te tá'ú-i tiñu jíin-ya mil kuia. ⁷ Te onde ná jínu mil kuia-ún, te ndaji Satanás nuu kándeé preso. ⁸ Te kenda xndá'ú nación ká'io ndíkúun lado ñuyivi, ñuu Gog jíin ñúu Magog, náva'a stútú ñayivi já kuatá'an-i. Te koo kua'a xaan-í nátu'un ñiti yú'u mar. ⁹ Te ni chakoyo-i onde ní ñuyivi. Te ni kajikó ndúu-i nuu ká'lin taká ñayivi ndóo jíin ñúu ja maní-í jíin. Ko Dios ni skúun-ya ñú'un ichi andíví. Te ni kanduxia-i. ¹⁰ Te kui'na já ní xndá'ú ñayivi-ún, ni skée-ya kuá'an nuu laguna ñu'un ja kayú jíin azufre. Te suni yúan

kándeé kiti xáan-ún jín cháa ni jani tu'un tú'ún. Te yúan ndo'o-de ndúú ñúú ní káni ní kúia.

Tu'un mesa ká'nu kuíjín ándívi

¹¹ Te ni jini-ri ñ mesa ká'nu kuíjín, jín I'a kánchaa mesa-ún. Te nuu máa I'a-ún ni kuxio ñuyívi jín ándívi. Te tuká ní ní'in núu kúxiukú. ¹² Te ni jini-ri taká ndiyi, ja ñá'nu ja lúli, ká'jin-i nuu Dios. Te ni juña-ya taká libro. Te suni ni juña-ya ingá tutu nání libro chakú. Te ni sánda-ya tínu ndiyi-ún jíná'an-i, nú ndasa káa tu'un yóso núu tutú-ún, ná ñ ñ tínu ni kasá'a-i. ¹³ Te nducha mar, ni naku'a-cha ndiyi ká'jin chii-cha. Te kue'e jín infierno, ni kanaku'a ndiyi ja ká'jin. Te ni kakunda kuachi-i ná tínu ni kasá'a ñ ñ-i. ¹⁴ Te ni skée-ya infierno jín kué'e ká'jan nuu laguna ñu'un. Ya'á kúu modo kuu-i vuelta uu. ¹⁵ Te ñayívi tú ní ndénda sí'ví-i nuu libro chakú, te ni skána-ya-í kua'an-i nuu laguna ñu'un.

21

Ñuyívi jáa jín ándívi jáa

¹ Yúan-na te ni jini-ri ñ andívi jáa jín ñ ñuyívi jáa. Chi andívi xnáñúú jín ñuyívi xnáñúú ní nda'va. Te tuká mar ni ío. ² Te máa-rí Juan ni jini-ri ñuu ij já kúu ñuu Jerusalén jáa, ja ní kuun ichi ándívi ní kenda nuu Dios. Te ío tu'a natu'un ñ ñasí'í ja ío tu'a-ña tánda'a-ña jín yí-ña. ³ Te ichi ándívi ní jini so'o-ri ñ tu'un ni ka'an jaa: Vina te ncháa ve'e Dios jín ñayívi. Te kunchaa-ya jín-i. Te kuu-i ñayívi máa-ya. Te máa-ya, kuu-ya Dios máa-i te kunchaa-ya jín-i. ⁴ Te nakua'a Dios taká nducha núu-í. Te ma kúu kuti-gá-i. Te tuká koo ja ndúkuí'a ini-i, ni ja ndé'e-i, ni ja jatú-i, chi a ni nda'va-ya tínu xnáñúú. Achí. ⁵ Te ni ka'an I'a kánchaa mesa-ún: Kuni so'o-ró, chi ruu nasajáa-rí taká ndatínu, áchí-ya. Te ni ka'an-ga-ya jín-rí: Chísó tú'un yá'a, chi taká tu'un yá'a, tu'un ndaa tu'un ndija kúu, áchí-ya. ⁶ Te ni ka'an-ya jín-rí: A ni kuu. Máa-rí kúu natu'un letra Alfa jín letra Omega, nuu kéjá'á jín núu ndí'i. Te ñayívi jichí nducha, kua'a-ri sóko ndúcha chakú ko'o sáni-i. ⁷ Te cha kundéé, ni'in tá'u-dé taká ndatínu, te kuu-ri Dios máa-de, te máa-de kuu-de se'e-ri. ⁸ Ko ñayívi já káyu'ú ja tú kákandija, ja káchá'an, ja ká'ani ndiyi, ja kasá'a téné, ja kátí'vi, ja káchiñú'ún ndosó, jín taká ja káka'an tu'un tú'ún, ñayívi yá'a kuiñi-i nuu laguna ñu'un nuu kayú jín azufre. Súan kuu-i vuelta uu. ⁹ Yúan-na te ñ ndajá'a já usiá-ya ní katñ usiá ko'o já ñu'un ndí'usiá kue'e sandí'í-na, ni cha-ya núu-rí. Te ni ka'an-ya jín-rí: Ña'an, te ná stá'an-ri ñ ña'an núu-ro já kúu ñasí'í máa Lélú, áchí-ya. ¹⁰ Te jín máa Espiritu ni jaka-ya ruu ni ja'an-ri xini ñ yuku súkún ká'nu. Te ni stá'an-ya ñuu ij Jerusalén nuu-rí ja kúun vai ichi ándívi ondé nuu Dios. ¹¹ Ndíso ndua Dios. Te ndí ncháa natu'un yuu lúu, natu'un yuu kuí ndí'í, te ndí ní'ni natu'un vidrio. ¹² Te ñáva'a ñ nama ñuu ká'nu súkún. Te suni ñáva'a uxí uu yuxé'é. Te yuxé'é-ún ká'jin uxí uu ndajá'a-ya. Te yuxé'é-ún káyo so sí'ví ndí'uxí uu tata se'e Israel. ¹³ Ichi núu kána ndikandii ío uní yuxé'é. Ichi norte ío uní yuxé'é. Ichi sur ío uní yuxé'é. Ichi núu kée ndikandii ío uní yuxé'é. ¹⁴ Te nama ñuu-ún, ñáva'a uxí uu cimientó. Te sikí yúan yóso uxí uu sí'ví ndí'uxí uu apóstol máa Lélú Dios. ¹⁵ Te ndajá'a ká'an jín-rí-ún, tin-ya ñ vara oro ja chikuá'a-ya ñuu, jín taká yuxé'é, jín namá ñuu. ¹⁶ Te ñ ñuu ío kuun jikí kúu. Te ñ núu-ni ja káni jín já jichá. Te ni chikuá'a-ya ñuu jín vara-ún, te ni jinu uu mil kuun ciento kilómetro, ja káni, jín já jichá, jín já súkún, ñ núu-ni kúu. ¹⁷ Te suni ni chikuá'a-ya namá ñuu-ún. Te ni jinu ñ

ciento uṽ xiko kuṽn yíkí ku'a cháa, ja súni ku'a ndajá'a-yá kúu. ¹⁸ Te nama ñúu-ún kúu yuṽ kuíi ndí'í. Te ñuu kúu máa nían oro, nátu'un vidrio ndíi ní'ni. ¹⁹ Te cimientó ñuu-ún, nṽ kúkútu jíin táká yuṽ lúu. Ja xnáñúú kúu yuṽ kuíi ndí'í. Ja úu kúu yuṽ ncháá kuíi. Ja uní kúu yuṽ ncháá pinto. Ja kúun kúu yuṽ kuíi. ²⁰ Ja ú'un kúu yuṽ pinto. Ja iñú kúu yuṽ kua'á pinto. Ja usiá kúu yuṽ kuíi méku. Ja uná kúu yuṽ kuíi ncháá. Ja ñin kúu yuṽ kuaán. Ja uxí kúu yuṽ kuíi kuíin. Ja uxí ñin kúu yuṽ color naranja. Te ja uxí uṽ kúu yuṽ ndí'í. ²¹ Te ndí'uxí uṽ yuxé'é-ún kákuu uxí uṽ perla, ja ñin yuxé'é, te ñin perla. Te nuyá'u ñuu-ún kúu máa nían oro ja ndíi ní'ni nátu'un vidrio. ²² Te tú ní jiní-ri ve'e iṽ iní ñuu, chí ve'e iṽ ñúu-ún kúu máa Dios, I'a tñn táká poder jíin máa Lélú. ²³ Te ñuu-ún, tú níni ndikandii ni yoo ja stúun, chí ndua máa Dios ndíi ncháa, te máa Lélú kúu lámpara. ²⁴ Te ñayivi ní kakaku, kaka kuu-i jíin ndúa ñú'un-ún nátu'un jíin lámpara. Te táká rey ñuyivi, kikoyo-de ñuu-ún jíin táká ndatíñu luu-de, te ka'an jíinú'un-de jíin-yá yúan. ²⁵ Te yuxé'é ñúu-ún, ma nandasu kuti já ío-ni ndúú, te ma koo-ga akuáa yúan. ²⁶ Te inṽ ñuu-ún kinchaka-de táká ndatíñu luu jíin ndatíñu jíinú'un ío inṽ ñuyivi. ²⁷ Te inṽ ñuu-ún ma ndívi kuti ní ñin ñayivi chá'an, ni ja sá'a tiñu ñáá, ni ja ká'an tu'un tú'un, chí máni máa-ni ñayivi já káyoso sí'vi-i nuṽ libro chakú máa Lélú.

22

¹ Yúan-na te nṽ stá'an-ya ñin yucha nducha chakú nuṽ-rí. Te ndíi ní'ni-cha. Te kána-cha núu mesa tá'ú tiñu Dios jíin máa Lélú. ² Te jáka-cha sáva ma'ñú nuyá'u ñuu-ún. Te ndúú lado yucha, ká'jin yunu chakú, ja já'a uxí uṽ nuṽ ndé'e, ndita'an yoo kúun nde'e. Te nda'a yúnu-ún kákuu ja sá'a tana táká ñayivi. ³ Te tuká koo ni ñin tu'un tásí, chí mesa tá'ú tiñu Dios jíin Lélú kúnchaa inṽ ñuu-ún. Te mozo-ya, kuañu-i nuṽ-yá jiná'an-i. ⁴ Te kuni-i nuṽ-yá. Te koso sí'vi-yá chaan-í. ⁵ Te ma koo kuti-ga akuáa yúan. Te tuká kájinu ñú'un-i ja stúun luz, ni ja stúun ndikandii. Chí máa Tatá Dios, stúun-ya núu-í. Te tá'ú-i tiñu ní káni ní kuiá.

Taká tiñu ja kánúú cháa yachi

⁶ Te nṽ ka'an-ga-ya jíin-rí: Tu'un ndaa tu'un ndija kúu tu'un yá'a. Te máa Tatá Dios, Jito'o cháa ndoo ja ní kajani-de tu'un-ya, nṽ táji-yá ndajá'a-yá náva'a stá'an-ya núu mozo-ya táká tiñu ja kánúú cháa yachi. ⁷ Te jandaa ja ncháa yachi-ri. Achí-ya. Xáan ndatu ñayivi skíkuu tu'un ká'an tutu yá'a. ⁸ Te ruṽ Juan kúu ja ní jini so'o-ri te nṽ jini-ri táká tiñu yá'a. Te nuṽ ní ndí'i nṽ jini so'o-ri, jíin já ní nde'é-rí, te nṽ jukuiñi jíi-rí nuṽ já'a ndajá'a I'a nṽ stá'an táká tu'un yá'a nuṽ-rí, ja chíñú'un-rí-ya núu. ⁹ Te nṽ ka'an-ya jíin-rí: Ma sá'a-ró súan, chí ruṽ, suni mozo-ni kúu-ri jíin-ró, jíin ñani-ro já kájanu tu'un Dios, jíin ñayivi káskíkuu tu'un ká'an tutu yá'a. Sua ná chíñú'un-ró máa Dios, achí-ya. ¹⁰ Te nṽ ka'an-ga-ya jíin-rí: Ma kasú-ro tú'un ká'an tutu yá'a, chí a nṽ kuyani kivi. ¹¹ Ñayivi sá'a tiñu ñáá, ná kúkuu-i jíin tiñu ñáá-ún. Ñayivi káchá'an, ná kéndoo chá'an-i. Ñayivi sá'a tiñu va'a, ná kúkuu-i jíin tiñu va'a-ún. Te ñayivi ndóo, ná kúkuu-ga-i jíin tú'un ndoo. ¹² Kuni so'o, chí ncháa yachi-ri, te kii ya'u jíin-rí, náva'a kua'a-ri ya'u ñin ñin-i ndasa tiñu nṽ kasá'a-i. ¹³ Máa-rí kúu nátu'un letra Alfa jíin letra Omega, nuṽ kéj'á jíin núu ndí'i, ja xnáñúú jíin já sándí'i-na. Achí-ya. ¹⁴ Xáan ndatu ñayivi skíkuu tiñu nṽ tá'ú-yá, náva'a ni'in tá'u-í ja-i nuṽ yunu chakú, te kivi koyo-i ichi yuxé'é iní ñuu-ún. ¹⁵ Ko yata vé'e kuiñi ti'ina, jíin já kásá'a tiñu ñavá'a, jíin já tiní inṽ, jíin já kájanu ndíyi, jíin já

káchiñú'ún ndosó, jíin táká ja kúsi iní xndá'ú tá'an. ¹⁶ Máá-rí kúu Jesús ja ní tájí-rí ndajá'a-rí kujaa nuu-ro jíiná'an-ró, náva'a kani ndaa-ya tú'un taká tiñu yá'a nuu tíku'ni kákandíja. Máá-rí kúu nátu'un yo'o já kúu tata David. Te suni kúu-ri nátu'un tiñuú xíní já ndí ndáxín tíkuáan-na. ¹⁷ Te máá Espíritu jíin ñá'an tánda'a káka'an: Ña'an-ní, áchí. Te ñayivi jíini so'o, ná ká'an-i: Ña'an-ní, achí-i. Te ñayivi jichí nducha, ná kí-i. Te ñayivi kuní, ná kó'o sáni-i nducha chakú. ¹⁸ Te ká'an xa'an-rí nuu táká ñayivi jíini so'o tu'un ká'an tutu yá'a: Nú ndé ññ ñayivi ná chísó-ga-i nuu tú'un yá'a, te Dios, chísó-ya tundó'o yóso núu tutu yá'a siki-í. ¹⁹ Te nú ndé ññ ñayivi kuáncha-i yaku tu'un ja ká'an tutu yá'a, te Dios kuáncha-ya tá'u-í ja yí'i nuu libro chakú, jíin iní ñuu ij, siki tú'un ja yóso núu tutu yá'a. ²⁰ Súan ká'an I'a ká'an ndaa taká tu'un yá'a: Jandáa ja ncháa yachi-ri, áchí-ya. Súan ná kóo Amén. Ña'an-ní Táta Jesús. ²¹ Tu'un luu ío iní máá Jíto'o-yo Jesucristo ná kóo jíin táká-ro jíiná'an-ró. Amén.